فەلسەفە و کۆچ.. “فەیلەسوفی ئەڵمانی: “جولیان نیدا ڕۆملین”.. و: هاوڕێ خالید

وەڵامی پرسیارەکانی ئێستای کۆچ دەداتەوە

پرۆفیسۆر نیدا ڕۆملین، قەیرانی پەنابەران جۆرێک لە قەیرانی ئاراستەکراوی هێناوە. **ئایا فەلسەفە دەتوانێت یارمەتی سیاسەت بدات؟**

فەلسەفە ناتوانێت ڕۆڵی قەشەیەکی کۆن ببینێت. بە بڕوای من ئەمە ڕەوتێکی زانستییە نەبوونی سەرچاوە و مەرجی بابەتییە بۆ ئەوەی بە وردی بڕیاری ئەوە بدەین کە چی باشە و چی باش نییە؟، ئەمە لە سیاسەتی پەنابەرانیشدا جێبەجێ دەبێت لەگەڵ ئەوەشدا فەلسەفە موڵکی هەستی هاوبەش و دەستەواژەی پێکەوەیی و ئەنجامە لۆژیکییەکانە. لە ناو ئەم چوارچێوەیەدا و ئەو سنورانەی کە دەتوانن پشتگیری دابین بکەن ئەو دەتوانێت بەشداری بکات لە ڕوونکردنەوەی مەسەلەکان، کە هەروەها لە هەڵسەنگاندنی ئەخلاقی سیاسەتی پەنابەرێتییدا جێبەجێ دەکرێت بەپێی هاوینی ڕابردوو دەستم بە نووسینی (ڕەوشتی کۆچ) کرد، کە لە فیستیقاڵی پێشانگای کتێبی بەهارەدا بڵاودەکرێتەوە

دیارە لێرەدا دوو هەڵوێستی دژ بەیەک هەیە: تێڕوانینی یەکەم پشت بە مافی ڕەهای ئازادی جولانەوە و گواستنەوەی نێودەوڵەتی دەبەستێت و لەکاتێکدا هەڵگرانی دی پشتگیری مافی ڕەوای دەوڵەتی نەتەوەیی دەکەن لە چوارچێوەدا یاسا و ڕێساکان بۆ هاتنە ناوەوەی خەڵک بۆ ناوەوە و قەدەغەکردنی بەپێی پێویستی و هەلومەرج. هەڵوێستی “ڕەوشتی کۆچ” لەم بابەتەدا چییە؟

بەڕاستی، لایەنگرانی سنوورە کراوەکان زۆر جار پێی دەڵێن کە کۆستەلۆژی. زۆر جار خۆیان لە بەردەم پارێزەری شەرعییەتی سنورەکانی وڵاتێکی تردا دەبیننەوە ئەوان لە ئینگلیز ساکسۆن بە “نەتەوەپەرستان” یان “یارمەتیدەرانی ناوخۆیی” ناسراون، من خۆم بە تایبەتی پشتگیری لە پرەنسیپی جیهانگیری دەکەم، واتە نۆرم و بەها جیهانییەکان هەن کە سنووری دەوڵەت – نەتەوە تێپەڕێنن. کرۆکی ئەم نۆرم و بەهایانە مافی مرۆڤە. من گومانم هەیە لە هۆکاری ئەوەی کە وڵات لەسەر بنەمای هاوکاری هاوبەشی ناوخۆیی (یان تەنانەت

ئیتنیکی) دامەزراوە، بەڵام منیش پشتگیری بەرگری لە سنوورە شەرعییەکانی وڵات دەکەم.

” من لایەنگری پرەنسیپی جیهانگیریم، بەڵام لە هەمانکاتدا بەرگری لە سنوورە شەرعییەکانی وڵاتان دەکەم “

جێی باسە چەپی سیاسی، لە مارکسیستەکانەوە بۆ سۆسیال لیبرالەکان، ئەو ئارگومێنتە بەکاردێنێت کە ئایدیۆلۆژیای نیولیبڕاڵە یان بنەمای بازاڕ لەگەڵیدا دەگونجێت. ئەم تیۆرییە بازاڕ بە باشترین ڕێگا دەزانێت بۆ دروست کردنی سیستەمەکان. ئەوان باس لەوە دەکەن کە ئەوە تەنها سەبارەت بە خزمەتگوزاری و کاڵاکان نییە، بەڵکو سەبارەت بە هێزی کار هەرچۆنێک بێت، بەبێ ڕێزگرتن و پابەندبوون بە سنورەکانی دەوڵەت، بازاڕی کار مافی چارەی خۆنووسینی دەستەجەمعی لاواز دەکات یان هەر هیچ نەبێت هەڕەشەی لێ دەکات، کە لە شێوەی دەوڵەتی نەتەوەیی و دیموکراسییەکی ڕێکخراودا خۆی بەرجەستە دەکات دامەزراندنی بازاڕی کاری جیهانی بەبێ سنوور و مەرج ناتوانێت لەگەڵ بەرزترین ئاستی کۆمەڵایەتیدا بگونجێت و دەبێتە هۆی هەژاری زیاتر لە هەژارترین ناوچەکانی جیهان، چونکە هێزی کاری لەهاتوو و لەهاتوو دەچێتە ناوچە دەوڵەمەندەکان بەڕای من مافی بنەمایی دەوڵەت بۆ کۆنتڕۆڵکردن و سنووردارکردنی یاسایی بوونی سنوورەکانی دەوڵەت و جوڵانەوەی کۆچکردن بە هاتنی بەرژەوەندی جیهانی و بەرژەوەندی و تێگەیشتن و پاساوی ئەخلاقی جیهانییە. بەڵام لە هەمان کاتدا پابەندی مافەکانی مرۆڤ هەیە بۆ ئەو کەسانەی کە داوای مافی پەنابەری و پاراستنیان دەکەن (کۆنسێونتی جنێڤ). ئەوانەی لە جەنگ و شەڕی ناوخۆ هەڵهاتوون مافی پاراستنیان هەیە و مافی پەنابەرێتییان هەیە، بە شێوەیەکی سەرەکی لە وڵاتانی دراوسێ بە پاڵپشتی دارایی کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی و بەشداری هەموو دەوڵەتەکان، تا ئەو کاتەی هۆکارەکانی قەیران و جەنگ یان شەڕی ناوخۆ لەناودەچن هەرچۆنێک بێت، ئەوە پێشوەختە کە بە شێوەیەکی ئۆتۆماتیکی ئەم پاراستنە ببەسترێت کە لەلایەن پەیماننامەی مافی مرۆڤەوە سەپێنراوە لەگەڵ ئەگەری تێکەڵبوون بە کۆمەڵگایەکی نوێ. وەرگرتنی پەنابەرێک بە خێرایی و بە باشترین شێوە بە ئارەزووی تێکەڵکردنی کۆمەڵگایەکی نوێ گرفتەکە بۆ ئەو کەسانەی کە دەرفەتیان هەیە یان ئەگەریان هەیە بۆ ئەوەی بە هەمیشەیی بژین. بۆ پەنابەرانی شەڕی ناوخۆ – هیوادارم – ئەمە نۆرمەکە نییە.

بە دیاریکراوی: ئەو مەرجە ئەخلاقییانە چین کە دەبێت لە داهاتوودا سیاسەتی مافی پەنابەری زیرەک بەڕێوەببرێت؟ ئەو ئەرکە ئەخلاقیانە

چین کە بە ڕاشکاوی دەتوانرێت فۆرمول بکرێن؟

لەم خاڵەدا تەنیا دەتوانم چەند خاڵێکی گرنگ بکەم: دەست پێ بکەم بە ئەخلاقێکی ناوەندی و بەیە کێشەی فەلسەفی: کێشەی پەناهەندە دەوڵەتەکان دەخاتە ڕوو بە کێشەیەکی ئەخلاقی گەورە. لە پرەنسیپدا پابەندی مامەڵەکردن لەگەڵ کەسێکدا بەپێی ڕادەی پەیوستی و پەیوستی جێبەجێ دەکرێت. ئەمە دەبێت مامەڵە لەگەڵ ئەو کەسانە بکەین کە لەسەر سنوورەکانمان وەستاون، کە ئاسایش و پاراستنیان دەوێت و ڕێزیان لێ دەگرن، وەک چۆن مامەڵە و ڕێز لە هاونیشتمانیانمان دەگرین هەرچۆنێک بێت وردەکارییەکانی ئەم مەسەلەیە بەبڕیارەکانی دادگای باڵای دەستووری فیدراڵی دیاری دەکرێت و ورد دەبێتەوە، بە نموونە هاوکاری و خزمەتگوزارییە کۆمەڵایەتییەکان. لە هەمان کاتدا دەوڵەتەکان بەرپرسیارێتییەکی ئەخلاقییان هەیە کە لە پێکهاتەی هاوکاریدا لە ئاستی کۆمەڵگای نێودەوڵەتیدا ڕەنگی دێتەوە و ئەو کەسانەی کە زیاتر پێویستیان بە یارمەتی هەیە، ئەولەویەتی دەدەن ملیاری خوارەوە، هەژارترین ملیار کەسی جیهانە، کە توانای کڕینی یەکسان بە یەک یۆرۆی ڕۆژانەیان هەیە، ناگەنە سنوورەکانی ئەورووپا یان ئەمریکای باکوور، یان ڕەنگە زۆر کەم.

“کاتێک یارمەتییەکانمان بە شێوەیەکی سەرەکی جەخت لەسەر ئەو کەسانە دەکەینەوە کە گەیشتوونەتە ناو سنوورەکانمان، ئەمە کەسانیتر فەرامۆش دەکەین کە دەتوانین زۆر زیاتر یارمەتیان بدەین، بە نرخێکی زۆر کەمتر”

هەژارترین هەژارەکان بە گشتی پێناچێت کۆچ بکەن بۆ کیشوەرەکان و وڵاتان. وە کاتێک کە یارمەتییەکانمان لە بنەڕەتدا تەنیا لەسەر ئەو کەسانەی کە دەتوانن بگەنە سنوورەکانمان، ئەمە ئەوانی تر پشتگوێ دەهێنین دەتوانین بە نرخێکی زۆر بەرز و زۆر کەم یارمەتی بدەین بانکی جیهانی هەندێک حساباتی کرد و بەم ئەنجامە گەیشت کە نیوەی بەرهەمی نەتەوەیی جیهان دەتوانێ بەس بێت بۆ ئەوەی هەموو دانیشتوانی جیهان لە هەر ڕۆژێکدا 2 دۆلار ببەزێنن. نیوەی بەرهەمی نەتەوەیی جیهان بەسە بۆ نەهێشتنی هەژاریی زۆر، بە نزیکەیی یەک لەسەر سێی دانیشتوانی جیهان دەناڵێنن! لەڕوە پێویستییەکی ئەخلاقی بە پەسەند کردنی دەستبەجێ بۆ ئەوانەی لە خراپترین ماوەدا دێتە ئاراوە و بەوەش مەبەستم لە پرسیارکردنی ڕەوایەتی پەسەندکراوی کۆچکردنی نێوان کەنتینەنتییەکانە، وەک ڕێگەیەک بە ڕووبەڕووبوونەوەی هەژاری. هەروەها ئەوەش هاتووە کە لەبەر ڕۆشنایی زۆری هەژارترین لە جیهاندا، بەم شێوەیە، بە هیچ شێوەیەک مرۆڤ

ناتوانێت چاوەڕوانی سەرکەوتن بکات لە لابردنی نەهامەتییەکانی. سیاسەتێکی کۆچی گونجاو و ئاگادار دەبێت جیاوازی نێوان شەفەرە جیاوازەکان و شێوە جیاوازەکانی کۆچکردن لەبەرچاو بگرێت. ئەڵمانیا ئەو دەرفەتەی لە دەست داوە کە لە ڕێگەی یاسایەکی گونجاوی کۆچ و کۆچبەرانەوە سیاسەتێکی گونجاوی هەبێت، کە توانای لەبەر چاوگرتنی بەرژەوەندی وڵاتێکی کۆچ و بەرژەوەندی وڵاتی دایک لە هەمانکاتدا هەبێت. بەبۆچوونی من کۆچکردن کە تەنیا بەرژەوەندییەکانی ئەو وڵاتەی کە کۆچبەری وەردەگرێت لەبەرچاو دەگرێت (و ئەو بەرژەوەندیانەش بە گومان بەردەستن، بەتایبەتی لەبەر ڕۆشنایی گۆشەی دیمۆگرافی و لەدەستدانی چەندین کرێکاری شیاو) تەنیا ئەگەر وڵاتانی دایک لەلایەکی ترەوە گرنگە هاوکاری و هاوکاری وڵاتانی دراوسێ بکرێت لەحاڵەتی شەڕ و شەڕی ناوخۆ لەناوچە ناکۆکەکاندا، بە ئەوەی ئەو وڵاتانە بتوانن کۆچبەران وەربگرن و ژیانێکی شکۆمەندانە بە ماوەیەکی کاتییان بۆ دابین بکەن، واتە هیچ کۆچێکی کاتی و کۆچ لەلایەکی ترەوە دەبێت سەرەتا ئازارەکانی پەنابەرێتی و کۆچکردن کەمبکرێتەوە بەدابینکردنی یارمەتی لەسەر شوێن و لەڕێگەی ڕێکەوتنی بازرگانی دادپەروەرانە بۆ نموونە لەگەڵ وڵاتانی ئەفریقی پشتگیری و هاندانی پێکهاتە ئابوورییە ناوخۆییەکانی تێدا بکرێت. لە کۆرتی کشتوکاڵدا لێرەدا کۆچکردنی نێودەوڵەتی بەگشتی مانای زیادکردنی ئازارە لەوڵاتدا نەک کەمکردنەوەی.

وەک وەزیری دەوڵەت بۆ ڕۆشنبیری لە یەکەم وەزارەتی شڕۆدەردا، تۆ بە تایبەتی ئەزموونێکی زۆرت لە دنیای سیاسەتەوە بەدەست هێناوە. ئەتوانین سەرکەوین؟

زۆر هیوادارم ئەڵمانیا لە چوار مانگی ڕابردووی 2015 و دوو مانگی یەکەمی ساڵی 2016دا مامەڵەیەکی باش لەگەڵ شەپۆلە گەورەکانی کۆچ بکات. ئەم جۆرە شەپۆلە گەورەیەی کۆچ و پەنابردن لە وڵاتی دەوڵەمەندی کۆماری فیدڕاڵی ئەڵمانیا زۆر گەورەتر دەبێت لە توانای بە هەڵمژین و خۆڕاگری. نابێت هەستێک لە ناو خەڵکدا دروست بکەین کە سیاسەت بەدەسەڵات و سەرلێشێواوە و بە هیچ شێوەیەک ناتوانێت شەپۆلەکانی کۆچ و کۆچبەران یان سنوورەکانی وڵات کۆنترۆڵ بکات. ئەم تێڕوانینەی تەحەدای ناسروشتی هێزی لەخوێین بوو بە پێشکەوتن و بەهێزبوونی بزاڤی جەماوەرییە ڕاستڕەوەکان نەک تەنیا لە ئەڵمانیا بەڵکو لە سەرتاسەری ئەوروپادا. وەڵامی من ئەوەیە کە ئەگەر بە کورتی، بەڵێ لە ڕووبەڕووبوونەوەدا سەرکەوتوو بین، چونکە زۆر کەس لە ئەڵمانیا بوون و هێشتا ئامادەن یارمەتی بدەن حکومەت و دەزگا

حکومییەکان بە تەنیا نەیانتوانی مامەڵە لەگەڵ ئەو کێشانەدا بکەن بەڵام پەیامی دووەم دەبێت ئەوە بێت: سنوورە کراوەکان وەڵامی ڕاست نین بۆ ئازار و هەژاری، وەڵامەکانی تر هەیە، ڕێگای باشتر و کاریگەرتر هەیە بۆ ئەوەی جیهانمان دادپەروەرانەتر بکات.

https://www.deutschland.de/ar/topic/syast/alflsft-walhjrt?fbclid=IwAR2LGSAbpXXhp_NozXcWRmEBZDU4wnZ7i3liWWBAekhYhPTFPB5o74DdMBg

14.11.2016

دوا مانیفێستی من.. شەرزاد حەسەن

- سڵاو دۆستانی ئازیزم.. ئەم کاتەتان باش.. بەڕێ بە زێدەڕۆیی لە سەروەختی 'راپەڕین'ەوە تا هەنووکە، ڕۆژانە و هەفتانە و مانگانە، تاوەکو ئێستاکە کە دەکاتە پتر لە (۳۰/ سی) ساڵی ڕەبەق؛ جۆرەها کەس پەلاماریان داوم، لەسەر ئاستی تۆمار و زارەکی و ڕەبواری و فیزیکی و ڕۆحی و ڕەوانی، بە ناوی ڕاستەقینەی خۆیانەوە و نادیارەوە، کە هەندەکیان بانگخواز و ئەندامی کارا و سەرانی حیزبە ئیسلامییەکانن، هاوکات هەیانە کە بەلایەنن و سەر بە هیچ گروپ و حیزبەکی سیاسی نین، کە بەردەوام لە ڕێگەی کەناڵەکانی ماس-میدیا و تۆڕی کۆمەڵایەتی و بگرە لە ڕێگەی 'مۆبایل'ەوە جنێوی سووکی زۆر و هەڕەشەی بەردەوامم بۆ دەنێرن کە گوایە من دژی ئەم ئایینە پیرۆزەی 'ئیسلام'م، هەست و نەستی موسڵمانان بریندار دەکەم کە ناکرێت ئیمانیان وا تەنکەڵە بێت. لە کاتێکدا ئەوان کە خودایەکی مەزن و پێغەمبەرێکی خاتەم و قورئانێکی پارێزراویان هەیە لە " (لەوحی مەحفوز)دا و ئایین و ئیمانێکی وا تۆکمەیان هەبێت کە لە ملیارێک و نیو تێپەڕیانکردووە. ئاخۆ چۆن بە چەند گومان و پرسیارێکی من شڵەوو دەبن و دەمارگیرانە بەرپەرچی من دەدەنەوە، نەک بە

دیال□گ، ب□کو بە جنێوی سووک و بە زمانێک کە هی گفتوگۆ نییە؟!

ئەوان هەقە لە خۆیان بپرسن کە ئەگەر خودی “خودا” خۆی منی دروست کردبێت و ئاوەز و دەماغێکی پێبەخشیوم و رێگای داوم بیر بکەمەوە و قسان بکەم و تا هەنووکە خودی “زاتی ئیلاهی” بێزی نەهاتووە دەمم دابخات و کەڕولاڵم بکات یان بمکوژێت و مەحفم بکات، کە ئەم رستە و دەستەواژانە، لە پاش تەغارێک لە جوێن و هەڕەشە کە هی سەر زاری ناحەزەکانی منە کە من بە دۆستیان دەزانم، بەڵگەش ئەوەیە کە من تاوەکو ئێستاکێ بە یەک وشە کاردانەوەم نەبووە!

هەڵبەتە نەوەیەکیش پەیدا بوون کە بە هەزارەها یە و زمانی عەرەبی نازانن و هەر بە سیلەی رەحم موسڵمانن کە هونەر نییە، چونکە گەر لە هەریمی “تبێت/ تەیبت ” لە دایک بوونایە، دەبوون بە {بوودیست} و “گواتما بوودا” بە پەیامبەری خۆیان دەزانی و “دالای لاما”ش بە رەهبەری دینی و رۆحانی، ژمارەیەکی بێشومار ناشزانن ناوەرۆکی ئەو ئایینە پیرۆزەی ئەوان لە چی دەدەوێت و سوودی چییە بۆ ئەوان و مرۆڤایەتی و من؟ هەموو تێگەیشتنەکەی ئەوان لەسەر زاری ئەو مەزه□ب□ز□دە و ئاخوند و زاتانەوە سەرچاوە دەگرێت کە لەسەر مینبەرەکانەوە بە فەرمی و نافەرمی خۆیان بە وتەبێژ و پارێزەر و زمانحاڵی ‘خودا’ دەزانن بێ ئەوەی بتوانن بێنە پای دیالۆگ و لۆژیک و گفتوگۆیەکی زانستیانە و شارستانی. هەڵبەتە من بە درێژایی ژیانم وەڵامی جنێوەکان و تەکفیر و تەخوین و هەڕەشە و گوڕەشەی هیچ مەردمگەلێکم نەداوەتەوە، چونکە هیچ جوانی و رێزێکی تێدا نابینم بۆ دیالۆگێکی کراوە!

ئەمن بڕوام بە وتە دروستەکەی “کارل مارکس: ١٨١٨-١٨٨٣”ی فەیلەسووف هەیە کە ناوەر□ک□ی شیدەکەمەوە کە دەڵێت، ” پێشمەرجی هەموو رەخنەیەک سەبارەت بە هەر ئایدیا و بەهایەک و کایە و چالاکییەکی مر□یانە بێت، ناچێتە خانەی رەخنەگرتنەوە، ئەگەر لە رەخنەکردنی ئایینەوە دەست پێنەکات.”

کە دیارە لای منیش ئەم پێشمەرجەی “مارکس” زێدە پەسندە چونکە خودی ئایین وەک کایەی تێفکرین زادەی تەئویل و تەفسیرێکە کە بە تەنها “خودا” و “پێغەمبەرەکان” کایەیان تێدا نەکردووە، بەڵکو لە ماوەی هەزارەها ساڵ ژمارەیەکی بێ شومار لە پیاوان و نێرگەل سەرگەرمی راڤە و توێژینەوە و شیکاری بوون و شەنوکەویان تێدا کردووە، بەو نیاز و مەرامەی کە بە رۆحێکی داخراو و دۆگماتیک و ئایدیۆلۆژستانە

روانین و خواستی خۆیان هەبووە، نەک تێڕامانەکی مرۆڤپەروەرانە، کە زۆرینەیان نەرینە بوون، نەک مێینە کە بە روانینی من کرۆکی کارەساتەکی گەورەیە و جێگەی گومانە کە تیایدا سەر لەبەری مێژوو هی پیاوەکانە نەک هی ژنان، بە تایبەتی لە ناوئاخنی کایەی ئایین و سیاسەت و سەرمایەگوزاری و بزنسدا!

هەڵبەتە میراتەکی فیکری و فەلسەفی هەبووە کە لە لۆژیک و ئاوەزداری و عەقڵزەدەیی سەرشار بووە، بەڵام ئەوەی کە هەنووکە زاڵە و هەم دەچنەوە سەر میراتی فیکری "ئیبن تەیمییە: ١٢٦٣-١٣٢٨" و "ئیبن ئەلقەییم: ١٢٩٢-١٣٥٠" کە بە واتا پێچەوانەکەی دەبینین کە کۆمەڵێک بزافی وەک "قاعیدە" و "بوکوحەرام" و "داعش" و "تالیبان"ی خوڵقاند کە خاوەنی سەدەها سەرچاوەی خوێناوین، کە ئەوەیان بە من شاڕەگی گومان و پرسیاری منە بە درێژایی نیو سەدە، کەواتە ئێمە لە هەنووکەدا لە سەدەی بیست و یەکدا ناژین، بەڵکو لە سەدەی سیازدەی میلادیدا دەژین کە فیکری 'ئیبن تەیمییە' و 'ئیبن ئەلقەییم' و شاگردەکانی بوون بە ڕابەر؛ نموونەی سەرانی ترسناکترین ڕێبازی "وەهابیزم" کە پەیڕەوکەرانی ئەو دوو زاتەی سەرەوەن کە بوون بە مایەی فەزایەکی تاریکستان ئاسا لە نێو دونیای عەرەبی و ئیسلامیدا کە تا هەنووکەش بەردەوامە کە بە تەڵاقدانی عەقڵ کۆتایی هاتووە!

پارادۆکس و تەوس و بەزمە سەیرەکە لەوەدایە کە من بە ڕەوای دەبینم کە ملیارەک و نیو موسڵمان هەن لەسەر زەمین، بەڵام ئەو ملیۆنەهایە و ئەو هەزارەهایە لە خەڵکانی خۆمان و کورد-زمان بەرگەی ئەوە ناگرن کە بە قەولی خۆیان منی کافر و زندیق و و مورتەد و خوانەناس پرسیار و گومانم هەبێت، یان پێیان ئەستەمە کە ڕەخنەگری کۆی ئەم میراتەی باب و باپیران بم کە بەشێکی زۆری ئەو میراتە جێگەی گومان و پرسیاری منن، بە واتا شایستەی هەڵوەشاندنەوە و نەمان و سڕینەوەن، نەک بە پیرۆزکردن.

روانین و لێکدانەوەی منیش زادەی ئاوەز و عەقڵ و تێفکرین و تێڕامانەکی منە بە دین و دونیای لای خۆمان کە بایی ئەوەندەش هۆش و گۆشم هەیە کە 'هەقیقەت' لای من نییە و هەرگیز بە تەنها بە خۆمی قۆرغ ناکەم، چونکە من بڕوام بە "یەقین" و "تەلقین" و "نەقل" و تاکڕەوی هەقیقەتپەرستی ڕەها نییە کە دەگاتە دۆگما و وشکە باوەڕ و ئیمانی کوێرانە، کە سەرهەڵبەندانی عەقیدەیی لێ دەخوڵقێت کە ئیمانەکی تاریکپەرستانە بە دوای خۆیدا دەهێنێت، کە بە ناوی پیرۆزکردنەوە "عەقڵ" و تیفکرین و ڕەخنەکاری دەکوژن!

خە ئەگەر وابێت منی فەرمەسەن دەچمە دۆزەخ و "وە- بیئسەلمەسیر"، لەتەک "شەیتان"ی هاوکوفم پێکەوە بە ستوونەکی ئاگرینەوە لە ناوەراستی جەهەننەمدا دەبەسترێینەوە و بە هەتاهەتایە دەسووتێین کە من دەمەکە خەمم بە ئامادە کردووە و گرفتەکم نییە، چونکە بە ماوەی ساڵانێکی زۆر سەرمام بووە تا رادەی ئەوەی کە ئێسقانەکانم بوون بە شەختەبەند و زوقمی ناو چللەی زستان، سەرمام بووە لە پای بەرکەوتنم بەو هەزارەها مەردمگلەی کە زەندە سارد بوون بە ئەندازەیەک کە دەبوو بە چللەی هاوین پاڵتۆ/ساقۆ لەبەر بکەم، ساردتر لە ناو دەمی مردووەکان و بەفرەکانی سەر شاخەکانی 'هیمالایا'، هاوکاتیش پیرۆزبایی لەو ملیارەهایەش دەکەم کە دەچنە فیردەوس و بەهەشت و جەنناتی عەدن-ی پڕ لە عەیش و نۆش و حۆری و غیلمان و شەرابەن تەهور و چی و چی کە من هەرگیز بە خەمی ناخوازم، کە دیارە پێم شەرمە لە ژێر عەرشی "خودا" بە ڕووت و قووتی سەرگەرمی سەرمەقولات و گەوگەوزانە بم لەبەر دەم و چاوی 'یەزدان' کە ئیماندارەکانی دیکە خەونی پێوە دەبینن!

جارێ ئەوان مەرجە بزانن کە ئەمن 'حیکمەتی ئیلاهی' جێبەجێ دەکەم کە ئەگەر ئەمن 'ئەهلی دۆزەخ' بم، چونکە زۆرینەتان دەزانن کە مەرجە دۆزەخی یەزدان پڕپڕ ببێتەوە وەک بەهەشتەکەی کە خزمان و خەڵکەکی زۆر خۆیان بە ساز و ئامادە کردووە، بە پای پیلان ببن بە خاوەنی کۆشک و تەلاری خۆیان لە ناو بەهەشتە بەربەرینەکەدا کە رازاوەتەوە بەیان .. پیرۆزیان بێت؛ بەبێ من!
ئایەتەکتان هەیە کە دبێژی: " يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ
امْتَلَأْتِ وَتَقُولُ هَلْ مِن مَّزِيدٍ؟

مەرجە ئەو بەهەشتییانە بزانن کە خودی 'خودا' خۆی بەرامبەر بە "شەیتان" کە هەڵگەڕایەوە و ئامادە نەبوو کرنوش بە "ئادەم" ببات سزاکەی کوشتن نەبووە، بەڵکو لە بەهەشت دەریکرد و بێبەری کرد لە فریشتەبوون و هەڵیدایە سەر ئەم ئەستێرە زەندە رەنگینە کە سەرزەمینی ئەمەیە و خەریکە بنیادەمەکان گڵاوی دەکەن، بگرە یەزدان 'ئیبلیس'ی سەربەست و ئازادی کرد لەوەی کە لە فریودان و گوناهکردنی بەرامبەر بە مرۆق بەردەوام بێت کە بە دیدی من ئەفسانەیەکی رەمزدارە پتر لەوەی واقیع بووبێت!

دیسانەوە گەر ئاوڕ لە 'نەخۆر' و هەڵگەڕانەوەی 'ئادەم' و 'حەوا' بدەینەوە بەرامبەر بە 'خودا' کە رێنمایکردن و بگرە هەڕەشەی لەکردوون کە لەو سێوە یان گوڵەگەنمە یان لەو میوەی حەرامکراوەی درەختی ناسراو بە 'درەختی مەعریفە' نزیک نەبنەوە و نەیخۆن، بەڵام

خواردیان و سزاکەیان ت□کردن و وەدەرنانیان بوو لە بەهەشت و فڕێدانیان بۆ سەر زەوی و بەس، نەک کوشتن!

ئەمن وەک کادیرێکی پەروەردەکار بۆ ماوەی سێ سەدە و نیو وا سەیری دەکەم کە ماقووڵ نییە من پیرۆزبایی لە ملیۆنەها دەکەم کە دەچنە بەهەشت و بە رەوای دەبینم و هەست و نەستم بریندار نابێت، بەڵام ئەو ملیۆنەها یە یەک کافر و زەندیق تەحەمول ناکەن کە منم. هەر بە راست تۆ بڵێیت من ئەوەندە ترسناک و ئاوقات و بەرباد بم کە بتوانم ئایینی ئیسلام هەڵبو□شن□م□وە کە پتر لە چواردە سەدەیە ڕەگوریشە دادەکوتێت کە لە رێگەی ‘فتوحات و غەزەوات’ەوە هاتوون و و□تانیان داگیرو تاڵان کردووه□، ک□ بە ناوی “جیهاد”ەوە کراوە و دەکرێت، واتا چلە زەیتوونیان پێنەبووە و کۆتری ئاشتیەوانی نەبوون، بەڵکو شمشێرەکانیان خوێنی لێتکاوە.. نەک شیر و هەنگوین.

منێک کە کادرێکی پەرەوەردەم و بڕوام وایە کە وانەی یەکەم و ئەرکی پەروەردەکاری تازەگەر ئەوەیە کە لە ‘کیندەر گارتن’ و ‘باخچەی ساوایانەوە’ دەست پێبکەین بەوەی کە کچان و کوڕانی خۆمان وەک نەوەیەکی نوێ و ڕاچەنیو فێری ئەوە بکەین کە ئێمەی کوردگەل بۆ هەزارەها ساڵە داگیرکراوین لە لایەن چەندەها نەتەوەی جیاوازەوە، بگرە لەسەر ئاستی دونیادا بە خاک و خەڵکەوە بووین بە موستەعمەرە وکۆلۆنیالێکی نێونەتەوەیی و جیهانگیری و گلۆبال، چ بە ناوی ‘خودا’وە بووبێت یان گەمەی چەپەڵی سیاسەتی نێودەوڵەتی، ئێمە لە ناوەکانی خۆمانەوە بۆ ناوەرۆک و سەر پەڕەی رۆحمان داگیر کراوین، پرۆسەی داگیرکاری و ئاکام و دەرئەنجامە زۆر خراپ و کوشندەکانی وانەی یەکەمی پەرەوەردەناس و فەیلەسووفی بەرازیلی “پاول□ ف□ر□ری: ۱۹۲۱-۱۹۹۷”ی مامۆستامە کە فێری کردووم، بە تایبەتی لە رێگەی کتێبە دانسقەکەی بە ناوی “پێداگۆگی ستەمدیدە” کە تیایدا بە قووڵی ئاماژە بەوە دەدات کە ستەمدیدە و ستەمکار بۆ هەمیشە جێگۆڕکێ دەکەن، چونکە رۆحی داگیرکاری لە لای هەردووکیان پتەوە و بنەبڕ نەکراوە تا هەنووکە، بە تایبەتی لە “ڕەشهەلاتی ناوەراست”!

کۆی مێژووی ئیسلام کە عەرەبی بیابان-نشین بوون بە خاوەنی لە بەرژوەندی ش□□نیزمی دینی و هەم فاشیزمی میلیتاری و عەسکەرتاری پان-عەرەبیزم کۆتایی هاتووە کە هەزار و چوار سەد ساڵ پترە بەو رۆحە بارباریست و وەحشی□تگەرایە کوردگەل و نەتەوەکانی دیکە دەچەوسێنێنەوە، ئەوەی بۆ من سەیر و سەمەرەیە و هەم هێدمگرتیم دەکات ئەوەیە کە ماقووڵ نییە داگیرکەر و چەوسێنەری خۆمان بە ناوی ئاسمانەوە بپەرستین و پرسیار و گومانێکمان نەبێت بۆ ماوەی چواردە

سەدە؟!

واتا پێشمەرجی پەروەردە و فێرکردن هەر لە وانەی یەکەمەوە تا دوا وانە و بە درێژایی ژیانمان خوێندنەوە و هەڵکۆڵین و پشکنینە سەبارەت بەوەی کە ئێمە لە کەنگێوە داگیر کراوین لەسەر ئاستی رۆحی و رەوانی و فیزیکی کە بە داگیرکردنی “مێشک” و مێژوومان کۆتایی هاتووە؟ بۆچی و لەسەر چی و چۆن بووین بە کۆیلە و کرێچی و کرێگرتەی سەر خاکی خۆمان؟ بۆچی دوژمنانی داگیرکەر بوون بە خانەخوێ و سەرداری ئێمە؟ بە چ زمانێک و ئامرازێک و بیانوویەک و ئامانجێک وایانکرد داگیرکەرانی خۆمان بپەرستین و هیچ گومان و پرسیارێکمان نەبێت؟ بە راست ئێمەی کوردەیل رۆڵمان هەبووە لە میانەی پرۆسەی بە کۆیلەبوونی خۆمان؟ یاخود سوپەر پاوەر و زلهێزەکانی دونیا نەخشەی ژیانی ئێمەیان لە باری رامیاری و ئابووری و کۆمەڵایەتی و مەزهەبزەدەیی و فەرهەنگییەوە داڕشت و سمیان پێوەنا کە ئێمە ببین بە سواڵکەر و دەرۆزەکەرانی سەرزەمین بە تۆزێک سەربەستی؟ یان هەتیوەکانی ژێر دەواری دڕاو و هەلاهەلای رژێمە بارباریست و وەحشیەتگەری وڵاتانی دراوسێ کە هەر هەموویان خۆیان بە جەنگاوەرانی ئاسمان و خودا و ئایینەکەی دەزانن کە وا نییە؟

“کارل مارکس” بڕوایە وایە کە “ستەمی رۆژهەڵاتیی” ستەمێکە کە وێنەی نییە لە توندوتیژی و وەحشیەتگەری لەسەر ئاستی رامیاری و کۆمەڵایەتی کە تا هەنووکەش ئەو روانینەی ‘مارکس’ بەردەوام و بەرجەستەیە و من لە رۆحی داگیرکاری و بارباریستی ئەو چوار وڵاتانەدا دەیبینمەوە کە بە ئاگر و ئاسن ئێمە لێدەخوڕن: تورکیا، ئێران، عێراق و سوریا کە بەوەوە دەنازن کە خۆیان بە دەوڵەتی تیۆلۆژی و ئایین پەروەر و موسڵمان لە قەڵەم دەدەن کە خراپترین چوار وڵاتانی دونیان لەسەر هەموو ئاستەکاندا، هەڵبەتە لە پاڵ ئەو چوارەی سەرەوە مەرجە ئاماژە بە حوکمڕانی دکتاتۆریانەی ئەفغانستان و پاکستان و سودان و سعودیەی عەرەبی بدەین کە دۆزەخێکیان بە خەڵکانی خۆیان ئاگر داوە!

ئەم گومان و دڵەراوکە و پرسیارانەی سەرەوە بە هەر خانەوادە و ماڵبات و تیرە و هۆز و خێڵ و مەزهەبدار و نەتەوەیەک پەیوستە و پێشمەرجی زیندوویەتی هەر خەڵک و نەتەوەیەکە کە ئێمەی کوردگەل، لەسەر ئاستی کوردستانی گەورە، لە بواری پەروەردەدا تا هەنووکە ئەو پرسیارەمان لە خۆمانمان نەکردووە، دیارە کە خاوەنی قەوارەی خۆمان نەبین و دەوڵەتداری سەنترال جڵەومان بکەن، مەحاڵە لەم دەخە

تراژیک و دراماتیکە دەربچین!

ئایا بۆچی نەتەوەیەکی چل ملیۆنی بە درێژایی مێژووی ڕۆحی بەرگری و چەوساندنەوەی ئێمە و شکستی درامی و تراژیکی شۆڕشەکانمان و هەڵواسین و کوشتن و زیندانیکردنی ڕابەرەکانمان تاوەکو هەنووکە پلان و نەخشەیەکی سیاسی و ستراتیژی و لۆبییەکی یەکگرتوومان نییە؟ بە ئێمەی پەراوێزخراوی ناو مێژوو کە لە ساڵی (٢٠٢٣)دا دەکەوینەوە ناو بازنە و سەر یادی پەیماننامەی "لۆزان" کە لە بەرواری (٢٤/٧/١٩٢٣)دا بووین بە قوربانی و وەک بەرخەکەی "ئیبراهیم" سەر بڕاین و خوراین. گوایە دەوڵەتە سەرکەوتووەکانی دوای یەکەمین جەنگی جیهانگیریی بە چاکیان زانیوە، بێجگە لە کوردگەل، زۆرینەی نەتەوەکانی دیکەی "ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست" شایستەی قەوارەیەکی سیاسی خۆیان بن، بێجگە لە ئێمە کە وەک (عیسا-ی مەسیح) بە خەڵک و خاکەوە لە خاچ دراین و "خودا"ش سەیری هەمووانی دەکرد و نەیدەکرد.

"ڕەجەب تەیب ئەردۆغان"یش کە خۆی بە جەنگاوەری ئاسمان و ئیسلام و خۆ بە خوداناس دەزانێت مرخی لەوە خۆشکردووە کە دیسانەوە بە ناوی "فتوحات و غەزەوات"ەوە کە چلەن بەشێکی لە کوردستانی "ڕۆژئاوا" و "باشوور"ی داگیر کرد، بە موبارەکەی خودا و دونیا، لە خەونی ئەوەدایە کە ئیمپراتۆریەتی عوسمانلی دێرین و لە دەستچووی زیندوو بکاتەوە، ئەو ڕۆژگارەی کە بە بەرچاوی هەموو دونیای دوون و خەوتووەوە هاواری کرد ئێمە بەرەو "عەفرین" دەچین، هەر وەک چلەن باوک و باپیرانمان دەچوونە "فتوحات و غەزەوات"، بە واتا وانەی یەکەمی ئەوان داگیرکردنی خەڵک و خاکی دیکە بوون کە کوردگەل تیایدا زۆرینەن بوون، لە دێر زەمانەوە تا هەنووکە!

بەڵام ئەوەیان چ ئایینەکە کە چوار وڵاتی خۆ بە موسلمان-زان بە موبارەک-بایی و موبارەککردنی زلهێزەکانی دونیاوە بە هەتاهەتایە لە خاچمان بدەن؟

بیرمەندی ئانگلۆ-ئایرش"جۆناتان سویفت:١٦٦٧-١٧٤٥" دەڵێت: "ئێمە بڕی ئەوەندە زۆر ئایینمان هەیە کە بە هەمیشە کینە و رقمان لە یەکتری بێتەوە، بەڵام هەرگیز بایی ئەوەندە دین/ ئایینمان نەبووە کە یەکتریمان خۆشبوێت!"
ئەو ڕوانینەی 'جۆناتان سویفت' مێژوویەکی دێرینی هەیە و دەنێو 'ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست' و دونیای ئێمەدا تا هەنووکە لە برەودایە و خوێنبارانەکەش زەریای خوێنی بەرپاکردووە و هەر هەموومان مەلەی تێدا دەکەین!

“ئەردەغان”ەکە کە بە هەزارەها لە موسڵمانانی کوردگەل هەن کە ئەم چنک خوێناوییە بە نموونەی باڵای خۆیانی دەزانن، بە ئەوەی تەماشا بکەن کە ئەمە خاوەن چ دیرۆکێک و چارەنووسێکین کە تا هەنووکە بەسەر خاچکەوەین و خوێنمان لێدەچۆڕێت، گوایە چاوەڕوانی دونیای دوون و بە مەڕالین لەو خاچە دامانبگرن کە ئەوان لە تەختە و داری خۆمان ئەو خاچەیان بۆ ئێمە دروستکردووە!

پرسیاری من ئەوەیە کە ئەگەر خودا دادگاییەکی باڵای خۆی هەیە لە ئاسمانە کە لە قیامەتە و سەروەختی ‘حەشر و نەشر’ دادگایی هەموومان دەکات، مەڕ بە پێی خۆی و بزن بە پێی خۆی بە قەنارەوە هەڵدەواسرێت، کە دایکم و نەنکم بە هێوری و دڵنیاییەوە وایان دەگوت. دەی.. کەواتە ئەم سەدەها دادگا و دادوەری گشتییە چییە کە بە ملیۆنەها بە ناوی ئاسمانەوە لەسەر زەمین دایانمەزراندووە؟ ئەو هەزارەها و ملیۆنەهایە چلۆن وەکالەتی عام و خاسیان لە خودا وەرگرتووە؟ کەنگی و لە کوێندەرێ و بە چ هەق و مافێک؟ ئەوەی ئەوان دەیکەن رێک هەڵوەشاندنەوەی دادگای باڵای “یەزدان”ی خۆیانە لە ئاسمانە!

ئەمن لە کۆتایی ئەم مانیفێستەدا وەک هەمووان، چ بەهەشتی و چ دۆزەخی، منی فەرمەسەن حەزمە زیندوو ببمەوە و دادگایی بکرێم و بە دۆزەخ شاد ببم، نەک بەهەشت، بەڵام ئەگەر لە دادگاکەی ‘باری تەعالا’ ماف و هەقی ئەوەم هەبێت لەتەک خودا و دادوەرەکانی چەند راز نیازێک بدرکێنم، ئەوسا چەند راستییەکی گەڕەک تاڵ و کوشندە هەن کە ئیماندارەکان حەز ناکەن لە منی ببیستن، کە مەحاڵە دڵی هیچ خوداناسێک خۆشبکات، چونکە پڕە لە گومان و پرسیار و سکاڵای جەرگبڕ، خۆ گەر خوداش گوێی لێنەگرتم و وەک باوکم راژدییەکی سراوەندە بناگوێم و دەمی منی داخست و بە دۆزەخی شاد کردم، ئەوسا دەزانم زۆر ئاسانە لەگەڵ دۆزەخدا هەڵبکەم و ئاشنا بم بە ئاگر و سووتان، چونکە من سەر بە خانەوادە و گەڕەکێک و شار و وڵاتێک و نەتەوەیەکم کە لە ناو جەهەننەمدا ژیان و زیندەگیان گوزەراند، کە وا مەزەندە دەکەم شورەییە کە دوای بینینی هەزارەها دۆزەخی سەرزەمین؛ دیسانەوە و سەر لە نوێ بچینەوە دۆزەخ، گەر وا بوو، من دەبم بە سەرقافلەچی کاروانی کوردگەل یان پاسەوان و پاشکەی کاروانسەرای روو لە دۆزەخ، کە شکەمەندانە و سەربەندانە رووەو دۆزەخی هەڵایساو بە بەرگی بەڵس و ئاگرەوە رەدەکەین و نالەرزین و ناترسێین، چونکە نە بەهەشت بەو شێوەیەی کە وەسفکراوە جێگەی خۆشحاڵی منە و نە دۆزەخیش جێگەی نیگەرانی و ترس تۆقاندنی منە!

(شەرزاد حەسەن)
پاییزی/٢٠٢١

نووسینی ئۆتۆماتیکی یان شیعری ئۆتۆماتیکی؟.. سەدیق سەعید ڕواندزی

سەرنجێک لە بارەی کتێبی_ نووسینی ئۆتۆماتیکی لە شیعری نوێی کوردیدا

1

بە درێژایی مێژووی شیعر وەک ژانرێک لە ئەدەبی کوردیدا، هەمیشە هەڵگری ناوەڕۆک و گوتارێک بووە، کە لە شێوەی پەیامێکی سیاسی یاخود کۆمەڵایەتی، گوزارشتی لێکراوە. ئەزمووی شیعری ئێمە لە قۆناغی کلاسیکەوە تاکو شیعری ئازاد کە لە (گۆران) ی شاعیرەوە دەست پێ دەکات و ئیدی کێشو سەروا لە شیعردا نامێنێتو فۆڕمێکی ئازاد وەردەگرێت، هەڵگری ئەو گوتارە بووە. شاعیرانی ئێمە گەرچی دەرچووی هیچ نێوەندێکی ئەکادیمی و مەعریفی نەبووینە، بگرە دەرچووی تەکیە و خانەقا و مزگەوتەکان بووینە، بەڵام بەردەوام دیدێکی ڕەخنەیی و پەیامێکییان پێ بووە بە ئامانجی ڕیفۆرمکردنی کۆمەڵگە. بۆیە پێگەی شیعر لە ئەدەبی کوردیدا، پێگەیەکی دیارە و تەنانەت مێژووی فەرهەنگی کوردی، لە شیعرەوە دەست پێ دەکا و بە درێژایی مێژووش تاکو ئێستا، شیعر وەک ژانرێکی سەربەخۆ، لە ئەدەبی کوردیدا بینراوە و دەناسرێتەوە و شوناسی ناسینەوەی پەیوەستە بە شیعرەوە. واتا شیعر، لە چوارچێوەی شوناسی شیعر دایە و ئەوەی هەیە تەنها شیعرە، نەک ژانرێکی تر بکرێتە ئاماژەیەک بۆ ناسینەوەی شیعر و گوتاری شیعری، لە مێژووی ئەدەبی کوردیدا.

_ 2_

لێرەدا وەک خوێنەرێک، ئێستێک لە ئاست کتێبی (نووسینی ئۆتۆماتیکی لە شبعری نوێی کوردیدا دەکەین) و مەبەستمانە ڕوونی بکەینەوە کە ئایا لە شیعردا شتێک هەیە بە ناوی نووسینی ئۆتۆماتیکی؟ یاخود تا

چەند ئەو نموونە و شڕۆڤانەی نووسەری کتێبەکە، وەك نموونەی شیعری ئۆتۆماتیکی هێناویەتییەوە ، یەکانگیرە لەگەڵ ناونیشانی کتێبەکە و ئاماژەکانی ئەو بابەتە. ئەم کتێبە ، لە بنەڕەتدا نامەیەکی ئەکادیمییە و وەك بەشێك لە پێویستییەکانی وەرگرتنی پلەی ماستەرلە ئەدەبی کوردیدا نووسراوە. کتێبەکە لە چەند باسێکی سەربەخۆ پێکهاتووە، وەلێ ئەوەی ئێمە مەبەستمانە وەك خوێنەرێك ئەوەیە، کە ئایا نووسینی ئۆتۆماتیکی هەیە لە شیعر؟ بە تایبەتیش کە نووسەری کتێبەکە پەیوەستە بەو باسە، ئەو شێوازە لە نووسین دەبەستێتەوە بە ڕێبازی سوریالیزم. سەرەتا، لە ناونیشانی کتێبەکەوە دەست پێ دەکەین. ناونیشانی کتێبەکە (نووسینی ئۆتۆماتیکی لە شیعری نوێی کوردی) یە، کە مەبەستی نووسەر، شێوەی نووسینی ئۆتۆماتیکییە لە شیعردا. لێرەدا ئەو پرسیارەمان لا دروست دەبێت، کە ئاخۆ شتێك هەیە بە ناوی نووسین لە نێو شیعردا؟ مەگەر شیعر بۆ خۆی وەك ژانرێکی سەربەخۆ، نووسین نییە و وەك تێکستێکی نووسراو هەڵگڕی ئاماژەکانی نووسین نییە؟ بە دەربڕینێکی تر، ئایا شوناسی دەقی شیعری، وەك شوناسی دەقێکی نووسین، کە پێکهاتەیەکە لە ڕێزمان و بونیادی زمانەوانی و ئاماژە و واتا و دەلالەتی شیعری، نووسین نییە؟ کە واتا بە بڕوای من، ناونانی نووسینی ئۆتۆماتیکی لە شیعردا هەڵەیە، چونکە ئەوەی لە نێو شیعردا هەیە، بەشێك لەو ڕووبەر و تۆپۆگرافیا شیعرییەی، کە فۆڕم و ناوەڕۆکی دەقێکی نووسین بە ناوی شیعرەوە پێك دێنێت. ئەوەی لە شیعردا هەیە، نووسینە، نەك ئەوەی نووسینێك لە نێو شیعردا هەبێت، کە جیاوازە لە دەقی شیعری. ئەمە لەلایەك، لەلایەکی ترەوە، هەموو ئەو نموونانەی وەك دەقی ئۆتۆماتیکی هێنراونەتەوە، لە بنەڕەتدا شیعرن، نەك نووسین. چونکە شیعر، بە تایبەتیش شیعری نوێ، ڕواڵەت و تۆپۆگرافیا و ئاماژەیەکی سەربەخۆی هەیە، کە هیچ پەیوەندی بەو شێوازەوە نییە، کە تێکستێك وەك نووسین، بۆ نموونە (وتار یان چیرۆك) جیا دەکاتەوە لە شیعر. لێرەوەش ناونانی کتێبەکە، یەکەم گیرو گازە کە خوێنەر ڕووبەڕووی دەبێتەوە. بۆیە دەبووایە ناونیشانی کتێبەکە (شیعری ئۆتۆماتیکی بووایە، نەك نووسینی ئۆتۆماتیکی لە نێو شیعردا) بەو مانایەی شیعر، دوا جار شیعرە و لە جیاکردنەوەی لەگەڵ دەقەکانی دیکە، وەك شیعر دەخوێنرێتەوە و دەناسرێت، نەك نووسین. ئەگەرچی شیعریش دواجار بەشێکە لە تێکستێکی نووسراو، بەڵام بێگومان دەقی شیعری، ئاماژە و بنەما و خاسیەتی هونەرییانەی خۆی هەیە، کە جیای دەکاتەوە لە نووسینی ژانرەکانی تر. بەو مانایەی خوێنەر کە لە بەردەم دەقێکی شیعری دایە و دەیخوێنێتەوە، لە بنەڕەتدا شیعر دەخوێنێتەوە نەك نووسین، کە ئیحا و فەزای ئەدەبیشی جیایە لە

ژانرەکانی تر. وێڕای ئەمەش، دیسانەوە دەکرێ ئەو پرسیارە بکەین، کە ئایا دەکرێ نووسینێك ئوتۆماتیکی بێت؟ ئەمەش پرسیارێکی دیکەیە. کە پێویستی بە هەڵوەستەکردن وتێ هزرین هەیە. بێگومان هەموومان دەزانین، دوو لە بنەما هەرە سەرەکییەکانی چەمکی (ئۆتۆماتیکی) ئەوەیە، کە خۆکاریی و فیزیکیبوونە. بەو مانایەی کردەی ئۆتۆماتیکی، کردەیەکی خۆرسکی و خۆکارییە و خۆی کارەکانی خۆی، بە بێ هەبوونی هیچ پاڵنەر و فاکتێکی دەستکرد دەکات. کاتێ شتێك ئۆتۆماتیکییانە کار دەکات، ئەوا بکەری نییە، چونکە کردەکەی خۆکارە. واتا لە دەرەووەی دەستەڵات و هێز و پاڵنەری مرۆییانەیە. بۆیەشە کاتێ کردەی ئۆتۆماتیکییانە دەدەینە پاڵ هەر شتێك، لە سەرەتاوە هەموو ئەو هێز و بزوێنەر و جوڵانەی لێ دا ئەماڵێن، کە لە پەیوەندی دان بە مرۆڤەوە. لێرەوەش ئەگەر شیعر، وەك دنیابینی مرۆڤێك کە شاعیرە و، وەك خەیاڵ و تێگەیشتنی هزرییانەی شاعیر ببینین، کە واتا شیعر کردەیەکی ئۆتۆماتیکییانە نییە، بەڵکو کردەیەکە کە بکەر و بزوێنەرێکی هەیە کە ئەویش بیر و ویست و توانای هزریی و جەستەیی مرۆڤە. بە دەربڕینێکی تر، شیعرێك بوونی نییە، ئەگەر شاعیرێك نەینووسیبێت، هیچ شیعرێك دنیابینی و گوتار و زمان و مانای نییە، ئەگەر شاعیرێك بەرجەستەی نەکات، کە واتا لە هەموو ڕووێکەوە، کردەی شیعر نووسین، کردەیەکی خۆکاری نییە، بەڵکو بەرکارییە و کەسێك بە کردەکە هەڵدەستێت، نەك خۆی بیکات. شیعر، خۆی خۆی نانووسێت، شاعیر دەینووسێت. شیعر بەرهەمی هەردوو دیوی هەستی و نەستی شاعیرە و بە تایبەتیش لەو سەردەمەدا، شیعر چیتر دەرەنجامی هەستێکی ڕۆمانسییانەی ڕووت نییە، بەڵکو ئاگایەکی گەورەی هزریی و زمانییە. لەو ڕوانگەیەوە ناونیشانی کتێبەکە، جۆرێك لە ئاڵۆزیی تێدایە، وەلێ چونکە یەکەم کارە لە بارەی ئەو چەمکەوە لە شیعری کوردیدا دەکرێت، ئیدی نووسەری کتێبەکە بە پێویستی زانیوەوە وەك کارێکی تازە و جیاواز، ناوی بنێت (نووسینی ئۆتۆماتیکی لە شیعردا). نووسەر لە درێژەی کتێبەکەیدا، بنەما و ڕێسکانی نووسینی ئۆتۆماتیکی دەخاتە ڕوو. لێرەدا، ئێمە لە سەر ئەو باسانە ناوەستین، کە نووسەری کتێبەکە لە ڕوویی مێژوویی و میتۆدی و ئەدەبییەوە باسیان دەکات، تەنها لە سەر ئەو باسە دەوەستین کە ئایا نووسینی ئۆتۆماتیکی چییە و خاسیەت و ڕواڵەت و بنەماکانی چین؟ ئایا ئەو نووسینانەی لە نەستەوە دێن، دەکرێ پێیان بگووترێت نووسینی ئۆتۆماتیکی؟ یەکێك لەو بنەمایانەی بە درێژایی ناوەڕۆکی کتێبەکە نووسەر باسی دەکات ئەوەیە، کە نووسینی ئۆتۆماتیکی دەبەستێتەوە بە ڕێبازی سوریالیزم و بە بڕوای ئەو، هەموو ئەو نووسینانەی بە شێوەیەکی سوریالی دەنووسرێن، نووسینی ئۆتۆماتیکین.

لەو ڕوانگەیەوە دەنووسێت:(سوریالییەکان دوورکەوتنەوە لە هەموو بوونیادێکی عەقڵانی و زمانەوانی و بیرکردنەوە و ئامادەسازیی پێش وەختەی نووسین، ئەمەش خۆی لە نووسین بە شێوەی ئۆتۆماتیکی دەبینییەوە. لا26) بێگومان سوریالیزم، ڕێبازێکی ئەدەبی سەربەخۆیە، بەرمەبنای ئەو ڕەشبینیی و نائومێدییە بوو، کە شاعیران لە دوای جەنگی جیهانی یەکەم تێی کەوتن. واتا ڕەشبین و داڕووخاو بوون و بڕوایان بە هیچ پێوەرێکی ئەقڵانی نەما، چونکە پێیان وابوو شەڕ و کوشتارەکان بەرهەمی ئەقڵی مرۆڤن. ئەمانە جۆرە نووسینێکی تازەیان تاقیکردەوە کە ڕەچاوی هیچ بنەمایەکی هزریی و ئەدەبی و زمانی تێدا نەدەکراو چییان بە خەیاڵ داهاتبا، ئەوەیان دەنووسی.

شیعرەکانی ئەو ڕێبازە، دەچنە نێو پێناسەی سوریالیزم خۆیەوە، نەك شوناسی تر، لەلایەکی دیکەوە، ئەگەر دیدگای نا ئەقڵانی و نا لۆژیکی و زمانی نا فەرهەنگی و ئەبستراکت وەك ئەدگارەکانی سوریالیزم بناسێنین، ئەوا هەموو ئەوانە، دواجار بەرهەمی نەستی مرۆڤن و نەستی مرۆڤیش هاوشان لەگەڵ هەست، دیوەکەی تری مێشکی مرۆڤ پێکدێنن. بەمەش دیسانەوە ئێمە لە بەردەم نووسینێك نین خۆکارو خۆکرد، بەڵکو لە بەردەم نووسینێك داین، کە بەرهەمی ئەقڵی مرۆڤە، بەڵام بە دیوێکی نا ئاگایانەدا. لێرەوەش کردەکە خۆکار و لە خۆوە نییە، بەڵکو بکەرێکی هەیە، کە ئەویش نائاگایانەی شاعیرە. بۆیە کورتکردنەوەی نووسینی ئۆتۆماتیکی لە وێنە سوریالییەکاندا، بە بڕوای من شتێکی نوێ و تازە نییە و پێشتریش دەیان تێزی ئەکادیمی لە بارەی سوریالییەتەوە نووسراون. نەست ئەگەر پاڵنەری هەموو گوتن و کردەیەکی نا ئاگایانەش بێت، بەڵام بەشێکە لە هزری مرۆڤ و فرۆیدیش بە پاڵنەری سەرەکی زۆر کردەوە و هەڵسەکەوتی مرۆڤەکانی دەزانێت. کەواتا دیسانەوە ئێمە و لە بەردەم نووسینێك نین خۆکاری، ئەگەر لە نەستەوە و لە دەرەوەی ئاگایی و دەسەڵاتی مرۆڤیشەوە لە ڕووی هزریی و زمانییەوە بێت، چونکە دواجار سەرچاوەی ئەو دەربڕینە نا ئاگایانە، هەر مرۆڤ خۆیەتی و بەمەش دیسان نووسین بکەرێکی هەیە و نەك ئەوەی خۆرسکانە خۆی کاری خۆی بکات، وەك هەر ئامێرو کەرستەیەکی دیکەی ئۆتۆماتیکی. ئەگەر ئەو مرۆڤە نەبێت، لایەنی نەستی و زمانی بێ ئاگایانەی نەبێت، ئەوا ئەو نووسینەش بوونی نابێت. نووسەری کتێبەکە بەردەوام دەبێت و ئەمجارەیان دەنووسێت:(نووسینی ئۆتۆماتیکی جەختکردنە لە کاری ئەفراندن و داهێنان بە بێ بوونی هیچ چاودێریەکی ئەقڵی ولۆژیکی. لا 154) ئەگەر لە پەراوێزی ئەو بۆچوونەوە بڕوانینە کردەی ئەفراندن و داهێنان بە گشتی و داهێنانی ئەدەبیش بە تایبەتی، ئەوا دەبێ بپرسین ئایا هیچ نوێکردنەوە و داهێنانێك لە دەرەوەی لۆژیك و ئەقڵ بوونی هەیە؟

دەکرێ پرسیارەکە بە شێوەیەکی دیکە بکەین، ئەگەر نووسینی ئۆتۆماتیکی بەشێك بێت لە سەرچاوەی نەست و ئەقڵ و ئاوەز تیایدا هیچ سەنتەر و ڕۆڵی ئاراستەکردنێکی لۆژیکی تێدا نەبینن، دەکرێ داهێنانێك بێتە کایەوە؟ مەگەر داهێنان زادەی بیرکردنەوە و ئەزموونێکی درێژ و قووڵ و کارکردنێکی بەردەوام نییە لە هەموو ڕووێکەوە؟ دەشێ کەسێك لە خۆیەوە شتێك بڵێت و هیچ جۆرە ڕێکخستنێکی هزریی و زمانەوانی و لۆژیکی نەبێت و دواجار داهێنانێکیش بکات؟ ئایا سوریالییەکان توانییان داهێنانی گەورەی شیعری بۆ نموونە وەك ئەوەی ڕامبۆ کردی بێننە ئاراوە؟ ئەگەر سوریالییەت، بەرهەمی بیرکردنەوەیەکی ڕەشبینانە و دەرەنجامی دۆخێکی دەروونییانەی ئاڵۆز و پڕ لە نائومێدییانە بێت، ئایا کەسانی ڕەشبین و نائومێد و داڕووخاو، دەتوانن داهێنانی گەورە لە ژیانییان بکەن؟ لێرەدا باسەکە ئەوە نییە کە نووسینی ئۆتۆماتیکی و نا ئاگاییانە، گوتار و مانایەکی هەیە، یان دەلالەتێکی هزریی و لۆژیکی دەگەیەنێت، بە تایبەتیش کە سوریالییەکان لە دەرەوەی ڕوانین و دیدی ئەقڵانییانە شیعرییان دەنووسی، بەڵکو مەبەست ئەوەیە، دەکرێ لە ڕێگەی خەیاڵ و هزراندنێکی پووچ و بێ مانەوە، داهێنانێکی گەورە ئەنجام بدرێت و بێتە کایەوە؟ هەر پەیوەست بەو بابەتەوە، نووسەر دەنووسێت:(ئامانج لە نووسینی ئۆتۆماتیکی بریتییە لەوەی تا چ ئەندازەیەك، دەق بارگاوییە بە واتا و دەلالەت و دۆزینەوەی نادیار. لا 171) ئەگەر بەو دیدگایەی نووسەری کتێبەکە بێت، ئەوا ئێمە لە بەردەم جۆرە نووسینێك داین، کە بەو پەڕی ئاگایی زمانی و هزری، بە دیدگایەکی لۆژیکییانە نووسراوە.لە بەر ئەوەی ئەو پێوەرانەی نووسەر وەك ئەتمۆسفیرێك بۆ دەقی ئۆتۆماتیکی دیاری کردووە، تەنها لەو کاتانەدا بوونییان هەیە، کە شاعیر لەو پەڕی ئاگایی، بیر کردنەوە و ڕوانینی قووڵی شیعریانە بێت. ئەگەر شاعیرێك بەمەبەستی دەلالەتی بزر و نادیار لە شیعردا شیعری نووسی، کەواتا ئەوەی بەلای ئەو شاعیرەوە گرنگە، مانا و دەلالەتی بزرە بە مەبەستی کەشفکردنییان لای خوێنەر، نەك هەڕەمەکییانە و خۆرسکانە چی بە خەیاڵ و سەر زمان داهات بینووسێت. بە بڕوای من پارادۆکسێکی گەورە، لە بێ ئاگاییەوە بێت، یان لە تێنەگەیشتنەوە لە شیعر بێت، لەو بۆچوونەی نووسەری کتێبەکە هەیە. مانای نییە نووسینی ئۆتۆماتیکی هەڕەمکییانە و بێ کۆنترۆلی هزرییانە بنووسرێت، کە چی نووسەرەکەی ڕەچاوی مانای بزر و دەلالەتی قووڵی شیعری بکات. هەر پەیوەست بەو باسەوە نووسەر درێژەی پێ دەدات و ئەمجارەیان دەنووسێت:(شیعری ئۆتۆماتیکی بریتییە لە پەیام و خاوەن ئامانج و پەیامی خۆیەتی. لا132) ئایا هیچ پەیامێك، بە بێ پلان و ڕێکخستنی هزریی و ستراتیژیەتێك بوونی

هەیە؟ ئەگەر شیعری ئۆتۆماتیکی هەڵگری پەیامێك بێت، مانای وایە ئامانج لەو شیعرە، کارکردنە لە پێناو دۆزێکی سیاسی ، کۆمەڵایەتی، نەتەوەیی و شۆڕشگێڕیی، کە ئەمەش بە بێ هەبوونی دیدگایەکی هزرییانە بوونییان نابێت. کە پەیام لە شیعر هەبوو، مانای وایە ئامانجێك هەیە، کە ئامانجێکیش هەبوو، ئەوا کارکردنێکی هزرییانە و لۆژیکییانەی دەوێت. هیچ دەقێك نییە، هەڵگری ئامانج و پەیامێك بێت، ئەگەر ئەو دەقە لە دنیابینییەکی قووڵ و ڕوانینێکی لۆژیکییانە، سەرچاوەی نەگرتبێت. ئەوانەی بە پووچی و نائومێدییەوە دەڕواننە ژیان و شیعر لە دەرەوەی هەموو جۆرە کردەیەکی ئەقڵانی و زمانی و لۆژیکی دەبینن، لە ڕاستیدا نە دەتوانن پەیامێکیان هەبێت، نە ئامانجێکیشیان هەیە، تاکو لە ڕێگەی ئەو پەیامەوە پێی بگەن. بۆیە دەبینین، کە هەمیشە فەلسەفەی وجودی و شیعری سوریالیی و دادایەکان، ڕەت دەکرێتەوە، چونکە لە بنەڕەتدا هەڵگری هیچ پەیامێکی ڕوون، واتادار، ئامانجێکی کۆمەڵایەتی و ژیاریی و ئەدەبی نین. بەڵکو ڕووکەشانە و عەبەسییانە دەنووسن و بیر دەکەنەوە. ئەگەر شیعرێك لە بێ ئاگاییەوە نووسرابێت و تەنها قسە ڕێزکردنێکی خۆکارانەی بۆ ڕێکخستنی زمانەوانی و هزری بێت، دەکرێ بڵێین ئامانج و پەیامێکی هەیە؟ گریمان ئەگەر مەبەستیشی ئەو پەیامە نائومێدی و ڕەشبینانە بێت، کە سوریالییەکان هەڵگری بوون، ئەوا دەبێ بزانین کە هیچ کاتێك کەسانی داڕووخاو، ڕەشبین و نائومێد، ناتوانن پەیامی گەورەیان هەبێت. چونکە ئەوان لە بنەڕەتدا، لە دەرەوەی بازنە کۆمەڵایەتی و جەماوەرییەکە دەژین و بیر دەکەنەوە و هەموو شتێك ڕەت دەکەنەوە، کە بەرهەمی ئەقڵ و بیر کردنەوە بێت، وەك چۆن دادایەکان دەیانکرد. بۆیە پەیامێك نییە، ئەگەر هزرێك نەبێت، ئامانجێك نییە، ئەگەر نەخشە ڕێگەیەك و پلانێك و کارکردنێکی گەورەی هزرییانە نەبێت.

3

لە پاژی سێیەمی کتێبەکەیدا، نووسەر بە پراکتیکی نموونە لە چەند شیعرێك دێنێتەوە، کە بە تێ گەیشتنی ئەو، دەلالەت لە نووسینی ئۆتۆماتیکی لە شیعردا دەکەن. سەرەتا دەمەوێ ئاماژە بەوە بدەم، کە گەلێك لەو دەقانەی وەك نموونە هێناویەتییەوە، ناچنە خانەی نووسینی ئۆتۆماتیکییەوە، چونکە کاتێ ناوەڕۆك و دنیابینی دەقەکان، بە پێوەری نەست و ناگاییانە دەخوێنینەوە، کە نووسەری کتێبەکە وەك بنەمای نووسینی ئۆتۆماتیکی دایاندەنێت، ئەوا ئەو شیعرانە بەو پەڕی هزری و درککردنەوە نووسراون، لەلایەکی دیکەوە، بە بڕوای من، بە تەنها دیوانی (ئیکسیل) ی فەرهاد پیرباڵ، بە تەنها بەس بوو، بۆ

ئەوەی بیکاتە نموونەی پراکتیکی باسەکەی. چونکە پیرباڵ لەو دیوانەیدا، بنەماکانی شیعری ئۆتۆماتیکی زۆر جوان بەرجەستە کردووە، بە تایبەتیش لە دەقی شیعری (خلود) دا. ئەم دەقە، چ وەك تۆپۆگرافییای شیعری، چ وەك ناوەڕۆك، هەڵگری نووسینی ئۆتۆماتیکییە. لە سەرێکەوە، شیعرەکە وێنەیی و لە دەرەوەی تۆپۆگرافییای شیعری ئازادە، لە سەرێکی دیکەشەوە، کۆی شیعرەکە دووبارە کردنەوەی یەك وشەیە کە ئەویش (خلود) ە. بەمەش دەقەکە، وەك ئامێرێکی ئۆتۆماتیکی خۆی بەبەردەوامی دووبارە کردۆتەوە و خولاوەتەوە. ئەو دەقانەی نووسەر بە نموونە هێناویەتییەوە، دەکرێ بڵێین جگە لە هەندێك لە شیعرەکانی (عەباس عەبدوڵا یوسف) نەبێت، ئەوانیتر کەمترین و هەندێکیان هەر بنەمای نووسینی ئۆتۆماتیکیشیان تێدا نییە. بۆ نموونە: نووسەر شیعرێکی (ئەحمەدی مەلای) بە نموونە هێناوەتەوە، ئەحمەدی مەلا لە شیعرەکەیدا دەڵێت:_

ئای جانتکانی من گرانن هەردوو بازووم شل دەبێت
تا دەگەمە ئوتێلێك یان ماڵی خۆم

شاعیر لەو وێنە شیعرییەدا، نەك ئۆتۆماتیکییانە نادوێت، بەڵکو بەو پەڕی ئاگاییەوە دەزانێت بۆ کوێ دەچێت و چی پێیە و چەندیش ماندووە. هەڵبەتە هەموو بەرکەوتنەکانی جەستەی مرۆڤ، کاردانەوە لە سەر مێشك دروست دەکەن، بەو پێیەی، ئیعاز لە مێشك وەردەگرن و مێشکیش، سەنتەری کۆنترۆڵکردن و ئاراستە کردنی هەستەکانی مرۆڤە. ئەگەر شیعری ئۆتۆماتیکی، شیعریی خۆرسکی و بێ ڕێکخستنی زمانەوانی و هەموو دیدێکی ئەقڵانی و ئاگاییەکی هەستییانە و هزرییانە بێت، ئەوا لەو شیعرەدا، ئەحمەدی مەلا بە پێچەوانەوە، هەست بە ماندووەتی دەکات، دەزانێت دوو جانتای گەورەی پێیە، زۆر باشیش ئەوەی لە خەیاڵە کە دەچێتە ئوتێلێك یان ماڵی خۆی، ئەمەش مانای وایە، شاعیر بە ئاگاییەوە هەڵسوکەوت و ڕەفتارەکانی، پراکتیزە دەکات و کۆنترۆڵی کردوون و مێشك ڕۆڵی لە ئاراستە کردنییان بینیوە. ئەم وێنە شیعرییە، دەلەلات لە هزر و ئاگایی مرۆڤێك دەکات، نەك ئەوەی کەسێك بە بێ ئاگاییەوە کردەوەیەك بکات و نەست پاڵنەری بێت. یەکێکی دیکە لەو دەقانە، کە نووسەری ئەو کتێبە وەك نموونەی نووسینی خۆکاریی و بێ هەموو جۆرە کردەیەکی لۆژیکی و زمانی دەیهێنێتەوە، شیعرێکی (ئیسماعیل بەرزنجی) یە. بەرزنجی لە شیعرەکەیدا دەڵێت:

کە ویستم سەرە خەوێك بشکێنم
سعات سێ و چل و پێنج دەقەی بەیانی بوو
145 مەلا پێکرا گوتییان
الصلاه و خیر من النوم

هەموو ئەو دەستەواژە و دەربڕینە شیعرییانەی لەو وێنەیەدا هاتوون، دەربڕینی ئۆتۆماتیکی و عەفەوی نین، بەڵکو بە پێچەوانەوە، زۆر بە ئاگایانەوە دەربڕدراون و ڕەنگدانەوەی زەمەن و شوێن و کردەیەکی ئایینی دیاریکراون. لەو شیعرەدا، شاعیر زۆر باش درکی بە هەموو شتێك کردووە، بۆنموونە: ئاماژە بەو هەموو مەلایە، ئاماژەیە بۆ ئەوەی هەولێر شارێکە پڕە لە مزگەوت، کاتی بانگدانەکە دروست و لۆژیکی و لە جێی خۆشیەتی. هەموومان دەزانین لە وەرزی هاویندا، شەو کورت دەبێت و ڕۆژ درێژ دەبێت، بەمەش گۆڕانکاری بە سەر کاتی بانگی بەیانی دادێت و لە هاویندا بەرە و ژوور دەبێتەوە و لە زستانیش، تا نزیك هەفتی بەیانی دەڕوات. شاعیر، درکی بەوە کردووە کە بەیانییە و لە چ کاتێك بانگ دەدرێت و لە شارێکیشە، کە پڕە لەمەلا و مزگەوت. کەواتا شیعرەکە، ڕەنگدانەوەی ئەو دۆخە دەروونی و هزریی و هەستەیە، کە شاعیر لە پەیوەندی بەشەو و خەوەوە تیایدا بووە. من نازانم، ئەگەر شاعیرێك، بە وردی کات و شوێن و جۆری ڕووداوێك دیاری بکات، ئەم کردەیەی لە ئاگایی و درککردنەوە هاتووە، یان لە بێ ئاگاییەوە؟ یەکێکی دیکە لەو شیعرانەی نووسەر وەك نموونەی نووسینی خۆکاری و نالۆژیکی و نەستییەوە دەیهێنێتەوە، شیعرێکی (عەباس عەبدوڵا) یە. شاعیر لەو شیعرەیدا دەڵێت:_

مەی ناخۆم
بەیانییان گۆپاڵەکەم چەور دەکەم
نە وەکو مێرانە دار بۆ
خەنە لە سمێڵم دەدەم

لە سەرەتای وێنە شیعرییەکەوە، شاعیر بانگەشەی ئەنجام نەدانی کارێك دەکات، کە لە ڕووی کۆمەڵایەتی و ئایینییەوە، نامۆیە (یاخو بە نامۆ دەزانرێت) کە ئەویش مەی خواردنەوەیە. ئەم کردەیە، بەشێکە لە ئازادی مرۆڤەکان و بۆ هیچ کەسێك نییە سنووری لە بەردەم دابکێشێت، بەڵام شاعیر، ئاگایانە درکی بەوە کردووە کە مەی خواردنەوە، کردارێکی چەند نەنگە لە کۆمەڵگەی ئێمەدا، بۆیە لێی دوور دەکەوێتەوە. واتا شاعیر، بە هوشیاریی و خۆپارێزییەوە لەکارێك دوور دەکەوێتەوە، کە دەزانێت ئەنجام دانی، گرفتی کۆمەڵایەتی و جۆرێك لە ڕووشاندنی کۆمەڵایەتی دروست دەکات. بە هەمان شێوە، شاعیر دەزانێت، مێرانە لە دار دەدات، بۆیە گۆپاڵەکەی چەور دەکات، بۆ ئەوەی مێرانە نەیخوات. یاخود خەنە لە سمێڵی دەدات کە یا بۆ جوانییە، یان شاردنەوەی تەمەن. ئەم کردانە، کردەیەك نین لە بێ ئاگایی نەستییەوە هاتبن، کردەیەك نین، عەفەوییانە شاعیر دەریان ببرێت و بیانکات، چونکە خەنە لەو شوێنانە دەدرێت، کە مووی

سپییان لێ دێت. دەبووایە درکی ئەوە نەکات گۆپاڵەکەی چەور بکات، بەڵام کە درك بەوانە دەکات، مانای وایە بە هوشیارییەوە ئەو کارە دەکات و دەزانێت مۆرانە چی لە دار دەکات. ئەم وێنە شیعرییانە، دەلالەت لە نەست و نا ئاگایی ناکەن، بەڵکو ئاماژەیەکن بۆ هەست و ئاگایی و بیرکردنەوەی شیعرییانە. یەکێکی دیکە لەو شیعرانەی کە نووسەر وەك نموونەی نووسینی ئۆتۆماتیکی هێناویەتییەوە، دەقێکی (دلاوەر قەرەداغی) یە. شاعیر لەو دەقەیدا دەڵێت:

هەولێر: ماڵی عەبدولخالق مەعروف

سلێمانی: ماڵی دڵشاد مەریوانی

کەرکوك : ماڵی ئازاد هەورامی

زاخۆ: ماڵی خانی

ئەگەر سەرنج لەو کۆپڵە شیعرییە بدەین، دەبینین شاعیر زۆر بە هوشیارییەوە ئەدرەسی هەریەك لەو کەسایەتییانەی نووسیوە دەزانێت، ناونیشان و شوێن و ماڵییان لە کوێیە؟ ئەمەش پێچەوانەی ئەو بۆچوونەی نووسەری کتێبەکەیە، کە شیعری ئۆتۆماتیکی، دەباتەوە سەر نەست و خۆرسکانەی زمان و هزر و بێ هیچ کۆنترۆڵکردنێکی لۆژیکی و هزری. چونکە ئەگەر بەو تێگەیشتنە بێت، دەبوو دلاوەر قەرەداغی، ناونیشانەکانی تێکەڵ بکردایە، نەك بە وردییەوە بیاننووسێت .ئەمە مانای وایە، لەو پەڕی ئاگایی و هوشیارییەوە، شاعیر ناوی کەسەکان و شارەکانی نووسیوەو ئەوە نییە لە بێ ئاگایی دابێت. لە ئاستی واقیعیش، ئەم کەسانە خەڵکی ئەو شارانەن کە شاعیر نووسیویەتی. لێرەوەش ئێمە لە بەردەم وێنەیەکی شیعریی نین، کە شاعیرەکەی نەزانێت چی نووسیوە و چی دەنووسێت، بە پێچەوانەوە زۆرباش درکی کردووە و بە ئاگایە لەوەی دەیڵێت. هەرلەو ڕوانگەیەوە، نووسەری کتێبەکە شاعیرێکی دیکەش دەخاتە چوارچێوەی شیعری ئەو شاعیرانەی ئۆتۆماتیکییانە و خۆ کردانەوە دەنووسرێن، کە ئەویش (سەباح ڕەنجدەرە). لە ڕاستیدا، هیچ شیعرێکی ئەم شاعیرە ناچێتە خانەی نەست و بێ ئاگاییەوە، ئەو یەکێکە لەو شاعیرانەی، بە ئاگاییەکی زۆر و وردی زمانی و هزری و لۆژیکی شیعر دەنووسێت و شیعر لای ئەو، خۆکاری وشە و دەربڕینی عەفەوییانە و نەستییانە نییە، بەڵکو دەرەنجامی ڕامان و تێ هزرینێکی قووڵی هزریی و لۆژیکییە. دەشێ شاعیرەکانی دیکە، بکەونە ئەو حاڵەتەوە، بەڵام ئەزموونی ئەم شاعیرە، بە هیچ شێوەیەك ئەزموونی نا ئاگاییانەی شیعریی نییە و بە پێچەوانەوە ئەو زۆرباش دەزانێت چی دەنووسێت و چۆن وشە و دەربڕینە شیعرییەکان، لە شیعردا بەرجەستە بکات. شیعر لای ئەو یەکسان نییە یە کردەیەکی نەستی وخۆکارانە، بەڵکو شیعر لای ئەو شاعیرە، بە مانی ڕامان و بیرکردنەوەو قووڵبوونەوەیە لە نێو زمان و مانا و

شیعرییەتدا. لەلایەکی ترەوە ئەم دەقەی سەباح ڕەنجدەر، کە باس لە گەڕانەوە بۆ ڕابردوو دەکات، نوستالۆژیایەکی مێژوویی تێدایە، کە شاعیر سەرجەم ئەو ڕووداوانەی بینیویەتی، وەك فلمێك دێنێتەوە بەر چاو. ڕاستە ئەمە خەیاڵ و گەڕانەوەیە بۆ یادەوەرییەکان، بەڵام مانای وانییە شاعیر نەزانێت بۆ چی دەگەڕێتەوە ڕابردوو، یاخود چی دێنێتەوە نێو خەیاڵی. بە تایبەتیش کە شیعرەکە، وەك پانۆڕامایەکی ژیانی شاعیرە و بە وردی ڕووداو بیرەوەرییەکانی گێڕاوەتەوە. نەك تەنها لە نموونەی دەقە شیعرییەکان، بەڵکو نموونەی ئەو بەیت و چیرۆکە میللی و فۆلکلۆریانەشی کە نووسەر بە نموونەی نووسینی خۆکار و نەستی هێناویەتییەوە، هەندێکیان ناچنە دووتوێی شوناسی ئەو جۆرە نووسینەوە. بەڵکو ئاماژەیەکی واتایی و دەلالەتێکی هزریی و زمانییان هەیە کە ڕەنگە ئێرە کات و شوێنی شرۆڤەکردنیان نەبێت.

4

ئەم کتێبە، گەرچی وەك ناونیشان و تێزێکی ئەکادیمی، کارێکی نوێیە بە تایبەتیش لە ڕووی ناونانی بابەتەوە، کە باس لە نووسینی ئۆتۆماتیکی دەکات، بەڵام کارێکی تەواوەتی نییە، چونکە نموونەی ئەو جۆرە شیعرانە زۆرن و دەبوو نووسەر پراکتیزەی زیاتری شیعرەکانی بکردایە، بە تایبەتیش نموونەی لە شیعری دەیەکانی دوای ڕاپەڕینیش بهێنابایەوە. دواجار شیعر شیعرە، لە ناسینەوە و پێناسەکردنیدا، نابەسترێتەوە بە هیچ ژانرێکی دیکەی ئەدەبی، بەڵکو وەك شیعر دەبینرێت و دەناسرێت و دەخوێنرێتەوە. هەر شیعرێکیش لە دەرەوەی ئاگایی شاعیر و کۆنترۆڵی هزری و لۆژیکی شاعیرێك دابێت، لە ڕاستیدا شیعر نییە، بەڵکو گوتەیە، گوتەش وەك دەقێکی نووسین، ناناسرێت و ناخوێنرێتەوە، بەو پێیەی هیچ خاسیەتێکی ئەدەبی و هونەری نییە و تەنها لە ڕووبەڕە کۆمەڵایەتییەکە بەهای هەیە، نەك وەك دەقێکی شیعریی.

پەراوێز: ناوی کتێب: نووسینی ئۆتۆماتیکی لە شیعری نوێی کوردیدا، نووسینی: سالار کەریم حوسێن، بڵاوکراوەی: دەزگای سەردەم_ زنجیرە 981_ ساڵی چاپ_2021

- ئەم بابەتە لە لاپەڕەی (ئەدەب) ی ڕۆژنامەی خەبات، ژمارە (1190) ی ڕۆژی 1/9/2021 بڵاوکراوەتەوە.

تیرۆریستە دڕندەکانی داعش بە ئاشکرا لە چیای قەرەچوغ دا شوێنیان بۆ دابین کراوە!.. ٢١-١٠-٢٠٢١

کێ داعش دەحەوێنێتەوە لە چیای قەرەچوغ؟

ماڵپەڕی شار پرێس لە ٢١ی-١٠- ٢٠٢١ دا چاوپێکەوتنێکی بڵاوکردۆتەوە کە لە گەڵ غازی فەیسەڵ، فەرماندەی هێزی خۆبەخشی پێشمەرگە لە سنووری (مەخمور-گوێر) دا، ئەنجامیداوە دەڵێت: " گرووپی تیرۆریستی داعش لە جیای قەرەچوغ بە ئاشکرا شوێنیان بۆ دابین کراوە"
بەڵێ، بە بڕوای من، ئەو پرسیارە گرنگەیەی کە خەڵکی عێراق بە گشتی و خەڵکی کوردوستان بە تایبەتی دەبێ لە هەردووک حکومەتی عێراق و کوردوستانی بکەن ئەوەیە کە : کێ داعش دەحەوێنێتەوە لە چیای قەرەچوغ و کێ شوێنی لەوێ بۆ دابین کردوون؟
کاتێک کە مقۆمقۆ لە نێو خەڵکیدا بڵاو ببووەوە کە دەیان گوت ئەوانەی کە داعشەکان پەروەردە دەکەن هەر لە ناوخۆدان، ئەم گوتەیە وا بە بەڵگەوە پشت ڕاست دەکرێتەوە لە لایەن فەرماندە سەربازییەکانی خۆیانەوە.
لە سەردەمی شەڕی داعشدا کاتێک کە پێشمەرگە بە دیل دەگیران و بە ناو بازاڕەکانی حەوێجەدا لە ناوقەفەس و بە جلی پرتەقاڵییەوە دەسووتێنرانەوەو لە لایەن تیرۆریستە داعشەکانەوە سوکایەتی و بێڕێزییان پێدەکرا، لە کاتێکدا کە بە دەیان پیئشمەرگە شەهید دەکران لە لایەن ئەو تیرۆریستە داعشانەوە، لە کاتێکدا کە ئەو داعشانە ڕوویان لە هەر شوێنێک بکرایە ئەو شوێنەیان لە گەڵ زەویدا تەخت دەکردو وایان لێ دەکرد پەپووی تێدا بخوێنێت، لە کاتێکدا کە داعش جینۆسایدی یەزیدییەکانی ئەنجامدا بوو، هەروەها بە هەزاران کچ و ژنی یەزیدییان ڕفاندبوو وە لە بازاڕەکانی موسڵ و ڕەققەدا وەک سەبایا و کەنیزەک دەفرۆشران، لە کاتێکدا داعش بە زەبرە ملە خەڵکی غەیرە موسڵمانی لە شوێنی خۆیان دەردەپەڕاندو سەروەت و سامانیانی داگیر دەکرد، ئا لەو کاتانەدا هەندێک لە بەرپرسانی سەربازی و نێو دەسەڵات دەستیان کردبوو بە مامەڵەی بازرگانی لەگەڵ تیرۆریستانی داعش دا. بۆیە خەڵکی کوردوستان هەقی بوو کە دەیان گووت "ئەم دەسەڵاتە نایەوێت داعش لەناوبچێت".

بۆیە هەقەو کارێکی درووست و دەبێ بە پەلەش بێ کە خەڵک بە گشتی و کەس و کاری شەهیدانی دەستی داعش بە تایبەتی و هەروەها هەمووخەڵکی یەزیدی وخەڵکانی ناموسڵمانی تر لە وێنەی مەسیحی و کاکەیی و شەبەک و ئەوانەی تر بێنە دەنگ و داوای ڕوونکردنەوە بکەن لە هەردووک حکومەتی عێراق و حکومەتی کوردوستان دەربارەی بوون و جێگای داعشەکان لە چیای قەرەچوغ.

دەبێ پرسیار بکرێت لە هەر دووک حکومەتی عێراق و کوردوستان کە کێ ئەو شوێنەی بۆ داعش دابین کردووە لە چیای قەرەچوغ؟ کێ نان و ئاویان دەداتێ؟ کێ چاوساغییان لێبەدەکات و چەک و تەقەمەنی و هاوکاری پێویستییان پێ دەگەێنێت؟ کێ و چ لایەنێک ڕێیان پیشاندەدا بە ئەوەی ئەو هەمووجارانە هێرش بکەنە سەر پێشمەرگەو خەڵکی و بە سەلامەتیش بگەڕێنەوە هەمان بنکەی خۆیان لە چیای قەرەچوغ؟ ئەمانەو دەیان پرسیاری تر کە دەبێ خەڵک بە گشتی و بە تایبەتیش پسپۆڕو شارەزایانی سەربازی داوای ڕوونکردنەوە بکەن لە حکومەتی هەرێم و عێراق.

بوونی داعش لە چیای قەرەچوغ جێگەی پرسیارە. داعش لە نێو خەڵکی کوردوستاندا جێگەی نابێتەوەو مەحاڵە بتوانێت جێی خۆی بکاتەوە. کەواتە چۆن جێگەی بۆتەوە لە نێو دڵی چیای قەرەچوغ دا؟ دەیان پرسیارو گومان درووست دەبێت..بۆیە لە دیدو بۆچوونی خەڵکەوە ئەو سێ چوارینەتان پێشکەش. هەر بە زاخاوی مێشک

ئەی داعشی، چاو گەشم
تا تۆ هەی، هەر دڵ بێشم
بۆیە، پەروەردەت دەکەم
تا بە تۆ، نەبەڵا بێشم

تا تۆ هەبی، لەو ناوە
تەق و تۆق کەی، ناو ناوە
بە مە خۆری، زۆر تێدا
زۆرتر، لە چایی و قاوە

کێت کوشت و، یا مل پێڕاند
چەند جارت، یاسا بەزاند
گەردنی بابت، ئازاد بێت
وەزعت لە من، نەشێواند

لینکەکەی شارپرێس
https://www.sharpress.net/all-detail.aspx?Jimare=196581

حەسەن ڕازانی ٢٠٢١-١٠-٢١

لـوتکەی کۆنفرانسی بەرگریی لە ژینگە.. زاهیر باهیر

بڕیارە ڕۆژی 1شەمە، 31/10/2021 ، بۆ ماوەی 10 ڕۆژ کۆنفرانسێك لە شاری گڵاسگۆی سکۆتلەندە لەسەر پرسی ژینگە و باشکردنی، بگیرێت. لەم کۆنفرانسەدا وا خەمڵێنراوە کە 124 وڵات بە سەرۆك و دەستوپێوەندەکانیان و بزنسمانە گەورەکانیانەوە کە هەر هەمووی دەگاتە نزیکەی 30 هەزار کەس بریارە بەشداری بکەن. هاوکاتیش پێشبینی ئەوەش دەکرێت کە زیاتر لە 100 هەزار کەس لەوێ پرۆتێست بکەن .

بەڵام ئایا ئەم کۆنفرانسە هیوابەخشە؟

ئەزموونەکانی ژیان لە سای دەوڵەت و ئیدارەکەیی و بزنس و بزنسمانەگەورەکاندا، تا ئێستا ئەوە پشتڕاستدەکەنەوە کە هەتا دەوڵەت و بزنس و بزنسمان و سامانداران هەبن هەرگیز کێشەی ژینگە نەك هەر چاك ناکرێت بەڵکو خراپتریش دەبێت.

بزنس و دەوڵەت و ژینگە دوو هێڵی تەریبین بە یەك و هەرگیز بەیەکدی ناگەن ، هەر یەکەشیان دەکرێت ، لە سەر حسابی ئەوی تریان گەشە بکات. بزنس ژینگە دادەڕزێنێ و ڕوتکردنەوە و برسیبوونی خەڵکانی کە لەسەر ئەو ژینگەیە هەن، ئەرکێتی و لە ئەستۆی دەگرێت.

ئەوەی کە لەو 10 ڕۆژەدا ڕوودەدات نۆشکردنی خواردنەوەی ناياب و خواردنی بەلەزەت و دەمەتەقەی نەوان تاوانبار و خەڵەنمەژ و شەڕهەڵگیرسێنەر و بکوژ و برسیهێنەرەکانن، نەك بنەبڕکردنی کێشەی ژینگە . لە باشترین حاڵەتەدا ئەوان تەنها دەیانەوێت کە هاوسەنگییەك لە نێوانی بزنس و تەماحی بزنس و ژینگەدا بکەن و دابنێن، ئەویش لەبەر خاتری بەردەوامبوونی زوڵم و زۆر و پاوانکردنی دونیا و کەڵەکەکردنی زیاتری سەرمایە .

لە نێو ئەو سەرەکانەی کە بەشداریناکەن لەم کۆنفراسەدا سەرۆکی چین و سەرۆکی روسیایە ، کە هەردوو وڵات کارایی گرنگیان هەیە لەسەر پیسکردنی ژینگە. چین لە سەدا 27 ی دانەوەی غازی دووەم ئۆکسیدی

کاربۆنی دونیا پێکدەهێنێت کە دوو ئەوەندەی دروستکردنی ئەو غازەیە کە لە لایەن ئەمەریکاوەیە و چوارقاتیش هیندستان.
زۆرێك لە سەرۆکی بانقە گەورەکان و کۆمپانیا زەبەلاحەکان و خەڵکە سامانـــدارەکان بەشـــداری دەکەن . کە لەوانە ، هەر بۆ نمـــوونە ؛ ســـەرۆکی بـــانقی جیهـــانی، David Malpass ، کە لە ســـاڵی 2016 دا لە ئیدارەکەی ترامپ-دا دەستبەکار بووە، بەشداردەبیت . ئەم کابرایە پێـــش ئەوەی کە دەنارێـــد ترامپـــی ئەنتـــی ژینگە لە ســـاڵی 2019 دا هەڵیبژێرێت بۆ سەرۆکی بانقەکە، خۆی دژ بە ڕیفۆرم بوو لە ژینگەدا.
دەیقـــد لە ســـاڵی 2020 دا بە گـــوێرەی ڕاپۆرتەکـــان ، ئەو نکـــوڵی لەوەدەکرد کە گەرمی جیهان [گڵۆبەڵ وۆرمینگ، global warming] دەســـتکردی پیـــاو بێـــت [مەبەســـتی ئەوەیە کە خۆی و ئەوانـــی دیکە سوچێکیـــان نییە لە خراپبـــوونی بـــارودۆخی ژینگەدا]. هاوکـــاتیش بە گـــوێرەی ڕاپۆرتێکـــی دیکە بـــانقی جیهـــانی لە ئەســـتادا هاوکـــاری و یـــارمەتی ئەندەنوســـیا دەکـــات لە پـــرۆژەی زیـــاتری fossil fuel لەو وڵاتەدا .
هەر بۆ تەنها ئەو کابرایە نییە کە ئەم ڕاگەیاندنانە دەدات و بە عەمەلیش کار لەسەر وێرانکردنی زیاتری ژینگە و دانیشتوانەکەی دەکـــات. زۆربەی زۆری ســـەرۆکی کۆمپانیاکـــانی دیکە و گەلێکیـــش لە سیاسییەکان و بازرگانەکانیش هەمان ڕاو بۆچوونیان هەیە . جا ئایا دەکرێت لە کۆنفرانسەکدا کە بۆ خاوێنکردنەوەی ژینگە تەرخان کرابێت ، کە ئەمانە پلاندانەر و چاککەری بن ، چاوەڕوانی یاخود هیوایەکی باشی لێبکرێت ؟ من بەش بەحاڵی خۆم زۆر بە ئومێدم، هەر زۆریش.

Zaherbaher.com

29/10/2021

سێ کتێبی نوێی ستیڤان شەمزینی بڵاوبوونەوە

لە سەرەتای ئەم هەفتەیە سێ کتێبی نوێی ئەدەبی و فیکریی ستیڤان شەمزینی لە شاری سلێمانی بڵاوبوونەوە و وا بڕیاریشە لە نزیکترین

دەرفەتیشدا لە تەواوی کوردستاندا کتێبەکان بڵاوببنەوە لە ڕێگەی چەند مەراسیمێکەوە لە شار و شارۆچکەکاندا. کتێبەکانیش بریتین لە:

1- خەندە گرینۆکەگان و مەراقنامەی پیاوێکی سوریالی.

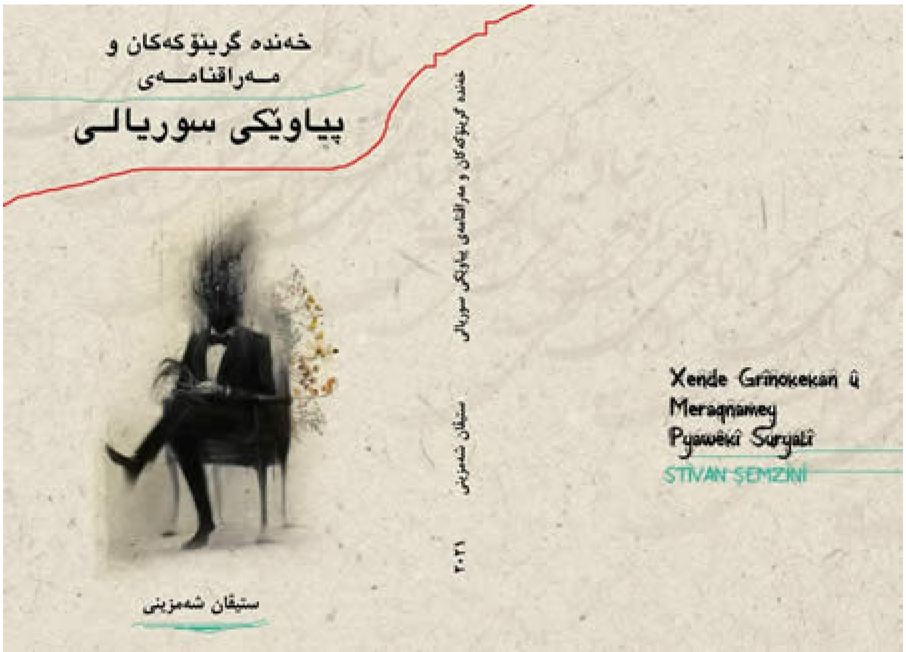

ئەم کتێبە لە 222 لاپەڕەی قەبارە مام ناوەندیدا لە چاپ دراوە. کە پێکهاتووە لەکۆمەڵێ تێکستێکی ئەدەبی و فیکری کە بە زمانی شیعریی و لە شێوەی ئەفۆریزمدا گەڵاڵە کراون.

2-هستریای وشە و حونجەی بێدەنگی.

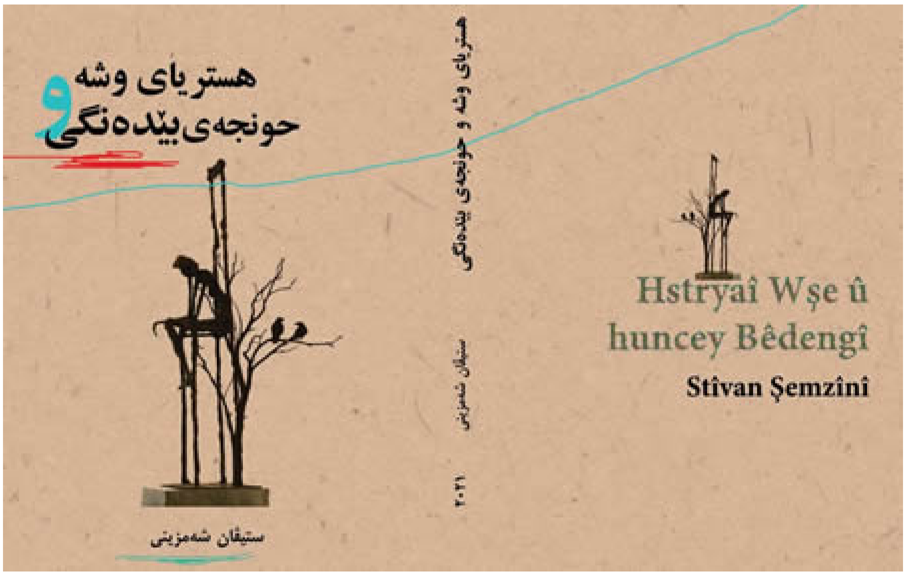

ئەم کتێبە لە 233 لاپەڕەی قەبارە مام ناوەندیدا چاپ کراوە کە پێکهاتووە لە چەند دەقێکی ئەدەبی

3- خۆشەویستی لەسەردەمی شەرپێنچەدا.

چاپی دووەم، ئەم کتێبەش لە توێی 158 لاپەڕەی نیو ئەی فۆڕدا چاپ کراوە. خوێند□و□یەکی سایکۆلۆژیی و فیکریی چەمکەکانی عەشق و خۆشەویستی، جەستە و سێکس، ژیان و مردن، مودێرنە و رەخنە لە کاپیتالیزم، هتد..

هەرسێ کتێبەکە لەلایەن دیزاینەر "هەرێم عوسمان"ەوە کاری مۆنتاژ و دیزاینیان بۆ کراوە، لە چاپخانەی "کارۆ" لە شاری سلێمانی لە چاپ دراون. شیاوی باسیشە تێچووی دارایی هەر سێ کتیبەکە لەسەر ئەرکی دارایی نووسەر خۆی چاپ کراون.

بانگم کە.. شیعر : ایرج جنتی عطایی وەرگێڕانی: پشکۆ ناکام

” صدایم کن “

„„„„„„„„„„„„„“

بانگم کە
ئەی دەنگی تۆ بۆ شووشەی شەو
بەردی وێرانی
بانگم کە

ئەی دەنگی تۆ بۆ پەردەی شەو
مشتی وێرانی

خۆش بە حاڵی دەنگت
لە تێپەر بوون لە خۆ
بانگم کە
دەنگت خەنجەر
بانگم کە
دەنگت سەنگەر
لە بۆسەی ئەم ترسە ، ڕزگارم کە

ئاوازی هەمیشە سەوزی ڕزگار بوون
لە شەوی داخراوا بخوێنە
تا شکۆفتەی گوڵە سوورەکان
ئەبێ بە گۆرانی هەر لێوێکی داخراو
بخوێنە ....

لە جەژنی
سەر دەرهێنانی
گوڵ و ڕووناکی و گەنم
بانگم کە
لەم وەرزە پەمەییە
لەم باغە ژاکاوە
بۆ گوڵ گرتن ، ڕزگارم کە

ببینە شەوی خوێن
لەم شارە پەمەییە
چۆن خەنجەر ئەبارێ
گۆرانی بڵێ
تا سروودی گوڵ گرتن بڵێم :
کە ژەمی خوێناوی
بێ شەبەق نا بێ

ئەی دەنگی تۆ
بانگی بە خەبەر بوونەوەی
هەواری ئێم□ یە
بانگم کە
ئەی دەنگی تۆ

شیعری سووری تووڕەیی
خەڵک و خوێشی ئێمەیە

بانگم کە…بانگم کە ..بانگم کە
دەنگت خەنجەر
دەنگت سەنگەر
لە بۆسەی ئەم ترسە
ڕزگارم کە

ئەدەبـــی منـــاڵآن/ ســـمۆرە و منداڵ.. عەلی حەمەڕەشید

لەناو باخچەی منداڵان
ســـــمۆرەی زیت و وریا
چوو بۆ لای ئەو منداڵەی
کە بۆ دایکی دەگـــــریا
…
لەگەڵیا کەوتە یـــــاری
منداڵەکـــــــە ژیر بۆوە
گریـــــان بوو بە پێکەنین
دایکیشـــــــی لەبیر چۆوە
…
ئەوسا ســــمۆرەی نازدار
وتی هـــــاوڕێی بەوەفام
خۆزگە منیش وەکـــــو تۆ
لە باخچــــــە وەردەگیرام

١٦/٣/٢٠١٠

ژیـــان وا لە شـــوێنێکی دیکە*..
شەرزاد حەسەن

لە دوای ‘راپەڕین’ەوە بە هەمیشە سەدا و وتاری زاڵ لەسەر دەکرمە بوون و گومانکردن ئیشی کردووە و ئاوازی ناسازی دەسەڵاتدارانی ئەمە لەوەوە سەرچاوەی گرتووە کە دەنگی هەموو کەسێک یان گروپ و لایەنێک کە ئەگەر بەرهەڵستکار و نا-قایل و رەخنەگر بووبێت سەبارەت بە واقیعی رامیاری و ئابووری و کۆمەڵایەتی، یاخود رەخنەی خۆیان ئاڕاستەی چۆنییەتی حوکمڕانی حیزبەکان بکەن کە نوقمن لە گەندەڵی و بێ مۆڕاڵی، هەر پرسیارکردنێک لە راستی و رەوابوونی ئەو دەستەڵاتە ستەمکارە، وایکردووە کە کەناڵەکانی راگەیاندن و ماس-میدیا بکەونە گەڕ و سەدەها هەقایەتی خیانەتکاری و پلانی دەرەکی و تابووری پێنجەمی ناحەز و لە باربردنی ئەزموونە ساواکەیان دەبێت بە مانشێت و سەروتار و دیبەتی بەتاڵ و بیانوو هێنانەوە بۆ داڕووخان و شکستی کۆی هەیکەل و پەیکەری دەوڵەتداری فشۆڵی ئەوان، بێئەوەی دان بەو راستییەدا بنێن کە لە ئەزموونی کارکردەی سیاسەت لە ماوەی ئەم (٣٠/ سی) ساڵەدا، ئەوەی سەلماند کە دەستەڵاتدارانی کورد دونیای خۆیان جیا کردۆوە لە دونیای ئەو ملیۆنەها مەردمگەلەی کە لەسەر ئەم خاکە دەژین کە دیارە عاشقانی دەستەڵات و عەرشی کەلاوە دیوارێکی زەدە بەند و ئەستووریان بونیاتنا کە ملیارەهای تێدا خەرجکراوە کە ئەوان لە ئێمە دابڕێت، هەتا بەوانەشی کە کەمێکە خۆشگوزەرانن و سەر بە چینی ناوەڕاستن، بەو مانایەی کە گومانی تێدا نییە گروپ و بنەماڵەی میراتگر و دەستەیەکی پادشا ئاساکان کە خواهانە فەرمانڕەوان و لێماندەخۆن وەک ئەوەی مێگەل بین، بە دەرگاوان و وەرزێر و گزیر و کارەکەر و کەنیزەک کۆیلە و و کۆی دەست و پەیوەندی ناو کۆشکەکانی خۆیانمان دەشوبهێنن.. بارەکەڵڵا یان بارەکەلئیبلیس-و!

ئەوان هەمان ژیانی پادشاکان و شازادەکان دەگوزەرێنن لەسەر حیسابی ئارەقە و فرمێسک و خوێنی ملیۆنەهای بندەست و ستەمدیدە و نەدارای ناو ئەم ئەردوگایەی کە تەلبەندکراوە و ناوی کوردستان-ە یان گورگستانن بەدەر لە خەڵکی خاکەڵا و بندەستی باوک و پاتریارکە کورد-زمانەکان؟ ساڵ دوای ساڵ دونیای سیاسەتبازە سەرمایەدارەکان بە تەواوی دوورکەوتەوە و دیوارێک کەوتە نێوان ئێمە و ئەوان، درێیەکی گەورەیە بەڵێین لە هەمان جوگرافیادا دەژین و خاوەنی هەمان

مەژوو بین.. مەحاڵە، ئەوان بە تەواوی خۆیان جیاکردەوە و وەکو خواوەندەکان بە تاوەک هاتنە سەر زەمین و تێکەڵ بە ڕەشە خەڵکەکە و عەوام بوون و پاشان چوونەوە ئاسمان و وان لەژێر عەرشی یەزدان و بەهرەمەند لە عەیش و نەشی بەهەشت ئاسا.. ئەی وا نییە.. مەگەر لای خۆمان بە دەوڵەندەکان ناگوترێت خواپێداوەکان؟

هەموو حکومەتەکی پاکزاد پێویستی بەوە هەیە کە ڕێگا بدات هاونیشتمانیانی سەر خاکەکەی خۆیان لە چۆنییەتی فەرمانڕەوایی و دەوڵەتداری پشکی بەشداریان گەورە و بە هەڵمەن بێت و لە خۆشی و ناخۆشیدا هاوبەش بن، بەواتا گەر نان هەیە.. با بۆ هەمووان بێت، گەر نییە.. دە با هەموومان پێکەوە برسی بین، نیشتمانپەروەری و ڕۆحەکی پارتیزانی و شەرعییەتی شۆڕشگێری موڵکی چەند سەرۆک و بنەماڵەیەک و حیزبێک نییە، ئەوەی لە دوای 'ڕاپەڕین'ەوە کوشندەتر بووە، بە ئەنازەیەک کە ئەو ڕۆحی شۆڕشڤانی و پارتیزانەی هەبوو مرد، یان وا ڕاسترە بڵێین: کوشتیان، هەم لەلای کۆنە شۆڕشگێڕەکانی سەردەمی شاخ مردووە و هەم نەوەی بەر لە ڕاپەڕین و دوای ڕاپەڕینیش بە تەواوی تۆرا و ئینتیمای نەما، چونکە بەهەزارەها مرۆڤی کورد، گەر نەڵێم ملیۆنەهایە، وەک دەرۆزەکەری بەر قاپی خواپێداو و گەورەکانیان لەهاتووە، کە دیارە ناکرێت داوا لە دەرۆزەکەر و سواڵکەرەکان و بێ لانەکان بکەین خاک و خەڵکی خۆیان خۆشبوێت، یان داوایان لێبکەین نیشتمانی خۆیان لەلا جوان بێت و لە سەروەختی هێرش و پەلاماری دوژمناندا، داوا لە گەداکان و بێماڵەکان بکەین بەرگری لەخاک و نەتەوە بکەن.

دەستەڵاتدارانی کورد لەو (۳۰/سی) ساڵەدا هەرەمی خۆیان جیاکردەوە لەو ڕەشە خەڵکە، لۆرتەکانی/ یان 'لۆردەکانی' ناو سیاسەتگەرایی کوردی خاوەنی هەمان قوتابخانە و خەستەخانەو سەیرانگەکانی هەژاران نین، هەمان نان و بەرگ ناخۆن و لەبەرناکەن، لە فڕۆکەشدا 'لەجی' جیاوازیان هەیە و پەردەیەک لە ئەڵمەی ڕەشەکی جیایان دەکاتەوە، بەر لەوەی سواری فڕۆکە بن لە (VIP)پشوویەک دەدەن و دەخۆنەوە، لە هەمان ئاهەنگدا بەشداری ناکەن کە هەتا گەر ئەمە تیایدا مەیموونی سەماکەرە بین، گۆڕستانیشیان لەهی ئەمە ناچێت، بگرە بە هەمان نوکتەی ئەمە پێناکەنن، پرسەکان و گریانیشمان لە یەکدی ناچن، قەڵا و قوللە و کۆشک و تەلار و بارەگای سەرۆکەکان وان لە شوێنی زۆر خۆش و بڵند و قایمدا، کە پتر داگیرکردنی ئەو سەیرانگا و هاوینە هەوارانەیە کە «بەعس» نەیتوانی داگیریان بکات، کەچی پێشەوا و سەردارانی کورد بە تەلبەند و شوورای بەند خۆیان لە

هەمووان جیاکردەوە، حەزیان بە ترۆپکی گرد و شاخەکانە، ماڵی هەندێکیان سەدەها دۆنم زەوی و زارە، لەوە دەچێت هەمان هەوا هەڵنەمژن کە «عەوام و مسکێن» هەڵیدەمژن. هەمیشە سوپایەک لە چەکدار و جێبی جام رەش ئەوان لە خەڵکی دوور دەخاتەوە، هەر گومانکردنێک لەو جۆرە ژیانە خواهانە و شاهانەیە کە خەڵکانی دیکە لێی بەهرەمەند نین، لە چاوی ئەوانەوە وەک ئیرەیی و بەغالەت و بێ وەفایی تەماشا دەکرێت، یان رەتکردنەوە و رێزنەگرتنی ئەمەیە بە ئەوان کە حیساب بۆ ئەو هەموو تێکۆشان و رەنج و خوێنەی سەردەمی بەرخودانی قۆناغی شاخ ناکەین و سپڵە سک رەشین.

ئەم روانینە چەوتە وەک ئەوە وایە هەموو کوردگەل بە هەتاهەتایە ناچار بێت قەرزی قۆناغی بەرگری و بەرخودانی شاخ بداتەوە، کە تیایدا کوڕگەلی خانەوادە هەژارەکان شەهید بوون نەک هی فیرعەونەکانی زەمان. شەرعییەتی شۆڕشگێری مانای ئەوە ناگەیەنێت کە ئەوە کۆشکنشین بن و بە ملیۆنەهاش کەلاوەنشین و گووفەک-نشین، ئەوە خوان و سفرەتان چەور بێت وبە هەزارەهاش لە ناو زبڵخانەکاندا بگەڕێن بۆ ئەوەی لە پاشماوەکانی ئەوە بخۆن، شۆڕشگێری و خەونی ئازادی راستەقینە ئەوەیە کە هەمووان لەو خێرو خۆشی و ئازادییە بەهرەمەند بن کە وایکرد هەمووان بۆی بجەنگن نەک تەنها ئەوە، بەوانەشی کە لە شارەکان و گوندەکان بوون و پاڵپشتی شۆڕش بوون بە جۆرەها شێوە. رەنگە لەم سەردەمەدا «غاندی» و « نێلسن ماندێلا» دوو نموونەی جوانی ئەو چەشنە تێکۆشانە بن کە رەوشتی بەرزی تێکۆشان قیبلەنومایان بوو، خاوەنی ئەوە بوون کە خەڵکی هەیانبوو.. زیاتر نا، بە واتا خوێن و فرمێسک و ئارەقە و هاوار و ناڵەی ئەوان هی ئێوەش بێت، شۆڕش بۆ خۆی لە ناوەڕۆکدا رۆحێکی سۆفیگەرانە دروست دەکات کە تا ڕادەیەک وا لەو کەسە دەکات ئازادی و خێر و خۆشی ئەوانی دیکە بخاتە پێش حەز و تەماع و دەستەڵاتەکانی خۆی، سازدانی ژیان و گوزەرانەکە کە ئەوانیدیکە شاگەشکەی ببن و تێی دەستەڵاتداریش شادومان بکات، وەک ئەو باوک و دایکەی کە ئامادەن خۆیان برسی بکەن بەو مەرجەی منداڵەکانیان تێر و پۆشتە و پەرداغ بن.

ئەمەیان ئارەزووێکە بۆ خۆشبەختی هەموو خەڵکانی چوار دەورت، سیاسەتباز و سەردارەکانی کوردستان ئارەزووی پێچەوانەیان گەورەترە کە پڕە لە تەماع و چڵەسی و نەوسنییەکی کوشندە بە دەستەڵات و هەموو ئەو ناز و نیعمەتەی کە پلە و پایە لەگەڵ خۆیدا دەیهێنێت، لەوەدا ناچارین کە سەیری هەموو ئاغاکانی سیاسەت بکەین لە

‘رۆژهەڵاتی ناو□است’دا کە شەهوەتێکی کوشندە و هەمیشەيیان هەيە بۆ پارە و پلە و پايە کە بە مەرگ يان کوشتن و تڕۆکردن کۆتايی هاتووە، چڵێسی و نەوسنييەکە کە لە برسييەتييەکی کوشندەوە سەرچاوە دەگرێت کە تێربوونی بۆ نييە، کە مەرج نييە برسييەتی ناو سک بێت، دەکرێت سايکۆلۆژيا يارمەتيمان بدات کە لەو دڕندەيە تێبگەين بۆ هەموو دونيا دەخوات و تێر نا بێت. بۆچی دەبێت بە «شايلۆک»ی ناو شانۆگەرييەکەی «بازرگانی ڤينيسيا»ی شکسپير کە چەندە دەوڵەمەندەتر بێت، چاوچنۆک و قرچۆکتر دەبێت، قەرزەکانی لە بری خوێنمژينی ئەوانيديکە بێ گيرفان و نەدارايە!

پێکەوە ژيانمان لە ناو هەمان جوگرافيا و مێژوودا وامان لێناکات کە وا هەست بکەين هاوشان و تەبا و تفاق لە ناو هەمان پەيوەندی مرۆڤانەداين، چونکە ناهاوسەنگی و جياوازييەکی گەورە لە نێوان ئەو دوو ژيانەدا هەيە کە هی دەسەڵاتدارەکان و خەڵکی بندەستن□: چی وەک رۆح و چ وەک جەستە و پێويستييەکان و کەرەستەکانی بەردەستی ئەوان و خەڵکی جياوازن، خەون و خوليا و خەمی جياواز، ئەوان لە شوێنێکدان کە مەحاڵە هەمووان بتوانن بە ئاسانی بچنە ناوی و تيايدا بژين، سەر بە هەمان زەمەن نين، دەسەڵاتدار تاقانەيە و هەم دونيای تايبەتی خۆی هەيە کە دەگمەنە، لە چاوی دەستەڵاتدارانەوە ئەو رەشە خەڵکە وەک تەنێکی هاوشێوە وان و هيچ تايبەتمەندييەکيان نييە، حەز و هيوا و هەوەسێکی ئۆرستوکراتيانە وا کوشندە لە خوێنی کەسانی دەستەڵاتخوازدايە کە هەرگيز دەستەبەرداری نابن، بوون و هاتنی ئەو هەموو دونيا سادە و غەمگينەکەی ئێمە دەشڵەژێنێت، ئەوان بڕوايان وايە کە خوێنێکی شين نەک سوور بە دەمارەکانياندا دەگەڕێت، نوێنەری هەڵبژاردە و يەکەمی يەزدانە لەسەر زەوی، هەموو دونيا هی خۆيەتی، ئەو شوێنەی من و تۆش جێگەی تايبەتی ئێمە نييە و مافێکی ئادەميانە و خاکەڕايی خۆمان نييە، چونکە ئەوی دەسەڵاتدار ميهرەبانە و بەخشيوييەتی بە ئێمە، مەرجی دەستەڵاتدار ئەوەيە کە زۆرتر بخوات و جوانتر و چاکتر لەبەر بکات و جێگەی تايبەتی خواهانەی ه□ بێت، تاوەکو زۆرتر بژی و ئاگاداری ئێمە بێت، ئەگينا بێ «ئەو» هەر هەموومان بێ جێگە و رێگە دەبين و دەفەوتێين، رێک وەک باوکی من کە دەبوو هەر هەموومان، بە دايک و خوشک و براکانمەوە، دەستەو نەزەر لە بەردەميدا بوەستين و خوانی بۆ برازێنێنەوە، چونکە «ئەو» رەنجی کێشاوە و گەر نەمێنێت گورگ دەمانخوات!

هەميشە جێگە و بالينگی باوکە لە بنەبانی ژوورەکە بوو، ئێمەش لە

پایینی و لە خوارەوە دادەنیشتین، ئەم حکومەت و میرییە چەندە لە ماڵە شەواوەکەی ئێمە دەچێت. ماڵ وەک شوێنێک هی باوکە بوو، ئامادەگی ئێمە لە ماڵەدا لە وەختی هاتنەوەی ئەودا ئەوپەڕی ڕێز و وەفا بوو کە پێ بوو لە ملکەچی و ترس، هەروەک چۆن نیشتمان هی ئاغاکانی سیاسەتکارە و زەرینەی ئەوانیدیکە کرێچین، خاکەکە گوایە کە ئەوان ئازادیان کردووە و تا ماوین ئەرکە لە سەرمان سوپاسگوزار بین، هەر وەک چۆن باوکە شەوان دەچووە گژ دایکمان و لە هەمان ژووردا خۆمان مت و کپ دەکرد، هەتا گەر دایکە ئاسوودەش نەبووایە، ئەو هەر بە زۆردارەکی لاقەی دەکرد و لە تەکیدا جووت دەبوو، ئێمە دەبوو خۆمان بکەین بە خەوتوو، ڕێک هەمان وێنەیە کە دەسەڵاتدار گەر خاک و خەڵک ئەتک بکات، مادامەکە هی خۆیەتی و ئازادی کردووە، مەرجە هەمووان خامۆش بن، هەر بۆیە مەردمگەل بە ماڵەکان و نیشتمانی خۆیان نامۆ و نەناس دەبن، بە ئەو ڕۆحەی کە کەمان بکاتەوە، مەحاڵە بانگەشەی ئەوە بکەین کە لە هەمان کات و شوێندا دەژین، ئەمەیان دەخەکە کە لەڕووی فیزیکییەوە لە تەک یەکتریدا دەژین، بەڵام وەک ڕۆح و ئینسان دوورین لە یەکترییەوە و نزیکیمان لە یەکدی درۆیەکی گەورەیە، ژیانی سیاسی و کۆمەڵایەتی ئێمە پڕە لە درۆی خۆشەویستی و پێکەوە ژیان، بەڵام چ بە ئاشکرا و چ بە دزییەوە زۆر بەژێریش بەت پڕە لەجەنگ و دوژمنکاری، چونکە ڕۆح ژەهراوی بووە..(ژان پۆل سارتەر) واتەنی “ئەوانیدیکە بۆ من دەبنە دۆزەخ”.

ئەوەی کە لە سەرەتای ڕاپەڕینەوە سەبارەت بە ئازادی وتراوە، وای نەکردووە کە مرۆڤەکان خاوەن ویست و سەرکەشی و شکۆمەندی خۆیان بن، هیچ دەزگایەکی پەروەردە نادۆزینەوە لە ماڵ و مەکتەب و مزگەوت و بە حیزبیشەوە لەو ویست و شکۆمەندییەی نەدابێت، گەر لە دەرەوە چەند زیندانەکی سەردەمی “بەعس “رووخابن، ئێمە بووین بە خاوەنی زیندانی کوردی و لە هەمووی خراپتر هیچ پەروەردەیەک نەیتوانی ئەو بەندیخانەیەی ناو ڕۆحی مرۆڤەکان بڕمێنێت، تە بەڵێت ئازادی و سەربەستییەک هەبێت لە دەرەوەی تێگەیشتنی ئێمە و لە دەرەوەی ئەم جیهانە و لە سەرەووی سرووشتەوە کە ئێمەی گەلحە تێینەگەین و نەیزانین چییە.

دەسەڵاتدار وەک یەزدان دوورە، لە جێگەیەکی دیاریکراو نییە بیگەینە و گفتوگۆی لەتەکدا بکەین. هەتا ئاسان نییە بە زۆردارەکی و هەڵەشەش لە خۆمانی نزیک بخەینەوە، ئەم هەرگیز ناچار نییە ئەو خەڵک و عەوامە ببینێت و بیدوێنێت، گەرچی جێگەیەکی دیاریکراوی نییە، بەڵام خودا ئاسا لە هەموو شوێنەکاندایە و هەزارەها چاو و

دەستی ھەیە کە کەی حەزی کرد بە خێر بێ یان شەڕ بە کاریان دێنێت. گومانی گەورە لەوەدایە کە ئاخۆ ھەر ھەموومان لە نێوان ھەمان جیھاندایین، یان دوو جیھانی جیاواز، یاخود چەندین جێگە و پێگەی جیاواز کە لە نێوانیاندا ھیچ پردێک نییە؟ ئاخۆ خاوەن ھەمان زمان و کەلتوورین؟ کێ سەنتەری ئەم ژیان و بوونەیە و کێ پەراوێز کراوە؟ ئاخۆ ھەمان ئەاستی و ئارەزووی ھەیە بۆ کۆبوونەوە لەسەر خوانێک و لە گۆڕەپانێکدا کە میھرو سۆز و خۆشەویستی زمانی ئاخافتن بێت و عەقڵ بەرکەماڵ بێت؟ چەندە ویست و نیازە پاک و راستەقینەکان ئاڵ و گۆڕ دەکەین؟ چەند ھەزمان ھەیە فەرمان بە شەیتان و دڕندەکانی ناو ناخمان بکەین بۆ تاوێک بخەون؟ بایی چەند دەتوانین لەو خودپەرستییەی خۆمان دەربچین؟ چ مۆدێلێکی ئەخلاقی سیاسی و فیکری و کۆمەڵایەتی لەناو ئەم کولتوورەی خۆمان پەسەندە؟

ھەموو پەیوەندییەکی مرۆڤدۆستانە بە سەربەخۆیی و ئازادی دوو لایەنەکە: مەحاڵە، جا چ پەیوەندییەکی سیاسی بێت یان عاشقانە، لە نێوان دەسەڵاتدارێکی زاڵ و کەسانی بێ ویست و ژێردەستدا ھیچ پەیمانێکی مرۆڤپەروەرانە لە ئارادا نییە، ھەر دوو لایەن و بەرە وان لە ناو ھەمان دونیادا، بەڵام ئەو جیھانەی تیایدا نیشتەجێین، ھەمان جیھان نییە، ڕەنگە واقیعی و کۆنکرێت بێت بۆ ھەر دوو لایەن، چ سەرکردەکان بن و چ بنکردەکان، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا ھەمان جیھان نییە بۆ خۆشی و ناخۆشی ھیچ کامیان، بەشدارییەک لە ئارادا ھەیە لەسەر ھەمان خاک، بەڵام بە خەم و خولیا و خەونی جیاوازەوە، پەیوەندییەکی ناڕێک لە ئارادایە کە پتر پەیوەندی “بکەر” و “بەرکارە”، ئاغا و کۆیلە. بابەت و شتگەلێک لەبەرانبەردا ھەن، بەڵام جیھانێکی ھاوبەش نییە بۆ ھەگربوون و پێکەوە ژیان، لەسەر دوو لێواری دوور لە یەکدی سەر خەرەندێکی قووڵ و ھەزار بە ھەزاردا دەژین، نە ھاوکووف و ھاوشانی یەکدین و نە دەتوانن ببنە جێگر و زمانحاڵی یەکدی، ئەم دووربوونەی دەسەڵاتداران لە ڕەشە خەڵکەکە وەک دەخەکەی ناتەندروست ھەم گشتگیرە، چونکە ئەوان وەک تەنێک حەشاماتەکە دەبینن، کە پتر لە پەیوەندی شوان و مێگەل دەچێت، بەو مانایەی شوانەکان وەک سوود و قازانجی تایبەت بە خۆیان سەیری مەڕو ماڵات دەکەن، نەک وەک ژمارەیەک لە گیانلەبەری ناو سروشتێکی زیندوو، یان وەک بولبولی ناو قەفەز کە جوانی و خۆشییەکەی لەوەدایە چەند خۆشخوانانە بۆ خاوەن قەفەز بچریکێنێت. ھەمیشە گەورەکان ناویان ھەیە و دەناسرێن، بەڵام خەڵکی ڕەشەکی بێ ناون و وەک حەشامات و تەنێکی بێ ناسنامە و گەوھەر دەردەکەون، دەسەڵاتداران رابردووی خۆیان جیا دەکەنەوە، ئێستاشمان تەواو

جیاوازە، بە ئایندەش بە هەمان ڕێگادا ناڕۆین، بە چوونە ناو بەهەشت و دۆزەخیش کلیلەکانی دەرگاکان وا دەنێو گیرفانی ئێواندا، لەسەر چاکە و خراپەی مەردمگەل سزا و پاداشت دەکەونە چنگی خوداوەندەکانەوە.

لە ناو وەها جیهانەکەدا گەڕان بە دوای زمانەکی هاوبەشدا کە دەنیامان بکاتەوە لەوەی ئێمەش خاوەنی بوونەکی ڕاستەقینەیین لەتەک ئێوانیدیکەدا، زمانێک کە بە مانا ئاشکرا و نادیارەکاندا بتوانین دەست بە هەمان فەرهەنگ ببەین کە ئاماژە و کۆدەکانمان بە بکەنەوە، بگەڕێینەوە سەر زمانی دایک بەر لەوەی بارگاوی بووبێت بە هەموو ئەو مانا و نیاز و حەزانەی کە ئێمە و ئێوانیدیکەی لە یەکدی جیا کردەوە، زمانەکی نەرینەیی پڕ لە توندوتیژی ئەوان کە تیایدا خۆ بە نەمر و خوداوەند بزانن، ئێمەش فانی و بەندەی لە ڕێلادەر و گوناهبار، مەرجە بگەڕێین بە زمانێک کە وەفادار بێت بە ژیان خۆی، بە گەشەکردن و کامڵبوون و گەیشتن بەوی دیکە، گەرچی ئەو زمانە هاوبەشەی خەونی پێوە دەبینین کە لە نێوان ئەو دوو لایەن و بەرەیەدا هەبێت بە ئاشتیەوانی کە کەوتوونەتە دوو دونیای جیاوازەوە، کە بەرەیەکی زاڵە و بەرەی دووەم بندەست و کەیلە، دەزینەوە وەها زمانێک لە مەحاڵ نزیک بێتەوە، هەر لەبەر ئەوەش کە دیالۆگ و گوێگرتن لە یەکدی وەها گران و ئەستەم بووە، ئێمە پێویستیمان بە زمانێک هەیە کە یارمەتی هەمووان بدات کە بێنە ناو بوون و ژیان و دۆخەکی شیاو بە مرۆڤ، زمانێک کە لەگەڵ رسکان و زمان پژاندا بمانگۆڕێت و گەورەترو عاقڵترو فامیدەترمان بکات، یارمەتیمان بدات لەوەی بێینە ناو جیهانێک کە پێکەوە هەڵبکەین، کەچی جیهانە جیاوازەکان پتر لە یەکدی دوور دەکەونەوە، بۆ ئەبەد زمانی دایکمان لەیاد دەچێتەوە و دەکەوینە ناو هەرێمی زمانی باوکە ستەمکار و چەوسێنەرەکان کە بە زمانی خۆیان لەگەڵ یەکتری دەدوێن، زمانێک زاڵە کە بە ڕۆحی پیاوە جەنگاوەرەکان و خوێناوی دەستیان سواغ دراوە، زمانەکە لەو کاتەوە لە یادمان چۆتەوە کە لە سەروەختی ناوک بڕین لە دایکانی خۆمان جیامان دەکەنەوە، ئەو کاتە درامییەیە کە بە ناوی باوکەکانەوە بانگ دەکرێین. نەک دایکانی گەوزیو لە ناو خوێناو و ئازارچێشتوو بە ژانوژور، کە ناوکەکە بڕا و لە کۆشی دایکە جیا بووینەوە بە واتا لە ماڵ جیا دەبینەوە، لە هێلانەی یەکەم کە هەر هەموومان دەتەڕێین تا دەگات بە دوا تەڕانی هەتاهەتایە لە ماڵی دووەم کە ‘نیشتمان’ە، نیشتمانی باوک و پیاوە خوێنخۆرەکانی ناو خێڵە بەربەرییەکان.

ئیدی زمانێک نامێنێت لەگەڵ خودی ژیان و خۆشنوودی و میهر و خۆشەویستی و زیندەگی و بوونی خەمان و ئەوانیدیکە ئاشتمان بکاتەوە، زمانێک کە تەنها بەو ئاقارەدا دەمانبات کە بەردەوام بین و بمێنین و لە ورتە ورتە و ورێنەکردندا بەردەوام بین، لە خۆگوزەراندن و خۆلەوێڕاندن و خۆسەرقاڵکردن و خۆسارکردنی جوانی، زمانێکە پێ بە پێستی ژیانێکی کولەمەرگی و ڕۆژ بەڕێکردن و سیاسەتی 'مەمرە و مەژی'. لە بەرانبەریشدا ئیمپراتۆر و فیرعەون و بارەنەکانی سەدەی بیست و یەک دەپرسن کە بۆچی قسەمان بیرچۆتەوە و زمانمان چۆتە کلیلەوە، یان کە دەدوێین بۆچی تێمانگەن و ئەوەیان چ زمانێکە لەسەر زەمین کە ئێمە بە خەمان دامانتاشیوە و لە هەموو فەرهەنگەکانی دونیادا دەگەڕێن بە مانا شاراوە و ئاڵۆزەکانی.. کەچی نایدۆزنەوە. هەر بۆیە پتر داخدار دەبن و بە زۆر دەمانخەنەوە ناو کلاسەکانی زمان فێربوونەوە تاوەکو سەرلە نوێ و بە هەمیشە فێری زمانی ئەوان بین و تووتی ئاسا لاسایی ئەو نیوە بنیادەمانە بکەینەوە کە میراتگری سەر و ماڵی ئێمەن، ئەوسا ئێمەیان زمانێک نابێت بە خەمێینی ڕۆحێکی یەکگرتوو، بە پێکەوە بوون و ژیان، ئەوەی فەرمان دەکەن زمانێکە پڕ لە غوربەت و تەوەللابوون و هەڵاهەڵا بوون و پەرتبوون.

گرفتی زمان لەوەدایە کە وەک هەبوویەک بەسەر یەکەوە دروستکراوی مرۆڤ خۆیەتی، بەڵام لەگەڵ تێپەڕبوونی زەمەندا کارگەیەکە مرۆڤ پەروەردە دەکات و سەرلە نوێ بە بوون و ژیان ئامادەی دەکاتەوە، لە دونیا تەران و غوربەت و نامۆبوونی کوشندە بە تەنها لە ناو شوێنەکان و سەردەمەکاندا نییە، بەڵکو نامۆیی و غوربەتی یەکەم لە ناو زماندا دەیسکەت کە هەر هەمووان بە هەموومان نامۆ دەکات، ڕێک وەک هەنووکە و ئا لێرەدا. نەمانی زمانی دایک و پیسبوونی بە زمانی باوکە دەسەڵاتدار و ستەمکارەکان، بزرکردنی هەموو هەلانە و پەناگاکان و جوانییەکانە، پچڕانی پەیوەندی ئێمەیە لەگەڵ ئەواندیکە و نەمانی هەموو ئەو پردانەیە کە جیهانەکان بە یەکدییەوە دەبەستنەوە. سەرەتای زاڵبوون بەسەر مرۆڤدا و کۆیلەکردنی بە تەنها زاڵبوون نییە بەسەر جەستە و زیندانی کردن و کەلەبچە لە دەست بەستن و زنجیر و سندم لە پێبەستن، بەڵکو زاڵبوونە بەسەر ئەو زمانەی قسانی پێدەکەین، یان لێسەندنەوەی زمانێکە و سەپاندنی زمانێکی دیکەی دەسەڵاتدارە، زیندووترین نموونەش زاڵکردنی زمانی عەرەبی و فارسی و تورکییە بەسەر ئێمەی داگیرکراودا، کە دوا جار بە داگیرکردنی عەقڵ و ڕۆح کۆتایی دێت.

سیاسەتخوازی کوردی لەمڕۆکەدا پێماندەڵێت ئەمە هیچ زمانێکمان نییە بۆ گفتوگۆ و گردبوونەوە و چوونە ناو ژیان و ئاشتبوونەوە، «تی. ئێس. ئیلیۆت»ی شاعیر واتەنی، “ئەو زمانە چەندە لە خشەخشی قاچی مشکەکان دەچێت کە بەسەر شوشەی شکاودا ڕێدەکەن” بەواتا داماڵراو و بەتاڵ لە مانا جوان و بەهادارەکان. مێژووی خوێناوی ئەمەو شەڕی براکان لە بەرانبەر یەکدیدا، لە هەموو پارچەکانی کوردستاندا، بەڵگەی نەبوونی زمانێکی هاوبەشە کە تا هەنووکە درێژەی کێشاوە، شەڕی نێ ئەمارەتی کوردی و خیانەتی هۆز و تیرە و خێڵەکان لە یەکدی و سی/۳۰ ساڵ لە ئەزموونی حوکمڕانی پڕ لە قەیران و شکستی سیاسەتی ئێمە و گەیشتی بە بنبەست بۆ خۆی مردنی ئەو زمانەیە.

ئەو جیهانەی لەو بیست ساڵەدا دروست بووە، جیهانی دەستەبژێرێکە لە سیاسەتبازانی قاچاغچی و نەوتفرۆش و قۆنتەراتچی و فەرهوود ڕەفتار و ملیاردرەری بێ خەون کە لەسەر خوێن و فرمێسک و ڕەنج و ئارەقەی ملیۆنەها دەلەوەڕێن، ئەو دەستەڵاتدارانەی کە لە ناو جیهانێکدا دەژین کە خۆیان دایانمەزراندووە و ڕێنوما و بەسەڵەی ئەخلاقی تێدا ونبووە، تاکە زمانی هاوبەش لە ناو ئەو پەیمانە ستراتیژییەی کە لە نێوان سەرانی حیزبەکاندا مۆر کراوە، پەیمان و ڕێکەوتنێک بووە لەسەر دابەشکردنی بازاڕەکانی کوردستان بەوپەڕی وەفا و شەرەفی بازرگانە لە خەم ڕەخسیوەکان کە یان سەر بە زۆنی زەردن یان زۆنی کەسک/سەوز. ئەمەیان دوو جیهانی جیاوازە، جیهانێک بە ڕەشە خەڵکەکە کە وان لە ژێرزەمینەکان و کەلاوەکاندا، جیهانێکی دیکەش کە تیایدا هەموو سەرزەمین هی ئەوانە و بۆ خۆیانە و بۆ هەمیشە بە میرات دەیدەنەوە بە فرزەندەکانی خۆیان، وا تەکە یان جیهانێکە کە تاپۆکەی و قۆچانی ڕەشی وا لە گیرفانی چەند کەسانێکدا.

دامەزراندن و چوونە ناو پەیوەندی مرۆڤپەروەرانە وا دەخوازێت کە هەر هەمووان پێکەوە لە هەمان جیهاندا بژین، لە خۆشی و ناخۆشی و خەون و خولیا و خۆزگەکاندا پشکی هاوبەشمان هەبێت، لە خوڵق و خوو و خدە و موودی هاوبەشەوە تا دەگات بە گوتاری هاوبەش، ڕۆح لەتەک ڕۆحدا بدوێت و بوونەکان بە یەکدی خۆیان گەرم بکەنەوە، گەر ئێمە بە نیازی ئەوە بین کە پێکەوە بژین، پێشمەرجی پێکەوەبوون و دۆزینەوەی ئەو زمانە دزراوەی لێمان زەوت کراوە، دەرچوونە لە خۆپەرستی و چڵێسی و نەوسنی هەتاهەتایە. گەر قووڵتر بڕوانین.. گومان لەوەش دەکەین کە هەمان هەوا هەڵمژین و هەمان شیری پاکی دایکانی خۆمان خواردبێت!

ئاخۆ ئەوەی کە گوێبستی دەبین لە قسە و هات و هاوار و غەڵبە غەڵب، وتووێژ و دەمەتەقێیەکی پڕ مانا و راستەقینەیە یان بە تەنها دەنگە دەنگە و لە زار دێتە دەر و بە تەنها هەوا دەشێوێنێت و هیچی دیکە؟ ئاخر ماناکانی ژیان بە تەنها لە پەیوەندی هەموو کەسەکان و لایەنەکان و بەرەکاندا دەسازێت و کە زمانێکی هاوبەش پردی نێوانیانە، ئەوەی کە دەگوزەرێت یارمەتیمان نادات ئەو جیهانە بناسینەوە کە تیایدا دەژین، جیهانێکە لە بری ئەوەی تیایدا ئۆقرە بگرین و هۆگری بین و نیشتەجێ بین، پتر تیایدا سەرگەردان و وێڵ دەبین، وەها جیهانێکیش شیاوی رەتکردنەوە یان هەڵوەشاندنەوەیە، جیهانێکە رووی لە وێرانە و خاپووربوونێکی رۆحی و مۆڕاڵییە، گەرچی تاوەرەکان و باڵەخانەکانی بڵند بە پێوەش بوەستن، جیهانێکی وا وەک ئەوە وایە بەر زەبری کارەساتێکی گەورەی سروشتی یان مرۆیی کەوتبێت، کە وا بکات هەتا زووە هەر هەموو مەلەکانی ئاسمان و ماسییەکانی ناو رووبار و زەریاکان و گیاندارانی سەر وشکانی و مەردمگەلی سەر زەمین بیر لە هەڵاتن و سەرهەڵگرتن و فڕین و بەجێهێشتنی بکەنەوە و ئاوڕ نەدەنەوە!

ئەو کۆچ و سەرهەڵگرتنەی نیو سەدەی رابردوو بەڵگەیە لەسەر نەبوونی ژیان لێرە، بە تایبەتی لەو سی ساڵەی دواییدا کە داستانی گەورەترین کۆچڕەوی تۆمارکردووە، “رامبۆ-ی شاعیر واتەنی: ژیان وا لە شوێنێکی دیکە!”

گرفتەکە لەوەدا نیە کە گومان بکەین لە بوونی زمانێکی هاوبەش، زمانێکیش هەبووبێت، هیچ یاسا و رێسایەکی سینتاکسی (syntax) تێدا نەماوە، پەیڕەوی لە رێزمانێک ناکات کە بە ئاڵوگۆڕ و گفتوگۆی دوو لایەن و دوو کەس و دوو تاقمدا تێپەریبێت، هیچ ریزکردنێک و رێک و پێکییەک لە رستەسازی و داڕشتنی زمانەکەدا نادۆزینەوە، پەیوەندییەکانی وشەکانی ناو رستەکان لێمان ون دەبن، چونکە پەیوەندی ئینسانی و رۆحی نێوانمان بزر و شاراوەیە، وەک کۆی جیهانی خوداوەندەکانی سەر ئەم خاکە لە ئێمە شاراوەو بزرن، وەک شاردنەوەی ناوی پروژە و قۆنتەرات و پلانەکان و ژمارەی پارە و پوولەکانتان و رووگە و ئاراستەی سەفەرەکانتان، تەقەت و داخراو وەک کۆشک و تەلار و قاسەکان و بانقەکانتان، دۆڕانی گەورە ئەوەیە بەسەر شان و کۆڵی ئەو خەڵکەوە هاتنەوە ناو شارەکان، بەسەر رووباری خوێن و فرمێسک و ئارەقەی هەزارەها پەڕینەوە ناو باخچەکانی شار، کەچی هەنووکە وان لەودیو دیوار و شورا بڵندەکان، چەقیونەتە ناو کورسیە گرانبەهاکانتان و تازە زەحمەت بووە واز لەو حەرەمسەرایە بێنن و کەمەکێ لەو تەخت و تاراجە بێنە خوارێ و گوێ لەو ڕەشەخەڵکە بگرن کە ناچارن هاوار بکەن بەڵکو خوداوەندەکانی

سەرزەمین ئاوەڵەک لەو هاوارە و نالەیە بدەنەوە، ئەوەش بەباک لەو نواندن و نمایشە خوێناوییەی سەر سەکۆکان و سەر جادەکان و بەر بارەگاکانتان، هەروەک ئەوەی شانۆگەرییەکی تراژیدی «شکسپیر» بێت و چاوەڕوانی تەواوبوونی نمایشەکە بکەن و هیچی!

شەرزاد حەسەن

---

* تایتلی ئەم وتارە لە شاعیری فەرەنسا-یی "ئارتر رامبۆ: ١٨٥٤-١٨٩١" وەرگیراوە کە دەڵێ شیعرێکە، کە دواتر ڕۆماننووسی "چیکی" 'میلان کۆندێرا:١٩٢٩-' کردی بە تایتڵی ڕۆمانێکی خۆی هەر وەکو خۆی "ژیان وا لە شوێنێکی دیکە" کە دیارە سەرسامیم بەم ڕۆمانە وایکرد کە لە ئینگلیزییەوە وەریبگێڕمە سەر زمانی خۆمان.

داعش و سوننەی عێراق وەک دوانەیەک.. هەرێز خەسرەو تۆفیق

داعش کە بوو، چی بوو وە لەسەنگەری کێیوە تەقەی دەکرد؟ تەبعەن پێشتر زەرقاوی سەرکردەی تیرۆریستان لە بەرگی قاعیدەداو کۆنە بەعسییەکان لە بەرگی دیفاع وەتەنیداو دواتریش داعش لە بەرگی دەوڵەتی ئیسلامیدا، هەموو ئەمانە بەجۆرێک لەجۆرەکان وەکو نزیک لەسوننە یاخود پشتیوانییانی سوننە هەژمارکراون. لانیکەم تەواوی ئەم گروپە تیرۆریستی و توندئاژۆیانە لەسەنگەری "مەزهەبی سوننە"دا تەقەیان لەهاوپەیمانی نێودەوڵەتی و نەیارانی بەعس و سوننە دەکرد.

بۆیە ئەتوانم بڵێم، هەموو ئەم گروپە تیرۆریستانەی لەدوای ٢٠٠٣وە بەناوو لەگەڵ ڕەنگی جیاوازەوە دروستبوون بەشێوەیەک لەشێوەکان سوننە بوون وە سوننەش ئەم گروپانە بووە. یەعنی بەدیوێکیتردا وەکچۆن وتەیەک هەیە دەڵێت: هەموو موسوڵمانێک تیرۆریست نییە، بەڵام هەموو تیرۆریستێک موسوڵمانە. بۆیە ئەگەر هەموو سوننەیەکیش لەگەڵ ئەم گروپە تیرۆریستانە نەبوون و نەبن ئەوا لانیکەم هەموو ئەو چەکدارە تیرۆریستانەی شەڕیان کردووەو دەیکەن لەپێناو

پاراستنی ناوەڕاستی عێڕاق و ناوچە سوننی نشینەکان، ئەوا سوننەی موسوڵمانن. تەبعەن بێگومان مەزهەبی شیعییش خاوەنی دەیان گروپی تیرۆریستییە، بەڵام گروپە توندئاژۆکانی سەر بەمەزهەبی شیعیی، ئەوان گشتیان لەچوارچێوەی هێزێکی میلیشیایی نیمچەقانونیدا کۆکراونەتەوە بەناوی حەشدی شەعبی وە هەموویان ئیعازو فەرمان لە مەرجەعی باڵای شیعەکان وەردەگرن.

من لێرەدا مەبەستمە زیاتر قسە لەسەر سووننەی توندڕەوو تیرۆریستانی سەر بەم مەزهەبە بکەم. کە بەڕاستی لەسەر ئاستی نێودەوڵەتی گروپگەلێکی مەترسیدارن، وە هەزاران و ملیۆنان مرۆڤی بەتاوانی ئەم جیهانە بەجۆری جیاواز قوربانی دەستی ئەم گروپانەن. سەیرەکە ئەمەیە جیهان بەگشتی و غەرب بەتایبەتی پێیان وایە تەنها ئەوانە قوربانین کە ڕاستەوخۆ فیشەکی ئەم گروپانە بەر جەستەیان کەوتووە، لە کەم کەس بیری لای ئەوەیە کە خەڵکانێک هەن بەشێوەیەکی فیزیکی و هەیە بەماددی و هەیە بەمەعنەوی قوربانی دەستی گروپە تیرۆریستەکان و داعشن. بۆنمونە من یەکێکم لەوکەسانەی ئەگەرچی موباشەرە فیشەکی داعشم بەرنەکەوتووە، بەڵام ئەم قورسەی من لەڕووی مەعنەوییەوە داوم و لایەزال ئەیەدم زۆر دژوارترە لەوەی ئەگەر فیزیکییەن ئازاردرابام، چونکە ئەگەر لەوساوە چەند فیشەکێکم بەرکەوتبایە ئێستا دەمێک بوو برینەکانم ساڕێژ ببوون و هەر بیرم چوبویەوە، بەڵام من شەخسی خۆم یەکێکم لەوکەسانەی بە”دیل” یەسیر کەوتمە دەستی داعش و دوای چەند کاژێرێک بەموعجیزە ڕزگارم بوو، دواتریش هەڕەشەی جددی لەسەر گیان و ژیانم بوو، وە من وەکو هەرێز ئامانجێکی دیاریکراوی داعش بووم، هەربۆیە ناچارکرام وڵاتی خۆم جێبهێڵم و دەردەبەری ئەوروپا بم، بەڵام بەداخەوە لەوێش بەم دەرکەوت مافی مرۆڤ درۆیەکی ماکیاجکراوی ڕازێندراوەیە دەرهەق بە من، چونکە من وامزانی وەکو قوربانی و هەڵاتوویەکی دەستی داعش مافی “پارێزگاریم دەبێت” وە پێشوازییم لێدەکرێت وەکو قارەمانێکی جەنگێکی نێودەوڵەتی دژی داعش، بەڵام ئەمانە بە من هیچی وەڕاستنەگەڕان و توشی شۆکێکی گەورەیان کردم. وە من ئەوەی هەمبوو لەژیانا لەدەستمدا ئێستاش تەواو بێئومێدم هەم لەوەی دەسەڵاتدارانی کوردستان و عێڕاق تەعویزێکم بکەنەوەو بمپارێزن، هەم لەوەی لەوڵاتانی ئەوروپا بپارێزرێم، بۆیە هیچم بەدەستەوە نەماوە ئەوەنەبێت کە هەموو ئەوەی لە ٣٥ ساڵی تەمەنمدا ئەزمونم کردووەو فێریبووم بەدونیای بەیان بکەم، بەئەمەش هیچ ڕێگەیەکم شکنەبرد جگە لەنوسین. من پێموایە ژیانی من تراژیدیایەکی ئازاربەخشە بۆیە بەنیازم لەچوارچێوەی ڕۆمانێکدا بەناوی

“نزیکبونەوە لەمەرگ” بەناوی بکەمەوە. چونکە لەحەقیقەتدا تارمایی مەرگی داعش باوەشی پێداکردم و سێبەری فریشتەی ئەجەل لەتەنیشتمەوە تێپەڕی. وە ژیانی تراژیدیاو دەربەدەری و لەدەستدانی ژیانێکی ئارامم دوای ئەوە دەستی پێکرد کە لەچنگی داعش ڕزگارم بوو، چونکە نە وڵاتی خۆم و نە وڵاتانی غەرب هیچ قەرەبوویەکی ماددی و مەعنەوییان نەکردمەوە، بەڵێ ئەبێت من ئەم چیرۆکە مەرگەساتە بەنەوەی دوای خۆم بگێڕمەوە و بەرلەوەی خەنجەری جەهل و تارمایی تیرۆر لەئامێزم بگرن و بەئەبەد بێدەنگم بکەن. ئەبێت قسە بکەم و ئەو ڕاستییە تاڵانەی سەبارەت بە دووڕوویی جیهان پێیگەیشتم دەبێت بیدرکێنم. وەکو سەرەتاییەکیش بەنیازم لەچەند نوسینێکی سیاسیدا تەعبیر لەم بۆچونانەم بکەم کەماوەیەکە کەڵەکە سەرم دەکەن. ئیتر چونکە منیش نە کەناڵێکی تی ڤی نە ڕۆژنامەو نەڕادیۆم نییە بۆیە لەهەر کەناڵێکی میدیاییدا بەناویان دەکەمەوە کە بتوانێت ئەم بیروڕا سیاسییانەم بەبڵاوبکاتەوە.

ئەمەوێت بگەڕێمەوە سەر ئەم خاڵەی کە پێشتر تەعریفی مەزهەبی سوننەو تیرۆریستانم کرد، لەڕاستیدا من نامەوێت بەم تەواوی سوننەی موسوڵمان توندئاژۆن، بەڵام ئەتوانم بەڕێژەیی بڵێم کەزۆرینەی شوێنکەوتووانی مەزهەبی سوننە لەگەڵ گروپە تیرۆریستەکان یەک موتوربەن بەقەدی دارێکەوە بەناوی ئیسلام.
ڕاستییەکەی ئیسلام دوو ڕوخساری هەیە، ڕوخسارە جوانەکەی ئەوەیە کە دایکو باوکانی ئێمەومانان پەیڕەوی ئەکەن، کەجگە لەمیهرەبانی، مرۆڤدۆستی و گیانی بەیەکەوەژیان شتێکیترنییە. ئەم دیوە جوانەی ئیسلام بەردەوام نیشاندەدرێت و خەڵکی پێئاراستە ئەکرێت.
وەلێ کەم کەس توانیویەتی خۆی لەقەرەی باسکردن لەدیوەکەیتر بدات. لەڕاستیدا ئێمە دەمانەوێت ڕووی دووەمی ئەم مێژووە هەڵماڵین، بەتایبەتی ئاراستەی سەلەفی ئەهلی جیهادی قیتال و ئیسلامی داعشئاسا. ئەوانەی ئینکاریی ئەوە دەکەن داعش لەناو دەقەکانی ئیسلامدا جێنابێتەوە، بەشێکیان لەمێژووی فتوحات تێنەگەیشتوون، بەشێکیشیان هەوڵدەدەن ڕووە باطینییەکەی داپۆشن. ئێمەش ئەمانەوێت ئەم دەمامکە لادەین و بڵێین ئەوەی داعش دەیکاتو کردی لەچوارچێوەی دەقەکانی شەریعەتدا جێگای دەبێتەوە. لەڕاستیدا داعش، قاعیدە و حیزبە ئیسلامییەکانی ناو حکومەت هەریەکەکن و گشتیان لەیەک مەنهەج فیکریان هەڵدەهێنجن، کەشەریعەتی ئیسلامە. حیزبە ئیسلامییەکانی عێراق و کوردستان بەژداری هەڵبژاردنی دیموکراسیانە دەکەن و لەناو پەرلەمانن و باسی ئازادی دەکەن. ئەوان هەتاکو ئەو کاتەی دەسەڵاتی ئیسلام ناوچەکە کۆنتڕۆڵدەکات ئەو ڕووخسارە میانڕەوییە نیشاندەدەن،

ئەگینا گەر دەمامکیان لادەی جیاوازیان نییە لەگەڵ داعش و هەمان فیکرو تێڕوانینیان هەیە سەبارەت بە شەریعەت. بەڵام ئەوان جیهادی قیتالیان بە داعش جێهێشتووەو خۆشیان لەناو کۆمەڵگادا وردەوردە کۆمەڵگا بە ئیسلامی دەکەن و دەیانەوێت هەموو ژنان حیجاب ببن و مەیخانەکان دابخرێن و لە هەموو کۆڵانەیەکیشدا مزگەوتێک بونیاد بندرێت. حزبی ئیسلامی تیرۆری فیکری دەکەن و داعشیش تیرۆری فیزیکی دەکات. حزبی ئیسلامی عەقیدەی ئیسلام بە دیدە تەکفیرییەکەی دەرخواردی خوشک و براکانی ئێمەمانان دەدەن و داعشیش فیشەک و شمشێری ئاراستەی مل و دەمی پێشمەرگەو سەربازان دەکرد. ئەوان هەردوکیان ئەرکیان تیرۆرە، جا یەکێکیان تیرۆری فیکری و ئەویتریان تیرۆری فیزیکی.

هەموو ئەوانەش چ ناوەکیان هەیە گرنگ نییە، چونکە هەمویان ئەو مناڵە توندڕەوەن لەدامێنی شەریعەتی ئیسلامەوە لەدایکبوون. بەعس و داعش لەژێر ڕۆشنایی سوڕەتی ئەنفال دەیان هەزار کوردیان بەزیندوویی خستە ژێر گڵەوەو ژنەکانیشیان کردن بە کۆیلەو لەلایەن جەنگاوەرە جیهادییەکانەوە هەتککران. لەڕابردوشدا ئیسلام بەزەبری شمشێر کوردستانی داگیرکردو جەنگاوەرەکانی عەڕەب هەزاران ژنی کوردیان کردە کۆیلەو هەزاران لەبابوباپیرانی ئێمەیان سەربڕی. لەقورئاندا ئایەتی (النساء) دەڵێت: ئەو ژنە ناموسوڵمانانەی لەجەنگدا بە "غەنیمە" بەتاڵانی دەکەونە دەستتان بۆتان حەڵاڵن و دەتوانن بەبێ ڕەزامەندی خۆیان سێکسیان لەگەڵ بکەن! یانی ئەوەی داعش لەشەنگال دژی ئێزیدییەکان کردی ڕێک جێبەجێکردنی شەریعەت بوو. هەتا ئێستاش هەموو عولەمایانی ئیسلام نەیانتوانیوە بڵێن داعش ئیسلام نییە.

ئیسماعیل سوسەیی، کە ئیمامێکی بەناوودەنگە پێش گرتنی وتی: پێشمەرگە لەبەرەی ڕۆژئاوایە و سیستەمێکی عەلمانیی دەپارێزێت بۆیە شەهید نییەو ناچێتە بەهەشتەوە، بەڵام داعش بانگەوازی دەوڵەتی ئیسلامی دەکات و جیهاد لەپێناوی خودادا دەکات بۆیە ئەوان شەهیدن و دەچن بۆ بەهەشت.
سەیرکە ئەمە ئەبێت زۆر بەقوەی تێڕامێنین و ئەم بابەتە زۆر بەجددی وەربگرین کاتێک فتوای ڕێبەرێکی ئیسلام کە سەدان هەزار شوێنکەوتووی هەیەو ئیعاز بەموسوڵمانان ئەدات کە لەدونیای داعشدا شەریعەتی ئیسلام جێبەجێ بکەن، یانی کاتێک سەدان ئیمامی ئاوا کاریگەر فتوای کوشتنی ئێمەومانان دەدەن، ئەوا بەڕاستی مەترسییەکی جددی لەسەر ژیانمانەو ئەگەری تیرۆرمان لەهەر لەحزەیەکی بێئاگاییدایە.

ئەتوانم بڵێم هەموو بەیانییەک هەر یەکێک ل□ ئێمەومانان کاتێک لەماڵ دێینە دەرەوە تارمایی مەرگ لەسەری کۆڵا نەکە چاوەڕێمانەو لەگەڵ هەر هەنگاوێکدا زیاتر نزیک دەبینەوە لەنوکی ئەم خەنجەرەی بەدەستی هەر موسوڵمانێکی عەوامەو□ یە.

هەرێز خەسرەو تۆفیق

فلاشباک..22.. لە دەفتەری بیرەوەریی رۆژانەوە.. ستیڤان شەمزینی

بەشی بیست و دوو

سێ رۆژە لە ماڵەوە دەرنەچووم، کاتەکانم بەم جۆرە دابەشکردووە: کاتژمێر شەش بۆ شەش و نیو لە خەو هەستان و نان خواردن. شەش و نیو بۆ دوانزە و نیو خوێندنەوە. دوانزە و نیو بۆ دوو پشوودان و خۆشتن و خواردنی گوێز و میوە. دوو تاکو شەشی ئێوارە دووبارە خوێندنەوە. شەش بۆ هەشتی شەو پشوودان و نان خواردن. هەشت بۆ دەی شەو نووسینی تێبینی لەسەر ئەو کتێبانەی ئەیانخوێنمەوە. دە تاکو شەشی بەیانییەکی تر دیسانەوە خەوتن. لەماوەی ئەم سێ رۆژە تەنها لەسەر سوریالیزم و دادایزم خوێندمەتەوە، کە دوو رێبازی ئەدەبی و هونەریی سەروەختی جەنگی جیهانی یەکەم و دوو ساڵی یەکەمی دوای تەواوبوونی جەنگ□ن. خاڵی لێکچوو زۆرە لە نێوان ئەو دوو قوتابخانەیە گرنگترینیان فەرامۆشکردنی لۆجیکە بەمەبەستی دروستکردنی واتای نوێ و تەرزێک لە هونەر و ئەدەب کە لەنێو فەوزا و پاشاگەردانیی کارکردندا مانا و رەهەندی تازە بەرجەستە بکا، لە نێو هەردوو رەوتەکەدا کەسێتی “تریستیان تزارا” لە رەوتی دادایزم و “س□لڤادۆر دالی” لە رێبازی سوریالیزم زیاتر سەرنجیان بەلای خۆیاندا راکێشام.
وەک هەمیشە لە پەنا دەنگی مۆسیقا ئەخوێنمەوە، هەفتەی پێشووش تەسجیلێکی نوێی جۆری “جۆسۆنیک”ی د□ بڵ کاسێتم کڕی لەگەڵ چەند کاسێتێکی مۆسیقای کلاسیک کە کەس بایەخی پێنادا. زۆرجاریش کە گوێ

لە مۆسیقا ئەگەرم، رامدەکێشە بەرەو جیهانی "نیتشە" ئێستا ئەو وتەزایەی ئەو فەیلەسووفە لە مێشکما ئەزرنگێتەوە "رۆحە گچکەکانم خۆشناوێت، خۆشم ناوێن لەبەرئەوەی هیچ شتێکی باشیان تێدا دەستناکەوێ، دەشێ بڵێین هیچ شتێکی خراپیشیان تێدا بەدی ناکرێ". واتە تێدەگەم کێشەی سترەکتەری نیتشە لەگەڵ ناخی مرۆڤە، ئەو ناخەی "ولیەم رایش" بە درێژایی کتێبی "گوێبگرە ئەی پیاوی بچووک" سەرقاڵی دواندیەتی.
هەندێ جار، کەسوکار ئەڵێن بخوێنەرەوە، دنیای خۆت تێکمەدە بە خەونی هەرزەکارانەی شۆڕشی کۆمەڵایەتی!، زۆرجار منیش ئەڵێم ئەو هەموو کتێب و تیۆرییە تەنیا بۆ چێژی خوێندنەوە نەنوسراون، بەڵکو بۆ گۆڕینی جیهان نوسراون، ئەشێ رۆژێ ئینسان بە کتێب بژی، بەڵام مومکین نییە بە ئازادیی بژی، من ئەو ژیانەی لە ناو چوارچێوەکاندا بەند کراوە بە دیوەکی تری مردن تێدەگەم. ئەڵێن تۆ دانیشە، خەڵکی تر با بیکات.! بەدەست خۆم نییە لەم کاتانەدا دێڕێک لە گۆرانی "فریشتە"ی "کاروان عوسمان"م دێتەوە یاد کە ئەڵێت "من نەبم، تۆ نەبی، کێ گورگەکان راو بکات؟.". ئەگەرچی شۆڕش بە ژیان ئەکەین، بەڵام چڕنوکی تیژی گورگەکان ژیانمان ئەبڕێ، من لە پێناوی ژیاندا پێم خۆشە، ئەشکەنجە ببینم، نەک جەستەیەکی بێ زام تەسلیم بە مردن بکەم.
دێڕێک لە شانۆیەکی "ژان ژینە" ئەم لەحزەیە دێتە مێشکمەوە، ئەگەر هەڵە نەبم، بەمجۆرەیە "رەنگە لە رۆژێکی پڕ جوانیدا، دامەنی چاکەتەکەم بە فرمێسک بڕازێتەوە، بێگوومان تەنیا بە ئەسرینێکی زۆر گرانبەها". ئێستا من لە نامەیەکدا بۆ یار ئەنووسم "لێم خۆشبە، ئەگەر سەرم دانا، لێم ببوورە ئەگەر لە ژوانێک دواکەوتم و چوومە پێشەوەی خۆپیشاندان یان خرۆشانێک و لەوێدا کوژرام. بمبورە ئەگەر رۆژێ پەیمانی گوڵێکی سوورم پێدای، بەڵام دیار نەبم و بۆ سبەینێ تۆ گوڵێکی رەش بخەیتە سەر تابووتەکەم". مەبەستم ئازاردانی نییە، بەڵام ئەمە خراپترین لەوانەیە، ئەمەوێ رایبهێنم کە هەڵکردن لەگەڵ کەسێک کە خەونی گۆڕینی جیهان مێشکی داگیر کردووە، هەروا ئاسان نییە، رێگەکەمان سەختە و بڕواش ئەکەم قوربانی زیاتری بۆ بدەین. بیری "بەکر عەلی" ئەکەم، ئێستاش وتارەکەی ئەخوێنمەوە کە لە کتێبی "نمایشێکی چینایەتی مەزن" ئەرشیف کراوە. ئەو وتارە و چالاکییە سیاسییەکانی کردیانە خۆراکی گورگەکان. ئیدی بۆچی ئەم ئەگەرە بە خۆشمان لەبەر چاو نەگرین؟.

ستیڤان شەمزینی

15-11-1999

تێبینی: ئەم بەشە لە لاپەڕەی 76-79 کتێبی “فلاشباک”چاپ و بڵاوکراوەتەوە. کتێبەکەش لە سەرەتای ساڵی 2017 چاپ بووە

(نەی)یم بدە.. جوبران خەلیل جوبران.. و : نەژاد عزیز سورمێ

(نەی)یم بدە و بسترە
ستران نهێنی نەمرییە
دوای لەناوچوونی وجوودیش
ناڵەی نەی هەر
دەمێنێتەوە .

داخۆ تۆ وەکو من
دارستانت
لەباتی کۆشك و تەلاران
کردووە بە ماڵ ؟
وەك من بە کەڤڕان
هەڵگەڕاوی ؟
زرێبار و زرێبار ڕۆیوی؟
خۆت بە گوڵاوێ شووشتوە
بە(نوور)ێ خۆت
وشك
کردبێتەوە ؟
سپێدەت وەك مەی
لە پیاڵەی حەوادا خواردووەتەوە ؟

(نەی)یم بدە و بسترە
ستران خێرترین نوێژە
دوای نەمانی ژیانیش
ناڵەی نەی هەر دەمێنێ .

تۆیش وەکو من ئێواران
لە ناو چیلەمێوان دانیشتووی ؟
تلمیسکی هێشووان
وێنەی چلچرای زێڕین
شۆڕ بووبنەوە ؟‌
شەوان گیات ڕاخستووە
ئاسمانت بەخۆتا دا بێ ؟
سوپاسگوزار بەوەی دێ
لەبیرکراو لە‌وەی ڕۆیی ؟

(نەی)یم بدێ و بسترە
ستران دڵان دێنێتەوە
ناڵەی نەی
دوای نەمانی گوناهانیش هەر دەمێنێ ..

(نەی)یم بدێ و بسترە
دەرد و دەرمان لەبیر بکە
ئاخر خەڵکی چەند دێرێکن
بەڵام بە ئاو نووسراونەوە .
‌

لە ماڵپەڕی :
https://fairouziyat.com/lyrics/%D9%82%D8%B5%D8%A7%D8%A6%D8%AF/%D8%A3%D8%B9%D8%B7%D9%86%D9%8A%20%D8%A7%D9%84%D9%86%D8%A7%D9%8A.html

---

نەبوونی روئییە□ی سیاسیی، لە بێ گوتارییە□و□، هاتووە!-2- هادیی ح□م□□شید – کامیار سابیر

بەشی دووەم:-

نەبوونی روئییـەی سیاسیی، لـە بـێ گوتارییـەوە، هاتووە!

لـە دروستبوونی عـێراقـەوە، بزوتنـەوەی سیاسیی کورد لـە فـۆرمی جـۆراوجـۆردا، بـە چیرۆکی غوبن و پیشخواردنـەوەوە بـە دیار رووداوە سیاسییـەکانـەوە، خـۆی ئـەڕنـێتـەوە، شیعر ئـەنووسێ، حـەماسی دـەنگ هـەڵبـڕیین و قییـڕەقییـڕ، تـەخشان ئـەکات، قـۆچـەقانیی و تفـەنگ بـە دەوڵەتی عـێراقـەوە ئـەنـێ، ستافی مـەدـەنیی و عـەسکـەریی ئـەکوژێ، بـەڵام هـەمیشە ئاغاکان، شـێخـەکان و بنـەمـاڵە دەستڕۆیشتووەکان، ئـەم بزوتنـەوەیـەیان کـۆنترۆڵ کردووە و بـەشی زۆری نوخبـە خوێندـەوار و مونـەوەرەکانی کوردیش، دوایان کـەوتوون، یان بوونـە بـە مـەعدـەنی چیرۆکـە بـەتاڵەکانی ئـەم بزوتنـەوەیـە. ئـەم چیرۆکانـە، هـەموویان یـەک ناو□□کی نـەژادیی، یـەک پارادایمی نـەتـەوەیی و یـەک خاصییـەتی طائیفییان هـەبووە (بـە تایبـەتیی لـەسـەروبـەندی ریفراندـۆمـەکـەی ۲۰۱۷دا) کـە حـەنیین و وەلائی موطڵەقی بـۆ دەوڵەتی تورکیای نوێ(لـە کـەمالیزمـەوە بـۆ حکومـەتـە ئیسلامییـە پانتورکییـە ئـەردـۆغانییـەکـە) هـەبووە و هـەیـە.

چیرۆکـێکی بـێتام و ناعـەقـڵانیی، نا ئـەکادیمیی و نا زانستیی، لـە لایـەن نوخبـەکانی کوردـەوە، بـە تایبـەتییش ئـەوانـەی خـۆیان بـە نـەیار و رەخنـەگری مالـ□ی بارزانیی ئـەزانن، زۆر ئـەوە دووبارە ئـەکـەنـەوە کـە عـێراق، وێرانـە، داڕزییوە، گـەندەڵیی و دزیی و طائیفییـەت، تـەڕایی لـێ بـڕییوە، عـێراق ناسنامـەی نییـە، شـەرمـە خـۆت بـە عـێراقیی بزانیت! گـەلی عـێراق، بـە ئـەندـێشـە و ریتـۆریکـە ئـەکادیمییـەکانی ئـەوان، نـەتـەوە نییـە، دەوڵەتی نـەتـەوەیی بونیاد نـەنراوە، شوناسی نییـە و ناشبـێ بـە نـەتـەوە!، سـەیرەکـە لـەوەدایـە تـەواوی ئـەم ئارگیومـێنتـە حـەماسیی و نـەژادییانـەی ئـەوان، لـە قـەڵەمی نوخبـەکانی کوردستان و هـەندـەرانـەوە دـێنـە دەرەوە و زۆربـەیشیان خـۆیان بـە سـەربـەخـۆ و بـێلایـەن ئـەزانن، تـەنانـ□ت پارادـۆکسیی ئـەمانـە گـەیشتووە بـە شوێنـێک، زۆرکـەس لـەوانـەی بـە گرووپی (ئـەنتی عـێراق) خـۆیان ئـەناسـێنن، بـە عیشقـەوە، بـە شوێن ئـ□و□ بوون، خـۆیان بـۆ پارلمنتاریی لـە بـەغداد هـەڵبژـێن، هـەندـێکیشیان بوون بـە پارلمانتار، بـەڵام لـەم خـەیاڵاتـە شیعرییانـەی خـۆیان نـەکـەوتوون و ئیمیتازاتـەکانی پارلمانتاریی عـێراقیش، بـە پـڵاوی کوردایـەتییـەوە، نـۆش ئـەکـەن.

ناو□□کی بـۆچوونـەکانی ئـەم جـۆرە نوخبـە و سیاسییانـە، لـە مـێدیا سـێبـەر و پـەیجـە ناڕەسمییـەکانی پارتییـەوە، پـێشوەخت لـە بازاڕ ئـەنرێ و کاری ئـەم ئـەکادیمیست و نووسـەرانـە، ئـەوەیـە کـە ثیـۆرایزی ئامانجـە سیاسییـەکانی مـێدیای سـێبـەری پارتیی بکـەن. کار گـەیشتووە بـە شوێنـێک

ئەدەبییاتی ئەم چەند ساڵەی مەدیا سێبەرەکانی پارتیی، لەگەڵ دەیان و صەدان نووسەر و رۆشنبییر و ئەکادیمیی کورددا کە خۆیان بە نەیاری سیاسەتەکانی پارتییش ئەزانن، تێکەڵ ئەبن و مرۆڤ زۆرجار لێی تێک ئەچێ هیی کام لایانە؟ هۆکارەکەیشی ئەوەیە ناسیۆنالیزمی نەژادیی- کوردایەتیی و عوقدەی طائیفیییەتی ناسیۆنالیزمە سوننییە کوردایەتییەکە، ئەوەندە لە سیاسەت و ئەجێندا موخابەراتییەکانی پارتییەوە، نزیکی کردوونەتەوە، تەواو لە نەهج و ئەهدافەکانیاندا، ئاوێزان بوونە.

بێ فیکریی و بێ مەعریفەیی و نەبوونی جورئەت لای نوخبەی سیاسیی و "رۆشنبییر"ی کورد، وایکرد، زۆرینەی رەهایان، رەگەڵ ریفراندۆمە موخابەراتییەکەی بارزانیی و ئەردۆغان و داعش بکەون. ئەو ریفراندۆمەی کە بوو بەهۆی ئەوەی هەر خۆیان نەخشە بۆ وێرانکردنی کەرکوک دابنێن و دواتریش بە تەخدیری تەخوییین، ١٦ی ئەکتۆبەر بە خیانەت ناوزەد بکەن. لە کاتێکدا، خیانەت ئەگەر کرابێت، خیانەتی ریفراندۆم بوو بە ئەجێندای ئیقلیمیی، چونکە لە دوور و نزیکەوە، پەیوەندیی بە قەضییەی سیاسیی کوردەوە نەبوو، بەڵکو سەرمایەگوزاریی و بیزنسی ئیقلیمیی و لۆکاڵیی-بنەماڵەیی و ئیمارەتی شێخنشینیی بوو.

سەرەنجام، شکستی رەهای ریفراندۆم و زەلیلبوونی گوتاری فشەبازیی ناسیۆنالیزمی کوردیی(کوردایەتیی)، ئەبووایە ببێت بە سەرەتای وەرچەرخانێکی سیاسیی گەورە لە رەهەندە سیاسیی، فیکریی، مێژوویی و مەعریفییەکەی ئەم کوردایەتییە پرۆکسییەی کە چاوی لەوە بوو، کوردستانی عێراق(یان لای کەم بەشێکی) پاش صەد ساڵ لە دروستبوونی عێراق، لە کۆنتەکستی میثاقی میلیی تورکییدا بگەڕێنێتەوە، بۆ خاکی ئەژداد کە خاکی عوثمانییەکانە! ئەبووایە نوخبە سیاسیی و رۆشنبییریی و کۆمەڵایەتییەکانی کورد، بییریان لە ئیعادە نەظەرێکی ستراتیژیی گەورە بکردایەتەوە و بییریان لە سەرپێخستن و فۆرمەلەکردنی گوتارێکی سیاسیی عەقڵانیی و واقیعیی و نیشتمانیی بکردایەتەوە و جێگەیان بە تەواویی بەم گوتارە نەتەوەیی و نەژادیی و طائیفییەی کوردایەتیی، لەق بکردایە، بەڵام بە داخەوە، ئێستایشی لەگەڵدا بێت، بەشێکی زۆریان، دوای چێرۆکە بەتاڵەکانی بارزانیی و حیزبەکەی ئەکەون و بە هەزار و یەک شێوە، قاچ لەو ئاوە ئەخشێننەوە کە بارزانیی و کوڕ و کوڕەزاکانی، بە بیزنسی دەیان میلیاریی و هەژموونی بنەماڵەیی خۆیان، رشتیان.

لە کاتێکدا لە ناو جەماوەری بەرینی خەڵکی کوردستاندا بە گشتیی و

لە ناو توێژی لاوان و گەنجاندا بە تایبەتیی، گوتاریکی عەقڵانیی، واقیعیی و نیشتمانیی، لە ناخ و عەقڵیاندا هەیە و پێیانوایە کە بە فیعلیی ئەوە سیاسییەکان و نەتەوەییەکانی کورد و حیزبەکانی کوردستان گەچەڵە بە دەوڵەتی عێراق ئەکەن، بە ئەوەی بیزنسی چەتەگەرییە ئابوورییەکان(سەربەخۆیی ئابووریی) و فرۆشتنی پتر لە نیو ملیۆن بەرمیلی نەوتی رۆژانە و دەیان قاچاغیی ملیارد دۆلاریی تر، درێژە پێ بدەن. گوتارێک کە پێیوایە بە لەقکردنی ئەم چیرۆکانەی ناسیۆنالیزمی نەوتیی بارزانییەکان، تاڵەبانییەکان،کوڕانی نەوشیروان،یەکگرتووی ئیسلامیی و چەپە نەژادییەکان ، بیزنس و سەرمایەگوزاریی پێوە ئەکەن، ئەبە نیشتمانییانە و عێراقییانە بییر بکەینەوە و گوتاری مەواطینە(هاونیشتمانیی)، جێگەی گوتاری پڕ لە عونصورییەت و ئینفیصاڵییەت و شیعر-شیعرێنەی کوردایەتیی بگرێتەوە.

ئەم گوتارە، چەند پێویستی بە نوخبەی رۆشنبیر، نوخبەی سیاسیی و حیزبیی سیاسیی(بە مانا ئایدیۆلۆژییە ستالینیی و ئیسلامییە-ئیخوانییەکە نا) هەیە، دەیانجار زیاتر پێویستی بە چەند سیاسییەکی بەرچاو رۆشن، خاوەن روئییەی سیاسیی بەرین، عەقڵانییەت، جەرائەتی سیاسیی و لە سەرووی هەموویشیانەوە، پێویستی بە کەسانێکە کە بەرژەوەندییە تایبەتییەکانی خۆیان و خزمەکانیان بەلاوە گرنگ نەبێت و خەریکی بیزنس نەبن و بە کردەوە، قوربانیی بدەن بە ئەوەی ئەم گوتارە نیشتمانییە لە نیشتمانی کوردستانی عێراقەوە، بلکێنرێتەوە بە بەشەکانی تری نیشتمانی عێراقەوە. لێرەوە ئەگەر شتێک هەبێ ناوی قەضییەی سیاسیی کورد بێت، ئەبێت لە عومقێکی ستراتیژییەوە سەیر بکرێ کە عومقی عێراقە.

کوردستانی عێراق، گوتارێکی سیاسیی پێویستە کە لە روئییەی سیاسیی، مەغزای سیاسیی، زمانیی، فیکریی و مەعریفییەوە، تەنانەت لە مانای مێژوویشەوە، بە تەواویی لەگەڵ گوتاری قرپێکی کوردایەتیی و مێژووی چەتەگەریی و پرۆکسییەکەی، جیاواز بێت و (تابلۆیەکی تەواو ئەنتیگرێیت لە مانا جیاوازەکان لە باری سۆسیۆسیاسیی، زمانیی و کولتوورییەوە، لە خۆ بگرێت)* بە رەهەندی نوێ و دەرکی واقیعی سیاسییەوە، لە مانای دروستبوونی مێژووی عێراق و لە مەغزای جەوهەری بزوتنەوەی تەمەڕوودی کوردیی تێبگات و تەجاوزیان بکات و کەندوکۆسپەکانی، پڕ بکاتەوە.

- **هادیی حەمەڕەشید**
- **کامیار سابیر**

- VAN DIJK, T. 1996. Discourse, Power and Access. In C.R. Caldas-Coulthard, and M. Coulthard (eds.) Texts and Practices: Readings in Critical Discourse Analysis, London: Routledge, pp. 84-106.

ئایندەی فەلسەفە.. ئێریک ڤایل- و: هاوڕێ خالید

دەقی چوار لە کتێبی "لۆجیکی فەلسەفە"

فەلسەفە نە وەحی و نە پێغەمبەرایەتییە تا مژدەی ڕزگاری "ڕەها"مان پێبدات، بەڵکو بە پێچەوانەوە، هەموو بەهاکان دەخاتە ژێر پرسیارەوە [1] تێکڕای ئەو بەهایانەی کە لەلایەن مرۆڤەوە خۆشەویستن، تەنها لەبەر ئەوەیە لای باب و باپیرانمان بەهادار بوون. یان لەبەر ئەوەی زۆر بەتوندی بۆ خۆمانی کردووین. فەلسەفە بیری کۆنکریتیی سیستەمی نەریتیی موحافیزکارانە دەپشکنێت.. بیرەکە کێشە ئامێز و سنور بەزینەکان، و ئەوانەی کە (یاخی) بوون لە پێوەر و یاسا سەردەمییەکان و، هەموو جۆرە دڵنیاییەکی مەعریفی و ئەخلاقی و ئیستاتیکی و کۆمەڵایەتی و هتد… لە دادگای "فەلسەفە" یەکلایی دەکرێنەوە… دەکرێت بوترێت فەلسەفە ناکۆکییە لەگەڵ ساویلکەیی،[2] هەروەک ڕادیکاڵترین شێوازی گومانکردنی هەیە… باوەڕی بە هیچ شتێک نییە و متمانە بە هیچ شتێک ناکات، وە دان بەوە دادەنێت کە ئەو هیچ نازانێت. یەک شت هەیە کە بە تەواوی لێی دڵنیایە، ئەویش "ویستی تایبەتی" خۆیەتی بە تێگەیشتن" و بونیاتنانی گوتاری مرۆڤ و یەکخستن لە یەک گوتاردا، هەموو تایبەتمەندی و جیاوازییەک، بە ڕۆڵی خۆی وەک توخمێک لەناو گشتدا، دەبینێت. کە (گشت)ەکە بەبێ ئەو (تاک)ە ڕەگەزە بوونی نابێ. هەرچەندە هەڕەمەکی و توندوتیژیش بێت لە ڕەتکردنەوەی تێگەیشتن…ئەو هەر دەمێنێتەوە. لە دژایەتیکردنیدا، ئەو دەمێنێتەوە وەکو تاکە ڕەگەزێک لە ناو گشتەکەدا. بەم شێوەیە فەلسەفە پرسیارە چەپێنراوەکان بە ئاگا دێنێتەوە،[3] و دیمەنی ئەو کێشە سەخت و ئازارانەمان نیشان بدات،

کە کۆمەڵە خەڵکانێک لە پێناوی “فەلسەفە”دا چەشتوویانە.

لە پێناو ڕێزگرتن و دەستگرتن بە فەلسەفە، لەماوەی رابردوودا کێشەی زۆر بۆ ئەو کەسانە دروست بوون، ئەمانە بوونەتە هۆی شکاندنی سەختییەکانی ئێستا، وەک نیگەرانییەکی نادیار ئەوە ئاسان هەستی پێ دەکرێت، تەنها بە بەرزبوونەوە بۆ ئاستی بینینی عەقڵی تێدەگەین کە ئێمە توند لەو ڕووبەڕووبوونەوانە گرێدراوین. فەلسەفە لەو ماوانەدا دەژیت کە سەردەمی بێدەنگی یان بەدبەختی ڕەها نین، وە هەروەها سەردەمی پشوودانی فکری و دڵنیایی کۆمەڵایەتی و سیاسی و ئەخلاقیش نین.[4] بەم واتایە، گریمانەی ئەوە هەیە، کە فەلسەفە داهاتوویەکی سەرسوڕهێنەر چاوەڕێی دەکات. [5].
فەیلەسوفی ڕاستەقینە نەک هەر قەناعەتی بەوە هەیە کە لەدنیا تێدەگات، بەڵکو دەیهەوێت ئەم جیهانە بگۆڕێ. وە کاتێک لە بنەڕەتدا گرنگی مر□ق و چارەنووسی مر□ق دوا ئامانجی فەلسەفە بێت، ئیتر بینینی فەیلەسوف دەبێت چۆن بێت؟
و چاک بکاتەوە، بەڵکو زیندووبوونەوەیەکی وە ئیتر چۆن ئیننەر و فەلسەفە بە ئامانجی بوونی ئێمە و چارەنووسی ئێمە دەدەن؟
نكولاي برديائف، العزلة والمجتمع، ترجمة فؤاد كامل، الهيئة المصرية للكتاب، صفحة 23.
فەیلەسوف ئەو کەسەیە، ئەگەر بە ڕووی هەموو دنیا بە هەڵواسن. ئەو هەرگیز واز ناهێنێت ئەو تێوەگلاوە و پێگەیەکی هەیە لەناویدا ئەو ئەکتەری جیهانە و تێیدا ئامادی□… بۆ فەیلەسوف، دنیا تەنیا کاتژمێرێک نییە کە لەبەردەم دوو چاودا نمایش دەکرێت، جیهان شانۆیەکی کرداری و بابەتی چالاکی و کارەکەیە، لەم نێوەندەدا فەیلەسوف تەنیا بینەر نییە، بەڵکو ئەکتەریشە کە ڕۆڵی خۆی تیادا دەبینێت.
جوزيف فيالاتو، المقصد الفلسفي، المنشورات الجامعية الفرنسية باريس 1982صفحة 128.

چەمک و پێناسەکان
ئەریک قایڵ: (1904-1972) فەیلەسوفێکی بە ڕەگەز ئ□□م□انی و بە ڕەگەزنامە فەڕەنسییە. هەر لە فەڕەنسا فەلسەفەی خوێندووە، یەکێک لە گرنگترین کتێبەکانی “لۆجیکی فەلسەفە” یە.
بەها: خەسڵەتێکە کە بە شتێک یان بابەتێک بە دەستهاتووە: لە چوارچێوەی کارلێککردنی مر□ق ل□گەڵ ئەم شتە یان بابەتەدا. یان بۆ ئاماژەکردن بە پرۆسەی هەڵسەنگاندنێک کە لەلایەن کەسێکەوە ئەنجامدەدرێت و بە حوکمێک کۆتایی دێت.

بە واتایەکیتر، پێوەر یان ستانداردەکە، کە ئەمە حوکم و پێواندنی پێدەکەین، بەپێی ئەو بنەمایەی کە چی خوازراوە و چی داوا کراوە.
متمانە: بانگەشەیە بۆ بوونی حەقیقەتی ڕەها. لە ڕێگەی پەروەردەوە، ئاستەنگەکان بۆ ئەوانیتر دەگوازێتەوە. لە شێوەیەک وەکو دواهەمین ڕاددەی تەواوەتی، کە هیچ بیرۆکە و ڕەتچوونێک بە خۆیەوە ناگرێت.
بینای دەق:

- فەلسەفە بوارێکە لە ڕەخنە و پرسیار (ڕەخنەگرتن لە بەهاکان – ڕەخنەی کەلەپوور – ڕەخنەگرتن لە بیری دۆگماتیکی باوەڕ پێکراو – ڕەخنەگرتن لە دڵنیایی…..)
- فەلسەفە پێچەوانەی زەلیلی و خۆبەدەستەوەدانێکی تەواوە بە گوتاری مرۆڤ.
- فەلسەفە پرسیاری قورس و چەپێنراو دەوروژێنێ. و ڕوو بەڕووی ئەو کێشە سەختانە دەبێتەوە کە پڕن لە ئێستا و جیهان.
- ئایندەی فەلسەفە تا ئەو کاتە گەشاوەیە کە بەرامبەر ئەو هەموو دیاردانەی پێشوو، واتا دروستدەکات و تەحەدا قبوڵ دەکات.

تێز:
ئیریک قایل، بەرگری لە بەها و ڕۆڵی فەلسەفە دەکات، پێداگری لەسەر ئەوە دەکات کە لە داهاتوودا هیچ ترسێک نییە مەگەر بە بنەما ڕەخنەییەکانی خۆی و ڕەتکردنەوەی ئەو بەها و بەها زاڵانەی کە ڕەخنە و لێپرسینەوەیان لێناکرێت، هەروەها پیادەکردنی فەلسەفە بە عەقڵ و گەڕان بەدوای مانا و ڕەتکردنەوەی توندوتیژی و متمانەی دۆگمایی

کێشەی دەق
چ جۆرە ئایندەیەک بۆ فەلسەفە؟ وە ئایا ئەو دەتوانێت درێژە بە ئەرکەکەی بدات؟ یان ئەو لاوازە بە پاشەکشەکردن؟

ئارگیومێنتەکانی دەق
ئارگیومێنتی ڕەخنە و دانەوەی: ڕەخنە لە ساویلکەیی و دڵنیابوون لە کردەوەکانی مرۆڤ…
ئارگیومێنتێکی نموونەیی: بە نیشاندانی ڕۆڵی نموونەیی فەلسەفە و بنچینەکانی: وەک تاقیکردنەوە، ڕەخنە، بەدیهێنانی عەقڵ و ویست بۆ تێگەیشتن:
شێوازی ڕوونکردنەوە و ڕاڤەکردن: پێناسەکردنی فەلسەفە بە نەرێنی: فەلسەفە بەرکەوتنی نهێنیی نییە…

لینکەکانی چاو پێکەوتن: بەڵام – بە ڕاستی…
لینکی هۆکار و لۆجیک: چونکە…
ئەنجامی بەستەرەکان: بەم شێوەیە بەم مانایە
شێوازی ڕوونکردنەوە و لێکدانەوە: پێناسەی نەگەتیڤی فەلسەفە:
فەلسەفە ئاشکراکردنی نهێنی نییە…
لینکەکانی چاوپێکەوتن: بەڵام – بۆ وردیتر…
پەیوەندییە هۆکاری و لۆجیکیەکان: چونکە…
بەستەرە ئەنجامەکان: کەواتە بەم مانایە…

دەرئەنجام

ئیریک ڤایڵ بەرگری لە پەیامی فەلسەفە و بەهاکەی دەکات، وەک شێوازێک بۆ تێگەیشتن بۆ ئەوانەی کە بەڕاستی خوازیارین: چونکە زۆرێک ژیانی وەهمە خۆشەکانیان هەڵبژاردووە، نەک ڕووبەڕووی ڕاستییە تاڵەکان ببنەوە. بۆ ئەوانەی کە دەیانەوێت لە ژیانی خۆیان تێبگەن بە وتەی ئیریک ڤایڵ یەکەم چەکی فەلسەفە ڕەخنەیە: ڕەخنەی متمانە و دۆگما و بیرۆکەی ئامادە و میراتی بێ شیکردنەوە یان عەقڵانی، چ لەلایەن هەزاران کەسی پێشووەوە یان شۆڕشگێڕە مۆدێرنەکان کە بیرۆکەی تەوافوق و دڵنیایی پیرۆز دادەنرێن. شەڕ لەگەڵ ئەو کەسانە دەکەن کە لەگەڵ هەموو جۆرە توندوتیژی و ڕیسواکردنێک ڕازی نین.
بۆیە ئیریک ڤایڵ پێی وایە مەرجی چوونە ناو دنیای فەلسەفە ئەوەیە کە واز لە هەموو شێوەکانی دەمارگیری فکری و مەزهەبی بهێنین… وە حەزی ڕاستەقینە بۆ تێگەیشتن هەبێت. ڤایڵ دەڵێت ، " مرۆڤ دەتوانێت فەلسەفە وەک ڕێنیشاندەرێک بەکاربهێنێت، ئەگەر ئامانجەکەی ئەوە بێت کە مانای کردارەکانی بزانێت، بە واتایەکی تر ئەگەر بیەوێت عەقڵانی بێت.

و: هاوڕێ خالید

سەرچاوەکان:
[1] القيم: جمع قيمة، هي ما يتيح لنا تثمين شيء من أشياء و الحكم عليه، وهي التي توجه سلوكنا و من بينها قيم أخلاقية و قيم جمالية و قيم اجتماعية…
[2] الإضاءة واحد
[3] المكبوتة: المقموعة التي لا يسمح لها بالظهور. و الأسئلة المكبوتة هي التي لا تطرح بشكل علني وواضح.
[4] الإضاءة اثنان

[5] إريك فايل، مستقبل الفلسفة ، ضمن ـ دفاتر إريك فايل ـ المنشورات الجامعية لمدينة ليل 1987صفحات 18-21

کرێکارانی ئیتالیا و ناڕەزایەتییەکی چینایەتی مەزن.. نوری بەشیر

ڕۆژی ١٦ی ئۆکتۆبەر لە ناڕەزایەتیەکی بێوێنەدا لە مێژووی بیست ساڵی رابردوی ئیتالیادا، لەسەر بانگەوازی سەرتاسەری پێشتری یەکێتیە کرێکاریەکان، نزیکەی دووسەد هەزار کەس لەسەرتاسەری وڵاتەوە بەرەو رۆمای پایتەخت رۆشتن و خۆپیشاندانی ناڕەزایەتیان دژ بە هێزە فاشیستەکانی ئیتالیا بەڕێخست.
ئەم خۆپیشاندانەو تووڕەیی کرێکارانی ئیتالیا بەدوای ئەوەدا دێت کە رۆژی ٩ی ئۆکتۆبەر هێزە فاشیستەکانی ئیتالیا هێرشیان کردە سەر نوسینگەی یەکێک لە گەورەترین یەکێتیە کرێکاریەکان بەناوی کۆنفیدراسیۆنی گشتی کرێکارانی ئیتالیا “CGIL”.
ئەم هێرشەی فاشیستەکانی ئیتالیا بەئاشکراو لە سۆسیال میدیای خۆیانەوەو بەئاگاداری دەوڵەتی سەرمایەدارانی ئیتالیا ئەنجامدراوەو پۆلیس هیچ هەڵوێست و کاردانەوەیەکی نەبوو.
ئەمە یەکەم هێرشی راستڕەوە فاشیستەکانی ئیتالیا نەبوو، بەڵکو پێشتریش هێرشی جۆراوجۆریان کردووە بەسەر کرێکاران، پەنابەران و کۆچبەران و خەڵکانی جیاوازی وڵاتان کە لە ئیتالیا دەژین.
بەپێچەوانەی هێرشەکانی پێشوو، ئەم هێرشەی ئەمجارەیان وەڵامی دەمودەستی کرێکارانی وەرگرت و لەسەر بانگەوازی یەکێتیە کرێکاریەکان کە بانگەوازی سەرتاسەریان کرد بۆ ناڕەزایەتی بە فاشیەت کە وەڵامی شیاو بە فاشیزم هەر لای چینی کرێکارە.
رۆژی ١٦ی ئۆکتۆبەر لەسەرتاسەری ئیتالیاوە، بەپێی سەرچاوەکانی یەکێتیە کرێکاریەکان نزیک بە هەزار پاس و بە دەیان شەمەندەفەر لە خزمەتی گوێزانەوەی خەڵکدا بوون بۆ رۆما. ئەگەرچی پۆلیس ئاسمان و زەوی رۆمای بە کۆپتەرو پۆلیس گرتبوو، بەڵام رۆما مەیدانی ناڕەزایەتی چینایەتی کرێکاران بوو بەدژی فاشیزم و راستڕەوی لەو

وڵاتەدا.
یەکێک لە ڕابەرانی یەکێتیە کرێکاریەکان وتی؛ "یەک سەدە پێشتر هێرشی حزبی فاشیست بەسەر بنکەی یەکێتیە کرێکاریەکان کە ئەوکات مۆسۆلینی رابەری ئەو حزبە فاشیستەبوو لە ئیتالیا" دەخاتەوە بیرمان، بەڵام سەردەمی فاشیەتی مۆسۆلینی بەسەرچووە.
هەر بۆیە دروشمەکانی ئەم خۆپیشاندانە بەدژی هەموو هێزە فاشیستەکان ئەمانە بوون: "نابێت لێرە بەدواوە فاشیەت بمێنێت"، " هەرگیز فاشیەت نابێت بگەڕێتەوە"، " نا بۆ فاشیەت بەڵێ بۆ ئاسایش"، " بۆ بەرگری لە ئاسایش و ئازادی و خۆشگوزەرانی ئەبێ یەکگرتووبین".
دەرکەوتنی ئەم هێزە فاشیستانە لەسەدەیەک دوای حزبەکەی مۆسۆلینیەوەو لەژێر دەسەڵاتدارێتی بۆرژوازی و سەرمایەداران و دەوڵەت و دەسەڵاتەکانیاندا بەجیا لە "بازاڕی ئازاد"ەکەیان کە کۆمەڵگایان نوقمی چ برسێتی و هەژاری و شەڕو کوشتار کردەتەوە، ئەمە نیشانەی دژە ئینسانی سیسەمی سەرمایەداری و زیندوکردنەوەی هەرچی کۆنەپەرستی و دواکەوتوویی و سەپاندنیەتی بەرسەر کۆمەڵگادا کە فاشیزم و راسیزم و کۆنەپەرستی قەومی و ئیسلامی بۆرژوازی و سەرمایەداری لەسەراسەری جیهاندا حوکم دەکات. هەموو ئەمانە مانای ئەوەیە کە ئەم سیستەم و دەسەڵاتە بە هێندەی سەرە دەزیەک سودی بۆ مرۆڤایەتی نەماوەو دەبێت بڕوات.
ئەوروپا ئەم ساڵ تەنیا شاهیدی هاتنەمەیدانی چینایەتی کرێکارانی ئیتالیا نەبوو، بەڵکو لەم ساڵدا دەنگهێنانی زۆرێک لە حزبە چەپەکان و پاشەکشەی حزبە ڕاستەکانی بەخۆیەوە بینی. ڕۆژەکانی ۲۰، ۲۲و ۲۳ی ئۆکتۆبەر، بەریتانیا مەیدانی ناڕەزایەتی خەڵکی مرۆڤدۆست و ئازادیخواز و سۆسیالسیتەکان بوو بەدژی سیاسەتی کۆنەپەرستانەو دژی ئینسانی دەوڵەتی بەریتانیا لەبەرامبەر بە پەنا بەراندا.
کرێکارانی ئیتالیا لەناوەڕاستی ئۆکتۆبەردا نەبەردێکی چینایەتیان نیشاندا نەک تەنیا بە کرێکاران و خەڵکی ئیتالیا، بەڵکو بە هەموو ئەوروپاو جیهانیش کە ئەوە هەر هێزی چینی کرێکاری وشیارە بە یەکگرتوویی و ڕێکخراوبوونی دەتوانێت کۆمەڵگایەکی جیاواز لەکۆمەڵگای سەرمایەداری بهێنێتەدی. دەرسەکانی ئەم ناڕەزایەتیەی کرێکارانی ئیتالیاو ئێستای بەریتانیا و دووساڵی رابردووی ناوچەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست کە حکومەتەکانی سودان، لوبنان و عێراقیان لەبەریەک هەڵوەشانەوە بەڕۆشنی ئەوەی نیشان داوین کە دەسەڵاتدارێتی ئەمڕۆی سەرمایەداری تەمەنی نەگریسی بەسەرچووەو دەبێت بڕوات.
ئەو ڕاستیەی کە کۆمەڵگای سەرمایەداری ئەمڕۆی تێدایە، کە

مرۆڤایەتی لەبەردەم چ هەلومەرجێکی سەخت و دژی ئینسانیدا ڕاگرتووە، تەنانەت بیرمەند و دەمڕاست و ئەڵقە لەگوێیەکانی بۆرژوازی ناتوانن وەک ئاخری سەدەی بیست بێت و بەرگری لەبازاڕی ئازادەکەی و سیاسەتی شەڕئەنگێزی دەسەڵاتەکانی سەرمایەداری بکەن و سەرمایەداری هەتاهەتایی بناسن. بۆ خەڵکی جیهان ئەمڕۆ لە هەموو کات زیاتر سەرانی دەوڵەتانی سەرمایەداری لاوازو تەنانەت بەهێزەکانیش لەهەموو کات ریسواترن هەر لە: بایدن، بۆریس جۆنسن، ئەردوگان، پۆتین و ئیبراهیم رەئیسی و تا مەسعود بارزانی و هەموومان رۆژانە لە سۆشیال میدیاکانەوە دەبینین و دەبیستین کە لەبەردەم چ ناڕەزایەتیەکدان.

ئەم هاتنەمەیدانەی چینی کرێکاری ئیتالیاو کۆکردنەوەی بەرەی رادیکال و سۆشیالیستی کۆمەڵگاو وەستانەوە بەرامبەر بەرەی راستڕەوی بۆرژوازی کۆمەڵگا، پەیامەکە کە کۆمەڵگا زیندوەتی و زەرورەتی سۆشیالیزم و کۆمۆنیزم و مارکس دەخاتە بەردەم چینی کرێکارو مرۆڤایەتی.
هاتنەمەیدانی چینی کرێکاری ئیتالیاو پەیامەکانی بەدژی فاشیزم و راستڕەوی کۆمەڵگا لە ١٦ی ئۆکتۆبەردا پێش هەموو شتێک وەرچەرخانێ لە سیاسەتی کرێکاران و یەکێتیە کرێکاریەکان بەدژی سیاسەتی دەورانی پێشووی سازشی یەکێتیە کرێکاریەکان. ئەم هەنگاوە نوێیەی کرێکاران لە ناڕەزایەتی چینایەتی رووی لە کرێکاران و مەحرومانی کۆمەڵگایە کە بۆرژوازی چۆن دەیەوێت قەیرانەکانی بەسەر کرێکاران و زۆربەی خەڵکدا بشکێنیتەوە، هاتنەمەیدانی دەوڵەت. ئەمەش رێگاچارەی وشیاری چینایەتی و رێکخراووبوونی حزبی و سۆسیالیستانەی دەوڵەت، ئەمە تاکە وەڵامی چینایەتی و ئاڵوگۆڕی کۆتاییە بە کۆمەڵگای دوور لە فاشیستی و خۆشگوزەران و یەکسان.

٢٤/١٠/٢٠٢١

ئەو هەیانەی وەک ئامانژەن کە

خۆری بزووتنەوەی گۆڕان بەرەو ئاوا بوون دەڕوا!.. حەسەن قازانی

سەرەتا دەمەوێت ئەوە بڵێم کە: من شاگەشکە نابم لەو خۆشیدا بە ئاوابوونی خۆری هیچ لایەن و هێزێکی سیاسی لەم کوردوستانەدا کە سەردەمانێک خەڵکێکی زۆری داماوو بەیشمەینەت و ستەمدیدەو تووڕە لە دەسەڵاتی لەگەڵیدا بووبێت،. بۆ نموونە گۆڕان کە سەردەمانێک زۆرینەی خەڵکی وەزاڵە هاتوو لە دەست دەسەڵاتی خۆیی، هەروەها گەنج و نەوەی دوای ڕاپەڕین بەرەو گۆڕان هەنگاویان نا. گۆڕان ئەو کات تاکە بەدیلی دیارو کاریگەر بوو کە بتوانێت ئەو نەوەیە، تووڕە لە دەسەڵات، وەخۆ بگرێت. ئیتر ڕێبەرایەتی گۆڕان ئەگەر پلان و ئامانجێکی تری شاراوەی هەبووە جیا لەو پلان وئامانجە ئاشکرایەی کە خەڵکەکە بینیویەتی ئەوە مەسەلەیەکی ترە. مێژوو پڕە لەو نموونانە. نابێ هیچ کەسیش ئەم بۆچوونانەی من وا لێک بداتەوە کە من پاساو بە شکستەکانی گۆڕان دەهێنمەوە و پشتگیری لە گۆڕان دەکەم. ئەم نووسینەم نە وەک پاساو نووسیوەو نە وەک ئامۆژگاریش نووسیومە کە بڵێم گۆڕان : ئاگاتان لە خۆتان بێت چونکە ئێوە لەبەر ئەم هۆیانەی کە من نووسیومن بەرەو مەرەدەی ئێستاتان لێهاتووە. من گۆڕان نیم، بەڵام پەیوەندی دۆستایەتیم لەگەڵ هەندێک لە خەڵکی گۆڕان هەیە لە ئاستە جیاجیاکاندا.

بەڵام با لە دیدی خۆمەوە بۆ ڕوونی ئەوەی کە خۆم پێم وایە ڕاستە، بیخەمە ناو دوو توێی ئەم نووسینەم.
زۆرینەی خەڵکی کوردوستان دادو فیغانیان بوو لە دەست دەسەڵاتی خۆیی کوردی. ڕێبەران و پێکهێنەرانی بزوتنەوەی گۆڕانیش بە تەواوەتی درکیان کردبوو بە تووڕەیی زۆرینەی خەڵکی کوردوستان، بە تایبەتی چینی گەنج و خەڵکی لە دایکبووی دوای ڕاپەڕین. بە ئاشکرا دیاربوو کە نەوەی خوێن گەرم و گەنجی دوای ڕاپەڕین و خەڵکی تووڕە لە دەسەڵات سەفاو مەڵوای دەکردو بە هەر چوارلای خۆیدا کەوتبووە جووڵە جووڵە بە هیوای دۆزینەوەی چارەیەک بۆ دەربازبوون لەو بێهیوایی و سەرگەردانییە، هەروەها بۆ ڕزگاربوون لەوسیستەمە سیاسییە کە دەسەڵاتی کوردی سەپاندویەتی بەسەر کۆمەڵگای کوردیدا. بزووتنەوەی گۆڕان هاتە بوون و بە شێوەیەک خۆی دەرخست کە تەنها گۆڕان شوێن و چارەیە کە ئەم خەڵکە بەدوایدا وێڵە. گۆڕان، بە بڕوای من، بە

ماوەیەکی باش توانی ببێتە باوەشێکی فراوان وگەرم بۆ وەخۆگرتنی ئەو نەوەیەی دوای ڕاپ□□ی□ن. ئیتر وردە وردە ، ڕۆژلە دوای ڕۆژ، مانگ لە دوای مانگ، ساڵ لە دوای ساڵ، ئەم نەوەیە کە ببووە هەوێن و داینەمۆو هێزی مرۆیی بزوتنەوەی گۆڕان، هەستی بە نامۆیی خۆی دەکرد لە ناو بزووتنەوەکەو هەروەها لە ناو کۆی سیستەمی سیاسی بزووتنەوەکەش ببوە میوان و دۆستێکی ڕەزا گران. بۆیە ئەو نەوەیە کەوتە گومانەوە. ئیتر ڕۆژ بە ڕۆژ کاریگەری ئەو گومانە بەسەر بزووتنەوەکەوە دیاری دەدا.

وا لێرەدا لە دیدی خۆمەوە ئاماژە بەچەند هۆیەکی دیار دەدەم کە بۆچی ئەم بزووتنەوەیە بەرەو پووکانەوەو داڕمان هەنگاو دەنێ یاخود ڕۆیی؟

یەکەم: ب□ ب□□وای من یەکەمین هۆ کە وای لە هێزی مرۆیی گۆڕان کرد کە بکەوێتە گومان و دڕدۆنگییەوە، بریتیبوو لە تێکەڵاوبوونی گۆڕان لە گەڵ دەسەڵات لە ڕێگەی پەڕلەمان و حکومەتەوە.

دووهەم: کاتێک کە دەسەڵات بە هەزارانی لە خەڵکی سیاسی و دۆست و لایەنگرانی گۆڕان سزا داو نان بڕاوی کردن لەسەر ئەوەی کە لە گەڵ گۆڕاندان ، گۆڕان نەیتوانی کارێک ئەنجام بدات لە ڕاستای گەڕاندنەوەی نان بۆ نان بڕاوەکان و یا هەر هیچ نەبێ نان بڕاندن بوەستێنی. تا هەنووکەشی لەگەڵدا بێت هێشتا زۆر لە سزادراوانی سیاسی لەسەر بوون بە گؤڕانیان قەرەبوو نەکراونەتەوەو هێشتاش نان بۆ زۆرێک لە نان بڕاوان نەگەڕاوەتەوە. ئەمەش بوو بە هۆیەکی تری دڕدۆنگ بوونی جەماوەری گۆڕان لە گۆڕان. ئەم نان بڕاوو سزادراوانە لە باتی تووو□□ی□کەیان ئاراستەی دەسەڵات بکەن، ئاراستەی گردەکەیان کردوو ڕقی خۆیان بە گردەکە ڕشت. ئەمەش لەسەر گۆڕان و قەبارەی گۆڕان بە خەراپی کەوت. دەسەڵاتی سەوزیش کە لە تەنیشتیان بوو ئاگرەی خۆشتر دەکرد.

سێهەم: لە یەکەمین بەشداربوونی گۆڕان لە هەڵبژاردنەکاندا، گۆڕان بە ئاشکرا دیاربوو کە یەکەمی زۆنی سەوز بوو. ئەمە وای کرد کە زۆنی سەوزی گۆڕی بەرەو نیلی. بەڵام دوای ئەم هەموو بگرەو بەردەیە، سەوز نەی هێشت گۆڕان پارێزگاریشی پێ بدرێت کە دەبوایە زووربەی شوێنە گەورەو هەستیارەکانی ناوچەی سەوز، کە گۆڕا بەرەو نیلی، بەدەست گۆڕانەوە بێت. بەڵام ئەمە ڕووی نەدا. ئەمەش بووە هۆیەکی ترکە جەماوەری گۆڕانی زیاتر خستە ناو گومان و دڕدۆنگی لە سیاسەتی بزووتنەوەکە. هەر بۆیەش لە هەڵبژاردنی دووه□م دا جەماوەری گۆڕان بۆ نیوە دابەزی. ئیتر دابەزین و داڕمانی گۆران بەردەوام بوو.

چوارھەم: نزیک بوونەوەی سەرکردایەتی گۆڕان، وەکو کە دەگوترا، لە

پارتی. ئەم نزیکبوونەوەیەی ڕابەرایەتی گۆڕان لە پارتی زیاتر لە لایەن دەسەڵاتی زۆنی سەوزەوە تەرویجی پێ دەدراو زەق دەکرایەوە. ئەمەش بووە خاڵ و هۆیەکی تری باش بۆ ئەوەی گۆڕان لە جەماوەرە ئەسڵەکەی خۆی، کە زۆرینەیان مەیلێکی ئەنتی پارتیانەیان هەبوو، دابماڵرێ

پێنجەم: نزیک بوونەوەی گۆڕان لە مامە تاڵەبانی و نەرمی نواندن لە زۆر ڕووەوە لە گۆڕانیاندا، نەک لەگەڵ یەکیەتی وەک حیزب. ئەمەش جەماوەری گۆڕانی وە گومان خست. چونکە بە لای جەماوەری گۆڕان و هێزە مرۆییەکەی گۆڕانەوە جیاوزای نیەو نەبووە لە نێوان بنەماڵەی تاڵەبانی و بارزانیدا. ئەمەش بوو بە هۆی دابەزاندنی جەماوەری گۆڕان. چونکە جەماوەرەکەی گۆڕان کە زۆرینەی جەماوەری دوای ڕاپەڕین بوو مەیلێکی ئەنتی بنەماڵەیی و ئەنتی خێڵ و تاقمە گەریان هەبوو.

شەشەم: سەرباری ئەوەی کە ماوەیەکی زۆریشی بەسەرچوو، بەڵام تا ئێستاشی لەگەڵدا بێت، گۆڕان نەیتوانی هیچ پۆستێکی هەستیارو گرنگی ناوچەی سەوزی بە کرداری بکەوێتە دەست. سەرباری ئەوەی کە گۆڕان لە زۆنی سەوزدا زۆرینە بوو. ئەمەش جەماوەری گۆڕانی بێ هیواترکرد.

حەوتەم: کۆچی دوایی نەوشیروان موستەفا کە لە لایەکەوە ڕێکخەری بزووتنەوەکە بوو لە لایەکی تریشەوە قوتب و تیوریست و کاریزماو هەروەها وەک مێشک و گیانی بزووتنەوەکەش سەیری دەکرا . هەر لە دوای کۆچی دوایی نەوشیروان موستەفا، بزوتنەوەکەش بەرەو فرە کوێخایی و فرە باڵ و فرە بۆچوونی سیاسی هەنگاوی نا. واتە گۆڕان یەک بڕیاری و ناوەندی بڕیارو مەرجەعی کۆکرنەوەی بیرڕاکانی لەدەستدا. ئەمەش هەندەی تر گۆڕانی بەرەو هەڵتەکان و پەرش و بڵاوی لە کردارو لە بڕیاردا برد. وای لێهات کەس حسابی بۆ کەسیان نەدەکرد.

هەشتەم: دوای مردنی ڕێکخەری بزوتنەوەکە ، کاریگەری ڕاستەوخۆ کەوتە سەر بزوتنەوەکە. بە دانانی ڕێکخەرێکی تر کە لە نەو زۆرایەتی و هێزە مرۆییەکەی گۆڕاندا لایەنگرو دەست و هاوکاری زۆری نەبوو، وای کرد کە ئەمەش ببێتە هۆی لێ تەکینەوەی بەشێکی ترلە جەماوەری گۆڕان لە بزووتنەوەکە. هەر لە گەڵ ڕێکخەرە تازەکەش کەمێک دەم و چاوی تر کە پۆستە باڵاکانی نێو ئەو بزووتنەوەیان بەڕێوە دەبرد لە لایەن جەماوەری گۆڕانخوازەوە زۆر جێگای ئیعتیبارو ئەهلی گۆڕانکاریی نەبوون. ئەمەش بووە سەر بارو ئەرکی بزووتنەوەکەی قورستر کرد….

نۆهەم: دوای مردنی نەوشیروان موستەفاو دابەشکردنی میراتی بزووتنەوەکە، کە بە ملیۆنان دۆلارەزندە کراوە، بەسەر بنەماڵەدا،

واتە گواستنەوەی خاوەندار□ک□ی بۆ کوڕەکانی نەوشیروان، وای کرد کە جەماوەری گۆڕان بۆچوونیان لەسەر ئەم بزوتنەوەیە بە گشتی و بە تایبەتیش لەسەر خودی نەوشیروان موستەفا بگۆڕێت. جەماوەری گۆڕان هاتنە سەر ئەو بڕوایەی کە ئەوەتا نەوشیروان موستەفاش هەمان ڕێچکەی تاڵەبانی و بارزانی گرتە بەر.

دەهەم: زۆرێک لە کەسی دیارو پڕ ئەزموون و خاوەن ئۆتۆریتەی جەماوەری کە لە ناو بزووتنەوەکەدا بوون بزووتنەوەکەیان یا بەجێهێشت یان شوێنیان پێ لەق کراو گوێیان لێ نەدەگیراو هامش کرابوون . بۆیە ئەمەش بە خەراپ شکایەوە بەسەر بزووتنەوەکەدا. هەندێکیش سەنگەریان گواستەوەو لەنێو لایەن و حیزبەکانی نێو دەسەڵاتدا بوونە ڕاوێشکاری بەرپرسە باڵاکانی حیزب و حکومەت. کە زۆر بە کارامەیی لە بزووتنەوەی گۆڕانیان دەدا. من پێم وایە کاریگەری ئەو جۆرە کەسانە زۆرتر بووە لە سەر گۆڕان لە هۆیەکانی تر لە سەر بزووتنەوەی گۆڕان کە بەو مەرەدەی ئێستا ڕۆیشتووە.

یازدەهەم: داخرانی پەڕلەمان و ڕێگرتن لە سەرۆکی پەڕلەمان و تەواوی وەزیرەکانی گۆڕان، بە بڕیاری تاکلایەنەی پارتی وەک حیزبی باڵادەست و خاوەن هێز، کە بگەڕێنەوە سەر کارەکانیان، گۆڕانی خستە ناو بازنەی بێچارەیی و بێ توانایی لە زاڵ بوون بەسەر ئەو کێشەیەدا. لەو لاشەوە بێ هەڵوێستی لایەنە سیاسییەکانی ناوپەڕلەمان بە تایبەتی دەسەڵاتی زۆنی سەوزی کۆنە هاوڕێیانی ڕێبەرانی گۆڕان نەک هەر ئەم کارەی پارتیان ئیدانە نەکرد بەڵک و، بە بڕوای من، بۆی هەیە پێشی دڵخۆشبووبن. هەندێکیشیان، وەک دەگوترا، بە نهێنی پشتی پارتیان گرتووە لەو کارەیدا. ئەمەش وای لە بزوتنەوەی گۆڕان کرد کە جەماوەرەکەی لێی بکەوێتە گومان و دەستی بە دوورکەوتنەوە کرد لێی.

دوازدەهەم: هۆی هەرێ دیارو زەق و جەرگ بربر□ بزووتنەوەی گۆڕان، ئەوە بوو کە دەسەڵاتی زۆنی زەردو سەوز لە زۆر شوێن و کاتدا پشتی یەکتریان دەگرت و سیاسەت و پلانیان لە دژی بزووتنەوەی گۆڕان یەک دەخست. ئەمەش بزووتنەوەکەی دەوەستاند لە پەلهاویشتن و گەشەکردن. نەک هەر ئەوە بەڵک و لایەنی سیاسی هەبووە لە نێو پەڕلەماندا هیچی بە کرداری لێ نەدەبینرا بۆ پشتگیری لە گۆڕان. وە هەندێک جارانیش وەک دەگوترا لە دژی گۆڕان جووڵەو بزوتنیان هەبوو لەگەڵ پارتی و یەکیەتی. ئەمەش ئەوەی دەگەیاند کە گۆڕان سەرباری ئەو هەموو کێشەو کەمو کوڕیانەی خۆی کە بەدەستیەوە دەیناڵاند ئەمەشی بۆ زیاد دەکرا. دەگوترا لایەن هەبووە بە جۆرێک ڕقی لە گۆڕان بووە، کە ئەگەر خودی خۆشی تێدا بچوایە بەس بۆ ئەوەی گۆڕان تێدا بچێت، دەچوو لەگەڵ پارتی و سیاسەتەکانی پارتی خۆی دەگونجان. ئەمانە

ئەنتی گۆڕان بوون و هیچی تر. هەروەک کە دەگوترا گرێی دەروونیان لەگەڵ ڕێکخەرەکەی گۆڕان دا هەبوو.

سێزدەهەم: گۆڕان بە هۆی مێژووی نەو شیروان موستەفاو کارو کردەوەکانی ئەو لە دژی چەپ و کۆمۆنیستەکان و هەروەها لە دژی ژنان، کە وەک دەگوترا ئەنتی ژن بوو، وای کرد کە لە دەرەوەو ناوەوەی کوردوستان لە ڕێگەی جۆراوجۆرەوە هێرش بۆ سەر نەوشیروان موستەفا بەردەوامی هەبێ. ئەمەش بە خەراپ شکایەوە بەسەر بزووتنەوەکەدا. بە بڕوای من ئەم هۆیەش خۆی لە خۆیدا قورسایی زۆری خستە سەر شانی بزووتنەوەی گۆڕان

چواردەهەم: هەڵبژاردنی کۆتایی کە ٢٠٢١-١٠-١٠ دا کرا گۆڕانی تێدا ڕووت کرایەوەو تەنها گردی ڕووتو قووتی بەدەستەوە مایەوە. هۆی سەرەکی ئەمەش، بە بڕوای من، نزیکبوونەوەی گۆڕان بوو بە تەواوی لە مامە بچووکەکان و مامێ تاڵەبانی لە ژێر ناوی هاوپەیمانیدا. هەتا ئەوەش بڵاوکرایەوە لە دەمی خەڵک و هەندێک بەرپرسەوە کە مام□باتی تاڵەبانی نیازیان هەبووە بە تەواوی گۆڕان حەل بکەن و تێکەڵاوی خۆیانی بکەنەوە. ئەمەش بە تەواوی ئەو جەماوەرەی کە مابووش لە ناو گۆڕان و هاتووچۆی گردەکەیان دەکرد، کە وەک دەگوترا زیاتر بە مەبەستی زیارەتی پەیکەری نەوشیروان موستەفا بووە نەک جڤات و خانە، ئەویش نەماو ئیتر ئەمانەش هیچیترنیازیان نیە بەرەو گردەکە سەرکەون.

پازدەهەم: گۆڕان لەگەڵ یەکێتیدا لە ژێر ناوی هاوپەیمانیدا کە مامی بچووک سەرۆکایەتی دەکرد ، هیچ لە کاندیدەکانی گۆڕان دەرنەچوون. ئەمەش هێندەی دیکە جەماوەری گۆڕانی توووڕەکردوو پێیان وابوو گۆڵیان لێکراوە لە لایەن مامێ تاڵەبانییەوە. بۆیە هێندەیتر گۆڕانخوازان لە گۆڕان دوورکەوتنەوە. کاریگەری ئەم هەڵبژاردنەی کۆتایی لەسەر بزووتنەوەی گۆڕان هێشتا ب□ تەواوی ڕوون نیە بەرەو چ ئاقارێک دزووتنەوەکە ئاراستە دەکا.

شازدەهەم: بڕینی بودجەی حیزبەکان لە لایەن دەسەڵاتەوە کە دیارە پارتی و یەکێتی بڕیار بەدەستن، وای لە گۆڕان کرد کە بەرەو بێ پارەیی بڕوات و نەتوانێت کارەکانی ڕاپەڕێنێ. لە بەرامبەردا دەسەڵات بە بای پیلان پارەیان تەخشان و پەخشان دەکرد. ئەمەش بوو بە هۆیەکی تر کە گۆڕانی لە نووزە و جووڵە بڕی.

ح□قد□هەم: هەندێک کەسی نێو یەکیەتیش هەبوون کە لە سەردەمی شاخدا هەمیشە ناتەبا بوون لەگەڵ هەندێک لە بەرپرسانی گۆڕان بە تایبەتی لەگەڵ نەوشیروان موستەفا. ئەمەش وای لەو کەسانە کردوە کە لە ناوشارو سەردەمی باڵادەستی خۆیاندا تۆڵە بە شێوەی جیاجیا لە نەوشیروان و هاوڕێکانی بکەنەوە. ئەمەش بە زیانی بزوتنەوەکە تەواو

بوو.
هەژدەهەم: هەڵوێستی بزووتنەوەی گۆڕان دەربارەی خۆپیشاندانی ١٧ی شوبات لەسلێمانی ، بە بڕوای من، کاریگەری خەراپی دانا لەسەر جەماوەری گۆڕانخواز. لە بەرئەوەی بەشێکی دیاری بەشداربوانی خۆپیشاندانەکان پێکهاتبوو لە جەماوەری گۆڕان لە ناوشاری سلێمانی و دەوروبەری. بەڵام کاتێک کە لە تەلەفزیۆنی(کەی ئێن ئێن) وە بە بەیانێک ئیدانەی خۆپیشاندان کراو خۆپیشاندانەرانیان بە ئاژاوە گێڕ ناوهێنا هەر لەبەر ئەوەی گوایە هەندێک گەنجی خێر لە خۆ نەدیو بەردیان گرتۆتە هەندێک شوێنی سەر بە حکومەت، کە من لە گەڵ تێکدانی دام و دەزگای حکومی نیم بە هیچ شێوەیەک، جەماوەری گۆڕانخوازیان بە تەواوەتی خستە گومان□و□ ل□ گۆڕان و گردەکەیان دردۆنگ کرد. ئا لەو کاتەدا تەواوی میدیای سەر بەو لایەنانەی کە ناتەبا بوون لەگەڵ گۆڕان ئەوانیش ئاگرەکەیان خۆشتر دەکردو جەماوەری گۆڕانیان لە گردەکە زیاتر تووڕەو وەگومان دەخست. ئەمەش هۆیەکی تر بوو لەوەی کە گۆڕانی لە جەماوەرەکەی تەریک کردەوە.
زۆر هۆی تریش هەن بەڵام بە بڕوای من با لێرەدا بەس بێت بۆ ئەم نووسینە. بە بڕوای من هۆی شکەست و داڕمانی جەماوەری گۆڕان هەنگاو بە هەنگاو، ڕۆژ لە دوای ڕۆژ، هەروەها ساڵ لە دوای ساڵ، هۆیەکەی نە ڕێکخەرەو نە جڤاتەو نە خانەو ڕای□□کانە بە تەنها، بەڵک و هۆ سەرەکییەکە بریتییە لە کۆی بەرنامەو سیستەمی سیاسی بزووتنەوەکە کە لە دوای ٢٠٠٩وە دەستی بە لادان کردووە لەو سیستەم و دیدگا سیاسییەی پێشووی کە جەماوەری گۆڕانخواز باوەڕیان پێی هەبوو.
گۆڕان نەیتوانیوە ببێتە مینبەری نەوە و خ□□□کی دوای ڕاپەڕین و گەنجی خوێنگەرم و تووڕە لە سیستەمی بنەماڵەیی. جەماوەری تووڕە لە دەسەڵات ڕۆژ بە ڕۆژ ئیتر تێگ□یشت کە سیاسەت و سیستەمی گۆڕان و بەرنامەی کارەکانی گۆڕان لە دۆڵێکن و ئەوەی ک□ خ□□□ک و جەماوەرەکەی گۆڕانیش دەیەوێت لە دۆڵێکی ترە. ئیتر ئەوەیە ئەنجامەکەیەتی و ئەمەش لە شەوو ڕۆژێکدا ڕووی نەداوە.
لە کۆتاییدا پێم خۆشە دەربارەی ئەم مەسەلەیە ئەم دوو چوارینەتان پێشکەش بکەم بۆ زاخاوی مێشک. کە هەر خۆم نووسیومن.

گردەکەی گۆڕان، بۆچی چۆڵکرا ؟
بۆ وا بەم زوییە، بەم دەردە برا ؟
ئایا هۆیەکەی، خەتای عومەرە ؟
یا شتی ترەو، وا لای جووت برا ؟

ململانێی ئێستای، بزووتنەوەی گۆڕان

لە گەڵ داڕمان و، جەماوەر تەران !
هەروەک و خزمان، لە پشدەر دەکەن :
کە پەنکت بەچیە، لە دوای باوو بەران!

نووسینی: حەسەن ڕازانی
٢٠٢١-١٠-١٢

گەلی کورد لە نێوان گێژاوە سیاسییەکاندا.. شوشان مستەفا

ئەگەر تەنیا لە چلەکانی چەرخی رابردووەوە دەست پێ بکەین، نزیکەی هەشتا ساڵە گەلی کورد لە کوردستانی عێراقدا، بۆ ئومێدی دەستڕاگەیشتن بە مافە سیاسییەکانی، لە نێوان گێژاوێکی سیاسی پێچەڵ پێچەڵدا، دێت و ئەڕوات، ئەوە سیی ساڵیشە دەسەڵاتی حیزبی کوردیی و بنەماڵە سیاسییەکانی کوردمان بیینی کە ئەگەر بە ویژدانەوە تەعبییری لێ بکرێ، ئەبێ بگوترێ فاشیلترین دەسەڵات و حوکمڕانییە لەسەر رووی زەویی، بە تایبەتییش لە گەندەڵیی و برسییکردنی بە ئەنقەستی خەڵک و بەهەدەردانی سامانی نیشتمانییدا. گەورەترین کێشەی سیاسیی ئەو حیزب و کەسایەتییانەی خۆیان بە نەیار و ڕەخنەگری سیاسیی ئەم فەشەلە سیاسییەی هەرێم و حیزبەکانی ئەزانن، بێ گوتارییە! گوتارێکی سیاسیی جیاوازیان نییە کە لە پارتیی و یەکێتیی و دووکانە سیاسییەکانی تر، جودایان بکاتەوە.

ئەم بێ گوتارییە، نەبوونی ڕوئییەی سیاسیی و هێزێکی ئۆپۆزیسیۆن کە بتوانێ فۆرمەڵەی داخوازییەکانی خەڵک بکات کە زیاتر لە عەدالەتی کۆمەڵاتییدا جێگیر ئەبن، وەکو هێزێکی کارای ئۆپۆزیسیۆن، گوتارێک تەبەنیی بکات کە ببێ بە جێگەی متمانەی بەشێکی زۆر لە خەڵکی ناڕازیی، بە تەواویی لە هەڵبژاردنەکانی عێراق(١٠ ئۆکتۆبەری ٢٠٢١)، ڕەنگی دایەوە و زۆرینە پەنایان بە بایکۆت برد.
بایکۆتی بەرین لە ئاستی عێراق و هەرێمیشدا، بەشی هەرە زۆری بە ئەوە ئەگەڕێتەوە کە هێزێک یان پارادایمێکی جیاوازتر لە هێزە گائیفیی، قەومیی، ئیسلامیی و گەندەڵەکان، بوونیان نییە و خەڵك

متمانەی بە ئۆپۆزیسیۆنی شەریکی دزەکان نەماوە، بایکۆتەکە سەرتاسەری عێراقی گرتەوە و بەغداد لە پێش هەموو شارەکانەوە بوو. هاوکات، بایکۆتی هەرێم، ئەفسانەی دەسەڵاتداریی پارتیی و یەکێتیی، تووشی زەمینلەرزە کرد. لە نەبوونی ئۆپۆزیسیۆنێکدا کە جێگەی متمانەی خەڵکی ناڕازیی بێت، شاری سلێمانیی شکۆی یەکێتیی و گۆڕانی شکاند و ٨٪ ی خەڵکیان لەگەڵدایە کە دیارە زۆرینەیان موچەخۆرن یان لە ترسی برسییەتیی و نانبڕیین، دەنگیان پێ ئەدەن. بە پارتیی و بادینانیش هەمان راچڵەکیین هەیە.

گۆڕان، ئۆپۆزیسیۆنی زۆر ناشیرین کرد. یەکێتیی نوێ لە دوای کودەتای ٨ی تەمموزەوە، بە تەواویی بووە بە دووکانێکی سیاسیی کە مەئموریی تورکەی بە هەندە مەئمور سپێردراوە کە هەموویان لەو دزیی و تاڵانییەی کوردستاندا، لەگەڵ پارتیی شەریکن(بە پشکی زۆر کەمەوە). گرنگترین شت لە دوای ئەم هەڵبژاردنەوە، ئەوەیە چۆن بەشێکی کارا لە خەڵکی بایکۆت، بە کاری هاوبەش و بیروڕا گۆڕینەوە، ئەم بە ئاسۆییە لە سیاسەتدا، بە گوتارێکی سیاسیی جوداوە، تێپەڕێنن و روئییەیەکی سیاسیی و عەقڵانیی، هەڵاوەردراو لە سیاسەتی فاشیلی کوردایەتیی و حیزب و بنەماڵەکانی، تەبەنیی بکەن؟ بە دڵنیاییەوە، ئەمە باوەڕمان وایە پێش هەموو شتێ ئەبێ گوتار و روئییەکەی لە گوتاری زاڵی کوردایەتیی و ئەو تیجارەتە نەتەوەییەی بەناوی کوردەوە ئەکرێ، دابڕێت. هاوکات، لەو گەندەڵیی و پۆپیولیزمەش رزگار بکرێ کە خەڵکێکی زۆر بە پارە و بەرژەوەندیی تایبەتیی خۆیان، سیاسەت ئەکەن و لە بەها گشتییەکان و مۆڕاڵە کۆمەڵایەتییەکان، دائەبڕن.

کورد لە کوردستانی عێراقدا، ئەوە نزیکەی ١٠٠ ساڵە دەستوپێ لەگەڵ عێراقدا نەرم ئەکات، هەمیشە وەکو ئەوەی ستەمێکی زۆر گەورەی لێ کرابێت، وەکو قوربانییەک خۆی نیشان ئەدا کە ستەمێکی لێ کراوە، لە دونیادا وێنەی نەبووە و نییە. سیاسەتی باوی کوردایەتیی، گوتارەکەی زاڵە، یان دروستتر، چیرۆکێکی باڵادەستە کە زیاتر نەتەوەییەکانی کورد، حیزبەکانیان وشەخسە سیاسییەکانی رێبازە دیینییەکان(نەقشبەندیی و قادریی) و ئەو نوخبانەی هەمیشە، خزمەتی بنەماڵە سیاسییەکانیان کردووە، ئەگرێتەوە. چیرۆکی سیاسەتی کوردیی لەو بەشەی پێیدەگوترا ویلایەتی موصڵ و لە هەندێ دەخیشدا بە کوردستانی باشوور(نەک باشووری کوردستان) لە ناوەڕاستی بیستەکانی چەرخی رابردوودا، پێش لکاندنی بە دوو ویلایەتەکەی تری عێراقەوە(بەصرە و بەغداد)، وردە وردە فۆرمەڵە ئەبوو، چیرۆکەکە لە شێخ

مەحمودەوە، دەست پێئەکات و بە ریفراندەم و کوردایەتییەکەی پەست ریفراندەم و کودەتاکەی ماڵەی تاڵەبانیی لە ٨ی تەمموزی ٢٠٢١ دا دژ بە ئامۆزاکەیان(لاهور جەنگیی)، درێژەی هەیە(نەک کۆتایی هاتبێت).

ئازادی بۆ هەموان

شوشان مستەفا

بانگدان تاوانە.. حەمید تەقوایی- وەرگێڕانی: کاوە عومەر

بەم دوایانەدا مینا ئەحەدی کەمپینێکی بەڕێخستووە لەدژی بانگدان لە مزگەوتەکانی شاری کۆڵن،کەلەلایەن بەڕێوەبەری شارەوانی ئەو شارەوە بە مۆڵەت پیدراو دانراوە.لەگەڵ پێشوازیەکی فراوان لەلایەن بیروڕای گشتی و دەستگا ڕاگەیاندنەکانی ئەڵمانیا وهەروەها زۆرێک لە ئاتەئیست و هێزە پێشکەوتوخوازەکانەوە بەرەوڕوو بوو.لەبەرانبەر ئەم شەپۆلە ناڕەزایەتیەدا ئیسلامییەکانیش خۆیان بەناچار بینی کە وەک پیشەی هەمیشەییان هەڕەشەی کوشتن لە مینا ئەحەدی بکەن وبەئاگری دۆزەخ بیترسێنن.ئەم هەڕەشانە تەنها نیشاندەری ڕەوای و بێهیزی کەمپینەکەین.دەڵێن مۆڵەتمان پێبدەن تا لە بڵندگۆکانمانەوە بانگی خەڵک بکەین بۆ سوجدەبردن لەبەرانبەر خودا و ئەگینا بەیاسای ئەو خودایە تیرۆرتان دەکەین! بانگ بانگهێشتی خەڵکە بۆ عیبادەتکردنی خودایەک کە ژنان بە کشتوکاڵی پیاوان دەزانێت،دەستدرێژی بۆ سەر منداڵانی ٩ساڵان بە کارێکی شەرعی ناو دەبات.بڕیار ئەدات کە ئەبێت هاوڕەگەزخوازان لەسەر بەرزییەکانەوە فڕێ بدەنەخوارەوە و بکوژن و ژنانی “خیانەتکار” بە هاوسەرەکانیان بەردباران بکریت.ئاینێک کە ڕژاندنی خوێنی “مرتەدین”واتە هەڵگەڕاوەکان لە ئاینی ئیسلام حەڵاڵ دەکات.بانگ دەنگی ئەم تاوانەیە.
باوەڕ بون بەم ڕێسایانە ئەکرێت ئەندێشەی تایبەتی هەر کەسێک بێت،بەڵام کاتێک ببێتە یاسای دەوڵەتان وئاڵای بزوتنەوەیەکی تیرۆریستی وتاسەر مەخی ئیسک دژی مرۆڤایەتی،بابەتەکە لە باوەڕی

دواکەتوانەی کەسەکان واوەتر دەڕوات وئەبەتە کارەساتێکی سیاسی-کۆمەڵایەتی.کارەساتێک کە هەر ئێستا ژیانی خەڵکی وڵاتانی لە ئیسلامگیراوی وەکو ئێران وعەرەبستانی سعودیە وئەفغانستانی کردوەتە دۆزەخ.چنگی خوێناویەکانی گەشتوەتە ئەوروپا و ئەمەریکا و زۆر وڵاتی تریش.بانگ ئایکەنی بزوتنەوەیەکی جیهانی تیرۆریستی و دژی ئینسانیە و مینا ئەحمەدی یەکێک لە ئاڵا هەڵگرانی شەگلیر و ناسراوی شەڕەکە کە جیهانی موتەمەدن لە دژی ئەم تیرۆریزمە دەیباتە پێشەوە.هەر ئەم هەڕەشەی کوشتنەی کەلە مینا ئەحمەدی کراوە جەخت لەڕەوایی خەباتەکەی و پێویستی پارێزگاری و پەیوەست بون بەم خەباتەوە زیاترو زیاتر دەکاتەوەو لە بەرانبەر هەموو ئازادیخوازێکیدا دای دەنێت.ئەمڕۆژانە ئاتەئیست و ئەنتی تەئیسم پێشمەرجێکی گرنگی هەرجۆرە ئازادیخوازیە و ئازاد بیرکردنەوەیەکە.

زۆرێک بەرگری لە بڵاکردنەوەی دەنگی بانگدان دەکەن وەک ئازادی دەربڕین بەڵام جاڕدانی باوەڕێک بەگوێی کەسانێکدا کە نایانەوێت گوێبیستی بن ئیتر ئازادی دەربڕین نیە.ئازاردانی ئەوانی ترە.کاتێک کەسێک لە میتینگێک و یان کۆبونەوەیەکی قسەوباسی ئاینیدا،یان لە مزگەوت و کڵێسایەکدا ئامادەبوان بەیەک دەگەیەنێت وبەئارەزوی خۆی ویستویەتی گوێ لە هەڵیت وپەڵیت بگرێت.بەڵام کاتێک بانگی ئەم هەڵیت وپەڵیتە لە بڵنگۆوە بەسەر کۆمەڵگەدا بڵاو دەکەیتەوە ئەوە دەستدرێژیت کردوەتە سەر مافی هاوڵاتی بونی ئەوانی تر.

هەندێک بەبیانوی ئازادی دەربڕینەوە بەرگری لە بانگدان و بەگشتی بانگەشەی ئیسلامی دەکەن.بەڵام باوەڕێک کە بەئەرکی خۆی دەزانێت و ڕای دەگەیەنێت کە نەیارانی خۆم دەکوژم ئیتر ئەوە باوەڕێک نیە،ئالەتێکی کوشتارە ئەو کەسانەی کە بڵاو بونەوەی بانگ بەبەشێک لە ئازادی باوەڕی موسڵمانان دەزانن بیانەوێت یان نا لە بلۆکی تاوانکارانی دژی ئازادیدا وەستاون.ڕێزگرتن لە تاکەکان بەمانای ڕێزگرتن لە بیروباوەڕەکانیان نیە.باوەڕی کەسێک کە باوەڕی بە کوشتنی نەیارانی خۆی هەیە ئەبێت بە بێزەیانە ڕەخنەی لێبگیرێت.ئەوە خۆی بەشێکە لە ڕێزگرتن لە ئازادی بیروباوەڕو ئازادی دەربڕین.

هەندێک ئەڵێن دژایەتی بڵاوکردنەوەی بانگدان بەشێکە لە ئیسلامۆ فۆبیا(Islamophobia).بەڵام ئیسلامێک کە بیەوێت خورافەت و ئایەت و حوکمەکانی،تەڕەو بەردەباران و توندوتیژی دژی ژنان ولەسێدارەدان و ئەشکەنجەو دارکاری ودەست وپێ بڕین وفتوای تیرۆری سەلمان ڕوشدیەکان و هەڕەشەی کوشتنی مینا ئەحمەدیەکان بکاتە یاسا و شەوازی ژیانی کۆمەڵاتی بەڕاستی فۆبیایە(ترسناکە).ئەبێت لە بەرانبەریدا بوەستیتەوە هەروەک مەسیحیەت کەلە سەدەکانی ناوەڕاستدا هەمان ئەو

تاوانەی ئەنجام ئەدا و ئەمڕۆ دەستیان لە دەوڵەت ویاسا بڕی وکردیانەوە قەفەسەکەی.

ئەڵێن بۆچی دژی زەنگی کلێسا نین. بە بۆچونی من زەنگی کلێساش دەستدرێژیە بەسەر مافی کەسانێک کە نایانەوێت ئەوەیان گوێ لێ بێت. ئێمە دژی زەنگی کڵێساشین بەڵام بەڕێ خستنی کەمپین لە دژی لە کارە سەرەکیەکانی ئێمە نیە چونکە خۆش بەختانە زۆر دەمێکە بزوتنەوەی تیرۆریستی مەسیحیمان نیە. ئەگەر حکومەتێکی مەسیحی هاوشێوەی کۆماری ئیسلامی لە سوچێکی ئەم دنیایەدا سەرقاڵی تاوانە چاخی ناوەڕاستیەکانیشی بوو، ئەو کاتە خەبات لە دژی زەنگی کڵێساش پێویستیەکی ئەم سەردەمەی ئێمە دەبوو. خەباتێک کە لە سەردەمی ڕۆشنگەری وڕێنسانسدا مرۆڤایەتی پێشکەوتوخواز بەرەو پێشەوەیان دەبرد لە دژی کڵێسا ئەمڕۆ ئەبێت لەدژی ئیسلامی سیاسی ومزگەوت بێتە مەیدان. سەردەمی ئێمە پێویستی بە ڕێنسانسێکی سۆشیالیستیە

ڕێنسانسی سۆسیالیستی بۆچیە کە خەبات لە دژی ئیسلامی سیاسی لە هەڵوێستی ئینسانی و ئازادیخوازانەوە تەنها لەلایەن هێزە سۆسیالیستی و دژی ئاینیەکان وئەو هێزانەی کە ئیسلام و هەر جۆرە ئاینێک تەنانەت وەک باوەڕێکیش، بەدواکەوتوانە و دژی ئینسانی دەزانن مەیسەر دەبێت.

ئەو هێزە فاشیستانەی کە بەهۆی دژایەتیان لەگەڵ کۆچبەران وپەنابەرانێک کە لە وڵاتانی لەئیسلام گیراوەوە هەڵوێستی دژی ئیسلامی وەردەگرن لە کردەوەدا خزمەت بە ئیسلام وئیسلامی سیاسی دەکەن. دوژمنایەتی ئەمانە لەگەڵ ئیسلامدا هاوشێوەی پێکدادانەکانی مەسیحیەت وئیسلامە لە شەڕە سەلیبیەکانیاندا. ئەمە دوژمنایەتی موسڵمانان ناکەین، بەڵکو دژی ئیسلامی سیاسی و هەر ئاینێکین کە وەک باوەڕێکی خورافی ولەدژی ئیسلامی سیاسی وەک بزوتنەوەیەکی تیرۆریستی و دژی ئینسانی خەبات دەکەین. ڕوبەڕوبونەوەی ئێمە لەگەڵ باوەڕی ئاینی کارێکی کلتوری و ڕۆشنگەریانەیە. بەڵام ڕوبەڕوبونەوەمان لەگەڵ بزوتنەوەی ئیسلامیدا خەباتێکی سیاسیە. خەبات لە دژی بڵاوکردنەوەی دوبەرەکی فاشیستیانە لەسەر بنەمای ڕەگەزو ئاین وشوێنی لەدایک بون و کۆچبەری و هتدیش بەشێکی جیانەکراوەی شەڕی ئێمەیە لە دژی ئیسلامی سیاسی.

وەڵامی فاشیزم وڕەگەز پەرستیش هەروەک ڕوبەڕوبونەوە لەگەڵ فاشیزمی ئیسلامی لە ڕەخنەی قوڵ وهەمەلایەنەی ئیسلام ومەسیحیەت وهەموو ئاینەکاندایە، هەم لە دەوڵەت ویاسا و ژیانی کۆمەڵایەتی وهەم وەک باوەڕی تایبەتی، و لە ئاستێکی بناغەیدالە ڕەخنەی قوڵی ڕژێمی سەرمایەداری کە بە سەپاندنی دەسەڵاتی خۆی هەروەک جاران پێویستی بە فاشیزمی ئاینی و ڕەگەزیە، شاراوە نیە. کۆمۆنیزمی

کرێکاری،کۆمۆنیزمی مینا ئەحەدیەکان، ئەو ئاڵایە بەدەستەوەیە.

بەبۆنەی چلەی کاک فوادە ڕەشەوە.. ئاسۆ عوسمان

بە یادی چلەی شەهیدکردنی فوادە ڕەش، دامەزرێنەری ڕێکخراوی خێرخوازی سۆلیدارێتی و چالاکەوان وە مرۆق- و کوردستاندۆستی ناحیزبی و تێکۆشەری ڕێگەی ئازادی و سەرفرازی و خۆشگوزەرانی کوردوستان سەری ڕێز و نەوازش دائەنەوێنم. هەرچی چاکە و باشی و چالاکییە مرۆییەکانی ئەم مرۆڤە باسبکەیت کەمە و بێکۆتایە. تەنها لەماوەی ئەم سیوپێنج ٣٥ ساڵەی پێشودا وەک ماندونەناسێ لەنێوان سوید وە وڵاتانی تری ئەوروپا و کوردوستاندا هەزاران پڕۆژەی مرۆیی بە ئەنجامێکی باش و سەرکەوتو گەیاندووە. بە درێژایی تەمەنی ڕەنجی فەرهادیی ئەکێشا لە پێناوی ئامانجە بەرزەکانیدا کە بە داخەوە هەر لەو پێناوەشدا بە پلان و لە بار و دۆخێکی زۆر مژاویدا لە کوردستان شەهید کراوە.
کاک فوئاد کەسێکی بێچەک بوو چونکە وای ئەزانی کە کارە خێرخوازییەکانی کاری مرۆیین و هیچ ئایینێ وە هیچ بیروباوەڕێ و ڕێبازێ چجای ووڵاتێ نیە کە دژی چالاکیەکانی بێت. نەی ئەزانی کە دوژمنانی کورد و کوردستان هیچ ڕەوشت، ڕەحم و هیچ ئایینێکیشیان نییە. ئەبێ چ دوژمنێکی سەرسەخت و دڵ و مێشک ڕەق و بەش بێت کە بێشەرمانە لەسەر زێدی باب و باپیری خۆی دەستی چووە خوێنی!!
چ ووڵاتێ چ حیزب و لایەنێ چ مەسئولێکی خۆفەرۆش بەرژەوەندی لەشەهیدکردنی ئەم جەنگاوەرە تێکۆشەرە دا هەیە ئەبێ ڕوونبکرێتەوە.
ئێستا سەنگی مەحەکە، کە ئایا (ی ن ک) وە (پ د ک) دڵسۆزی گەل و نیشتمان و بکەرانی شەهید کردنی ڕونئەکەنەوە یان ئەویش وەکو لیسی شمید و یاوەرانی تریان دیزە بەدرخۆنە ئەکرێ!!!
بەدوادا نەچوونێکی دڵسۆزانەی کاربەدەستانی ئاسایشی هەرێم زەرەر لە ناو و دەنگی دەستەڵاتی کوردیی ئەدا و هاوکات متمانەی هاووڵاتی و ووڵاتانی بییانی لەدەست ئەدەن وە هەتاهەتایە وەک پەڵەیەکی ڕەش بە تەوێڵی سەرانی ئەم دەسەڵاتەوە ئەمێنێتەوە.
لە ماوەی چەند مانگی پێشوودا کۆمەڵانی خەڵکی کوردوستان گەواهی

شەهیدکردنی دەیان نیشتمان پەروەربوون لە لایەن درەن(فڕۆکەی بێ فڕۆکەوان) وە تەنانەت لە ناوچەگەلێک کە سەدان کیلۆمەتر لە سنووری ووڵاتانی دراوسێوە دوورن. ئەمانەو دوای شەهیدکردنی کاک فوئاد، پرسیارەکە ئەوەیە ئایا دوژمن ئەیەوێ ڕاستەوخۆ وە نا ڕاستەوخۆ چیمان پێبڵێ!!!

ئەیانەوێ پێمان بڵێن کە ئەمە بە ئاوا، شاخاوین، بێ کولتور و بێ زمان و بێ ووڵاتین و لە هیچ شوێنێک لەسەر ئەوخاک و زەدەیخەمان لە دەستی درێژی ئەوان پارێزراو نین…. چی تریش؟!

با دوژمنانی کورد بزانن کە ئەم جۆرە کارانە ڕۆڵەکانی ئەم گەلە ناترسێنن و کاروانی سەربەستی، ئازادی، پێشکەوتن و خۆشگوزەرانی بەرەوپێش با سەدان گورگ و سەگی بەر بەدوایدا بوەڕن.

هەزاران هەزار سڵاو لە گیانی پاکی ئەم تێکۆشەرە خۆشەویستەی گەل و نیشتمان، یادی هەمیشە زیندووە لە لای هەموان بەتایبەتی لەلایەن مندالانی چاوگەش و پاڵەوان و جوتیار و هەژارانی کوردوستان.

زۆرەخۆشەکانت لە تاریکترین سات و دەمی ئەم گەلەدا، هیوابەخش بوو… تۆ نموونەی پاکی و لەخۆبوردەیی بووی. ئێستا لە هەرشوێنێ بیت، ئەو شوێنە بە هۆی تۆوە ڕووناکتر و جوانتر وە خۆشترە!…

سڵاوی ڕێز و خۆشەویستی دائەنەوێنین و لەسەرچەک فرمێسکی ماتەمینی ئەڕێژین. تۆ گیانیت و تۆ نەمریت و هەردەم لە ناومانداییت.

تاجەگوڵینەی ڕێزو و خۆشەویستی دائەنێین لەسەر مەزارت. خوا سەبووری دەی هەمووڵایەکمان بداتەوە.

ئاسۆ عوسمان
ئەڵمانیا، ٢٥ی ئۆکتۆبەری ٢٠٢١

وەرزە سەوزەکانی ئەوین.. دوا وەرز.. شیعری: ستیڤان شەمزینی

من تۆم هەڵبژارد
هیچ شتێکت دڵتەنگم ناکات
تەنیا راکردنت نەبێ
لەبەر شەپۆلی هەستەکانم

تەنیا ئاوڕنەدانەوەت نەبێ
لە تەرمی من
کە بۆ عەشقی تۆ
لە شەقامی تەنهاییدا دەکەوێت

وا تێمەگە
رۆژێک بێت و بتوانم
دەستبەردارت بم
تۆ نازانیت
من مەجنونم
بە لەیلای خۆم گەیشتوومەتەوە
وا تێمەگە
رۆژێک بێت و بتوانم
لێت دوور بم
من پەپولەیەکی سەرگ□ردانم
شەمعی خۆم دۆزیوەتەوە

لە کۆتاییدا
تۆ وەرزی سەوزی ئەوینی خۆمی
لە کۆتاییدا
تۆ مرواری دەریای هەستی خۆمی
لە کۆتاییدا
پرووشەی ئەوینی ئاسمانی رۆحمی
هەموو رەنجێک ئەدەم
ئەگەر ساتی گیانکێشانیشم بێ
دەم ئەنێم بە گوێتەوە و
بە چرپە پێت دەڵێم
خۆشم ئەوێی
ئەی کۆترە مەستەکەی
ناو هێلانەی دڵم

بەسەر پشتی “با”ی قەدەرەوە
بەڕێوەم بۆ کۆڵانی رەشی مەرگ

ئەوەی لە دوام جێدەمێنێت
تۆ و گوڵدانەکانی شیعرن
تۆ و ئەو ماسیەی عەشقن
کە عەیامێکە لە دەریای
هەستە نارنجییەکانمدا
مەلە ئەکەن

من بەستەیەک بووم
لە هۆزی گۆرانی جێمام
نەوڕەسێکی یاخی بووم
ئاسمان لە ژێر
خەونێکی برینداردا ئەمنێژێت
عاشقێک بووم
وەک خۆر گەرم و پڕ تیشک
کە بەفری دڵی تۆم
هێدی هێدی ئەتواندەوە

تۆ هاتیت گریانە نەبڕاوەکانم
کۆ بکەیتەوە
تۆ هاتیت ئینجانە تەنهاکانم
پڕ بکەیت لە گوڵی ماچ
تۆ هاتیت دەست بکەیت
بە رنینەوەی سێوەکانی هەستم
تۆ هاتیت ئاگرێک بکەیتەوە
تێدا ببمە خۆڵەمێش و
سووتووەکەم بدەیت
بە دەم رەشەبای غوربەتەوە

تۆ هەمیشە
لە نێو شەوە تارەکانمدا
مۆمێکی رووخۆشی
تۆ هەمیشە
لە باوەشی زەردهەڵگەڕاومدا

سنەوبەرەکی سەوزی
تۆ هەمیشە
لەسەر لێوی وشکەوە بوومدا
بارانی ماچیت
تۆ هەمیشە
لە پایز و خەزانی تەمەنمدا
بەنازترین بەهاریت

من، لمی بیابانێک بووم
گەردەلولی عەشق بردمی
من گەڵایەکی زەرد بووم
لە داری خۆشبەختی بوومەوە
من زێیەکی خەمبار بووم
لە رووباری دڵداری جیا بوومەوە
من دڵۆپێک فرمێسک بووم
لە چاوی ئەوینەوە رژام

تۆ هەمیشە لە چاوەکانمدا ئەنوویت
بۆ ئەبەد لەناو دڵی مندا ئەمێنیتەوە
شایەتمانم بە عەشقت هێناوە
لەسەر دینی خۆشەویستیت ئەمرم
بە شیعرەکانم بۆ تۆ تەلقین ئەکرێم
بەناوی تۆوە زیندوو ئەبمەوە
لە دڵی تۆدا حەشر ئەکرێم
بەسەر پردی سیراتی رەحتا ئەڕۆم
لە کۆتاییدا بەرئەبمەوە
باخچە فیردەوسییەکانی باوەشت

ئاسەواری پایز. شیعر/ کاوە عوسمان عومەر

بایەکی بێهودە،
ڕایماڵی جەستەی شەکەت و..
پەرتبووی گەڵاکان،
دروستنابنەوە،،،
شکۆفە مردوەکان،
بەرزنابنەوە، لقی بوغرای..
دارچناری هەناو پیربوو!
هەموو خۆڵ و خاشاکی باخێکی جێماو،
ئاسەواری ژوانێکی لەبیرچوو،
کاتژمێری بونێکی تێکشکاو،،
ئای لە چی کۆشکی لازوردا،،،
خۆشبەختیمان جێهێشت،،،؟؟!
وەک بڵێی دوا کۆتری فڕیوی..
ئاسمانێکی زەردو و تۆزاوی،،
بە باڵە فڕییەک ، پەیامی بۆ ناردین،،
ڕەگی هەورە نەخۆشەکان،،،
لە سیمای ڕێبوارە خنکاوەکان…
بۆ چۆڕێ ئاوی عیشق، تۆش..
ئەی ئازیزی نێو ژورە تاریکەکان،،
هەر مەلی دڵشکاوی یادەوەری بەڕێکە،،،
گالیسکەیەک..
لە گوڵە ئەرخەوانیە ڕۆحدەرچوەکان بەڕێوەیە،،،
ئیتر تاکەی بەردەوامی،،
لە ژێر بارانی نەهاتنتا،؟؟
ئیتر تاکەی تیشکێک…
لە چاوانتەوە،،،
دەروازە شاراوەکانی پەردادیسێکی تر،
ڕەوشەن نەکا؟؟؟
لە نیو گێژەنەی ڕەشەبای زەمەنی ڕۆچوو،
کاتێ جەستەی بێ گیانی گەڵاکان ،
لە بێستانی سپی تەمەنما ئەنێژم،
ئاسەواری کەشتی زەردی شکاوی پایز،

دەمباتەوە لای ئەو تارماییانەی،،،
لە بازنەیەکا دەخولێنەوە،،،
ئەو مرۆڤانەی، لە ژێر چارەکەی دڕاوی…
کەشتی ئاڵتونی پایزا، سەرقاڵن،،،
بۆ ناشتنی دڵی پیربویان!~
چی قورسە، قوربانی دان،،،
بۆ ساتێ مرواریەکانی ئەڤینمان،
چی نەهامەتیە،،، ئازیز..
مانەوە لە ژێر شیعربارانی…
غوربەتا،،،؟؟؟

باران.. ستار ئەحمەد

دەزانم ئەوینت وەك شەستەی باران
ناخم دادەگرێ و گریان فرمێسکم دەژمێرێ
لەو باسانە ئاگادارم بۆ دایکم دەتکردە کلدان و
توێشووی مەراقەکانت پێ دەگۆڕی
لێوەکانیت لەبزەی خۆرەتاو هەڵدەکێشا
ئاگادارم لەو کاتانەی
شەو بەسەر پەیژەی ئومێدا ڕادەکشاو
ئەستێرە لەو دیوی تەمەوە دەچووە گیانی هەورەوە
باشتر بوو تۆیش ببیتە قەڵای ئەندێشەو
بەباری ژیانم گوزەری شارەکەم تەی بکەیت
هەتا کەی ..؟ لەچڕەی ڕێواسا تاریکی بنێشم
لەجەستەی بارانا ژانی گوڵ بەدڕك هەڵواسم
دەچیتە گردەکەی ژوور ماڵان
چاوەڕوانیی بەکێلی هیوادا ڕەت دەکەیت
دەباریت بەسەر شێستەی بێ چراو
دەگری بۆ دووری ساڵانێك
پەچەیان لەڕوومەت مانگ وەردا
لەخوێنی ئەو خاکەی تۆ تێیدا مت دەبوویت
نەدەبوو پاژنەی لوتکەکان بخەیتە سەر چیای خۆر
ببارە ـ ئەوەتا عەشق ڕەونەقی لەگوڵزار بردووە

گەڵای هەنارێك بەسەرما دەوەرێ
لەسنگی سێوێکا ڕەنگینیم پێدەگا
بەسووری گزنگ ..تارمایی گەواڵە هەڵدەکا
بۆ ئەوەی بەرکم پڕ بکات لەنووری هاتنت
کەی ڕۆحم بەتافی جوانیەکەت دەشۆیت و
لەگەڵما بەرەو ژوور دەچیتە سەر باڵی بەفرو با
زوو وەرە کەژاڵم
نەوەکوو دڕکەزێ داوێنی خاکەکەم ڕەنگ بکا.

ستار ئەحمەد

گرنگترین بنەمای هزری و رێکخراوەیی چەپی ئەلکترۆنی (E-Left).. رزگار ئاکرەیی

گرنگترین بنەمای هزری و رێکخراوەیی چەپی ئەلکترۆنی (E-Left)، بەرەو چەپێکی زانستی ودیموکراتی سەردەمیانە.

پێش نیزیکەی بیست ساڵ من سەرەتاکانی چەمکی چەپی ئەلکترونیم خستەروو (”E-Left ”Electronic Left) وباسم کردن لە خاڵی سەرەکی لەچەندین وتار ودیالوگی جیاواز. وەکو دەبینین زۆر لە خاڵە باسکراوەکان راستگویی خۆیان سەلماند، وئێستا پێویستە بە فراوانی گرنگترین بنەمای هزری ورێکخراوەیی چەپی ئەلکترونی بەشێوەیەکی وردتر روون بکەینەوە.
ئەکرێ هەندێ کەس واتێبگەن زاراوەی چەپی ئەلکترونی تەنها گۆرینی دەزگا و پارتەکانی چەپە لەشێوەی ئاسایی خۆی بۆ بەکارهێنانی تەکنۆلۆجیای زانیاری و ئەنترنێت! بەتێروانینی من، زۆر لەوە زیاترە، بەڵکو ئاراستەغپکی نوێ یە بەشێوازەکی زانستی دیموکراتی هاوچەرخ وسەردەمیانە بەخۆیەوە دەگرێت لەبارەی چەمکی چەپ و وتاری سیاسی، میکانیزمی رێکخستن وکارکردن، بۆ ئەوەی بگونجێت لەگەڵ پێشکەوتنی تەکنلوجی وزانستی ومافی مروڤ لەبوارە جیاوازەکان، وگۆرانکاری گەورە لە میکانیزمی سەرەدەریکردن وپەیوەندیکردن

ورێکخستنی جەماوەر بەهۆی شورشی تەکنلوجی وزانیاریەوە.

گرنگترین بنەمای هزری وسیاسی چەپی ئەلکترونی

وەك هێزی چەپ خەبات دەکەین دژی سیستەمی سەرمایەداری بەشێوەی جیاوازی خۆی، وکاردەکەین بۆ گۆرینی، بەرەو سیستەمی سوشیال دیموکرات کە زیاتر مروڤایەتی ودادپەروەری تێدا هەبێت، بەڵام پرسیار لێرە ئەوەیە، ئایە دەتوانین بیگۆرین بەرێگەی پێداگری حەرفی بە تێکست و وتاری سیاسی ومیکانیزمی کارکردن ورێکخراوەیی کلاسیکی ماوە بەسەرچوو لەناو قالبی جێگیر! کە ناگونجێن لەگەڵ بیرکردنەوەی دیالیکتی وپێشکەوتنخوازی مارکسی وچەپ، لەکاتێك سەرمایەداری لەهەموو بوارەك گەشە دەکات لەهەر کاژمێرەك بەلکو لەهەر خولەکەك! وبەشێوەکی خێرا وکاریگەر خۆی دەگونجێنیت لەگەڵ قەیرانە جیاوازەکان ولێی دەردەچێت وخۆی نوێ دەکاتەوە؟ ئایە ئەکرێ (چەکی زۆر کەون) بەکاربێنین، ومەبەستم لێرە وتار ومیکانیزمی کارکردن ورێکخستن لەو شەرە گەورە وئالوزە وسەرکەوتن مسوگەر بکەین؟ بە بوچوونی من، بەدڵنیاییەوە وەڵام (نەخێر) دەبێت، وبارودوخی ئێستا ئەوەمان پێدەڵێت!

بۆیە پێویستە روو بەرووی سەرمایەداری ببینەوە (بە چەکی پێشکەوتوو، وزانستی هاوچەرخ ونوێ بوونەوە وگەشەکردنی بەردەوام لەهەموو بوارەك، وسەرکەوتنی بەسەر بێنین. بەهەمان شێوەی کارل مارکس وفریدریك ئەنجلز (کارل وئەنجلز لە پێشەکی چاپی ئەلمانی ساڵی 1872 لە بەیاننامەی شیوعی پاش تەنها بیست وپێنج ساڵ لە نووسینی، ئاماژە دەکەن: ئیمڕۆ ئەو بەرنامە کەون بووە لەهەندێ خاڵەکانی بەکاریگەری پێشکەوتنی پیشەسازی گەورە لەدوایین بیست وپێنج ساڵ). وبێگومان ئەو پێشکەوتنەی کارل وئەنجلز ئاماژە بۆ دەکەن لەو کاتە زۆر کەم بوو بەبەراورد لەگەڵ پێشکەوتنی گەورەی تەکنلوجی ئێستا، باشە ئێستا بوچوونیان چۆن دەبوو؟ ئەگەر ئێستا لە ژیان دا بان پاش ئەو هەموو گۆرانکاریە گەورەیە؟

زۆر پێویستە لەگەڵ سەردەمی ئێستا بروین ولەگەڵ پێشکەوتنی گەورەی زانستی وتەکنلوجی بەردەوام لەهەموو بوارەکان، وبەباشترین شێوە سوودی لێ وەرگرین وبەکاریبینین لە خەباتمان لەپێناو گۆرین وگەشەپێدان ونوێ بوونەوە، وتازە کردنەوەی وتار وبەرنامەی پارتە چەپەکان، ومیکانیزمی رێکخستن وسەرکردایەتی وهەلسوکەوت لەگەڵ جەماوەر، وروو بەرووبوونەوەی کێشەی ئالوز وگەورە، وکارلێکردنی خێرا لەگەڵ گۆرانکاری خوماڵی وهەرێمی ونێودەولەتی، لەپێناو کاراکردنی دیالوکی نشتیمانی خوماڵی وهەرێمی ونێودەولەتی لەنێو

هێزەکانی چەپ، وپێشخستن ونوێ کردنەوەی ڕێکخستنەکانی چەپ ودامەزراندنی چارچێوە وهاوپەیمانی چەپی دیموکراتی، وپابەندبوون بە گیانی نوێ بوونەوەی زانستی وڕێکخراوەیی ومروڤایەتی هزری چەپ لەلایەك وگیانی شورشی تەکنلوجی وزانیاری لەلایەکی تر.

وبەپێی ئەوە، من دەبینم گرنگترین بنەمای هزری چەپی ئەلکترونی، ئەوانەی خوارەوەن:

1. چەپەکی زانستی پشت ببەستێت بە پێشکەوتنی زانستی ومافی ئاقلانەی هزری چەپ ومروڤایەتی وڕێکەوتنەکانی مافی مروڤی جیهانی، وسوود وەرگرێت لە لایەنە ئەرێنیەکانی هەموو ئاراستەکانی مارکسی وچەپ وپێشکەوتنخوازی جیاواز، ودان بە فرەلایەنی هزری چەپ بنێت، وهیچ تیوری یان ئایدلوجی ئەژمار نەکات وەك تێکستەکی ئاینی پیروز. هەروەها سوود وەرگرێت لە پێشکەوتنی تەکنلوجی وزانستی ومافەکان لە کاری سیاسی وراگەیاندن وئابوری وکۆمەڵایەتی وروشەنبیری وژینگەیی. وبا بە دەیان چارەسەریمان هەبێت بەکاریان بێنین بۆ پلاندانان وئاراستەکردنی خەباتی چەپ ومیکانیزمەکانی لەپێناو بەدەستهێنانی دادپەروەری کۆمەڵایەتی زیاتر ویەکسانی وئازادی بەئاسویەکی ئیشتیراکی.
2. جێگرەوەی زانستی وئاقلانە بەپێی شتی بەردەست ئێستا ونەك شتی داواکرا !: ئەگەر بەشێوەکی تیوری بیربکەینەوە ئێستا وەکو هەموو چەپخوازەکان بێگومان داواکاریمان دەولەتەکی ئیشتیراکی دیموکراتی یە وسیستەمەکی ناچینایەتی ویەکسانی تەواو تا رادەیەکی گەورە. بەڵام پسیار لێرە ئەوەیە، ئایە ئێستا ئەوە لەتوانا دایە بەپێی بارودوخی بابەتی وخۆیەتی؟ وئایە هەر دەمینێن لەژێر کاریگەری ئایدلوجیا ودووبارەکردنەوەی رستەی شورشگێری، ولەسەر تیوری قسە بکەین لەجیاتی شێوازی زانستی وچۆنیەتی ئەنجامدانی گۆرانکاری کۆمەڵایەتی گەورە وگشتی، ولەجیاتی کردەوەی پراکتیکی؟

بۆیە چەپی ئەلکترونی هەوڵ دەدات سیاسەت وبەرنامە وجێگرەوەی زانستی بخاتە رو، زیاتر ئاقلانە بن وپەیوەندیان هەبێ بە کێشەکانی جەماوەری زەحمەتکێش وکۆمەڵگا بەگشتی وژیانی ڕۆژانە وگۆرینی بەرەو باشتر هەتا ئەگەر بەشێوەکی سنورداریش بێت، پشت بەستن بە واقیع وتوانای چینەکان وبارودوخی ئێستا وتایبەتمەندی وپلەی گەشەکردنی کۆمەڵگاکان، وپێشهاتە خۆماڵی وهەرێمی ونێودەولەتیەکان ودەستنیشانکردنی ئەرکی پراکتیکی ئەو قوناغە پشت بەستن بە زانستی هاوچەرخ وبیروکەی چەپ

وپێشکەوتنخوازی جیاواز.
بۆ ئەوەی چەپ دور نەکەوێت لە ئامانج وبیروکەکانی وتەنها رستەی شورشگێری وکلاسیکی ئامادە دووبارە بکاتەوە، وبمێنتەوە لەناو تێکستی تیوری وشك وکەون. کە بەداخەوە لەلایەن زۆر لە چەپەکان بوونەتە (تێکستی پیروزی وشك) وراستی ئاینی رەها، وبەکەلك هەموو شوێن وکات دێن، وزۆر جار سەرکردەکانی مارکسی وچەپ وهەندێ سەروك حیزب وەکو خوداوەند سەیر دەکرێن.
پێویستە چەپ ئازاد بکرێت لە تێکستە تیوریەکانی رەها وپەرستنی کەساتیەکان بۆ ئەوەی لەو قوناغە تێپەرین، وگەراندنەوەی سەرکردە مەزنەکان وبیرمەندانی چەپ بۆ (خانەی مروڤەکان) پاش ئەوەی کردیانن بە (خوداوەند وپیاوی ئاینی وشێخ)، وئەوە بووە هۆکاری حالەتەکی نەرێنی ووشکبوونی هزری وزیانەکی زۆری بە چەپ گەیاند ورولی لەناو کۆمەڵگا.
گۆرینی ژیانی مروڤ بەرەو باشتر بنەمای چەپی ئەلکترونی یە، هەتا ئەگەر بەهەندێ هەنگاوی سنورادریش بێت بەرێگەی جێگرەوەی واقیعیانە بۆ ئەو قوناغە، وسوود وەرگرتن لە تیوری وبیروکەی چەپ وپێشکەوتنخواز ومروڤایەتی جیاواز بۆ ئەنجامدانی گۆرانکاری بەپێی بارودوخ وگەشەکردنی هەر وڵاتێك، نەك بەپێچەوانەوە، وپێویستە بکەوێتە ژێر پروسەکی رەخنەگرتن وگەشەپێدان ونوێ کردنەوەی بەردەوام هاوکات لەگەڵ پێشکەوتنی زانستی وسیاسی وکۆمەڵایەتی وماف وروشەنبیری وژینگەیی مروڤایەتی.

3. ئەزمونە ئیشتیراکیەکان وچەپخوازەکان: داوای پێداچوونەوەی مارکسیەت وقوتابخانە چەپەکانی جیاواز دەکات وکلتورەکەیان، وهەلسەنگاندنی ئەزمونەکانی ئیشتیراکی وچەپخواز، بۆ نموونە (ئیشتیراکی سوڤێتی، ئەزمونی چینی، ئیشتیراکیەت وچەپی خۆماڵی، ئەزمونەکانی ئیشتیراکی دیموکراتی وبەتایبەتی لە دەولەتە سکاندنافیەکان…هتد). بەشێوەکی زانستی وبەپێی قوناغی مێژوویی وبارودوخی خۆماڵی وهەرێمی ونێودەولەتی ئەو کاتە، وخوێندنەوەی لایەنە ئەرێنی ونەرێنیەکان وشیکردنەوەکی رەخنەگر وزانستی بۆ بیروکە وکەساتیە چەپەکان بۆ سوودوەرگرتن لە لایەنە ئەرێنیەکان ودوورکەوتەوە لە لایەنە نەرێنیەکان.
4. ئامانجی بنیاتنانی دەولەتەکی دیموکراتی سکیولارە بە سیستەمەکی سیاسی وئابوری وکۆمەڵایەتی وژینگەیی دادپەروەرانە، جەخ دەکاتەوە لەسەر رەتکردنەوەی هەموو

شێوەکانی چەوساندنی چینایەتی وپشت بەستن بە دەسەڵاتی گەل دەکات، رولی ئاین ونەتەوە جیادەکرێتەوە، لەسەر بنەمای هاولاتیبوونی یەکسان ورێزگرتنی فرەنەتەوەیی ومافی مللەتان بۆ مافی چارەنووس، وسەروەری یاسا ورێکەوتنامەکانی مافی مروڤی نێودەولەتی، رێزگرتنی ئازادیەکان ویەکسانی ودادپەروەری کۆمەڵایەتی، مافی رێکخستنەوە وخۆپیشاندان ومانگرتن وجیاکردنەوەی دەسەڵاتەکان، دادوەری سەربخۆ وراگەیاندنی ئازاد وکراوە لەسەر هەموو ئاراستە هزری وسیاسی، جەختکردنەوە لەسەر مافەکانی مروڤ ب تێگەیشتنەکی جیهانی دوور لە نەتەوەپەرستی وئاین ورەگەز وئاراستەی سیاسی وهزری، دژایەتی سزای لەسێدارەدان، ودوورکەوتنەوە لە هاوپەیمانەتی لەگەڵ حکومەت وهێزی دیکتاتوری وئاینی ونەتەوەپەرست کە دژی مافی مروڤن.

5. بەشێوەکی سەرەکی بەرنامە وسیاسەتەکانی ئاراستەی کرێکار وزەحمەتکێشان وچینە بندەستەکان دەکات، وگەنجان وچینەکانی تینوو بۆ گۆرین ونوێ کردنەوە ودادپەروەری ویەکسانی ناو کۆمەڵگا. ووەك قوناغەکی چاکسازی داوای سیستەمەکی ئابوری دادپەروەرانە وروون دەکات ودەولەت خۆشگوزەرانی ویەکسانی، بەرێگەی سیاسەتی ئابوری جیاواز وکەرتی گشتی وهاوکار وتێکەڵ وتایبەت بەپێی بەرێوبردنی گشتی ئابوری وگرنگیدان بە دەولەت لەبواری پلاندانانی ئابوری مەلبەندی لەژێر سەرپەرشتی دیموکراتی جەماوەری. پشت بەستن بەباج وەرگرتن ودادپەروەری کۆمەڵایەتی وبیمەکردن وهاوسۆزی کۆمەڵایەتی گونجاو ونەهێشتنی هەژاری ویەکسانی دەرفەت ونەهێشتنی بێکاری وگەشەپێدانی توانای مروڤایەتی وبەکارهێنانی زانستی بۆ سەرچاوەکان، خوێندنی بۆ بەرامبەر وتەندروستی وچاودێری کۆمەڵایەتی وگشت خزمەتە سەرەکیەکان وبەشدارکردنی هەمووان لە سامانەکانی کۆمەڵگا ومسوگەرکردنی ئاستەك وکوالیتیەکی ژیانی گونجاو بۆ هەموو هاوڵاتیان.

خەباتی زاراوەیی، هاودژ نییە لەگەڵ خەباتی بەردەوام لەپێناو گۆرین بەرەو سیستەمەکی سیاسی – ئابوری یەکسان ونەهێشتنی جیاوازیە ئابوریەکان لەناو چینەکانی کۆمەڵگا، وبەدیهێنانی دادپەروەری کۆمەڵایەتی. سروشت وبناماکانی سیستەمی سیاسی وئابوری کە لەپێناوی خەبات دەکەین جیاواز دەبێت بەپێی تایبەتمەندی وسروشتی هەر وڵاتەك، وهاوسەنگی چینایەتی وسیاسی وبارودوخی خۆماڵی وجیهانی.

6. چەپەك دووربێت لە توتالیرزم باوەری بە پروسەی دیموکراتی

وفرەحزبی وگواستنەوەی ئاشتیانەی دەسەڵات هەبێت، وگۆرینی هێواش بەرەو سیستەمەکی دادپەروەرانەتر بەپێی بوچوونەکانی جەماوەر، بەشێوەکی داهێنەر کۆبکاتەوە لەنێوان دیموکراسی ویەکسانی ودادپەروەری کۆمەڵایەتی وسکیولاریزم، ودژی هەموو جورەکانی دیکتاتوریەت بێت وهەر زەوتکردنەکی دەسەڵات، ودژی چەمکی یەك چین یان حزب بێت، وشێوازی هەمەجوری خەباتی جەماوەری ودیموکراتی بگرێتە بەر ئەگەر لە دەسەڵات بێت یان لە ئوپوزسیون، ورێز لە بوچوونی دەنگدەران بگرێت لە کەش وهەوایەکی دیموکراتی ویەکسانی بۆ هەموو حزبە سیاسیەکان بەپێی حالەتی هەر وڵاتەك.

7. کاربکات لەپێناو دامەزراندن وبەهێزکردنی یەکێتی وسەندیکای کرێکاران بەشێوەکی پیشەیی وسەربخۆ، بەرگریکردن لە مافی کرێکاران وزەحمەتکێشان وهزری نێودەولەتی ورێکەوتنی ئازادی سەندیکاکان وپاراستنی رێکخستنی سەندیکاکان، ونەکرێنە شوێنی سیاسی وحیزبی وبەشەك لە ناکوکیەکان، بەڵام ئەکرێ بوچوونی سیاسی جیاواز هەبێت لەناو سەندیکاکان کاربکەن پێکەوە لەپێناو بدیهێنانی ئامانجی پیشەیی هاوبەش.

کەوتنی سەندیکاکان ویەکێتیە پیشەیەکان لەژێر دەسەڵاتی حیزبەکان وکاریگەریەکانیان فاکتەرەکێ نەرێنی یە ولاوازیان دەکات، ودەبێتە هۆی ناکوکی ناوخۆیی وسەپاندنی ئەجیندای حیزبی تەسك وپەیابوونی ناکوکی حیزبی ناوخۆیی ودەرەکی بەهۆی هەلۆستی زۆرینەی لایەنە چەپە کلاسیکیەکان، کە هەتا ئێستا لەگەڵ کاری هاوبەش نین لەنێوان رێکخراوە جەماوەری وسەندیکاکان.

8. داوای یەکسانی تەواو بۆ ئافرەت وجوداکاری ئەرێنی، وتەرخانکردنی بەشی (کوتا) لە دەزگاکان بۆ ئەوەی یەکسانی تەواو دروست ببێت، لەناو هەموو دەزگای جەماوەری وسەرکردایەتی وچالاکی جیاواز، وهەندێ میکانیزمی هەبێت بۆ ئەوەی ئافرەت پوستی سەرکردایەتی وەرگرێت وتواناکانی پێشبخات، وهەروەها دامەزراندنی یەکێتی سەربخۆی ئافرەتان بەپێی رێکەوتنی نێودەولەتی پەیوەست بە ئافرەتان. زۆرینەی هێزە چەپەکان هەتا ئێستا نێرینەن تا رادەکی گەورە، ورولی ئافرەت سنوردارە بەشێوەکی بەرچاو لە ئاستەکانی سەرکردایەتی.

خەبات لەپێناو بەدیهێنانی یەکسانی تەواو لەنێوان ئافرەت وپیاو مەرج نیيە پەیوەست بێت بە گۆرینی سیستەمی سەرمایەداری ودامەزراندنی سیستەمی ئیشتیراکی وسنوردارکردنی

به ره‌هه‌ندی چینایه‌تی، به‌لکو ئه‌کرێ ئێستا زۆر چاکسازی بکرێت وبه‌پێی ئاماره‌کان زۆرینه‌ی ئه‌و ده‌وله‌تانه‌ی ئافره‌تان توانیانه زۆر ماف به‌ده‌ست بێنن وپله‌ی پێشکه‌وتووی یه‌کسانی که هه‌تا ئێستا ده‌وله‌تی سه‌رمایه‌دارین، بۆ نموونه ده‌وله‌ته سکاندناڤیه‌کان.

9. جیاکردنه‌وه‌ی رولی ئاین له ده‌وله‌ت: چه‌پی ئه‌لکترونی رولی ئاین له ده‌وله‌ت جیاده‌کاته‌وه له‌گه‌ڵ مسوگه‌رکردنی ئازادی ئاینی وبیروباوه‌ر، ورێزگرتن له ئازادی بیرو ورای ئاینی که‌سایه‌تی جه‌ماوه‌ر وپه‌یوه‌ندی له‌نێوان مروڤ وئاین، بۆ ئه‌وه‌ی به‌زۆر په‌سه‌ند بکرێت له‌سه‌ر که‌سانی تر. پێویسته ده‌وله‌ت سکیولار بێت وله‌سه‌ر یه‌ك دووراتی بێت له‌گه‌ڵ هه‌موو ئاینه‌کان، وپشتگیری ده‌زگا ئاینیه‌کان بکات وه‌ك رێکخراوی جه‌ماوه‌ری به‌شێوه‌کی یه‌کسان به‌پێی پله وئاستی ئاین له‌ناو کۆمه‌ڵگا. بۆیه پێویسته ده‌زگای ئاینی له‌ژێر سه‌رپه‌رشتی ده‌وله‌ت بێت، وکارمه‌ندانی ئاینی له‌ناو ده‌زگای حکومی په‌روه‌رده بکرێن، له‌گه‌ڵ قه‌بوڵکردنی فره‌ئاینی وفره‌هزری ورسواکردنی توندوتیژی ووشکباوه‌ری وسه‌پاندنی ده‌سه‌ڵاتی ئاین له‌ناو کۆمه‌ڵگا.

ئاین ته‌ماشه ناکرێت وه‌ك کێشه‌کی هاودژی سه‌ره‌کی به‌لکو به‌رهه‌می بارودوخی ئابوری وسیاسی وکۆمه‌ڵایه‌تی وروشه‌نبیری ومێژووی یه وکاریگه‌ریه‌کانی، بۆیه پێویسته خۆمان دووربخه‌ین له دژایه‌تیکردنی توندی ئاینی جه‌ماوه‌ر، به‌لکو دیالوکه‌کی ئاقلانه وئارام هه‌بێت له‌باره‌ی ئاینه‌کان، وخوێندنه‌وه‌ی کلتوری ئیسلامی وئاینه‌کان به تێروانینه‌کی زانستی چه‌پخواز وبه‌رچاوکردنی لایه‌نه ئه‌رێنیه‌کان وسوود وه‌رگرتن لێیان بۆ گۆرینی کۆمه‌ڵایه‌تی، وره‌خنه‌گرتنی زانستی بۆ لایه‌نه نه‌رێنیه‌کان به‌پێی بارودوخی مێژوویی، به‌شێوه‌ك کاریگه‌ریه‌کی ئه‌رێنی هه‌بێت له‌سه‌ر جه‌ماوه‌ری باوه‌ردار به‌پێی سروشتی هه‌ر وڵاته‌ك.

هێزی ئاینی توندره‌و ئه‌گه‌ر ئیسلامی بێت یان مه‌سیحی یان یه‌هودی وکاربکه‌ن بۆ سیسته‌می دیکتاتوری ئاینی هێزی پاشکه‌وتنخوازن وئاین به‌کاردێنن بۆ به‌رێوه‌بردنی ئه‌جینداکانیان که پاشکه‌وتوون ودژی هزری چه‌پ ودیموکرات ومافی مروڤن، وپێویسته له‌دژیان راوه‌ستین ورسوایان بکه‌ین به‌هه‌موو شێوه‌یه‌ك. وله‌هه‌مان کات، پێویسته کاربکه‌ین له‌گه‌ڵ هه‌موو بوچوونه ئاینیه چاکسازه‌کان وئاشتیخوازه‌کان، ئه‌وانه‌ی به‌شێوه‌کی نوێ ئاین وکلتوری ئاینی ده‌خوێننه‌وه، وخۆیان

دەگونجێنن لەگەڵ پێشکەوتنی هزری وزانستی ومافی مروڤ ودوورن لە وشکباوەری ئاینی.

10. فرەلایەنی دەزگای چەپ وهاوپەیمانی وکاری هاوبەش: زۆر لە هێزەکانی چەپ بەشێوەکی گشتی توشی دووبەرەکی وپەرت وبڵاوبوون بوونە وسەرقالی ناکوکی ناوخۆیی ودژایەتی یەکترین ولەناو (جەنگی سارد) دان لەگەڵ یەکتری، وجورەکی (تائیفەگری سیاسی وشکیان) هەیە! وجەخت دەکەنەوە لەسەر جیاوازی پەیوەست بە پلانی ستراتیجی ماوە درێژ، وهەندێ هێزە چەپ دژی هەر بوچوونەکی تری چەپی جیاوازن، ولە زۆر جار بەخائین ناویان دەبەن، ودژی هەر جورەکی کاری هاوبەشن لەگەڵیان. سەرەرای خاڵی هاوبەش لەنێوان زۆربەی هێزی چەپ وخاڵی جیاوازی سنوردار لەنێوانیان. وبەتێروانینی ئێمە قەبولکردنی جیاوازی هزری دیاردەکی تەندروستە ووتاری سیاسی پێشدەخات.
بۆیە چەپی ئەلکترونی باسی کار وخەبات دەکات لەچارچێوەی بزاڤەکی چەپی کۆمەڵایەتی فراوان، بەمەبەستی بەهێزکردنی رولی بوچوونی چەپی پێشکەوتنخواز لەناو کۆمەڵگادا بەشێوەکی گشتی، دوور لە چارچێوەی حیزی تەسك توندرەوی حیزبی وکەسایەتی، وهەبوونی حیزب وهاوپەیمانێتی چەپی فرەلایەن. وکاری هاوبەش لەنێو هێزی چەپ وپێشکەوتنخواز ومروڤایەتی بووتە داواکاریەکی جەماوەری لەسەر ئاستی جیهان.
پێویستە ئەزمونی هاوپەیمانێتی وکاری هاوبەش لەجیهان وناوچەکە بخوێنین وگرنگی پێبدەین، وسوودی لێوەرگرین وبەپێی بارودوخی هەر وڵاتێك جێبەجێی بکەین، وکاربکەین لەسەر ئاستی ناوخۆیی ودەرەکی بۆ نەهێشتنی ئاسەواری توندرەوی رێکخراوەیی وچارچێوەی حیزبی تەسك، وبەمای هزری وسیاسی نوێ بکەینەوە وجەخت بکەین لەسەر هاوپەیمانێتی وکاری هاوبەش، وپێویستە باوەریمان هەبێت چارەنووسی بزاڤی کۆمەڵایەتی فراوانی چەپ وگۆرینی ژیانی چینە زەحمەتکێشەکان وکۆمەڵگا بەشێوەکی گشتی بەرەو باشتر گرنگترە لە بەرژەوەندی رێکخستنەکی چەپی دیاریکراو.
هەروەها گرنگە، هێزەکانی چەپ کاربکەن لەئایندە کاربکەن (بۆ تێکەلکردنی ئالاکان) بەپێی خالی هاوبەشی دیاریکراو لەگەڵ بوچوونی سیاسی وهزری دیموکراتی وسکیولەر ومروڤایەتی تری جیاواز لەپێناو گۆرینی سیستەمە دیکتاتوریەکان ورووبەرووبوونەوەی وشکباوەری ئاینی ونەتەوەیی ودامەزراندنی سیستەمەکی دیموکراتی ودابینکردنی ئارامی وخزمەتگوزاری وەك

بەرنامەکی دیموکراتی. وپێویستە هەندێ تەکتیك وهاوپەیمانێتی دیاریکراو بەکاربێنین بەپێی هەر قوناغەك وبەپێی بارودوخی هەر کۆمەڵگایەك وهاوسەنگی هێزی چینایەتی، وپێویستە دیالوك بەردەوامبێت لەگەڵ هەموو هێزەکانی چەپ لسەر ئاستی جیهان.

گرنگترین بنەمای رێکخراوەیی چەپی ئەلکترونی:

ئاراستەی جیهانی بەشێوەکی گشتی بەرەو ئەنترنێت وبەرنامەکانی یە لەبواری جیاواز. وبەپێی ئامارەکان بەکارهێنانی ئەنترنێت لە زیادبوونەکی بەردەوامە هەتا لە وڵاتەکانی جیهانی سێیەمیش، وبووتە بەشەکی سەرەکی بۆ بەرێوبردنی کارەکانی کۆمەڵگا، بەهۆی پێشکەوتنی زانستی گەورە وتۆری ئەنترنێت وتۆرە کۆمەڵایەتیەکان بوونەتە (دەسەڵاتی پێنجەم) لەزۆرینەی کۆمەڵگاکان، وبوونە هۆی:

أ. پەیابوونی شێوەی نوێی وشیاری وشێوازی دەربرین.

ب. تێروانینی جەماوەر بۆ گۆرین ومیکانیزمەکانی.

ت. زۆرینەی جەماوەر دەتوانن بەشێوەکی ئازاد پەیوەندی بکەن.

پ. ئارستەکردنی بابەتی زۆر هەستیار بەشێوەکی ئاشکرا، وبەشداریکرن وکارلێکردن بۆ پێکهێنانی راستیەکان.

ج- تێپەرکردنی چارچێوەی مەڵبەندی وداخراو، وسنوری جوگرافی وئەمنی ورێکخراوەیی نەتەوەیی وئاینی…هتد.

ح- بڵاوکردنی گیانی رەخنەگرتنی ئاشکرا بۆ هیچ ئاستەنگ.

خ- کاراکردنی تواناکان لەناو بوشایەکی فراوان پاش ئەوەی لەناو حالەتەکی چەقبەستو بوون.

د- بەرزکردنەوەی ئاستی وشیاری وبەدواچوون وحەزی گۆرین، وگەشەکردنی وشیاری دیموکراتی بەرێگەی خستنەروی چەندین را وبوچوون وکارلێکردن لەگەڵیان وقەبولکردنی فرەلایەنی هزری وسیاسی لەسەر ئاستی خۆماڵی وهەرێمی وجیهانی.

ئەو پێشکەوتنە گەورە لە بواری وشیاری وزانیاری ودیموکراسی وزەلالی وشێوازی دەربرین ورەخنەگرتن بووە هۆکار زۆر کەس نەبنە ئەندام لە رێکخستنە کلاسیکیەکان، چونکە چەمك وبیرکردنەوەیان لەبارەی رێکخستن گۆراوە، وبەشێوەکی گشتی دوور دەکەون لە رێکخستنە کلاسیکیەکان وەکو حیزب ورێکخراوە چەپەکان، کە هەتا ئێستا تا رادەکی گەورە سیستەمی بیروکراتی ومەلبەندی ومیکانیزمی کار ورێکخستنی کەون بەکاردێنن.

هەندێ لەو حیزب ورێکخراوە چەپەکان، لەبەر میکانیزمی کەون بەشێوەکی گشتی خەلك روویان لێ َناکات بۆ ئەندامەتی وبتایبەتی گەنجەکان، ورۆژەی تەمەنیان 60 ساڵ وزیاترە! وتەنها سەرکردەیان هەیە بۆ بنکەی جەماوەری.

نەوەی نوێ دژی کاری حیزبی وبەهاکانی چەپ نییە، بەلکو ناتوانێ کاربکات بەپێی میکانیزم وشێوەی رێکخستنی حیزبی کەون وخۆی لەناویان نابێنێت. ئێستا دەبینین زۆرینەی گەنجان خۆیان رێکدەخەن بەشێوازی نوێ وهاوچەرخ، بەرێگەی بەکارهێنانی ئەنترنێت وتۆری کۆمەڵایەتی، وزۆر زیاتر کاریگەریان هەیە لەسەر واقیعی کۆمەڵایەتی لە حیزبە چەپەکان، چۆنکه بەشێوەکی فراوان دەربرین لە خۆیان دەکەن وباسی سەرپێچیەکان دەکەن وگەشەپێدان ودیالوك ورەخنەگرتن بۆ هیچ ئاستەنگی هزری یان رێکخراوەیی، بەو شێوەی لەگەڵیان دەگونجێت.

ئێستا روشەنبیری ووتارەکی سیاسی ومیکانیزمی رێکخستنی تایبەت بەخۆیان هەیە، لەناو گروپی ئەلکترونی هەمەجور، بۆ نیزیکردنەوەی بوچوونەکان ودەستنیشانکردنی داواکاریەکانی جەماوەر وخەبات ونەرازیبوون، وبوونەتە بزاڤی سیاسی وکۆمەڵایەتی هەمەجور بە سەرکردایەتی گەنجان. سەرەتا ئەوە لە (بەهاری عەرەبی) دیاربوو کە من ناومنان (شورشەکانی چەپی ئەلکترونی نارێکخستوو) لە وتارەك بڵاوم کردەوە لە 2011، لەبەر بەکارهێنانی تەکنلوجیای نوێ وشێوازی نوێی کۆکردنەوەی جەماوەر بەپێی پێشکەوتنی زانستی وتەکنلوجی، وئارستەکردنی داواکاری چەپخوازی روون، وسەرکوتووتر بوون لە حیزبە کلاسیکیەکان ولەوانەش چەپخوازەکان.

خۆپێشاندان ونەرازیبوون وچالاکی جیاواز….هتد. لەسەر زەمین بنەمای هەر گۆرانکاریەکی سەرەکین، بەڵام ئەنترنێت وتۆری کۆمەڵایەتی ئێستا گرنگیەکا گەورەیان هەیە، ورولەکی سەرەکییان هەیە لە پێکهێنانی وشیاری وکۆکردنەوەی جەماوەر ورێکخستن ونەرازیبوون، وپشتگیری چالاکی مەیدانی جەماوەر، وتوانای گەورەی هەیە بۆ خەبات وجولانەوە سەرەرای شوێن وکات وبەکەمترین تێچوو.

ئەنترنێت وشورشی زانیاری وپەیوەندیکردن وتۆری کۆمەڵایەتی بوونە هوی پەیاکردنی جیهانەکی دیموکراتی زەلال وکراوە وزۆر گەورە، وبوونە بزوێنەری سەرەکی نەرازیبوونەکان، وکاریگەری گەورەیان هەبووە لەسەر گەشەکردنی هزری کارگێری ورێکخراوەیی وشێوازی سەرکردایەتی، بەرەڤ زەلالی زیاتر ونامەرکەزیەت ومرونەت.

هەروەها بوونەتە هوی دووبارە دارشتنی چەمکی (رول ودستتێوەردانی جەماوەر) وپەیوەندی لەگەڵ کۆکردنەوەی جەماوەر وبەدەستخستنی زانیاری ودەنگ وباس بۆ هەر شوێنەکی

جیهان. وبووه هۆی بەجەستکردنی هێزی نەرازیبوونی جەماوەری وفشاری رای گشتی جەماوەر، وبەشێوەکی گشتی بووه هۆی پەیابوونی هەندێ بوچوونی دیاریکراو بەپێی هێزی خاوەن وسەرپەرشتانی تۆرە کۆمەڵایەتیەکان وراگەیاندن وسەتەلایتەکان، کە توانای رێکخستنەوە وکونترولیان هەیە لەسەر بزاڤە جەماوەریەکان وسوود وەرگرتن لێیان بۆ مەبەستی سیاسی …هتد. وبەشێوەکی گشتی هێز ودەزگای راسترەون ودژی داواکاریە راستەکانن.

ولێرە رولی چەپی ئەلکترونی دێت، بۆ رێکخستنەوەی جەماوەر ونەرازیبوونەکان…هتد. وئاراستەکردنیان بەرەو رێگای راست لەجیاتی ئەوەی لەژێر کاریگەری هێزە دژبەرەکانی چەپ وجەماوەر بن. بەرێگەی پێشکەوتن ونوێ کردنەوەی میکانیزمی رێکخستن وکارکردن هاوکات لەگەڵ بەکارهێنانی ئەنترنێت بەشێوەکی کاریگەر وزیرەکانە وشورشی زانیاری وپەیوەندیکردن بۆ خزمەتکردنی خەباتی جەماوەر وبەهێزکردنی رولی هێزە چەپکان وپێشکەوتنخوازەکان.
وبۆ بەدیهێنانی ئەوە، وچارەسەرکردنی جیابوونەوە ودوورکەوتنەوەی گەورە لەنێوان نەوەی نوێ ورێکخستنەکانی چەپ، چەپی ئەلکترونی پێشنیاری گەشەپێدان وپەرەپێدانی زانستی گەورە دەکات لەبواری میکانیزمەکانی کارکردن وخەباتکردن ودیموکراسیکردن وبەشدارکردنی ئەقلی بەکۆمەڵ بۆ بەرزترین ئاست، وخۆ گونجاندن لەگەڵ بارودوخی ئێستا، بەرێگەی:

11. شێوازی نوێی رێکخستنەوە: دوور لە شێوازی کلاسیکی وکونترولی دەسەڵات لەلایەن سەرکردەکان بەرەو سیستەمی ناوخۆیی ومیکانیزمی رێکخستنی دیموکراتی نوی وبەمرونەت وەك جورەك لە (هاوپەمانێتی یان تۆری یان سیستەمی فیدرالی) کە مەلبەندی نین لەروی کارگێرییەوە، ورێژەکی زۆری سەربەخۆیی ونامەرکەزیەت ودیموکراسی تێدا هەبێت، وئازادی هەبێت بۆ رێکخراوە حزبی وجەماوەریەکان وشێوازی جیاوازی رێکخستن وسیاسەتکردن لەسەر ئاستی هزری وجوگرافی وهەرێمی…هتد. وبەخشینی دەسەڵات وهەمئاهنگی لەهەموو بوارەکان. وپێویستە دەسەڵاتی زیاتر بدرێتە رێکخراو وگروپە جیاوازەکان بۆ دارشتنی سیاسەت وبەرنامەکان وپلانی کارکردن بەپێی پێویستی هەر ناوچەك، وهەر گروپەك. وپێویستە چەمکی نوی بەکاربێنین

لەبواری کارگێری ولێکۆلینەوەی زانستی وپێشکەوتنی تەکنلوجی بۆ نوێ کردنەوەی میکانیزمی بەرێوەبردن وپەیوەندیکردنی ناوخۆیی ودەرەکی. وپێویستە ئەو شێواز ومیکانیزمانە مرونەتیان تێدا هەبێت وبەردەوام نوێ بکرێنەوە بەپێی پێویستیەکان، وبەپێی:

أ. پێشکەوتنی تەکنلوجی وزانیاری ومافەکان.

ب. پلەی گەشەکردنی دیموکراسی یاسی ویاسایی.

ت. ئاستی ئازادیەکان وتوانای کاری رێکخراوەیی لەناو هەر کۆمەڵگایەك، ئەگەر بەشێوەکی نهێنی یان ئاشکرا بێت.

پ. چارچێوەی کاری رێکخراوەیی خۆماڵی وهەرێمی وجیهانی.

ج- جوری کێشە ئاراستەکراوەکان ولایەنەکان، بۆ هەلبژاردنی جوری رێکخستنەوە.

ح. کار وپێویستی رێکخراوەکان وقەوارە وگروپە جیاوازەکان.

خ. بنیاتنانی پەیکەری رێکخستنەوەی تایبەت بۆ ماوە وحالەتی دیاریکراو.

د- خوێندنی ئاستی کاریگەری وهەلسەنگاندنی کارکردن وەك رێکخراوی چەپی سەربخۆ، یان کارکردن بەشێوەکی تاك یان قەوارە یان بزوتنەوە یان هاوپەیمانێتی لەناو کۆمەڵگا. وپێویستە شێوەکی پێشکەوتنخوازی هەبێت وبوچوونی هەمەجور ولەوانەش بوچوونی چەپ، بەپێی هاوسەنگی چینایەتی وحالەتی سیاسی هەر وڵاتەك. بۆ نموونە ئەزمونی (بیری ساندرز) ی چەپخواز لەناو حیزبی دیموکراتی ئەمریکا. وپێویستە بزنین کامەیان باشترە وگونجاوترە بۆ بەهێزکردنی رولی چەپ لەناو کۆمەڵگا دا.

ژ. پێویستە وشیاربین لەکاتی هەلبژاردنی ناوی رێکخراو وحیزب وتێرە چەپەکان بەپێی گەشەکردنی کۆمەڵگاکان وهاوسەنگی چینایەتی وسیاسی وتایبەتمەندی هەر وڵاتەك وگۆرینی زۆر ناوی ئێستا، ودوورکەوتنەوە لەو ناوانەی کاریگەری نەرێنیان هەبێت. وشەی کومونیست، ئیشتیراکی…هتد، مەرج نییە رامانی چەپ وراستی رێکخستنەك بسەلمێنیت. کاری جەماوەری لەسەر ئەرز وبەشداریکردنی لە گۆرینی ژیانی کرێکار وزەحمەتکێشان وکۆمەڵگا بەگشتی بەرەو باشتر، بنەمای هەر هەلسەنگاندن وراستگویەکە بۆ هەر رێکخستنەکی چەپ. وسەرباری کاریگەری نەرێنی پروپاگەندەی دژی چەپ، وکاریگەری روخانی (کەمپی ئیشتیراکی) کە پێویستە ڕەچاو بکرێت.

12. بنەمای ئەندامەتی ومافەکانی ئەندام: چەپی ئەلکترونی سیاسەت ومیکانیزمی نوێ دەخاتە روو لەبارەی ئەندامەتی، بۆ ئەوەی ئەندام زیاتر کاریگەری هەبێت وسیاسەت وبەرنامە دارێژیت، وئازاد بێت لەکارکردن بەپێی بوچوونی هزری وسیاسی، کە ئەکرێ هاوتابێت لەگەڵ هەموو یان بەشەك لە سیاسەتەکانی حیزبی چەپ، وبەهێزکردنی لایەنگری ئەندامەکان وهەستکردن بە بەرپرسایەتی سیاسی ورێکخراوەیی، ودوورکەوتنەوە لە مەرکەزیەت وسکرتاریەتی رێکخراوەیی ودسپلینی حیزبی توند، وپێویستە رێکخستنەکانی چەپ ئارەزومەندانە بێت بەپێی دسپلینی خۆیەتی ونەك دەزگای لەشکەری بێت.

وداوای هەلوەشاندنەوەی هەر رێسایەك دەکات ئاستەنگ بێت بەرامبەر مافی دەربرینی ئەندامان لەناو ودەرەوەی رێکخستنەکانی چەپ، وپێویستە ئازادی تەواویان هەبێت بۆ دەربرینی بوچوونی چەپ وسیاسی بەشێوەکی گونجاو، وبەشداریکردنی کاریگەر لە دارشتن وپەسەندکردنی سیاسەتە حزبیەکان، و هەلوەشاندنەوەی چەمك وخاڵی وەکو:

أ. دەربرینی بوچوونت بکە لەناو دەزگای حیزبی یان بلاوکراوەی حیزبی ناوخۆیی یان بەرێگەی نامەیەك بۆ سەرکردایەتی حیزب.

ب. جێبەجێ بکە پاشان گەنگەشە بکە.

ت. گوێ گرتنی کوێر وپولایین.

پ. لایەنگری ئەندامەکان بۆ دەسەڵاتی سەرکردایەتی کە تەنها سەرکردایەتی بیر دەکاتەوە وهەڵدەستێ بە شیکردنەوە ودەرکردنی بڕیار وپێویستە ئەندامەکان بڕیارەکان جێبەجێ بکەن بۆ نەرازیبوون.

ج. دەستخستنی پوستی حیزبی بەپێی لایەنگری بۆ سەرکردایەتی.

ح..........

ئەو شتانە پێش دەیان ساڵ گونجاو وقەبولکراو بوون، بەڵام ئێستا گشتی ولاوازن لەروی دیموکراتییەوە وزۆر کەون بوونە، وکاریگەری زۆر نەرێنییان هەیە، وگەنجان دوور دەخەنەوە لە حیزبەکانی چەپ. ئێستا وەکو دەبینین لەماوەی چەند خولەکەك گەنجان دەتوانن پوست بلاوبکەنەوە لە تۆرە کۆمەڵایەتیەکان، ولەسەر ئەنترنێت ودەربرین لە بوچوونیان دەکەن وبەشێوەکی ئازادانە گفتوگو دەکەن ودەگەنە ژمارەکی زۆری خەلك، لە کاتێك زۆربەی رێکخراوەکانی چەپ رێگایان پێنادەن بەشێوەکی ئازادانە دەربرین بکەن وداوایان لێدەکەن چاوەرێ بن تاکو کۆبوونەوەی دەزگای حیزبی پاش حەفتەیەك یان مانگەك، یان بلاوکردنەوە لەناو بلاوکراوەی حیزبی ناوخۆیی، یان بەرێگەی

نامەیەك بۆ سەرکردەی حیزبی وبەشێوەکی نهێنی! وتەنها دەگەنە ژمارەکی کەمی خەلك وهەتا ناگەنە هەموو ئەندامانی حیزیش!. ئەژمارکردنی گەنگەشە وگفتوگوی سیاسی وهزری وەك کارەکی ناوخۆیی رێگرە بۆ جەماوەری چەپ بۆ ئەوەی ئەو هزر وبوچوونانە بزانێت لەناو رێکخستنەکانی چەپ وهەلسەنگاندنی بۆ بکات وبوچوونی فەرمی ناگاتە جەماوەر. ولەئەنجامدا، چاودێری جەماوەری وکارلێکردن لاواز دەبێت، ودەبینە تائیفەی چەپی-ئاینی داخراو!

وەك کەسانی چەپخواز، زۆر شت دەخەینە روو بۆ کۆمەڵگا، وداوای دیموکراسی وفرەلایەنی وزەلالی وهەلبژاردنی راستەوخو دەکەین، وبەشدارکردنی جەماوەر لە بڕیار وئازادی تاك وگشتی، ومافی دەربرینی ئاشکرا وجیاوازی وبوچوونی بەرامبەر وراگەیاندنی کراوە وهەمەجور …هتد. بەڵام هەروەها گرنگە پسیاری خۆمان بکەین، ئایە ئەو شت ومافە سەرەکیانە وزۆر گرنگانە بەردەستن بۆ ئەندامانی رێکخستنەکانمان، وتا چ رادە جێبەجێ دەکرێن، ورەنگ دەدەنەوە لەناو کاری رێکخراوەیی وسیاسی وهزری؟؟! هاودژی وکەم وکورتی وکەمترخەمی گەورەمان هەیە، وپێویستە پێداچوونەوە بکەین ونوێ کردنەوە وگەشەپێدان بکەین. وبۆیە گرنگترین بنەمای ئەندامەتی ومافی ئەندامان، بەپێی چەپی ئەلکترونی، ئەوانەی خوارەوەن:

أ. ئەندامەتی پەیوەستە بە چەمکی هاوپەیمانێتی وهاوکاری وکاری هاوبەش بۆ بەدیهێنانی هەندێ ئامانجی دیاریکراو، ونەك بە دەسەڵاتەکی ناوەندی. ئەندام رولی سەرەکی هەیە لە دارشتنی سیاسەتی گشتی حیزب، بەشداریکردنی ئەندام وکادیرانی حیزب لە دارشتنی ساسەتی حیزب لە بنکەوە بۆ سەرکردایەتی شتەکی زۆر گرنگە. وپێویستە توانا ومیکانیزم وبارودوخی گونجاو هەبێ لەناو حیزب بۆ ئەوە کارە ، وپێویستە ئەندامان هانبدەن خۆیان پێشبخەن وشیرکردنەوە وداهێنان بکەن لەناو ریزەکانی حیزب، سەرەرای گونجانی بوچوونیان لەگەڵ وتاری فەرمی یان نە، وپێویستە خەبات بەهێز بکرێت لەسەر هەموو ئاستەکان وسوود وەرگیرێت لە دەستپێشخەری ئەندامەکان.

ب. هەلبژاردنی شێوە وپلەی هەمەجوری ئەندامەتی بەمرونەت (کارا، هاوسوزی، کاتی، …هتد) بۆ ئەوەی هەر کەسەك کاری حیزبی بکات بەپێ بارودوخی کەسایەتی ژیانی، وبەپێی گەشەکردنی زانستی وماف وجورەکانی رێکخستن.

ت. هێلی گشتی رێکخستن بکرێنە رێنیشاندەرێك وكاركردن بەپێی ئەو هێلانە.

پ. دەربرینی ئاشکرا لە بوچوون لەناو ودەرەوەی رێکخستنەکان بەشێوەکی شارستانی وکاریگەر، وبەشێوەکی گونجاو وبێ ئاستەنگ یان ترس یان دوودلی.

ج. ئەندام مافی هەیە بەشێوەکی تەواو وئاشکرا رەخنە لە سیاسەتەکانی فەرمی حیزب بگرێت.

ح. ئەندام مافی هەیە ئەو سیاسەتە فەرمیانە جێبەجێ نەکات ئەگەر قەناعەتی پێ نەبێت.

خ. مافی هەلبژاردن وخۆ کاندیدکردن بۆ دەزگاکانی رێکخستن، وهەروەها بەشداریکردن لە دوورخستنەوەی ئەندامانی سەرکردایەتی ئەگەر نەیانتوانی ئەرکەکانیان جێبەجێ بکەن.

د. مافی (ئەندامەتی لێکدراو). ئەندام دەتوانی ببێتە ئەندامی زیاتر لە حیزبەکی یان رێکخستنەکی چەپ لەهەمان کات. ئەکرێ لەگەڵ حیزبەکی چەپی گشتی کاربکات ولەهەمان کات لەگەڵ حیزبەکی تری چەپ بکات جەخت لەسەر ژینگە بکاتەوە.

ژ. مافی دروستکردنی کوتلە لەناو حیزب ومافی بەکارهێنانی کەنالەکانی حیزب وراگەیاندنی حیزب یان راگەیاندنەکی تایبەت بەخۆی هەبێت بۆ دیارکردنی سیاسەتەکانی وجیاوازی لەگەڵ هێلی فەرمی حیزب.

ر. بەکارنەهێنانی شێوازی خائینکردن ودوورخستنەوە لەگەڵ ئەندام لەبەر جیاوازی هزری وسیاسی.

ز. هەلوەشاندنەوەی سزای دەرکردن لە حیزب چۆنکە جورەکی (سێدارەدانی سیاسی ورێکخراوەیی) یە، وپێویستە هەندێ سزای سووکتر هەبێ وەکو (سڕکردنەوەی تەواو) بۆ ئەوەی کەرامەتی سیاسی ومروڤایەتی ئەندام پارێزراو بێت ودەرفەتی بدەنێ بۆ گۆرین، وپێویستە دەرچوون لە حیزب بەشێوەکی ئارەزومەندانە بێت هەروەکو ئەندامەتی. سزای دەرکردن زۆر رەقە وئەکرێ هەندێ جار بەکاربێت بۆ تەصفیەکردنی حیساباتی سیاسی لەلایەن هەندێ سەرکردەی نەفس نزم.

س. پێشخستنی میکانیزم ورێسای ئەندامەتی ئەلکترونی، تێپەربێت لە شێوازی کلاسیکی ئەندامەتی ووڵات ورەگەزنامە وشوێن وتەمەن…هتد. بەڵام پێویستە لایەنە ئەمنی بەرچاو وەرگیرێت.

ش. دۆزینەوەی میکانیزم وسیاسەتی دیموکراتی بە مرونەت بۆ مامەلەکردن لەگەڵ کەسانی چەپی سەربخۆ وسوود لە تواناکانیان

وەرگیرێت بەشێوەکی گونجاو، وبەشێوەکی نەرێنی تەماشە نەکرێن یان مامەلەیان لەگەڵ بکرێت بەشێوەکی ناشیاو.

13. هەمەجوری دەزگاکان ومافی دەربرین وجیاوازی وراگەیاندنی ئازاد: بۆ مسوگەرکردن وبەهێزکردنی یەکێتی حیزب وپێشخستنی، ودوورکەوتنەوە لە ناکوکی ولێکجیابوونەوە کە نەخوشیەکی ماوەدرێژی چەپە، ودەستلەکارکێشان وکوچکردنی ئەندام، وپابەندبوون بە پرنسیپی دیموکراتی. چەپی ئەلکترونی دان بە هەمەجوری وبوچوونی هزری جیاواز دەنێت لەناو دەزگای رێکخستن.

راگەیاندن پێویستە ئازاد وکراوە بێت، وبۆ هەموو ئەندامی حیزب بێت وبۆ دەرەوەش بۆ هەلگرانی هزری چەپ وپێشکەوتنخواز ومروڤایەتی، وهەتا بۆ رەخنەگرانی چەپیش وەك جورەك لە رێزگرتن. وهەموو ئەندامانی حیزب مافیان هەیە راگەیاندن بەکاربێنن بۆ دەربرین لە هەلوێستیان لە سیاسەتە فەرمیەکانی حیزب ودەربرین لە را وبوچوونیان وپەیاکردنی دیالوکەکی چالاك لەناو حیزب ووەرگرتنی بڕیاری دروست.

هەروەها پێویستە سیستەمەکی دادوەری سەربخۆ هەبێت ودادگای پیشەیی ودەزگای لێکۆلینەوەی سەربخۆ لەناو حیزبەکانی چەپ، بۆ مسوگەرکردنی دادگاییکردنی ئاشکرا وبێلایەن لەحالەتی هەبوونی سەرپێچی. وئەندام مافی هەیە پارێزەری هەبێت بۆ بەرگریکردن لێی لەناو حیزب یان لە دەرەوە. وپێویستە سزادان دوایین بژاردە بێت بۆ ئەوەی سیستەمی دادوەری چەپ ببێتە نموونە بۆ کۆمەڵگا.

14. بنکەی حیزبی سەرچاوەی دەسەڵاتە: وەکو چۆن دەڵێن (مللەت سەرچاوەی دەسەڵاتە) لەناو دەولەت وکۆمەڵگا، هەروەها پێویستە بنکەی حیزبی سەرچاوەی دەسەڵات بێت لەناو حیزبەکانی چەپ وپێویستە عەقل وبڕیاری هاوبەش بنەمای رێکخستنەکانی چەپی ئەلکترونی بێت، وسیاسەتەکان لە بنکەوە دارێژن بەشێوەکی ئاشکرا، وبڕیاری گرنگ بدرێت بەرێگەی راپرسی حیزبی دیموکراتی ئاشکرا وبەپێی بنەمای دیموکراتی ولەژێر سەرپەرشتی لیژنەی سەربخۆ وبێلایەن ئەندامەکان بەشداربن تێیدا، ودیالوکی کراوە هەبێت لەبارەی کێشەکان، وپێویستە میکانیزم وتەکنیکی نوێ هەبێت بۆ ئەنجامدانیان بەشێوەکی ئاسان وبەردەوام.

15. ئەقلی بەکۆمەڵ وکونفرانس: کونفرانس یەکەك لە گرنگترین بنەمای حیزبی چەپن، ووێستگەی سەرەکی یە بۆ پێداچوونەوە

وهەلسەنگاندن وپەسەندکردنی سیاسەت ومیکانیزمی نوێ بەرێگەی بەشدارکردنی ئەندامانی حیزب، بۆیە پێویستە کونفرانسی دەوری وئاشکرا هەبێت، بەو شێوە:

أ. ئامادەکاری دەکرێت بۆ کونفرانس لەلایەن لیژنەی ئاشکرا هەموو ئاستی حیزبی تێدا هەبێت، سەرکردایەتی وبنکە وقەوارەی جیاواز.

ب. ئامادەکاری ئاشکرا وفراوان بێت هەممو لایەن بەشداری تێدا بکەن لەناو ودەرەوەی دەزگای حیزبی لەبارەی سیاسەت وبەرنامەی حیزب ورێزگرتنی راو وبوچوونەکان.

ت. ئەنجامدانی هەلبژاردنی دیموکراتی ئاشکرا لەژێر سەرپەرشتی دادوەری نوێنەرانی کونفرانس.

پ. کوتای گەنجان وئافرەتان بۆ نوێنەرانی کونفرانس.

ج. ئەندامانی سەرکردایەتی پێشوو ئامادە دەبن وەك مێوان وبۆ هەلسەنگاندن ئەگەر هەلنەبژێردرێن، وسەرکردایەتی مافی نییە (نوێنەری) هەبێ بۆ کونفرانس بۆ هەلبژاردن لە دەزگای حیزبی.

ح. لیژنە دروست دەکرێت بۆ بەرێوەبردنی کونفرانس وروژانە دوو جار یان زیاتر دەگێردرێن.

خ. کونفرانس بەشێوەکی ئاشکرا پەخش دەکرێت بۆ جەماوەر یان بەلای کەمەوە بۆ ئەندامانی حیزب بەپێی بارودوخی هەر وڵاتەك، وتەکنیکی هاوچەرخ.

د. پێویستە هەلسەنگاندنی سیاسەتەکانی حیزب بکرێت لەنێوان هەردوو کونفرانس بۆ زانینی هۆیەکانی سەرکەوتن وناسەرکەوتن وگەنگەشەکردنی لەناو کونفرانس.

ژ. ئەنجامدانی هەلبژاردنی دیموکراتی ئاشکرا بۆ سەرکردایەتی حیزب پاش کونفرانس لەژێر سەرپەرشتی دادوەری سەربخۆ وبێلایەن لەدەرەوە وناوەی حیزب، وپێشتر کەمپینی هەلبژاردن هەبێ بۆ کاندیدان، بۆ دیارکردنی سیاسەتەکانیان. وئەندامانی حیزب بەشێوەکی راستەوخۆ هەلیان دەبژێرن، نەك تەنها نوێنەرانی کونفرانس، بۆ ئەوەی دەربرین ئەقل وبڕیاری بەکۆمەڵی حیزب بکات.

بەشێوەکی گشتی، پێویستە هەموو دەزگایە حیزبیەکان لەحالەتی (کونفرانسی هەمیشەیی) دابن بەرێگەی تەکنیکی نوێ. وئاراستەکردنی هەموو سیاسەت وبەرنامە وبەیاننامە لەسەر ئاستی حیزبی جیاواز بەشێوەکی بەردەوام وگەنگەشەکردنیان بۆ ماوەکی دیاریکراو ودەنگدان لەسەریان ئەگەر پێویست بێت، وپەسەندکردنیان لەناو گروپی ئەنترنێتی یان تۆری کۆمەڵایەتی داخراو تەنها بۆ ئەندامان، وهەندێ گروپی تر بۆ جەماوەری

حیزب لە شار وگوندەکان…هتد. بۆ ئەوەی دەربرین ئەقل وبڕیاری بەکۆمەڵی حیزب بکات، لەجیاتی ئەوەی تەنها دەربرین دەزگای سەرکردایەتی بکات.

16. کارلێکردن وچاودێری جەماوەر لەسەر حیزب: کارلێکردنی هاوبەش لەگەڵ جەماوەر وژینگەی دەرەوە وەك بەشەك لە (چاودێری لەسەر چالاکی حیزب وسیاسەتەکانی) وبەشداریکردنی جەماوەر لە پەسەندکردنی سیاسەتەکان وهەلسەنگاندنیان بەرێگەی:

أ. ئاراستەکردنی بەرنامە وبەڵگەنامە وسیستەمی ناوخۆیی بۆ گەنگەشەی گشتی وکراوە بەشێوەکی بەردەوام بەرێگەی سایتی ئەلکترونی پێشکەوتوو بۆ کارلێکردن وکوەمێنتکردن وەدەنگدان…هتد. لەناو گروپی تۆرە کۆمەڵایتیەکان، وسوود وەرگرتن لە ئامارە زانستیەکان لەبارەی ژمارەی سەرەدان وپلە وشێوەی کارلێکردن وبابەتەکان…هتد لەپێناو هەلسەنگاندن وپێشخستن.

ب. سوود وەرگرتن لە بوچوون وشیکردنەوەی زانستی کەسان ودەزگا زانستیەکان بۆ دارشتنی بەرنامە و سیاسەتەکان.

ت. وبەشێوەکی بەردەوام، داوای فیدباك بکرێت لە چینە جیاوازەکانی کۆمەڵگا.

پ. بۆ شیکردنەوە وهەلسەنگاندنی سیاسەتی هەمەجور لەسەر ئاستی جیاواز ورادەی سەرکەوتنیان وئاستی بەدیهێنانی ئامانجەکان ودەستنیشانکردنی هەڵەکان وکەم وکورتیەکان.

ج. تەنها ئەوەی کارنەکات هەڵە ناکات، بۆیە کاتێ حیزبەکانی چەپ هەڵە دەکەن پێویستە داوای لێبوردن بکەن لە جەماوەر وئەندامان لەبەر هەڵەکانیان.

17. سەرکردایەتی بەکۆمەڵ: هەلوەشاندنەوەی هەموو ئەو پوستانەی دەبنە هۆی چەسپاندنی دەسەڵاتی تاك وەکو: سکرتێری گشتی، سەروك، سەرکردە….هتد. وبەهێزکردنی سەرکردایەتی بەکۆمەڵ لەهەردوو رەگەز وهەبوونی ڕێکخەر لە بەشە جیاوازەکان وقسەکەران بەناوی حیزب لەبواری (گەنجان، ئابوری، ئافرەت، بەرگری، ئەنجومەنی نوێنەران، سیاسەتی دەرەوە…هتد) بەشێوەیەك دەسەڵاتەکان وبەرپرساتیەکان دابەش بکرێن لەناو کادیرانی حیزب.

18. سەرکردایەتی گەنجان لەگەڵ جەماوەر: بەداخەوە ئێستا دەبینین هەندێ سەرکردەی چەپ لەجیهانی عەرەبی بوونەتە وەك سەرکردە وشاهەکانی عەرەب وکورسی بەجێ ناهێلن وبۆ خۆیان کردووتە

خاوەندارەتی تایبەت. وزۆر جار دەبینین سەرکردەکانی چەپ ناگۆڕێن وئەوان بنکەی حیزبی هەلدەبژێرن نەك بەپێچەوانەوە! وئەوە حالەتەکی نەرێنی یە وزیانەکی زۆر بە چەپ دەگەیێنێت، وزۆر دوورە لە نەریتە دیموکراتیەکانی چەپ، بۆیە چەپی ئەلکترونی جەخت دەکاتەوە لەسەر گواستنەوەی دەسەڵات بەشێوەکی ئاشتیانە، وبرگەکی سەرەکی هەیە لە پەیرەوی ناوخۆیی دەڵێت ناکرێ پوستی سەرکردە لە دوو خولی هەلبژاردن زیاتر بێ ولە 6-8 ساڵ تێپەڕنەبێت.

هەروەها چەپی ئەلکترونی جەخت دەکاتەوە لەسەر گەنجان لە سەرکردایەتی حیزب، وگرنگی دەداتە چینەکان، وکاردەکات بۆ پێکهێنانی کادری نوێ بەشێوەکی بەردەوام، بۆ ئەوەی لەگەڵ جەماوەر سەرکردایەتی بکەن ولەگەڵیان بن لەهەموو خۆپیشاندان ونەرازیبوون ومانگرتنەکان….هتد.

هەروەها زۆر گرنگە بۆ ئاراستەکردنی سیاسەتی ئاقلانە ونیزیکی واقیع، برگەکی روون هەبێت لەناو پەیرەوی ناوخۆیی لەبارەی مانەوەی ئەندامانی سەرکردایەتی ڕێکخستن لەناو وڵات، ونشتەجێی هەمیشەیی بن، وبەشداری بکەن لە سەرکردایەتیکردنی کاری مەیدانی ڕۆژانە وخەباتکردن لەناو جەماوەر. وپێویستە ڕێگە نەدرێت ئەندامەك ببێتە سەرکردە ئەگەر لە دەرەوە بژیت بەشێوەکی هەمیشەیی یان نیمچە هەمیشەیی، تەنها لەحالەتی زۆر نائاسایی نەبێت یان بۆ جێبەجێکردنی ئەرکەکانی حیزب بۆ ماوەکی دیاریکراو، وپێویستە ئەندامی سەرکردە پوستی خۆی بەجێ بێلیت ئەگەر ویستی لە دەرەوە بژیت، یانئەگەر نەیتوانی بەردەوامبێت وەك سەرکردە بەهۆی بارودوخی خێزانی یان کەسایەتی یان پیشەیی…هتد.

19. زەلالی وبواری دارایی: جیهان بەشێوەکی گشتی بەرەو زەلالی دەروات، بەتایبەت ئەنترنێت وتەکنیکی نوێ وتۆری کۆمەڵایەتی چاودێری شکاندووە وراستیەکان کەتوونە بەرچاوی جەماوەر. بۆیە چەپی ئەلکترونی زەلالی تەواو بەکاردێنیت لە کاری خۆیدا ولەهەموو چالاکیەکانی ناوخۆیی ودەرەکی، جگە ئەگەر زیانی هەبێ لەروی ئەمنییەوە.

ئەندامی حیزب ئابونەی دارایی پێشکەش دەکەن وجوری تری پشتگیری دارایی، بۆیە پێویستە هەموو کادر ودەزگاکان وئەندامان ڕەچاوی زەلالی بن وبەتایبەتی زەلالی دارایی لەسەر ئاستی حیزبی وکەسایەتی، وپێشکەشکردنی راپورتی دارایی دەوری لەبارەی چۆنیەتی خەرجکردنی پارە. وپێویستە هەموو ئەندامان پێگەی دارایی خۆیان ئاشکرا بکەن وبەتایبەتی سەرکردەکان بۆ

ئەوەی هاودژی دروست نەبێ لەنێوان بەرژەوەندی حیزبی وکەسایەتی.
وبۆ روو بەرووبوونەوەی گەندەلی لەناو حیزبەكانی چەپ وخراپ بەكارهێنانی پوست وبەهێزكردنی دەستپاكی، پێویستە پرنسیپی (ئەوەت لەكوێە هاورێ؟) بەكاربینین لەحالەتی هەبوونی كێشەی جێگای گومان.
هەروەها سەپاندنی (باج) رێژەیەك لە مووچەی نوێنەرانی حیزب ئەوانە كاری حكومی دەكەن یان جورەكانی تری داهات ورادەستی دەزگای حیزبی بكرێت، بەپێی باوردوخی دارایی وتایبەتمەندی هەر وڵاتەك.
20. شیاندنی ئەندام وسەركردە وكادرەكان بۆ وەرگرتن وبەكارهێنانی پێشكەوتنی تەكنلوجی وزانستی: وبەتایبەتی تەكنلوجیای زانیاری وئەنترنێت وتۆرە كۆمەڵایەتیەكان ، لەپێناو:
أ. بلاوكردنەوەی بیروباوەری چەپ وبەهای مروڤایەتی بەشێوەكی گشتی، وپرنسیپی هاولاتیبوون ویەكسانی وداپەروەری كۆمەڵایەتی وسكیولاری وئیشتیراكیەتی دیموكراتی ویەكسانی تەواو بۆ ئافرەت بەشێوەكی تایبەت. وراگەیاندنی ئازاد وبەكارهێنانی شێوازی هاوچەرخ بۆ گەیاندنی بیروباوەری چەپ بۆ زۆرترین خەلك وبەكەمترین تێچوو، ووازهێنان لە راگەیاندنی كاغەز كە تەنها دەگاتە ژمارەكی كەمی خەلك.

ب. بەكارهێنانی بەشێوەكی كاریگەر لەبواری رێكخستن وكاری دەزگا حیزبیەكان بۆ بەرێوەبردن وپەیوەندیكرن ودیالوك ووەرگرتنی بڕیاری دروست ودەربرین لە رای جەماوەر وبەهێزكردنی كارلێكردن ودیالوكی ناوخۆیی وگیانی (تیمی كاركردن) وهاوكاری ئەرێنی.

ت. كارلێكردنی زیندوو وكاریگەر لەگەڵ ژینگەی دەرەوە.
پ. بەكارهێنانی بەشێوەكی كاریگەر لەبواری گەشەپێدانی هزری وسیاسی.
ج. وبەشێوەكی گشتی، بەكارهێنانی لەبوارە جیاوازەكانی سیاسی ورێكخراوەیی وراگەیاندن.
ح. بەكارهێنانی بۆ پەیداكردنی میكانیزمی نوێ بۆ رێكخستنەوە وخۆپیشاندان وكۆكردنەوەی جەماوەر وكەمپینی هەلبژاردن. وئەو دەبێتە هۆی پێشخستنی كار وكەمكردنی تێچووەكان.
خ. بەكارهێنانی بەشێوەكی كاریگەر لە نەرازیبوونی جەماوەری

ئەلکترونی ومانگرتنی پیشەیی وپێکهێنانی گروپی ئەلکترونی…هتد. وهەتا راگرتنی کار بەشێوەکی تەکنیکی- ئەلکترونی بۆ فشارکردن وبەدیهێنانی هەندێ داواکاری دیاریکراو.

د. بەدەستهێنانی توانای تەکنیکی پێشکەوتوو وخێرا بۆ گەیشتنی زۆرترین کەس وگروپ.

ژ. رێگرتن لە کەمپینی هاودژ وخراپەکاران وسیخوری وشەری ئەلکترونی، وپاراستنی سیستەمی ئەلکترونی حیزب وئەندامان، وپێشخستنی تواناکان بۆ رووبەرووبوونەوەی هەر هەرەشەکی تەکنیکی- ئەمنی.

ر. وهەندێ جار وەڵامدانەوەی ئەلکترونی ئەگەر پێویست بێت.

ز. هەروەها لەناوبردنی تۆر وسیستەمی تەکنیکی حوکمەتە دیکتاتوریەکان وبەتایبەتی سیستەمی ئەمنی سیاسی ولەشکەری وئابوری وراگەیاندن، ئەگەر پێویست بێت.

س. وپێویستە لەپروسەکی بەردەوامی پێشختن دابین لەسەر ئاستی تەکنیکی وزانیاری، وخەباتی ئەلکترونی ببێتە گرنگترین شێوەی سەرەکی خەباتکردن.

لەکوتایی، هێزەکانی چەپ بەهەموو بەشەکانی و بەتایبەتی لە وڵاتەکانمان، ئێستا لە بارودوخەکی زۆر زەحمەت وئالوزدا کاردەکەن، بەتوانای زۆر کەم، وتوشی زۆر ئاستەنگ دەبن، بەڵام سەرەرای کەم وکورتی وپەرت وبەلاوبوون هیوای سەرەکی مروڤی پێشکەوتنخوازە بۆ بیاتنانی جیهانەکی باشتر. چەپی ئەلکترونی بەشداریەکی بچووکە بۆ دەرخستنی چەپ لە قەیرانەکانی وراگرتنی پاشەکشە ونوێ کردنەوەی وتاری سیاسی ومیکانیزمی کارکردن ورێکخستن وبەرێوەبردن، بەپێی شارەزایی سیاسی ورێکخراوەییم لە زۆر حیزبەکانی چەپی عیراقی ولەبواری راگەیاندن، ولە دەزگای دیالوکی شارستانی وکاری دیموکراتی وکاری پیشەیی کەسایەتی وەك کەسەکی تایبەتمەند لە بنیاتنان وپێشخستنی سیستەمەکانی سەرکردایەتی وبەرێوەبردن وحوکمەتی ئەلکترونی.

ئەو چەمکە بەو واتایە لە گەشەکردنی بەردەوامە لەسەر ئاستی پراکتیکی، وبێگومان هەڵە وراستی هەلدەگرێت، وپێویستی بە کات وکاری هاوبەشە بۆ ئەوەی زیاتر گەشەبکات، وهەر کەسەك بیەوێت چەپی ئەلکترونی وئاسوی ئیشتیراکی دیموکراتی پێشبخات بەرەو شێوەی نوێی زانستی وسەردەمیانە لە وتاری سیاسی ومیکانیزمی رێکخستنەوە دەتوانی بەشداری تێدا بکات، لەپێناو

جێگرەوەکی سیاسی وئابوری کۆمەڵایەتی وماف وروشەنبیری وژینگەیی باشتر وئاست بەرزتر بۆ مروڤ.

رزگار ئاکرەیی. کورتیەك لەبارەی:

نووسەر وسیاسەتمەدار ومیدیکاری چەپی سەربخۆ، یەکەم کەس بوو چەمکی چەپی ئەلکترونی خستەروو (بەئینگلیزی: E-Left)
ڕێکخەری گشتی دەزگای دیالوکی شارستانی – الحوار المتمدن
ڕێکخەری بنکەی خوێندن وتوێژینەوەی مارکسیەت وچەپ
لەدایکبوون: ئاکرێ- عیراق 1966

چالاکی سیاسی:

- 1984-1990 حیزبی شیوعی عیراق.
- 1990- 1992 ڕێکخراوی روتی کومونیست.
- 1993- 2000 حیزبی کومونیستی کرێکارانی عیراقی.

کاری هاوبەش لەنێوان هێزەکانی چەپ:

چەندین پێشنیاری پراکتیکی ودەستپێشخەری پێشکەشکردووە بۆ نیزیکردنەوەی هێزەکانی چەپ لە عیراق وبەهێزکردنی کاری هاوبەش لەنێوانیان. بەپێی بارودوخی ئالوزی عیراق وناوچەکە وئاراستەی هزری وسیاسی چەپی جیاواز وبەپێی جەختکردنەوە لەسەر خالی پێکەوە گەیشتن ودیالوکی شارستانی ودەستنیشانکردنی خالی جیاوازی لەنێوان هێزەکانی چەپ وپێشکەوتنخواز. باوەری هەیە بە دامەزراندنی حیزبەکی-چارچێوەی چەپی یەکگرتوو لە عیراق ولەگشت وڵاتانی جیهانی عەرەبی.

- داوای هەلوەشاندنەوەی سزای سێدارەدانی کردووە، ویەکەکە لە دامەزرێنەرانی بنکەی مافی ژیانە بۆ هەلوەشاندنەوەی سزای سێدارەدان لەجیهانی عەرەبی.
- چالاکە لەبواری بەرگریکردن لە مافی ئافرەت ویەکسانی تەواوی ئافرەت، ویەکەکە لە دامەزرێنەرانی بنکەی یەکسانی ئافرەت.
- بەشداریکردووە لە چەندین کۆبوونەوە وکونفرانس لەبارەی چەپ ومافی مروڤ لە عیراق وولاتانی عەرەبی.
- بەدەیان خوێندنەوە وتوێژینەوە ووتاری هزری وسیاسی هەیە، بلاوکراوەتەوە لە دیالوکی شارستانی، ڕێگای کوردستان، بلاوکراوەی دەنگ وباس، روژنامەی الحیاە، ویژدان، راستی،

بەرەو پێش، نەهجی دیموکراتی، وبلاوکراوەی ناوخۆیی حیزب ودەیان سایتی ئەنترنێت…

- بەشداریکردووە لە کاری وەرگێران وراستکردنەوە.
- خوێندنەوە وتوێژینەوەی زانستی پەیوەست بە بواری کار وخوێندن.

سایت: https://rezgar.com

رزگار ئاکرەیی لە ویکیبیدیا
https://ar.wikipedia.org/wiki/%D8%B1%D8%B2%D9%83%D8%A7%D8%B1_%D8%B9%D9%82%D8%B1%D8%A7%D9%88%D9%8A
رزگار ئاکرەیی – سایتی سیاسی لە فەیسبوك : https://www.facebook.com/RezgarAkrawiPage
وتارە کە بە زمانی عەرەبی
https://www.ahewar.org/debat/s.asp?aid=730446

رزگار ئاکرەیی (رزکار عقراوی)
چەپخوازێکی سەربەخۆ
rezgar1@yahoo.com

مۆسیقا لە دیدی جوبران خەلیل جوبرانەوە.. ئەردەڵان عەبدوڵڵا

راستە لوبنان وڵاتێکی بچوکی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست و گەلی عەرەبییە، بەڵام ئەم وڵاتە بچووکە لەڕووی فەرهەنگییەوە، ڕۆڵێکی ئێجگار گەورەی هەبووە لە بڵاوکردنەوەی فەرهەنگ و ڕۆشنبیری بەتایبەتی لەم یەک دوو سەدەیەی پێشوودا، زۆرجار لوبنان بە چاپخانەی عەرەب دادەنرا. هەرئەمەش وایکردووە کە لەم وڵاتە بچووکەدا، کۆمەڵێک ناوی مەزن لەناو دونیای ڕۆشنبیری عەرەبیدا لەدایک بن، یەکێکیش لەو ناوە مەزنانە جوبران خەلیل جوبرانە.

دیارە جوبران خەلیل جوبران نەک لەناو گەلی عەرەبیدا، بەڵکو لەتەواوی جیهاندا، خاوەنی پێگەیەکی گرنگە بەتایبەتی لە

ئەمریکادا، چونکە دوا ساتەکانی ژیانی لەوێ بەسەربردووە و بەشێکی نووسینەکانیشی بە زمانی ئینگلیزی چاپکردووە.

خۆشبەختانە ئێستا لەو ناو ئەدەبیاتی کوردیشدا گرنگی باش بەم نووسەرە مەزنەی لوبنان دەدەن . برای هەژامان کاک ئازاد بەرزنجی تەواوی کارەکانی کردووە بە کوردیی و لەلایەن دەزگای چاپ و پەخشی جەمال عیرفانەوە بەشێوەیەکی زۆر جوان چاپکراوە.

کاتێک نووسینەکانی جوبران دەخوێنیتەوە، هەست بە تام و چێژێکی گەورەی ئەدەبی دەکەیت، چونکە بە زمانێکی زۆر جوان و بەرزی ئەدەبی دەپەیڤێت و زۆرجار واهەست دەکەیت، کە دەقێکی شیعری دەخوێنیتەوە و خۆت لەبەردەم شاعیرێکی گەورەدا دەبینیتەوە، هەموو نووسینەکانی لێوانلێوە لە وێنەی شیعریی و زمان پاراوەیی و جوانیی.

لە کۆبەرهەمەکەیدا کەمێک چیرۆک و پەخشانی زۆر جوانی تێدایە، بەڵام لە هەموویان گرنگتر و جوانتر بەلای منەوە، بابەتێکی بوو بەناوی « مۆسیقا»وە. نووسەر ئەم بابەتەی لە ساڵی 1905 دا نووسیوە، تێیدا بۆچوونی خۆی لەبارەی مۆسیقاوە دەرخستووە. من بۆچوونی زۆر فەیلەسوف و بیرمەند و نووسەری جیهانم لەبارەی مۆسیقاوە خوێندەتەوە، بەڵام کەسیان وەکو ئەم نووسینەی جوبران خەلیل جوبران بەلامەوە جوان نەبووە.
هەوڵ دەدەم لەم وتارەدا کەمێک باسی جوبران خەلیل و ئەو دەقە جوانەی بکەم.

کەسێکی فرە بەهرە

جوبران خەلیل جوبران لە ساڵی 1883 لە ناوچەی بشەڕی لە هەرێمی چیای لوبنان لە خێزانێکی مارۆنی مەسیحی لەدایک بووە و لە ساڵی 1931 لە ئەمریکا کۆچی دوایکردووە. ئەو لەیەک کاتدا شاعیر و نووسەر و نیگارکێش و چالاکوانی مەدەنیی و سیاسیش بووە. لەهەمانکاتیشدا بەیەکێک لە نووسەرە دیارەکانی «ئەدەبی تاوارگە» یان وەکو عەرەبەکان دەڵێن» ادب المهجر« دادەنرێت . جگە لەوەش ڕۆڵێکی بەرچاوی هەبووە لە پێشخستن و مۆدێرنکردنی شیعر و چیرۆکی عەرەبی. لە بواری چیرۆک نووسینیشدا ڕۆڵێکی بەرچاوی هەبووە، بەشێکی زۆری کارەکانیشی لە خۆرئاوادا زۆر بڵاوە، بەتایبەتی چیرۆکی «پەیغەمبەر» کە لە ساڵی 1923 دا بە ئینگلیزی نووسیویەتی، یەکێکە لە کارە ناسراو و جوانەکانی. جگە لە کەمێک بەرهەمی جوانی تر، کە هەرهەموویان چ لەڕووی ناوەڕۆک و شێوازەوە زۆر جوانن.

یەکێکی تر لە کارە جوانەکانی پەخشانێکی ئەدەبی زۆر جوانە بە ناوی «مۆسیقا»، لە ڕێگەی ئەم پەخشانەوە نووسەر هەوڵیداوە بەشێوازێکی ئەجگار بەزر و جوان، وەسفی مۆسیقا بکات و کاریگەرییە گەورەکانیشی بەسەرمانەوە دەربخات. لێرەدا هەوڵ دەدەم پوختەیەک لەو بۆچوونانەی بخەمەڕوو.

مۆسیقا

وەکو پێشتریش وتم، جوبران خەلیل جوبران ئەم نووسینەی لە ساڵی 1905 دا بڵاوکردۆتەوەو تێیدا باسی چەندین لایەنی جوان و گرنگی مۆسیقا دەکات. لەهەمانکاتیشدا باسی پەیوەندیی مۆسیقا بە ژیانی مرۆڤەوە دەکات چ لەکاتی خۆشیدا یان ناخۆشیدا، جەنگ و ئاشتیدا، کاروان و سەفەردا. هەروەها گرنگی مۆسیقا بە بەخشینی ئارامی دەروونی بە مرۆڤ.

زمانی ناخی مرۆڤە

جوبران دەڵێت: بەڵێ مۆسیقا زمانی دەروونە، ئاوازەکانیش ئەو نەسیمە سازگارانەن کە ژێیەکانی سۆز دەبزوێنن. ئەو ئەنگوستە ناسکانەن کە لە دەرگای هەستەکان دەدەن و یاد بێدار دەکەنەوە.

– مۆسیقا ئەو نەغمە ناسکانەیە کە هەم یادەوەریی ساتەکانی خەم و پەژارەو هەم ساتەکانی سەفا و شادی لەسەر پەڕەکانی خەیاڵ زیندوو دەکەنەوە. ل 40

– مۆسیقا وەکو چرا وایە، تاریکیی دەروون دەڕەوێنێتەوەو دڵ ڕووناک دەکاتەوەو پەردە لەسەر قووڵایی هەڵدەماڵێت.ل41

– مۆسیقا وەکو شیعر و فۆتۆگراف، گوزارشت لە حاڵەتە جیاجیاکانی مرۆڤ دەکات و وێنەی تارماییەکانی بارەکانی دڵ دەکێشێت و خەیاڵاتەکانی ئارەزووی دەروون بەیان دەکات و ئەو شتانە دادەڕێژێت کە بە خەیاڵدا دێن و وەسفی جوانترین ئارەزووەکانی جەستە دەکات. ل51

– مۆسیقا هاودەمی رەحمان دەکات و لەگەڵماندا قۆناغەکانی ژیان دەبڕێت، خۆشی و ناخۆشیمان لەگەڵدا بەش دەکات. لە ڕۆژانی خۆشیماندا دەبێتە شایەت و لە ڕۆژانی ناخۆشیشدا، دەبێتە کەسێکی نزیک بۆمان. ل84

دواتریش دەیەوێت مرۆڤ خۆی رادەستی مۆسیقا بکات و دەڵێت:

-ئێمە خۆمان رادەستی شەپۆلەکانی تۆ دەکەین و دەیشمان بە قووڵاییەکانی تۆ دەسپێرین، هەڵیانگرە و بیانبە بۆ ئەو دیوی ماتەر و پیشانمان بدە تا بزانین جیهانی پیوار (جیهانی نادیار) چی بۆ حەشار داوین.ل55

مۆسیقا لە شارستانییەتە کۆنەکاندا

پاشان نووسەر دەچێتە قووڵایی مێژووی مۆسیقا و باس لە گرنگی پەیدانی مۆسیقا دەکات لەلایەن شارستانییەتە کۆنەکانی جیهانەوە بەتایبەتی میسریی و هیندیی و فارسیی و کلدانیی و ئاشوریی و یۆنانی و رۆمانی. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە نووسەر زانیاریی زۆری لەبارەی مێژووی شارستانییەتەکانەوە هەیە.

لەمبارەیەوە دەڵێت:

-لە ئاسەواری ئاشوورییەکاندا کۆمەڵێك نیگار ماونەتەوە کە بریتین لە وێنەی کەژاوەی پادشایان و ئەو ئامێرە مۆسیقاییانەی لە پێشیانەوەن. مێژوونوسەکانیشیان پێمان دەڵێن کە مۆسیقا لە ئاهەنگەکاندا نیشانەی شکۆمەندی بووەو لە جەژنەکانیشدا سیمبوڵی بەختەوەری بووە. ل 45

-کلدانییەکان و میسرییەکان وەکو خواوەندێکی مەزن لە مۆسیقایان دەڕوانیی و سوژدەیان بۆ دەبرد و بەرز دەیاننرخاند. فارسەکان و هیندیەکانیش لەو باوەڕەدا بوون کە مۆسیقا رۆحی خوایە لە نێو مرۆڤەکاندا. شاعیرێکی فارسیش شتێکی وەهای لەبارەوە وتوە: مۆسیقا پەرییەک بوو لە ئاسمانی خواوەندەکاندا عاشقی مرۆڤێک بوو لەو بەنداییەوە بەرەو لای مرۆق دابەزی. حەکیمێکی هیندیش وتویەتی: شیرینیی ئاوازەکان ئومێدم بۆ ئەبدەیەتێکی جوان، قایم دەکەن . ل43

-لای یۆنانیی و رۆمانییەکانیش، مۆسیقا خواوەندێکی بەتوانا بوو، کۆمەڵێک پەیکەری گەورەیان بۆ دروست کرد. ئەو پەیکەرانەی نیشانەی مەزنییانن، هەروەها قوربانیگەی شکۆدار، کە تیایاندا جوانترین قوربانییەکانی خۆیان پێشکەش کردووەو بە بەنخۆشترین بخوورد عەتراوییان کردوون، ئەو خواوەندەیان ناو نابوو « ئەپۆلۆ» ل43

لە ئەفسانە یۆنانییەکانیشدا هاتووە، کە نەغمەی ژێیەکانی ئەرفیۆسی مۆسیقاژەن، دڵی گیانەوەرانیشی بزواندووە، بۆیە گیانەوەرە دڕندەکان و رووەکەکان دوای کەوتوون، گوڵەکان ملیان بۆ درێژکردووەو لقەدارەکان بەسەریدا نوشتاونەتەوەو دارو بەردیش

جووڵاون و لەتاودا پارچە پارچە بوون. ل44

مۆسیقا و جەنگ

دواتر باسی پەیوەندیی نێوان جەنگ و مۆسیقا دەکات، هەروەها ئەو کاریگەرییانە دەخاتەڕوو کە مۆسیقا هەیەتی بەسەر سەربازەکانەوە.

_ مۆسیقا پێش سەربازەکان دەکەوێت بۆ جەنگ و ورەیان تازە دەکاتەوە و بۆ خەبات گڕوتینیان دەداتێ. وەکو هێزی کێشکردنیش کۆیان دەکاتەوە و یەکێزیان دەکات. ئەوە مۆسیقایە کە وەکو سەرکردەیەکی مەزن پێشیان دەکەوێت و هێزێکی بێوێنە بە جەستە لاوازەکانیان دەبەخشێت، گڕوتینێک کە خۆشەویستی سەرکەوتن لە دڵیاندا بێدار دەکاتەوە. ئەوانیش بەوە بەسەر برسێتیی و تینوێتی و شەکەتی زاڵ دەبن و بە هەموو هێزی جەستەیانەوە بەرگری دەکەن و شوێن پێی مەرگ هەڵدەگرن. بەمجۆرە مرۆڤ پیرۆزترین شتی ئەم گەردوونە، بۆ بڵاوکردنەوەی خراپەکانی گەردوون بەکاردەهێنێت. ل 47

ئەو دێرەی کەتایی زۆر جوان مەبەستەکەی پێکاوە، لە لایەک مۆسیقا پیرۆزترین شتی مرۆڤە، کەچی لە خراپترین بەرهەمی مرۆڤدا بەکاریدەهێنێت کە ئەویش جەنگ و شەڕەنگێزییە.

مۆسیقا و شوان

ناتوانین شوانکاریی تەنها وەکو کارێکی ئاسایی سەیری بکەین، چونکە زۆرجار لە رێگەی شمشاڵی شوانەکانەوە کۆمەڵێک ئاوازی زۆر جوانمان گوێ لێبووە کە مۆسیقاژەنی مەزنیش نەیتوانییووە ئەو ئاوازە دابنێت. هەربۆیە مۆسیقا و شوانکاریش پەیوەندییەکی رۆحییان پێکەوەیە، شمشاڵیش دەبێتە ئەو پردە ئەفسوناوییەی کە بە یەکتریان دەبەستێتەوە. جوبران خەلیلیش هەستی بەم حاڵەتە تایبەتە کردووەو دەڵێت:

-مۆسیقا هاوڕێی شوانە لە تەنیاییەکەیدا، هاودەمێکی خۆشەویستە، خامۆشیی دۆڵە سامناکەکان دەگۆڕێت بۆ باخ و بێستانی ئاوەدان، بە ئاوازە غەمگینەکانی، چۆڵیی و سامناکییەکەی لە نێو دەبات و ئاسمانەکەی پڕ لە هەگریی و جوانی دەکات. ل47

مۆسیقا و سەفەر

حاڵەتێکی تر کە نووسەر باسی لێوە دەکات، پەیوەندیی نێوان سەفەر و مۆسیقایە. ئێمە هەمیشە کاتێک سەفەرێک دەکەین، حەز دەکەین گوێمان

لە مۆسیقا بێت، لەوکاتەدا مۆسیقا دووریی ڕێگەمان بۆ کەم دەکاتەوە و هاودەمێکی ڕۆحی باشی موسافیران دەبێت.

لەمبارەیەوە جوبران دەڵێت:

_مۆسیقا ڕێنوێنیی کەژاوەی موسافیران دەکات و لە شەکەتییان کەم دەکاتەوە و ڕێگا دوورەکان کورت دەکاتەوە. وشترەکان تا گوێیان لە دەنگی سارەوان نەبێت، لە بیاباندا ڕێ ناکەن، ئەگەر زەنگوڵەکانیشیان لە مل نەکەن، باری قورس هەڵناگرن.

خۆشیی و مەرگ

تەوەرێکی گرنگی تر کە نووسەر تیشکی خستۆتە سەر، پەیوەندیی مۆسیقایە بە حاڵەتی خۆشیی و ناخۆشیی مرۆڤەوە، چۆن لەم دوو ساتە دژ بە یەکەدا، مۆسیقا دەبێتە هاوڕێیەکی نزیکی مرۆڤ.

نووسەر لەمبارەیەوە دەڵێت:

_ پیاو هاوسەری ژیانی هەڵدەبژێرێت و لەڕێی هاوسەرگیرییەوە دەروونیان یەک دەگرێت، بەم بۆنەیەوە، خزم و کەس کۆدەبنەوە و دەیکەن بە ئاهەنگ و گۆرانی و مۆسیقاش دەکەن بە شایەت بۆ ئەو پەیوەندیی خۆشەویستییە. وەکو ئەوەی ڕۆژی زەماوەند، دەنگەکی سامناک بێت و خۆشی ئاوێتە بووبێت، دەنگێک کە خودا لە ئافەریدەکانیدا بەرز ڕادەگرێت، دەنگێک ژیانی خەوتوو بێدار دەکاتەوە، تا بکەوێتە ڕێ و بڵاوبێتەوەو ڕووی زەوی بتەنێتەوە.ل 49

دواتریش لەبارەی پەیوەندی نێوان مەرگ و مۆسیقاوە دەڵێت:

_ مەرگ وەکو دوا دیمەنی ڕۆمانی ژیان، مۆسیقایەکی غەمگین دەبیستین و دەبینین چۆن لەو ساتە ئازاراوییەدا، کە دەروونێک کەناری ئەم دونیا جوانە جێدەهێڵێت و لە دەریای ئەبەدییەتدا مەلە دەکات، ئەو ناوە بە تارمایی خەم پڕ دەکاتەوە. ل49

دوا قسە

بەدەنیایەوە تەواوی نووسینەکانی جوبران خەلیل جوبران گوزارشت لە حیکمەت و ژیریی و جوانی ئەدەبی دەکەن، ئەو قسەی لەبارەی زۆر شتەوە کردووە لەوانە « هونەر، مۆسیقا، ئایین، سیاسەت، مرۆڤ، خۆرهەڵات و خۆرئاوا، شەڕەنگزیی، داگیرکاری تورکی عوسمانی، ئازار

و مەینەتییەکانی گەلی لوبنان و خەرەێات بەدەست ئەم داگیرکارە دەندەییەوە. « کەمێک بابەتی تر.

لەرووی تەکنیکی نووسینیشەوە، نووسەر هەوڵیداوە جوانترین لەهەمانکاتیشدا مەدەرینترین شێوازی نووسین بەکاربهێنێت، هەموو ئەمانەش وایکردووە کە نووسەرێکی مەزنی جیهان لێدەربچێت و کارەکانی بۆ زۆربەی زمانەکانی جیهانیش وەربگێڕت.

لێرەدا جێگەی خۆیەتی کە دەستخۆشی لە کاک ئازاد بکەین، بۆ وەرگێڕانی تەواوی کارەکانی ئەم کەڵەنووسەرەی جیهان و هیوای کاری جوانتری بۆ دەخوازین.

سەرچاوە:
جوبران خەلیل جوبران. کۆی کارە عەرەبی و ئینگلیزییەکان. بەرگی یەکەم. وەرگێڕانی: ئازاد بەرزنجی. چاپی یەکەم. دەزگای رۆشنبیری جەمال عیرفان. سلێمانی . 2021

فلاشباک..21.. ستیڤان شەمزینی

لە دەفتەری بیرەوەریی رۆژانەوە

بەشی بیست و یەک

دوێنێ دوا نیوەڕۆ کۆڕێکی هاوبەشمان لەگەڵ "محەمەد عەدنان" لە سەنتەری گەنجان پێشکەش کرد، کە سەدان گەنج تیایدا ئامادەبوون و باسەکەم لەژێر ناونیشانی "چەپاندنی سێکسی لەکۆمەڵگەی سانا تەسدا". بووە جێی مشتومڕێکی زۆر و هەرا و دەنگە دەنگیشی لێکەوتەوە. ئەوە یەکەمجارە کۆڕێک لە سەنتەری گەنجان ئەو قەرەباڵغییە دروست بکا، لە هەمووی گرنگتر مناقەشە و جەدەلی زۆریش بە دوای خۆیدا بهێنێ. چوونکە لەلایەن هەندێ گەنجی محافیزکار و کاریگەر بە ئاین، بۆچوونەکانی من بە دژە ئاین و پێشوەخت و ناواقیعی لێکدرایەوە. ئەمەش وایکرد سێ سەعات مناقەشەی توند و پڕ دەنگ بەرزکردنەوەی بە ئەنجام رووبدا. ئەمە بەریەککەوتنی ئاڕاستە دژەکان بوو کە کارێکی زۆر پێویستە، چوونکە بە وتەی لینین "دیالێکتیک بەریەککەوتنی

دژەکانە”.

لەو 40 دەقیقەی تەرخانکرابوو بۆم کە قسەکانی خۆمی تیا بکەم. بە خێرایی هەوڵمدا بەراووردکارییەک بکەم لە نێوان دیدی “فرۆید” وەک دامەزرێنەری قوتابخانەی دەروونشیکاریی لەگەڵ دیدی “هربرت مارکۆزە” یەکێک لە فەیلەسووفەکانی قوتابخانەی فرانکفۆرت، چوونکە دیدی پێچەوانەیان لە هەمبەر چەپاندنی سێکسی هەیە. بە بڕوای فرۆید چەپاندنی سێکسی مامانی شارستانییەت و داهێنانە، هەرچی مارکۆزیشە پێیوایە چەپاندنی سێکسی هۆکارە بۆ تێکشاندنی دەروونی مرۆڤ و بەرهەمهێنانی کۆمەڵگەی پاسیڤ، بۆیە لەپێنا شۆڕشی کۆمەڵایەتییەوە، شۆڕشی سێکسیش بە پێویستییەکی پلە یەک ئەزانێ. پاشان بە چڕیی باسم لە کۆمەڵگەی کوردیی کرد وەک کۆمەڵگەیەکی مەرگدۆست “ساناتۆس” کە چۆن لە هەوەی چەپاندنی سێکسیی تاکەکانی خۆیدایە.

لە کۆڕەکەدا هەوڵمدابوو، دیسکۆرسێکی رەخنەیی لە ژێر رۆشنایی دیدی فرۆید و مارکۆز، ئاڕاستەی کۆمەڵگەی کوردیی بکەم. زۆریش گەرەکم بوو کرۆکی روانینی “فرۆید” لەهەمبەر چەمکەکان لیبیدۆ و من و ئەو و منی باڵا بگەیەنمە ئامادەبووان. بەو پێیەی فرۆید دەروونی مرۆڤ دابەش ئەکات بۆ سێ حاڵەت. یەکەم: ئەو “Id” یان لیبیدۆ، ژێدەری سەرەکی رەمەک و ئارەزووەکانە. دووەم: من “ego” کە ناوەندگیرە لە نێوان ئەو و منی باڵادا. بە دیوێکی تردا منێکی بە ئاگایە و کاری باڵانس راگرتنە لەگەڵ داواکاریی ئید و رازیکردنی منی باڵادا. سێیەم: منی باڵا ” super ego“ ئەمە لە دیدی فرۆیددا حاڵەتی پێگەیشتن و کەسایەتی دامەزراوە کە کاری پارێزگاریی بەها ئاکارییەکان و رەوشتە کۆمەڵایەتییەکانە. ئەم سێ حاڵەتە دەروونی هەر مرۆڤێک پێکدێنن.

روونکردنەوەی ئەو چەمکانە بۆ ئەو گەنجانە کە توانای تێگەیشتنیان کەمتر بوو لەو دابەشکارییە فرۆیدییە کەمێکی زۆری کردین بە روونکردنەوەی باسەکەمان و پێدانی زانیاریی لەسەر دیدگای دەروونشیکاریی فرۆید. جگە لەمەش باسەکەمان گەیشتەوە بە شۆڕشی خوێندکارانی پاریس “مایەی 1968” کە هربرت مارکۆزە بە باوکی ئەو شۆڕشە دائەنرێ. مارکۆز پێیوایە ئازادکردنی کۆمەڵگە واتە رەهاکردنی لیبیدۆ کە ئەوەش لەبری لەناوبردنی شارستانییەتی مرۆڤ، هەوێنی دروستکردنی شارستانییەتێکی پێشکەوتووترە. بە ئەمەش گەنجانی بە پێشڕەوی ئەو شۆڕشە ئەزانی، چوونکە بە دیدی ئەو چینی کرێکار “پڕۆلیتاریا” هێزی شۆڕشگێڕانەی خۆی لە دەستداوە و تێکەڵ بووە بە رۆحی سەرمایەداریی. هەر بۆیە شۆڕشی 1968 قەرزاری هزری

مارکۆزە.

ئەگەر چی سێ لایەنگری رەوتە ئیسلامییەکان، کردیانە هاوار، گوایە ئەو قسانەی من بانگەشەیە بۆ فەسادی سێکسی. یەکێک لەوانە وتی: ئەوانەی تەرحت کرد بۆ خوشکەکانت بە رەوای ئەبینی؟. منیش وتم ئاخر من کێم ببمە کوێخای ژیانی خۆشکەکانم؟. بۆچی ئەبێت ئازادیی ئەوان لە دەستی مندا بێ؟ کێ مافی داوە بە من هێڵ بۆ ئازادیی ئەو ژمارە مرۆڤە دابنێم پەیوەندیی خوێن بە منیانەوە ئەبەستێتەوە؟. زۆرێک لە رۆشنبیرانی ئێمە باسی ئازادیی سێکس ئەکەن، کاتێ ئەگاتە ئەو پرسیارەی ئەمە بۆ خوشک و کچ و هاوسەری خۆت بەرەوا ئەبینی؟ دەمیان ئەبێت بە تەڵەی تەقیوەوە، وایانزانی منیش هەر ئەو تایپەم. بۆیە بە چەپڵەرێزانی ئامادەبووان رسی پرسیارە قۆڕەکەیانم کردەوە بە خوری و دەرسێکم دادان تەشی رسراو چیتر با نەدەن.

7-11-1999

-________

تێـــبینی: ئەم بەشە لە لاپەڕە 72-75 کتێـــبی "فلاشباک"چـاپ و بڵاوکراوەتەوە. کتێبەکەش لە سەرەتای ساڵی 2017 چاپ بووە

رۆژنامەنووســیی ئەدەبــی” تازەترین کتێبی چاپکراوی ”دیار لەتیف”ە

کتێبی”ڕۆژنامەنووسیی ئەدەبی” لە دوو بەش خۆی دەبینێتەوە، بەشی یەکەمی داڕشتنەوەی تیۆری□ک لەسەر ڕەگەزی ڕۆژنامەنووسیی ئەدەبی، لەگەڵ خەمڵاندن و ساخکردنەوەی مێژووی ڕۆژنامەنووسیی ئەدەبی کوردی و بەرواری دیرۆکیانەی ڕۆژنامەنووسیی هونەری کوردی. سەرجەمی ئەم هەوڵە بۆ پشتڕاست کردنەوەی مێژووی ڕەگەزی دیدارسازیی ئەدەبیی، لە ڕێی گەڕۆکیی و هەڵدانەوەی ڕۆژنامە و گۆڤارە کۆنە کوردییەکانەوە بووە.

بەشی دووەم پێکدەت لە حەوت دیداری نووسەرانی کورد، لەبارەی شیعر و چیرۆک و ڕۆمان و وەرگێڕانەوە.

پرسیارسازیی وێژەیی، جۆرێکە لە ڕێخۆشکردن بۆ ڕێدەزیی بەرھەم و تێگەشتن لە ئەزموونی نووسەر. ھۆکاری پاڵنەرانەی دەستبردن بۆ کارێکی لەم جۆرە، دەگەڕێتەوە بۆ ئەو بۆشاییە ئەکادیمی و ڕۆشنبیرییەی لەناوەندی توێژینەوەی کوردیدا، درککردن بەوەی نەنگیی دەبێت گەر ژێدەرێکمان لەسەر ئەم ڕەگەزە ڕۆژنامەوانییە و مێژووەکەی بەردەست نەبێت.

ژوانی من.. سەردار جاف

سروشکم نەقشی چاوی تۆ دەکێشێ
جێگەم سەردارەکەی (مەنسوورە) ئەمشەو
نالی
مینا تەمە
بە نێو تەونی تاریکی پەنجەرەیەکا
ڕێ دەبڕم و یاساغ دەبم
لە بەر داڵانی کۆشکێکا
کیژێ لە ناڵە و قیژەی دا
دایکێ لە نائاگایی داخورپا
کۆرپەیەکی دەڕۆمە لە خەو زڕا
یەکێ ون و ئەویتر دەستوپێ زنجیر
سەف سەف زیندە چاڵکردن بوو
گوندێک ڕووخا ، بووە کاولێک
شارێ خاپوور
نوقمی تەم و سپی پۆشی
نیشتیمانێ ئەنفالکرا
کچێ کوردێ ڕاپسکاو لە ئامێز و لەزەتخۆشی
یاخی لە خود وێڵی سارا
ئەو دەمانە
ساتەکانیش پەژموردەیە و یاساغی شەو
تاریکی و دەنگ
بە سەر باڵی بایەقوش دێ

مناڵێکی ترساو تۆقیو
بە دەم شەو لەبان دەخزێ
گورگی شەوێ
بە سەر دەسرازەی ساوایا
لوورە لوورێ
پریاسک□ یە…..
چەشنی هەورێکی گرمۆڵە
ئافات هێنە و شین دەگێڕێ
پەلەقاژەی مەلەوانێکی نێو دەریا
کەناری ئاو هەر وا بووە
لە ڕۆخی هەر لەنگەرێکا
پەرێشانی غەدری ڕۆژین
لە بەر پانتایی حەوزێکی قەوزاوی داین
کەچی گەورەی بچوک خۆرین
هەرایە حەشرە حەشامات
ئا ه و حەسرەت بۆ جاسەنە و دێرسیم دەبەین
کچەکانمان ناو نا مەهاباد و کوڕەکانیش ئاراس
ترپە ترپی هەنگاوەکان لە تەک ئێمەی یاخی بووی خود
م□ تەرێز کپ دەکەینەوە
ئەو ئاتەشە لە مەجمەری فردریکیان نەخشەی نە بوو
لە پیلانی دڕندانیان
ئاسۆی ڕوونمان لێخنی بوو
لێزانی سەردەستەی بزاق
خولیا نەبوو
تەکیە و خانەقای پیاوچاکان
(أنا الحق) ێ یاساغکرا
ئیشقی خاک و چرۆی گوڵێ
میهر و دلۆڤانییەک بوو
نە کەس بەو بوو نە بوو بە کەس
رۆحە و بە سەر سەوڵی بەلەم گوژم دەدا
گڤەی با دێ لرفەی زریان و دەریا یە
پەلکەزێ□ ینەی بەهارێ بە سیمامانا نابارێ
ڕووی چەمەنی عەدەمێکە
ئاونگ لە زنەوە هەڵدێ
پەپوولەیەکی ڕۆح سووکە و
هەناسەی ئۆخەی بە دەم ڕەشەبا دەدا
زەنگی ئەهریمەن دێ و

مینا خێوێ خۆی دەنوێنێ
گوڵ هەناری ژینی زەردمان
بە تۆبزی مایل بە عەرعەرێ کرا
ڕووگەی تاوان
بووە بانگ و
بێ ئابروویی و شلێوی یاسا دەردەخا
لەچکە سووری کچە گەرمێن
بۆ ئۆخژنی و ڕاکەڕاکی بای هەوەسباز
گیربووی دڕکی باغی خاڵەبازیانییە
پرچی زەمبوور شانە دەکا
تارای سپی ، جاجم ئاسا
بە سەر ئیشقی ئازادی شار دادەبارێ
ڕایەڵەی دووبەری زەمەن بە سەر باڵی پەڕەسێلکە
ئاسمانی پاک دەشینێنێ
هاوار ….. هاوار …..
نازانین نا
هانا بۆ کام کتێب و دەریچە بەرین
کە قورئان ئەتک و سوتاو بێ
مزگەوت کاوڵاشێک و من بن چەپۆک
چەشنی سەگێ پەتی ملم بە مەیلیان هەڵدەسووڕێ
ڕاپسکان و خۆتەیار بوونم قەت پەی پێ نەبردووە
هێندە ترس وەک مەنجەنیق لە هەناوما شاتاوڵی بۆ هێناوم
بۆ ساتێ دەرنەپەڕیوە
سەبری ئەیوب ناگا بە من
ئەو لە منەوە فێر بووە
لیستە و بە تاوانی گومڕا
لە تەوێڵمی دەنێن و نایبڕنەوە
گەلە کۆیەکی تۆمەتە و
ملم وەبەر تەپی خوێن پژان دەکا و نایبڕنەوە
دوێنێ لە گۆڕی کفن سوور
لە سەر چەمێکی پڕ لە گوڵ
میوە لە گەڵای دارانا پڕترین بوون
خووڕەی ئاوان لە دەریاکانی ئێرە تێر لرفە بوون
ساتەوەختی گوللەباران
مەرگی لێرە
بە گەڵای گوڵی خوێناوی
لە بەر لێزمەی ئاونگباران

جۆڕاوگەی خوێنمان لێ دەتکێ
بن نساری دار سێوێکە
پیرەمێردێ بە ساڵاچوو
مژی لە جگەرەی دەدا
لە بەر خۆ و بن لێوەوە
مەملەکەتی خوێن و بەفر
چرۆی هەڵوەرینی ڕۆحی و سوتماکی خاک بە با دەدا

٢٩ / ٧ / ٢٠٠٢
هەولێر

وەرزی هەڵکشان و گەشەسەندنی خەبات و تێکۆشانی بەرهەڵستکارانی ئێران!.. عەبدولڕەحمان گەورکی

چاوخشانێک بەسەر هەڵوەشانەوەی سەردانەکەی ئیبراهیم رەئیسی بۆ کۆنفرانسی کەشوهەوای سکۆتلەندا

هاوکات لەگەڵ پێشکەوتنەکانی موقاومەتی ئێران لە دادگاییکردنی تاوانکار (حەمید نوری) لە وڵاتی سوید، که ئێستا بە هۆی دەوری کارای موجاهیدینی خەلق خێراییەکی بەرچاوی بە خۆیەوە گرتووە و بووەتە هەڕەشەیەکی جیددی بۆ سەر رژێمی ئیران و کرێگرتە ناسراو و نەناسراوەکانی ئەم رژێمە و هەروەها هاوکات لەگەڵ هەوڵدانی ئەم رژێمە بۆ لە باربردنی ئەم پێشکەوتن و گەشەسەندنانەی هێزە بەرهەڵستکاری ئێران، بە رێگەی ناردنە دەرەوەی (ئیبراهیم رەئیسی) بۆ کۆنفەڕانسی گۆڕانی کەش و هەوا لە شاری (گڵاسکۆ) لە سکۆتلەندا، ئەبینین رژێم ئێران لە ستراتیژی دا تووشی شکستێکی گەورە بووەتەوە و بە هەلوەشاندنەوەی سەفەر و ئامادەبوونی ئیبراهیم رەئیسی لەم

کۆنفەڕانسەدا، پرسی رووخاندنی رژێمی ئێرانی بە چەند قات کردووە بە رۆژەڤی کۆڕ و کۆمەڵانی جیهان.

کۆنفرانسی گۆڕانی کەش و هەوا

سکۆتلەندا لە 31ی ئۆکتۆبەر بۆ 12ی نوڤەمبەری 2021 میواندارێتی کۆنفرانسێکی گۆڕانی کەش و هەوا دەکات بە ئامادەبوونی سەرۆک دەوڵەتان و کەسایەتییە سیاسی و ئەکادیمییەکان، بۆ تاوتوێکردنی ڕێگاکان لە پێناو پاککردنەوەی کەش و هەوای زەوی لە پیسبوون و گازی کاولکاریی کەش و هەوا.

عەلی خامنەئی لە بەرانبەر قەیرانی رووخاندنی رژێمەکەیدا و بە مەبەستی پەراوێزخستنی و پەردەپۆشکردنی پرۆسەی بەپەلەی دادگاییکردنی حەمید نوری و بە تایبەتی، بزووتنەوەی دادخوازیی خوێنی زیندانیانی کۆمەڵکوژکراو لە ساڵی 1988، بە نیاز بوو ئیبراهیم ڕەئیسی بنێرێت بۆ بەشداریکردن لەم کۆنفەڕانسەدا. بەڵام جارێکیتر نوقمی هەڵەکردنەکان بوو لە چاندنی پیلانگێڕیی و ئابڕووچوونی بێ مایەوە!

وریابوونی موقاوەمەتی ئێران و هەنگاوێکی بە کات و گرنگ!

ڕژێمی دەسەڵاتداری ئێران کە سەبارەت بە (مرۆڤ) خاوەن ریکۆردی دوژمنایەتیکردنی مافەکانی مرۆڤە، ئێستا سەبارەت بە (ژینگە)یش دۆڕاوی دۆخەکەیە و ڕوخسارێکی قێزەونا□تری لە خۆی دەرخست لە بەردەم کامێراکانی جیهاندا. لە ئەنجامدا ئەوەی لە پێش هەموو شتێکدا بەرچاو دەکەوێت، وریایی و ئامادەبوونی موقاوەمەتی ئێرانە، کە لە هەموو شوێنێک و بە کردار، بەرەنگاری مانەوەی ئەم ڕژێمە ناڕەوا و نامرۆڤیە بووەتەوە و بازنەی گەمارۆییەکی توندتری خستەتە سەر رژێمی ئێران.

لایەنگران و پشتیوانانی ئەم موقاوەمەتە لە ڕەهەندی یاساییدا چەندین بەڵگەنامەیان پێشکەشی پۆلیسی سکۆتلەندا کردووە و داوایان کردووە بەدواداچوون بکرێت دەربارەی ئیبراهیم رەئیسی کە بە پێی یاسای دادوەری نێودەوڵەتی لێکۆڵینەوەی لەسەر بکرێت.

سترۆن ستیڤنسۆن، نوێنەری پێشووی پەرلەمانی ئەوروپا لە سکۆتلەنداوە و پشتیوانی دێرینی موقاوەمەتی ئێران کە سکاڵانامەیەکی ناردووە بۆ پۆلیسی سکۆتلەندا بۆ پێ و شوێنگرتن و دادگاییکردنی رەئیسی لەو وڵاتە بە رۆژنامەی سەراسەریی (تایمز)ی وت: “ئێمە داوامان لە پۆلیسی سکۆتلەندا کردووە کار بکات بۆ بەدواداچوونی کەیسەکە بە ئەوەی لەسەر پێشێلکردنی مافەکانی مرۆڤ و لەسێدارەدانەکانی سەرووی دادوەریی، ئیبراهیم رەئیسی بخاتە ژێر لێکۆڵینەوە”. رۆژنامەی تایمز هەروەها نوسیویەتی “پۆلیسی

سکۆتلەندا وتی کە ئەو زانیارییانەی وەرگرتووە و هەڵسەنگاندنی بۆ دەکات”.
ستیڤنسۆن لە کۆنگرەیەکی ڕۆژنامەوانیدا وتی:”ئێمە لە هەموو وڵاتێکدا بەدواداچوونی بۆ دەکەین بۆ ئەوەی ڕەئیسی دەستگیر بکرێت و نابێت پارێزبەندی لەسەر هەبێت. لە مانگی خەزەڵوەری ساڵی 2019 کە ئیبراهیم ڕەئیسی سەرۆکی دەسەڵاتی دادوەری بووە، زیاتر لە 1500 ئێرانی کۆمەڵکوژ کراون”. ستیڤنسۆن ئەوەشی وت: “هەروەها لە کەنەدا و هۆڵەندایش ڕێوشوێنی هاوشێوە گیراوەتە بەر بۆ مەبەستی دادگاییکردنی ڕەئیسی لە دادگاکاندا”.
هاوکات بەڕێوەبەری بەرنامەکانی ئەمنستی ئینتەرناشناڵ لە سکۆتلەندا گوتی: بەڵگەکان ئەوە پشتڕاست دەکەنەوە کە ئیبراهیم ڕائیسی لە ساڵی 1988 ئەندامی دەستەی مەرگ بووە کە زیاتر لە 30 هەزار زیندانیی سیاسی کۆمەڵکوژ کردووە. هەر بۆیە ڕەئیسی دەبێت بە هۆی تێوەگلانی لەو تاوانەدا لە ژێر یاسای نێودەوڵەتیدا لێکۆڵینەوەی لەسەر بکرێت.
هاوکات ڕەوەندی ئێرانی و لایەنگرانی موجاهیدینی خەلق، زنجیرەیەک خۆپیشاندانی پڕ سۆزیان لە چەندین پایتەخت و شاری گەورەی ئەوروپا ئەنجامدا، کە بریتین لە بەرلین، لەندەن، ئەمستردام، پاریس و ستۆکهۆڵم، بە دروشمی “میرغەزەب ڕەئیسی دادگایی بکەن!” کە جێی سەرنجی بەربڵاوی کۆڕ و کۆمەلانی سیاسی و ڕۆژنامەوانی بووە.

شکست و ئابڕووچوونێکی گەورە بۆ ئیبراهیم ڕەئیسی!
لە بەرامبەر ئەو ڕێ و شوێنە کردەییانەی موقاوەمەتی ئێران بۆ ڕێگریکردن لە سەردانەکەی ئەم تاوانبارە بۆ وڵاتانی ئەوروپی و ئەمریکی، وەلی فەقیهی دەسەڵاتداری ئێران لە ترسی دەستگیرکردنی سەرۆکە بووکەڵەکەی، واتا ئیبراهیم ڕەئیسی، ڕایگەیاند کە ڕەئیسی ئامادەی کۆنفەڕانسەکەی گڵاسکۆ نابێت!
شیاوی باسە چەند ڕۆژێک بەر لە ئێستا، کە دانیشتنی ساڵانەی کۆمەڵگای گشتی نەتەوە یەکگرتووەکان بەڕێوەچوو لە نیۆیورک و باشترین دەرفەت ڕەخسا بۆ عەلی خامنەیی کە ڕەئیسی بنێرێت بۆ مەبەستی ئامادەبوون لە دانیشتنەکەدا، بەڵام عەلی خامنەئی ناچارکرا بە بیانووی “کۆرۆنا” سەردانەکەی ڕەئیسی بۆ نیۆیۆرک هەڵوەشێنێتەوە. بەڵام میدیاکانی ڕژێم دانیان بەوەدا نا کە هۆکاری هەڵوەشانەوەی سەردانەکەی ڕەئیسی بۆ دانیشتنی ساڵانەی کۆمەڵگای گشتی، بەر لە هەموو شتێک، نیگەرانییە لەمەڕ دەستگیرکردن و دادگاییکردنی ڕەئیسی و دەرەنجام، سەرکەوتنی چالاکییەکانی موقاوەمەتی ئێران!

هەڵوێستی موقاومەتی ئێران و موجاهیدینی خەلق و چوار دەیە تێکۆشانی بێوچان لەمەڕ دەرخستنی سیما و پێناسەی راستەقینەی ئەم رژێمە و ئاشکراکردنی تاوانەکانی و ناڕەوابوونی، ئێستا لە جیهاندا دەنگی داوەتەوە و لە هەموو شوێنێکی ئەم جیهانەدا باس دەکرێت. مایک پۆمپیۆ وەزیری پێشووی دەرەوەی ئەمریکا یش بە راشکاوی ڕاگەیاند کە “هەر جۆرە سازشکردنێک لەگەڵ ئیبراهیم ڕەئیسی مانای سازانە لەگەڵ ئەم کۆمەڵکوژە. ئەمە دەبێت بە هاوپەیمانەکانمان لە ئەوروپا و ئاسیا ئەوە ڕوون بکەینەوە کە ئەوانیش ناوبراو بخەنە ژێر لێپرسینەوە” (گردبوونەوەی جیهانیی ئێرانی ئازاد، تەمموزی 1400).

هەڵوەشانەوەی سەردانەکەی ئیبراهیم رەئیسی بۆ گلاسگۆ

ڕۆژی دووشەممە 10ی تشرینی یەکەمی 1400، سەعید خەتیبزادە، وتەبێژی وەزارەتی دەرەوەی رژێم لە راگەیەندراوێکی ڕۆژنامەوانیدا ڕایگەیاند، کە تاوانبار رەئیسی ناچێت بو گلاسگۆ بۆ بەشداریکردن لە کۆنفرانسی کەش و هەوە. بەڵام بۆچی؟ خەتیبزادە ئەو ئامادەنەبوونەی بە “تەواونەبوونی ئەندامەتی ڕژێمی ئێران لە پەیماننامەی کەش و هەوا” بەستەوە کە ئەمەش بیانوویەکە و بەس! چون هەر لەم کۆنفرانسە هەواڵییەدا بە دووفاقییەتەوە وتی “شاندی پسپۆڕیی کۆماری ئیسلامی بەشداری ئەم کۆبوونەوەیە دەکات”
وەرزی هەڵمەت و پێشڕەویی موقاومەتی ئێران!

ئەوەی راستی بێت، گرنگتر لە ئەندامبوون یان ئەندام نەبوون لەم پەیماننامەیەدا، پێویستیی ڕژێمە بە ئامادەبوونی ئیبراهیم رەئیسی (تاوانباری گەورەی مێژووی ئێران) لە گۆڕەپانی سیاسیی ڕۆژئاوادا. ڕژێم بە بەردەوامیی دەیهەوێت دەرفەتێکی دەگمەن و گرینگی لەمجۆرە بقۆزێتەوە. چونکە یەکێک لە قەیرانە جیددی و ستراتیژییەکانی ڕژێمی ئێران دوورخستنەوە و گۆشەگیربوونی نێودەوڵەتیی ئەم ڕژێمەیە لە ناو کۆمەڵگای جیهانیدا و لەگەڵ ئەوەیشدا، هەبوونی خێرایی لە پرۆسەی گەشەسەندنی موقاومەتی ئێرانە لە ئاستی ناوخۆی ئێران و دەرەوەی ئێراندا.
هەموو بەڵگەکان ئێستا شایەتی ئەوە دەدەن کە “وەرزی هەڵمەت و پێشڕەویی موقاومەتی ئێران لە دواقۆناغی کۆتایی ئەم ڕژێمە دەستی پێکردووە کە تیایدا، کەیسی دادخوازیی خوێنی شەهیدان فاکتەرێکی هەرە هاندەر بووە. دوای ئەوەی موقاومەتی ئێران پرۆژەگەلێکی وەک تیرۆریزم و بەرهەمهێنانی چەکی ناوکی و دەستێوەردانی ئەم رژێمە لە کاروباری ناوخۆی وڵاتانی ئاشکرا کردووە، ئێستا لە قاودانی

"دۆسیەیەی پێشێلکاریی گەورەی رژێم لەمەڕ مافەکانی مرۆڤ لە ناوخۆی ئیران"، بووەتە جێی سەرنجی کۆمەڵگای جیهانی و لە هەمانکاتدا بووەتە هۆی خۆشحاڵبوونی خەڵکی ئێران و لایەنە سیاسییە بەرهەڵستکارەکان کە پێویستە هەر هەموویان لە دەوری هێزی سەرەکیی موقاوەمەتی ئێران کۆ ببنەوە و پشتگیری ئەم هێزە بن.

کۆتایی

عەبدولڕەحمان گەورکی، نووسەر و لێکۆڵەری سیاسی

چەمکی کاراکتەر Character لەشانۆدا.. حەیدەر عەبدولرەحمان

لەوەتەی شانۆ هەیە تا ئەمڕۆشی لەگەڵ دا بێت، کاراکتەر کرۆکی بنەڕەتی درامایە، بەڵام هەمیشە سروشتی کاراکتەر لەگۆڕان دابووە، بەپێی پێویستی دراماو شانۆو گۆڕانکارییەکانی پێشکەوتنی سەردەم و خواستەکانی .

دروست کردنی کاراکتەر وەك بونیاتێکی بنەڕەتی لە پێکهاتەی شانۆیی دا، سەرچاوەی کۆکردنەوەی فەلسەفەو ئایدیای شانۆیە، بۆ گەیاندنی ئەو پەیامەی دەرهێنەر دەیەوێت لەرێگەی کاراکتەرەوە بیگەیەنێتە وەرگر.

بۆ چۆنیەتی رەسم کردنی ئەو کاراکتەرەش لە کاری درامی دا، دەرهێنەر هەمیشە پێویستی بەئەکتەرێکی ئەکتیف هەیە، لەو ئەکتەرانەی توانستێکی کارامەی جەستەیی و خەیاڵێکی بەر بەساوو سەلیقەیەکی درێژ و هوشیاریەکی باشیان هەیە، بۆ بەرجەستە کردنی ئەو کاراکتەرانەی لە سەر شانۆ بینەر تێر دەکەن، لە وێناکردنی ئەو کاراکتەرانە بەرووبە جیا جیاکانیانەوە .

پەیوەندی ئەکتەرو کاراکتەر

پەیوەندی ئەکتەر بەکاراکتەرەوە پەیوەندییەکی رۆحی و جەستەییە، زۆر جاران ئەو پەیوەندییە بە شێوەیەك ئاوێتەی یەکتر دەبن، بینەر هەست بەوە بکات، کاراکتەری سەر شانۆ زۆر جوانتر ببینێت لە

کاراکتەرێکی ڕاستەقینە، ئەگەر واش نەکات، ئەوە ئەو مانایە دەگەیەنێت کە ئەکتەر دەست کورت بووە لە گەیاندنی ئامانجە ڕاستەقینەکە.

ئەکتەر بەرلەوەی بەرجەستەی درامی کاراکتەرێك بکات، دەبێت لەچەندین ڕووەوە ئامادە باشیەکی زانستی و ڕۆشنبیریی قوڵی هەبێ بە ناسینی بیری نووسەرو ئەو فەلسەفەیەی دەیەوێت لەڕێگەی کاراکتەرەکەوە بیگەیەنێ، هەر بۆ نموونە ئەگەر دەرهێنەرێك یا ئەکتەرێك ئاشنا بەچیخۆف و شێوازو ستایلی چیخۆف نەبن، هەرگیز ناتوانن کاراکتەرێکی چیخۆفی لەسەر شانۆ نیشان بدەن.

ئەگەربرێخت وستانسلافسکی و بیتەربرۆك نەناسن ناتوانن سەرکەوتوو بن لە بەرجەستەکردنی ستایلی هیچ لەو خاوەن تیۆرانەی شانۆ.

کەواتە ئەکتەر بەر لە هەموو شتێك پێویستی بە باگراوندێکی ڕۆشنبیریی تیۆریی و پراکتیکی هەیە لەسەر میتۆدە جیاوازەکان و شێوازو ڕێبازە جیهانییەکان.

بەپێی سەرکەوتنی کاراکتەر تاراددەیەکی زۆر پەیوەستی بە توانستی ئەکتەر هەیە لەڕووی جەستەیی و فیزیکی و پێرفۆرمانسەوە، تا توانای گۆڕینی کاراکتەرەکانی هەبێت لەکاتی پێویست دا.

یاخود ئەم فۆرمە فرە کاراکتەرییەی تەنیا ئەکتەرێك لەنمایشێکدا، بەچەندین فۆرمی لەکتر جودا بەرجەستەیان دەکات، بەپێکهاتەیەکی هارمۆنی و درامی ئەکتەرو دەرهێنەرو تێکست نووس فەراهەم دەبێت، بەفۆرمێك زۆر جاران ئەکتەر دەگەیەنێتە حاڵەتێکی جیاواز و ناتەقلیدی لەنواندندا.

لەشانۆگەری (گەشتەکەی حەسەن) ی کامەران ڕەئووف هەر دیمەنێك لەشانۆگەرییەکەدا شانۆگەرییەکی نیمچە سەربەخۆیە و پێنج کاراکتەر لەیەك نمایشدا لەلایەن یەك ئەکتەر بەرجەستە دەکرێت، بە هەر دیمەنێك کاراکتەرێکی سەربەخۆ، هەر کاراکتەرێك لەڕێگەو ریشەوە لەگەڵ تەکەای کاراکتەرەکانی دیکەی نمایش لەیەکتر جودان و هەر یەکەو فۆرمێك و وەنەیەك و تام و چێژێکی تایبەتی خۆیان وەردەگرن، لەکەسایەتی، سروشتی نواندن، دەنگ، شێوە.

گرنگتر لەوە ئەوەیە ئەو ئەکتەرە لەهەمان کات و شوێندا بتوانێت ئەو ئامادەییە هونەریی و دەروونییەی هەبێت، بتوانێت کاراکتەرەکانی خۆی بەخێرایی بگۆڕَێت و هەریەك لەوان خەسڵەت و سروشت و فۆرمی تایبەتی خۆی بداتێ، بە ئەوەی لە نرخ و بەهای هیچ لەو کاراکتەرانە لەسەر حیسابی ئەوی تریان کەم کاتەوە، بەڵکو بەهەمان ریتمی داهێنان بەردەوام بێت لە پێرفۆرمانسی نواندندا، بەتایبەت لەکاتی مەودای دووری نێوان کاراکتەرەکان لەڕووی سروشت و فۆرم و شێوازی نواندن بە هەریەك لەکاراکتەرەکان.

ئەمەش راستیەك دەردەخاو ئەوە دەسەلمێنێ، كەم ئەكتەری كورد لەرووی هاوسەنگ راگرتنی توانای جەستەیی و هونەرییی و خێرایی گۆڕینی خەسڵەتەكانی كاراكتەر، توانای كامێران رەئووفیان تێدایە.
لەگەشتەكەی حەسەن دا سەختە بۆ ئەكتەرێك بتوانێت لە یەك كاتدا بتوانێت ببێتە كاراكتەرێكی دڵ رەق و توندو تیژی وەك (عەلی كەشتیەوان) به بیجه وانه ی (سەلامی كەمانچەژەن) كە كاراكتەرێكی هێمن و ئارامە و پاك و بێگەردی و بەرائەتی مرۆیی لە دەباری، یاخود كوێرەوەری كاراكتەرێكی وەك (ئیبراهیمی دەوانە) بگۆڕێ بۆكاراكتەرێكی تاوانباری وەك (حەسەن) هەر یەكەو بەفۆرمی تایبەتی خۆیان.
بینەر لەچەندین كاراكتەری لێك جودا لەهەر یەك لەوان چێژێك دەبینی، رقی لەهەندێكیان دەبێتەوەو هەندێكی تریانی خۆش بوێت .
ئەوە هونەری ئەكتەرە وات لێ دەكات ئەو هەستە دەروونیەت بۆ دروست بێت، ئەمە بەڵگەی نا تەقلیدیەتی نواندنە لای ئەكتەر، كە هەرگیز ساڵانی تەمەنی نواندن نابێتە پێوەر بۆ دەرچوون لەقالبێكی دیاری كراوی نواندنی هەندێ ئەكتەر، چونكە تەقلیدیەت بە راددەیەك بە سەر هەندێ لەو ئەكتەرانەدا زاڵە كە تا ئەوان لەسەر شانۆ مابن، ناتوانن خۆیان لەو مۆرك و تەقلیدیەتە رزگاربكەن كە پێیانەوە نووساوە.

فاكتەرەكانی ئەو كلێشە گرتنەی نواندن ولاوازی توانستی ئەو جۆرە ئەكتەرانە زۆرن، گرنگترینیان :

1.سنووردار بوونی توانستی پەرفۆرمانسی ئەكتەر لەرووی جەستەو دەنگ و ئیلقا.
2.دوور كەوتنەوەی لەراهێنان و وەرك شۆپ و پرۆڤە .
3.كار كردنی لەگەڵ یەك دەرهێنەرو راهاتن لەسەر یەك فۆرمی دیاری كراوی نواندن و یەك ستایل .
4.هەندێ ئەكتەر، بەتایبەت ئەوانەی نواندن نەبێتە پیشەی بەردەوامیان ناتوانن جەستەی خۆیان پەروەردە بكەن، لەهەمان كاتیشدا ئاستی هوشیاریی و كولتووری شانۆییان پەرە پێ بدەن، بەپشت بەستن بەخۆیان .
5.دووركەوتنەوەیان لە بینینی ئەزموونی گەلان و نەشووما نەبوونی بەهرەكانیان .
6 .لاوازی هەندی دەرهێنەر لەرووی شارەزایی و پسپۆری بۆ دروست كردنەوەی ئەكتەرو راهێنانیان لەسەر میتۆدێكی دیاری كراوی جیهانیی، چونكە هەندێ لەو دەرهێنەرانە تا ئێستا لەرووی تیۆری و

پراكتیكییەوە ناتوانن راهێنان لە سەر رێبازی ستانسلافسكی و گەورە دەرهێنەرەكانی تر لەرووی ئامادە كردنی ئەكتەرەوە بكە، یا جیاوازی ستایلی ئەو راهێنەرە جیهانیانەی وەك برێخت و مایر هۆلد و بیتەر برۆك و ئارتۆو ئەوانی تر بزانن، بۆ ئەوەی لەكاتی كاركردن لەسەرستایل و میتۆدی هەر یەكە لەوان بزانن ئایا بە چ ستایلێك نواندن دەكەن، پاشان تێگەیشتنی دروستی ئەكتەر لەكاراكتەرەكەی و ئەبعادو و گوتاری ئەو كاراكتەرەو خەسڵەتەكانی تێ بگەن .

هەندێ ئەكتەرهەیە لەژیانی هونەریی خۆیدا رۆڵی چەندین كاراكتەر دەبینێت، بەرەنگی سەركەوتوو ناسەركەوتووەكانیشەوە، بەڵام ئەوان لەنێوان سەدان لەو كاراكتەرانە ناوداریەتی تەنیا بە كاراكتەرێكەوە دەردەكەن، ئەو كاراكتەرە تا ئەبەد دەبێتە ناونیشانیان و پێیانەوە دەناسرێنەوە،
پرسیارەكە ئەوەیە ئایا هۆكار چیە ئەو ئەكتەرە لەنێوان ئەو هەموو كاراكتەرە جیا جیا یانەوە لەسەر تەنیا كاراكتەرێك دەگیرسێتەوەو لێی جیا نابێتەوەو تەنیا لەسەر ئەو كاراكتەرە دەگاتە لوتكە، بەدرێژایی تەمەنی خەون بەوێنەیەكی هاوتای ئەو كاراكتەرە دەبینێ و نایەدۆزێتەوە، رەنگە وەلامدانەوەی ئەو پرسیارەش پێویستی بەوەڵامدانەوەیەكی زانستی تێرو تەسەڵە .

با بگەڕێینەوە دواوەو بپرسین چمكی كاراكتەر چیە ؟ دیارە كاراكتەر ئەو كەسە دەگرێتەوە كە ئەكتەرێك لەسەر شانۆ نمایشی كەسایەتیەكەی دەكات بە وێنا كردنی ئەو كاراكتەرەو بەرجەستەكردنی خەسڵەتەكانی لەچەندین لایەنی جیا جیای فسیۆلۆژی و ماددی و كۆمەڵایەتی و دەروونییەوە ، چەشنی كاراكتەرە ناودارەكانی وەك هاملێت، ماكبیس ،لیر پاشا، ئۆدیب، ئوتیلل، كە هەر یەك لەوان بوونەتە هاوڕێ ی زۆرینەی بینەرانی شانۆ لەهەموو جیهانداو هەر یەك لەوان كاریگەرییەكی لەدەروونیاندا دروست كردووەو بینەر ناتوانێ لە بیریان كات.
دروست كردنی ئەو كاراكتەرانە وێنەیەكن لەمێشكی نووسەرێك و دەرهێنەرێك دەیانهێنێتە سەر شانۆو ئەكتەرێك لەسەر شانۆ بەرجەستەیان دەكات، بەڵام بەرجەستە كردنێك كە لەسەر شانۆ مێژوو دروست بكەن .
دروست كردنی كاراكتەر كارێكی هونەریی وردە بە دەرهێنەر، كە تێیدا رەچاوی چەندین بنەما دەكات لەوانە:

1. **لەرووی فسیۆلۆژی و مادییەوە:**
كورتی و درێژی باڵای كاراكتەر، كێش و رەنگی پێست،جوانیی و

ناشیرینی، تەمەن، چونکە زۆر جاران بزووتنەوەی کاراکتەر لەسەر ئاستی تەمەن دیاری دەکرێت.

2 . لەرووی کۆمەڵایەتیەوە:

چینی کۆمەڵایەتی و ئاستی ڕۆشنبیریی و هەلومەرجی دارایی و خێزانداریی و داب و نەریت و بیروباوەڕ، کاریگەری خۆیان هەیە لەسەر ناساندنی کاراکتەر .

3.لایەنی دەروونی:

نیشاندانی توانست و بەهرەی کاراکتەر لەرووی سەرکەوتنی، یاخود لاوازی کاراکتەرو کەم توانایی لەکارو کاریگەرییە دەروونیەکان لەسەر ئەو کاراکتەرە، ئایا ئەو کاراکتەرە گرێی دەروونی هەیە ؟ یاخود تێڕوانینی چۆنە بەرامبەر بەژیان ؟ کاراکتەرەکان بەگشتی کە دابەشی دوو بەش دەبن لەوانە کاراکتەری سەرەکی و کاراکتەری لاوەکی و چەند جۆرەکیان لە دروست دەبێت، لەوانە:

1.کاراکتەری کۆمەدی و دەم بەپێکەنین .

2.کاراکتەری تراژیدی و ئاڵۆزو گرژو داخراو .

گرنگە بە ڕەسم کردن و دروست کردنی کاراکتەر دەرهێنەر ڕەچاوی لایەنی کۆمەڵایەتی بکات، بە دیاری کردنی خەسڵەتەکانی کاراکتەر لەرووی ژینگەی دەورو بەرو پەیوەندییە کۆمەڵایەتیەکان و ئاستی ئابووری.

هەروەها لایەنی دەروونی بە دیاری کردنی کاراکتەر بەلایەنەکی گرنگ دەزانرێت بە ئەوەی سایکۆلۆژیەتی کاراکتەرو عەقلیەتی بزانرێت، روون بێتەوە ئایا کاراکتەر هەڵگری ئایدیاو ئامانج و گوتارێکی مرۆییە، یاخود نا .

ئەکتەر کە دوای کاراکتە ر سەرچاوەی هەرە بنەڕەتی دەبێت بە بەرجەستە کردنی کاراکتەر، گرنگە بایەخ بەچەند تەوەرێکی گرنگ بدات:

1.پێویستی بە ئامادەکارییە دەروونیەکانە کە بریتین لە:

دروست کردنی خەیاڵێکی بەر بڵاوو قوڵ بوونەوە لە خەسڵەتەکانی کاراکتەرو خۆ ئامادە کردن لەگەڵ رووداوو ئەتمۆسفیری نمایشەکە، راهاتن لەگەڵ فەزای نمایش و دیکۆرو رووناکی و ئارایشت و جلوبەرگ

2.پڕۆڤەی جەستەیی بەردەوام و بەوا داچوون بە تێگەیشتنی تەواو لە کاراکتەرەکە، لەوانەش لە پیرفۆرمانس و دەنگ و ئیلقا.

3 . بەوا بەخێ بـــــوون لە بەرجەســـتەکردنی رۆڵەکەو خۆ ئامادەکردنێکی دەروونی بۆ گرێ .
ئەکتەر دەبێـــت لەوە بگـــات کە هەمـــوو کاتێـــك لە بەردەم ئەزموونێکی نوێ دایەو بەرەنگاربوونەوەی هەر ئەزموونێکیش تـــاقیکرنەوەیەکی ســـەختە، هەر نیگەرانیەك لای ئەکتەر دروســـت بێت، ئەگەری روخانی زۆرتر دەبێت له سەرکەوتنی.

وەرزە سـەوزەکانی ئەویـن- وەرزی دەیەم.. شیعری: ستیـڤان شەمزیـنی

بە چاوی کانی لێم مەڕوانە
من رووباری عەشقم
بە چاوی تریفە لێم مەڕوانە
من پەلکەزێڕینەی ئەوینم
بە چاوی باران لێم مەڕوانە
من زریانی ماچم
بە چاوی زەوی لێم مەڕوانە
من ئاسمانی ئەبەدیی تۆم

هەستەکانم گزنگیان لێ ئەڕژێ
تەنیا جارێک بە خەیاڵ
چاوم لە خۆر داگرتووە
پێکەنینەکانم فرمێسکیان لێ ئەچۆڕێ
تەنیا جارێک بە خەیاڵ
توند توند تۆم لە باوەش گرتووە

هەرچی هات
شمشێری پێ بوو

تەنها برینی لەسەر رۆحم هەڵکۆڵی
هەرچی رۆیشت
جانتایەکی پەمەیی لەگەڵ خۆی برد
کە پڕ پڕ بوو لە خەون و خەیاڵەکانم

گەشتی خەیاڵم ناوەستێ
تا تۆ لە ئاسمانی جەنجاڵی
ئەویندارییی نەدۆزمەوە
زمانی شیعرم ناپژێ
تا تۆ لە هەزاران بەیتدا
بە پەڕەمووچی جوانی
لەسەر دەفتەری فەنتازیا
نەنووسمەوە

کە هاتم وەک رەشەبایەک دێم
چۆن رەشەبا
درەخت رووت ئەکاتەوە
منیش هەر بەو جۆرە
رووتت ئەکەمەوە
چۆن رەشەبا، سەما
بە چڵ و پۆ ئەکات
منیش هەروا
مەمکت ئەخەمە سەما
چۆن رەشەبا، هەور
لەسەر دڵی ئاسمان رائەماڵێ
منیش سەرپۆشی شەرم
لەسەری تۆ لا ئەبەم

کە تۆم بینی
با ستیانەکەت لە رەنگی چاوم
کاڵتر بێ
دەستەکانت بۆنی مێخەکی
شیعری لێ بێ

ماچەکانت تاقگە بن
وەک بارانی چێژ
بەسەر لێوەکانمدا هەڵڕێژە

تۆ کە ئەستێرەیەکی خۆشبەختی
نازانم بۆچی خۆت دەخەیتە
باوەشی ئاسمانێکی
پڕ غەمی وەک منەوە؟
تۆ کە فانۆسێکی دەتەڕیت
نازانم بۆچی خۆت دەخەیتە
بەردەم گەردەلوولێکی
سەر شێتی وەک منەوە؟
تۆ کە باڵندەیەکی بەرزەفڕی
نازانم بۆچی خۆت دەخەیتە
نێو زیندان و قەفەزی
دڵی مەجنونێکی وەک منەوە؟؟

شتێک من و تۆ، کە دەکاتەوە
لەوانەیە سترانێکی قەرەجی بێت
لە ژێر رەشماڵی عەشقدا
لەوانەیە هێڵێک بێت
لە نیگای من بەرەو تۆ
لەوانەیە بزەیەکی وەریو بێ
لە لێوی تۆوە بەرەو من
لەوانەشە گوڵی تۆ بێت
لەسەر تابووتی مەرگی من

تۆ کە لە گۆرانی من تێناگەیت
ئاوازی چیم بۆ دەژەنی؟
تۆ کە توانای خوێندنەوەی
دڵۆپێک فرمێسکت نییە
چۆن تەفسیری گریانەکانم دەکەیت؟
تۆ کە لە لەنجە و لاری هەوری

حەزە نارنجییەکانم تێناگەیت
چۆن لە حیکمەتی بارین حاڵی دەبیت؟
تۆ کە نابینیت خەریکە دەمرم
لە شێوەی قەترانییەکانی غەریبیدا
چۆن پێناسەی ژیانم بۆ دەکەیت؟

من هەموو کاتێک لێرە نیم
نامەت بۆ بنێرم
ڕەنگە ڕۆژێک بێت
زۆر چاوەڕوان و تامەزرۆی
یەک تاکە نامەیەکم بیت
تێیدا نووسیبێتم
خۆشم ئەوێی
بەڵام ئیدی ڕەنگە چاوی قەڵەمەکەم
کوێر بووبێت
هەستەکانم لە گۆڕێکی تەنگدا
زیندە بەچاڵ بووبن
ئەوسا ناچار دەبیت
لاپەڕەی یادەوەریی
ناو دڵ و سۆزت هەڵبدەیتەوە و
بە دوای هەر نۆ پیتی
“خ ۆ ش م ئ ە و ێ ی”دا
بگەڕێیت و نەیدۆزیتەوە

شیعری: ستیڤان شەمزینی

گوتارێکی سیاسیی جودا،

پێویستییەکی هەنووکەییە-1.. هادیی حەمەڕەشید – کامیار سابیر

نەخشەرێگەیەکی بەدیل، بۆ فەشەلی حیکایەتەکانی کوردایەتیی

هادیی حەمەڕەشید
کامیار سابیر

ئەگەر سەردەمی شێخ مەحمودیش بپەڕێنین، تەنیا لە چلەکانی چەرخی رابردووەوە دەست پێ بکەین، نزیکەی هەشتا ساڵە گەلی کورد لە کوردستانی عێراقدا، بە ئومێدی دەستڕاگەیشتن بە مافە سیاسییەکانی، لە نێوان گێژاوێکی سیاسیی پێچەڵ پێچەڵدا، دێت و ئەڕوات، ئەوە سیی ساڵیشە دەسەڵاتی حیزبی کوردیی و بنەماڵە سیاسییەکانی کوردمان بیینی کە ئەگەر بە ویژدانەوە تەعبییری لێ بک□ر□، ئەبێ بگوترێ فاشیلترین دەسەڵات و حوکمڕانییە لەسەر رووی زەویی، بە تایبەتییش لە گەندەڵیی و برسییکردنی بە ئەنقەستی خەڵک و بەهەدەردانی سامانی نیشتمانییدا. گەورەترین کێشەی سیاسیی ئەو حیزب و کەسایەتییانەی خۆیان بە نەیار و رەخنەگری سیاسیی ئەم فەشەلە سیاسییەی هەرێم و حیزبەکانی ئەزانن، بێ گوتارییە! گوتارێکی سیاسیی جیاوازیان نییە کە لە پارتیی و یەکێتیی و دووکانە سیاسییەکانی تر، جودایان بکاتەوە.

ئەم بێ گوتارییە، نەبوونی روئییەی سیاسیی و هێزێکی ئۆپۆزیسیۆن کە بتوانێ فۆرمەڵەی داخوازییەکانی خەڵک بکات کە زیاتر لە عەدالەتی کۆمەڵاتییدا جێگیر ئەبن، وەکو هێزێکی کارای ئۆپۆزیسیۆن، گوتارێک تەبەنیی بکات کە ببێ بە جێگەی متمانەی بەشێکی زۆر لە خەڵکی ناڕازیی، بە تەواویی لە هەڵبژاردنەکانی عێراق(١٠ ئۆکتۆبەری ٢٠٢١)، رەنگی دایەوە و زۆرینە پەنایان بۆ بایکۆت برد.

بایکۆتی بەرین لە ئاستی عێراق و هەرێمیشدا، بەشی هەرە زۆری بۆ ئەوە ئەگەڕێتەوە کە هێزێک یان پارادایمێکی جیاوازتر لە هێزە طائیفیی، قەومیی، ئیسلامیی و گەندەڵەکان، بوونیان نییە و خەڵك متمانەی بە ئۆپۆزیسیۆنی شەریکی دزەکان نەماوە، بایکۆتەکە سەرتاسەری عێراقی گرتەوە و بەغداد لە پێش هەموو شارەکانەوە بوو. هاوکات، بایکۆتی هەرێم، ئەفسانەی دەسەڵاتداریی پارتیی و یەکێتیی،

تـــووشی زەمینلەرزە کـــرد. لە نەبـــوونی ئۆپۆزیســـیۆنێکدا کە جەنگەی متمانەی خەڵکی ناڕازیی بێت، شاری سلێمانیی شکۆی یەکێتیی و گۆڕانی شکاند و ٨٪ ی خەڵکیان لەگەڵدایە کە دیارە زۆرینەیان موچەخۆرن یان لە ترسی برسییەتیی و نانبڕیین، دەنگیان پێ ئەدەن. بۆ پارتیی و بادینانیش هەمان راچڵەکیین هەیە.

گۆڕان، ئۆپۆزیسیۆنی زۆر نـــاشیریین کـــرد. یەکێتیـــی نـــوێ لە دوای کودەتای ٨ی تەمموزەوە، بە تەواویی بووە بە دووکانێکی سیاسیی کە مەئمورییەتەکەی بە هەندێ مەئمور سپێردراوە کە هەموویان لەو دزیی و تاڵانییەی کوردستاندا، لەگەڵ پارتیی شەریکن(بە پشکیی زۆر کەمەوە). گرنگترییـــن شـــت لە دوای ئەم هەڵبـــژاردنەوە، ئەوەیە چۆن بەشێکـــی کـــارا لە خەڵکـــی بـــایکۆت، بە کـــاری هـــاوبەش و بییـــروڕا گۆڕیینەوە، ئەم بێ ئاســـۆییە لە سیاســـەتدا، بە گوتـــارێکی سیاســـیی جوداوە، تێپەڕێنن و روئییەیەکی سیاسیی و عەقڵانیی، هەڵاوێردراو لە سیاسەتی فاشیلی کوردایەتیی و حیزب و بنەماڵەکانی، تەبەنیی بکەن؟ بە دڵنیـــاییەوە، ئەمە باوەڕمـــان وایە پێـــش هەمـــوو شتێ ئەبێ گوتار و روئییەکەی لە گوتاری زاڵی کوردایەتیی و ئەو تیجاڕەتە نەتەوەییەی بەناوی کوردەوە ئەکرێ، داببڕێت. هاوکات، لەو گەندەڵیی و پۆپیولیزمەش رزگار بکرێ کە خەڵکێکی زۆر بە پارە و بەرژەوەندیی تـــایبەتیی خۆیـــان، سیاســـەت ئەکەن و لە بەهـــا گشتییەکـــان و مۆڕاڵە کۆمەڵایەتییەکان، دائەبڕن.

کورد لە کوردستانی عێراقدا، ئەوە نزیکەی ١٠٠ ساڵە دەستوپێ لەگەڵ عێراقدا نەرم ئەکات، هەمیشە وەکو ئەوەی ستەمێکی زۆر گەورەی لێ کرابێت، وەکو قوربانییەک خۆی نیشان ئەدا کە ستەمێکی لێ کراوە، لە دونیـــادا وێنەی نەبـــووە و نییە. سیاســـەتی بـــاوی کـــوردایەتیی، گوتـــارەکەی زاڵە، یـــان دروســـتتر، چیرۆکێکـــی باڵادەســـتە کە زیـــاتر نەتەوەییەکـــانی کـــورد، حیزبەکانیـــان وشێخە سیاســـییەکانی رێبـــازە دیینییەکان(نەقشبەندیی و قادریی) و ئەو نوخبانەی هەمیشە، خزمەتی بنەماڵە سیاسییەکانیان کردووە، ئەگرێتەوە. چیرۆکی سیاسەتی کوردیی لەو بەشەی پێیـــدەگوترا ویلایەتـــی موصـــڵ و لە هەنـــدێ دۆخیشـــدا بە کوردستانی باشوور(نەک باشووری کوردستان) لە ناوەڕاستی بیستەکانی چەرخی رابردوودا، پێش لکاندنی بە دوو ویلایەتەکەی تری عێراقەوە(بەصرە و بەغـــداد)، وردە وردە فۆرمۆڵە ئەبـــوو، چیـــرۆکەکە لە شێـــخ مەحمودەوە، دەست پێئەکات و بە ریفراندۆم و کوردایەتییەکەی پۆست ریفراندۆم و کودەتاکەی ماڵی تاڵەبانیی لە ٨ی تەمموزی ٢٠٢١ دا دژ بە ئامۆزاکەیان(لاهور جەنگیی)، درێژەی هەیە(نەک کۆتایی هاتبێت).

تەپەڕبوونی صەدەیەک، زەمەنێکی زۆر دوور و درێژە بۆ لێکەوتە سیاسیی و ئاڵوگۆڕە سیاسیی و کۆمەڵایەتیی و کولتوورییەکانی هەر نەتەوە، گەل و جڤاکێک، چەندیین نەوە چوونە ژێر خاکەوە، چەندیین نەوەی تریش لە هەڕەتی گەنجیی و لاوییەتییدان بە دەردەسەرییەکانی کوردبوون و ئازاری خورافەکانی کوردایەتییەوە، ئەناڵێنن، وەڕای ئەوەی سەری چەندیین نەوەی تریش سپیی بوو، یان بەدیار چیرۆکە گەلگامشییەکانی بزوتنەوەی سیاسیی کوردەوە، پیر بوون. لە هەمووی سەیرتر، ئەم بزوتنەوە پڕۆکسییەی کە لە شێخ مەحمودەوە درێژ ئەبێتەوە بۆ بارزانیی و کوڕ و کوڕەزاکانی، هەمیشە ڕۆڵی قەیومیان بۆ تورکیای ئەوکات و ئێستا گێڕاوە، بەڵام بە ئەدەبیاتی شاعیرانەی کوردایەتیی، ناونراوە، بزوتنەوەی رزگاریخوازی کوردستان! بێئەوەی چوار کەس هەبن و پرسیار لەوە بکەن، ئەجێندای ئەو بزوتنەوەیە، لە کێ رزگار ئەبێت و بۆ کوێ ئەچێت؟

ئەمەی سەرەوە، بەشی یەکەمە لە زنجییرە وتارێک بە هاوبەشیی ئەینووسین و درێژەی ئەبێت.

خوێندنەوەیەك بۆ ڕۆمانی ئەلف/یای ڕەزا عەلیپوور.. سۆران محەمەدەسوورە

ڕەزا عەلیپوورم وەک دەنگێکی جیاوازی شیعریی، لەتەک هەردووک شاعیری تری ڕۆژهەڵاتی کوردستان ساڵح سووزەنی و یوونس ڕەزایی ناسی و بۆ من جێگەی سرنجڕاکێشان و خوێندنەوە بووە.
یەکەم بەرهەمە شیعریی ناوبراوم ساڵی 2014 خوێندەوە بەناونیشانی “قاڵییەک دەناسم لە هەرچی گوێیەتی ماندووە”. دووەم بەرهەمە شیعرییشم ساڵی 2016 خوێندەوە بەناونیشانی “کڕاکە”.
خوێندنەوەی ئەو دوو بەرهەمە وایکرد وەک تێنووی شیعر چاوەڕێی بەرهەمی شیعریی دیکەی ناوبراو ببم. تا ئەوەی دوا بەرهەمی (ئەلف/یا)م بەدەستەوە گرت. بەڵام ئەمجارە شیعر نا، بەڵکوو ڕۆمان.
ڕۆمانێک کە نووسەرەکەی هەر وەک شاعیرێک کە نەدیتراو

دەكات، خوويا□.
نووسەری ڕاستەقینە، ئەوەیە کە دوای خوێنەر ناکەوێت، بەڵکوو بەشداریی بە خوێنەر دەکات، ئەم دوانەکەوتن و بەشداریپێکردنی خوێنەرە دوو شتی لێکجیاوازن. بەهەمە حاڵ، لێرەدا ئێمە دەمانەوێت نووسینەکەمان لە دوو خاڵدا بخەینەڕوو:

یەکەم:
زمانی ڕۆمانی ئەلف/یا زمانێکی سەرشێتە، زمانێکە وەک ڕووبارێکی بەخووڕ، لەگەڵ خۆیدا دەتبات و پێشینەیەکیشت لێی نییە، تا بە دوورگەکانی خۆیت نەگەیەنێت، نازانیت بە کوێ دەگەیت، لە کام کەنار گیرساویتەوە. ڕاستیی نووسینی بەرھەمی باشیش ئا ئەمەیە، کە چارەنووسی خوێنەر دەداتەوە دەست کەناری دەریای خۆی.
لە دەقی ئەدەبیی وەك شیعر، چیرۆك و ڕۆماندا، ھاوکێشەکی پێچەوانە لە ئارادایە‌، واتە خوێنەر لەگەڵ بەرھەم و بەرھەم لەگەڵ خوێنەر. ھاوکێشەی خوێنەر لەگەڵ بەرھەم، ھاوکێشەیەکی باوە، واتە ئەو ڕۆمان/دەقەی کە نووسەر لەگەڵیدا خۆشخوانە، ئەو ڕۆمانەیە کە نووسەر ناژێنێت بۆ زەمەنێکی نادیار، بەڵکوو دەیژێنێت بۆ شاگەشکەبوون و کۆکردنەوەی بەردەنگ، کە لەگەڵ مردنی نووسەری دەقەکەشدا، ئەوە دەقەکە خۆی، دەفەوتێن. چونکە نووسەر لەگەڵیدا لەدایکنەبووە.

ھاوکێشەی پێچەوانەی دووەم ھاوکێشەی دەقە لەگەڵ خوێنەر، لەم ھاوکێشەیەدا ئەو دەقەی کە نووسەر لەگەڵیدا دەژیێت، ھەردووکیان منداڵی یەك پزدانن و لە یەك پزداندا بەیەکەوە ھەڵیانکردووە، ژیاون و ھاتوونەتە دنیاوە، بەڵام بە مردنی نووسەرەکەی، دەقەکە ناکەوێت، نەکەوتنی دەقیش نەکەوتن و ھێشتنەوەی ڕووحی نووسەرە. ئەو دەقەیە کە دواجار دەفریای نووسەر دێت و لە کاتگەشتی خوێندنەوەدا بەشداریی بە مانەوەی نووسەر دەکات. بێگومان ڕۆمانی ئەلف/یاش دەکەوێتە ھاوکێشەی دووەم. لە ھاوکێشەی دووەمدا، دەق ھەڵگری ڕووحی نووسەرە بۆ ئایندەیەکی دوور و ھەردەم لە گفتوگۆدایە لەگەڵ خوێنەر، ھەر بۆیەشە بە ناوی ھاوکێشەی دەق لەگەڵ خوێنەر دەناسرێت، ئەو جۆرە دەقانەی سەر بەم ھاوکێشەیەن خوێنەر لە خوێندنەوەیاندا تووشی ھەراسانیی، جاڕسبوون، بەڵام ملنەدان دەکەن. دەقی سەر بەم ھاوکێشەیە دەقێکی سرکە و بەردەوام لە خوێندنەوەی نوێدایە.

خاڵی دووەم کە پێویستە لەم ڕۆمانەدا ئاوڕی لێبدەینەوە بێماڵیییە¬*.
لە ڕۆمانی ئەلف/یادا ڕووبەڕووی دوو ھاوکێشەی بێماڵیی دەبینەوە.

ماڵ تەنی وەك شوێنی نیشتەجێبوون نا، ماڵ وەك شوێنی ئارامیی. بێماڵییش وەك لەدەستدانی ئەو ئارامییەی کە هەمانە؛ ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵ بەها و پیرۆزییەکان، هەڵگربوون بە نەریتی جێگیر و نەبزواوی سیاسیی، فەرهەنگیی و ڕۆتین و… تاد. جا ڕۆمانی ئەلف/یا لە ڕوویەکی تری نووسینەوە، بێماڵییە، واتە تێکشکاندنی سوونەت و باویی نووسینە پلۆت، دیالۆگ و زمان، گۆشەنیگا و کارەکتەر، ڕۆزمان و…

لە ڕۆمانی ئەلف/یادا هاوکێشەی یەکەم پەیوەستە بە یووسف و هاوکێشەی دووەم بە داود ئامێدییەوە پەیوەستە. هاوکێشەی یەکەم تایبەتە بە کارەکتەر یووسف. یووسف کەسێکی ڕاڕا، شپرزە، نامۆیە و لەنێوان دەیان کێشەدایە، هەر ئەمەش وایکردووە کە هەندێکجار لە ڕۆمانەکەدا پەنا ببردرێتە بەر خۆدوواندن و کارەکتەر لەگەڵ خۆی بدوێت. ئەم خۆدواندنەش زیاتر ئەوەی لێکەوتووەتەوە و ئەوە خوویا دەکا، کە باری دەروونیی کارەکتەرەکە لەڕووی کۆمەڵایەتیی و خێزانییەوە ڕاڕا و گوماناویی، پەشۆکایی و سەرگەردانە، ترس و چاودێریی، لەدەستدانی ماڵ کە تاکە شوێنێك کە یووسف پێیەوە پەیوەست بێت، لە بەرانبەر هەموو شتێك کە هەیەتی و ئەوەیش کە نییەتی ماڵە، بەڵام لەوێدا بەدەر لە ترس و چاودێریی سیاسیی، ژیانی دڵسارد و ڕووحکوژی ڕۆژگار و بێبەزەییەکەی، ماڵێك/خانوویەکە کە هەیەتی بۆ ئەوەی دواجار تێیدا بمرێت:

“ئەی ئەگەر بیفرۆشم لە کوێ بژیم؟

لەکوێ بمرم؟ نەم گوتبوو.

ئەوەی هێشتا بەم شارەوە توندتوند گرێیداوم ئەم ماڵەیە.”

(عەلیپوور، 2020: 16)

لێرەدا دەبینین، ماڵ گوزارشتە بە ژیان و مانەوە. ژیان و مانەوە ڕاستەوخۆ پەیوەستە بە خاك و نیشتمان. خاك و نیشتیمانیش پەیوەستە بە دووانەی ئازادیی و ناسنامەی نەتەوە. مرۆڤ بەبێ ناسنامە و ئازادیی کۆیلە و کۆڕەوارە. کەواتە لەلای یووسف بێماڵیی واتای کۆچ و بەڕێگەوەبوون ناگەیەنێت، ئەوەندەی مانای زیندووبوون و مکوڕبوون دەگەیەنێت لە نیشتیماندا، هەموو ئەمانە وایکردووە دیوێکی جیاوازی یووسف لە بێماڵییدا لە دیوی ئامێدیی جوودا بکاتەوە. بۆیە وتمان نیشتیمانیش، چونکە ماڵ لە ئەلف/یادا فرەڕەهەندە.

لە هاوکێشەی دووەمدا جیاوازییەکی پێچەوانە و دژ دەبینرێت لەگەڵ هاوکێشەی یەکەم، لەڕووی ماڵ و بێماڵییەوە. هاوکێشەی دووەم پەیوەستە بە داوود ئامێدییەوە. داود ئامێدیی هەڵگری ڕووحێکی بزۆز، جێگیرنەبوو، نەگونجا و ناتەبا لەگەڵ دەوروبەر و تەواوی کایەکانی تری ژیان، بۆیە دەبینین هەرگیز بە تەواوەتی جێگیر نییە،

هەر جارە و لە شوێنێکە؛ ژێر ئاسمانی ئەو هەمان ئەو گەزە ئاسمانەی یووسف نییە جا هەر لە زیندانەوە بگرە تا بگرەوبێرەی لەگەڵ لەیلا، حافز و ساخکردنەوەی دەستنووسەکانی ئامێدیی. هەڵبەتە لە زۆر شتدا ئەم دوو کارەکتەرە دەبنەوە بە یەك، بەڵام بابەتی نووسینی ئێمە دەرخستن و پێشاندانی ئەمەیان نییە.

ئامێدیی بەهۆی کەمتەرخەمییەوە یان ئاگاییەوە بووبێت، هەڵگری ڕووحێکە کە دەیەوێت بەربەست بب□ت، یانیش بەرەو ڕووی هەڵبشاخێت، بەڵام ئەوەی یووسف تێدامانە لەنێو نۆرمی ژیان و دواجار ناچارییەکە ملی پێدەدات. ئامێدیی خۆی نەبان دەکات و لەژێر سێبەری ئەم نەبانییەدا دەیەوێت ئەو ڕاستییەی کە لە نەکران بەدەرە بینووسێت، ئەوە بنووسێت کە خۆی دەیەوێت نەك ئەوانەی کە دەیانەوێت، ئەمەش تێکشکاندن و هەڵتەکاندنی نۆڕمێکی فرەسەختە. نەنووسینەوەی ئەوەی دەگوترێت، ڕووەرچەرخاندنە لە ماڵ، ماڵ لێرەدا وەك وابەستەبوون بە ژیانێکی یەکڕەنگ، یەکدەنگ، نەریتیی و باو، هەڵاتن لەو ماڵە شوێنهەڵگرتنی بێماڵییە، ڕووەرگەڕاندنە لە ماڵی باوك بۆ ماڵی بێماڵیی و بەهای نوێ. ڕەتکردنەوە واتە ڕازیینەبوون و دەستوپێوەندنەبوونیەتی بۆ ئەمارەت، میرمونشی و ئەوانی دیکە، ئەنجامەکەشی لێڕوونە، ناچارە و مل نادات، پێویستیی ڕۆڵی خۆی دەگێڕێت و خۆی لێ خەمسارد دەکات. کەچی لەلای کارەکتەرەکەی تر کە یووسفە، ڕەتکردنەوە نییە و زۆرجار ئەوەی کە دەیەوێت بیڵێت نایڵێت. بۆیە ملدەدات، ڕازییبوونی یووسف ناچاریی و پێویستییەکە بۆ پارە و ڕووەرچەرخاندنی نییە.
ئامێدیی لە گەڕیدەییدا بێماڵیی هەڵدەبژێرێت و دەربەدەریی. بۆ ئەوەی شوێنێك کە دواجار دوا شوێنە، کە نازانێت کوێیە تێیدا بمرێت، نەك وەك یووسف، کە ماڵ یەکەم شوێنە و دەشیەوێت دواجار جەستەیەکی سار بە مۆتەکە و ملدانە ناچارییەکەی، تێدا بسپێرێت.

لە کۆتاییدا دەمەوێت بڵێم، نووسین لەمەڕ ئەلف/یا فرەسەخت و تاقەتپڕووکێنە. کەشی ڕۆمانەکە، ترس و چاودێریی، گرژیی و پەرۆشیی، سەرگەردانیی و خەم، □□ایی و گرفتەکانی، باڵ بەسەر خوێنەردا دەکێشێت. هەبوونی دوو چیرۆك، دوو کارەکتەر و دوو زەمەن؛ کە لەیەکچوون و جیاوازیان هەیە، ئاڵۆزییەکی زۆری دروستکردووە ئەمە بێجگە لە گفتوگۆیەکان، کە هەندێك جار سەخت دەبێت کە بزانی کامە کارەکتەرە کە دەپەیق□ت. سەرباری ئەمە چیرۆکی یووسف، گەشەپێدەر و بەردەوامیی چیرۆکی ئامێدییە، لە دوو زەمەنی جیاوازدا، کە بۆ نووسەر و هەم بۆ خوێنەریش بیرکردنەوە لەوەی ئەم دوو چیرۆکە لە

کوێدا بەر یەك بکەون و کۆببنەوە، فرە سەختە.

سۆران محەمەدەسوورە
سنە

“ئەدەب و خراپە” جۆرج باتای لە دیالۆگێکی تەلەفزیۆنیدا.. پێشەکی و وەرگێڕانی: هاوڕێ خالید

“ئەدەب و خراپە” کتێبێکە لە دیووە نهێنی و شاراوەکانی داهێنانی نووسین و دەقی ئەدەبی دەکۆڵێتەوە. هەوڵێکی جدی جۆرج باتای فەیلەسوفی فەرەنسییە بۆ گەڕان بە ناوچە شاراوەکانی نووسین و دەروون و لاشعوری نووسەران و داهێنانی فیکری، لە پاش ئەمەشدا ڕەخنەکردنی ئەدەبە بە گشتی.
باتای لە پێشەکی کتێبەکەدا دەڵێت “ئەدەب بێتاوان نییە” ئەو تاوانبارە و دەبێت دانی پێدابنێت تەنیا بۆ دانپێدانانی تێوەگلانی لە زانینی خراپەدا دەتوانێت ئەدەبیات بە تەواوی پەیوەندی بکات.
بۆ سەلماندنی ئەم بیرۆکەیە لەم کتێبەدا باتای زنجیرەیەک لێکۆڵینەوە لەسەر کارەکانی هەشت نووسەری دیار دەستپێدەکات کە هەر یەک لە: ئیمیلی برۆنتی، بودلێر، بلیک، میشێل، کافکا، پرۆست، و لە کۆتاییدا جینی.

لە 21ی ئایاری 1958 دوای بڵاوبوونەوەی کتێبی (ئەدەب و خراپە)، پییەر دومیات دیالۆگێکی لەگەڵ جۆرج باتای ئەنجامدا، بۆ قسەکردن لەبارەی کتێبەکەوە، بێگومان ئەوە تاکە دیالۆگی تەلەفیزیۆنییە کە باتای قبوڵی کردووە.
پیەر دۆمیات: بەڕێز باتای بەر لەوەی بچینە سەر ناوەڕۆکی کتێبەکە کە ئەمە چەند پرسیارێکی تێدا دەکەین، ناونیشانی کتێبەکە دەپشکنین…
…دەتوانی پێمان بڵێیت دەربارەی چ خراپەیەک قسە دەکەیت؟

جۆرج باتای: پێم وایە دوو جۆر خراپەی ناکۆک لە بنەمادا هەیە. یەکەمیان سەبارەت بە پێویستیی ئەوەی کە شتەکان لە ڕوانگەی مرۆڤەوە باش کار بکەن و دواتر ئامانجە خوازراوەکان بەدەست بهێنن. لەکاتێکدا ئەویتریان ئەرێنییە بۆ ڕێگرتن لە هەندێک تابۆ بنەڕەتییەکان، بۆ نموونە ڕێگری لە کوشتن و قەدەغەکردنی هەندێک ئەگەرە سێکسییەکان.

پیەر دەمیات: ئایا دەتەوێت بڵێیت ئەدەبیات لە خراپە جیا ناکرێتەوە و بە شێوەیەکی ڕیشەیی بەیەکتر بەستراونەتەوە؟

جۆرج باتای: بەڵێ، بە باوەڕی من بێگومان ڕەنگە لە سەرەتادا دەرنەکەوێت، بەڵام پێم وایە ئەگەر ئەدەبیات لە خراپە دوور بکەوێتەوە، بەم زووانە بێزار دەبێت. ئەمە لەوانەیە سەرسوڕهێنەر دەربکەوێت. لەگەڵ ئەوەشدا من پێم وایە دەبێت دەستبەجێ لەوە تێبگەین کە ئەدەب پێویستی بە تاقیکردنەوەی نیگەرانیی هەیە و ئەو نیگەرانییە هەمیشە لەسەر بنەمای شتێکە کە ڕوو لە خراپە دەکات، شتێک کە بە دڵنیاییەوە دەبێتە گەڕێکی خراپەی گەورە و بەو شێوەیە دواتر خوێنەری دەخاتە بەردەم ئاسەیەک، یان لانی کەم لەبەردەم ئەگەری چیرۆکێک کە خراپە بۆ ئەو کەسانەی گرنگی پێ دەدەن دەگێڕێتەوە. ئاسەی وە نموونەیەک پێشکەشدەکەم بۆ ئاسانکردنی بارودۆخەکە، لە ڕۆمانەکەوە کە خوێنەرەکەی ڕووبەڕووی هەڵوێستێکی ڕقاوی و گرژی دەبێتەوە ئەمە وا دەکات ئەدەبیات لە بێزاری خوێنەری خۆی بەدوور بگرێت..

پیەر دەمیات: نووسەر، یان لە هەر حاڵەتێکدا نووسەرێکی باش، هەمیشە تاوانبارە کاتێک دەنووسێت؟

جۆرج باتای: زۆرینەی نووسەران هەستی پێ ناکەن لەگەڵ ئەوەشدا، من قەناعەتم بەم گوناهە قووڵانە هەیە. نووسین هەمیشە شتێکە سەبارەت بە ئەنجامدانی پێچەوانەی ئیشە.. لە ڕوانگەی منەوە، ئەمە لەلای من لۆجیکی و تەواو دەرناکەوێت، لەگەڵ ئەوەشدا، هەموو کتێبەکانی وەکو ڕابواردن وایە.

پیەر دەمیات: پیەر دومییت: ئایا دەتوانیت ناوی نووسەرێک یان دوو نووسەر بنێیت کە تۆمەتبار بوون بە نووسین؟ یان ئەوان هەست بە تاوانباری دەکەن چونکە ئەوان نووسەر بوون؟

جۆرج باتای: بەڵێ، پێم وایە بودلێر و کافکا هەن، کە من لە کتێبەکەمدا مامەڵەم لەگەڵ کردووە. هەردوو کیشیان بە پێچەوانەوە ئاگادار بوون لەوەی کە ئەوان لەولاوە خراپ و گوناهکار بوون. بۆ بودلێر، دیار بوو: لەژێر ناونیشانی گوڵی خراپەدا نووسی، وە ئەمە ئەو شتەیە کە بە وردی نوێنەرایەتی بیرۆکەکەی دەکات.. سەبارەت بە کافکا، ئەو بە ڕوونتر ئەمە دەردەبڕێت ئەو پێی وایە کە ئەو تەنها

بەهەی یاخیبوونی لە دژی خێزانەکەی نووسیویەتی، پاشان خۆی لە پێگەیەکی تاوانکاریدا داناوە ڕاستە خێزانەکەی هەستیان بە تاوان کرد چونکە ئەو ژیانی بەخشی بە نووسین. زۆر بەسوودتر دەبوو بۆ ئەوەی ئەو مۆدێلەی کە خێزانەکە لە دوای خۆی بەجێی هێشتبوو، واتە بە کردەوەیەکی بازرگانی تێوەگلێنێت و بۆیە بە جێهێشتنی ئەو مۆدێلە ڕێگایەکی خراپی گرتە بەر.
پیێر دەمیات: پێت وایە کافکا و بودلێر تاوانبار بوون بە نووسینیان؟
جۆرج باتای: پێم وایە هەستیان بە نائاسایی کردووە و هەروەها دەریاخستووە کە ئەوان لە پێگەی منداڵێکن لە بەردەم دایک و باوکیاندا لە ئەنجامدا منداڵێک کە لە دژی خێزانەکەی یاخی بوو خۆی دەخاتە پێگەیەکی خراپەوە چونکە بەبیری دێتەوە کە دایک و باوکی خۆشیانویستووە بەردەوام پێیان وتووە کە نابێت ئەو کارە بکات ئەمە خراپە بە هەستی بەهێزی تاکایەتی هاوتەمەنەکانی، بەڵام ئەگەر لە نووسیندا هەست بە تاوانباری بکەیت، چونکە ئەدەب منداڵانەیە، دەبێت وا بیر بکەیتەوە کە ئەدەب زۆر منداڵانەیە.
پیێر دەمیات: بەڵام ئەگەر هەست بە تاوانباری بکەیت سەبارەت بە نووسین چونکە ئەدەب منداڵانەیە، دەبێت وا بیر بکەیتەوە کە ئەدەب زۆر منداڵانەیە؟
جۆرج باتای: پێم وایە شتێک هەیە بە شێوەیەکی بنەڕەتی منداڵانە دەربارەی ئەدەب. ڕەنگە ئەمە کەمێک ناتەبا بێت لەگەڵ سەرسامی هەندێک کەس بە ئەدەبیات و من هاوبەشی ئەو سەرسامییە دەکەم، بەڵام پێم وایە ئەدەبیات بە قووڵتر و بنچینەییتر تێناگات مەگەر بیخەینە لای منداڵەکە، ئەمەش مانای ئەوە نییە کە ئەمە لە شوێنەکەی نکوڵی لێدەکەین
پیێر دەمیات: تۆ کتێبێکت لەسەر ئیرۆتیکیزم نووسیوە. ئایا لە ڕوانگەی تۆ لە ئەدەبیاتدا شتێکی ئیرۆتیکی و ئیرۆتیکای منداڵانە هەیە؟
جۆرج باتای: نازانم ئەدەبیات بە گشتی جیاوازە لە ئیرۆتیکیزم، بەڵام بە گرنگی دەزانم کە لە کاراکتەری منداڵانەی ئیرۆتیک، ئیرۆتیکیزمی تەواو، تێبگەم. ئیرۆتیک، کاتێک منداڵێک ڕوودەکاتە یاریێک، یارییەکی قەدەغەکراو. ئەو کەسەی کە بەلای ئیرۆتیکیزمدا ڕادەکشێت ئەو کەسەیە کە خۆی لە بارودۆخێکدا لەبەردەم دایک و باوکیدا دەبینێتەوە ئەو دەترسێت لەوەی کە لەوانەیە بەسەری دابێن، بەڵام زۆر دوور دەکەوێتەوە بە هەستکردن بەو ترسە، بۆیە وەک گەورە ئاساییەکان وەک پێویست دەرناکەوێت، دەبێت هەست بە ترس بکات. هەروەها گرنگە خۆی لەو دۆخەدا بدۆزێتەوە کە منداڵ بووە، واتە

تێیدا بەردەوام هەست بە مەترسی ڕەخنە دەکات، هەرچەندە دەڕەقانە. نەتوانراوە
پیەر دەمیات: پێم گرنگە بگەڕێمەوە سەر ناونیشانی کتێبەکە، ئایا بەو جۆرە منداڵییی و بەمنداڵانە تاوانبارکردنانە بە گشتی سەرکۆنەکردنی ئەدەب و خراپە پێک ناهێنن؟
جۆرج باتای: بێگومان ئاگادارکردنەوەیە، واتە دەبێت هۆشداری بدەین لە ئەگەری ڕووبەڕووبوونەوەی مەترسی، بەڵام دەکرێت ئەوەی ئاگادارمان کردەوە لە ئامرازەکانی بەرەنگاربوونەوەی ئەم مەترسییە بدەین، ڕووبەڕووی ئەو مەترسییە ببینەوە کە بە بڕوای من مەترسییەکی گەورە و جیددییە، بەڵام مرۆڤ تەنیا مرۆڤ با بیر لە تراجی و شکسپیر و زۆر حاڵەتی تر بکەینەوە کە زۆر لە ئەوان دەچێت. ئەدەب ئەوەیە کە وامان لێدەکات ڕووبەڕووی خراپترین ببینەوە و بزانین چۆن بەرەنگاری ببینەوە و زاڵبین بەسەریدا. بە کورتی، هەر کەسێک یاری بکات لە یارییەکەدا هێزی ئەوە دەدۆزێتەوە کە زاڵ بێت بەسەر ترسناکی یارییەکەدا.

پێشەکی و وەرگێڕانی: هاوڕێ خالید

فلاشباک- 20.. لە دەفتەری بیرەوەریی ڕۆژانەوە.. ستیڤان شەمزینی

بەشی بیست

ئێستا کاتژمێر چواری عەسرە، دوێنێ لە نەخۆشخانەی فریاکەوتنی سلێمانی دەرچووم، پاش ئەوەی سێ ڕۆژ لەوێ مابوومەوە، بەهۆی ئەوەی لەلایەن گروپێک لە ئیسلامییەکانەوە بە سەرپەرشتی “فەرهەنگ نامە” لە نزیک گۆڕستانی شێخ محەدین “پشت مەزەخانەی سلێمانی” بە چەقۆ هێرشم کرایە سەر، لە دوو لاوە برینداریان کردم، ئەمە زنجیرەیەک ڕووداوی بەرنامە بۆ داڕێژراوە دژی کۆمۆنیستەکان. سێ ڕۆژ بەر لەو ڕووداوەی من، هاوڕێی کۆمۆنیستمان “فەرهاد فەرەج”ی نووسەر و سەرنووسەری ڕۆژنامەی “پەیڕەو” لە شەوی 10-17 ماڵەکەی خۆیدا بە دەمانچەی

بەدەنگ تیرۆر کرا. تیرۆری کەمەنیستەکان لەهەشت ساڵی دوای ڕاپەڕینەوە بۆتە دیاردەیە. چوونکە هەردوو لایەنی ئیسلامی و ناسیۆنالیزم، ئەجیندای چەپ بە هەڕەشە لەسەر ئایندەی سیاسیی خۆیان ئەبینن.
پێشتریش لەلایەن "فەرهەنگ نامە"وە هەڕەشەی کوشتنم لێکرابوو، کە چەندان گەنجم لە گەڕەکەکەی ئەو و ناو مزگەوتەکانەوە هێنایە دەرەوە و بە بیری چەپ و کەمەنیزم هزرم ڕۆشن کردنەوە. زیاتر لە پێنجا گەنجم تەنیا لە گەڕەکی سەهۆڵەکە و شێخ محەدین لە دەوری حەلقەکەی خۆمان کۆکردەتەوە کە هەندێکیان زۆر چالاکن لە نموونەی هاوڕێیان "سەزدار، خالید ئەژی، دەستی کەمال، بەهادینە سوور، نەوشیروان، نەوزاد مام حەسەن". ئەمانە بەشێکیان پێشتر هاتەچۆی مزگەوتیان ئەکرد، بەڵام ئێستا لە چالاکترین کەمەنیستەکانن، چالاکترین خوێنەرەکانن، ئەوان سەرەتا بەهۆی منەوە بوون بە کەمەنیست، بەڵام هەنووکە لە خۆم چالاکتر فەعالیەتی سیاسیی و ڕۆشنگەریی ئەکەن. ئەوەش بووە هۆی تەقینەوەی تووڕەیی ئیسلامییەکان لە بەرامبەرم.
هۆکارێکی تریش ئەوەیە، سەرەتای ئەمساڵ کاتە ئەندامێکی سەرکردایەتی بزووتنەوەی یەکبوونی ئیسلامی کە وا بزانم جێگری وەزیری ئەوقافیشە لە بەندگەی مزگەوتی "عوسمانی کوڕی عەفان" لە گەڕەکی شێخ محەدین، وتاری ئاگرینی ئەخوێندەوە بە سەدان هەرزەکار و تێیدا فەتوای کوشتنی کەمەنیستەکانی ئەدا، سەدان گەنجی بەنجکراو بە تریاکی ئاین حەماس گرتبوونی،. تیمەکەی ئێمەش بڕیارماندا بچینە ناو مزگەوتەکە و دەمکوتی بکەین، تیمەکەش پێکهاتبووین لە"عەباس، خالید ئەژی، هەڵکەوت کەنفە، سەزدار، خۆم". بەهۆی ئەوەی کارەبا نەبوو بە پاتری ئەتەمبیلیش بەندگەکەیان خستبووە کار، دوو لەکز هۆڵی مزگەوتەکەی ڕووناک ئەکردەوە، عەباس چووە ژێر دانەیەکیان، سەزداریش چووە ژێر ئەویتر. خالید و هەڵکەوت کەنفە و من چووینە نزیکی مەلاکە، کە دە دوانزە چەکداریش پاسەوانیان ئەکرد. کەدی ئێمە ئەوە بوو کە کەوتنە هاوار هاواری تەکبیر، سەزدار و عەباس لەکزەکان بکوژێننەوە و ئێمەش پەلاماری مەلا بدەین.
هەر بەو جۆرە بوو کاتی مەلا وتی "ئەبێ ڕەگی ئەو کەمەنیستە مەلعونانە لە ڕیشەوە دەربکەین، بە ئەوەی بزانن ئوممەتی ئیسلام و کوردی موسڵمان قبوڵیان ناکا". عەباس و سەزدار خێرا پێیان دایە لەکزەکان و کوژاندیانەوە ئێمەش بە مشتەکۆڵە و شەق کەوتینە سەر دەموچاوی مەلا، لە هەر چوار لاوە بووە بە تەکەژان و میلی چەک ڕاکێشان، بەڵام بە خێرایی کارەکەمان ئەنجامدا و بەرەو دەرگای سەرەکی مزگەوتەکە هەڵاتین. کە هاتینە دەرەوە "سمکۆی تەهای سەید

عەلی" کە هاوڕێمان بوو بەڵام کۆمەنیست نەبوو، ئەمەی بینی و بەهۆی ئەوەی باوکی ئەفسەرێکی باڵا بوو، هەمیشە چەکی پێبوو، کڵاشینکۆفێکی مزەلی پێبوو کە مەخزەنی هەفتا و پێنجی لەسەر بوو، میلی راکێشا رووەو مزگەوتەکە تا ئێمە دوور کەوتینەوە، ئیتر بەو جۆرە دەرباز بووین، دواتر هەواڵمان بۆ هات کە مەلاکەمان باش وێران کردووە.

لە تۆڵەی ئەمەدا ویستیان بە چەقۆ لەناوم ببەن، "فەرهەنگ نامە" کە ناسیاویشمان هەیە، باشترین تیرۆریست بوو ئەو کارەیان پێ سپاردبوو، چوونکە بیرمە پێش چەند ساڵ چەندین پەیکەر و کاری تەشکیلی "شیلان"ی خوشکی شکاندبوو بە بیانووی ئەوەی حەرامە، ئەو سڵ لە هیچ توندوتیژییەک ناکاتەوە. لای کەسێکیش وتبووی گوایە من زانیاریی لە دژی ئیسلامییەکان لە رۆژنامەی "رۆژنامەنووس" لەسەر شێوەی چالاکی و شانە و رێکخستنە ئیسلامییە چەکدار و بێ چەکەکان بڵاو ئەکەمەوە. بەڵام راستییەکەی ئەوەیە دوور و نزیک پەیوەندیم بەو رۆژنامەوە نییە، تەنیا ئەوە نەبێ سەرنووسەری ئەو رۆژنامەیە هاوڕێیەکی ئاساییمە. سەیرە خانەوادەی ئێمە ئەزموونێکی تاڵمان هەیە لەگەڵ مامەی "نامە"! چوونکە پێش چەند ساڵیش "حەمەسوور"ی برای کە مفەوەزی ئاسایشی یەکێتییە هاتە سەر ماڵمان لەگەڵ ئەو تیمەی ماڵەکەیان پشکنین کە نیازیان وابوو خانووەکەمان لێ داگیر بکەن.!.

بیر لە شتی ناخۆش ناکەمەوە، دڵنیام رۆژێک ئێمە سەرئەکەوین، ئەوانیش وەک تیرۆریست ناویان ئەچێتە ناو چیرۆکەکانی مێژووەوە. دڵنیام کە خۆری ئێمە هەڵهات، ئەوان شەمشەکوێرەئاسا ئەچنەوە ناو تاریکایی.

دەڵێ شیعرێکم هەیە ئێستا:

خۆر وەک خەنجەرێکی زێڕ جەرگی تاریکی هەڵدەڕێ
ئاسمان دوای هەورە رەشەکان روون روون ئەبێتەوە
زەوی دوای لافاو دەی وەک خامەکی سپی پاک ئەبێتەوە
مرۆڤیش پێویستی بە خەنجەری تیژی بیرێکی رووناک و
راماڵینی هەوری رەشی کینە و لافاوی شەڵشەکە

24-10-1999

ستیڤان شەمزینی

تێبینی: ئەم بەشە لە لاپەڕە 67-72 کتێبی "فلاشباک"چاپ و بڵاوکراوەتەوە. کتێبەکەش لە سەرەتای ساڵی 2017 چاپ بووە

2 قەسیدەی دی لە (عبدالوهاب بەیاتی)ـەوە.. و : نەژاد عزیز سورم

م تەکەی شەو و ژان

زەوی خەون بە لەدایك بوونی پەیامبەرك دەبین
ئاسکان لە داد پ بکا
زەوی خەون بە وەلەدبوونی وەرزان دەبین
منیش لە شەقامدا تەرمکم هەگرتووە
تا کە شەو داهات
لە باخچەیەك
یا قەحپەخانەیەك بینژم .
لە قاوەخانەیەك
یا بە تارایەیەکی نوور
چەهرەی خم لە خوا و لە ت بشارمەوە ..
مەست لە شەرمان
دەگریم
گرانییەکە دە :
دوای ئەوەی دەنگی بولبول پ کرا
سترانبژ کە لە قەوانکدا گرانی ب خر دەچ
پاش ئەوەی فرشرا و سەری گرانیبیژ سپی بوو
خونی گویش بەسەر ئاسدا هاتە خوار
گرانییەکە چی دەوت ؟
چلەکەش بەسەر شستەی شەوا دەمرن
پەیامبەری چاوەوانکراویش
هشتا لە ئەشکەوتدا نوستووە
هشتا باران بەسەر دیواری ماە بەساچووەکانەوەیە
سەربانی شارانیش دووگیان و
یکلامی دەاەکانی خانوو
بە خون
لەدایك بوون و مردنی وشە دەنوستەوە

منیش تەرمێکم لە شەقاما هەڵگرتووە
ڕووی خۆم لە خوا و لە تۆ شاردوەتەوە .

بۆ دەگری ؟
ئەی ڕووباری ئەفسانەیی
کە شیر دەداتە مەمکی شار
خاشاکی بەرەو دەریایان هەڵگرتووە
بە ئەسپە تۆپیوەکان و
پاشماوەی گالیسکە تێکشکاوەکانەوە
منیش لەدایك بوونی ڕۆژ
لە چاوی ئەو پشیلانە دە‌بینم
ئاوزنگ ئەدەن
دوای ئەوەی دەنگی بولبول پێ کرا و
سترانبێژیش کە گۆرانی بۆ خۆر لە قەوانێکا دەچڕی ..
تەرمەکە دەگریا
وەختێ من لە شەقامدا بە دوای تۆدا دەگەڕام
کە ڕۆژ مرد پێکگەیشتین
پاشان شەو دوای ڕۆژێ هات
ڕۆژێکی دیش پاش ئەو ڕۆژە و
قەوانەکە دەخوولێتەوە ..
گۆرانیبێژەکەیش بە دەنگێك
ساڵان کەرخییان کردووە
هەڵپەیەتی بەو دیو تاریکایی ڕێ دەکا
.. ..
.. ..
گۆرانییەکە چی دەوت ؟
گۆرانییەکە چی دەوت ؟

کەشیش

ڕۆژگاری هاوین و جەستەی گوڵ
کە لە ژێر ماچی نووردا دەمرن
لاقەکراوێکی شەکەت
چایش لەسەر ئاگردا دەکوڵێ

- کێ لێرەیە ؟

قەوانێك دەخوولێتەوە

- کەس

شەو لەگەڵ ڕۆژدا یەك دەگرێ
جەستەی گوڵیش لەسەر ئاگرە
تۆیش لە‌ ژێر لێومەوە کاهینێکی نهێنییان دەدرکێنێ
قوربانییەکە قەساب بە مەمکی ڕووتییەوە
بە دیواری هەڵواسیوە ..
ئەی ئەو ژنەی بە ئەشکەوتەکانی بۆرژان و
ئەفسانە و جادوودا سەر دەکەوێ
دەچێتە باڵ جادووگەر و شەڕوان و شاعیر
گوڵی هاوینەیش کە لە بێشەڵانادا دەمرێ
لە ژێر لێوەکانمدا نهێنی هەڵخەلەتێنەری دەدرکێنێ
منداڵیی ڕۆژ و
ئەسپی دەریا و یاقووتی ئەشکەوتەکانی ئاگر و
ترپەی بارانم پێ دەبەخشێ ..
▪ کەس نییە
لە قووڵایی شەوانی بابل دا بووین
بەسەر شوورەکانییوە شەڕمان دەکرد ..
من و تۆ ڕووپۆشی عاشقانمان پۆشی بوو
بەسەر شوورەکانەوە بووین
لەژێر ماچی ئەو هاوینەدا دەمردین
کە نامرێ
بە دوای گالیسکەکانی نووردا دەکەوتین
من و تۆ دەیپۆشین ..
هەردووکمان بەسەر قەوانێکەوە بووین دەخوولایەوە
یاقووتی چاوی جادووگەری شار دەدزین
گۆرانییەکی خەمبار
بە گەڕەکەکانیدا دەسوڕێینەوە .
ئەی ژنی لەدایك بوون و مەرگ
کە لە بانگی کەڵەشێر و
پێکەنینی قەرەجە پاشاکان چاوەڕێ دەکەی
لە کوێوە دێی ؟
بۆ کوێ دەچی ؟
ئێمە بەسەر شوورەکانەوە بووین
من و تۆ ڕووپۆشی عاشقانمان پۆشی بوو
مردبووین
قوربانیی خواوەندی قوڕ
بۆ فورات دەنێرین
جەستەی گوڵیش لە‌ ژێر ماچی نوورەوە

لاقە کراو و شەکەت
تۆیش پێدەکەنی
بە ڕووتی بۆ خۆر پێدەکەنی
ئێمە بەسەر شوورەکانییەوە
سرووتمان دەنواند
ئەی ئەو ژنەی لە ئەشکەوتەکانی خەودا لاقە دەکرێی
لە باخچەکانی فورات
لە ژێر ماچی قوڕدا
وەختێ لە دایك دەبی
لە کوێوە دێی و ؟
بۆ کوێ دەچی ؟

(*) هەر دوو قەسیدە لە بەشی دووەمی (عبدالوهاب البیاتی – الاعمال الشعریة) بڵاوکردنەوەی (المؤسسة العربیة للدراسات والنشر – بیروت)
چاپی 1995 کراون بە کوردی . بڕوانە لاپەڕە 207 و 209 .

□

□

□

چرائەرخەوانیەکانی زەردەپەڕ..
شیعر/ کاوە عوسمان عومەر

با ببریسکێتەوە،،،
چرا گڕینەکانی زەردەپەڕ،
هەزاران بازووی مەشخەڵی سوور،
شکانی شەختەی مێژوی سیخناخ..
بە نائۆمێدی و مەرگ ،،
با ببریسکێتەوە،،،
چرای درەوشاوەی زەردەپەڕ،،،

ژێربـەيداخی خوێن،
هەزاران بازووی مەشخەڵی سوور،
بڵند هەڵيكا،،
چارۆكەی ئەفسوناوی كەشتی هيوای دوور..
خۆر دابگرن،
بێلانەكان،،،
كۆيلەكانی ماشين و سكرين ،،
چەرخێكی نوێ،،
با كڵپ□ بگرێ ،
جارێكی تر…
جيهانێكی مۆميا كراو،،
تروسكەی چاو ،،
بڵند سەيركا، وەک..
هەڵكشانی ئەستێر□ يەک،،
بازووی ئاڵتون،
خۆر دابگرن،
چەرخێكی نوێ،،
بينوسنەوە سرودی ياخيبونێكی مەزن..
لە ماشين وداتای ژەهر،،
لە بۆرسەی دڵ ،،
با كڵپ□ بگرێ ،
مەشخەڵێكی تر،،
با بدرەوشێتەوە،
چرای مەزنی زەرد□ پەڕ،،
هەزاران بازووی مەشخەڵی سوور.

شيعر/ كاوە عوسمان عومەر

....

وێنەكە كارێكی هونەری فۆتۆگرا فەر
(Mabel Amber)
بە سوپاسەوە لە پەيجی فەرمی خۆی وەرگيراوە

بنەڕەتی دەسەڵات و چارەسەری لای ژۆن-ژاک ڕوسۆ.. کاوە جەلال

ڕوسۆ، کوڕی دەوڵەتشاری ژنێڤ، لێ نووسەر و هونەرمەند و فەیلەسوفی فەڕەنسی، زۆر ب□ قوووڵی بەریەککەوتنەکانی کەسی خۆی و دەسەڵات بەهەند وەردەگرێت. خەریکبوونی تیۆریيانەی ئەو بەم پرسەوە قۆناغبڕە بە کاریگ□ری قووڵەوە لە دەرەوەی فەڕەنساش. ئەمە بەوەدا ڕووندەبێتەوە کە زۆرینەی فەیلەسوفانی هاوچەرخی مەگەر تەنیا لەنێو کتێبەکانی مێژووی فەلسەفەدا ناوببرێن، بۆ نموونە ڤۆلتێر، لێ ڕوسۆ تا ئەمڕۆ هەنووکەییە.

ڕوسۆ یەکێکە لە فەیلەسوفانی “تیۆریی مافی سروشتی”، کە ناسراوترین نوێنەرانی بریتین لە تۆماس هۆبس و جۆن لۆک. فەیلەسوف لەم شێوەیەی فەلسەفاندندا تیۆریيانە دەسەڵاتداريیەکی ڕەوا بە تێڕوانینی خۆی بنيات□د□نێت، بۆ ئەم مەبەستەش لە پەیوەندییە دەوڵەتییەکانی سەردەمەوە بەرەو پاش دەگەڕێتەوە بۆ نێو ڕەوشێکی سروشتی، واتا بۆ نێو پێکەوەژیانی مرۆڤان پێش دامەزراندنی دەوڵەت، تاکو ئیدی لەم ڕەوشەوە ئەرگومێنتەکانی خۆی بۆ بناغەڕشتنی دەوڵەتێکی ماف هەڵبهێنجێت. بێگومان هەر فەیلەسوفێکیان بەگوێرەی مرۆڤدیدییەکەی خۆی گۆڕان بە ئەنترۆپۆلۆژییەک (مرۆڤناسییەک) دەدات و تێیدا گریمانەی پەیوەندییە بەسروشتی بنياتنراوەکانی نێوان مرۆڤان دەکات. دیدێکی کورت و پوخت لە هەر یەکەی تیۆرییەکانی هۆبس و لۆک گەرەکە یاریدەمان بدات ڕوونتر پرسی سوڤەرێنێتی (دەسەڵاتداری) لای ڕوسۆ ببینین.

هۆبس و لۆک، وەک دوو فەیلەسوفی سیستەماتیکی ئینگلیزی، ئەزمونگەران، لێ ئەزمونگەری لای هۆبس پتر واتای سێنسوالیزم (سێنسگەرایی) دەگەیەنێت، واتا ئەم گریمانە دەکات کە سێنسەکان (حەواسەکان) ب□س□□ر مرۆڤاندا سەروەرن و بەمەش دەیانکەن بە بەرژەوەند□گ□را. جگە لەوە ئەم دوو فەیلەسوفە “مێژوو” ناناسن، بەڵکو لە سەرەتاوە گریمانەی ڕەوشێکی سەرجەمیيانەی سروشتی دەکەن. بە شێوەیەکی دی ببێژین، هزرینی مێژوویی لە فەلسەفاندندا بۆ یەکەم جار لای ژۆن-ژاک ڕوسۆ سەرهەڵدەدات.

هۆبس لەو ڕۆژانەدا دێتە جیهانەوە کە فیلیپی ئیسپانی گەلەکەشتییەکەی خۆی بەناوی “ئەرماندا” بۆ هێرشبردنە سەر لەندەن ئامادەکردبوو و دانیشتوانی ئەو شارە لە ترسدا تۆقیبوون. هۆبس

سەبارەت بە زایینی خۆی دەبێژێت: "دایکم دووانەی هێنایە جیهانەوە: من و ترس". ئەم هەستە خۆییە کە هەبسی کامڵ دەریدەبڕێت، لە ئەنترۆپۆلۆژییەکەیدا وێنەدەداتەوە و مرۆڤ ناودەنێت "گورگ". ئەو لە سەنسگەراییەوە، لە ڕوانگەی بارگاویبوونی سەنسە مرۆڤییەکانەوە بە خواست و بەرژەوەندیی خۆیی، سەرجەم پەیوەندییەکانی نێو ڕەوشی سروشتی ناو دەنێت "دۆخی جەنگی یەک دژ بە یەک"، ئەمەش وەک سەرئەنجامی سروشتی مرۆڤی گورگ. لێرەدا گەرەکە ئاماژە بە ئەوە بدەین کە جەنگ لای ئەو تەنیا واتای شەڕی فیزیکی ناگەیەنێت، بە نموونە کوشتار بە چەکی جیاواز، بەڵکو بوختان، فیتنەیی، ماچ و پاشقول، زەمکردن، تا دەگات بە داگیرکردنی ناڕەوای زەوی و باخی کەسانی دی، یان سامانکۆکردنەوە لەسەر ورگی خەڵک و هتد، مۆرکی ئەم ڕەوشەن. ئاخر مرۆڤ وەک بەرژەوەندگەرا هەر شتێک وەردگرێت کە بۆ ئەو شادیبەخش بێت، لە هەر شتێک بۆ ئەو شادیهێن نەبێت یان بە بەرژەوەندییەکانی نەگونجێت، ڕەتی دەکاتەوە. بێگومان لە ڕەوشی سروشتیدا یاسای ئەرێنیی سروشتی هەن کە بەڵک ڕەوشی جەنگ هێوردەکەنەوە، وەک: سڵاوکردن، بەهاناوەچوون، هەستان لەبەر میوان و هاوشێوەیان، لە پێکەای ئەم ڕەفتارانە تەنیا بە بەرژەوەندیی خۆیی دەنوێنرێن. بەکورتی: ئەمە ڕەوشێکی هەژار، داماو و دازناوە کە تا سەر مرۆڤان بەرگەی ناگرن. لە حەوسەڵەیاندا نامێنێت. بۆیە زەروورەی پەیمانێکی جڤاکی ناچاریان دەکات هەڵوەست وەربگرن:

"من بەو مەرجە دەستبەرداری مافی خۆم بۆ هەبوونی هەر شتێک دەبم، کە تۆش دەستبەرداری هەمان مافی خۆت بۆ هەبوونی هەر شتێک ببیت".

لە ئەم پەیمانە جڤاکییە هێشتا ناتەواوە، بەس نییە بۆ "هەڵبەستن"ی دەوڵەت. ئاخر تەنیا کاتێک بەرژەوەندچییان ڕادەگیرێن و بەمەش پەیمانە جڤاکییەکە وەک دەوڵەت کارایی خۆی وەردگرێت، گەر سەرجەمی پەیماندەران مافی خۆیان تەسلیمی سوڤەرەنێک (سەروەرێک) بکەن کە دەبێت ڕەها (ئەب-سولوت = لە-جیابەوە) بێت، واتا خۆی لە دەرەوەی دەوڵەت ببینێتەوە، ئەوجا بە یاسا و زەبری چەک ژیانی ئاشتەوایی بسەپێنێت، سزای ئەوانە بدات کە پێویستە و پاداشتی ئەوانە بداتەوە کە شایستەیین.

هەروەها جۆن لۆک ڕەوشێکی سروشتیی سەرجەمیانە دیاری دەکات. لەم ڕەوشەدا مرۆڤان بە یاریدەی ئاوەزی خودابەخش پێکەوە بەئاشتی دەژین، پێکڕا ئازادن و بە دەستوەژی سروشتی خەریکی ئاڵوگۆڕن (مەڕێک بە فەردەیەک گەنم). لەم ڕەوشەدا هیچ کەس مافی نییە هەبوونی ماف بۆ هەر شتێک لە هیچ کەس زەوتبکات. موڵکایەتی مافێکی پیرۆزی هەمووانە. وەلێ هەمووان وەک یەک ئاوەزیان بەگەڕناخەن و چوست و چالاک نین کە ئیدی تا ڕادەی شیان زەویی فراوان بۆ چاندن

بەپیت بکەن. چالاک و ئاوەزمەندەکان بەم مەرکەیان لە باقییەکەی دیکەی نێوەندە جڤاکی-سروشتییەکە جیادەبنەوە. جگە لەوە کرداری بەرزکردنەوەی ڕێژەی بەرهەمهێنان کە تایبەتە بە ئەوان، لە بەرژەوەندیی هەمووانداییە، چونکە ئەو ئاوەزمەند و چالاکانە پەرە بە داهاتی گەلەکی دەدەن. بۆیە کە تەمەڵ بێت و زەویی بە چاندن بە نەمەنێتەوە، مافی نییە گلەیی بکات، چونکە کەسی یەکەم بەهێزی ئاوەز و بازووی خۆی تا ڕادەی شیان زەویوزاری فراوانی بەپیتکردووە و زیاد لە پێداویستیی خۆی بەرهەمی خستۆتەوە. بەم شێوەیە بە هاتنەئارای جیاوازی موڵکایەتی، بەتایبەتیش بە سەرهەڵدانی پارە وەک دەستوەژی ئاڵوگۆڕ کە نە بۆگەن دەکات و نە دەوەرێت، ڕەوشی سروشتیی پێ لە ئاشتەوایی وەردەگێڕێت بە دۆخی جەنگی یەک دژ بە یەک، کە بەتایبەتی زیانی بە دەوڵەمەندەکان دەبێت، چونکە جارێ ئینستانسێک لەگۆڕێ نییە کە مافی موڵکایەتی دیاری بکات و ئاشتەوایی جڤاکی بسەپێنێت. لێرەوە ئیدی پەیمانی جڤاکی پێویست دەبێت و پێکەوە بە ڕێبەریی دەوڵەمەندەکان حکومەتێک پێکدەهێنن، لە نێوەندیشیدا، کەواتە نەک لە دەرەوە وەک لای هۆبس، سوڤەرێن خۆی دەبینێتەوە. سوڤەرێن بە دەنگی زۆرینە دێتە سەر حوکم و هەر بە دەنگی زۆرینە وەک پێویست لادەبرێت. ئەم تیۆرییە دەچێتە نێو دەستووری دەوڵەتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکاوە.

ڕوسۆ تیۆرییەکانی "مافی سروشتی"ی پێش خۆی چاک دەناسی. لە ئەم، بە نموونە وەک هۆبس و لۆک، فەیلەسوفێکی ساردوسڕ نەبوو کە تەنیا بە داڕشتنی لۆژیکی، یان بە زمانی هۆبس ببێژین، "بەبێ خشە"، خۆی دەرببڕێت. هۆبس دەیگۆت، فەلسەفە وشک و ناشرینە، مەبەستیشی لەوە بوو کە نابێت لە فەلسەفەدا کەمترین "ڕەوانبێژی" هەبێت. لە ئەمە بە نموونەی ڕوسۆ هاوکات بەر هزری "دەلیکاتێس"ی فەڕەنسی دەکەوین، کە واتای "بەچێژ، بەتام" دەگەیەنێت و لەم پەیوەندییەی هزرینیشدا ئاماژەیەکە بە داڕشتنی جوان کە لە بنەڕەتدا ئەدگاری ئەدەبە. بێگومان گەرەکە ئاماژە بە ئەوە بدەین کە ڕوسۆ خۆیشی نووسەری ئەدەبی و هونەرمەند بووە و ئەم ئەدگارەی لە نووسینەکانیدا وێنەدەداتەوە.

ڕوسۆ لە "دیسکورزی نایەکسانی"دا (1755) گەڕان بە ئەنترۆپۆلۆژییەکەی دەدات. بەم نووسینەی ئەو هزرینی فەلسەفیی-مێژوویی دێتە نێو فەلسەفەوە بە کاریگەریی قووڵەوە نەک تەنیا لەسەر ئیدیالیزمی ئەڵمانی، بەڵکو لەسەر مارکسیزمیش. ئەنترۆپۆلۆژیی مارکسیزم کتومت ئەنترۆپۆلۆژییەکەی ڕوسۆیە.

ڕوسۆ پەیوەند بە ڕەوشی سروشتییەوە پێشبینیی "ناتورێک"ی، یان زیندەوەرێکی مرۆڤیانەی ئاژەڵئاسا دەکات کە لە نێو خودی سروشتەوە

دەر-چووە بەبێ ئەوەی خاوەنی ئاوەز و زمان یان ڕەوشت بێت. ئەم مرۆڤە تەنانەت خواستی بەکۆمەڵایەتیبوونی نییە، بۆیە پەیوەندیی تەنانەت بە هاوڕەگەزی خۆیەوە نییە، بەڵکو بە خۆی دەژی و تەنیا مشووری ساتارکردنی پێداویستییەکانی دەخوات، پێداویستییەکانیش بریتین لە خواردن و خواردنەوە، نووستن و جووتبوون.
گرنگترین مەرکی مرۆڤ لە ڕەوشی سروشتیدا بریتییە لە ڕەمەکی “خۆخۆشویستن” کە سروشت بە مسۆگەرکردنی خۆهێشتنەوە پێیداوە. ڕەمەکی خۆخۆشویستن بە دیدی ڕۆسۆ سیمایەکی باشی مرۆڤی سروشتە، چونکە بەهۆی ئەو ڕەمەکەوە بەردەوام خەریکی خۆیەتی و لەرێشەوە دەیبزوێنێت بۆ ئەوەی خۆی وەک تاک بپارێزێت. مرۆڤ بێگومان ترسی لە ئازار و برسێتی هەیە، ئەوە نەک بەهۆی مەرگەوە، چونکە ئاژەڵ هەرگیز نازانێت کەی دەمرێت. مرۆڤ لە ڕەوتی بەکۆمەڵایەتیبووندا بە مەئریفەی مەرگ و وەی دەگات.
“بەزەیی” ڕەمەکێکی دیکەی سروشتییە و چە لای مرۆڤ و چە لای ئاژەڵ بەدی دەکرێت، بۆ نموونە لای ئەسپ. بەزەیی “نەویستن ی مرۆڤە بۆ بینینی هاوڕەگەزەکەی لە ئازاردا”، بۆیە خێرا لە تەنگانەدا بەهانایەوە دەچێت، بەمەش بەزەیی دەبێتە هۆی هێشتنەوەی ڕەگەزی مرۆڤ، چونکە سنوورێک بە خۆخۆشویستن دادەنێت و نایەڵێت کاریگەرییەکی نالەباری هەبێت. ڕۆسۆ بەزەیی لە ڕەوشی سروشتیدا بەرانبەر ڕەوشت لە ڕەوشی جڤاکیدا دادەنێت.
“خۆشەویستی” یەکێکە لەو ڕەمەکانە کە بەسەر هەموو بەربەستێکدا زاڵ دەبێت. لە خۆشەویستی دوو جۆرە کە ڕۆسۆ ناویان دەنێت جەستەیی و دەروونی. یەکەمیان ڕەمەکێکی گشتییە کە ڕەگەزێک بۆ لای ڕەگەزەکەی دی دەبات، دووەمیان مەیلێکە کە ڕەمەکە گشتییەکە بە کەسێکی تایبەتییەوە بەند دەکات. مرۆڤی سروشت بە دیدی ڕۆسۆ تەنیا خۆشەویستیی جەستەیی دەناسێت و دوای بەیەکگەیشتنی ڕەگەزەکان و جووتبوونیان، لە یەکدی دووردەکەونەوە، تەنانەت زارۆک دایکی خۆی جێدەهێڵێت دوای ئەوەی پێویستی پێی نامێنێت. بە پێچەوانەشەوە خۆشەویستیی دەروونی هەستێکە کە لە تەک کولتووردا دێتە ئاراوە، واتا لە تەک ئەو خو و نەریتانەدا کە کۆمەڵێک لەسەریان ڕێکدەکەوێت.
ئەمە گەرەکە لای ڕۆسۆ جیاوازی لە نێوان دوو قۆناغی ڕەوشی سروشتیدا بکەین: لە ڕەوشی سەرەتایی سروشتیدا نە “من”ی مرۆڤ و نە زمان لەگۆڕێن. لە پەیوەندیی نێوان مرۆڤان و ژینگە، هەروەها کێشەی ساتارکردنی پێداویستییە مرۆڤییەکان، هێدی شێوەیەکی نزیککەوتنەوە لە یەکدی پێویست دەکەن. ئاخر درەختی بەرز هەن و مرۆڤ هەندە ئاسان دەستی بە بەری گرتوویان ناگات، ئاژەڵی دڕندە هەن و بە هەمان خۆراکی ئەو خۆیان دەژێنن، کەواتە ڕوودەکەنە ژیانی

ئەو و ناچاری دەکەن فێری ڕاکردن یان بەرگریکردن ببێت، لەرێشدا چەکە سەرەتاییەکانی بەرد و لکی درەختن. بە خۆبوونەوەی ناچارەکیی مرۆڤان کۆمەڵگەلی بچووک دێنەئاراوە کە ئەندامانیان بە خواستی خۆیان لە یەکدی نزیککەوتوونەتەوە، جگە لەوە پێکڕا هاومافن، یەکسانن، ئازادن. هەموو هاوکاریی یەکدی دەکەن تاکو پێداویستییەکانیان ساتار بکەن.

ڕوسۆ لە ڕەوتی داڕشتنی پرۆسەی بەکۆمەڵایەتیبووندا ئێکسکورزێک دەکات بۆ خەریکبوونێکی زمانفەلسەفییەوە لەتەک سەرهەڵدانی زماندا. ئەو بەم فەلسەفەیەی زمان خودای سەردەمەکەی، واتا ئاوەزی ئەزەلی، لەسەر تەختی دەسەڵات دادەگرێت و پێشانی دەدات کە چۆن هەموو تێگەکانی مرۆڤ “هێدی هێدی” لە ڕەوتی بەکۆمەڵایەتیبووندا سەریانهەڵداوە.

یەکەم زمان کە لە ڕەوشی سەرەتایی سروشتیدا پێویستە، بریتییە لە “هاوار” کە ڕەمەکییانە بەهۆی مەترسی یان ئازارەوە لە مرۆڤ هەڵدەستێت و مرۆڤ بەو دەنگە داوای یارمەتی لە هاوڕەگەزی دەکات. پاشان لەتەک پەرەسەندنی گرفتەکانی ژیان و لە ڕەوتی بەکۆمەڵایەتیبووندا دەربڕین بە دەنگی جیاواز و گەیەنراو بە بزووتنێکی تایبەتیی لەش (بۆ ژست) دەوڵەمەند دەکرێت تاکو واتاکە ڕوونتر بکرێتەوە. مرۆڤ سەرەتا بابەتە دیار و بزێوەکان بە ئاماژە و بابەتەکانی بیستن بە دەنگ ڕوون دەکاتەوە، لە تەنیا بابەتەکانی ئامادە دیاری دەکات، ئەویش نەک هەمووکات، چونکە بابەتەکان بە هاتنی تاریکی دیار نامێنن و چیدی شیاوی بەکارهێنان نابن. بۆیە ئەستا “سەرنج” پتر پێویست دەبێت. سەرەڕای ئەوە جارێ دەستوەژی دەنگ زەحمەتە بەیان بەهۆی ئەرگانە تورتەکانی زمانەوە، چونکە ڕاهێنانیان پێنەکراوە. لە سەرێکی دیکەوە دەبێت وشەکانیان واتایەکی زۆر فراوانیان هەبووبێت، دەبێت بۆ یەک وشە ڕستەیەکیان دەربڕی بێت، چونکە جارێ نەیان توانیوە ئاخافتن بەسەر ڕستەی تێگەیەنەردا بەش بکەن. مرۆڤ بەدووی ئەمەدا و بە تەقلایەکی زۆر و درێژخایەن فێر دەبێت، بکەر لە تەواوکەر و ڤەرب لە ناو جیا بکاتەوە، لە ناوەکان جارێ ناوی خۆیی بوون و چاوگیش تاکە فۆرمی ڤەرب بووە. تێگەی ڕاناو زۆر درەنگتر دێتە ئاراوە، چونکە هەموو ڕاناوێک ڕوو دەکاتە واژەیەکی ئەبستراکت، هەروەها چونکە ئەبستراکتکردنەکان چالاکییەکی ناسروشتی و درێژخایەنی هۆشمانن. لە ڕەوتی کارابوونی زماندا هەر بابەتێک ناوێکی تایبەتیی لێ دەنرێت بەبێ گرنگیدان بە ڕەگەز و جۆرەکان. گەر داربەڕوویەک ناو بنرێت “ب”، ئەوا دەبێت دارگوێزێک ناوبنرێت “پ”، چونکە یەکەم تێگە کە مرۆڤ لە دوو شتەوە چێی دەکات، تێگەی “جیاوازی”یە، ئەمەش کاتێکی

درێژخایەنی تێڕواوینی دەوێت، تا ئیدی مر□ق د□زانێت کە داخۆ ئەو دوو شتە لە چیدا جیاوازن یان یەکدەگرنەوە. ئاخر ناولێنانێکی بەم چەشنە ئاسان نییە، چونکە سەرەتا دەبێت مۆرکی بابەتەکان بناسرێت و ئەوجا ئەو لایەنە کە لە یەکیان جیا دەکاتەوە، ئەمانەش پێش پلەی جیاوازیکردن و ناولێنانن. جگە لەوە تێگەکان لە هۆشی مرۆڤدا ناچەسپێن گەر وشەکان یاریدد□ر نەبن، هۆشیش لە ڕستەدا نەبێت لێیان تێناگات. کەواتە مر□ق د□بێت فێری ئاخافتن ببێت، کە "هێدی" ل□ تەک بەکۆمەڵایەتیبووندا دێتەدی، بەتایبەتی ل□ نێو خێزاندا، ل□ب□ر□ش بەتایبەتی لای زارۆک، چونکە ناچارە پێداویستییەکانی بە دایکی ڕابگەیەنێت.

ڕوسۆ دوای ئەم ئێکسکورزە ڕوودەکاتەوە پرۆسەی بەکۆمەڵایەتیبوون. بە تەشەنەی ڕەگەزی مر□ق ب□نێو جیهاندا گرفتەکانی مر□قان پەرەدەسێنن. جۆری زەوییەکان کە ئەوان لەسەریان دەژین و کەژەکانی ساڵ دەبن بەهۆی ڕێکخستنی شێوازی جیای گوزەران. ساڵی نەهات، زستانی درێژخایەن و سارد، هاوینی گەرم و پڕووکێنەر، دەبن بەهۆی سەرهەڵدانی وزەی جیاوازی چالاکی لەنێو مر□قاندا. مر□قان لە کەناری دەریا و ڕوبارەکاندا قولاپ دروست دەکەن و دەبن بە ماسیگر و ماسیخۆر؛ لە دارستانەکاندا تیروکەوان دروست دەکەن و دەبن بە ڕاوچی و شەڕانی؛ لە ناوچە ساردەکاندا دەکەونە بەخێوکردنی ئاژەڵ و بە پێستەکانیان خۆیان دەپۆشن، تا ئیدی جارێک بروسکەیەکی ئاگر هەڵگیرسێنەر ئاگریان پێدەناسێنێت و ئەوانیش بۆ خۆپاراستن لە سەرما بەکاری دەهێنن، پاشان فێری دەستوێژێک دەبن بۆ ئەوەی ئەو توخمە بپارێزن و سەرلەنوێ ئاگر هەڵبگیرسێننەوە. ئەم گۆڕانە نوێیانە دەسەڵات بە مر□قان دەدەن مامەڵەیەکی دی ل□ تەک ئاژەڵاندا بکەن، کە ئیدی پتر بێدار دەبنەوە، ئەوجا فێری "تەڵەنانەوە" و "فێڵ"ی دیکە دەبن، تا لە کۆتاییدا دەبن بە وەستای "بەخێوکردن".

لێ خزانی مر□ق ب□ نێو هزرین لەوەش قووڵتر بڕ دەکات: مر□ق ب□ □وانینی بۆ دەرەوە هاوکات فێر دەبێت لە خۆی بڕوانێت، بەم □□یش□وە میانەیەک لە نێوان خۆی و جیهانی دەرەوەیدا دەهێنێتە گۆڕێ. ئەمە دەسپێکی "نامۆبوون"ی مر□ق□ ل□ خۆی، چونکە بە ڕوانین لە خۆ یەکانەی مر□ق د□پچڕێت – دەبێت بە دوو بەشەوە. سەرەڕای ئەوە ئێستا لە ناخی مر□قدا ئارەزووی "نازین" دەپشکوێت و هاوکات خۆی وەک ڕەگەز لە سەرووی ئاژ□□و□ دادەنێت، کە پاشان لێرەوە فێردەبێت لەنێو ڕەگەزەکەی خۆیشیدا جیاوازی بکات. ئاخر تاکی مر□ق ل□ □وانینیدا بۆ دەرەوە هاوڕەگەزی خۆیشی دەکەوێتە بەرچاو.

ئەم گۆڕانە زۆر درێژخایەنن و هەنگاوەکان هێواش دەنرێن، لێ توانا بە مر□قان دەدەن هەنگاوی خێراتر بنێن: تا چەند هۆش پێبگات،

ئەوەندەش بەرھەمەکانی چالاکیی لەشیان کامەتر دەبن. ئێستا چیدی مرۆڤ لەنێو ئەشکەوتدا نانوێت، بەڵکو بە ئامرازی بەردین "خانوو" لە قوڕ و لکی درەخت دروست دەکات. ڕوسۆ ئەم گۆڕانە نوێیە ناو دەنێت "یەکەم شۆڕش (ڕێڤۆلوسیۆن)". مرۆڤان بەھۆی ئەم گۆڕانەوە بەسەر خێزانی جیاوازدا بەش دەبن، سەرەڕای ئەوە بەشداربووانی ئەم کۆمەڵە بچووکانە جارێ لە یەکێتیدا پێکەوەدەژین، چونکە ئازاد و یەکسانن. ئەم ڕەوشەی ئێستا ئەوەیە کە لە مارکسیزمدا ناودەنرێت "کۆمونەی سەرەتایی".

لە ئەم ڕەوشە لەنێو خۆیدا یەکەمین توخمەکانی سەرھەڵدانی نایەکسانیی لەخۆگرتووە، چونکە ئازاترین و جوانترین کەس، دەنگخۆشترین و باشترین سەماکەر و ھتد بەزۆریی "دەرکیان پێدەکرێت"، بەمەش فێری "ناز" و "فیز" دەبن. ئەوجا گەرچی ئەم ڕەوشە ھێشتا ھەر "لاوەتیی ڕاستینەی مرۆڤایەتییە" و ھیچ ناچارییییەکی بە تێکچوون لە خۆ نەگرتووە، وەلێ کتوپڕ ڕوداوێک سەرجەم ژیان دەگۆڕێت، ھەروەک ببێژین، "کودەتایەک" بەسەر ژیانی ئازادی و یەکسانی و خۆشەویستیدا ڕوودەدات، کە ڕوسۆ بەم شێوەیە دەریدەبڕێت: "یەکەم کەس کە بە بیریدا ھات ببێژێت 'ئەم زەوییە ھینی منە'، ئەوجا کەسانێکی زۆری ساویلکە بڕوایان پێکرد، ئەو کەسە دامەزرێنەری ڕاستینەی سیڤیلیزاسیۆنە / ژیارییە".

کەواتە ئاگایی موڵکداری ھۆکاری کۆتاییھێنانە بە ڕەوشی "سەرەتایی" سروشتی و دەستپێکردنی قۆناغی دووەمی ئەو ڕەوشە. ئیدی ھەرکەس دەیەوێت خاوەندار بێت، بەم ڕێیەشەوە ئێستا "خۆویستی" جێ بە خۆخۆشویستن لێژ دەکات، تەنانەت سەروەری بەسەریدا وەردەگرێت. ئەم ھەستە تەواو نێگەتیڤە، چونکە مرۆڤ بەھۆیەوە گیرۆدەی خۆی دەبێت و ھۆش و ئارەزووی تەنیا بە بەرژەوەندییە ماتەریێلەکانییەوە خەریک دەبن. خۆویستی دەردە و مرۆڤ بەھۆیەوە لە خۆی وەک بەشێک سروشت نامۆبووە.

بەکارھێنانی زەوی بۆ کشتیاری و پاشان دابەشاندنی، ڕاستەوخۆ ماف بە خاوەنی دەدات بە ئەوەی بەرھەمەکەی بۆ خۆی ھەڵبگرێت و پاشان زەوییەکە خۆیشی وەربگرێت. لێرەوە موڵکداریی بەردەوام سەرھەڵدەدات، کە ساڵ بە ساڵ دەگۆڕێت بۆ خاوەنداریی تایبەتی. کشتیاری بە دیدی ڕوسۆ بریتییە لە بناغەی سەرھەڵدانی خاوەنداری و دامەزراندنی حکومەت و دانانی یاسا.

لە ئەنجامی کاری دابەشدا کشتیار و کارکەری مەتال لە یەکدی جیادەبنەوە، ھاوکات ناچار دەبن بەرھەمەکانیان لەگەڵ یەکدیدا بگۆڕنەوە. لە ڕادەی جیاوازی پێداویستییە ئابوورییەکان دەبێت بەھۆی سەرھەڵدانی ئاستی جیاوازی بەندبوونی نەوییەکی لەنێو سەرجەم

دانیشتواندا، تا لە کۆتایی ئەم گەڕانە بەردەوامەدا موڵکدار و بێموڵک سەرهەڵدەدەن و بەرانبەر یەکدی دەوەستنەوە. موڵکدارەکان پشت بە "مافی سروشتی" دەبەستن، واتا بەو کاتەی کە دەستیان بەسەر یەکەم موڵکدا گرت، لە بێموڵکەکان جەخت لە "مافی بەهێزتران" دەکەن. سەرەڕای ئەوە موڵکدارەکان جارێ ناتوانن مافێک بسەپێنن کە بەو پێیە بێموڵکەکان لە "هەبوونی ماف بە هەر شتێک" بەدەربکرێن. سەرەنجامی ئەم بەدپەیوەندییە بریتییە لە "جەنگی یەک دژ بە یەک" کە بەتایبەتی زیان بە دەوڵەمەندەکان دەگەیەنێت، چونکە لە لایەک لەنێو خۆیاندا یەکگرتوو نین و لە لایەکی دی هێزێکی ئەوتۆیان نییە کە خۆیان و موڵکەکانیان بپارێزێت. ڕوسۆ لێرەشدا بە بەهاتنێکی بلیمەتانە وەرچەرخانێکە ڕووندەکاتەوە: "دەوڵەمەند" پلانێکی "بەڕادە فێڵبازانە" دەچنێت: "پەیمانی جڤاکی". دەوڵەمەند ڕووی دەمی دەکاتە مرۆڤەکانی دەوری:
"با یەک بگرین، تا لاوازان لە چەوساندنەوە بپارێزین و تەمائکاران بەگیربهێنین، تا بە هەر یەکێمان ئەوە مسۆگەر بکەین کە هینی ئەو خۆیەتی؛ با پەیڕەوەکانی ئاشتی و دادپەروەری دابڕێژین، تاکو هەموومان بە پێکەوەژیان ناچار بکەن؛ بە کورتی، لەجیاتی ئەوەی هێزەکانی خۆمان بە تێکشکاندنی خۆمان بخەینە گەڕ، لە دەسەڵاتدارییەکی تاک و بەنددا یەکیان دەخەین، تاکو بەگوێرەی یاسای دانایانە ڕێبەریمان بکات، ئەندامانی جڤاک بپارێزێت و بەرگرییان لێ بکات، دوژمن بشکێنێت و ژیانی گشتی لەنێو بەختیارییەکی نەگۆڕدا مسۆگەر بکات".
بەم شێوەیە هەزارانی لەژمارەنەهاتوو بە پەیمانێک ناچاردەکرێن کە بەتایبەتی زیان بە خۆیان دەگەیەنێت، چونکە ئێستا بە هەمیشە ڕەوایەتی بە نایەکسانیی جڤاکی دەدرێت.

"دیسکورزی نایەکسانی" بە سەرهەڵدانی دەوڵەتی بەدادی دەوڵەمەندەکان کۆتایی پێدێت. ڕوسۆ چەند ساڵێک دوای ئەو نووسینە (1762)، بە نووسینێکی دیکەی تیۆرییانەی خۆی بە پرسی دەسەڵاتدارییەکی ڕەواوە خەریکدەکات: "پەیمانی جڤاکی".
دەستپێکی ئەم نووسینە ڕستە بەناوبانگەکەیەتی کە دەبێژێت: "مرۆڤ بەئازادی دێتە جیهانەوە، لێ لە گشت لا لە کۆت و زنجیردایە". ئەمە بێگومان بە تێگەیشتن لەم ڕستەیە دەبێت پرسیار و وەڵامەکانی دوای ئەو بخوێنینەوە. ئاخر ڕوسۆ بەدوویدا دەپرسێت: "ئایا چۆن ئەوە هاتەتە ئاراوە؟"، ئەوجا خۆی وەڵام دەداتەوە: "نازانم"؛ "ئایا چۆن ئەوە چارەسەر دەکرێت؟ باوەڕ دەکەم بتوانم وەڵامی ئەم پرسیارە بدەمەوە". ڕوسۆ بە "پەیمانێکی جڤاکی" وەڵامی کێشەی ئازادیی مرۆڤ

و پێکەوەژیان دەداتەوە، وەلێ وەڵامەکانی گەلێک دژبەژی لە خۆ دەگرن. ئاخر وەک گۆتمان ئەو سیستەمگەرا نەبوو و دەرچەیەکی هزرینی لۆگیکی بچەسپێنێت.

ئازادی پرسی ڕوسۆیە. لە ئازادی هەردەم دەشێت وەک هەقیقەتێکی ناخەکییانەی مرۆڤ لەگۆڕێ بێت، واتا جیاوازە لە پابەندی مرۆڤان بە دەسەڵاتدارانەوە، بە ڕەوشە ئابووری و جڤاکییەکانەوە. ئەمەش قووڵترین کێشەی بنیاتنانی دەسەڵاتی سیاسییە.

لای ڕوسۆ بەبێ پێکەوەگرێدانی پەیمانی جڤاکی (دەوڵەت) و ئەخلاق نەشیاوە دەسەڵاتدارییەکی سیاسی ڕەوا دابمەزرێنرێت، کە ئاشکرایە لەبرییەکە بە دەوڵەتی ستەمکاری دەوڵەمەندەکان. ئەم فێڵبازانە دوای تێکچوونی دۆخی ئاشتەوایی و ئاسایشی سروشتی خەڵکیان بە خاتری بەرژەوەندی تایبەتییان فریو دا و لە خۆویستییەوە پەیمانێکی جڤاکییان بەسەردا زیتکردنەوە، وەک ستەمکار بەسەریانەوە زیتبوونەوە. ڕوسۆ بە پێچەوانەوە پەیمانێکی جڤاکیی دەوێت کە "لە نێویدا هەرکەس، کاتێک لەتەک هەموواندا یەکی گرتووە، تەنیا گوێرایەڵی خۆی بێت" و هاوکات وەک "ئەندام" هەمەکییانە (تۆتال) لەتەک جڤاکدا یەکبگرێتەوە. لێرەدا واژەی "هەرکەس" ئاشکرای دەکات کە ئەو مەرجە بەبێ جیاوازی چواندنی بۆ سەرجەم پەیمانبەستووان هەیە، کەواتە هیچ کەس بۆی نییە داوا بکات ئەو مافانەی بۆ بهێڵرێنەوە کە پێش بەستنی پەیمان هەیبوون، یان گەر تەنانەت کەمترین بڕی لەو مافانەی پێشووی پێبدرێتەوە، پەیمانی جڤاکی هەڵدەوەشێتەوە.

ئێمە لەم پەیمانە جڤاکییەی ڕوسۆدا کۆکردنەوەی مافەکانمان نییە، یان بە شێوەیەکی نەگەتیڤ ببێژین، گەلێکەمێکەمان نییە، گەڕەلاوژەی سوننەتیمان نییە، بەڵکو بەستنی پەیمانێکمان هەیە لە پرنسیپی چەسپێنراوەوە. ڕوسۆ ئەم پرنسیپە ناو دەنێت "ویستی گشتی" وەک دەرهاویشتەی ویژدان.

پەیمانی جڤاکی فاکتە، سەرهەڵدانێکی سیاسییە، لە ویستی گشتی فاکت نییە، بەڵکو ئاڕاستەییە، بریتییە لە "گەرەک" و فەرمەک دەچەسپێنێت کە لە دوو ڕووەوە کارایی وەردەگرێت: دەبێت لە ناخی هەر تاکێک و هاوکات لە ناخی هەموواندا هەبێت. واتا: ویست "گەرەکە" گشتی بێت پەیوەند بە هەر تاکێکی پەیمانبەستووەوە، کەواتە هەمووان بەبێ جیاوازی بگرێتەوە، هەروەها "گەرەکە" ئاڕاستەی سەرجەم، واتا خۆی کرابێت. ئەوجا لەبەر ئەوەی ئێستا ویستێکی ئۆبژێکتیڤییە کە بە مرۆڤ نابێژێت "چی" ئەنجام بدات، بەڵکو فەرمان دەدات کە "چۆن" گەرەکە ئەو بڕیار بدات بۆ ئەوەی خۆی و کردارەکانی چاک بن، ئەوا

بریتییە لە ئۆتۆنۆمی و ئازادی.
ئەمە بۆ تێگەیشتن لە ویستی گشتی وەک ویستی سەرجەم گەرەکە لە پێکهێنانەکی دیکەی جڤاکی بڕوانین کە ڕوسۆ ناوی دەنێت “ویستی هەمووان” وەک کۆی ویستەکان. لێرەدا بەر تێزەکەی تیۆریی گێشتاڵت دەکەوین کە دەبێژێت: “سەرجەم / فۆرم گەورەترە لە کۆی کەرتەکان”. بۆ نموونە فۆرمی خانوویەک کە بە نێو خانووەکەدا “هەڵهاتووە”، گەورەترە لە کۆی کەرتەکانی خانووەکە، وەک بەرد، دەرگە، پەنجەرە و هتد. ئەم فۆرمە سەرجەمییە ئامانجی پەیمانە جڤاکییەکەی ڕوسۆیە، بە پێچەوانەشەوە ویستی هەمووان تەنیا کۆی بەرژەوەندییە جیاکانە، چونکە هەر تاکێک پەیمانەکەی بە مەرجی ڕەچاوکردنی بەرژەوەندییەکانی قبووڵکردووە. ئەمە لەم کێشەیە باشتر تێدەگەین، گەر لە هەڵوێستی ڕوسۆ بەرانبەر پارتی سیاسی و دەستە و تاقمە یەکگرتووەکان بڕوانین. هەموو پارێکی سیاسی دەشێت پەیوەند بە خۆیەوە ویستێکی گشتی، لە پەیوەند بە سەرجەم جڤاکەوە ویستێکی تایبەتیی هەبێت. بۆیە ڕوسۆ داوا دەکات کە نابێت لەنێو دەوڵەتدا پارتی سیاسی هەبێت، چونکە پارت شوێن بەرژەوەندییەکانی خۆی دەکەوێت، بەو ڕێیەشەوە زیان بە دەوڵەت، واتا بە “گەلی یەکگرتوو” دەگەیەنێت. هەروەها جیاوازیکردنی ڕوسۆ لە نێوان “سیتۆیا” و “بۆرژوا”دا کلیلێکمان بۆ تێگەیشتن لە پەیمانە جڤاکییەکەی ئەو پێدەدات. ئەوانەی یەکەم پەیمانبەستووان، ئەوانەی دووەم، واتا بۆرژواکان، دوای بەرژەوەندیی تایبەتییان، دوای ویستی تایبەتیی خۆیان، دەکەون.

کەواتە ڕوسۆ لەم پەیوەندییەی پەیمانی جڤاکیشدا دەکەوێتەوە بەردەم کێشەی ئەو نامۆبوونەی نێو دۆخی سروشتییانەی جەنگی یەک دژ بە یەک کە لە “دیسکورزی نایەکسانی”دا دایڕشت. بێگومان ئەم کێشەیەی نامۆبوون هەر تاکێک دەگرێتەوە، کەواتە زۆر قووڵتر لە پەیوەندییە نوێ سەرهەڵداوەکانی نێو دەوڵەت بەدەکات (کە لە خوارەوە ڕوونتر دەبێتەوە). سەرەتا ئەمە لە دەوڵەتەکەی ڕوسۆدا کە ناوی دەنێت “ڕێپوبلیک / کۆمار”، لە لایەک پەیمانبەستووانمان هەن کە بەویژدانانە لە پێناوی بەرژەوەندیی گشتیدا لە ویستی گشتیی خۆیانەوە کردار دەنوێنن، لە لایەکی دی “لە وڵاتدا” کەسان هەن کە گوێ لە دەنگی ویژدان ناگرن، بەڵکو خۆویستیی بێجڵەو وەک بناغەی تێڕوانین و ژیانیان دادەنێن. ئەمە لێرەدا بەڕوونی تیۆریی “سوڤەرێن”ەکەی ڕوسۆ دەبینین. لای هۆبس پەیمانبەستووان سەرجەم مافی خۆیان بە سوڤەرێنێک دەدەن کە لە دەرەوەی قەوارە سیاسییەکەوە، دەوڵەتەوە، بەسەریانەوە حوکم دەکات؛ جۆن لۆک سوڤەرێنێک بە دەنگی

زۆرینە لە نێوەندی قەوارە سیاسییەکەدا بە حوکمڕانی دادەنێت؛ لای ڕۆسۆ بە پێچەوانەوە یەکگرتووان خۆیان بریتین لە سوڤەرێن، کە لەسەر ڕێنومای ویستی گشتی سەرجەمە ویستێکی گشتی پێکدەهێنن، بۆیە ئەم سوڤەرێنە نەشیاوە بەرژەوەندییەکی جیای لە هینی ئەوان خۆیان هەبێت. ئەوجا ئەنجامدانی ویستی گشتی بریتییە لە سوڤەرێنەتی و تەنیا ئەم بۆی هەیە دەوڵەت ڕووەو ئەو ئامانجە بەڕێوە بەرێت کە خودی دەوڵەت لە پێناویدا دامەزراوە: بەختیاریی گشتی. تیۆریی سوڤەرێنی ڕۆسۆ بریتییە لە تیۆریی دیمۆکراتییەکی جەماوەری.
لە چەن پەیمانی جڤاکی بەبێ پرنسیپی ویستی گشتی کارایی وەرناگرێت، بەهەمان شێوە سوڤەرێنەتی ناتوانێت بەبێ بنەڕەتێکی گشتگیر ئامانجەکانی چالاکبوونی خۆی بەدیبهێنێت. ئەم بنەڕەتە بریتییە لە یاسا کە گەرەکە دەوڵەت بەرەو ئامانجی دامەزراندنی ئاڕاستە بدات.
لەم ڕوانگەیەوە پەیمانی جڤاکی یان دەوڵەت لای ڕۆسۆ قەوارەیەکی چەسپێنراوی ویستی گشتییە، لە هاوکات پرۆژەیە، واتا لە بزووتندایە ڕووەو بەدیهێنانی بەختیاریی گشتی، ئەمەش وەک نیشانەی ئاشتبوونەوەی، واتا یەکگرتنەوەی مرۆڤ لەتەک خودی خۆیدا – وەک کۆتاییهێنان بە نامۆبوون (کۆمونیزمە یوتۆپییەکەی مارکسیزم).

ڕۆسۆ لەم پەیوەندییەشدا خزاوەتەوە نێو دژبێژییەوە، لەرێشدا بەر کێشەیەکی نامۆبوونی مرۆڤ لە خۆی و سروشت دەکەوین کە لە سەرەوە پیشانمان دا. ڕۆسۆ یاسا وەک بەرجەستەبوونی ویستی گشتی، وەک یاسای سەرجەم “گەل”ی پەیمانبەستوو بە هەمووان دیاری دەکات، لە هاوکات دەبێژێت: گەرچی “گەل” هەردەم چاکەی دەوێت، ئەویش چونکە لە ویستی گشتیی خۆیەوە کردار دەنوێنێت و هاوکات خۆی خستەتە ژێر ڕکێفی ویستی گشتییەوە وەک ویستی سەرجەم، سەرەڕای ئەوە هەموو کات لە لایەنی خۆیەوە کێشە ئاڵۆزەکان نابینێت و ئەو بڕیارانە ناناسێت کە ویستی گشتی بەڕێوە دەبەن. ئاخر بڕیارەکان ڕۆشن نین، بۆیە پێویستییەک بەرۆکیان دەگرێت: پێویستە ڕێگەی ڕاستی پیشانی گەل بدرێت و کێشە و بڕیارە ئاڵۆزەکانی بۆ ڕوون بکرێنەوە.
لەم ڕوانگەیەوە دەوڵەت پێویستی بە “لێجیسلاتۆر”ە (یاسادانەرە)، واتا بە “مرۆڤێکی شاز” کە خاوەنی “ژیرییەکی نائاسایی” و “دەروونێکی میهرەبان”ە، کە هەموو سۆزەکانی مرۆڤ دەناسێت و لەژێر ڕکێفی هیچ کامیاندا نییە، کە بەختیارییەکی سەربەخۆی لە بەختیاریی گەل هەیە و سەرەڕای ئەوە مشوری بەختیاریی گەل دەخوات. ڕۆسۆ پەیوەند بە لێجیسلاتۆرەوە تەنانەت دەبێژێت: “مرۆڤ پێویستیی بە خودایەکە تاکو یاسای بۆ دابنێت”. لە ئەم داواکارییەی ڕۆسۆ پێویستی بە ڕوونکردنەوەی زیاتر هەیە.

لێجیسلاتوێر یاسادانەر نییە. گەر ئەو دانەری یاسا بێت، ئەوسا یاساکان هینی خۆی دەبن، کەواتە لە نێویاندا ویستی تایبەتیی خۆی بەرجەستە دەکات. لەم ڕوانگەیەوە تێگەی لێجیسلاتوێری ڕوسۆ تەنیا دەستوێژێکی کۆنستروکسیۆنە. ڕوسۆ دەبێژێت: “لێجیسلاتوێر کۆمار دادەمەزرێنێت، لێ خۆی لە دەستوور بەدوور دەگرێت. پێگەی ئەو ئاستێکی تایبەتی و بەرزترە و هیچ پەیوەندییەکی بە دەسەڵاتداریی مر□ق□و□ نییە”. ئەو تەنیا بەڕێی داناییەکەیەوە ویست و بەختیاریی گەل دەناسێتەوە، هاوکات ئەرکێک لە ئەستۆیدایە کە هاوشێوەی پێگەکەی شازە: ل□ بەرئەوەی گەلی خۆیەکخستوو لە زمانی مۆرالپەروەری و دانایی، واتا لە زمانی یاسادانەر (و فەیلەسوف) تێناگات، هەروەها لەبەر ئەوەی هەموو ئەندامێکی جڤاک تەنیا بەو پلانانە ڕازی دەبێت کە پێی هەڵدەسووڕرێن و تێیاندا سوودی خۆیی دەبینێت، ئەوا ئەرکی سەرەکیی لێجیسلاتوێر بریتییە لە پەروەردە. لێرەدا ئاشکرایە کە گەل دەبێت ئۆتۆرێتیی ئەوی ناساندبێت تاکو ئیدی بتوانێت ئەرکە یەکجار “مەزن و دژوار”کەی بەجێبگەیەنێت کە ڕوسۆ دەیخاتە ئەستۆی: لێجیسلاتوێر دەبێت پێکهاتەی ناخەکیان□ی مر□ق ه□□بگێڕێتەوە و کەسێتییەکی دیکەی پێبدات؛ دەبێت لە مر□ق ه□زە خۆییەکانی بسەنێت و هێزی دیکەی ئەوتۆی پێبدات کە بە ئەو نامۆن و بەبێ یارمەتیی کەسانی دی نازانێت بەکاریان بهێنێت؛ دەبێت فۆرمی هەر ئەندامێک کە لە خۆیدا سەرجەمێکی کامڵ و سەربەخۆیە، بۆ کەرتی سەرجەمێکی گەورەتر وەربگۆڕێت!

ئامانجی ڕوسۆ لەم ئەرکە “مەزن و دژوار”ەی لێجیسلاتوێردا ئەوەیە کە “ئاگایی جڤاک ببێت بە بەرهەمی دەستوور”. ئێمە لەم ڕوانگەیەوە گۆڕانێکی مێژووییمان لای ڕوسۆ هەیە بە ئامانجێکی دیاریکراوەوە: “پەرجوی یاسا” گەرەکە هاوڵاتییان بەو ئازادییە بگەیەنێتەوە کە لە دۆخی سەرەتایی سروشتیدا مۆرکی ئەوان بوو. لێ لەبەر ئەوەی دەشێت ئەو ئەرکە بۆ خودی لێجیسلاتوێر ببێت بە مایەی لێهزرین، یان ببێژین، تەنانەت ببێت بە مایەی سەرئێشە، ئەوا زۆر جار ناچارە لە پێناوی بڕواهێناندا ب□ □اق□ی کێشە زۆر و ئاڵۆزەکان هانا بۆ ئۆتۆرێتییەکی دیکە بەرێت کە بەبێ زەبر و گفتدان بڕواهێنەر بێت بە مر□ق، واتا هانا بۆ ئاسمان بەرێت، هاوشێوەی باوکانی گەلان (موسا، لیکروگ، محەمەد) کە هانایان بۆ ئاسمان بردووە و بانگی خودایەکیان کردووە، هاوکات دانایی خۆیان وەک پەیامی نێرراوی خودا ڕاگەیاندووە تاکو گەلەکانیان بڕوایان پێبکەن. مەسەلەکە لای ڕوسۆ لەم پەیوەندییەدا ئەوەیە، کە گەر مر□ق یاساکان وەک دەربڕینی ویستی خودایەکی ئەزەلی ببینێت، ئەوسا ناتوانێت لێیان لا بدات،

هاوشێوەی یاساکانی سروشت کە هەرگیز مرۆڤ ناتوانێت وەریانبچەرخێنێت، کەواتە یاساکان هاوشێوەی یاساکانی سروشت وەک زەروورە وەردەگیرێت و بە ڕێگری ئازادیی خۆی دایان نانێت.
گەرچی سەرجەم دەسەڵات لای گەلی پەیمانبەستووە وەک سوڤەرەن، سەرەڕای ئەوە گەرەکە حکومەتێک بە بەڕێوەبردنی کاروبارە پەیوەستەکانی کۆمار پێکبهێنرێت. لە پرسی بەڕێوەبەرایەتی لای ڕۆسۆ لاوەکییە، گرنگ ئەوەیە کە سوڤەرەن بەردەوام چالاک بێت: گەرەکە کۆمیتە جیاوازەکانی سەرجەم ناوچەکان لە کۆبوونەوەی بەردەوامی پەیوەستدا بن، گەرەکە "دیمۆکراتییەکی خۆسەری" بریتی بێت لە کۆتواری جڤاک، هاوکات هەر سوڤەرەن خۆی چاودێریی هەر هەنگاوێکی حکومەت بکات تا دەرفەتی نەبێت لە ئەرکی پێدراوی کە خزمەتکاریی سوڤەرەنە، لابدات. ئەرکی حکومەتێکی بەم چەشنە ئەوە نییە کە هەژاران لە دەوڵەمەندان بپارێزێت، بەڵکو ئەوەیە کە ڕێ لە کۆکردنەوەی سامانی زۆر لە هەمووان بگرێت. بێگومان ڕۆسۆ دژی خاوەندارییی تایبەتی نییە، بە پێچەوانەوە بە مافێکی نەشیاوی دەستبەرداریی دادەنێت. گرنگ ئەوەیە کە نابێت لە کۆماردا دەوڵەمەند و هەژار هەبن.

کۆمار دوو زەمینەی ئابووریی پێویستە: کشتیاری کە یەکەم دابینکەری ئاسایشی جڤاکی و ئایندەی کۆمارە، ئەوجا پیشەی دەستی. ڕۆسۆ دژی ئیندوستریی زەبەلاح بوو. ئەمە لەڕەشدا سەرلەنوێ ئاماژەیەک بە گەلی پەیمانبەستوو وەردەگرینەوە. کشتیاران سەرجەم پێداویستییە خۆراکییەکانی کۆمار دابین دەکەن، پیشەگەرانی دەستی ئامرازە پێویستەکان بەرهەمدەهێنن. ئەمە لەرە لای ئەو توێژەین کە لە مارکسیزمدا ناودەنرێت "وردە بۆرژوا". ڕۆسۆ لای ئەمان لە ماڵی خۆیدا بوو. ئاخر پیشەگەرانی دەستی بە داهاتی کەم ڕازی دەبن، هاوکات کار بە کەسانی دیکە دەدەن، واتا بە شاگردەکانیان، بەمەش لە بەرژەوەندیی کۆماردا هەڵوەست وەردەگرن. ڕۆسۆ لە ڕۆمانی "ئەمیل"دا ئامۆژگاریی ئەمیل دەکات کە گەرەکە لە تەمەنی گەنجێتیدا فێری پیشەیەکی دەستی ببێت، چونکە بەو ڕێیەوە ئازاد دەبێت: کەی قسەیەکی ناشیرینی پێبگوترێت، هەگبەکەی دەپێچێتەوە و دەڕوات، ئەوجا لە تەک خۆیدا "هەردوو دەستی دەبات". پیشەگەری دەستی وەک کشتیار نییە کە دەشێت ڕۆژی چەند جار لەسەر زەوییەکەی ڕسوا بکرێت. بێگومان ئاشکرایە لێرەدا ڕۆسۆ لە کشتیارانی نێو ڕەوشی سروشتی دەدوێت نەک نێو ڕەوشی کۆماری.
ئەمە لە سەرەوە بە نموونەی پەرجوی یاسا و ڕێگەی لەجیسلاتۆر بینیمان کە ڕۆسۆ زۆر ڕیشەییترە لەوەی تەنیا بە پەیمانێکی پراگماتییانەی جڤاکی قایل بێت. ئێستاش بە هەمان شێوە، دوای

دیاریکردنی سوق□ر□نێتی و رۆڵی حکومەت و ئابووریی دەوڵەت، بنەڕەتێکی دیکەی “شوناسی کۆمارەکەی” دەچەسپێنێت کە بەڕاستی شۆڕشگێڕە: کۆمار زەمینەیەکی ڕەوانیی پێویستە، واتا ئاینێک وەک لەبریی بۆ ئاینی کریستیانی. ئاخر هەموو دەوڵەتێک پێویستی بە ئاینە وەک بناغەیەکی شوناسیيانەی یەکێتیی دەوڵەت. ڕوسۆ ئەم ئاینە ناو دەنێت “ئاینی هاوڵاتی” کە تەواو جیاوازە لە ئاینی کریستیانی (یان ئاینە ئاسمانییەکانی دی). ئاینی کریستیانی داوای ملکەچی لە مرۆڤان دەکات و ڕێنوما ئاینییەکانی خۆی بەسەریاندا دەسەپێنێت، ئەوانیش دەبێت بێچەندوچوون ڕازی بن پێیان، هەروەها دەبێت ڕێکخراوە دامەزراوەییەکەی قبووڵ بکەن، کەواتە ڕێیان پێنادات وەک هاوڵاتیی ئازاد ئەرکەکانیان گونجاو بە توانستیان ڕابپەڕێنن. “ئاینی هاوڵاتی” بە پێچەوانەوە گەرەکە پاب□ه□ز بێت بۆ ئەوەی هاوڵاتیان فرمانەکانی خۆیانیان “خۆشبوێت”، ئەمەش بەواتای، گەرەکە ڕێنوماکانی وەک لای کریستیانەکان “دۆگم نەبن”، بەڵکو دەرهاویشتەی “هەستی جڤاک” بن و بەمەش بە هەر هاوڵاتییەکی پەیمانبەستوو ئاشنابن. تەنیا بەڕێی ئەم هەستەی سەرجەم جڤاکەوە دەرفەت دەڕەخسێت بۆ ئەوەی هەر ئەندامێک بتوانێت “هاوڵاتییەکی چاکی دەوڵەت و ژێردەستەیەکی دڵسۆزی یاساکان” بێت. بۆیە گەرەکە بنەماکانی ئاینی هاوڵاتی بە ژمارە کەم بن، هاوکات ڕوون بن و پێویستیان ب□ □اق□کردن نەبێت. گرنگترینی بنەما پۆزەتیڤەکانی ئیمان بریتین لە: هەبوونی خودایەتییەکی ئاوەزمەند، پیرۆزیی پەیمانی جڤاکی و یاساکان.

بێگومان چۆن لەنێو کۆماردا کەسان و گروپی جیاواز هەن کە دوای ویستی تایبەتیی خۆیان دەکەون، بۆ نموونە “بۆرژواکان” یان تاقمە سیاسییەکان، بە هەمان شێوە مەرج نییە لە پرسی ئاینی هاوڵاتیشدا هەمووان بڕوای پ□ببهێنن. ڕوسۆ لەم ڕەوشەدا ماف بە سوق□ر□ن دەدات ئەو کەسانە لە دەوڵەت بکاتە دەرەوە کە بڕوایان بە ئاینی نوێی کۆمار نەهێناوە، لێ نەک وەک بێئیمان (ئەمە هەڵوێستی کریستیانەکان بوو لەدژی کەسانی دی)، بەڵکو وەک “دوژمنی جڤاک” کە یاساکان و دادپەروەریيان خۆشناوێت، یان ژیانیان لەکاتی پێویستدا بۆ فرمانەکانیان بەخت ناکەن. ڕوسۆ هەر لەم پەیوەندییەدا هەڵوێستێکی توند لەدژی ئەو کەسانە وەردەگرێت کە بەرواڵەت، نەک ناخەکییانە، بڕوا بە بنەماکانی ئاینی نوێ دەهێنن و هاوکات تا ڕادەی شیان بە پێچەوانەی ئەوانەوە کردار دەنوێنن. سوق□ر□ن گەرەکە سزای مەرگ بەسەر ئەم جۆرە کەسانەدا بسەپێنێت.

گەرچی ڕوسۆ دژبەری شۆڕشی بگۆڕی پەیوەندییە جڤاکییەکان بوو، بەڵکو تەنیا تیۆرییەکی جڤاکی بەداد دادەنێت، سەرەڕای ئەوە لە ڕووی

هزرییەوە ڕوسۆ دەبێت بە یەکێک لە ڕێخۆشکەرانی شۆڕشی فەڕەنسی، هاوکات کتێبی "پەیمانی جڤاکی" دەبێت بە ئینجیلی ژاکۆبییەکان و ڕۆبسپیا بەتایبەتی کە تەنانەت لە "ئاینی هاوڵاتی"یەکەی ڕوسۆوە ئاینێکی نوێ بۆ دەوڵەتی فەڕەنسی بنیاتدەنێن و ڕایدەگەیێنن.

داگیرکردنی ڕۆناکی لە "داگیرکردنی تاریکی" بەختیار عەلی دا.. محەمەد تەها حوسێن

دوێنێ له خوێندنەوەی ڕۆمانی"داگیرکردنی تاریکی" نوسەری کورد بەختیار عەلی بوومەوە. من هەمیشە عەوداڵی جیاوازی و جیانووسی و دەرچوون له تایپه کلاسیکەکانی بیرکردنەوە و کار و کردارم. له ئیشەکانیشمدا پشت به بیرکردنەوەی ڕەخنەییانە دەبەستم و بۆ نوسین و بەرهەمی ئەوانی تریش دۆلۆز وتەنی هەمیشە زمانی دووەم کە ڕەخنەیە بەکاردێنم. داگیرکردنی تاریکی ڕۆمانێکی جیاوازە هەم له ڕووی تیمە(بیرۆکەی سەرەکیی) و خولانەوە له دەوری ئەم تیمەیە تا کۆتایی، هەمیش له ڕووی ئاگایی نووسەر له نەپچڕانی خەیاڵ و نەترازان و نەخلیسکانی بۆ سەر بیرۆکە پەراوێزیەکان کە له خۆیدا ئەم نەخزینە بەڵگەی پارێزگاریکردنی نوسەرە لەسەر یەکێتی بابەت و مانەوەی له خەیاڵستانی خۆی و دواتر بەستنەوەی ئەم خەیاڵستانە به (شوێن) کە جوگرافیایە و ئینجا به زەمەن کە مێژووی بەسەرهاتە جۆراوجۆرەکانە.

ئیشکردنی جیاواز لەسەر ئەم هەموو ڕوداوانە بیرێکی ڕێکخراوی ئۆرگانیزەکراوی دەوێ هەروەك ئالان بادیۆ دەڵێ بۆ چارەسەرکردنە هزریەکانی ئەم هەمو ناهۆمۆجینیەتە. بەختیار عەلی ئەزمونێکی دورودرێژی له نوسین هەیە چ له ڕۆمان و شیعر و چ له بوارەکانی هزری فەلسەفی و سیاسیی دا، له لایەن نوسەر و کەسانی ترەوە گەلێك لەسەر لایەنی نوسین و زمانی نوسینەکەی نوسراوە، من لێرەدا تەنها سوکە ئاماژەیەك له ڕووی زمانەوە بە خودی ناونیشانەکە و دواتر تیمەی سەرەکی ڕۆمانەکە دەکەم کە هەرهەمووی لەسەر ونبونی زمان و

دواتر دۆزینەوەیەتی.

لە ناونیشان قسەی بەختیار لەسەر تاریکیە، ئەم جۆرە تاریکیەش بە مانا فرۆیدی و دواتر لاکانیەکەی پانتاییەکی لە بن نەهاتووی هەیە لە خود و کیانی تاکەکان و هیچ هێزێك توانای ئەوەی نەبووە تا بنی بنەوەی بچێت و سەرەنجام هەر هەمووی داگیر بکات و بیخاتە ژێر ڕوناکایی ئاگایی و (من) ە هوشیارەکانەوە. هەر بۆیە وا باشتر دەبوو کاك بەختیار زیاتر خۆی بە سکیمای ئەبیستیمۆلۆجی(نەخشەی سیستمی مەعریفیی) کە لە زماندا بەرجەستەیە ماندوو کردبایە، ئەوسا ئەو کەمە هەڵانەش کە تێیکەوتوون نەدەبینران و ڕەمزیەتی وشە و ئایدیەم و چەمکەکانیش وردتر ئامانجەکانیان دەردەخست. هەڵبەتە دڵنیام کە کاك بەختیار بایەخی زمان و دنیای زمان وەك ئەلتەرنەیتیڤێکی لاکانیانەی نەست و کۆنەستی خەڵك دەزانێ و باش لەوە حاڵیە کە زمان دەلالەتێکی وجودیانەی هەیە و پێکهێنەری هێش و مانا وجودیەکانی ژیانە بۆ تاك و بۆ هەر کۆمەڵگەیەك، جا بۆیە ئەم ڕۆمانە کە لای من جیاوازە و دەرچونیشە لە تایپی لەسەر ڕاهاتووی ئیشەکانی بەختیار زۆر باڵاتر دەردەکەوت گەر هاتبا و بە باڵایی زمان و ڕۆساکانی لە دەوری تیمەی زمانی نێتێوێی کە هەرچی ڕۆمانەکە هەیە لە سەری دامەزراوە خولابایەوە، چون مادامەکێ گرفتی ڕۆمانەکە لە ڕووی میتۆدیەوە ململانێیەکی وجودیانەیە لە نێوان مان و نەمانی زمانێك کە کوردیە لە لایەك و توتالیتاریزمی زمانی تورکیی لە لایەکی تر، دەبوو زمانی نوسینی ڕۆمانەکەش بەقەد فراوانی خەیاڵی بەختیار و پڕۆژە تۆلیرانس(لێبوردە)ییەکەی کە دەربڕی بەیەکەوەژیان و داننانە بە جیاوازیە سروشتی و ئینسانیەکان باڵا بوایە.

داگیرکردنی تاریکی لە خودی تاکەکاندا هەوڵێکی فرۆیدیانەیە بۆ فراوانکردنی ئاگایی و کەمکردنەوەی چەپاو و هەموو ئەو زانیاریانەی تاك لە ژیانی خۆی دەرەقەتیان نەهات یا بۆی نەلوا وەدیانبێنێ، بەڵام لە تێگەیشتنی خەیاڵی بەختیاردا سەراوکەوتنەوەی هەموو ئەو بقە و قەدەغەکراوانەیە کە مێژوویەك لە دەرەوەی ئیرادەی تاکەکان بەرەو تاریکایی خودی تاکەکانی بردوون و لە نوتەکەکانی هەر یەکەیاندا وای خەفەکردوون بە حیسابی پڕۆژەی داگیرکاریی تا ئەبەد ڕوناکایی نابیننەوە. ئەم جۆرە لە موتوربەکاریە لە نێوان تێکستێکی ئەدەبی وەك ڕۆمان و ڕوانینێکی سایکۆلۆژیانە ئاگایی نوسەر هەم لە سایکۆلۆجی و هەم لە سایکۆلینگویستیك بە تایبەت تیۆرە چۆمسکیەکە نیشان دەدا.

بەختیار ژیرانە ویستویەتی ڕاستیەکی تا سنورێکی زۆر غەریزی و سرووشتی کە بە تێپەڕینی کات لە چوارچێوەیەکی کولتووریی و

کۆمەڵایەتی ئاخنراوە(زمان و کولتوری نەتەوە، کۆمەڵگە) بۆ خوێنەر بە جۆرە ئاسایی و نائاساییەکەیەوە!! وەدیاربخات، کە ئیدی شەڕ لەگەڵ یاسا سروشتیەکانی زمان و دیاردە سایکۆنەتەوەییەکان و دەرونکۆمەڵایەتیەکان ناکرێت کە نەتەوەی تورك لە چوارچێوەی کولتووری ڕقەوە بەسەر نەتەوە ژێردەستەکانی خۆیدا دەیسەپێنێ و لەم ئەزمونەوە ڕاستیەکی غەریزی کە لە قوڵایی تاریکستانی نەست و کۆنەستی هەر تاك و نەتەوەیەك حەشارە دەردەخا، ئەویش بێهودەیی سیستمە توتالیتار و ڕەیسیستەکانە کە هەرگیز ئامانجەکانیان نایەنە دی، بەڵکو ئارامی و ئاسودەیی دەرونکۆمەڵایەتی و دواتر سیاسی و کولتووری بەدوادا دێت. خۆ ئەوە لای زانستخوازان ئاشکرایە کە تیۆری مانەوە بۆ بەهێزەی داروین ئەوەندەی لای مرۆڤ پەیوەستە بە بەرهەمهێنانی توانای عەقڵ نیو ئەوەندە پەیوەست نیە بە بەرهەمی هێزی بیۆلۆجیەوە کە تاریق ئاکانسۆ پێیوابوو پیرۆزە.

بەیەکەوەبەستنەوە مێژووییەکەی ڕۆمانی"داگیرکردنی تاریکی" جۆرێك لە شۆڕبونەوەیەکی ئارکیۆلۆژیانەی چینە زەمەنیەکانی پێوە دیارە و بەختیار بونیادگەریانە دەسەڵاتی وێرانسازیی کە غەریزەی شەڕانگێزی دەوڵەتی تورك نمایندەیەتی هەڵدەوەشێنێتەوە و دیاردەناسیانەش دەسەڵاتی بونیاتنانەوە کە لە سەرهەڵدانەوەی (زمانێك، دابێك، نەریتێك) کە لە تاریکاییدا شاردراوەتەوە وەدیاردەخا، چون ئیشەکەی بەختیار سەرلەبەری دەرچونە لە تاریکایی و چونە بەرەو ڕوناکیی، ئەم دیاردە هیبۆکراتیە کە دواتر بوو بە بناغەی دیاردەناسیی ئەو ڕاستیەمان فێردەکا کە هەموو دەرکەوتنێك لە تاریکاییەوە بەرەو ڕووناکایی لە قوڵاییەکی غەریزیەوە سەرهەڵدەدات و مرۆڤ لە جینیتیك و سروشتی خۆیدا بۆی ئامادەیە گەر شوبنهاوەر وتەنی ئیرادەی پیادەکردنی ئەم حەز یا غەریزەی هەبێت. ڕیزکردن و توانای لەیەکگرێدانی ڕووداوەکان و ناساندنی هەر ڕووداوێك بە کارەکتەرەکانیەوە و دواتر دیارکردنی بکەر و سازێنەرەکانی هەر ڕوداوێك شارەزاییەکی زۆری لە ڕۆمانوس پێدەوێ کە بەختیار لەم کارەیدا یەکێتیەکی هۆش و گێڕانەوەمان نیشان دەدا کە پێموایە ئەم پێکهاتانە لەگەڵ هیتریش ڕۆمانەکەیان بردووەتە ئاستێکی جیهانیی ئەوتۆ کە هەر لە گێڕانەوەدا قەتیس نیە بەقەد ئەوەی لەم تابلۆ هەمە جۆرە غەمگین و خەمێکیانەوە ئاماژەگەلێکی حەز و ئارەزوویەکی ژیاندۆستیانە لای مرۆڤگەلێکەوە کە کوردن(وەك سایکۆلۆجیەتی نەتەوە) بۆ دەرەوەی خۆی دەردەخا، هەر ئەمەشە ستراتیجی تێکستەکە بە گشتیی و نیشاندانیەتی بەوەی لەبەرانبەر وێرانسازیدا کە لە ناخی هەر تاکێکدا هەیە غەریزەیەکی بەردەوامی و ژیانسازیی هەیە.

ئەگەرچی بەختیار عەلی لە تەواوی ئەم تێکستە 721 لاپەڕەیدا کە نزیکەی پەنجا ساڵ ئەزموونی کەمالیزمی تێئاخنیوە پڕمان دەکا لە نیگەرانی و دڵەڕاوکێ و خەمۆکی و نائارامیی، بەڵام بە تێگەیشتنی من گەر ئەو لە ستراتیجە فڕۆیدیەکەی بۆی چوبێ کە لە بنچینەدا فڕۆیدیش دارویـنیی بووە ئەوە لە کۆتاییدا هەر گەیشتنە ئامانج مەرجی سەرەکیە، جا چ لە تاریکاییەوە بەرەو ڕوناکیی بچن، یا بە پێچەوانەوە لە ڕوناکیەوە بۆ تاریکایی شۆڕبینەوە. کە دەڵێم فڕۆید داروینی بووە مەبەستم ئەوەیە ئەو بەرهەمهێنێکی ئینسانیانەی هێز و بەهێز بووە و نەك وەك تاریق ئاکانسێ بە هەڵە ملی دابێتە بەر تیۆری مانەوە بۆ بەهێزەی داروین.

بە مانایەکی تر ئەم ڕۆمانە پەرداخێکمان نیشان دەدا نیوەی ئاوی تیایە و نیوەشی بەتاڵە لە ئاو، هەن سەرنجیان لەسەر بەتاڵاییەکەیە و ئەمانە لە کۆمەڵگەی ئێمەدا زۆرینەن و تەنانەت لە کۆمەڵگەی ڕۆمانەکەشدا هەر زۆرینەن. هەشن سەرنجیان لەسەر بەشەکەی ترە کە ئاوە و ئەمانەش بە ئومێد و گەشبینەکانن و بێگومان هەم لە کۆمەڵگەی خۆمان بە گشتی و لە کۆمەڵگەی ڕۆمانەکەی بەختیاردا کەمینەن. ئەوەی من تا ئێستا تێیگەیشتبم بەختیار لە نائومێدیەوە بەرەو ئومێد دەچێ کە لە ڕووی پۆزێتیف سایکۆلۆجیەوە یا لە ڕووی سایکۆوجودیەوە تا ئاست و ماوەیەکی زۆر نیگەرانی بەرهەمدێنێ، بەڵام دەرچوون لە دەرونێکی ڕوناکەوە بەرەو تاریکستانی خود سەرەنجام هەر دەمانگەیەنێتە ئاسۆیەکی پۆزێتیف دوای ئەوەی سەرەتا تین و تاقەتێکی زۆرمان لێ زەوت دەکا، کەچی ئەگەر تا بکرێ ڕوبەری ڕوناکی فراوان بکەین سەرەنجام بەشێوەیەکی ئاسایی ڕوبەرەکانی تاریکایی کەمدەبنەوە. ئەم ڕوانینە بەسەر ڕۆمان و تێکستە هزریەکانیشدا جێبەجێ دەبێ، جا بۆیە ئەگەر بەختیار لە پێشدا ئەم توانا هزری و ئەدەبی و خەیاڵیە فراوانەی خۆی لە پڕۆژەی ڕوناککردنەوەی بینیندا خەرج کردبا و لەوێوە تیشکی زیاتری خستبایە سەر نوتەك و نێگەتیڤەکان خوێنەری زیاتر شەیدای مانەوە لە فەزای ڕۆمانەکانی دەکرد و لە کۆتاییشدا چون ئیشەکەی ئەو لە بنچینەدا لە چوارچێوەی تۆلیرانس(لێبوردەیی)یە خوێنەر لەگەڵ تەواوبونی ڕۆمانەکە کۆتاییش بە ڕق و توڕەییەکانی دەهات.

لەم ڕۆمانە جوانەی بەختیاردا جێگەی ئەوە دەبێوە گەر چەند دیمەن و دیاردە و ڕوداوێکی ئومێدبەخش و شادیهێنیشی تیابایە، چون مادامەکێ ململانێ و ڕوبەڕوبونەوە بەردەوامە چێژ لەم هەڵبەز و دابەزانەی ژیانیش هەر هەن، ئەم ڕایە زۆر سایکۆوجودیانەیە و مرۆڤی چالاك هەر

بەتەنها لەسەر مردن نادوێ بەقەد ئەوەی قسەی لەسەر ژیانیش بەهەمان شێوە و قەبارە هەیە و دنیایەك بابەتی خۆشەویستیش لە هەناوی وجودەوە هەڵدەقوڵێن و پڕیشیەتی لە مەیلی ئازادی و ئومێد بۆخواستنی و ئینجا خودی ڕۆمانی”داگیرکردنی تاریکی” تێکستێکی وجودیە و هەر بۆیەش دەبوایە هەر چەمکی مردن زاڵ نەبوایە، بەڵکو (خۆشەویستی و ئازادی و ژیان)یش بەقەد ئەو ئامادەبونایە.

دەستخۆشی لە کاك بەختیار دەکەم بۆ ئەم ڕۆمانە هەرە جوان و هاوسەنگ و جیهانیەی، ئەگەرچی ماندوو بووم لە خوێندنەوەی بەهۆی ئەم ترس و تۆقین و خوێن و مردنەوە، بەڵام لە کۆتاییدا بەختیار ئەو ڕاستیە دەگەیەنێ کە هەر شەڕێکی لەم جۆرە و هەر جۆرە ڕەگەزپەرستی و خۆگیڤکردنەوەیەکی سەردەستانە کۆتاییەکەی و بگرە بەردەوامیەکەی نائارامی و نائاسودەیی ڕەوانی و کۆمەڵایەتی و سیاسیە.

ماندوبونەکەم لە خوێندنەوەی ئەم تێکستە بە فیڕۆ نەچوو، چون بەختیار زۆر هوشیارانە بابەتێکی ئینسانی گەورەی خستۆتە نێو تێکستێکی ئەدەبی باڵای ئەوتۆ کە پڕیەتی لە فیگۆری مانادار هەر هەمویان لە وێنەیەکی جەشتەڵتیانەی گەورەتردا سەردەمێکمان لە تابلۆیەکی وجودیدا بۆ دەنەخشێنن.

محەمەد تەها حوسێن

ڕۆمانی(جیهانی سەدام حوسێن).. شەماڵ بارەوانی

یەکەم چاپی لە دوو توێی ڕۆمانێکی قەبارە مەزنی٤١٤لاپەڕەیی لە٢٠٠٣/٤/١٤، لێ بڵاو بووەوە، نوسەرەکەی لەژێر ناوی خوازراوی(مەهدی حەیدەر)ئەو ڕۆمانەی لەچاپداوەوناوی ڕاستەقینەی خۆی نەنووسیوەو تائێستا ناسنامەی ڕاستەقینەی ڕۆمانەکە ئاشکرانەبووە بەشێک پێیان وایە عەبدولڕەحمان مونیف، یاخود فوئاد تکرلی لەوەدەچێ نووسەرەکەی بێت ،بەڵام ئەمانە هیچیان پشت ڕاست نەبووەتەوەو کەس نازانێت کێ نووسەری ڕاستەقینەی«جیهانی سەدام

حوسێن»ە.
بەهەرحاڵ هەرکێ بێت ،نوسەرەکەی، گرنگ دەست و قەڵەمی خۆش بێت و شاکارێکی جوان و بەرزی ئەدەبی لەبارەی دیکتاتۆرە گۆ□ بەگۆڕەکەی عیراق پێشەشکردین،
نووسەری ناونادیار لەپشەکی ڕۆمانەکەیەوە لەبارەی ڕۆمانەکەیەوە پێمان دەڵێت«ئەو ڕۆمانە کارێکی مێژوویی نییە، بەڵکوو کارێکە بەرھەمی خەیاڵە، خەیاڵێک واقع بۆم□ بەستی بونیاتنانی خەیاڵێکی هاوشێوەی دنیای عیراقی بەکاردێنیت.. جارانێک ڕێک وەکو عێراق و هەندێک جاریش پێچەوانەیەتی.”
نووسەر بۆماوەی دەساڵ(۱۹۹۲-۲۰۰۲)، خەریکی نووسینی ڕۆمانەکە بووە، لەهەردوک وڵاتی نیپال-پیرۆ،
«جیهانی سەدام حوسێن».
ڕۆمانێکە تەنها داهێنراوێکی زادەی خەیاڵێکی ڕوت و گێڕانەوەیەکی سادەو ساکاری کۆمەڵێک چیرۆکی فانتازی و ئەفسانەیی نییە، بەڵکو ڕۆمانێکە، تێکەڵیەکە لەژیانی کەسێنی، مێژوو و خەیاڵ و نووسەر خەیاڵ لەبەرژەوەندی واقع داد□□ژ□ت□و□ باس لەحەقیقەتی ژیان دەکات لەوڵاتێک کە پێی دەڵێن عیراق، ڕۆمانێکە ئەگەر نەتوانین بەدیاری کراوی پۆلینی بکەین، بۆ کامە بەش، ئەوە دەتوانین بڵێین داستانێکی مرۆڤانەی ئەدەبی مەزنە، ئەدەبێکە باس لەدیکتاتۆر دەکات و لەشێوەی ڕۆمانەکانی (جەنابی سەرۆک-ی میگێل ئەنخل ئاستۆریاس)و (پایزی پەتریکێک-ی گابرێل گارسیا مارکیز). هەردووک نووسەری ناودارو جیهانی و ئەمریکای لاتین، بە ئەدەبی دیکتاتۆرو لەڕیزی ڕۆمانەمەزنە جیهانیەکان دایبنێین.
«جیهانی سەدام حوسێن».
جیهانێک پڕی لە ڕق و کینە، تیرۆرو تۆڵە،پیلان و کوشتن، فاشیەت و دیکتاتۆریەت، سیخناخ لە ترس و دڵەڕاوکێ، کابوس و فۆبیا. جیهانێک، خاڵی لە مرۆڤایەتی و ویژدان، جیهانێک بێبەش لە سۆزو میهرەبانی، لەهێمنی و جوانی، لەئازادی و عەدالەت و کامەرانی، «جیهانی سەدام حوسێن».
جیهانێک،لێوان لێو لە دۆسیەی نهێنی و هەواڵی ڕۆژنامەوانی و ڕاستی مێژوویی لەبارەی سەرکردەی دیکتاتۆرو تۆتالیتار جەنابی سەدام حوسێنی فاشیست.
نووسەرلەکاتی جەنگی دوومی کەنداو دەسپێدەکات، لەو کاتەی: ۱۶/یەنایەری/ ساڵی۱۹۹۱، ئەمریکا هێرش دەکاتە سەر بەغدا،
لەبەرەبەیانی ئەو ڕۆژەدا،سەدامی دیکتاتۆر هێشتا لەپڕمەی خەودایە،لەژێر زەمینی یاریگای تۆپی پێ، ۵کیلۆمەتر لەکۆشکی سەرۆکایەتی دوور، لەوش□ن□ی تەنراوەتەوە بە هێزو پاسەوانی

کەماری، ئینجا باس لەسەردەمی درووستبوونی دەوڵەتی عیراق و سەردەمی پاشایەتی و حومڕانی پاشاکان و کاتی ڕۆخانی سیستەمی پاشایەتی لەعێراق و کۆتایی هەیمەنە و ئینتیدابی بەریتانیەکان لەو وڵاتە دەکات و پاشان ڕێڕەوی ڕووداوەکان درێژدەبێتەوە بۆ دواترو سەردەمی نوری سەعید و عەبدولسەلام عارف و عەبدولکەریم قاسم و ئەحمەد حەسەن بەکرو تا سەردەمی سەدام حوسەینی شۆڤینی.
نووسەر لە«جیهانی سەدام حوسەین»دا. گەشتێکی زەمەنی بە لاپەڕەکان و وێستگەکانی ژیانی دیکتاتۆری کۆچکردوو (سەدام حوسەین) بەخوێنەر دەکات و بە تەواوی لایەنەکانی ژیان و قۆناغەکانی ژیانی ئەو تۆتالیتارو فاشیستە ئاشنامان دەکات، باس لە وێستگە بەوێستگەی ژیانی سەرکردەی دیکتاتۆردەکات، لەژیانی منداڵی و لەو کاتەی سەدام تەمەنی پێنج ساڵان دەبێت و لەماڵی خاڵی(خەیرواللە تلفاح) دەبێت، لەشاری تکریت، کاتێک ئینگلیزەکان دەخەنەزیندانەوە، ئینجا ژیانی سەدام لەگەڵ (سەبحە)ی دایکی لەگوندی شویش، دزی، کارکردن، خوێندن، هاروهاجی سەدام و ڕاوەدوونان و بەردبارانکردنی لای مناڵانی دێ، دواترچونی سەدام بۆ ماڵی خاڵۆی لە کەرخ، ئینجا چونی بۆ شاری تکریت، بەغدا، هاوڕێیەتی سەدام و هاوڕێ بەعسیە تکریتیەکەی خاڵی عەقید(ئەحمەدحەسەن بەکر)، چیرۆکی پرسەی هاوسەرگیری کردنی سەدامی دیکتاتۆر لەگەڵ کچە خاڵەکەی(ساجیدە خەیرواللە تلفاح).
پەیوەندیکردنی سەدام بەڕیزەکانی بەعس و وەرگرتنی پۆستی کارو باری ئەمنی لەناوحیزب، ململانەی نەوان شیوعیەکان و بەعسیەکان لەدوای ڕوخانی سیستەمی پاشایەتی و چیرۆکی بریندار بوون و زیندانی کردن و ڕاکردنی سەدامی فاشیست ،لەدوای هەوڵی کودەتایەکی شکستخواردووی بەعسیەکان بۆ تیرۆرکردنی(عەبدولکەریم قاسم). ئەمانەو دەیان زانیاری و چیرۆکی ترلەنێو دوو تویی ئەم ڕۆمانەدا هەن، لەبارەی دیکتاتۆری پێشوو(سەدام حوسەین).
«جیهانی سەدام حوسەین».
چیرۆکی ژیانی کەسێکە، کەژیانی سەراپا کودەتاو خوێنڕشتن و تیرۆرکردن بوو، کەسێک زۆر لەتەمەنێکی زووەوە پەیوەندیدەکات بە ڕێکخستنەکانی فاشیسترین حیزبی سەدەی بیستەم(حیزبی بەعس)، ئەو کەسەی لەپەناو حیزبە شۆڤێنیەکەی و مەبدەئەفاشیستیەکانی، ئیتر دەبێت بەمەزنترین دڕندەی عیراق و پاڵەوانی حیزبی بەعس و هەرکاتێک حیزب بیەوێت کەسێک تیرۆربکات، سەدام ڕادەسپێرن بە تیرۆرکردنی و ئەرک و ڕۆڵی سەدام لەناوحیزب دەبێت بە پاکتاوکردن و تیرۆرکردنی هەموو ئەوکەسانەی حیزب بەڕەخنەگرو نەیارو ئۆپۆزسیۆن و ڕکابەری خۆی دەزانێت و هەرکاتێک حیزب لەکەسێک تووڕەدەبێت و دەیەوێت لەنێوی بەرێت، سەدام لەگەڵ کۆمەڵێک کەسیتری بەڵتەجی بەعسی بەو ڕۆڵی

لناوبردن و تسفیکردن و کوشتن هدستت،سدام بو جر دبت
ب کسکی درق و فاشیست و تسفیچی و کودتاچی و ئیتر بچک
هرشدکات سر کژاوی ئتمبیلکانی عبدولسلام عارف و شکست
دنت و ادکات ب میسرو دواتر کودتا بسر هاوکی (حسن
بکر)دکات و لدسات لایدبات و دگات بهمی دسات و
لوتکی بیاردان و بفیعلی دبت ب کسی یکمی وات و سرکی
دوت و مژووی عیراق هندی تر ش و خوناویتر دکات و
سیخناخی دکات ل خون و توندو تیژی و پاکتاوکردن و تیرکردن و
ب ماوی ٣٤سا ،ب وستان و ب بانو بزبری هزو کوتک و
ئاگرو ئاسن حوکمی خک دکات و دوتکی پلیسی قمعی
تالیتری دنت و هرچی دنگکی نازی و نگکی جیاوازو
نابعسی بت، همووی دخنکنت و دستو وات یکپارچه دکات
ب بعسیستان و ئنفالستان و شڤینیستان و لسای حوکمی
بعسیزمدا ئیتر هناسیک ب ئازادی و شونک ب کسی نا بعسی
نامنتو ت ب بیرو باو، بعسی و فاشی نبیت،چارنووست
پاکتاوکردن و تیرکردن و ئنفال و کیمیابارانکردن و لناوچون و
نمان، یاخود یاخی بوون و ووبووبوونو جنگ و شش، یا
اکردن و وات ج هشتن و ووکردن لغریبی و تاراوگو
هندران، یان سرشی و جاشتی و کیلیتی ب بعس و ادست
بوون ب بعسیکان، بوشویه ژیان لژر دساتی بعس
لعیراقدا زر لپشخی ورانترو کاوتردبت، ئو عیراقی ک
نووسر لبارید(لدوای درچوونی هر بیان نامیکی
تازی بعس، پیاوکانی بعس گماری ماکان ددن و کمک
پیاو ون دبن-دفندرن) بو چشن لسای حیزبی بعس و حوکمی
سدام حوسندا، ئمن و ئارامی، ئازادی و ژیان، ئاشتی و
خشگوزرانی بیکجاری لوات بارگیان تکدنن و باردکن،
یاخود لپشت چواردیواری بندیخانکانی بعس دست و پو دمیان
دبسترتو بنددکرن، یا لسردستی جلادکانی بعسیزم
لسداردددرن و بماوی سیواچوار سا، خونشتن و ب سروشون
کردن و کوشتن و تیرکردن و پاکتاوکردن و ئنفالکردن و
تعریبکردن و ب بعسکردن دبت ب سیمای سرکی ژیان و
بنماکانی دوتی عیراق، لژر هژمونی سبری دساتی بعسی
تیرست و تقنرو دندن، لژر دستی سدامی کورد کوژو مرق
کوژی گزپرست و لما و مرق داچاو،ئو عقیت شڤنیی
تعریبکردن و ئنفالکردن و کوشتن و تیرکردنی تائستایش ،
لژرناو بپاساو بشوازو لناودماکیتر بتایبتی لدژی
نتوی کورد درژی پددرت و کتایی نهاتوو و هرماو.

..

شەمامە بارەوانی

وەرزە سەوزەکانی ئەوین/9..
شیعری: ستیڤان شەمزینی

وەرزی نۆیەم

کزە با ساردەکەی ئەم باکوورە
یاری بە تاڵ تاڵی پرچت ئەکرد
رەشەبا بە ئەقرەکەی ناو من
جۆلانەی بە بورکانی هەستت ئەکرد
کە لە ئامێزم گرتیت
دەم وەک تاڤگەیەک کەوتە هاژە
کە لە چاویشم ون بوویت
بە فرمێسکم وت خۆت بگرە و مەبارە
سبەی دێتەوە ژوان دووبارە

من و تۆ هەر ئەوەندە جیاوازین
من شەرابی سوور دەنۆشم و
تۆ شەرابی سپی
من و تۆ هەر ئەوەندە جیاوازین
تۆ گوڵی سپی باخی سۆزم
بە دەکەیتە چەپک و
من گوڵی سووری شیعرت
لە باخچەی هەست بۆ ئەڕنم
من و تۆ هەر ئەوەندە لێک دوورین
هەڵاوی هەناسەت وەک ئەکسجین
دەڕژێتە نێو سییەکانمەوە

زۆر جادووگەرانە لەت ئەڕوانیم
بۆیە ماچەکانم بوونە پەپولەی شیعر و

لەسەر گوڵەباخی لێوت نیشتنەوە
زۆر رۆمانسیانە لێم ئەڕوانیت
هەنسکەکانت بوون بە قاقای پێکەنین و
رژانە نێو بێ ئۆقرەیی دڵمەوە

لە وێستگەی شەمەندەفەر
هەر لەگەڵ نیگاکردنەکانی تۆدا
چاوی تامەزرۆم لە فرمێسکا نغرۆ ئەبێ
لە وڵاتی وەیشومە و بەفردا
رۆحی شەیدای چاوەڕوانم
لە لەشی ناسکی شیعر دەئاڵێت
وەرە ئەی ئاگری کڵپەسەندوو
سەری بەستووم لە مێژە
تینووی گڕی سووری تۆیە

بریا دەمتوانی میلی کاتژمێر رابگرم
زەمەن لەو بینینەدا بوەستێنم
تا بۆ هەمیشە لە ژوانی تۆدا بمێنمەوە
بریا دەمتوانی هەستی خۆمت پێبڵێم و
پڕ بە هەموو ئاسمان هاوارم بکردایە
خۆشم ئەوێی گوڵە ئەستێرە
بریا دەمتوانی ببمە هەورێک
دڵۆپ دڵۆپ، تنۆک تنۆک
بەسەر ژنێتیتدا بباریمایە

ئەمڕۆ رۆژێکی قەترانییە
لە ئاسمانەوە بێزاریی ئەبارێت
سەیرە من هەر عەشقی تۆم
بەسەردا ئەبارێ!
ئەمشەو شەوێکی شەختەیە
لە هەموو لایەکەوە گڤەی رەش□ بایە
سەیرە من هەر شنەبای عەشقی تۆ
بەرەو رووم دێ!

لەودیو پایز و
گەڵاڕێزانی خەندەکانمەوە
بەهاری عەشقت، ئامێزی
بۆ منی شاعیری دڵشکاو کردۆتەوە

لەوديو زەمەنى چەقۆ و
زمانى بڕاوى هاوارە خەمۆكەكانمەوە
بزەيەكى عەشقى تۆ
هەزار شەوى تەنهايى
بۆ ئەبەد بير بردمەوە

ئەو ساتە كابوساوييانەى
بە ديار تەماشاى وێنەيەكى لاويمەوە
پير پير بووم
تۆ بوويتە شەرابێكى جادوويى و
لەگەڵ يەكەم پێكى عەشقت
سەرلەنوێ لە دايك بوومەوە
ئەو كاتە تەمومژاوييانەى
پرسەم بۆ مەرگى لاولاو دانابوو
شينم بۆ فڕينى چۆلەكەى
خۆشنووديم دەگێڕا
تۆ وەك شاخێكى بەفرين
بەسەر عەشقى مندا
هەرەست هێنا

تۆ لە شەوى دەيجورمدا چرايت
لە وشكەساڵيمدا شەستە بارانيت
لە تەنهاييمدا هاوڕێى ئازارەكانيت
لە بێدەنگيمدا هاواريت
لە بێكەسيمدا هەموو كەسيت
لە ئاسمانمدا ئەستێرە گەشەيت
لە زەوى چاوەكانمدا رووباريت
لە خەونمدا واقيعت
لە واقيعمدا خەونێكى جوانيت
لە دڵيشمدا مەجنونترين لەيلايت

هەر بێ سوعبەت/ شیعر. نەوزاد بەندی

ئەڵێم ..
کۆترێکی لای خۆمان ،
هەڵفڕێ بەرەو هەندەران ..
تۆ بڵێی کۆترەکانی ئەوێ ،
پەنجە مۆرێ لێوەرگرن و
لە قوتویەکی ژەنگاوی
قەراغ شارا ، ڕایگرن و ..
هەفتەی حەوت دەنک گەنم و
حەوت قوم ئاو و ..
هەتا پێنج ساڵ ،
لێی یاساغ بکرێ هەڵفڕین ؟

خاڵخاڵۆکەیەکی لای خۆمان ،
لە گیرفانی قاچاخچیەکا ،
گەر ڕێی بکەوێتە ئەڵمانیا ..
تۆ بڵێی بیخەنە کەمپ و ..
پێی بڵێن : تا خاڵەکانت سپی نەبن ،
بۆت نیە باڵت لێک نێیت و ..
بە دوو دڵۆپ چەسپی خێرا ،
باڵەکانی داخەن و
بیکەن بە کیسەڵ ؟

ئەڵێم سەیرە ..
تۆ بڵێی سەرۆکە زۆر و بۆرەکان ،
کە لە سەر فەرشی سوور ئەڕۆن ،
بەعزە جارێ شەرمەزار نەبن بۆ تاوێ ؟
کە لە پەنجەرەی فڕۆکە تایبەتەکان ، ئەبینن ،
هاووڵاتییەکان لە بنی دەریای ئیجەدا ،
لەسەر مێزی قرشەکان بە ڕیز دانراون ؟

ئەڵێم چەند سەیرە ،
ڕۆژێکیان ،
مێشولەیەکی لای خۆمان ،

ڕێی بکەوێتە فنلەندا ..
لەوێ نەهێڵن یەک دڵۆپ خوێن بمژێت و
سێ ژەم مەعکەرۆنەی بێنێ ..!

ئاخر سەیرە ،
شوتیەکی بەشارەتیی ،
ڕێی بکەوێتە لەندەن و ..
لەوێ بە قاش قاشکراویی
جا بە سنوورداشکراویی
بینەرنەوە بۆ ئەستەمبوڵ ..

دووەمین فێستیڤاڵی ساڵانەی مەم و زین بەڕێوە دەچێت

ناوەندی ڕۆشنبیریی مەم و زین لەدرێژەی کار و چالاکییە ئەدەبی و ڕۆشنبیرییەکانی، دووەمین فێستیڤاڵی ساڵانەی مەم و زین، بە دروشمی:

“ دا خەلقی نەبێژتن کو ئەکراد
بێ مەعریفەتن بێ ئەسڵ و بنیاد (خانی)
لە هەولێر سازدەکات.

فێستیڤاڵی مەم و زین فێستیڤاڵێکی ساڵانەی ئەدەبییە، کە ناوەندی ڕۆشنبیریی مەم و زین بەڕێوەی دەبات، لەپێناو زیاتر برەودان بە کەرتی ڕۆشنبیریی و ئەدەبی لە کوردستان.

وا بڕیارە ٢٠ی ئەم مانگە لە هۆڵی ڕۆشنبیریی لە هەولێر دووەمین فێستیڤاڵی مەم و زین بەڕێوە بچێت.

لە فێستیڤاڵەکەدا پانێڵی (ڕەوشی ئەدەبیات لە کوردستان) پێشکەش دەکرێت، بە ئامادە بوونی لێکۆڵەر و نووسەرانی هەر چوارپارچەی کوردستان. هەروەها لە فێستیڤاڵەکەدا نووسەرێکی دیار و کاریگەری کورد خەڵاتی دووەمین فێستیڤاڵی مەم و زینی پێشکەش دەکرێت .

فیلمی "سپی پێش" کە لە کوردستان وێنەگیراوە بووە نوێنەری ئێران لە ئۆسکاری 2022

مەنسوور جیهانی –

کورتە فیلمی "سپی پێش" لە نووسینی سیناریۆ و دەرهێنانی "ڕەزا فەهیمی" کە لە کوردستان وێنەگیراوە وەکوو فیلمی هەڵبژاردەی بەشی نێونەتەوەیی فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی کورتە فیلمی تاران کە ڕووداوی پەسندکراوی ئەکادیمیای ئۆسکارە، نوێنەرایەتی سینەمای کورتە فیلمی ئێران لە نەوەد و چوارەمین خەڵاتی ئۆسکار لە ساڵی 2022 لە ئەستۆی دایە.

کورتە فیلمی "سپی پێش" بەرهەمی "ڕەزا فەهیمی" کە ساڵی ڕابردوو خەڵاتی گەورەی بەشی نێونەتەوەیی سی و حەوتەمین خولی فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی کورتە فیلمی تاران بۆ خۆی مسۆگەر کرد، لە کوردستان وێنەگیراوە و کۆمەڵێک لە ستافی پەشەگەڵیی سینەمای کوردستان لەم بەرهەمەدا بەشدارییان کردووە، بە پێی یاسا و ڕێکارنامەی ئەکادیمیای ئۆسکار، وەکوو نوێنەری سینەمای کورتە فیلمی ئێران لە نێو کۆی کورتە فیلمەکانی ناسێندراو لە لایەن ئەو فێستیڤاڵانەی کە مەرجەکانی ئەکادیمیای ئۆسکاریان هەیە، ئامادە دەبێت.

بە لەبەر چاو گرتنی دەستنیشان کردنی فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی کورتە فیلمی تاران لە پێڕستی فێستیڤاڵەکانی "ئۆسکارکوالیفاید"، ئەم فێستیڤاڵە و فێستیڤاڵەکانی دیکەی ئامادەبوو لەم لیستەدا، بە پێی یاسا و ڕێساکانی ئۆسکار، دەتوانن لە ماوەی کاتی دیاری کراوی 1ی ئوکتۆبەری هەمان ساڵ تا 30ی سێپتێمبەری ساڵی دواتر، ناوی کورتە فیلمی هەڵبژاردەی هەمان خول لە ڕووداوەکە بەم ئەکادیمیایە بناسێنن. هەر لەسەر ئەم بنەمایە، کورتە فیلمی "سپی پێش" بەرهەمی "ڕەزا فەهیمی" کە لە سی و حەوتەمین خولی فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی کورتە فیلمی تاران، خەڵاتی گەورەی بەشی نێونەتەوەیی بەدەستهێنا، لە ئۆسکاری 2022 بەشداری دەکات.

نەوەد و چوارەمین خەڵاتی ئۆسکار لە بەشی کورتە فیلمەکاندا، میوانداری بەرهەم گەلێک دەبێت کە لە ڕۆژانی یەکی ئوکتۆبەری 2020 تا کۆتایی سێپتێمبەری 2021 لە فێستیڤاڵەکانی پەسندکراوی ئۆسکار لەسەر ئاستی جیهان، هەڵبژێردرێن و بەم ئەکادیمیایە ناسێندرابێتن.

کورتە فیلمی "سپی پێش" کە بە پاڵپشتی ئەنجومەنی سینەمای لاوانی ئێران بەرهەم هێنراوە، پێشتر لە ڕووداوەکانی گرینگی نێونەتەوەیی وەکوو؛ فێستیڤاڵی "کلەرمۆن فران"ی فەرەنسا، فێستیڤاڵی "شۆرت شۆرتس"ی ژاپۆن (لە فێستیڤاڵەکانی ئۆسکارکوالیفاید)، فێستیڤاڵی "کۆنکورتۆ"ی ئیتاڵیا و چەندین فێستیڤاڵی سینەمایی دیکە بەشداری کردووە.

فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی کورتە فیلمی تاران بە ئامادەبوون لە ریزی پێڕستی فێستیڤاڵەکانی پەسندکراوی ئەکادیمیای ئۆسکار کە بۆ یەکەمین جار لە مێژووی سینەمای ئێراندا هاتۆتە ئاراوە، فیلمی هەڵبژاردەی خەڵاتی گەورەی بەشی نێونەتەوەیی خۆی لە هەر خولێکی فێستیڤاڵەکەدا، هەموو ساڵێک بە ئەکادیمیای ئۆسکار دەناسێنێت.

"سادق مووسەوی" بەڕێوەبەری گشتی ئەنجوومەنی سینەمای لاوانی ئێران بۆ ئاماژە بەوەی کە فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی کورتە فیلمی تاران، لە لایەن ئەنجوومەنی سینەمای لاوانی ئێرانەوە بەڕێوەدەچێت، گوتی: لە قاڕەی ئاسیا وڵاتانێکی دەگمەن لەوانە: ژاپۆن، کۆریای باشوور،

هیندستان، سەنگاپوور، تورکیا و لە باکووری کیشوەری ئەفریقاشدا تەنیا وڵاتی میسر ئەو شانازییەیان هەیە کە فێستیڤاڵەکانی ئۆسکار کوالیفایدیان هەبێت. لە ئێستادا، تەنیا 127 فێستیڤاڵی سینەمایی لە ئاستی دنیادا بوونیان هەیە کە "ئۆسکار کوالیفاید" بن.

مووسەوی لە درێژەی ئەم وتووێژەدا گوتی: لە ئێستادا، زیاتر لە 10 هەزار فێستیڤاڵی باوەڕپێکرا و باوەڕپێنەکرا لە جیهاندا، بەڕێوەدەچن؛ لەم هەمان کاتدا، فێستیڤاڵی نەودەوڵەتی کورتە فیلمی تاران، پێگەیەکی باشی لە ئاستی جیهاندا هەیە. ئەم ڕووداوە سینەماییە لە لایەنی کەنی و باوەڕپێکراوییەوە؛ گرینگترین فێستیڤاڵی کورتە فیلم لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا دێتە ئەژمار.

بەڕێوەبەریی گشتی ئەنجوومەنی سینەمای لاوانی ئێران لە کۆتایی قسەکانیدا گوتی: دوای لابردنی ئاستەنگە نەودەوڵەتییەکانی ناردنی پارە، ناونووسی بەلاشی فیلمەکان وەلادەنرێت و وەکوو فێستیڤاڵەکانی دیکەی جیهان، ئەمەش خەرجی ناونووسی لە بەشداربووان وەردەگرین و بەم شێوەیە، فێستیڤاڵیش دەتوانێت تەواوی خەرجەکانی خۆی دابینبکات. لە ئێستادا ناونووسی بەرهەمەکان لە فێستیڤاڵی کورتە فیلمی تاران و هەروەها پێشکەش کردنی بەرنامەکانی بۆ سینەماکارانی کورتە فیلم، بەلاشە.

١٦ی ئۆکتۆبەر، فرۆشتنی کەرکوک یان کڕینەوەی.. لاوان عەلیی – کامیار سابیر

ڕووداوەکان و سەرەڕۆییە سیاسییەکانی ئەوانەی ریفراندۆمی ٢٠١٧یان سەپاند کە لە مەطبەخی هەزە ئیقلیمییەکاندا، ئامادەکرابوو، ئاکامە ترازیدییەکانی بۆ ١٦ی ئۆکتۆبەر، کۆتایی هات. ١٦ی ئۆکتۆبەر، باڵەنی پێ لە هاژووژی نەتەوەیی ریفراندۆم و ئینفیصالییە پڕۆکسییە ئیقلیمییەکانی فس کردەوە. غروری ئەو نەژادیی و طائیفییە کوردییەی تێکشکاند کە ئەیویست دەستی موخابەراتی تورکیا بگرێت و سنوورەکانی میثاقی میللیی لە ئەجێندای ئەردۆغان و پڕۆکسییە کوردەکاندا (پارتیی و بارزانیی و یەکێتیی مولحەق و …تاد)، ڕەنگڕێژ بکاتەوە.

١٦ ئەکتۆبەر، راستکردنەوەی مەسارێکی سیاسیی مورتەزیقەی ئیقلیمیی بوو کە ئەیویست بەشێکی گەورە(ئەگەر هەمووی نا) ی کوردستانی عێراق و ویلایەتی موصڵ، لە عێراق دابڕێ و وەکو میثاقی میللیی کەمالیستەکان، بە سەر خاکی تورکیای ئێستا، بیگەڕێننەوە. هاوکات، راستکردنەوەی هەڵەیەکی ستراتیژیی کارەستباری ریفراندۆمەکی قاصیرانە بوو کە کۆمەڵێ تاجیری میلیاردێری نەوت و مافیای ئیمارەتی شێخنشینیی سەر بە تورکیا، لە ژێر ناوی ئەوەی کۆمەڵێ ئینفیصاڵیی (نەژادیی و نەتەوەیی و طائیفیی) بە دەغدەغەدانی مەشاعیری نەژادی کورد و ختووکەی گوتاری ناسیۆنالیستانەی کوردایەتیی و هارکردنی رەگی مەذهەبییەتی سوننییگەریی بەرامبەر بە شیعەگەریی و رقبوونەوە لە عێراق و لە بەغداد، کەمپەینێکی ناعەقڵانیی و ناواقیعیی و سەرەڕۆیانەیان، کرد.

ریفراندۆمی قەومچییە کوردەکانی سەر بە مەدرەسەی فاشیلی کوردایەتیی کە لە مەطبەخەکی ئیقلیمییدا، ئامادە کرابوو، کارتی دووەمیان بوو، پاش ئەوەی کارتی یەکەمیان، تێرۆریزمەکەی داعش لەسەر دەستی هێزە عێراقییەکان بە دەرەجەی یەکەم و پێشمەرگە (کە زۆرینەیان کوڕی فەقیروهەژاری کورد بوون) بە دەرەجەی دووەم، هەیبەتە عەسکەرییەکەی تێکشکێنرا. لە کاتێکدا، بەشێکی زۆر لەوانەی خۆیان بە زەعیمی رۆحیی پێشمەرگە ئەزانی، لەگەڵ قیادە مەیدانییەکانی داعشدا، لە هەمان ئەجەندای ئیقلیمییەوە، دەستوریان وەرئەگرت و دوژمنایەتیی عێراقیان ئەکرد و تیجاڕەتیان پێکەوە ئەکرد و گوتاری بەتاڵ و بوغزی کوردایەتیی و رقوکینەی نەژادیی و حیقدی طائیفییان بەرامبەر عێراق و عەرەبی شیعە، هەڵئەڕشت و مارکێتینگی سیاسیی و ئابووریان، پێوە ئەکرد.

پاش ئەوەی تاجیرە میلیاردێرەکانی کوردایەتیی، گوێیان لەو هەموو بانگەوازە نێودەوڵەتیی و ئیقلیمیی و ناوخۆییەی کوردستان و عێراق، نەگرت، بە جێکەوتکردنی بەرژەوەندیی ئیقلیمیی و ئیمارەتەکەی خۆیان، بە حەماقەتی سیاسیی عوصابییانە، ملیان نا بە ئینتیحارێکی سیاسییەوە کە یەکێکە لە گەورەترین فەشەلە سیاسییەکانیان، بێگومان، بە بەرپەرچدانەوەی خیانەتێکی لەو چەشنە کە بە دەسیسەی ئیقلیمیی، خیانەت بەرامبەر سەروەریی خاکی عێراق بکرێ، ئەبێ بەپێی قانون و دەستور و سیادەی عێراق(کە سیادەی هەرێمیش ئەکات)، سنوورێک بە گێڕەلاوژە و پرۆژەی پێکەوەلکاندنی(ئیلحاق- annexation کەرکوک و ناوچە جێناکۆکەکان بە تورکیای نیۆعوثمانیی) ئەردۆغانییەوە، دابنرێ. سوپای عێراق، مەوقیفێکی نیشتمانیی

جەریئانەی نواند کە کەرکوکی لە دەست چەتەکانی کوردایەتیی، سەندەوە. لە واقیعیشدا، ئەوە میلیشیای پێشمەرگەیە کە خیانەتیان لە وڵاتەکەی خۆیان لەو عێراقە کرد کە دەستورەکەی نەک هەر گەلی کورد، ئەپارێزێ، بەڵکو کورد بە جدیی و بە فیعلیی لە حوکمڕانییدا، بەشدارە. خیانەت ئەوەیە کە تفەنگ بنێی بە سوپای فیدراڵیی وڵاتەکەتەوە، وەکو چییش؟ وەکو میلیشیای قاندراوی ئیقلیمیی و بە دەستوری موخابەراتی وڵاتانی تر، ئەم خیانەتە بەرامبەر سوپا و نیشتمانەکەی خۆت بکەیت.

ئەمساڵیش، دوای چوار ساڵ لە فەشەلی ئەو خیانەتە گەورەیەی ریفراندۆم، بە ئەوەی ئاژاوەی قەومیی و طائیفیی سەرلەنوێ لە کەرکوکدا بنرێتەوە و بە تایبەتییش لەسەروبەندی ١٦ی ئەکتۆبەردا، بە دەسیسەی موخابەراتیی و حیزبیی، کەمێک گەنجی سەرلێشێواو، بە حیقدی نەتەوەیی و طائیفیی، بار ئەکەن و بە بەنێی بردنەوەی هەڵبژاردنەکەی پڕ لە ساختەکاریی، تەقە بەسەر هێزە ئەمنییە عێراقییەکاندا (نەک حەشدی شەعبیی) ئەکەن. ئەوەی جێگەی نیگەرانییە، پاش چوار ساڵ لە ریفراندۆمی گەمژانە، هێشتا کەمێک حیزب، سیاسیی و نوخبەی رۆشنبیریی کە بە ئەندێشەی خۆیان، نەیار و رەخنەگری سیاسەتەکانی پارتیین، کەچیی لە ترسی تەخویین بێت یان لەبەر رەپیوونی دەمارە قەومییەکانیان، دووبارە و دە بارە، بە شیعاراتی نەتەوەیی و نەژادیی و طائیفییەوە، ئەکەونەوە ناو داوە موخابەراتییەکانەوە و شەڕ و گەچەڵ بە عێراق ئەفرۆشن و گوایە حەشدی شەعبیی(وەڵای ئەوە هێزێکی طائیفییە، بەڵام حەشد هیچ دەخالەتێکی نەکردووە) دەستدرێژیی بە سەر کەرامەت و شەرەفی کوردایەتیی ئەو گەنجانە، کردووە.

ریفراندۆم، چۆن فەشەلی پێ هێنرا؟ ئەبێ نانەوەی ئەم ئاژاوەگێڕییە و ئەم تەخریبە سیاسییانەی ئەمساڵیش، بە دەست و گوتارێکی نیشتمانیی، بە گوتاری پێکەوەژیان و عێراقییانە، سەرومە، بکوترێتەوە و هەوڵی نەزۆکی موخابەراتی ئیقلیمیی تێک بشکێنرێتەوە. خۆشبەختانە، هێزێکی عێراقیی لەبەر حەساسییەتی دۆخەکە، هاتن و دۆخەکەیان کۆنترۆڵ کرد، بە ئەوەی هەندێ کورد و تورکمانی نزیک لە پارتیی و بەرەی تورکمانیی، بیانووی ئاژاوەی نێوان پێکهاتەکان نەقۆزنەوە و بە پێچەپی ئەوەی کە تورکمانەکان ژیانیان لە مەترسییدایە و تورکیا پەلکێش نەکەن، هەروەکو چۆن بە نزیک بەعشیقە، هێنایان و هێزێکی مودەڕەبی عەسکەریی و موخابەراتیی لەوێ جێگیر کراوە.

تورکیا و پارتیی، تورکیا و داعش و پرۆکسییە تورکمانەکان و ئەجناسەکانی کوردایەتیی، لە ریفراندۆمدا، فەشەلێکی گەورەیان خوارد و بە زەبری هێز و بۆ پاراستنی کەرکوک و کەرکوکییەکان، بۆ پووچەڵکردنەوەی پیلان و پلانە ئیقلیمییەکان، هێزە چەکدارەکانی عێراق، سوپای نیشتمانیی عێراق و میلیشیاکانی حەشدی شەعبیی، میلیشیاکانی کوردایەتییان(پێشمەرگە)، لە کەرکوک و ناوچە جێناکۆکەکان، دەرپەڕاند یان هەندێکیان سەحبیان کردەوە(کە کارێکی عەقڵانییان کرد). ئێستا دووبارە، لە گەرمەی تەزویری ئیلیکترۆنیی ئینتیخابییدا لە عێراق کە حیلفی سوننیی-کوردیی- عەرەبیی(ئیماراتیی) و طائیفیی(تورکیا) و شیعیی ئیطلاعاتیی خۆگونجێن لەگەڵ سیاسەتەکانی ئەمێریکا و سعودییە، سەرگەرمی ئەو نەشئە سیاسییەی بردنەوەن، تورکیا لە رێگەی پارتیی و تورکمانەکان و قەومییەکانی کوردەوە، جارێکی تر ئەیەوێ ئاژاوە بنێتەوە و نەخشە رێگەیەک بۆ هێنانی هێزەکانی تورکیا بدۆزنەوە، بەڵام کاتێ کە ئەزانن شکستیان خوارد، خۆیان لە بابەتەکە ئەدزنەوە و بەسەر دۆستەکە و شەریکەکەیاندا (یەکێتیی) ئەهێنن و خۆیانی لێ نەبان ئەکەن و گوتاری عێراقیی و نیشتمانیی، بۆ بەلاڕێدابردنی پیلانەکە، تەخشان ئەکەن.

ئەو هێزە عێراقییەی هەندێکیان لە بەغدادەوە هاتبوون، بۆ گرتن و لێپێچینەوە لەوانەی تەقەیان کردووە و ئاژاوەی قەومیی و طائیفییان نایەوە، مەبەستی سەرەکییان ئەوە بووە کە بیانوو بە تورکیا نەدرێ کە چاوی لە کانگای وزەی کەرکوک و چەمچەماڵ و گەرمیانە. هاتنی دەستوبردی ئەم هێزە ئەمنیی و عەسکەریی و موخابەراتییەی سەر بە دامودەسگاکانی عێراق، گەر ئەمێریکا یان ئێران یاخود حکومەتی عێراقیی لە پشتەوە بووبێت، شایانی دەستخۆشیی لێکردنە، چونکە ئەجێنداکەیان پاراستنی پێکەوەژیانی ئاشتیانەی پێکهاتەکانی کەرکوک، بووە. هاوکات، بڕیینی ئەو دەستانەیە کە ئەیانەوێ بە خەونی نەخۆشی هەڵوەشانەوەی پەیماننامەکانی سایکس پیکۆ، لۆزان، سەرگەرم بن و سنوورە پانتورکییەکەی بگ□□ننەوە بۆ ویلایەتی موصڵ و بەتایبەتییش بۆ کەرکوک و ئەجێندا ئایدیۆلۆژیی، سیاسیی و ئابوورییەکانیان، جێکەوت بکەن.

چوار ساڵ لەمەوبەر، لە رێگەی ریفراندۆمەوە، هەوڵ درا، کەرکوک بخرێتە قوڕگی تورکیاوە، ئەم جارە، لە رێگەی بەدەستخستنی پارێزگاری کەرکوک بۆ پارتیی یان تورکمانەکان، بە گەمەی دێمۆکراسیی و هەڵبژاردن و زۆرینە(بە هاوکاری ناسیۆنالیزمی

عەرەبیی سوننیی) ئەیانەوێت ئەم کارە بکەن. مەعلومە چۆن قیادەی یەکێتیی کەن، ئامادە بوون پۆستی سەرۆک کۆماری عێراق، بە پارتیی بفرۆشن و سەد میلیۆن دۆلار وەربگرن، ئەوە ئەمجارە، یەکێتیی نوێ، لەسایەی سەرکردایەتییەکی پڕ-پارتیی و سەری سەرۆک کۆمارێکی زۆر لاواز و بەرژەوەندیخوازەوە(کە ئامادەیە لە پێناوی کورسییەکەی خۆیدا نەک کەرکوک، بگرە سلێمانییش بخاتە سەر صینییەکی زێڕیین و پێشکەشی ئەردۆغانی بکات)، پۆستی پارێزگاری کەرکوک، وەکو دیاریی یەکێتیی کورد! لەژێر بەنجی شیعاری بەیەکەوە بەهێزترین و تەصدیقکردنەوەی مەرجەعی عولیای بارزانیی، پێشکەشی پارتیی بکەن. ئەوەی ڕێگرە لەم کارە، یەکێتیی، گۆڕان، نەوەی نوێ، یەکگرتوو، نوخبەی سیاسیی و ثەقافیی کورد نییە، بەڵکو دەسگا قووڵەکانی عێراق و هێزە ئەمنیی و موخابەراتیی و عەسکەرییەکانی عێراقە. بە واتایەکی تر نیشتمانییبوون(لە ئاستی عێراق) و عێراقییبوون و پاراستنی سیادەی عێراقییە کە ڕێگرە لەم پلان و پیلانانەی تورکیا و تورکمانە پرۆکسییەکان و هەڵەی تیجاڕیی کوردایەتیی و ناسیۆنالیزمە نەوتییە-کوردییەکە.

بەڵێ ١٦ی ئۆکتۆبەر، قەرارێکی صائیب و عەقڵانیی و جەریئانەی عێراقیی بوو لە هەمبەر قەرارێکی پرۆکسیانەی کوردایەتییە چەتەگەرییە شێخنشینییە بنەماڵەییەکەدا کە رۆڵەی جێکەوتکردنی ئەجێنداکانی تورکیای پێ سپێردرابوو. هاوکات، ١٦ی ئۆکتۆبەر، دەحری خیانەتێکی گەورەی وەکو ریفراندۆمی کرد و پێچایەوە. بەهەمان شێوەش، هەڵمەتی هێزە عێراقییەکان لەم چەند رۆژەی رابردوودا، دەحری پیلان و پلانی چەندەمین جارەی تورکیا و پارتیی و بەرەی تورکمانییە کە خەونی سیاسیی و ئایدیۆلۆژیی بە میثاقی میللییەوە ئەبیینن. دیارە، ئەمانە بە هاوکاریی مەنتاڵیتیی نەخۆشی کوردایەتیی و قیادەی یەکێتییە نوێکان کە ئامادەن کەرکوک بخەنە موقایەضەوە و مانگانە و ساڵانە پارەی کۆنتراکتی فرۆشتنی کەرکوک، بە پارتیی و بە تورکیا، وەربگرن.

لاوان عەلیی – کامیار سابیر

ئیبراهیم ڕەئیسی.. نەچوونی بۆ (نیویۆرک) و هۆکار و دەرهاویشتەکانی!.. عەبدولڕەحمان گەورکی

چاوخشانێک بەسەر ڕەنگدانەوەی بەربڵاوی بزوتنەوەی دادخوازیی زیندانییە قەتڵوعامکراوەکان لە ئێران!

لەلایەن عەبدولڕەحمان گەورکی (مهابادی) نووسەر و لێکۆڵەری سیاسی

کۆمەڵگای گشتی نەتەوە یەکگرتووەکان هەموو ساڵێک لە نێوان دوو مانگی سێپتەمبەر و دیسەمبەر کۆبوونەوەی ساڵانەی خۆی ئەنجام دەدات بە ئامادەبوونی کەسانی یەکەمی وڵاتان. سەرەڕای پێویستییەکی بەهێزی ڕژێمی مەزهەبی دەسەڵاتدار لە ئێران بۆ ئامادەبوون لەو کۆبوونەوەیەدا، ئیبراهیم ڕەئیسی سەرۆک کۆمار بەفەرمانی وەلی فەقیهی دەسەڵاتداری ئێران، ئامادەی کۆبوونەوەکە نەبوو و ڕایگەیاند کە ناچێت بۆ نیویۆرک و ئەویش پرسیارێ لای هەمووان دروست کرد کە بۆچی نەچووە بۆ ئەم کۆبوونەوەیە؟!

ڕەنگدانەوەی بزووتنەوەی (دادخوازی) لە جیهاندا!

دوای ئەوەی لە ساڵی 2016 و لە لایەن موقاوەمەتی ئێرانەوە (بزووتنەوەی دادخوازی) بۆ خوێنی زیندانیانی قەتڵوعامکراوی ساڵی 1988ی ڕاگەیاندرا، زۆر بە خێرایی ئەم هەنگاوە هەموو وڵاتانی جیهانی گرتەوە و لە لایەن بەشێکی زۆر لە دەوڵەتان و کەسایەتییەکان و کۆڕ و کۆمەڵە نێونەتەوەییەکان پشگیری کرا. چون ئەم تاوانە، نموونەیەکی زەقی (ژینوساید) بووە کە تییدا زیاتر لە 30 هەزار ئەندام و لایەنگرانی ئەم موقاوەمەتە قەتڵوعام کران و ئێستا زیاتر لە 30 ساڵیشە بەهۆی سیاسەتی سازان و خەمساردی ڕۆژئاوا، ئەم دۆسیەیە بە نەکراوەیی ماوەتەوە و یەکێک لە ئەنجامدەرانی ئەم تاوانە گەورەیەیش، واتا (ئیبراهیم ڕەئیسی) وەک سەرکۆماری ڕژێمی ویلایەتی فەقیهی دانراوە کە بە مانەوەی ڕژێم و بەردەوامیی کوشتن و جینۆساید راسپێردراوە.

ئەمڕۆ بە هۆی ڕاگەیاندنی بزوتنەوە دادخوازی، بیر و ڕای گشتی جیهان سەرنجی خستۆتە سەر ڕۆڵی ئیبراهیم ڕەئیسی لەم “کۆمەڵکوژی” و

“تاوانی دژ بە مرۆڤایەتی”یەدا. هەر ئەوەیش فاکتەری سەرەکییە لە ناوزەدکردنی ئیبراهیم ڕائیسی لە لیستی سزادراوەکانی وەزارەتی خەزێنەی ئەمریکا لە 4ی تشرینی دووەمی 2019دا.
هەرچەندە وەلی فەقیهی دەسەڵاتداری ئێران زۆر پێویستی بە ئامادەبوونی بووکەڵەکەی (واتا رەئیسی) بوو لە دانیشتنی ساڵانەی ئەنجومەنی گشتی نەتەوە یەکگرتووەکان، بەڵام باشی دەیزانی کە “تاوانبوون”ی زۆر قورستر دەبێت لە “خەونە شیرینەکان”ی. بۆیە ئیبراهیم رەئیسی نارد بۆ تاجیکستان بۆ ئەوەی نەچێت بۆ نیویۆرک! چونکە جیاوازی نێوان تاجیکستان و نیویۆرک هەر زۆر زۆرە.
ڕاستییەکی گرنگ لێرەدا کە خامنەیی و ڕەئیسی دەیانهەوێت پەردەپۆشی بکەن، ڕاستیی بزووتنەوەی دادخوازی و ڕەنگدانەوەیەتی لە کۆمەڵگەی نێودەوڵەتیدا!

دانپێدانان بە شکستی ڕژێمی ئێران و سەرکەوتنی موقاومەت!

ئێستا کۆدەنگییەکی جیهانی هەیە لە نێوان بەشێکی زۆری دەوڵەتان و دەسەڵاتداران و هەروەها کۆمەڵگای نێودەوڵەتی سەبارەت بە “پێویستی لێکۆڵینەوە” لە سەر ئەو تاوانەی ڕووی داوە. هەر ئەوەیش بووە هۆی ئەوەی کە ڕژێمی ئێران و ئیبراهیم رەئیسی لە چوون بۆ نیویۆرک بترسن. بە رادەیەک کە تەنانەت ڕژێمی ئێران نەتوانێت قەڵغانی “پارێزبەندی سیاسی” بۆ ئامادەبوونی رەئیسی لە نیویۆرک بە کار بهێنێت. کەواتە لە شکستی ئەم رژێمە بەرانبەر بە موقاومەت، هیچ ناوێکیتر هەڵناگرێت!
یەکێک لە شارەزاکانی حکومەت بەناوی (بەهەشتی پور) گوتی” لەڕووی یاسای نێودەوڵەتییەوە ناتوانن سەرۆکی وڵاتێک دەستگیر بکەن لەبەر ئەوەی تۆمەتبارکراوە بەتاوانی جەنگ یان بەشداریکردنی لە تاواندا”
یەکێکیتر لە پارێزەرانی حکومەت بە ناوی (نیعمەت ئەحمەدی) وتی:”هەلومەرجەکە بۆ ئەم گەشتە گونجاو نین. بۆ نموونە ئێستا دادگاییکردنی (حمید نوری) لە شاری ستۆکهۆڵمی سوید لە ئاڕادایە کە تیایدا چەندین جار ناوی رەئیسی هێنراوە… من پێموایە ئەوەی وایکردووە ڕەئیسی و ڕاوێژکارەکانی بەشداری لە کۆبوونەوەی کۆمەڵگای گشتی UN نەکەن ئەوەیە کە لەوانەیە رەوەندی ئێرانیی نیشتەجێ لە ئەمریکا، یان دەزگا و ڕێکخراوەکان، دژی رەئیسی کار بکەن (ڕۆژنامەی جیهانی سەنعەت، 18ی سەپتەمبەری 1400).
ئەمە دانپێدانانێکی زۆر گرنگە دەربارەی شکست و بەدناوبوونی ڕژێمی ئیران و ئیبراهیم رەئیسی لە ئێران و جیهاندا. دانپێدانانێک بە سەرکەوتنی ئەو موقاومەتەی ماوەی زیاتر لە (4) دەیەیە، بە بەردەوامی و ماندوویی نەناسانە، تاوانەکانی ئەم رژێمەی ئاشکرا

کردووە بە ئەستایشەوە و بووە بە (دەنگ) بە گەلی ئێران لە سەرتاسەری جیهان و لە کۆمەڵگای نێودەوڵەتیدا.

بەهەزنواندنی ڕژێمی ویلایەتی فەقیهی!

بەر بە پێکەنین خەتان مەگرن کاتێک گوێبیستی قسەکانی ئیمامی جومعە و نوێنەری عەلی خامنەئی لە مەشهەد، (عەلەمولهودا)ی خەزووری ئیبراهیم ڕەئیسی دەبن سەبارەت بە چوونی زاواکەی (واتا ڕەئیسی) بۆ تاجیکستان کە دەڵێت: "گەشتەکی کاریگەر بوو بە دەرەوەی ئێران دژ بە ئیستیکبار و ئەمریکا کە بە نیاز بوون ڕژێمەکەمان بڕووخێنن! کەچی ئەم گەشتە شکستی هێنا بە ڕەوتی سزا ئابوورییەکان بەتەواوی … هێشتا ئێران نەبووە بە ئەندام لە ڕێککەوتننامەی شانگهای… کەچی جیهانی ڕۆژهەڵات لە بەردەم جیهانی ڕۆژئاوادا هاتووەتە پاڵ ئەمە و لە بەردەممماندا زەلیلە، دەسەڵاتمان گەیشتەتە ئەم ڕادەیە!"

نامەیەکی تەقێنەر بەرانبەر بە ڕەئیسی!

لە سەروبەندی 76هەمین دانیشتنەکانی کۆمەڵگای گشتی نەتەوە یەکگرتووەکاندا، 407 نوخبەی ئێرانی، کە بریتین لە زانایان، پرۆفیسۆرانی زانکۆ، ئەکادیمیست، دکتۆر، توێژەران، بەڕێوەبەرانی پیشەسازی و خاوەن بازرگانییە ئێرانییەکانی دانیشتووی ئەمریکا، لە نامەکەی سەرئاواڵادا بۆ سەرۆکی ئەمریکا، نووسیویانە: "داوا لە حکومەتەکەتان دەکەین بە ڕاشکاوی ڕابگەیەنن کە ئیبراهیم ڕەئیسی نوێنەرایەتیی خەڵکی ئێران ناکات". ئەوان لە نامەکەیاندا جەختیان لەسەر گرنگترین هەڵوێستە سیاسی و ستراتیژییەکانی موجاهیدین و موقاوەمەتی ئێران کردووە و لەوانە، ئاماژەیان بە پلاتفۆرمە (10) خاڵییەکەی خاتوو مەریەم ڕەجەوی کردووە کە تیایدا هاتووە: پێویستە ئەمریکا پشتگیری بکات لە داخوازی خەڵکی ئێران بۆ کۆماری دیموکراتی و غەیرە ناوکەیی و داخوازی بۆ جیاکردنەوەی دین لە حکومەت".

ئەوانەی نامەکەیان واژۆ کردووە و هەر هەموویان لە کۆمەڵگای ئەمریکیدا،خاوەن پێگە و متمانەی تایبەتن لە ئاستی نوێنەرانی هەڵبژێردراوی ئەو وڵاتە و دەوری یەکلاییکەرەوەیان هەیە بەسەر میدیا و کۆڕ و کۆمەڵەبانی فیکری و زانکۆکان و کۆنگرێس و حکومەتی ئەمریکادا و زۆربەیان لە لایەن ڕێکخستنەکان و ئەنجومەنەکانی لایەنگری موجاهیدین و موقاوەمەتی ئێرانەوە ڕێکخراون، نەک تەنها ڕەوتێکی بەهێزی سیاسی و کۆمەڵایەتین لە ناو کۆمەڵگای ئێرانییەکانی دانیشتووی ئەمریکادا، بەڵکو لە ئاستی هەرە بەرزی ئەمریکادا لە لایەن هەر دوو گەورە حیزبی ئەمریکاوە بە بەربڵاوی پشتیوانییان

لەدەکرێت.
ئەم کارە نوێیەی ئیمزاکارانی نامەکە، جارێکی دیکە تیشکی خستە سەر ئەو ڕاستییە لە جیهاندا کە خەڵکی ئێران و بە تایبەتی بەشی بەئاگای کۆمەڵگای ئێران، بە تەواوی ڕژێمی ویلایەتی فەقیهی ئاخوندی ڕەتدەکاتەوە و ئەوە قبووڵ ناکات کە بکوژ و جەللادی قەتڵوعامکردنەکەی ساڵی 1988 بەناوی خەڵکی ئێرانەوە لە کۆبوونەوەی کۆمەڵگای گشتیی نەتەوە یەکگرتووەکاندا ئامادە بێت و وتار پێشکەش بکات!”.

هێرشی ڕژێم بۆ سەر ئۆپۆزسیۆن لە هەرێمی کوردستان: ئەبێت چی بکرێت؟.. حەمید تەقوایی

سازدانی: خەلیل کەیوان
وەرگێڕانی کاوە عومەر
دەقی ئەم نوسینە لەسەر بنەمای چاوپێکەوتنێک لەگەڵ کەناڵی جەدید وەرگیراوە

بەدوای هێرشی ئەم دواییانەی کۆماری ئیسلامیدا بەسەر هێزە نەیارەکانی خۆی لە کوردستانی عیراق و بۆبارانی بنکەکانیان قسەوباسێک هاتە کایەوە لەنێو هێزەکانی ئۆپۆزسیۆنی ڕاچڵەکاندبوو. پرسیارو بۆچونێک لەم بارەیەوە خرابونە ڕوو و هەروەها ڕێکاریش بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی کۆماری ئیسلامی هاتبوونە ئاراوە.سەبارەت بەو بابەتە لەگەڵ حەمید تەقوایی گفتوگۆ دەکەین.
حەمید تەقوایی: ئەمە یەکەم جار نییە کە کۆماری ئیسلامی هێرش دەکاتە سەر نەیارەکانی خۆی لە کوردستانی عێراق ڕووبەڕووبوونەوە و ڕاوەستانەوەی خەڵکی کوردستان و حزب و ڕێکخراوەکانیان لەبەرانبەر کۆماری ئیسلامیدا لەچەند دەیە لەمەوبەرەوەو لەسەرەتای هاتنەسەرکاری کۆماری ئیسلامیەوە دەستی پێکردوەو بێپسانەوە بەردەوامی هەیە. ئایا ئەم ڕووبەڕووبونەوەی ئێستا بەردەوامی هەمان ڕەوەندە کە چەند دەیە لەمەوبەر دەستی پیکردوە یا ئەوەی کە هەکارو

فاکتەری تازەی بە زیاد بووە؟

حەمید تەقوایی:ئەم هێرشانە لە بارودۆخێکی تازەدا ڕویانداوە و لەم ڕوانگەیەوە لەگەڵ ڕابردو جیاوازە هەروەک ئەوەی وتتان سیاسەتی کۆماری ئیسلامی هەمیشە سەرکوت و هێرش بوە بەسەر هێزەکانی ئۆپۆزسیۆن بووە.لە تیرۆری لە دەرەوەی وڵاتەوە بگریت تا دەستگیری و زیندان ولە سەرتاسەری ئێران تا هێرش بەسەر هێزەکانی ئۆپۆزسیۆن لە کوردستانی عێراق . بەو مانایە ئەم هێرشە تازەیە ڕوداوێکی نوێ نیە بەڵام ئەم جارە ،هەم پێگەی کۆماری ئیسلامی لە ئێران وناوچەکە و هەم بارودۆخی نێونەتەوەیی بەتەواوەتی لەسەردەمەکانی پێشو جیاوازە و ئەم جموجوڵەی کۆماری ئیسلامیش دەبێت هەر لەسەر ئەم بنەمایە شرۆڤەی بۆ بکرێت.تا ئەوجێگەیەی کە بە کۆماری ئیسلامی خۆی دەگەڕێتەوە لە لاوازترین پێگەی خۆیدایە لە ڕوبەڕوبونەوەی خەڵکدا.ناڕەزایەتیکا،مانگرتنەکان و تەواوی کۆبونەوەو جوڵانەوە ناڕەزایەتیەکان لە شەقامەکاندا و لەمەیدیا کۆمەڵایەتیەکاندا زۆر فراوان بوەتەوە.لەم ڕۆژانەدا ئەمە ناڕەزایەتی فروان و سەرتا سەری بە وێنەی مامۆستایان دەبینین،کرێکارانی هەفت تەپە قوناغێکی تازەی ناڕەزایەتیان دەست پێکردوە کە لەقوڵگرتنی دەرگای شورای ئیسلامی یەکیک لە هەنگاوەکانی ئەم قۆناغەیان بووە،دەنگی ناڕەزایەتی بزوتنەوەی دادخوازی و خێزانی قوربانیەکان و تەواوی ئەو چالاکوانانەی کە کاریان دادگایی سەرکردەکانی ڕژێمە بەهۆی تاوانی ٤٠ساڵەیانەوە بەرزترو پێگەیشتوتر لە هەموو کاتێکی تر،هاواری دادخوازی کە لە بڕیاری مەحکوکردنی دادگای ئۆنتاریۆی کەنەدا لە دژی خامنەیی و سەرانی تری سوپای پاسداران بەهۆی کوشتاری گەشتیارانی فڕینی ژمارە ٧٥٢،لە دادگای دادگایی حەمید نوری لە هاوکارانی سەرەکی ئەنجومەنی مەرگ لە کوشتاری زیندانیە سیاسیەکانی ساڵی ٦٧(١٩٨٦)لە ئاستی جیهانی بوتە دەنگدانەوەیەکی گەورە و بە دادگایی “ئۆکتۆبەر تریبوناڵ”کە بڕیارە لە ساڵ یادی کوشتاری ئۆکتۆبەری ساڵی ٩٨(٢٠١٩) لەدەرەوەی وڵات بەڕێوە بچێت.فراوانترو بەهێزتر دەبێت،پرۆژەی داخوازی ئاشکرا و ڕاشکاوی خامنەیی بەهۆی بەرپرسیارەتی ڕاستەوخۆی لە کارەساتی کرۆنەدا لە لایەن کەسایەتی وهەڵسوڕاوانی بزوتنەوە ناڕەزایەتیەکان و هتد و هتد،هەموو ئاماژەی بارودۆخی پڕ جموجوڵی ڕادیکاڵ و خەباتکارانەی لە کۆمەڵگەدا.

ئەم بارودۆخەی کۆماری ئیسلامی زیاتر وزیاتر لە بارودۆخێکی تێکشکاو و بەرگریکارانەدا ڕاگرتوە.دانی ڕەئیسیش نەیتوانی دەردێکی حکومەت دەوابکات و تەنانەت ڕوبەڕوبونەوەی لەگەڵ سەرۆک کۆماری جەلاددایشدا زیادکرد بە لیستی ناڕەزایەتیە کۆمەڵایەتیەکان.لە

وڵاتی عێراقیشدا ئیتر کۆماری ئیسلامی ئەو هێزەی ڕابردوی نی□ بەتایبەتی بەهۆی ئەو بزوتنەوە جەماوەریە وە کە دوو ساڵ لەمەوبەر دەستی پێکردو بە شۆڕشی ئۆکتۆبەر ناو دەبرا. ئەم بزوتنەوە ڕاست و ئاشکرا لە دژی دەوڵەتی قەمی ئاینی لەو وڵاتەدا، داوای دەوڵەتی مەدەنی وسکۆلارە وداوایەکی تایبەتیشیان کردنە دەرەوەی هێزەکانیکۆماری ئیسلامیە لە عێراقدا.
لە لوبنانێش لە کاتی ئاگرکەوتنەوە گەورەکەی ساڵی ڕابردوو لە بێروت ڕویدا بزوتنەوەی ناڕەزایەتی لە دژی دەسەڵاتدارانی ئەو وڵاتە بەڕێکەتوە لایەنێکی گرنگی دژایەتی حزبوڵایە، وەک هێزیکی دەستکرد وگرێدراو بەکۆماری ئیسلامیەوەیە. (دواین هەواڵ ئەوەیە کە بەدروشمی حزبوڵا تیرۆریستە هاتونەتە ناو شەقامەکان).

هەموو ئەمانە نیشاندەری پێگەی لاواز بوی کۆماری ئیسلامین لە ناوچەکە. لە ئاستی نێو نەتەوەیشدا لەگەڵ هاتنەسەرکاری ڕەئیسی کۆماری ئیسلامی زیاتر لە هەموو کاتێکی تر ڕسواو بێ ئابڕو بووە. کۆی ئەم بارودۆخانە زەمینە خۆشکەری هێرشی کۆماری ئیسلامین بۆ سەر هێزەکانی ئۆپۆزۆسیۆنە. ئەم هەنگاوێک نیە کە لەبەر بەهێزی نرابێت بەڵکو هەوڵێکە بۆ قەرەبوکردنەوەی ئەو پێگە بەتەواوەتی پاشەکشە پێکراوەی ڕژێم لە ئێران وعێراق و لە ئاستی جیهانیدا. زیاتر ئەم شاخ وشان هەڵتەکاندن موشەک وەشاندنە ناوچەییەی کۆماری ئیسلامی لە بارودۆخی لاوازیدا ڕوئەدەن هیرشەکانی ئەم دوایانەشی لەم نەریتە بەدەر نیە.

خەلیل کەیوان:. هەندێک لە باو□□دان کە چونە دەرەوەی ئەمەریکا لە ئەفغانستان و گەڕانەوەی تالیبان ڕێگای ئاوەڵاکردوە بۆ ئەوەی کۆماری ئیسلامی برەو بەهێزی خۆی بدات لە ناوچەکەدا و هێرش بۆسەر ئۆپۆزۆسیۆن لە کوردستانی عێراق نمونەی ئەم هەوڵانەی حکومەتە بۆ ڕاگرتنی پێگەی خۆی لە عێراق و ناوچەکەدا. بۆچونی ئێوە لەم بارەیەوە چیە؟

حەمید تەقوایی: بە بۆچونی من گەڕانەوەی تالیبان نابێتە هۆی بەهێز بونی کۆماری ئیسلامی. سەربەخۆ لە کاردانەوە و هەوڵ و بانگەشەکانی ڕژێم لەم بارەیەوە. لەواقیعیشدا گەڕانەوەی تالیبان بۆ دەسەڵات مانای بەهێز بونی کۆماری ئیسلامی نیە. بۆچی یەکەم تالیبان سەربە باڵی سونەی تیرۆریزمی ئیسلامیە و، لە جۆری ئەلقایدە و داعشە و لەم لایەنەوە دوژمنی ناوچەیی کۆماری ئیسلامیە، بەهاوپەیمان و پێکهاتوو لەگەڵی حساب ناکرێت، ڕاستە کەلەناو هێزە پێکهن□رەکانی تالیباندا کۆماری ئیسلامی لایەنگری هەیە بەڵام تالیبان لەبن□□تدا و

لەگشتیەتی خۆیدا نوینەرایەتی خەت وسیاسەتێک دەکات کە بەتەواوەتی پێچەوانە یەو تەنانەت لە دژی هێزە ئیسلامیەکانی هاوشێوەی کۆماری ئیسلامیە. نموونەیەکیشی قسەکانی ئەم دواییانەی حەقانییە. کە سەرکردەی هێزوکردەوە تیرۆریستیەکانی تالیبانە و بەپیاوی بەهێزی دەوڵەتی تالیبان حساب دەکرێت لە قسەوباسەکیدا ڕاشکاوانەو توند هێرشی کردە سەر بەشیعەکردن و پیرۆزیەکانی شێعەکان. بێگومان ئەم ڕەوەندە بەردەوامی دەبێت. لەم لایەنەوە دەتوانی بڵێیت کە گەڕانەوەی تالیبان دەبێتە هۆی توندتر بونەوەی بەربەرامبەرکێ و کێشمەکێشی زیاتری نێوان دەوڵەتی نوێی ئەفغانستان دەبێت لەگەڵ کۆماری ئیسلامیدا نەک هاوکاری نێوانیان.

دوهەم هۆکارێکی گرنگتر ئەوەیە کە گەڕانەوەی تالیبان جارێکی ترتاوانەکانی هێزە ئیسلامیەکانی بە شیعەو سونەو هەموو باڵەکانی تریەوە، لە ئاستی جیهانیدا خستوەتە ڕوو لە بەرانبەر چاوی خەڵکی دونیادا دای ناوە. بەتایبەتی دوژمنایەتی تالیبان لەگەڵ ژناندا لوتکەی وەحشیگەری و تاوانکاری ئەو هێزانە دەنێتەوە بیری هەموان. ئەمڕۆ لە ئەفغانستان خۆشیداو لە زۆرێک لە وڵاتانی ڕۆژئاوادا بزوتنەوەی بەرگری لەمافەکانی ژنان و ڕوبەڕوبونەوە لەگەڵ دەوڵەتی تالیبان و بزوتنەوەی “ژنان لە دژی تالیبان” چالاک بوەتەوە. بەم شێوەیە جارێکی تر دەوڵەتانی ئیسلامی خستوەتە ژێر فشارەوە بەومانایەی کە کۆماری ئیسلامیش یەکێک لە شکستخواردوەکانی ئەم ئاڵوگۆڕە بوو.

دروشمی ئیماراتی ئیسلامی مان ناوێت کەلە تاران وزۆرێک لە شارەکانی تری ئێراندا ڕویدا لەڕاستیدا دیوەکەی تری کۆماری ئیسلامیمان ناوێتە.

لە عێراقیشدا بەهۆی ئەو بزوتنەوە سکۆلاریستیەی کە پێشتر ئاماژەم پێدا کاریگەری کۆماری ئیسلامی بەرەو لاوازی دەڕوات و تەنانەت لە کوردستانی عێراقیش خەڵکی چەندن جارلە دژی حکومەتی هەرێم و بەدیاریکراویش بەشی یەکێتی نیشتیمانی کە لەگەڵ کۆماری ئیسلامیدا پەیوەندی زۆر نزیکیان هەیە ڕژاونەتە سەر شەقامەکان.

کۆی ئەم بارودۆخە نیشاندەری ئەوەن کە گەڕانەوەی تالیبان وەک فاکتەرێک لە بەهێز بونی کۆماری ئیسلامی بەکار بهێنرێت. تەنانەت ئەگەر رژێم بەحساب کردن لەسەر چونەدەرەوەی هێزەکانی ئەمریکا لە ئەفغانستان و بە ئامانجی بەهێزکردنی پێگەی خۆی لە عێراق دەستی بە ئەو هێرشانەی ئەم دواییانە بردبێت، ئەوە لە کردەوەدا بەو ئامانجە ناگات.

خەلیل کەیوان: لەوەڵام بە پرسیاری یەکەمدا ئاماژەیەکتان بە هاتنەسەرکاری ڕەئیسی کردبوو. هەڵبژاردنی ڕەئیسی چ کاریگەریەکی

هەیە لەسەر هێرشەکانی ئەم دوایانە بەسەر هێزەکانی ئۆپۆزسیۆن لە کوردستانی عێراق ؟ئایا ئەم کارە گۆڕانکارییەکی لە هاوسەنگی هێزی نیوان خەڵک وحکومەت ولە نیوان خەڵک و هێزەکانی ئۆپۆزسیۆن و لەناویشیاندا ئەو هێزە نەیارانەی کەلە کوردستانی عێراق نیشتەجێن پێکهێناوە؟ئایا کۆماری ئیسلامی پێگەیەکی بەهێزتری بەدەستهێناوە لە پاش هەڵبژاردن؟

حەمید تەقوایی: بە بەچونی من پەیوەندی نێوان هێزەکانی ئۆپۆزسیۆن لەگەڵ کۆماری ئیسلامیدا گۆڕانی بەسەردا هاتووە بەڵام لە بەرژەوەندی خەڵک و هێزە سەرنگوم خوازەکان. بە بەچونی من دانانی ڕەئیسی پێگەی کۆماری ئیسلامی زۆر لەسەردەمی پیشوو لاوازتر کردوە؟

خاڵی یەکەم ئەوەیە کە ڕەئیسی هەڵبژاردەی هیچ کەس نەبوو.دەتوانیت بڵێت هەموو هەڵبژاردنەکانی کۆماری ئیسلامی کەم تا زۆر بەو شێوەیە بووە. بەڵام ئەم جارە بابەتەکە جیاواز بوو.ئەم جارە تەنانەت بەشێک لە حکومەتیش بایکۆتی هەڵبژاردنیان کرد بوو،تەنانەت لە قاویشیان ئەدان.ئەمجارە هەڵسواوان و کەسایەتییە ناڕازیەکان لەوانە دایکانی دادخواز ڕاشکاوانەو بەئاشکرا ڕایانگەیاند کە دەنگی ئێمە سەرنگوم کردنە.ئەمە یەکێک لە تاریک ونوتەکترین و پڕ شەرمەزارترین هەڵبژاردنەکانی کۆماری ئیسلامی بوو. هەموان ڕەئیسی وەکو فەرکراو کەسێکی دانراوی خامنەئی دەناسن و ڕژێمیش هەوڵێک بۆ داپۆشینی ئەم بابەتە لەخۆی نیشان نەداوە و تەنانەت خۆیان لە ئاشکراکردنی سود وەرگرتنیان لەدەنگەکانی خەڵکیش بواردوە.
خاڵێکی گرنگتر ئەوەیە کە ڕەئیسی بەهۆی دەوری ڕاستەوخۆی لە کوشتاری بەکۆمەڵەی ساڵی ٦٧داتەنانەت بەرلە هەڵبژاردنیش لە لایەن خەڵکی ئێران و زۆرێک لە دەزگا ڕاگەیاندنەکانی جیهانەوە "شانازی" نازناوی جەلادی پێبڕا زۆرێک لە ئەندامانی کابینەکەی ناویان لە لیستی تیرۆردایە و داواکراون.ڕەئیسی ئەمڕۆ لەلایەک بوەتە جێگەی گاڵتەو نوکتەی خەڵکی.لەلایەکی تریشەوە دادگایکردنی بوتە قسەوباسی باوی ناو خەڵک و میدیا کۆمەڵایەتیەکان و ئەرکێکی گرنگی بزوتنەوەی دادخوازی.
بەو هۆیەوە ئەگەرچی کۆماری ئیسلامی بەو خەیاڵە و ئامانجەی کە هێزو ڕیزەکانی خۆی لە ژێر خەتی خامنەییدا ڕێکبخات ولە بەرانبەر کۆمەڵگەدا بەهێز دەربکەویت ڕەئیسیان هێناوە سەرکار بەڵام ئەم کارە بەپێچەوانەی خۆی شکایەوە،ئێستا ئەوە نزیکەی سێ مانگ بەسەر دانانی ڕەئیسیدا دەگوزەرێت و ئەبینیت کە لەو ماوەیەدا ناڕەزاییەتی و مانگرتنی کرێکاری وبزوتنەوەی مامۆستایان و بزوتنەوەی دادخوازی

وبزوتنەوەی دژی لە سەدارەدان و هتد و هتد ڕۆژ بەڕۆژ پەرە دەسێنێت و.کۆمەڵگە لە جۆش وخرۆشدایە و بەتایبەت کەسایەتی وچالاکوان و هەڵسوڕاوان بەناوو وێنەی خۆیانەوە لە دژی خامنەیی و تەواوی کۆماری ئیسلامی دەنگ و هاواری خۆیان بەرزکردۆتەوە.
ئەمڕۆ دادگایی خامنەیی بەهۆی دەورو نەخشی لە بڵاو بونەوەی ڤایرۆسی کرۆنا و کوشتاری خەڵک بوەتە بابەت وقسەوباسێکی ئاشکراو گشتی ئاکتیڤیستەکان. ئەمانە هەموو نیشانی ئەدەن کە پرۆژەی ترساندن و هەڵزنواندنی ڕژێم لە ڕێگەی دانانی ڕەئیسی و کابینەی ئاسایشی-سەربازی بەهیچ کوێ نەگەیشتوە و خەریکە ئاکامە پیچەوانە ئەدات بەدەستەوە.

خەلیل کەیوان: با چاوێک بە بارودۆخی ناوچەیی کوردستانیشدا بگێڕین. ئایا ستەمی میللی لە کوردستان نابێتە هۆکاری ئەوەی کە پرسەی سیاسی لەو بەشەی ئێران جیاوازتر بێت لە تەواوی بەشەکانی تری وڵات؟ بۆ نمونە ئەگەری ئەوە نیە کە کۆماری ئیسلامی لە کوردستان بکریتە دەرەوە و هێشتا لە تەواوی شارەکانی ئێراندا لە دەسەلاتدا مابێت؟ وادەتە پێش چاو کە زۆربەی ئەوحزب و هێزانەی کە لەکوردستان چالاکی دەکەن بەم پرسەیەوە پیچراون. دەبینین کەلەپەیوەند بە نارەزایەتیە سەرتاسریەکانەوە لە ئیران بی جوڵەن یان کەم جوڵەن و خۆیان لەتەک پرسە سەرتاسریەکاندا نابینن، لەم بارەیەوە بۆچونتان چیە؟

حەمید تەقوایی: پێویستە لەم بارەیەوە چەند خاڵێک بهێنمەوە بیر.

یەکەم تا ئەو جێگایەی کە بە بزوتنەوە ناڕەزایەتیە کرێکاریەکان وتەواوی بزوتنەوە حەقخوازانەکان دەگەڕێتەوە کۆمەڵگەی کوردستان لە هەر قۆناغێکی تر زیاتر نزیکترو گریدراوترن بە خەڵکی ناڕازیەوە لە سەرتاسەری ئێراندا. بەنمونە ئەگەر بزوتنەوەی کریکاری لەبەرچاو بگرین ئەبینین چۆن دەستی هەڵسوڕاوانی خەباتی کریکاری کوردستان لەناودەستی هەڵسوڕاوانی کرێکاری سەرتاسەری ئێراندایە و بەچ شێوەیەک هاوشان وهاورێی و پیکەوەگرێدراو پێکەوە دەجوڵێنەوە. لە ناڕەزایەتی دژی لە سەدارەدان، بزوتنەوەی دادخوازی، بزوتنەوەی بەرگری لە مافەکانی مندالان، ناڕەزایەتی لە دژی تێکدانی ژینگە و هتدیش لە کوردستان زۆر چالاکە و ئەوانە هەمووی کیشەی سەرتاسەرین. ئاشکرایە کە کێشەیەکی تایبەت بە کوردستان مەسەلەی ستەمی میللی و هەڵاواردنی میللیە بەڵام ئەمەش بە مانای جیاکردنەوەی خەباتی خەڵکی کوردستان نیە لە بەشەکانی تری ئێران. بەو مانایە نیە کە خەڵکی کوردستان تەنها لە هەڵاواردنی

میللی ناڕازین و لە مەسەلەکانی ترداکە وەکویەکە بویان گرنگ نیە. بەپێچەوانەوە، ئەم ستەمە تایبەتە بۆتە هۆکاری ئەوەی کە خەڵکی کوردستان بەشێوەیەکی تایبەت دژی کۆماری ئیسلامی و هەموو ئەو کۆڕەوەریانەی کە بەسەر کۆمەڵگەیدا سەپاندوە چالاکبن.
خاڵێکی تر ئەوەیە کە هەر بەوشێوەیەی کە کوردستان لەگەڵ هاتنەسەر کاری کۆماری ئیسلامیدا سەنگەرێکی گرنگی درێژەدان بە شۆرشی ٥٧بوو، ئەمەش بە بەرەیەکی گرنگ لە خەباتی سەرنگوم خوازانەی هەموو خەڵکی ئێران هەژمار دەکرێت. بونی ستەمی میللی حسابی کوردستان جیاناکاتەوە بەڵکو لە خەباتی سەرتاسەری ئێراندا جێگایەکی تایبەتی پێ دەبەخشێت. ئەوەی کە جەماوەری خەڵکی کوردستان و هەڵسوڕاوانی بزوتنەوە ناڕەزایەتیەکانی ئیستا لەکوردستان بەکردەوە بەدەستیان هێناوە ئەوەیە کەلە دژی کۆماری ئیسلامی ئەبێت لەگەڵ خەڵکی سەرتاسەری ئێران بجوڵێنەوە هەتا ئەوەی کە ستم و هەڵاواردنی میللیش بتوانرێت چارەسەر بکرێت. ئەمە ئەو پرسەو جیهەتگیریەیەکەلە هەناوی کۆمەڵگەی کوردستاندا دەیبینین.

سەرئەنجام خاڵی کۆتایی ئەوەی کە کاتێک خەت وکارکردی ئەحزابێک کە لەو ناوچەیە نیشتەجێن دەبینیت جۆرێک ناوچەگەری بەسەر ستراتیجی وسیاسەتەکانیاندا زاڵە.واتە وەک بە پێچەوانەی بزوتنەوە و جوڵانەوە ناڕەزایەتیەکان لە کۆمەڵگەدا ئەوان زۆرتر لەناوچەگەری پێچراون و ئەیانەوێت بە کیشەی میللی لە چوارچێوەی ناوچەیی کوردستان و بە پشت بەستن بە"حزبە براکانیان"لە کوردستانی عێراق وەڵام بدەنەوە. هەر بەو هۆیشەوەیە کە ئەو سیناریۆیەی کە ئاماژەت پیدا،سیناریۆی ئازادی کوردستان لە پێش ناوچەکانیتر، بەرجەستەیە بۆیان. بۆی هەیە ڕووداوێکی وەها ڕوبدات بۆیان بەڵام ئەمە بەرهەمی هاوکیشە و هاوسەنگی هێزی ناوچەیی نیە، بەڵکو ئاکامی داغ بونی زەوی ژێر پیی کۆماری ئیسلامیە لە سەرتاسەری ئێراندا، بەدەنیاییەوە ئەکرێت بڵێیت کە لەدەرەوەی وەدەرنانی کۆماری ئیسلامی لە کوردستان لەگەڵ سەرنگوم کردنی لە تەواوی ئێراندا مەودایەکی زۆریان نابێت.
بەڵام هێزە ئۆپۆزسیۆنەکانی نیشتەجێی کوردستانی عێراق لە بنەمادا بە جەختکردنەوە لەسەر مەسەلەی میللی چارەنوسی کوردستانی ئێران گرێ ئەدەنەوە بە ناوچە کوردنیشینەکان لە وڵاتانی تردا بەتایبەت لەو کاتەوە کە ئەم هێزانە بارەگاکانیان گواستوەتەوە بۆ هەرێمی کوردستان کەلە ژێر دەسەڵاتدارێتی ئەحزابی ناسیۆنالیستدایە. لەڕووی دیپلۆماسی وحساباتی سیاسی-عەمەلی و پراگماتیش نزیکی زیاتریان لەگەڵ حزبە"برا"کوردەکانیان لە عێراق دۆزیوەتەوە، کەی ئەم بارودۆخانە ئاسۆیەکی کورت بینانەی ناوچەیی، ناسیۆنالیسی و

هەلپەرستانەی زاڵکردوە بەسەر سیاسەتەکانیاندا. ئەبێت ڕەخنە لەو سیاسەتانە بگرین و لەقاویان بدەین.لەم ڕوانگەیەشەوە بارودۆخی سیاسی وکۆمەڵایەتی و کێشی ناڕەزایەتی و خەباتکارانە لە ئێران و تەنانەت کوردستانی عێراقدا لە بەرژەوەندی هێزە کۆمۆنیستەکان و لە زۆرەی ناسیۆنالیستەکانە. بەچی کەلە لایەکەوە زیاتر لە هەرسەردەمێکی تر هەڵپێکراو هاوڕاو تێکەڵاوبوە و ئاوێتە بوە لەگەڵ خەباتی جەماوەری خەڵکدا لە بەشەکانی تری ئێراندا دەجوڵێتەوە و لە لایەکی تریشەوە ئەزمونی خودی حکومەتی هەرێم لە کوردستانی عێراق بەهەموانی نیشانداوە کە ئەو هێزانەی کەلەسەر بنەمای کێشەی کورد و شوناسی میللی و کوردی و هاوکێشەکانی ناوچەکە سەیری ئاڵوگۆڕەکان دەکەن چۆن لەبەرانبەر خواستە ڕەواکانی خەڵک لە کوردستان خۆیدا دەوەستنەوە.

تائەوجێگەیەی کە پەیوەست دەبێتەوە بە هێزە چەپ وکۆمۆنیستەکان و حزبیکی وەکو حزبی ئێمەوە وەڵامەکە ئەوەیە کە هەر لەو کاتەی کە ئەبێت ناڕەزایەتی و وەڵامی تایبەت بە کێشەی میللی و هەڵاواردن و ستەمی میللی هەیە ئەبێت هاوچارەنوسی و هاوسەنگەری و یەکێتی خەڵک لە سەرتاسەری ئێراندا بکەینە تەوەرە و جەخت لەسەر ڕوخاندنی کۆماری ئیسلامی بەهێزی شۆرشی سەرتاسەری لە ئێران و.چارەسەری کیشەی هەڵاواردن وستەمی میللیش بەتەواوەتی گرێی خواردوە بە ڕوخاندنی کۆماری ئیسلامیەوە و لەو ڕوەشەوە خەباتی یەکگرتوی خەڵک لە سەرتاسەری ئێراندادژی ئەو حکومەتە.

خەلیل کەیوان:لە ڕوبەڕوبونەوە لەگەڵ هێرشی کۆماری ئیسلامیدا بۆ سەر بارەگاکانی ئۆپۆزیسیۆن لە کوردستانی عێراق ئەبێت چی بکرێت؟ئەوهێزانەی کە کەوتونەتە بەر هێرش و بەرهەڵستکارەکانی تری کۆماری ئیسلامی و لەوانەش حزبی کۆمۆنیستی کرێکاری لەم بارەیە ئەبێت چ سیاسەتێکیان هەبێت؟

حەمید تەقوایی: بەبۆچونی من دەکرێت لە سێ ئاستدا دەست بە ڕوبەڕوبونەوەی ئەم بارودۆخ ببرێت. یەکەم چالاکی و تێکۆشان لە ئاستی کۆمەڵگەی ئێراندایە. هەربەوشێوەی کەلە سەروترەوە ئاماژەم پێدائەمڕۆ لە کۆمەڵگەدا ناڕەزایەتیەکی پەرەگرتوو لە ئارادایە. بەڵام ناڕەزایەتی وتێکۆشانی کرێکاران و مامۆستایان وخانەنیشینان و دادخوازان وبەشەجۆراوجۆرەکانی کۆمەڵگە لە مەیدانەکان وبەرە جیاوازەکانیدا دژی کۆماری ئیسلامین.لەم ناڕەزایەتی و بزوتنەوانەدا کۆمەڵێک خواستی دیاریکراو دەخرێتە ڕوو. ئێمە وەک ئەو هێزانەی کەلەم بزوتنەوانەدا بەشدارو چالاکین وئەرکمان هەیە، ئەبێت هەوڵبدەین کەناڕەزایەتی لە دژی هێرشی ڕژێم بەسەر هێزەکانی ئۆپۆزیسیۆن لە کوردستانی عێراق و مەحکومکردنی ئەم

هەوڵی ڕژێم لە قسەوباس و دروشم و داخوازیەکانی ئەم ناڕەزایەتیانەدا بگونجێنین وبیخەینە دەستوری کارەکانیانەوە.وای دابنێین لە بەیاننامەو ئەو بانگەوازانەی کە مامۆستایان یان خانەنیشینان بڵاوی دەکەنەوە یان لە ناڕەزایەتیەکانی کانونی نوسەراندا یان لە تۆڕی میدیاکۆمەڵایەتیەکاندا و هتد دەتوانرێت مەسەلەی مەحکومکردنی هێرشی کۆماری ئیسلامی بەسەر حزبە ئۆپۆزسیۆنەکان لە هەرێمی کوردستان و داخوازی ئەوەی کە ڕژێم بەوهۆیەوە ئەبێت لێپێچینەوەی لەگەڵدا بکرێت و وەڵامبداتەوە بەفراوانی بڵاو بکرێتەوە.

ئەبێت سەرنجمان لای ئەوە بێت کە ڕژێم لە هیچ سەردەمێکیدا هێندەی ئیستا پێگەی لاوازو لەرزۆک نەبووە.لەم بارودۆخەدا ئەتوانرێت و ئەبێت ڕێکخراوکردن و بەرەوپیش بردنی ناڕەزایەتی وبزوتنەوەکان و کەمپینە خەباتکارانەکان لە دژی کۆماری ئیسلامی لە مەیدانە جیاوازەکاندا توانای بەکردەوەکردنی سیاسەتی هێرش بەرانەو پەلوپۆ هاویشتنەکانی لە دژی هێزەکانی ئۆپۆزسیۆنی لێ زەوت بکەین.
لایەنێکی تر لە کوردستان خۆیدایە.لە کوردستانیشدا سەرباری ئەو چالاکیانەی کە ڕونمکردوە،دەواتوانرێت ئامادەکاری بۆ مانگرتنی گشتی بکرێت و ڕێکبخرێت.لەبیرتانە کە سێ ساڵ لەمەوبەر هێرشێکی هاوشێوەی ئەوەی ئەمڕۆ بۆ سەر حزبە ئۆپۆزسیۆنەکانی نیشتەجێی کوردستانی عێراق ئەنجامدراکە هاوکات بوو لەگەڵ لە سێدارەدانی سی چالاکی سیاسی کە ئەوانیش زانیار و لوقمان مرادی و ڕامین حەسێن پەناهی بون،ئەو کاتە لە وەڵام بەو دەست درێژی وتاوانەی حکومەتدا،لەگەڵ بانگەوازو پشتیوانی حزبە چالاکەکانی ئۆپۆزسیۆن لە کوردستان لە وانەش حزبی ئێمە مانگرتنێکی گشتی و ناڕەزایەتی لە شارەکانی کوردستانی ئێران ئەنجام درا.ئەمڕۆش ئەو کارە لەتوانادایە.بەتایبەتی ئەگەر کردەی سەربازی ڕژێم لە دژی هێزەکانی ئۆپۆزسیۆن بەردەوامی بێت.مانگرتنی گشتی وناڕەزایەتی پێویستی و زەمینەی زیاتر پەیدا دەکات،
بۆئەوەی کە مانگرتنی گشتی دروست ببیت،بێگومان ئەبیت هاوئاهەنگی هەبیت لە نێوان هەموو حزبە چالاکەکانی لەکوردستان.سێ سال لەمەوبەریش بەهۆی ئەو هاوئاهەنگی وهاوراییەوە بوو کە مانگرتن توانرا ئەنجام بدریت.من لەم دوایانەدا لە کۆبونەوەیەکی کڵاب هاوسدا (clubhouse) کە نوێنەرانی حزبە چالاکەکانی ئۆپۆزسیۆن لە کوردستان ئامادە بون تێیدا ئەم بابەتەم پیشنیار کرد و بەهیوام ئەمجارەش ئەو هاوئاهەنگی و هاوڕاییە ئەنجام بدرێت. بەڵام لە هەمان کاتەشدا ئەبێت جەخت لەوە بکەمەوە کە تەنانەت ئەگەر بەهەر

هۆکارێکیشەوە ئەم کارە ئەنجام نەدرا ئەتوانرێت بە هاوئاهەنگی وهاورایی لەگەڵ هێزە چالاکەکانی ناوچەکەدا لە جەرگەی ئەو بزوتنەوە ناڕەزایەتیە پەرەگرتوانەی کە لەشارەکانی کوردستاندا لە ئارادان چالاکانە ترو هەمە لایەنەتر لە ناوچەکانی تری ئێران داواکاری وباسی وەستانی ئەم سیاسەتانەی کۆماری ئیسلامی و مەحکومکردنی ڕژێم بخریتە ڕوو و سەرنجی هەڵسوڕاوانی بزوتنەوە کۆمەڵایەتیەکانیشی بۆ ڕابکێشرێت.

سەرئەنجام ئەبێت جەخت لە ناڕەزایەتیەکی جیهانی بکەینەوە.حزبی ئێمە لە مێژە کەمپینێکی جیهانی بۆ بایکۆت کردنی کۆماری ئیسلامی لەبەرنامەی کارەکانی خۆیدا داناوە.تاوانەکانی کۆماری ئیسلامی لەناوخۆی ئیران وناوچەکەدا،لەوانەش تاوانی کوشتاری ئابان و تاوانی تەقەکردن لە فڕۆکەنەفەرهەڵگرە ئۆکرانیەکە کە سەرنجی دونیای بۆ خۆی ڕاکێشا،لەسێدارەدانی ناڕازیەکان و نەیارانی سیاسی،دانانی ڕەئیسی جەلاد بەسەرۆک کۆمار و بەگشتی هەڵویست وساسەتە دژی مرۆڤانەکان و تاوانکارانەکانی ڕژێم ناوەرۆک و کرۆکی بابەتی کەمپینەکە کە ئامانجی بایکۆت کردنی جیهانی حکومەت و بەشوین پەراویز خستنی وڵاتی لەڕوی دیپلۆماسی و هونەری و وەرزشی و سەربازیەوە.هێرشی کۆماری ئیسلامی بۆ سەر هێزەکانی ئۆپۆزیسیۆن لە هەرێمی کوردستانیش دەبێت بۆ ئەو لیستە زیاد بکەین.داواکاری من لەو هێزانەی ئۆپۆزیسیۆن ئەوەیە کە پەیوەست ببن بە کەمپینی بایکۆتی کۆماری ئیسلامیەوە.ئەبێت لە هەموو جێگایەک ڕایگەیەنین کە کۆماری ئیسلامی بەهۆی تاوانە پەرگرتوەکانیەوە لەوانە هێرشی ڕۆکێت و ساروخ و فڕۆکەی بێ فڕۆکەوان بەسەر هێزە ئۆپۆزیسیۆنەکانی لە وڵاتێکی تر مەحکومە و نابێت ئێران وەک دەوڵەت بەڕەسمی بناسرێت.ئەم جوڵانەوەیە دەتوانێت ڕژێم لە ئاستی جیهانیشدا بخاتە ژێر فشارەوە،هێرشەکانی بەسەر ئۆپۆزیسیۆن پاشەکشە پێبکات.
کەی ئەم پیشڕەویانە بەلە بەرچاوگرتنی هەلومەرجی گشتی کۆمەڵگە و بارودۆخی ئەزمەگرتوی حکومەت،نەک تەنها پارێزگاری لە ئۆپۆزیسیۆن لە هەرێمی کوردستان لەبەرانبەر دەستدرێژیەکانی حکومەتدا ئەبێت بەڵکو مەیدانێکی نوێش بۆ بزوتنەوەی سەرنخون خوازی خەڵکی ئێران دەکاتەوە.

٣ ئۆکتۆبەری ٢٠٢١

پەراوێز:
پاش ئەنجامدان و ئامادەکردنی ئەم چاپێکەوتنە ئەو هەواڵەم سەبارەت بە کاردانەوەی دەوڵەتی عێراق بینی لە بەرانبەر هەڕەشەو

هەنگاوەکانی ئەم دوايیانەی کۆماری ئیسلامی

عبدولخالق العزاوی ئەندامئی ئەنجومەنی ئاسايش و بەرگری لەپەڕلەمانی عێراق وتی کە دەوڵەتی ئەم وڵاتە ناتوانێت وەڵام بە(دەستدرێژيەکانی ئێران) بۆسەر هەرمی کوردستان لە باکوری وڵات بداتەوە.

العزاوی يەک شەممە ١٩سيپتەمبەر لە گفتوگۆيەکدا لەگەڵ تۆڕی هەوالی “ڕوداو”دا سەبارەت بە قسەکانی محمەد باقڕی،سەرۆکی ئەرکانی سوپای ئێران کە بريتی بوو لەوەی کە تاران کردەوە سەربازيەکانی لە کوردستان بر□و□پ□ ئەدات،وتی ئەم دەربڕينانە”جدی نين وتەنها بە ئامانجی پڕوپاگەندەی دەزگا ڕاگەياندنەکان ئەنجام ئەدرێن.”

ئەندامەکەی پەڕلەمانی عێراق ئەوەشی زيادکردکە:”لايەنی ئێرانی موددەعیەکە زۆر ئامانجی سەربازی هەيە لەهەرێمی کوردستان وئەمەش قبوڵکراونیە.”

ئەم قسانە هەر لەوکاتەدا کە نيشاندەری هەڵويستی لاوازو نەبڕاوەی دەوڵەتی عێراق لە پەيوەند بە سنوربەزاندنی کۆماری ئيسلامی بۆ سەرخاکی ئەو وڵاتەيە.ڕاستيەکيش ئاشکرا دەکات.ئەو ڕاستيەی کە ئەوهەڕەشەو و بانگەشانەی کۆماری ئيسلامی ل□ب□ارەی کردەوە سەربازيەکانيەوە لە سەر خاکی ئەو وڵاتەدا دەيکات زۆرتر لايەنی تەبليغاتی هەيە تا کردەيی وسەربازی.

کۆماری ئيسلامی بەبێ هاوکاری وبەلای کەمەوە بەبێ ڕەزامەندی دەوڵەتی عێراق و هەرێمی کوردستان توانای پەرەدان بە کردە سەربازيەکانی خۆی لە ناوچەکانی هەرێم و جێ بەجێ کردنی ئەو ئامانجانەی کە بانگەشەيان بۆ دەکات کە پێکهاتوە لە تێکشکاندنی بارەگای هێزەکانی ئۆپۆزۆسيۆن وکردنە دەرەوەيان لە خاکی عێراقدا نايب□ت.هەر ئەم دەربڕينانەی بەرپرسانی عێراق نيشانی ئەدەن کە نزيکايەتی ڕژێمی عێراق لەگەڵ کۆماری ئيسلاميدا تا ئەو ئاستە نيە کەدژی هێزە ئۆپۆزۆسيۆنە ئيرانيەکان دەست بۆ کارێک بەرێت و تەنانەت لە بەرانبەر هەڕەشەو هێرشی سەربازی کۆماری ئيسلاميدا بێ دەنگ بێت.ئەوە نمونەيەکی تری لاوازی پێگەی کۆماری ئيسلاميە لە عێراقدا.

لەگەڵ هەموو ئەمانەشدا بەهەر ڕادەيەکێش کە هاتوهاوارەکانی کۆماری ئيسلامی لايەنی تەبليغاتی هەبێت و يا دەوڵەتی عێراق، لە بەرانبەر ئەوەدا ئەبێت لە گرنگی ماه□□□يی چالاک و هێرش بەرانەی ئێمەی هێزەکانی ئۆپۆزۆسيۆن کەم نەکاتەوە.تەنانەت بانگەشەکانی ڕژێم لە دژی هێزەکانی ئۆپۆزۆسيۆن ئەبێت لە لايەن ئێمەوە وەڵامی شايستە وەربگرێتەوە.

کارایی گۆشت لەسەر تەندروستی و ژینگە.. زاهیر باهیر

گۆشت بە هەموو جۆرەکانییەوە ئەوەندە بزنسەکی گەورەیە ژینگەی بە وێرانکراوە و بە سەدەها توێژەرەوە و زانایانی بەرگریکەریش لێی، بە بەکرێگیراوە. هاوکاتیش توێژەروان و زانایانێك کە لە ڕاستی مەترسی گۆشت هەم بۆ سەر تەندروستی و هەم لەسەر سروشت و کەمێ هەن و لە هەوڵێکی زۆردان بۆ گەیاندنی ئەو حەقیقەتە. ئا لەم بارەیەوە بە سەدەها وتار و نامیلکە و کتێب نوسراون .

لەم ڕۆژانەشدا ڕۆژنامەی گاردیانی بریتانی هەر زۆر بە کورتی هەندێك ئاماری لەسەر پرسی گۆشت و خواردنی بڵاوکردەوە، بۆ نمونە لە ئەوروپادا نزیکەی یەك ملوێن کەس لە بزنسی گۆشتدا کاردەکەن زۆربەشیان لە هەلومەرجێکی زۆر خراپدا ئەم کارە دەکەن. زۆرێك لەم کرێکارانە کرێکارە کۆچەرەکانن واتە بیانین، کە لە سەدا 40 بۆ 50 کرێ کەمتر لەو کرێکارانە وەردەگرن کە ڕاستەوخۆ لە لایەن کۆمپانیاکانەوە خراونەتە کارەوە. ئەو پارەیەی کە خراوەتە ئەم بزنسەوە 190 ملیار پاوەندی ستەرلینییە. یەکێك لەو کۆمپانیانەی لە هۆڵەندەیە و گۆشت دەنێرێتەدەرەوە، پار ساڵ بایی 7.5 ملیار پاوەند گۆشیان هەناردەکردوو. لە سەدا 90 هێزی کاریش لەوە کرێکارە بیانەکانن / کۆچەرەکانن کە کۆنتراکتیان کاتییە و هەر کات بەڕێوەبەری یاخود ئیدارەی کۆمپانیاکە بیەوێت دەتوانێت دەریان بکات و هیچ مافێکیشیان پێنەدا. هۆکاری کارکردنی کرێکارانی بیانی لەم بوارەدا ئەوەیە کە خەڵکی لۆکاڵ نایانەوێت لە بزنسی گۆشتدا کار بکەن بە هۆی خراپی هەلومەرجی سەر کارەکەوە.

گاردیان باس لەوە دەکات کە بریتانییەکان خواردنی گۆشتیان بە بڕی لە سەدا 17 لە ماوەی دە یەیەکدا، کەمکردۆتەوە بەڵام هێشتا ئەمە کافی نییە و دەکرێت کە ئەم ڕێژەیە بە مەبەستی تەندروستی و بۆ ژینگەش زیادبکرێت بۆ لە سەد30 دەنا هاووڵاتیان زەرەرمەند دەبن. لە بریتانیا نەخۆشییەکانی وەکو جۆری نەخۆشی دڵ و شەکرە و قۆڵۆن و لە بیرچونەوە و هەندێك جۆری شێرپەنجە، خواردنی گۆشت ڕۆڵێکی گەورەی لەسەریان هەیە. هەر لەبەر ئەمەشە کە حکومەت ستراتیجییەتی

دە ساڵی ئایندەی کەمکردنەوەی گۆشتە بە بڕی لە سەدا 30 .
بە گوێرەی توێژینەوەیەکی نوێ کە لە جۆرناڵی Lancet Planetary Health بڵاوکراوەتەوە لە نێوانی ساڵانی 2008/09 بۆ 2018/19 بڕی بەکارهێنانی گۆشت لە ڕۆژێکدا لە 103 گرامەوە کەمبوەتەوە بۆ 83 گرام. تووێژینەوەکە وردتر دەبێتەوە تا ئەو رادەیەی کە دەڵێت لە خواردنی گۆشتدا 13.7 گرام لە گۆشتی پرۆسێسکراودا 7 گرام کەمکراوەتەوە و هاوکاتیش لە گۆشتی سپیدا بە 3.2 گرام زیاتر بەکارهێنراوە.
توێژینەوەکە خاڵێکی سەرسوڕهێنەری خستۆتە ڕوو، ئەویش ئەوانەی کە لە نێوانی ساڵانی 1980کان و 90کان لە دایکبوون گۆشتخۆرێکی سەیرن ، هەروەها ئەوانەشی کە لە دوای 1999 وە لە دایکبوون تاکە گروپێکن بە تێپەڕبوونی زەمەن زیاتر گۆشیان خواردووە . هاوکاتیش نەوەی نوێ ئەوانەی کە 19 ساڵە و منداڵترین ژینگە و پاراستنی ژینگەیان لا زۆر مەبەستە و کەمکردنەوەی گۆشتخواردن لایان زۆر گرنگە.
توێژینەوەکە نیشانی دەدات کە خواردنی 70 گرام زیاتر لە گۆشت لە ڕۆژێکدا مەترسی لەسەر تەندروستی دروستدەکات، بۆ دوورکەوتنەوە لە گۆشت و دەستکەوتنی پرۆتینی تەواو خواردنی نیسك و دانەوێڵە و چەرەسات و فاسۆلیا و لۆبیا و زۆری تر لە چێشنی خواردنە ڕووەکیەکان یارمەتیدەرێکی گەورەن لە هەموو ڕویەکەوە.

کارایی گۆشت لەسەر ژینگە:

لە توێژینەوەیەکی دیکەدا ئاوا بەرچاو خراوە کە نزیکەی لە سەدا 60 ی غازی گرینهاوس [Greenhouses] لە ئەنجامی پرۆسێسکردنی خوراکەوەیە، لەبەر ئەوەی بەرهەمهێنانی گۆشت لە جیهان دووجار دەبیتە هۆی پیسکردن، هەر ئاوا خۆراکەکیش کە لە ڕووەک پەیدادەکرێت. ئەمەش بە هۆی پەروەردەکردنی ئاژەڵەوە بۆ مەبەستی خواردن. ڕژێمی خواردن بە بەرهەمهێنانییەوە و بە بەپیتکردنی بە هۆی مادەی کیمیاوییەوە و گواستنەوەیەوەی گۆشت و شیرەمەنییەکان لە ساڵێکدا نزیکەی 1.7 ملیار تەن مەتری لە غازی گرینهاوس دروستدەکات. هەر بە تەنها ئەمەریکا لە سەدا 35ی ئەو غازە دەردەکات .
بەخێوکردنی ئاژەڵ و سەربڕینیان زۆر زۆر خراپە بۆ ژینگەیەك کە بە بەرهەمهێنانی سەوزە و خواردنی ڕوەکی و میوەیە. بەکارهێنانی بەرهەمی بەراز و ئاژەڵەکانی تر و هەروەها گیانلەبەرەکانی دیکە بە بڕی لە سەدا 57 بەرپرسیارن لە دانەوەی غازی دووەم ئۆکسیدی کاربۆن لە بەرانبەر هەموو خواردنی بەرهەمهێنراودا. توێژینەوەکە دەڵێت لە سەدا 29ی دەرکردنی یا دانەوەی ئەو غازانە لە

ئامادەکردنی خواردەمەنی ڕووەکییەوەیە.
پەروەردەکردنی ئاژەڵ پانتاییەکی گەورەی زەوی دەوێت کە ئەمەش دەبێت دارستان و جەنگەڵەکانی بۆ ببڕێتەوە هەر ئاواش ئامادەکردنی پانتاییەکی گەورەتر بۆ ئامادەکردنی خۆراکیان. بە بەرهەمهێنانی گۆشت پیویست بە بڕ ئامادەکردنی خواردنی زیاتر بۆ ئاژەڵ هەیە و ئەمەش یانی زیادکردنی غازی دووەم ئۆکسیسد. بۆ بەرهەمهێنانی یەك کیلۆ لە دانەوێڵە 2 کیلۆ غازی گرینهاوس دروستدەبێت بەڵام بۆ بەرهەمهێنانی یەك کیلۆ گۆشتی گوێرەکە 70 کیلۆ دانەوەی غاز دروستدەبێت.
زانەکانی ئەو بوارە باوەڕیان وایە لە مەسەلەی گۆشتخواردندا دەبێت بیر لە گۆڕینی ستایلی ژیان بکرێتەوە، دەڵێن گۆشتخواردن بووەتە ئەو کولتورە کە لە ئەستادا هەر یەکێك لەم سەرزەوییە 3 مریشك خواردنەتی.
ڕاپۆرتەکی بەشی کشتوکاڵ و خۆراك لە UN دەڵێت لە سەدا 14ی دانەوەی غازی دووەم ئۆکسیدی کاربۆن لە بەرهەمی گۆشت و شیرەمەنییەوە دێت هەروەها گۆڕانی ژیگەش پشکی گەورەی بەردەکەوێت لە برسێتیدا. هەر ئەو ڕاپۆرتە دونیایی ئەوە دەکاتەوە کە سێیەکی خۆراك لە جیهاندا لە مەترسیدایە ئەگەر بەرهەمهێنانی گرینهاوس کە بەوە زۆر لە غازی دووەم ئۆکسیدی کاربۆن، دەداتەوە، لەم بەی ئەستای زیاتر ببێت.
ئەمە کورتەیەکی ئەو توێژینەوانە بوو کە توێژینەوەیەکی مەیدانی بووە کە لە 200 وڵاتدا بەڕێکراوە و دەرکەوتووە کە ئەمەریکای لاتین زیاترین پشکی دانەوەی غازی بەردەکەوێت بەهۆی خواردنی گۆشتەوە، بەدوای ئەوەشدا خواروی ڕۆژهەڵات و ڕۆژهەڵاتی ئاسیا و پاشان ولاتی چین، دێت . خواردنی گۆشت بە هۆکاری گۆڕانی کولتور و تا ڕادەیەك باشبونی ژیانی خەڵکەوە لە هیندستان و لە چین-دا لە نێوانی گەنجانا لە هەڵکشاندایە.

Zaherbaher.com
زاهیر باهیر
15/10/20

شکست ووداو، هسانو هونر.. سامانی وستا بکر

یکم:

بزوتنوی گان وک همای ئنتی گندی و پ چاکسازی ئناسرا،کمیشن ئوانی هیوایان لسر گان هنچنیبوو تنانت ئوانی دژیاتیشیان ئکرد.

کاتک گان ل ترپک و دروشانویا بوو، خکانکی زری هلپرست و پستپرست، دستاتخواز و پرژوندیخواز، خپرست و خسپن، بجرک خیانخزان ناو گانو ک هیچ بوارکیان ب گانخوازی دخوازی چاکسازی و پاکسازی نهشتو، بکو لی خبردنپشو ماستاوکردنو بوون ب کسی خاون بیار و دستاداری گردک و لوشو ب ئندام پرلمان و وزیر و پل باکانیتر.

لاستیا ئو خکان بدوای پرژوندی تایبتی خیانون و هگری هیچ ئایدلژیا و باوک نین، ئوان ب پل بندی پل گانیان گووشی و پاشان بردکیان فیای ناو کانیکی.

دووم:

هکاری شکستی بزوتنوی گان زرن بام دووان لوان زر زقن یککیان ئوبوو ک خکی نازی ل سیاست و بوبردنی پارتی و یکتی ل دوری گان کبوونو، بام گان چوو ناو حکومتکی پارتی و هاوپیمانیشی لگ یکتیا واژکرد، ئیتر دنگدری گان بزوتنویان وک شاگردی سیاستی ئو دوو حیزب ئبینی، لبری ئوی چاوی دستی شاگردبن، گان ب خودی وستاک.

هکاری دووم دنگ نازییکانی ناو خودی گان بوون، ئمانیش دوو بش بوون.

١. ئوان بوون ک ب ئیمتیاز و دستکوت هاتبوون ناو بزوتنوک ک ئمانیش دوو بشن، بشک لم گرووپ ئوی ویستیان دستیان کوت، لسفرو بوون ب ژماریکی دیار و مایان بخیانو کرد و خیانفرشت و کران. بشی دوومی ئم گرووپ ل قلان ل کترانیش بوون وات ن لناو گنا هیچیان دستکوت نبهی گانیشو هیچیان دستکوت.

٢. دەنگە مشورخۆرە ناڕازییەکانی ناو گۆڕان، ئەو دڵسۆزانە بوون کە ئەیانزانی گۆڕان ڕێیەکی هەڵەی هەڵبژاردووە، ئەمانە نەیانئەتوانی لەڕێبازی نەوشیروان مستەفا لابەن بۆیە گۆڕانیان جێهێشت، مەخابن ئەو خەڵکە دڵسۆزەش بوون بەچەن بەرەیەکی جیاوازەوە و هەماهەنگی یەکیان نەکرد.
بەڵام ئەوەی گۆڕانی زیاتر بێ هێزو لاوزکرد خەڵکە دڵسۆزەکەی بوون، کە زیاتر و توندتر لە ڕکەبەرانی گۆڕان هێرشیان ئەکردە سەر بزوتنەوەکە بەڵکو بتوانن بەئاگای بهێننەوە، بەجۆرێک کە ڕکابەرانی گۆڕان بێدەنگ بوو بوون، ئەوان ل□ ب□ری ئەمانیش بزوتنەوەکەیان ئەکووتی. کرم لەدارن□ بێ هەرگیز ناوەکەی بۆ کۆڵ ناکرێ.

سێیەم:

شکست بێکەسە، ب□ پێچەوانەشەوە هەمووان خاوەنداری سەرکەوتنن.
ئێستا لای زۆرینە گۆڕان گڵۆڵەی سەرەولێژە، باس ل□ ه□□□و□شانەوە و پووکانەوەی زیاتری ئەکرێ، لەڕاستیا ئەگەر خەڵکێک بیت بە ڕق و تۆڵەوە بیر بکەیتەوە ئەوا ئەو بۆچوونە ڕاستە، بەڵام ئەم گلانەی ئێستای گۆڕان دیوێکی تری شارەوەشی هەیە کە تەنها دەنگدەرەکانی گۆڕان کۆدەکەی ئەزانن.

گۆڕان حیزبێکی ستالینی تەقلیدی نیە تا کار بۆ سەرخستنی ئایدۆلۆژیایەکی دیارکراو بکات، بەڵکو گۆڕان بزوتنەوەیەکی جەماوەری خۆڕسکە، هێز لە شەقام و زۆرینەی بەرهەڵستکاری خراپەکاری و گەندەڵی و نادادییەوە وەرەگرێ، هەرکاتێ بگەڕێتەوە سەر ڕێچکەی خۆی ئەتوانێ متمانەی جەماو□ر□کەی بەدەستبهێنێتەوە بەڵام پێویستی بەکاتە.
گۆڕان لە هیچ حیزبێکی کوردستان ناچێ نە ئەوانەی چەندین سەدەیە بوونیان هەیە نە ئەوانەی لەم دوایانەشا دروست بوون، چونکوم ئەم بزوتنەوەیە ل□ ب□ری سوپایەک لە ئەندام و لایەنگری مووچەخۆر ، هەزاران دەنگدەری هۆشیاری هەیە کە بزوتنەوەکە خودی خۆی هۆشیار و بیرفراوانی کردون کە چاو لەنادادی و گەندەڵی نەپۆشن، هەڵبەتە ئەو جەماوەرەی گۆڕان دروستی کردن خەڵکێن ئەتوانن جێگۆڕکێ بکەن دەنگ بەلایەنێکی ئەیەن ک□ □زدبێ لەسەر بەڵێنەکانی و بەکردار جێبەجێیان بکات ئەمەش کارێکت زۆر تەندروستە و ئاسۆیەکی گەشە بۆ داهاتوو.
گۆڕان داهێنانی لەجۆری حوکمڕانی کوردستانا کرد و بۆیەکەمجار ئۆپۆزسیۆنی دروست کرد، کاتێ گۆڕان دروست بوو ئاوی گەندەڵی بەژێر خەوی خۆشی میلەتا ئەڕۆی.

چوارەم:

گۆڕان کاتێ دروست بوو کە هەرێمی کوردستان لە لایەن دوو حیزبەوە بەڕێوەئەبرا، بڕیار و دەرکردنی یاساکان هەمیشە بەکۆی دەنگ دەرئەچوێنرا، هیچ دەنگێکی ناڕازی بوونی نەبوو تا گۆڕان هات و ئەو مۆد□ل□□ی گۆڕی، بەکردار ئۆپۆزسیۆنی کارای هێنایە ناو کایەی سیاسی و بەڕێوەبردنی وڵا تەوە.

گۆران شۆڕشێکی هۆشیاری بەرپاکرد و خەڵکی فێرکرد بۆ یەکەم جار بڵێن "نەخێر"، مۆدێلێکی پەرلەمانی دروستکرد کە دەرچووانی یاساکان بەکۆی دەنگ نەبێت، گفتوگۆو تێچوون و ووشەگۆڕینەوە و بەرهەڵستکاری ل□ بەرامبەر هەردوو حیزبی خۆس□ پێنی دەسەڵاتداردا بەرپاکرد، بۆیەکەمجار ئیستی لە دابەشکردن و برابەشی ماڵی میلەتکرد لەنێوان دوو بنەماڵەی دەسەڵاتدار و دارودەستەکانیانەوە.

گۆڕان دەستی کرد بە پەروەدەکردنی گەل، چاویلکەی کردە چاوی خەواڵووی زۆرینەی خەویار و خەوخۆشەکان، ڕۆژنامەنوسانی فێرکرد کە بوێرانە ڕووماڵ بکەن و لەنوسینا خاتری خراپەکاران نەگرن، خەڵکی بە ماف و ئەرکەکانی ئاشناکرد، ژمارەی شاراوەو نادیاری داهاتی گشتی بۆیەکمجار خستە سەر شاشەو پەڕەی ڕۆژنامەکان، ووشەی بودجەی کرد بە ووشەیەکی ئاسان و سانا کە خەڵکانی سادە و بگرە نەخوێنەواریش لێیتێبگات نەک تەنها ئابوریناس و دەسەڵاتداتان.

پێنجەم:

ل□ ناکاو گۆڕان دەستی لەمانە هەمووی هەڵگرت بە شێوەی ئاشکرا و بەرچاو، ئەگەرچی لەکارنامەی گۆڕانا ئەوانەی لەسەرەوە ناومانهێنان هەمیشە بەشێکی دانەبڕاوی کاری گۆڕان بووە بەڵام، چووە ناو حکومەت و بوو ب□ بەشێک لەو دەسەڵاتەی کەخودی خۆی لەدایک بووی ژانی ئەو ئازار و نادادی و گەندەڵیە بوو، گۆڕان لەدامێنی لەکەدارو کۆشی دڕاوی یەکێتیەوە هاتەدەرێ کەچی هاوپەیمانی لەگەڵا بەستن و چووە ژێر چەتری ئەو حیزبەوە کە ئەمەیان بۆ گۆڕانخوازان وەک هەڵگرتنەوەی تفی ڕۆکراوبوو.

بەشداری کردنی حکومەت لەگەڵ پارتیا بۆ دەنگدەر و بەشێکی زۆری هەڵسوڕاو سەرکردەکانی گۆڕان خەتی سوربوو، بەڵام هاوپەیمانی گۆڕان لەگەڵ یەکێتی دوابزماری مەرگی بزوتنەوەکەبوو بۆ دەنگدەرەکانی.

پارتی وەزارەتی دارایی بۆ گۆڕان دیاری کرد، بەڵام پارەی وەزارەتەکەی لە وەزارەت سامانە سروشتیەکان هێشتەوە، ڕاوێژکاری سەرۆکی حکومەتیشی بۆ ئەو وەزارەتە دانا کە زۆر زیاتر لەوەزیرەکەی گۆڕان دەرئەکەوێت و پێش وەزیر زانیارییەکان بڵاوئەکاتەوە، کەچی

گەڵان بە دەنگ بوو.
ماڵی یەکێتی پەنجەرەیەکی ساغی پێوە نەماوە، هاوسەرۆکەکان بەئاشکرا باس لە دزی و ڕفان و قاچاخچێتی یەکتر ئەکەن، بەردی بناغەی گەڵان دەرئەهێنن تا دیواری ماڵە ڕوخاوەکەیانی پێدروستبکەن. دەنگدەری گەڵان ئەمانەی ئەبینی بۆیە بەکردار و بەدەنگنەیان وەڵامی ئەندازیارەکانی ئەو هەڵانەیان یایەوە.

شەشەم:
دەنگدەری گەڵان تووشی شۆک بوو، نەیئەتوانی گەڵان بناسێتەوە، لە دوو هەڵبژاردنا و لە دوو کاتی جیاوازا گەڵانی ئاگادارکردەوە و دوو کارتی زەردی بەڕووا بەرزکردەوە، مەخابن بەرپرسانی گەڵان باش لەوە حاڵی نەبوون و لەسەر هەڵەو لووت بەرزی و بێ منەتی بەردەوام بوون تا لەدواین هەڵبژاردنی ١٠ی ئۆکتۆبەری ٢٠٢١دا دەنگدەری گەڵان بەناچاری کارتی سوری بە ڕووا بەرزکردەوەو کردیە دەرەوەی یارییەکە.

هەڵبەتە کارتە سورەکەی دەنگدەری گەڵان خەڵات و متمانە و دووپاتکردنەوەی وەفاو ڕژدبوونە بە ڕێبازەکەی نەوشیروان مستەفا، فرسەتێکیشە بە گەڵان کە سەرلەنوێ خۆی کۆکاتەوە و بەنەفسی ساڵی ٢٠٠٩وە بێتەوە ناو گۆڕەپان و هەوڵی بەدەستهێنانی متمانە بات، بەهیچ جۆرێ لە دەسەڵات نزیکنەبێتەوە تا خودی خۆی ئەبێ بەزۆرینە و پێکهێنەری حکومەت نەک بەشدارپێکراوی دەسەڵات، ئەبێ لە کاری کردەیا هەمیشە گەڵان لەسەر کارنامە و ڕێبازەکەی خۆی ڕژدبێ و دەستی لەبەرنەیا.

حەوتەم:
گەڵان خۆشبەختە لەوەی کە ئەو بزوتنەوەیە جەماوەرێکی هەیە لە دەنگدەری هیچ حیزبێکیتر ناچن. هاوکار و ڕێنیشاندەرن بۆ سەرکەوتن و جەربەزەو و خاوەنەیارێشن لەکاتی لادان و سەرپێچیکردن.
شکستەکەی گەڵان هەستێکی چەند سەرە، هەم پەژارە و گەشبینیە هەم شەرم و شکۆیە.
پەژارە و شەرمە چونکە ئەوەی کاک نەوشیروان دروستی کرد زۆر بەهەرزان فرۆشراو زۆریش بەئاسانیش ڕوخێنرا.
گەشبینی و شکۆشە چونکوم دەنگدەرانی گەڵان خەڵکانێکی حیزبی و ئایدۆلوژی پەرست دەرنەچوون، بەڵکو هەڵگر و دەروێشی ڕێبازێکی نوێی سیاسی بوون کە دووربێ لە خۆپەرستی، خۆسەڵێنی، گەندەڵی، عەشق و شەیدابوونی کورسی.

هەشتەم:

هەر عورف و عادەتی سیاسی وایە، هەر حیزبێک تووشی شکستبێت بەتایبەتی ئەو شکست□ی ک□مەر شکێنەی گۆڕان، ڕاستەوخۆ سەرۆک و سەرکرادیەتی دەستلەکارئەکێشنەوە. خانەی ڕاپەڕاندن، جقاتی نیشتمانی، جقاتی گشتی و کۆی ژوورەکان شکۆی بزوتنەوەی گۆڕان بپارێزن و بەرپرسیاریەتی هەڵگرن و دەستلەکاربکێشنەوە، نەک تەنها داوای لێبوردن بکەن.

دەست لەکارکێشانەوەی ڕێکخەرو خانەی ڕاپەڕاندن نیوەی ڕێگایە بەرەو هەڵسانەوە، ئەوان بەکردار بەو کارە هەستان، ئەوەش ڕێچکەشکێن و ئازایانە بوو. ئێستا کاتی ئەوەیە بزوتنەوەکە بڕیار لەسەر مانەوە یان نەمانەوەی لە حکومەتی هەرێم و حکومەتە خۆجێیەکان و کێشەی موڵکداری گردەکە و کۆمپانیات ووشەش بات، هاوتەریب دڵسۆزانی گۆڕان و هەموو هەڵسوڕاو گۆڕانخوازە زویرەکان بەکردار هەنگاوبنێنن بۆ ژیانەوەی ئەو بزوتنەوەیە.

کات هاوکارنییە ئەگەر خەمخۆرە زویرەکانی ئەو بزوتنەوەیە ئێستا هەنگاون□نن بۆ بوژانەوەو ژیانەوەی بزوتنەوەکە، ئەوا دوورنیە بزوتنەوەکە بەهەمان کەرەستەی پێشووی بەردەست، دەست بە بیناکردنەوە بکاتەوە، بەڵام نە کەرستەی پێویست بەردەستەو نە وەستای کارامەی جۆراجۆر بۆ دروستکردنەوە و بنیاتنانەوە، چونکە س□ل□نرا گۆڕان پێویستی بە هەموو ئەوبیروڕا جیاوازانە هەبوو بۆ پایەکانی هەیکەلەی بزوتنەوەکە.

بەرنامەو پەیڕەوی گۆڕان تا ئێستاش باشترینە، ئەگەرچی زۆریش کۆپی کراوەتەوە، بەڵام پێویستی بە خەڵکیکە توانای هەڵگرتنی ئەوبارە قورسەی هەبێت وەک کاک نەوشیروان.

نۆیەم:

پەیامی ئەم هەڵبژاردنە ئەوەیە کە زۆرینەی خەڵکی کوردستان ناڕازییەو بەرەی بایکۆت یەکەمە، کە ڕێژەکەی 55٪ زیاتر بووە، واتە دەنگی بەرەی بایکۆت بەتەنها لە هەموو حیزبەکانی دەسەڵات و ئۆپۆزسیۆن گەورەترە و تەنها پێویستی بەسەرکردایەتیەکی هۆشیار هەیە بتوانێ خواستەکانیان جێبەجێ بکات و بیانهێنێتەوە سەر سندوقی دەنگدان.

دەیەم:

شکستەکەی گۆڕان تەنها هەڵەی سەرکردایەتیەکەی نیە، بەڵکو هەڵەی کۆی سیستمی سیاسی هەرێمە کە هەمیشە گەورە بچوک ئەخوات و هێز زاڵترە لە مەنتق.

پەیکەری ڕێکخراوەیی هەرێمی کوردستان و عێراق تێکشکاو بە فێڵە، لە بەرژەوەندی زلهێز و خاوەن دەسەڵاتا ئەڕوات بەڕێوە، بۆیە کاتێک حیزبێک ئەتوانێ باس لەسەرکەوتن بکات کە کۆی سیستمی سیاسی ئەو وڵاتە بخاتە ژێر پرسیارەوە و لە ئەلفەوە بۆ یای بگۆڕێ.
بەڵگەش ئەوەیە کە زۆرینەی خەڵکی عێراق هەرێمی کوردستانیش بەبایکۆت و دەنگ سوتان وەڵامی کۆی حیزبەکان و سیستمی سیاسی وڵاتیان داوەتەوە.
کاتێک زۆرینە ئەگەڕێنەوە سەر سندوقەکانی هەڵبژاردن کە هێزێک هەبێ لە هیچ یەکێک لەم حیزبانەی ئێستا نەچێ، سەرلەبەری مۆدێلی سیاسی و دەوڵەتداری بێلایەنانە داڕێژێتەوە، هاوڵاتی سەنتەربێ، ئاین و حیزب لە دەوڵەت جیاکرێنەوە، بنەماڵە و خێزانەکان لە خاوندارێتی حیزب دوورکەونەوە، دەسەڵات بە گەل بگەڕێنرێتەوە، زیندانی سیاسی نەمێنێ و ڕەتکرێتەوە.

سامانی وەستا بەکر
٢٠٢١-١٠-١٥ سوید-ستۆکهۆڵم

فلاشباک.. لە دەفتەری بیرەوەریی رۆژانەوە/19.. ستیڤان شەمزینی

بەشی نۆزدە

هاوڕێ.. خۆکوشتن بڕیارێکی عەقڵانییە.. هاوڕێ.. ئەمڕۆ لە خوێندنەوەی رۆمانی “الاخوە کارامازوف”ی دیستۆیفسکی بوومەوە، ژیان ئەو فەوزایەیە کە برایانی کارامازۆڤ مومارەسەی دەکەن و ئەنجامەکەشی بۆ زیندان و شێتبوون و گرێی دەروونی و ئازاری ویژدان کۆتایی دێت، وەک ئەوەی بەسەر ئەو سێ برایەدا دێت لەم رۆمانەدا. لەم رۆمانەدا بە روونی هەست بە “گرێی ئۆدیب” دەکەین، رۆمانەکە دانسقەیە و توانا سنووردارەکەی من دەرەقەتی وەسفی نایەت. هاوڕێ.. خەون مەبینە چوونکە خەون بینین لەم وڵاتەدا تاوانە و دەکرێ رۆژێک لە قەنارە بدرێی لەسەری. بیر بکەرەوە “دیۆنسیۆس” چۆن “مارسیاس”ی نزیکی خۆی لە سێدارە دەدات بە پاساوی ئەوەی “مارسیاس” لە خەونیدا

کوشتوویەتی. هاوڕێم بڕیاری عەقڵانی ئەوەیە پێش ئەوەی لەسەر خەونێک لۆرکائاسا بمانکوژن، چاکترە خۆکوژیی ئەنجام بدەین. خۆکوشتن ترسنۆکیی نییە، تۆ بڕوا دەکەیت ڤان کوخ و سادق هیدایەت ترسنۆک بووبن؟.
هاوڕێ، ژیان لەوە ناماقووڵترە خۆمان سەرقاڵی دۆزینەوەی پاساو بکەین تا ماقووڵیی ژیان بە خودی خۆمان بسەلمێنین. ئێمە چۆن ئەتوانین خۆمان فریو بدەین، کاتێ لە پەنجەرەی فەلسەفەوە دیمەنی تەقەنەری چنینەوەی ژیان لەلایەن مەرگەوە ئەبینین؟. ئەڵێم ژیان پووچە، با لەو پووچێتییەکی تێبگەین و لەززەتی لێ وەربگرین، هەر کات توانای لەززەت وەرگرتنمان نەدا، پێش ئەوەی مەرگ سەنگەرەکە بەسەرماندا بڕوخێنێ، با بە خۆکوژیی خۆمان بدەینە بەر رۆژنەی مەرگ. خۆمان بدەینە دەست عەدەم و گەڕانەوە بۆ هیچ. هاوڕێ.. سەیری ئەو خەڵکە بکە، چەند دەخۆشن بە ئەوەی بزانن بۆچی؟. سەیری بکە چۆن مەرگیان بە ناوی ژیانەوە دەرخوارد دەدرێ و هەشتاش توند توند دەستیان بەو ژیانەوە گرتووە کە لە راستیدا مەرگە؟. سەیر بکە ئەو خەڵکە چۆن لە قەفەزدا زەماوەند و شایی بە ئازادیی ئەگێڕن؟! سەیر بکە چۆن کاغەزێکی وەک پارە جڵەو و رەشمەی کردوون؟ هیچ هەستیش بەوە ناکەن پارە بۆتە خودایان. سەیر بکە بزانە ئەژدیهای کەلتوور چۆن خەریکی چنینی پەتی سێدارەی گەردنی ئازادییەکانمانە؟ ئەو ئازادییانەی یارمەتیمان ئەدەن چێژ لە پووچی ژیان وەربگرین.
هاوڕێ.. تۆ ببینە خەڵک چۆن ئەسڵەمنەوە لە بیروڕاکانم. دەسەڵات و حزبەکان و ئایدۆلۆجییەکان بە خەتەرم ئەزانن! ئەزانی بۆچی؟ چوونکە لە هەقیقەتی ژیان تێگەیشتووم کە نهێلیزمە. لەبەرئەوەی ئازادیی مەعنەوییمان بەدەستهێناوە!. رەهابووم لە هەموو کۆت و بەندە کۆمەڵایەتییەکان و لە تەڵزگەی ترادیسیۆنە باوەکان خۆم دەرباز کردووە. ئازادیی شتێکی خۆش نییە. ئازادیی هەمیشە راڕایی و شڵەژانی دەروونییە. بۆیە زۆربەی مرۆڤە ئازادەکان لە ئاوێنەی کۆمەڵگەوە بە شێت ئەبینرێن. خۆشبەختی لە کەیلەیی و نەزانیندایە. ئەگەر ئەتەوێ چێژ وەربگری لەم ژیانە پووچە ئەبێت خۆیشت پووچ بیت و گاگەلی بەڕێیت لەگەڵ ژیان.
هاوڕێ.. ئێستا تێگەیشتی من بۆ هەمیشە تەنها و گۆشەگیر و پەڕاگەندەم لە ناوەوە؟ ئێستا تێدەگەیت نوکتە و گاڵتە و گەپەکانم هەوڵێکە بۆ دەربازبوون لەم هەستی تەنهاییە. کێ تێدەگات لێم؟ هاوڕێ بەس تۆ تێدەگەی. هاوڕێ کەسێکی ئیحساساتیم و هەموو بڕیارێکم لای دڵمە نەک لای ئاوەزم، زۆرجاریش داوام لێدەکەن دڵم زیندە بەچاڵ بکەم، چوونکە سادەیی ئەو منی فەوتاند “دیارە دڵ بە مانا مەجازییەکەی نەک ئەو ترومپایەی کاری پاڵاوتنی خوێنە”. هاوڕێ تۆ

تاکە هاوڕێمی، ئەی ئازارە نەبڕاوەکانم. هەر بۆیە رازی دڵم بە تۆ باس ئەکەم. تۆ بە وەفاترین هاوڕێی و لەگەڵم ئەمێنیتەوە تا هەتایە. ئەی ئازارە شیرینەکانم تۆ تاکە هاوڕێی هەموو رۆژگارەکانی.

ستیڤان شەمزینی

9-9-199

تێبینی: ئەم بەشە لە لاپەڕە 64-67 کتێبی “فلاشباک”چاپ و بڵاوکراوەتەوە. کتێبەکەش لە سەرەتای ساڵی 2017 چاپ بووە

ئەردۆگان هەڕەشەی سەربازی لە رۆژئاوای کوردستان دەکات.. رێزا شوان

ئەردۆگانی رەگەزپەرست و دیکتاتۆری سەرکۆماری تورکیای زیندانستان. دوای ئەوەی کە بە هەڵەی سیاسەتە چەوت و سەقەتەکانی و قورخکردن و تاکڕەوی لە دەسەڵات و لە بڕیارەکانی تورکیادا، لە هەموو فایلەکاندا، لە سیاسەتی ناوخۆ و دەرەوەی تورکیایدا تووشی شکستی سیاسی و سەربازی و پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکانی کردووە. ژێرخانی ئابووری تورکیاش تادێت زیاتر و زیاتر دادەتەپێت و لیرەی تورکییش بەرامبەر بە دۆلار زۆر بێ نرخ بووە. ڕێژەی هاتنی گەشتیاران بۆ تورکیا زۆر زۆر کەمبۆتەوە.

ڕێژەی بێکاری لە سەدا پیست و پێنجی تێپەڕاندووە. زۆربەی خەڵکی تورکیا لە ژێر هەژاری و برسێتیدا دەژین. ئازادی و دیموکراتی و مافەکانی مرۆڤ و مافی دەربڕین و ئازادی رۆژنامەوانی و میدیا لە تورکیادا بوونیان نییە. تورکیا لە بواری ئازادی و مافەکانی مرۆڤ لە لیستی ڕەش دایە. تورکیا لە پێشبەندی ئەو وڵاتانە دایە کە پێشێلی مافەکانی مرۆڤ و ئازادی

دەکات، بە داپڵۆسین و سەرکوتکردن و کوشتن و گرتن و زیندانیکردن و ئەشکەنجەدان و تیرۆرکردن و بێسەروشوێنکردن وەڵامی داوا ڕەواکانی خەڵکی داوەتەوە و دەداتەوە.

ئەردۆگان نکووڵی لە بوونی کێشەی کورد لە تورکیا دەکات. لە کاتێکدا، زیاتر لە سەد ساڵە تورکیا بە دەم چارەسەرنەکردنی کێشەی کوردەوە دەناڵێنێ. نکووڵی لە بوونی (٢٥) ملیۆن کورد لە باکووری کوردستان دەکات. نەک هەر دان بە هیچ مافێکی سادەی کورد دا نانێت. بەڵکو تا سەر ئێساق رقی لە کوردە و دژایەتی نەتەوەی کورد دەکات لە هەر شوێنێکدا بێت. کورد بووە بە شێرپەنجەی سەر دڵی و لێی نابێتەوە.

بێگومان ئەردۆگانی دروستکەر و هاوپەیمانی داعشی تیرۆریستە. دوای ئەوەی لە سوریا و لیبیادا شکستی هێنا. نەشی توانی پەیوەندییەکانی لەگەڵ وڵاتانی عەرەبیدا ئاسایی بکاتەوە. چونکە دەوڵەتانی عەرەبی خەریکە لە دووڕووی و لە نیاز گڵاوی ئەردۆگان تێبگەن، ئەوەش دەزانن کە ئەردۆگان سەرەکی “اخوان الشیاطین”ە و لەگەڵ گورگدا گوشت دەخوات و لەگەڵ مەڕیشدا شین ەکات.

ئەردۆگان دوای ئەوەی کە لەلایەن سەرەک کۆماری ئەمریکا “جۆ بایدن” ەوە، ڕووی پێ نەدا و پێشوازیی لێ نەکرد و نەی ویستی چاوی پێبکەوێت. سەرەکی رووسیاش “فلادیمێر پۆتین” لە کۆبوونەوەی “سوتشی” لە رووسیا. بە رووییەکی ساردەوە پێشوازی لێکرد. چونکە باش لە دووڕوویی و نیازگڵاویی ئەردۆگان تێگەیشتووە.

لایەکی کەشەوە، لەلایەن پەرلەمانی ئەورۆپییەوە، چەند جارێک سەرزەنشت و پرۆتیستە کرا، لە بەرامبەر پێشیلکارییەکانی مافەکانی مرۆڤ و سەرکوتکردنی ئازادی را و ڕۆژنامەگەری و ئازاد نەکردنی سەلاحەدین دەمیرتاش و عوسمان کاڤالا. جەختیشیان لەوە کردەوە، کە بەم پاشەڵ خوێناوی و پیسییەوە، مەحاڵە کە تورکیا ببێت بە ئەندامی یەکێتی دەوڵەتانی ئەوروپا.

دەوڵەتانی ئەوروپا چەند جارێک ئەوەشیان دووبارە کردەوە، کە ئەردۆگان بازارگانی بە پەنابەرانی سوریاوە دەکات. بە بەرژەوەندی خۆی ئەم کێشەیەی قۆستەتەوە نەک لە رووی بەزەیی و مرۆڤایەتییەوە. تا ئێستا چەند ملیار دۆلاری لە یەکێتی دەوڵەتانی ئەوروپا وەرگرتووە.

لە گەڕان بە دوای نەوت و گازیشدا لە دەریای سپی ناوەڕاستدا، لە

دەرەوەی سنووری ئاوی تورکیادا، لەمەش شکستی هێنا و سەریان پێ شۆرکرد.

لە ناوخۆی تورکیاشدا، رۆژ لە دوای رۆژ، لایەنگرانی پارتەکەی ئەردۆگان، پارتی ناداد و ناگەشەکردن لە پاشەکشێدایە، زیاتریش دزی و گەند□ییەکانیان ئاشکرا دەبن. تەنیا پاڵپشتی حیزبە نەتەوەپەرستەکەی باخچەلی رەگەزپەرستە. کە تەنیا بۆ دژایەتی گەلی کورد بوونە بە هاوپەیمانی ئەردوگان. خەڵکی بێزاربووش لە زیادبوون دان. بە پێچەوانەوەشەوە، حیزبە ئۆپۆزسیۆنەکانی تورکیا، زیاتر بەهێزبوونە و زیاتر رووبەرووی گەند□ییەکان و تەخشان و پەخشانکردنی ئەردۆگان بە پارەی میللەتەوە بوونە. کە بۆتە هۆکاری سەرکی دابڕانی تورکیا لە ک□م□گ□ی نێودەوڵەتی و داروخانی ئابووری و بێ نرخبوونی بەهای لیرەی تورکی و بەرزبوونەوەی نرخەکانی خۆراک و شتومەکە پێویستییەکان، بڵاوبوونەوەی گرانی و هەژاری وبێکاری لە تورکیادا.

ئەرۆگانی گیلەپیاو، دەیەوێت، سەرنجی خەڵکی بە لایەکی تردا بەرێت و هەمووو ئەم قەیرانانە لە بیری خەڵکی تورکیا بباتەوە. ئەمەش بە لای خەڵکی تورکیا و دەوڵەتانی ناوچەکەوە، شتێکی نامۆ و تازە نییە. هەر کاتێک ئەردۆگان شکستی هێنا ب□□ت. هەرەشەی لە کورد کردووە، ئۆپەراسیۆنی سەربازی لە دژی کوردستان ئەنجامداوە.

ئێستاش ئەردۆگانی خوێنڕێژ و نامەرد کە بە رقی کورد ئاوسە، نیازی گڵاوی ئەوەیە کۆمەڵکوژییەکی تازە لە دژی گەلی بێتاوانمان لە رۆژئاوای کوردستان ئەنجامدا.

زۆر بێ شەرمان□، ه□□ش□ی ئەوەی کرد، کە ئۆپەراسیۆنی سەربازی دەکەین و هێڕش دەکەینە سەر رۆژئاوای کوردستان. دوا بە دوای خۆشیدا، مەولوود چاوشی وەزیری دەرەوە و وەزیری بەرگریشیان خەلووسی ئاکار، هەمان ه□□شیان دووبارە کردەوە. کە بە هەمان ئایدۆلۆژیای بۆگەن و رەگەزپەرستی و رق لە کورد پەروەردە کراون.

بۆ ئەم مەبەستە و نیازە گڵاوەیان، ئەردۆگانی ناپیاو، جگە لەوەی کە لەشکرێکی گەورەی دڕندەی بە تانگ و تۆپ و زرێپۆش و فرۆکەی جەنگی و درۆن، ئامادە کردووە. هەروەها جاشە ئیسلامییە بەکرێگیراوەکانیشی لە بەرەی نوسرە و داعش لە سوریا. خستۆتە ئامادە باشی و چەکی نوێی بۆ ناردوون، تا لەگەڵ سوپای تورکیادا، پێکەوە هێڕش بکەنە سەر رۆژئاوای کوردستان. ئەردۆگانی سیکۆپاتی، وەک هێڕشەکانی پێشووتری بە جاشەکانی و لەشکرە

ئامادەکراوەکەی وتووە: سەر بە ئێمە و تاڵانی و دزی بە ئەوە. دەستیش لە منداڵی ناو لانکیشیان مەپارێزن.
دەیەوێت سیاسەتی "زەوی سووتماک" لە رۆژئاوای کوردستان دا ئەنجام بدات.
دەیەوێت بەم تاوانە نامەردییە تازانەی لایەنگرتن و دەنگەکانی رەگەزپەرستەکانی تورکیا بەدەستبهێنێت بۆ هەڵبژاردنەکانی داهاتوو لە تورکیادا. واتە ئامانجێکی سیاسی و هەڵبژاردنی لە پشتەوەیە.
مەبەستم ئەوە نییە کە ترس بخەمە دڵی رۆڵە قارەمانەکانی گەلی کوردمان لە رۆژئاوای کوردستان. ئەوان باش لەم هەڕەشە و نیازگڵاوی و نامەردییانەی ئەردۆگانی خوێنڕێژ تێگەیشتوون. هەموو خراپی و و تاوانێکی قێزەوەنیان لێدەوەشێتەوە. کۆمەڵکوژی دەرسیم و ئاگری و دۆڵی زیلان و چەندین شوێنی ترمان لە باکووری کوردستاندا، لە بیرمان نەچێتەوە و لە بیرمان ناچێتەوە. رۆژیش نییە کە لە شاری "عەفرین"ی داگیرکراودا، چەندین تاوانی کوشتن و رفاندن و پەلاماردن و بێسەر و شوێنکردنی لاوانی کوردمان نەکەن ئەم بێڕەوشتانە هەموو تاوان و بێڕەوشتییەکیان لێدەوەشێتەوە.
گەر ئەردۆگانی دکتاتۆری لەخۆبایی، کەرایەتییەکی وابکات، با باش بزانێت بە ئاسانی بۆی ناچێتە سەر و باجێکی زۆری ئەم سەرەکێشی و بە ئەقڵییەی دەداتەوە. خۆیان باش ئەوە دەزانن، کە مەحاڵە و هەرگیز ناتوانن بە زۆر و بە هێز و لەشکرکێشی و بە کۆمەڵکوژی، چۆک بە گەلی قارەمان و خۆڕاگر و کۆڵنەدەری کوردمان دابدەن.
رۆژئاوای کوردستان. رۆژئاوای هەموو کوردێکی دڵسۆز و کوردستان پەروەرە. هەمووومان رۆژئاواین و چارەنووسمان یەکە. هەر کوردێک هەڵوێستی نەبێت، هاشا کورد و کوردستانی نییە.
خۆشک و برایانی دڵسۆز و کورد و کوردستان پەروەر، پێویستە هەڵوێستمان هەبێت. ئەوەی لە توانمان دایە و پێمان بکرێت درێغی نەکەین. ئەرکی نەتەوەیی و رەوشتی هەموومانە، کە ئامادەبین بە هەر شێوازێک بێت، بە رووبەڕووبوونەوە و بەرنگاری هەر هێرشی تورکیای داگیرکەر و رەگەزپەرست بۆ سەر رۆژئاوای کوردستان.

ئەی حیزبە ئیسلامییەکانی کوردستان. نیازتان وابوو، کە شەڕکەری کورد بۆ غەزە بنێرن و لە دژی ئیسرائیل شەڕ بکەن. گەر کەمێک هەست و هاوبەستە بوون و غیرەتان هەیە. شەڕکەرتان

بۆ رۆژئاوای کوردستان بنێرن. با شەڕی لە دژی تورکیا بکەن. ئەگەر ئیسرائیل بە داگیرکەری فەلەستین دەزانن ـ ئەگەرچی خاکی ئیسرائیل خاکی خۆیەتی ــ تورکیاش داگیرکەری کوردستانە. کوردستان خاکی کوردە و تورکیا بە کوشتن و وێرانکردن داگیری کردووە. دەزانن و لەبیرتانە، کە مەلا ئەردۆگانییە رەگەزپەرستە بەکرێگیراوەکان، لە کاتی داگیرکردنی شاری عەفرین دا، لە وتارەکانی نوێژی هەینی مزگەوتەکانی ئیستەنبول و ئەنکەرەدا، فەتوای ئەوەیان دا. گەر مار و دووپشکتان بینی مەیکوژن، بەڵام گەر کوردتان بینی بیکوژن. ئەی نەشتان بینی کە سەرۆکی ڕێکخراوی حەماسی ئیسلامی فەلەستینی "خالید مەشعەل" بە بۆنەی داگیرکردنی شاری عەفرینەوە پیرۆزبایی لە خوێنڕێژ ئەردۆگان کرد و شاباشی کرد؟
ئەی بیرتان نایات، کە بەعسییە عەرەبە شۆڤێنییەکان، کە نەوەکانی خەلیفەکان و خالید بن وەلید و قەعقاع سەعدن، چۆن پەلاماری کوردستانیان دا. کۆمەڵکوژی و کیمیاباران و ئەنفالیان لە کورد کرد هەر لەبەر ئەوەی کە کوردین. کام دەوڵەتی ئیسلامی و عەرەبی کەمترین بەوا لەسەر کورد هاتنە قسە و لەمەی سەدامیان کرد؟. بەس بە خرافاتی بە بنەما مەشکی سقیل و خۆشبەوای خەڵکی کورد بشێنەوە. ئەوە پێش ئەوەی ئیسلام بن کوردن. گەر هەڵوێستی نەتەوەییتان نەبێت.. ئەوسا قسەیەکی ترمان دەبێت.
خۆشک و برایانی کوردمان. هەموومان دەزانین کە نیازی گڵاوی تورکیا لە هێرشکردنه سەر رۆژئاوای کوردستان چییە. هەموومان کوردین و کوردستان نیشتمانی پیرۆزمانە، لە ئەوپەڕی باکووریەوە تا ئەوپەڕی باشووری، لە ئەوپەڕی رۆژهەڵاتیەوە تا ئەوپەڕی رۆژئاوای، خاکی پیرۆزی هەموو کوردێکی دەسەزە، لە هەر شوێنێکی کوردستاندا بژی. با هەموومان یەکگرتوو و یەکدەنگ و یەک هەڵوێستبین، ئەرکی پێویستی ئێستەمان بەدی بهێنین. ئەگینا شەرمەزاری گەلەکەمان و مێژوومان دەبین.
درود بۆ رۆحی شاعیری نەمر و نەتەوەیی کوردمان "فایق بێکەس" کە دەڵێت:

قەت مەڵێن دوژمن بەهێزە تۆپ و تەیارەی هەیە
ئیتفاقتان گەر هەبێ زۆر زەحمەتە خۆی رابگرێ

١٥/ ئوکتۆبەر/٢٠٢١

چەنـــد کۆپلە شیعرێــک.. نەوزاد بەندی

سێبەرێک بەدوای هەتاوەوە..

به دوورکەوتنەوە ، مەمترسێنە ..
خۆم یەکێکم
لە داهێنەرانی دووریی ..
گۆشەی نیمچە تاریک و
ڕوناکی
زەردەخەنەیەکتە ، منی
لە چواردەورت هێشتۆتەوە ..
ئەگینا هەرچی گەڵا یە ،
بۆ تاوێ سەوز ئەبێ لام و
لە دوای تاوێ ، لێبۆتەوە ..

بەفر..

بەفر دراوسێمە و ..
تەنانەت بە زستانیش ،
نە خۆی ..
نە جۆگەلەیەکی دێتە بەردەرگام ..
منیش ناچمە بەردەرگای ..

باران..

چوارساڵ لە زانکۆ و ..
چوار ساڵ لە عەسکەریی ، هاوڕێم بوو ..
ئێستا نە خۆی ،
نە تاوێکی دێتە بەردەرگام ..
منیش ناچمە بەردەرگای …

ئەمە براکوژیی پێ ئەڵێن ..
یان عینادیی ..

یان بە منەتیی ..
یان جیاوازی چینایەتیی ؟
نازانم …

بۆچی گەنجان زۆربەیان شاعیرن!.. کاروان حەسەن

لەسەردەمی ئێستادا، شیعر پانتاییەکی زۆری دنیای ئەدەبی داگیر کردووە، تایبەت لە ئەدەبی کوردییەوە کە باسەکەی ئێمە پەیوەندی بەوەوە هەیە، لەبەرەوە سەرنجتان بۆ چەند هۆکارێک ڕادەکێشین کە بوونەتە هۆکاری سەرەکی و بنچینەیی لە بەشاعیر بوونی گەنجان و نووسینی شیعر یان پەخشان یاخود هەر دەربڕینێکی تر کە بە خۆ خاڵی کردنەوەی ناخییەتی و ڕزگار بوونە لەو دەردو کوڵە پڕ ژانەی لەسینەی هەریەکێکیاندا پەنگی خواردووەتەوە و وەک گڕکانێک دەیڕژێتە دەرەوەی ناخی و خۆی لەو ئێش و ژانە ڕزگار دەکات، کە ئەمەش بێگومان هەمووی ناچێتە چوارچێوەی شیعر و پەخشانی جوان و ڕاست و بەماناوە، بەڵکو زۆرجار دەردە دڵەکە و کەسی نووسەر خۆی پێیەوە مژووڵ دەکات و دەیەوێ لەڕێگەی نووسین، کوڵ و ژانی دڵی بەو نووسینە خاڵی بکاتەوە، چونکە پڕۆسەی نووسین لەیەکەم ئامانجدا بەتاڵکردنەوە و خاڵی بوونی ناخە لەو ئازار و ژانەی لەدڵی مرۆڤەکان پەنگی خواردووەتەوە، هۆکاری سەرەکی و بنەڕەتی بریتییە لە بێکاری و زەحمەتی ژیان و بێ پارەیی و ئێش و ئازار و مەینەتی ڕۆژگار، کە هەموو ئەمانە وایان کردووە، گەنجانێک دەست بدەنە پێنووس و خەم و مەینەتی ڕۆژگار لەدڵ دەرکەن و بیخەنە دوو توێی لاپەڕەکان و بەناوی نامیلکە و دیوان و بەرهەمی شیعری بڵاوی بکەنەوە، لەلایەکی تر خیانەت و نەگونجان و ڕاڕایی و تاڵی و سوێری و داوای زۆری ڕەگەزی مێ لە بەرامبەر شووکردن و ماڵ و حاڵی دوا ڕۆژیدا بوونەتە ڕێگری ئەو بەیەک گەیشتن و بەیەک شادبوونە، بۆیە زۆرێک لەو کەسانە کە تووشی ئەو جۆرە بارودۆخە بووینە خۆیان لەناو شیعردا دەدۆزنەوە و ڕوو دەکەنە شیعر نووسین و شیعر دەکەنە پاڵنەری دەربڕینی ئێش و ژان و ئازارەکانیان. ئەمە جگە لەوەی ئەو شوێن و نەتەوە و وڵاتانەی کێشە و گرفت و شەڕیان تێدایە

شاعیریان زیاترە و زیاتر بەشیعرەوە سەرقاڵن، هەروەک (ئیبن سەلام) دەڵێ:
ئەو نەتەوانەی شەڕیان تێدایە زیاتر شیعر دەنووسن و شاعیریان زیاترە، کەواتا هۆکار زۆرن بۆ بوونە شاعیر یان شیعر نووس، چونکە وەک لەسەرەتاوە وتمان ئەمانە هەمووی ناچنە خانەی شاعیر و شیعرەوە، بەڵکو دیوارێکی ئاسنین هەیە کەوەک سنوور لەنێوان ئەو دوانەدا، ئەمەش بەرهەمی باش و جوان دەتوانێ ئەو سنورە لێک جیا بکاتەوە، لەگەڵ ئەوەشدا شیعری ئەمڕۆی کوردی خاوەن شاعیری جواننووس و باشە، ڕۆژانە بەرهەمی جوان و باش دەبینین و لەبەرامبەریشدا بەرهەمی کرچ و کاڵ و خراپ زۆر زیاترە و ڕۆژانەش ژمارەی بنووس لەزیاد بووندایە، ئەوەی جێی داخە زۆرێک لەو شاعیرە جواننووسانە نەناسێنراون و زۆرێکیش لەو وشە ڕێزکەر و بنووسانە زیاد لە مافی خۆیان مافیان دراوەتە و بەشان و باڵیاندا هەڵدراوە و گەورە کراون، تەنانەت هەندێکیان وەک بازرگان کەوتونەتە گیانی شیعر و ڕۆژانە دەیان شیعر دەنووسن، لەکاتێکدا مەرج نییە هەموو ڕۆژێک شیعر بنووسرێ و هەموو مانگێک نامیلکەیەک یان بەرهەمێک بخەیتە بازاڕەوە.

خاڵی بوونی هەندێ دەق لەهەست و سۆز و ئاواز و ڕیتمی شیعری وای کردووە بەرهەمەکە هەموو شت بێت تەنیا شیعر نەبێ، کەواتا زۆر گرنگە شیعر هەست و سۆز و دەربڕینێکی جوان و باش بێت و خاڵی نەبێ لە واتای شیعر، بەدیوێکی تر ناکرێ شیعر تەنیا چەند وشەیەکی ڕووت و بێ مانا و سادە بێت، شیعر تەنیا دەربڕین نییە، شیعر تەنیا وشە ڕیزکردن نییە، شیعر تەنیا پڕکردنەوەی لاپەڕە سپییەکان نییە بە وشەی سواو و بێ مان و دووبارە، ماکس فریش دەڵێ:(نووسەر بۆ ئەوە دەنووسێ تا باشتر بەرگەی نەهامەتییەکانی ژیان بگرێت)(1).کەواتا ئەبێ نووسەر ژیان بنووسێتەوە و ئێش و ئازارەکان ببنە کارێکتەر و ژانی ژیان نیشان بدەن و ئازارەکانی مرۆق بخەنە ڕوو یان شیعر هەر بۆ ئەوە نییە شاعیر بۆ خودی خۆی بینووسێت و تەنیا خودی خۆی مانای بکاتەوە، ئەبێ خوێنەریش لەو واتا مەجازی و نهێنییانە بگات و بیان دۆزێتەوە کە شاعیر بەهۆی کۆد و ڕەمز و فەلسەفەوە لەناو بۆتەی شیعر دەیان شارێتەوە، لەلایەکی تر شیعر ئەگەر چێژی پێ نەبەخشی و نەیتوانی دەروونت بخاتە ئارامی و چێژێک نەخاتە دڵتەوە شیعر بوونی لە چیدایە؟

ڕیچارد هێرد دەڵێ:(شیعر هونەرێکە مەبەستی ئەنجامدانی گەورەترین چێژ بەخشینە بە گوێگر).(2)

لەلایەکی تر زۆر بوونی شیعر پەیوەندی بەو بێ سانسۆری و نەبوونی فلتەرێکی چاک و باش لە کەسانی شارەزا و لێزان لەچاپخانە و وەزارەتی ڕۆشنبیری وای کردووە هەرچی بێ، بەبێ خوێندنەوە و جیاکردنەوەی باش و خراپ لەچاپ بدرێ و بکرێتە کتێب و ناوی بنرێ(نامیلکە، دیوان، بەرهەم) لەڕووە تەنیا باس لەو زۆری و بەرییەی شیعر کراوە و دەکرێ ئەگەرنا بێینە سەر خالی تر و تایبەتمەندی تری شیعر لەزۆربەی بەرهەم و دیوان و نامیلکە شیعرییەکان بێبەش دەبن لە ناوی شیعر و تەنیا چەند وشە ڕیزکردنێک لەخۆیان دەگرن، چونکە زمان گرنگترین شتە لە شیعردا کەچی لە شیعری ئەمڕۆدا زۆر بەکەمی ئەو خاڵە بنەڕەتییەی شیعر هەست پێدەکەین و دەیبینین. چونکە (بەبێ زمانێک کە هەڵگری هەردوو ڕەگەزی ئێستاتیکا و بابەت بێت، ئەستەمە دەقێک ببێ بەشیعر)(3)

کاروان حەسەن – هەولێر

سەرچاوە:

(1) ئەنتەرنێت.

(2) دەروازەی شیعر ناسین، جەمال حەبیب الله (بێدار)، لە بڵاوکراوەکانی دەزگای نارین، 2012 ل18

(3) گەڕان بەدوای جیهانێکی دیکەدا ، سەدیق سەعید ڕواندزی ،لەبلاوکراوەکانی سەنتەری لێکۆڵینەوەی فیکری و ئەدەبی نما ، چاپی یەکەم . هەولێر 2011 ل 5

بەهرەیەکی نوێ لە شیعری کوردیدا دەرکەوت.. سەباح

ڕەنجدەر

ئەو چێژ و هێزی بەردەوامییەی خوێنەر لە خوێندنەوەی شیعر وەریدەگرێت، شاعیر لە نووسینیدا وەریناگرێت. شاعیربوون پێویستی بە دانایییەکی پەیبەر هەیە. بە دەربڕینێکی زۆر سادە پێویستە بە گەرمییەکی زۆرەوە لە زەین و خەیاڵیدا دانایەکی پەیبەربێت، زەین و خەیاڵی بینینێکی ئاگایانەبن. چاوانی بنووقێنێ و هێزی شاراوە ببینێ.

وەشانی نووسیار، سوپاس بۆ ئەو متمانەیەی بە بۆچوون و تێگەیشتنی منتان کردووە. بۆ خەڵاتێکی باوەڕپێکراو، کۆمەڵێك کۆشیعرتان بۆ ناردووم تا من پێوانەی کردار و خاڵی پەیوەندییان بم، بەهرەی هۆشمەندیی و کارامەیی زمانیان بناسم.

بێ هیچ (ئا) و (نا)یەك بۆچوون و تێگەیشتنم بۆ: شیعری بێگەرد لە سەرووی هەموو (ئا) و (نا)یەکان، لەکردەی گەڵاڵەکردندا دەگەیەنم.

سەرەتا بیرم لە هەموو خاڵە کاریگەرەکان کردەوە، وەك تێگەیشتن و هەستپێکردن. نزیکەی چل ساڵی خەریکبوونی خۆم بە شیعرەوە پێیاندا تێپەڕیوم، بوونەتە تیشکێ و ناوەندێك تێیاندا بیرم کردووەتەوە و هەڵوەستەیان پێکردووم. ئەو پێودانگانەم بۆ پێوەربوون دانا و ڕایەڵ و تانوپۆی پێوەربوونم بردەوە ناویان، بە سروشتی خۆیان لە هۆکاری گەشە و گۆڕانیان وردبوومەوە.

1- زمان – ئاستدار – یەکئاست. 2- وێنەی ئەندازەیی – فەزای وێنە. 3- شێواز – ڕەگەزی کتوپڕی – یەکێتی بابەت – گۆشەی ڕوانین – ئازادی نەست – ئامازە. 4- میتافۆڕ. 5- دەربڕین – هەڵچوون – تەئەممول – پەیامی هونەری. 6- ڕەهەند و بەهای ئێستێتیکی. 7- ڕێنووس. 8- دابەشکردنی وێنە لەسەر ڕووبەری کاغەز – مۆسیقا.

(ئەو خاڵانەی دامناون کەمەیەکی کەمیانم بەدی کرد.) دوای هەموو پێوەرەکان، بەڵام دەرکەوت زمانی ئاستدار دەتوانێت جیهانبینینی خۆی بدۆزێتەوە، هەموو ئەو خاڵانەش بێت شیعرییەت وەك ناوەندێك تیشکەکانی لێ هەڵدەگرێ و دەشیگەڕێنێتەوە ناوی، هێزی شیعرییەت و ئێستێتیکای خۆدروستکردن بەرهەم دەهێنێت. هەموو ئاستەکان نموونەی زۆر لێك جیانین، قووڵایی دۆخی شیعرییان نەخەمڵیوە و سیما و کەشوهەوایان تەواو نەڕسکاوە. کۆشیعر هەیە لایەنی یەکێتی بنیادی تێدا درەوشاوەیە و تێیدا کەوتمە مەترسی بیرکردنەوە و هەڵبژاردن.

پێنج جار هەموو کۆشیعرەکانم خوێندەوە، دڵنیاییەکی زۆرم وەرگرت. هەر جارێك بۆ ڕاگرتن لە ئاست داوای پێوەری پێودانگێك، زەین و خەیاڵ و پێوەری هەموو هەلومەرجەکانم کرد، بوومە خوێنەری

نەبینراوی کتێبەکان، چێژی خۆم نەسەپاندووە. کارم بە بۆچوون و تێگەیشتن و خواستی شیعرییەت و پێوەرە هونەرییەکان کردووە. خاڵی دوابۆچوون و تێگەیشتن و پێوەرم دانا، کۆمەڵێك خەسڵەت وایکرد ئازادی بە خۆم بدەم کۆشیعری: (کێڵگەی بەتاڵ) بۆ خەڵات دەستنیشان بکەم.

کرۆکی نوێبەخشی لە سەرەتا و کۆتاییدا خۆلادانە لە زمانی پەککەوتوو، شاعیری دەستنیشانکراو لە زمانی پەککەوتوو خۆی لاداوە و لەناو زمانی شاعیرانی تریش ون نەبووە. زمانی لە ڕستەی سادەوە گواستووەتەوە بۆ ڕستەی لێکدراو. لە ترپە و ئاوازدا فۆرمی زەینی پێداوە. بە تەکنیك و ئاستی جیاجیا بەکاریهێناوە.

لەمانادا خەسڵەت دەداتە وێنەی پێ و چێژی لێ هەڵدەقوڵێنێ. هەڵکۆڵینیشی لە هەستەکانی خۆی کردووە.

ستایش بۆ داهێنان و ئەو لاوانەی خۆبوونی خۆیان دەستەبەرکردووە و هەڵکۆڵین لە هەستەکانی خۆیان دەکەن، بە چاپکردنی ئەم کۆشیعرە بەهرەیەکی نوێ لە شیعری کوردیدا دەردەکەوێت.

20/5/2021 هەولێر

تێبینی:

وەشانی نووسیار، ساڵانە خەڵاتی چاپکردنی سێ کتێبی هەیە. کۆشیعرێك، کۆچیرۆکێك، ڕۆمانێك. ئەم سەرنجانە بۆ خەڵاتی چاپکردنی کۆشیعری ئەمساڵ نووسراوە.

گفتوگۆی ڕۆژنامەی ئۆکتۆبەر لەگەڵ عوسمانی حاجی مارف سەبارەت بە پرسی هەڵبژاردن و پێکهێنانی حکومەت

ئۆکتۆبەر: وەکو لە بەیاننامەی حزبیشدا هاتووە، هەڵبژاردنی ئەمجارە بۆ سازدانەی حکومەتی عێراقە، کە لە ئاکامی خرۆشانە

جەماوەرییەکانی شارەکانی بەغداو خواررووی عێراقەوە تووشی قەیران بوو وە هەڵوەشایەوە. حکومەتەکەی کازمی وەکو حکومەتێکی کاربەڕێکەر، ئەرکی خۆی بە سازدانی هەڵبژاردنی پێشوەختە دەستنیشان کرد، گوایە خواستێکی سەرەکی خۆپیشاندەرانیش بووە. بەڵام ئەوەی لەماوەی ڕۆژانی ڕابروودا دەبینرا ئەوەیە کە خەڵکێکی زۆر بەشداری هەڵبژاردن ناکەن. ئایا بەڕای ئەوە ئەم هەڵبژاردنە وەڵامە بە خواستی خۆپیشاندەران، ئەگەر وایە بۆچی ئەو ژمارە زۆرە لەخەڵک بەشداری ناکەن!؟

عوسمانی حاجی مارف: هەڵوەشانەوەی حکومەتی عێراق ئاکامی ئەو بنبەست و قەیرانەی دەسەڵاتی سیاسییە، کە لە ئەنجامی ئەو ئالوگۆڕانەی لە هەلومەرجی سیاسی ناوچەکەدا بەگشتی و، لە عیراقدا بەتایبەتی پێشهاتووە، لە پاشەکشەو شکستەکانی ئەمریکاوە تا دەخالەت و کێشمەکێشی وڵاتانی زلهێزی دنیاو ناوچەکەو دابەزینی ئاستی هاوسەنگی ئەو هێزانەی پێناسەی خۆیان لە پێکهێنانی دەسەڵاتی سیاسی عێراقدا کردووە، لە هەمانکاتدا پیادەکردنی ئەزمونێکی شکست خواردیان لە چۆنییەتی بەڕێوەبردنی کۆمەڵگە نیشاندین و بەرجەستەترین نمونەی جەردەیی و دزی و گەندەڵی بون لە بەکارهێنانی دەسەڵاتی سیاسیدا، وەک خۆشتان ئاماژەتان پێداوە، ناڕەزایەتییەکانی ئۆکتۆبەریش کاریگەرییەکی بنەڕەتی بون کە ئەو دەسەڵاتە ناچار بکات ئەو حکومەتە هەڵوەشیتەوەو حکومەتی کاتی کاربەڕێکەر بخەنە سەرکار.
هەڵبژاردنێک بەهەر فۆرمو شێوازێک خۆی بنوێنێت و چەندین فێڵ و ساختەکاری تیا بەکاربهێنرێت، هەرچۆنێک بێت تێیپەڕێنن، گرنگترین مەسەلە ئەوەیە لە دۆخێکی وەها نالەبارو ناسازو نەگونجاودا حەتمیە ئەو هەڵبژاردنە ناتوانێت و بۆی ناکرێت بەهیچ جۆرێک کاریگەر بێت لەسەر ئارامکردنەوەی گێژاوێکی سیاسی کە چەندین ساڵە چارەنوسی عێراقی خستۆتە ژێر باڵی خۆیەوە. هەر بۆیە پێویستە مەسەلەیەک کە زۆر جێگای سەرنجمان بێت، گەر تەواوی هەڵبژاردنەکانی پێشوی عێراق ئەو واقعیەتەی خستە بەردەممان کە نە ئایندەی عێراقی لەو گێژاوە دەرهێناو نە وەڵامی بە هیچ خواست و پێداویستییەکانی خەڵکدا یەوە، ئیتر لە هەلومەرجێکی پڕ گێژاوی سیاسی زیاترو بن بەستو شکستی دەسەڵاتی سیاسی وئابڕوچون و ڕیسوابونی تەواوی ئەو هێزانەی لە پرۆسەی سیاسی عێراقدا ڕۆلیان بوەو هەیە، ئێستا دەبێت خەڵکی عێراق کام چاوەڕوانی و کام ئومێدی بە هەڵبژاردنی ئەم دەستەو تاقمە مافیا ئیسلامی و تائفی و عروبانە و کوردایەتی هەبێت، کە لەڕێگەی هێزی چەکداری و بەناوی هەڵبژاردن و پێکهێنانی حکومەتێکی تەوافقییەوە دەسەڵاتی میلیشیاکان چەندین ساڵە سەروەت و سامانی

عێراق و کوردستانیان قۆرخکردووە.
ئەم دەسەڵاتە تەواو بەگەن و ڕیسوا بووە، هەر بۆیە ڕوخانی لای خەڵکی عێراق بوە بە بەهێزترین دروشم و خواست. بە ڕوخانی ئەم دەسەڵاتە بە پاشەکشەو بە سازشە هەنگاوەکان تابێت خێراترو فراوان تر دەبێت، گەر سەرنج بەدەن لە دەستەواژەی دروشم و ناڕەزایەتیەکانیان، نەک هەر ناخوازن بەشداری لە هەڵبژاردنەکاندا بکەن، بەڵکو دروشمی بایکۆتیان پێ کەم و ناتەواوە، هەڵوەشانەوەی ئەم دەسەڵاتەو وەستانەوە لەبەرامبەر تەواوی پرۆسەی سیاسی ئەم هێزانەدا، بزوتنەوەیەکی کۆمەڵایەتی بەرفراوانی هێناوەتە پێشەوە، پێویستە ئاسۆی ئەو بزوتنەوەیە بەرەو پێشترو سەرکەوتن هەنگاو بنێت، تا کۆتایی بە تەواوی پرۆسەی سیاسی و دەسەڵاتی ئەو هیزانە بهێنێت.

ئۆکتۆبەر: لەحاڵەتی بەشداری نەکردنی رێژەیەکی بەرچاو لە خەڵکی عێراق، ئایا ئاکامی هەڵبژاردنەکان چی لێدێت؟ ئایا دەکرێ ئەو حکومەتەی وەکو بەرەنجامی ئەو هەڵبژاردنە پێکدێت، شەرعیەتی سیاسی و یاسایی هەبێت، چ لەئاستی جیهانیدا و چ لە ئاستی ناوخۆیدا؟ ئایا بەڕای ئێوە ئەگەری ئەوە هەیە کە هەر حکومەتێك پێك بێت؟

عوسمانی حاجی مارف: لە ئاستی جیهاندا هیچ پێوانەیەک نەخراوەتە بەردەست بۆ شەرعیەت دان بە هەڵبژاردن، تا ڕێژەی چەند لە دانیشتوانی هەر وڵاتێک بەشداری لە پرۆسەی هەڵبژاردن بکەن یان بەشداری نەکەن، ئەو هەڵبژاردنە بە فەرمی دەناسرێت یان ناناسرێت! پێکهاتەی سیستمی دیموکراتی ئەوەی خستۆتە ڕوو، هەر چەندێک لە هاووڵاتیان بەشداری بکەن دەسەڵاتدارێتی بۆرجوازی کاروباری دەسەڵاتی سیاسی خۆیانی پێ ڕایی دەکەن، هەڵبژاردن تەنها جیاکردنەوەی دەنگەکانە بۆ دیاریکردنی زۆرترین ڕێژەی دەنگدەر بۆ حزب و لایەنێک یا لیستێک، ئەویش لەسەر بنەمای دابەشکردنی ڕێژەی بەشداربوان و، دەنگەکان بەسەر ژمارەی ئەو کورسیانەی دیاریکراون بۆ پەرلەمان و پێکهێنانی حکومەتەکەیان، ئیتر هەر رێژەیەک بەشداری دەنگدان بکات بۆیان گرنگ نیە. بۆیە لەم بارەیەوە بە هەڵبژاردنەکانی عێراقیش پێویست ناکات لە سەنگەی شەرعیەتی سیاسیەوە بچینە سەرئەوەی کە ئایا ئەتوانن حکومەت پێک بهێنن؟ بەرای من لەم بارەیەوە هێزە سیاسیەکان دەرگیر نین و کاری خۆیان تێدەپەڕێنن، بەڵکو ئەو ناڕەزایەتیە جەماوەریە فراوانەی لە ڕاپەرینی ئۆکتۆبەرەوە بەرەو ڕوین و خواستی ڕوخانی دەسەڵاتی سیاسی دروشمی سەرەکی ئەو ڕاپەرینە بوو، ئیمکانی تێکدانی پێکهاتەی

حکومەتی دوای ئەم هەڵبژاردنە دەخاتە بەردەمیان. لەلایەکی ترەوە بنبەست و قەیرانی دەسەڵات، لە پێکهاتەی ئەم هێزە میلیشیا ئیسلامی و تائفی و عروبەو کوردایەتییەی هەڤدە ساڵە ئەزمونێکی شکستخواردوی وەهایان نیشانداوین کە دوبارەکردنەوەی هەمان شێواز لە پێکهێنانی حکومەتی تەوافق کارێکی نەک ئاسان نیە بەڵکو ئەگەری ئەوە هەیە بارگرژی و ناجێگیری سیاسی زیاترو قەیرانی قوڵتر لە عێراقدا بخولقێنن.

ئۆکتۆبەر: ئەگەرهاتوو مەسەلەی پێکهێنانی حکومەت بەوجۆرە بوو کە هێزەکان لەنێوان خۆیاندا ڕێك نەکەون، ئایا ئەگەری تێکچوونی بارودۆخی ئاسایش و ئارامی عێراق هەیە؟ ئایا دەوری دەوڵەتانی ناوچەکە لەپرسی پێکهێنانی حکومەتدا چەندە دەتوانێ کاریگەری هەبێت؟

عوسمانی حاجی مارف: جارێ پێش هەمووشتێک عێراق بۆ خۆی نە ئاسایشی هەیەو نە ئارامی، نەبوونی ئەم نائارامیە و نەبوونی ئاسایش و گێژاوی،سیاسی، ئاکامی هەلومەرجێکی سیاسیە کە لەداگیرکاری ئەمریکا و وێرانکردنی عێراقەوە بەسەر خەڵکدا سەپێنراوە، تا دابەشکردن و بەتاڵابردنی سەروەت سامانی عێراق لە لایەن دەستەو تاقمو گروپی میلیشیایی ئیسلامی و تائفی و قەومیەکانەوە، کە مایەی ژیان و گوزەرانێکی دۆزەخ ئاسایە بۆ دانیشتوانی عێراق. ئەم هێزە سیاسیانە حکومەت پێک بهێنن یا پێکی نەهێنن هیچ کات لە ڕاستای سیاسەتی ئارامکردنەوەو کۆتایی هێنان بە گێژاوی سیاسی نین، هێزی ڕاوڕوت و تاڵانی و دزی و جەردەیین، بەڵکو سود لەو گێژاو نائارمیە وەردەگرن، تەنها یەک ڕێگا ئومێد بەخشە بۆ ئارام بونەوەی عێراق، ڕاماڵین و پاکردنەوەی عێراقە لەم جەوجانەوەرانە.

ئۆکتۆبەر: ئەگەرهاتوو خەڵکی کوردستان بەڕێژەیەکی کەم بەشداری هەڵبژاردنیان کرد، تاچ ڕادەیەك ئەوە کاریگەری دەبێت لەسەر نوێنەرایەتیکردنی خەڵکی کوردستان لە بەغدا؟ ئایا نابێتە هۆی باڵادەستبوونی حکومەتی ناوەندی بەسەر کوردستاندا؟

عوسمانی حاجی مارف: پرسەی هەڵبژاردن لە کوردستانیش هەرچۆنێک بێت حزبەکانی کوردایەتی لەسەر ئەوە نەوەستاون ڕێژەی بەشداربوان چەندە، هەرچەندێک بەشداری لە هەڵبژاردندا هەبێت، بەشیك بە شەراکەت لەدەسەڵاتی سیاسی لە ناوەندا بەدەست دەهێنن، بەڵکو لە ڕێگەی هاوسەنگی هێزەوە دەچنە ناو پرسەی سیاسی بۆ ڕێکەوتن لەگەڵ هێزە میلیشیاکانی عێراقدا، بۆیە ئەوان نوێنەرایەتی خەڵکی کوردستان ناکەن، بەڵکو حکومەتێک کە لە عێراق لەسەر بنەما تەوافقی

دەستەو تاقمی هێزی میلیشیا تائفی دامەزرابێت ،کە جەردەیی و تاڵانی و دزی بەرنامەکەیان بێت حزبە کوردیەکانیش دەبنە شەریکە بەشی ئەو هێزانە.

ئەوەش کە پەیوستە ڕێشن بێت بەمان عێراق و کوردستان لە نەوان ئەو هێزە تائفی و عروبەو کوردایەتی و بنەماڵەکاندا دابەشکراوە، ئەوە هاوسەنگی هێزە ئەتوانە بالادەستی هەر هێزو لایەنێک دیار بکات نەک دەنگدانی خەڵک و هەڵبژاردن.

ئەکتەبەر: لەحاڵەتی پەك نەهاتنی حکومەتی عێراق و تێکچوونی بارودۆخی سیاسی و ئەمنی، بارودۆخی سیاسی و ئەمنی کوردستان چی بەسەردێت؟ دەبێ خەڵکی کوردستان لەم بارەدا چی بکەن؟

عوسمان حاجی مارف: بەو ئاقارەی کە بە دەوری حزبەکانی کوردایەتی هەمیشە چارەنوسی کوردستان گرێدراوە بە بەرژوەندی و پەیوەندی و یەکپارچەیی عێراق و حکومەتی فیدرالیەوەو جێگاو ڕێگایەک کە لە هاوکێشە سیاسیەکاندا بویانەو پاشکەی بەرژەوەندیە سیاسیەکانی ووڵاتان بون، بەردەوام ناجێگیری سیاسی لە کوردستانیشدا واقعیەتی ژیان و گوزەران و چارەنوسی خەڵک بووە.

بەو مانایەی ئەم هەڵبژاردنەی ئێستای عێراق لە لایەک جێگای ئەوپەڕی ناڕەزایەتی و نەفرەتی خەڵکە و، لەلایەکی ترەوە دوای هەڵبژاردن پێکهێنانی حکومەتی عێراق، لە نێو ئەو جەنجاڵە و ئاڵۆگۆڕە سیاسیانەی ناوچەکەو عێراقدا ئاسۆکەی دیار نیەو دەرگیرە لە ناو قەیرانێکی قوڵدا. لەهەمانکاتدا کێشەکانی هەرێم و بەغدا لە هەمان چوارچێوەدا یاریکردن بە چارەنوسی خەڵک بەسەر دەبرێت، هەڵبەتە ئاشکرایە کە دوای ئەم هەڵبژاردنەو چونە ناو پرۆسەی پێکهێنانی حکومەتەوە ئەو ئەگەرانەی لە پێشهاتنی دۆخێکی نالەبارتر پێشبینی بە ئایندەی عێراق دەکرێت، کوردستان بەبەش نابێت لە دۆخی نالەباری هەرئاڵوگۆڕێک کە بەسەر عێراقدا ڕوبدات، بۆ خەڵکی کوردستان ئەو ڕێگایە کارسازە کە وەک بەشێک لە ناڕەزایەتیەکانی عێراق توڕەیی و ناڕەزایەتیەکانیان وەها عەمەلی کەنەوەو گەشە پێبدەن کە کۆتایی بەدەسەڵاتی بزوتنەوەی کوردایەتی بهێنن و دەسەڵاتی نوێنەرانی ڕاستەقینەی خەڵک لە شوراکاندا هەڵبژێرن و حکومەتی شورایی دامەزرێنن.

چیای زەریا.. شیعر/ کاوە عوسمان عومەر

لە نیوە شەوا،،
کوپێک قاوەیە،،
خوێنی ڕەشی شیعر،
سەرھەڵگرتنی من،
لە نیشتمانێ، ،،
دەرگاکانیم بیرچوەتەوە،
یان ئەو، سنورەکانی لێداخستووم،،
خەیاڵ ئەکەم، لە ئۆقیانوسی وشە، کاتێ..
سروەی گڕەی مەرگێکی قەشەنگ بردوومی!
کە جەستەم ئێستا ھەورە،
سڵاوم لەو پۆلە ڕیشۆڵە بەدنەفرەتیانەی ئاسمانی خەمگینیە!
کێڵگەی زەمەن ڕێگاکانیم وونکردوە!
تارمایی ئەو ئافرەتەی، لە کتێبێ…
لە بارانی شەستە سەفەر!
ھەزار مانگی بوھەیمی پێشکەش کردم!،
سەر ل□ بەیانی کۆچێکی پرتەقاڵی..
وەک باڵی تاوسی حەسرەت،،،
وەک ئاوازی..
نامۆیی بەم زیندەگی تەنیاییە،،
جێمان دێڵێ،،
ھەرلەھەمان ڕێگە ی دووری کازیوەوە، ئازیز..
چاوەڕێم کە،
لە ژێر گلۆپە تەڕەکانا،
با بلەرزم، و تەزیوبم،،
لە ژێر پیانۆی نەرمی نمەکانی بیرەوەریت،،
کەسێ بە مەی جوانی کازیوە مەست بێ،،
کوا گوێ ئەداتە زوقم و تەمو مژی تەنیایی؟!
لێوم پڕە لە ژەھری غوربەت،،،
تازە دەبێ ھەمووی نۆش کەم،،،
داد□چ□□ت□ د□..
ئ□و وورد□ ل□م□ زبرانەی بیرەوەریت!
ئەسوتێ بەھارێ،،،

لە ڕوباری ئەندێشە ی کوژراوەکانی ڕۆژەکانی غوبار!
هەڵدوەشێتەوە، بیناسازی پەیکەرتاشی ..
کۆشکی بەیار،
کاتێ هارمۆنیکای مەرگ لە بەردەم دەرگایە..
لەوەندەرە،
خۆم بە نیگرە درەوشاوەکانی..
خەرەکی نیوەشەوی پەمەیی ئێشەم،،
لەوێ، کتێبی ئاو ئەخوێنمەوە، تاوەکو…
لە تاقیکردنەوەی کچی فلوتژەنی..
سەر کانی موحیبەت دەرچم!
بیرۆکەی خۆکوشتنی ساتە ئاڵتونیەکانی ئێستاش،
هەر بە هەڵواسراوی،،
بە زنجیری بنمیچی دۆزەخی ڕۆح خۆیەوە قەشەنگە!
ئەرێ دەشتایی سپێدە،،
لە کوێوە دەست پێدەکات…؟!
کام هەنگاو لە قیبلەنمای ڕوناکیەوە دەستپێکەین؟
من هەر خۆم،
پێش چونە دارستانی جێهێشتنەوە،
ناوی خۆم لەسەر بەردەکانی مێژووی شەوەکی زامدار..
ئەنوسم، بەردەوام لە نامیهرەبانیەکانی دنیا،
هەڵدێم و دێم و دەچم،،
لە نێو بێستانی چنارە بڵاوەکانی کتێبەوە،
وێڵ و سەرگەردان ئەبم،،
با بە شێوەیەکی ترا داڕشتنی ژیان بنوسینەوە!
بە شێوەیەکی تر،،
لە خۆڵەمێشی بونا،،
شکۆفەی نیگامان گزنگکەن!
بەڵام، لە گوناحی مانەوە،
کە شەپۆلە زیویەکانی تەمەن ،
تا پەنجەرەی دورخەی شادومانیمان هاتوە!،،
زۆر جار پێویستە بەخشندە بین،،
لەگەڵ نەمانی ئەو ساتانەی،،
هیچ مانایەکی نیە!
تەماشای شانۆی ژیان دەکەم،
لە ڕوناکی درەی لێو!،لە بزەی..
پێش فەنابوون، لە سۆراخی ..
مرواریە نەدزراوەکانی خۆشبەختی،،،

هەر هیچ مانایەکی نیە!..
بونمان ، هەر خۆی،،
هاتنی کاغەزی سوتاوی نامەیەکی بێ ناونیشان بوو،
لە دانایی چاوەڕوانیش..
سەر دەرناکەم،
هەر چۆلەکەیەکی ڕەشی گومڕایی..
لە پەنجەرە هەڵەکانی دوێنێوە بەدی کەم،،
وا خەیاڵ ئەکەم نەبوبم،،
لە خەوێکی قووڵی بێئاگایی ئەم دنیایەم،،
ناشتوانم، هەنجیرە مۆرەکانی منداڵ□ی،،،
بچنمەوە جارێکی تر،
ناشتوانم ، بە دوای سیمرخی..
گڕگرتووی تەما نەچم،
پروشەکانی یادەوەریتم بۆ ناگیرێ!!،
ئەی ئەوەی توشی تەنگەژەی ..
چوون و نەچوونی کردم!
هەرگیز، ڕستە ئەرخەوانیەکانی..
جوانی تۆم بۆ نانوسرێتەوە،،،
لەسەر کەناری یەکانگیر بە تاڵایی جودایی..
ببینە، لە سیحری پایزێکی..
جەستە فرمێسک و سەراب،،
خۆم بەخشیو□ تە،،
ش□ بەنگی شارێ..
بەرەو ئاسۆی شکستی مر□ۆ□کان،
سەری خۆی هەڵگرت،
مردوەکانیشی سەری خۆیان هەڵگرت،
پیرەمێردە نیشتەجێکانی چیاو خۆڵیش،
بە شکۆوە ،
کەلە سەری خۆیان،،،
لە پشت داری ڕوناکیەوە شاردەوە،،
زێوانیش پێشبینی لەوە نەئەکرد،،
ژن و پیاوەکان…
لە قاپی لمینا،
هە نگوینی ڕۆژە تاڵەکانیان بەش کەن، ،،
لە پایتەختی تارماییشەوە،،
کوڕە بێ دڵەکان و کچە بێ ڕۆحەکان،،
بەسانایی، ڕەهێڵە مۆسیقای فەنا…

ئەوانیشی هێنا،
دەمێکە، چوەتە دەریاچەی خەفەتەوە،،،
گوڵە سپیە سیسەکانی تەمەن،
ئۆرکۆدیۆنی ناخ ئەشکەنجەگرتووی شوێنیش،،،
بەردەوامە لە ژەنینی حەسرەتی نامۆبوون ،،،
کاتێ هەموو سەرھەڵگرتوەکان،
لە فارگۆنی شەمەندەفەرەکانی بیرچونا،
دێن و دەچن،،،
لای من ئاماژەکانی زەرد□ پەڕی ئەڤین،،
هیچ مانایەکی تری نەماوە،،
چونکە بروسکەی ژیان خۆی،،
کورت خایەنە،،،
تۆ ئەی زەریاوان..
ببینە، رؤحم لە هەڵزنەی ..
چیای زەریایە،
سەرسەختە دڵ،
مەوداکانی نێوان ئاسمان و شەپۆلم،،
بەزاندوە،،،
ئەم نیوە شەوە..
لەسەر لوتکەی بەرزی چیای زەریا ،،
دوا مەشخەڵی عیشقێکی درەوشاوەم داگیرساندوە!
..……………………………………………………
وێنەکە تابلۆیەکی نیگارکێشی نەرویجی
Peder Balke – Seascape.

وەرزە سەوزەکانی ئەوین.. وەرزی هەشتەم\ شیعری: ستیڤان شەمزینی

بمبەرەوە بۆ مێژووی پێش هەڵوەرینم
لە زستانی پڕ رەهێڵەی ئەوینی ساردتدا
بمبەرەوە بۆ چاخی پێش خنکام
لە سەرابی نێو سەحرای چاوەکانتدا

دەتبەخشمەوە بە رۆژانی تەنهایی
کە باخچەیەک دەرگای بەهاری لێ نەکردیەوە
دەتبەمەوە بۆ نێو رۆژانی پێش ناسینم
کە خۆر لە پشت هەورەوە خۆی لێ دەشاردیەوە

چاوەڕوانیم قەوزەی کرد
تۆ هێشتا بیرت لە سەفەرێک نەکردۆتەوە
بەرەو خاکی هەستم
سەبری ئەیووبم پچڕا
تۆ هێشتا بیرت لە هاتنێک نەکردۆتەوە
پێش وەستانی کاتژمێری تەمەنم

لە مەسیح بێ تاوانترم
دامگرە بەخاچی پرچەکانتەوە و
ل□ نێو پەلکەزێڕینە بمنێژە
لە ئاوی کانی روونترم
مەهێڵە دا بڕان لێڵم بکا و
لە نێو چۆمی ژنێتیتدا بمه□□و□

وەرە ئەی لە مەریم پاکیزەتر
وەرە ئەی لە باران تەڕتر
وەرە ئەی لە مانگەشەو رووناکتر
وەرە ئەی لە پەروانە سووتاوتر
لێرە لە ناو دڵی من
لێرە لەناو موروە سەوزەکانی چاوم
لێرە لەناو شەوانی دوور و درێژم
ماچێکی تر دەنووسینەوە
لەسەر پەڕەی لێوەکانمان،
لە پەرستگای لێکئاڵانمان
نوێژێکی خۆشنود دائەبەستین

□□□م
برینێک لە تەنهاییمدا جێمەهێڵە
□□□م
دوا گەڵا بە درەختی ئومێدەوە مەوەرێنە
کتوپڕ مەڕۆ درزێک مەخەرە
پەنجەرەکانی پەلکەزێڕینەوە
مەڕۆ و دوای خۆت

دەرگای خەونم لەسەر دامەخە
مەڕۆ و دوای تۆ
ئیدی من لە خۆم ئەڕەنجێم
مەڕۆ و دوای رۆشتنی تۆ
ئیدی نەورەسێکی دڵخۆش نیم و
لە هیچ ئاسمانێکی تردا
لە شەقەی باڵ نادەم

پرسیار مەکە
ئەو دڵە بێگەردەم لە کوێ بوو
بەیانییەک دوو فریشتەی خودا
لە ناو چەمی عەشقدا دڵیان شۆردمەوە
پرسیار مەکە
ئەو دڵە غەمبارەم لە کوێ بوو
عەسرێک وەک ئاوی کانییەک
رێبوارێکی نامۆ لێڵی کرد
پرسیار مەکە
ئەو دڵە کوژراوەم لە کوێ بوو
ئێوارەیەک وەک ریشۆڵەیەکی پەڕاگەندە
لە سەفەرێکدا بەرەو باکوور
بە گول□ی عەشقێکی وێڵەوە بوو

ئاڵای ئەم عەشقەت
لەسەر کەلاوە کۆنەکانی دڵم
بەرز دەکەمەوە
دەستە تەزیوەکانم
بەتینی پەنجە گڕاوییەکانی تۆ
گەرم دەکەمەوە

خۆشم ئەوێی
هەر وەک ئەو باڵندەیەی جگە لە ئاسمان
شوێنێکی تری نییە بۆ فڕین
خۆشم ئەوێی
وەک ئەو شەپۆلەی جگە لە کەنار
جێگەی تری نییە بۆ سرەوتن

هەرچەند لە چاوەکانتم روانی
بە بێدەنگی هەموو شتێکیان پێ وتم

هەرچەند پەنجەکانتم گووشی
گەرمی هەستت گەیشتە بەفراوی رەحم
سەیرە نە من توانیم دێڕێک بڵێم
نە تۆ توانیت دڵت بکەیتەوە!!

شیعری: ستیڤان شەمزینی

دەردەدڵێکی بانگەشە.. سەردار جاف

سیاسەت و دەوڵەت یان دەوڵەتداری دوو چەمکی جیاواز و پانتایی و ڕەهەندی فراوانی هەیە، لە هەمانکاتیشدا لیکترازان لە یەکدی قبوڵ ناکەن و هاوشیوەی ڕەوتەڕێی شەمەندەفەرن بە یەک هەڵناکەن و یەکیان بە ئەوی دی ڕەوتی ژیان ڕادەگرێ.

لە سەروبەندی بانگەشەی هەڵبژاردن بۆ خولێکی نوێی پاڕلەمانی ئێراق، لایەنە لاوازەکان جگە لە پەلاڕێدا بردنی ڕاستییەکان و چەواشەکردنی تاکی کورد و دەنگدەری کورد، پەلاماری لایەنی زلهێزی کوردستان و ئێراقیان دەدا، و ئیدی هەریەکە و بەجۆرێکی فرتوفێڵاوی تۆمەتباری بە کوێخایەتیان دەکرد. کار گەیشتە ئەوەی لایەنی سیاسی دەرەوەی سنووری کوردستان و داگیرکەری کوردستانی باشوور خۆ هەڵقورتێنێتە نێو ئەو تەشهیرکردن و هیرشبردن و رێگریکردنانەی لە سنووری شەنگال ڕوویاندا, ئاقیبەت و دەرئەنجام وا بەرچاوییەک ڕوون بۆتەوە و هەموو ئەو بانگوسەڵا ناڕەوایانەی ڕۆژانی بانگەشە جگە لە بڵقی سەر ئاو هیچی دیکە نەبوون، رۆژگاری کوردیش هەر بە درەوشانەوەی خۆرەکەی خۆی مایەوە.

گەرەکە لێرەوە هەڵوەستەیەک بکەین و کەمێک شرۆڤەی سەردەمیانە و دیفاکتۆیی نێودەوڵەتی و هەرێمایەتی بکەین بە خودی ئەو ڕووداوانەی لە کوردستانی باشوور دەگوزەرێ و پەنجە بخەینە سەر ڕاستی و دروستی کە هەمیشە لەو ڕوانگەیەوە هەڵدەقوڵێ. بەش بەحاڵی خۆم کورد بە جۆرێک ناسیونالیزمی توندڕەو دەبینم کەچی ناسیۆنالیزمی خەڵک بە شۆڤێنیزم دەزانێ ، هەرچەندە تاڵ و قورسە کە

وادەیەم ، لە کاتێکدا بە خۆی هیچی لەوە کەمتر نییە، کە هەرگیز ئامادە نییە کەمێک سازشی لە سەر بکات و بێتە خوارێ لەو مکووڕبوونەی خۆی، و بەرچاو ڕوونییەکی یاسا نێودەوڵەتییەکان لە بەرچاو بگرێ.

دیقەت بدەن، کورد زۆر لای ئاساییە عارەب بیست و یەوەندە دەوڵەتە و زیاتریش بن، لە هزر و بیری خۆیشیدا وا لێکدانەوە و شرۆڤە دەکات وڵاتانی عارەبی بەرەو دابەشبوونی زیتریش دەبات و گرەو لە سەر دابەشبوونی لیبیا و سوریا و ئێراق و یەمەن دەکات کە ئێستا ئاڵۆزی و گرفت و کێشەیان تێدایە، شرۆڤەکانی لەو ئاستەدا چەق نابەستە و پەل بۆ ئایندەی نزیکیش دەبات و باس لە دابەشبوونی ئێران و تورکیا دەکات، ئەمانە جگە لە خەیاڵ و لێکدانەوەی چەواشەکاریانە و نادروست و ناسەردەمیانە هیچی دیکە نین، هاوکات گەمەکردنیشە بە سەوزی تاکی کورد و فریودانیان، لە بەرامبەردا کوێرانە وا بە خۆی بە ڕەوای دەزانێ لە مەڕاتییەوە تا دوورگەی خەرج ئیمبراتۆرییەتیک پێک دەهێنی و هەموو جیهان بکەوێتە ژێر ڕکێفییەوە بە زلهێزەکانی دونیاوە، بێ ئاگا لەوەی کە لە ڕووی ئابوورییەوە ئەم ناوچە هەستیارترین و دەوڵەمەندترین دەوڵەت دەبێ لە جیهاندا، وەک لایەنی سەربازیش کورد گەلێکی ئازان و پێشمەرگە بە جیهانی سەلماند کە چ هێزێکی شەڕکەرە، ئەوە نەبێ کورد تەنها لەم سەردەمەدا وا چەلەنگ و بوێر بووبێ ، بەڵکو لە سەردەمی زێنەفۆنەوە ئەم لایەنە دەرکەوتووە. ئەم یەک دەوڵەتە گەورەییەی کورد کە هەندە لایەن بانگەشەی بۆ دەکەن جگە لە خەیاڵ بڵاوی و فریودان و بە کوشتدانی ڕۆڵەکانی ئەم سەردەمە هیچی دیکە نین، و هیچ ئامانج و مەبەستێک بە دەست ناهێنن، و ناکرێنە چوارچێوەی ستراتیژی هیچ بزوتنەوەیەکی رزگاریخوازی کوردستان. دەرئەنجامە بەراییەکان لمەزی ئەوانەی کوتایەوە کە هەرەشەی لە باربردنی هەرێمی کوردستانی باشوور دروشمیان بوو.

دوای ڕاپەڕینی بەهاری ١٩٩١ و لەو ڕۆژگارانەدا لە سنووری سلێمانی وا خەڵکی تەنگەیەنرا بوون کە ئەتەنەمی داخوازییەکی کەن باو و بە سەرچووە و گاڵتەیان بە هەڵگرانی و بە بەدەستهێنەرانی ئەو مافە دەکرد، کەچی دروێنەی ئەم گاڵتەجاڕییە شانزەی ئۆکتۆبەر بوو، گەرەکە بڵێین نە من و نە هەموو ئەوانەی بە بیروباوەڕێکی یەقین و چەسپاوەوە کە هەگر و ئینتیما و ئاشقی ئەو خەرە زەردەن کە ئاوابوون لە نیشتیمانی کورد نازانە وا گێشکراون، هێرش و پەلاماردان و قسە نەشیاو و هەجوو و جنێویان لە ببارە، کە ئەو جۆرە

پەلاماردانانە سانایە و بە هەموو کەسە دەکرێ، وەلێ حیکمەت و عەقڵانییەت و ئاشتی ویستی و سەرکەوتن بە هەموو کەس و گروپ و لایەنێک ناکرێ... بۆیە چاوەنواڕی توندی و پەلاماردانمان لێ مەکەن... کەچی لە بەرامبەردا لە ماوەی بانگەشەکەدا نەیارانی هەڵگرانی ئەو پەیامە هێمنانە بەنیمان چیانکرد و حاڵەتەکەیان گەیاندە مریشکە ڕەش، گەر کەسێک و سەرۆکێک بە حیکمەت و عەقڵانییەت و هێمنییەوە کۆنترۆڵی دۆخەکەی نەکردبا کە کوردانە و کوردپەروەری و کوردایەتی و کوردستان خۆشەویستی بوو، لەو پەڕی ئارامي و دان بەخۆدا گرتن دەرکەوتن کە نەیار و ڕەقیبانی دڕاندەر ئاگری بن کایەکەیان پوکایەوە و مەرامەکان سەری نەگرت، کە جگە لەو پەلامارە ناوخۆییانە دەیانویست لە ڕێی شەنگال و بە فیتی قەندیل و ئەودیوی قەندیلەوە فیتنە و ئاشوبێکی تر بخوڵقێنن، ئێستا سەرکەوتوو بووی زێرینە بە هەموو ئەوانە دەڵێن ئەرێ سەندوقەکانی دەنگدان و گەڵەکۆمەکەی خۆتان لێ دیارە؟

کورد بە گشتی زۆر زۆر ئاسوودە و دڵخۆش بوو کاتێک شەست دەوڵەت لە هاوپەیمانێتێکی نێودەوڵەتیدا بە زەبری هێز سوپا داگیرکەرەکەی سەددامی لە دەوڵەتی کوێت وەدەرنا، کەچی لای گوناه و تاوان و کوفرە ئەو هاوپەیمانییە نێودەوڵەتییە یان هاوشێوەی ئەوە بۆ پاککردنەوە و ئازادکردنەوەی قەندیل بگیرێتەبەر، با بە هەڵچوون و سۆزەوە وەڵامت نەبێ و دیقەتی ئەم ژانرە نەدەی، عەقڵانییەت و سیاسیانە و یاساییانە و سەردەمیانە بیربکەینەوە، هەروەک پێشتریش باسمکرد، ئاخۆ کورد خاوەن ئەو لۆبییە گەورە و دیپلۆماسیتە نێودەوڵەتییەیە کە بتوانێت نەخشەی چوار دەوڵەت بگۆڕێت، ئەمە نەک خەیاڵە بگرە لەو دیو دیوارە کۆنکرێتییەکانی خەیاڵیشەوەیە، با چیتر خەیاڵ پڵاوی بیر نەکەینەوە و فریودانی تاکی کورد بەس بێت، با بڕوامان وا بێت لە چوارچێوەی ئەم وڵاتانەدا بتوانین مافەکانمان دەستەبەر بکەین و بۆ ئەو مەبەستە تێ بکۆشین، پاشان کە زەمەن رێی خۆش کرد هەر پارچەیەک لەو چوار پارچەیەی کوردستان بۆ خۆی دەوڵەت بوونی خۆی جاڕ بدات، لەرێوە دەبینە چەند دەوڵەتێک نەک ئیمبراتۆڕییەتێک، گرینگە ئەو کات سەددامیانە بیر نەکەینەوە و یەکدی داگیر ناکەین.

نها نە دەوڵەتین نە هیچ، ئەوەی هەیە کوردستانی باشور لە چوارچێوەی هەرێمێکی دانپێدا نراو خودان کیانێکە، و هیوا و ئومێدی چل ملیۆن مرۆڤی بێ مافی نەتەوەییە، کەچی بە ناوی بزاڤی رزگاریخوازییەوە ناو بە ناو و لێرە و لەوێوە پەلاماری دەدرێت و ڕۆڵەکانی شەهید دەکرێ، هەر یەکە و بە جۆرێک لە جۆرەکان و لە

قەڵێک لەو قەڵانەی چواردەوریەوە.. دەربارەی شەڕی برا کوژیش، پێشتریش زۆر لەلای ئەمە ئاسایی بوو کە ئەستایش هەروایە وەاتە عارەبییەکان بەگژ یەکدا بچنەوە و سوپا بنێرنە سەر یەکدی، ئا ئەوە بە شەڕەی برا کوژی نازانن، کەچی ئەوەی لیرە ڕوودەدا بە ناوی برا کوشتن هاژوهوش دەخوڕقێندرێ، کەچی بە خۆیشی بە ڕەوای دەزانی بمکوژێ و منیش بە نوتق بم.

شتێکی دیکە کە زۆرجار سەرنج رادەکێشێ ئەوەیە هەندێ خەڵکی کاڵفام و بێ ئاگا لە دنیا وا بیر دەکەنەوە و بانگ و سەڵایشی بۆ دەدەن و دەڵێن خەڵک لە سەددام حوسێن ڕاپەڕی چۆن لە دەسەڵاتی ئێستا ڕاناپەڕێت، ئەو خەڵکە نەزان و فریودراوانە لە بیری خۆیان دەبەنەوە کە سەددام حسێن و هێزەکەی ئەو هێزە هاوپەیمانە نێودەوڵەتییە شەووەی نەکردایە، زەمینە نەدەسازا ڕاپەڕین بخوڵقێ و ئێستایش لە بن چەکمەی پێستانە و زەبر و زەنگی سەددام دەبوون و ئەو جورئەتی قسە کردنەی ئێستات نەدەبوو.

بەر لە دوماهی و ئاوابوونی ئەم نووسینە دەکارە بیژین، زۆربەی هەرە زۆری ئەوانەی لە خولی پێشووی پارلەمانی ئێراق کە ئەندام پاڵڵەمان بوون جگە لە یک دووانەکیان نەبێ کە لە بەرەی دژبەری نەتەوەیی و کوردستانی و ئەم کیانی هەرێمە دەوەستانەوە، سەر ئاو کەوتن و لە گەڵە لافاوی دەنگی دەنگدەران ڕامانەران و ملیان نا، لە زبەدانەکن نە کەس ئیرەییان پێ دەبات نە مرۆڤی کورد دیقەتیان دەدات، قەزەوونن قەزەوون.

ئەڵمانیا

١١/١٠.٢٠٢١

فلاشباک.. لە دەفتەری بیرەوەریی ڕۆژانەوە/ بەشی هەژدە.. ستیڤان

شەمزینی

بەشی هەژدە

ئازارێکی زۆر ئەچێژم لەو دیمەنەی رۆشنبیرە "جیددی" و بە حیساب سکۆلارەکانمان مەستی تەوژمێک بوون بە ناوی "ئیسلامگەرای میان□ن□و".!. من وشەی جیددیم لە نێوان دوو کەوانەدا بۆ ئەو رۆشنبیرانە بەکار بردووە. هەر چەند لام ئاشکرایە، ئەوان هەڵەی میتۆدی ئەکەن و سەرئەنجام بە شەرمەوە ئەم روانگانەی خۆیان بیر دێتەوە. لەم رۆژانە لە هۆڵی رۆشنبیریی سلێمانی لە یەکێک لە سیمینارەکاندا کاک "رێبین هەردی" یەکێک لە سیما دیارەکانی پڕۆژەی "رەهەند" بە حەماسەوە و بە بێنەوبەردەی تێزە فەلسەفییەکانی هەندێ بیرمەندی خۆرئاوایی لە هەوڵی ئەوەدا بوو، یەکگرتووی ئیسلامی و کۆی رەوتی ئیخوان لە توندڕەویی ئیسلامی جیا بکاتەوە. زیاد لەمەش بە "ریفۆرم"ی محەمەدی خاتەمی، سەرۆکی ئێران شاگەشگە ببوو، هەروەک چۆن "فۆکۆ" کاتی خۆی مەستی شۆڕشی ئێران و شاگەشگە ببوو بە "ئیمام خومەینی".

لە هەقیقەتدا، ئەمە مەترسییەکە لەلایەن رۆشنبیرانەوە دەستیپێکردووە، چۆن ئەتوانن باز بدەن بەسەر مێژوو و راستییە تالەکاندا؟. ئەم نۆرمە رۆشنبیرە کوردە کە لە ژێر کاریگەریی تێزەکانی "ئەمیل زۆلا"دان و خۆیان بە نوێنەری داوا و خەونەکانی گەنج و کۆمەڵگە ئەزانن، هەموو پلاتفۆرمیان بووە بە ئیخوانیزەی کۆمەڵگە بە گشتیی و گەنج بە تایبەتی. ئەو تێفکرینەیان ئاوکردنە ناو ئاشی ئیخوان و ئیسلامیستە توندڕەوەکانە، کە ئەیانەوێ کۆمەڵگە بگەڕێننەوە بۆ زەلکاوەکانی مێژووی تاریکی خەلافەتی ئیسلامی.

مارکس لە تێزی چوارەمی تێزەکان دەربارەی فویەرباخ ئەنووسێ "فویەرباخ لە واقیعەوە دەست بەکارئەبێ، کە ئاین ئینسانی لە زاتی خۆی دوورخستۆتەوە، لەسەر ئەم بناغەیە دنیا دابەش ئەکات بۆ دوو جۆر: دنیایەکی خەیاڵکردی ئاینی و دنیایەکی واقیعی". هێشتا رۆشنبیرە کوردەکان تەرویج بۆ جیهانی ئاینی ئەکەن، نایەنەوێ مرۆڤ لە تەڵزگەی ئاین و غەیبانییەت رزگاری ببێت، هێشتا چاوەڕێی ئەوە ئەکەن مورشیدی گشتی ئیخوان ببێتە "مارتن لۆسەر" و ریفۆرمی ئاینی لە ئیسلامدا بکا!! ئەو ریفۆرمەی پێش چەندان سەدە موعتەزیلە نەیانتوانی ئەنجامی بدەن و لە بەرانبەر رەوتی حەنبەلییەکاندا بەزین. بڵاوکردنەوەی ئەم جۆرە تێزانە باوەشێنکردنی خەونی قووڵی مرۆڤی کوردە تاکو هۆشیاریی ماتریالیستی بەرپێی رۆشن نەکاتەوە.

محەمەد عابد ئەلجابری، بیرمەندی عەرەب ئەنووسێ “ماتریالیزمی مێژوویی لە شیکردنەوەی مێژوودا لەو فۆرمە گشتییەدا وێنا ئەکرێت کە خەڵک خۆیان دروستکەری مێژووی خۆیانن”. ئەمە دروستترین پێناسەیە بۆ دیدی ماتریالیستی، بەڵام رۆشنبیرانی ئێمە هێشتا مجامەلەی ئەوانە ئەکەن پێیانوای□ م□ر□ق کائینێکی بێدەسەڵاتی خودایە، لە کاتێکدا من لەو هەموو دەسەڵاتەی مر□ق ئ□ترسم، کە خەریکە جەرگی کەون هەڵدەکۆڵێ. بەهەرحاڵ پێموایە رۆشنبیرانی کورد ئەبێت بە خۆیاندا بچنەوە و چاو بگێڕننەوە بە تەرح و روانگەکانی خۆیاندا.

ئێستا ئەڕۆم بۆ بارەگای حزب بزانم تا چەند ئەو هەواڵە راستە کە لە بوومەلەرزەکەی پێرێی شاری ئەستەمبوڵ هەردوو هاوڕێ “ئیسماعیل – مهاباد” ژیانیان لە دەستداوە؟. هیوادارم هەواڵەکە راست نەبێ، چوونکە جیا لەوەی دوو هاوڕێی زۆر نزیکن، دوو کۆمۆنیستی چالاک و نموونەی دوو ئینسانی ئازادیخواز بوون. تەلەفزیۆنی پەکەکە باس لەوە ئەکات دەیان هەزار کەس بوونەتە قوربانی لەو رووداوەدا کە ژمارەیەک لەوانە کوردی عێراقن.

ئەڕۆم سۆراخێک ئەکەم….

18-8-1999

تێبینی: ئەم بەشە لە لاپەڕە 64-61 کتێبی “فلاشباک”چاپ و بڵاوکراوەتەوە. کتێبەکەش لە سەرەتای ساڵی 2017 چاپ بووە

چیرۆک بۆ منداڵان.. لانە و دەستەکانی دایکی.. نووسینی: رەزا شوان

گوڵناز و شاباز، کچێکی جوانکیلەی نۆ مانگانیان هەبوو.

ناوی “لانە” بوو.

رۆژێکی هاوین، شاباز وەک رۆژانی تر زوو لە خەو هەڵسا. دوای نان خواردن، چوو بۆ سەر کارەکەی. گوڵناز خانیش تەشتێ هەویری

شێلا بۆ ئەوەی بیکات بە نان.
دوای نیوەڕۆی ئەو ڕۆژە، لانەی تێر شیر کرد. تاوێک هەڵیپەڕاند و یاریی لەگەڵدا کرد. ئینجا خستییە ناو لانکەکەی، لەگەڵ راژەنیندا لایلایەی بۆ دەکرد. لانە خەوی لێکەوت.
گوڵناز خان تەنوورەکەی داخست. سەبەتەیەک نان و کولێرە بە کونجیی جوانی کرد. وەک هەموو جارێک کە نانی دەکرد، چوار نان و سێ کولێرەی جیاکردەوە. کە بیبات بۆ نەنە گوڵچین، پیرەژنێکی هەژار و بێکەس بوو. مالەکەی لە ئەوسەری کۆڵانی□ک□یان بوو.
گوڵناز خان: ئەم نان و کولێرانە دەبەم بۆ نەنە گوڵچین، زوو دەگەڕێمەوە، پێش ئەوەی کە لانە لە خەو هەڵبسێت.
گۆڵناز خان چوو بۆ مال□ی نەنە گوڵچین. هەر لە بەردەم دەرگای مال□ک□یدا، نانەکانی داێی. ماوەیەکی کەم پێکەوە وەستان. لەم کاتەدا، دەنگی هۆڕینی ئۆتۆمبێلی ئاگرکوژێنەوە هات. گوڵناز خان دڵی داخورپا و ترسا. نەنە گوڵچین هەستی پێکرد.
نەنە گوڵچین: کچم دڵت نەترسێ. ئەمە شارە و زۆر شت تێیدا روودەدات، لەوانەیە ئاگر لە پووش و پەڵاش بەربووبێت.
لەم کاتەدا، دوو ئۆتۆمبێلی ئاگرکۆژێنەوە و ئۆتۆمبێلێکی فریاکەوتن (ئەمبوڵانس) بە بەردەمیاندا تێپەڕین. خەڵکیش بە دوایاندا رایان کرد. گوڵنازیش لەگەڵ خەڵکەکەدا رایکرد. لە دوورەوە بینی ئاگر و دوکەڵ لە خانووەکەیانەوە بەرزبوونەتەوە. کە گەیشتە بەردەم مالەکەیان، پڕ بە دەم هاواری کرد: کچەکەم.. ئەی هاوار کچەکەم. تەکانیدا کە بچێتە ژوورەوە، پیاوانی ئاگرکوژێنەوە، گرتیان و پێیان وت: نەڕۆی دەسووتێی.
گۆڵناز خان خۆی لە دەستیان راپسکاند و بەناو گڕی ئاگر و چڕه دوک□□□دا خۆی گەیاندە لای لانکەکەی لانە. خۆشبەختانە ئاگرەکە نەگەیشتبووە ژوورەکەی لانە. زۆر بە خێرایی لانەی لە لانکەکەی دەرهنا. بە خێرایتریش بەتانییەکی لە ئاو ه□ک□شا و ئاڵاندی بە لانەوە و گرتی بە باوەشییەوە. بەناو ئاگرەکەدا هاتە دەرەوە. لانە هیچی لێنەهاتبوو. بەڵام دەستەکانی گوڵناز خان زۆر سووتابوون.
ژنانی هاوسێیان لانەیان لە گوڵناز خان وەرگرت. ئۆتۆمبێلی فریاکەوتنەکەش، یەکسەر گوڵناز خانی بۆ نەخۆشخانە برد. پیاوانی ئاگرکوژێنەوە ئاگرەکەیان گوژاندەوە.

دوای دو هەفتە لە تیمارکردن، گوڵناز خان لە نەخۆشخانە دەرچوو. بەڵام شوێنەواری سووتاوییەکە بە دەستەکانییەوە دیاربوو. پێستی دەستەکانی سوور و کورژەوە ببوون.

گوڵناز خان: بە لامەوە گرنگ ئەوەیە، کە لانەی کچم لە سووتان رزگارکرد و هیچی لێنەهاتووە.
تەمەنی لانە بوو بە نۆ ساڵ، لە پۆلی چوارەمی قوتابخانەی بنەڕەتیدا بوو. تا ئەو رۆژە لە دایکی نەپرسیبوو، کە بۆچی دەستەکانی سوورهەڵگەڕاو و هەڵقرچاون. دایکیشی ئەوەی بە خەیاڵیدا دەهات، کە رۆژێک لە رۆژان، لانە پرسیاری ناشیرینی دەستەکانی لێبکات.
لانە: دایکە پێستی دەستەکانت بۆ سورهەڵگەڕاو و ناشیرینن؟
گوڵناز خان کە رۆژی ئاگر بەربوون لە ماڵەکەیانی هاتەوە بیر و بەرچاوی، کە چۆن لەناو ئاگر و دوکەڵدا لانەی جگەرگۆشەی لە سووتان رزگارکرد. تەزوو بە لەشیدا هات و هەناسەیەک قووڵی هەڵکێشا و چاوەکانی پڕبوون لە فرمێسک.
لانە: دایکە وابزانم بە هەڵە ئەم پرسیارەم لێتکرد. بۆ چاوەکانت پڕبوونە لە فرمێسک؟
گوڵناز خان: نا کچی شیرینم. ئێستا بۆت دەگێڕمەوە، دەستەکانم بۆ وا ناشیرینن. دەستەکانم سپی و جوان و خڕپانە بوون. وەک ئێستا پێستەکەی سوورهەڵگەڕا و چرچ و ناشیرین نەبوون.. بەسەرهاتی سووتانی ماڵەکەیان و چۆنێتی رزگارکردنی و سووتانی دەستەکانی بۆ گێڕایەوە.
لانە کە چیرۆکی سووتانی دەستەکانی دایکی زانی، گریا و چاوە گەشەکانی پڕبوون لە فرمێسک. باوەشی بە دایکیدا کرد و تێر روومەتەکانی و دەستەکانی ماچ کرد.
لانە: دایکە گیان، لێم ببوورە. لە ئەمڕۆوە دەستەکانی تۆ، جوانترین دەستی دایکن لە جیهاندا. ئەم دەستانەی تۆ منیان لە سووتان رزگارکرد.

(*) منداڵە خۆشەویستەکانی کوردستان، ئەمە بەسەرهاتێکی راستی نییە. داڕشتنی زادەی بیر و خەیاڵی خۆمە. مەبەستم لەم چیرۆکە، دڵسۆزی و قوربانیدانی دایکانە. کە ئامادەن گیانی خۆشیان لە پێناوی منداڵەکانیاندا ببەخشن.
سوید: ٢٠٢١

پەیکەرێک لە سەراب.. شیعر/ کاوە عوسمان عومەر

(١)
زیاتر لە دوری با،
زیاتر لەگەیشتنی باڵە ڕەشەکانی..
پەلەوەرەکانی مەرگ،،،
زیاتر لە ناڕۆشنی..
تابلەی پرسیارەکان،
زیاتر لە کوژانەوەی مەمی فرمێسک..
زیاتر لە سەرەتای شەو،،
بیرت ئەکەم،

(٢)
ژیان پشویەکی پێشوەختە،
دوای ماندوبوونی ڕۆح..
بە عیشقی زێ،،
نیشانەگرتنی…
تیرە قوڕقوشمیەکانی بارانە،
لە ئاوێنەی ڕەشی درزبووی زەمەن،،
(٣)
فرمێسکێکی درەختکی تینوو..
بە درەنگە وەرزی وشکەساڵی عیشق،،
بەم بخەرە نامە بەری…
پایزێکی سەرا بپۆش،،،
دەنیا بە، لەگەڵ وەرینی..
پروشەکانی یادەوەریت،،
ئەگاتە نێو دەستی شەختەی..
پەیکەری غوربەت
(٤)
لە بەشایی چوون و نەچوون،،
بوون و نەبوون،
ئەمێنەوە، تا ئەبەد،،،

چی بەندەرێ ، جێم هێشتوە،،،
ئەگا تە تۆ؟
چی کێڵگە ڕەوشەنی..
بێستانی سپی شەوە ،،
بۆت نا بێتە دارستانێ،،
لە شیعرە چرۆ؟
(٥)
نە زوو ، نە درەنگ،
کەسی تر ناگات،
بۆ دروێنەوەی..
گوڵە گەنمەکانی مانا ،
دەرگا داخە..
لە تارمایەکانی دوای شنەبای..
تەنیایی خۆت،،،
دڵنیابە ، نە سبەینێ،
نە سەدان سبەی..
کەس ناگاتە جێ..
گوڵدانێکە،
چاوەڕوانی،،
پڕ لە خونچەی ئەرخەوانی فرمێسک،،
دڵۆپە خوێنی شیعرە،،
لە دڵەوە بۆی ئەڕژێ

(٦)
پوشو پەڵاشی ئارامی دڵی هاتوەکانی سوتان
ئاگرستانی پرسیاری ئەزەل،،
لە ژێر مۆمی خۆرئاوابوونێک،،
وەک چاوی ڕەشی مەرگ،،
ڕەهایی ئەو شتانەی ،،
لە کەشتی خودی خۆمانا باریان ئەکەین،،
بۆ ئەودیو قەراخ ڕوباری ..
ئێسک و پروسکی ڕۆژە بابردوەکان.
(٧)
شاریش دەبرێ،
گوزەرکردوانی،،
نێو تەپ و تۆز… و…
بێ دەنگی دوای جەنگ،

هەژارەکان، خۆڵەمێشی …
خاکی هەزار شەوە خوێن،،
لێوان لێو بە بە بەردی کات،
خاچی ڕەشی جەستەی خۆیان،،
لە کوڵناوە،،
بەرەو دەروازە تەمتومانی ..
نیشتمان..و..
نانیشتمان،،،
(٨)
لە نەگەڕانەوەی زەریا،،
بۆ بیابانی جەستە..
لە بیرچوونی دیواری ڕابردوو،،
بۆ ترپەی دڵی کاتژمێر،،
وشەیەکیش ناڵێم، تەنها..
تابلۆی پەیکەرێک،،،
لە سەراب ئەبم بۆت.

..………………………………………………………………
وێنەکە کارێکی هونەری فۆتۆگرافەری ئێرلەندی
(Brands Amon)
بە سوپاسەوە لە پەیجی فەرمی خۆی وەرگیراوە

شەترەنج.. شیعر: روزبە بمانی.. وەرگێڕانی: پشکۆ ناکام

ئاواز : داریوش

“““““““““““““

دوای نمایشەکە ، سەیرم کە

وەک شەترنجی زەمانە

هەر کەس وەک ” داش”ێ

لەم یارییەیا ئەمێنێ

یەکێ وەک ئێمە پیادەیە

یەکێ سەدساڵ سوارەیە

نەفەرێ خوێن ئەدۆشێ

یەکێ خاوەنی دوو قەڵا

لایەک هەموو ڕەش

لەیەک هەموو سپین

ڕوو بە ڕووی یەکتر

تەمەنی ئێمەیان هەیە

بۆ یاری کردن

لە سەرەتای یارییەوە

لە ماڵی تۆ و من

ل□ بەر دەم ئەسپی دوژمن

ئەو هەموو سەربازە ڕائەگرن

ببینە ، یاری ئەمڕۆ

لە نێوانی” شا ” و وەزیر

ئێستا بێ جوڵە

لە پشتمانەوە سەنگەر ئەگرن

تاج و تەختی “شا”ی دوێنێ

لە قەڵاکەیا ، نامێنن

بە خەیاڵیان ئەم تاجە

بۆ هەمیشە وا لە سەریان

لە بیریا چووە ئەو" شا" یەی

بەسەد " داش " نەیدۆڕان

تاجی سەری بەدەستی

لەشکری " پیادە " فڕێ دا

ئەوەی یارییەکە بە ئێمە ئەیا

ئەوەیە کە " داش " لێئەکاتەوە

ئەوەیە نە شا ، نە سەرباز

نە سپی ، نە ڕەشە

دوای نمایشەکە سەیرم کە

کچە کتێب دزەکە.. شەماڵ بارەوانی

ڕۆمانێکی قەبارە مەزنی٦٥٠لاپەڕەیی- خەیال□ی- مێژوویی(مارکۆس زۆساک) نووسەرو ڕۆماننووسی ئستورالیەو یەکەم چاپی لەسال□ی٢٠٠٥لێ بڵاوبووەو لەسال□ی ٢٠١٣، فیلمێکی سینەمایی هەر بەهەمان ناونیشان لێ بەرهەم هێندرا، توانی چەندین خەڵات بەدەست بێنێت و بەپێی لیستی ڕۆژنامەی(نیویورک تایمز) بۆ ماوەی٢٣٠هەفتە، ژمارە پێوانەی لە پڕفرۆشترین تۆمارکردووەو پڕفرۆشترین ڕۆمان بووە،
ڕوداوەکانی ناو دوو توێی ئەو ڕۆمانە باس لەتاریکترینی قوناغی ژیان و چرکەساتی مێژووی مرۆڤایەتی دەکات، سەردەمی دەسەڵاتدارێتی نازیەکان و حوکمی هیتلەر،لەکاتی دووەم جەنگی جیهانیدا،لەئەڵمانیا، ئەو کاتەی تەواوی ئەڵمانیا، سیستەمێکی دیکتاتۆرانەی تۆتالیتارانەی نازیزمانەی پۆلیسی و قەمعی بەڕێوەی دەبات و بیری ڕەگەزپەرستی لەترۆپکدایەو کابوسی هەژاری و دێوەزمەی

برسیەتی تەنگی بەژیانی خەڵک هەڵچنیوەو تارمایی تەمی ترسی نازیەکان هەموو لایەکی ژیانی تەنیوەو خەڵکی بەدەست دەیان موعانات و، نەهامەتیەکانی جەنگەوە دەناڵێنن و خەم و ئازارو تراژیدیاکانی ژیان لەسایەی جەنگدا گیانیان دەهاڕێت، ئەو جەنگەی کەسایەتی و دەروونی ڕوخاندوون و هەموو بونی تێک و پێکی شکاندوون و ژیانێکی پڕ لە کابوساوی لەگەڵ دەنگی فڕۆکەو تەقەی جەنگ و بوردومانە یەک لەدوای یەکەکان بەڕێدەکەن،جەنگێک جەستەی وڵات و مرۆڤەکانی پارچە پارچەکردووەو دەیان و سەدان هەزار مرۆڤ دەبن بە قوربانی و سوتەمەنی ئاگرە بە ئامانەکەی، بەو شێوەیە خەڵکی لەگەڵ ترس و مەرگ، لەگەڵ تراژیدیاو نەهامەتی و ئازارەکان ژیانێکی کەڵەمەرگانە بەڕێدەکەن،ئاسمانی ئەڵمانیا، تەمی بیری ڕاسیزم و ڕەگەزپەرستی دایپۆشیوەو جووەکان توشی چەوساندنەوەو ئیبادەو کۆمەڵکوژی دەبنەوە لەلایان نازیەکانەوە، هیچ ئاسۆیەک و ئومێدێک و دەروازەیەک نییە بە قورتاربوون و چوونە دەر لەو دۆخە دۆزەخیە، تا ئەو کاتی لەساڵی١٩٤٥، ئەمریکیەکان دێنە ناو ئەڵمانیاو نازیەت شکست دێنێت و بتی هیتلەر بە هەتاهەتایە دەکەوێت و کابوسی نازیزم لەناو دەچێت و تاریکایی و تەمی دەمارگیری و دەگەزپەرستی و دەسەڵاتی دیکتاتۆرانە،لەئەڵمانیا، ئاوا دەبێت و بەیەکجاری ون دەبێت، لەو ڕۆمانە، مەرگ گێڕەڕەوە(راوی)ڕووداوەکانە، پاڵەوانی «کچە کتێب دزەکە».

(لیزل) کچێکی تەمەن نۆساڵانەو حوکومەتی نازی بەبیانوی ئەوەی دایک و باوکی شیوعین، لەگەڵ براکەی کە دواتر دەمرێت، لیزل و براکەی لەدایک و باوکی دەسێنێت و خانەوادەیەکی هەژار، خانەوادەی هەبەرمان، پێک دێن لە (هانز هەبرمان) و (روزا)ی هاوسەری، وەک کچی خۆیان تەبەنیان دەکەن و لەخۆیاندەگرن ژیاندەکات، ئەوخانەوادەی لەژیانێکی پڕ لە ترس و قەڵەق و نیگەرانیدا دەژین، بەهۆی دەسەڵاتی نازیەکانەوە، ئەو کاتەی(ماکس)جو دێت و لەترسی ڕاوەدونانی نازیزمەکان خۆی لەژێرزەمینی ماڵەکەی ئەوان حەشاردەدات، قوەی ترسەکەیان دەقات خەستردەبێت و هەندەیتر مەتەکەی ترس لە نازیەت باڵیان بەسەردا دەکێشێت، ئەو نازیەتەی هەرچی کتێبە کە لەگەڵ بیری نازیزمدا ناگونجێت هەموویان کۆدەکاتەوەو گڕیان تێبەردەدات و دەیانسوتێنێت و خوێندنەوەی هەر کتێبێک، جگە لەکتێبەکانی حیزبی نازی وەکو کفرێکی ئاشکراو دەرچوون لە یاسای نازیەت و سەرپێچیکردنی بڕیارەکانی هیتلەرو تاوانێکی گەورە ئەژماردەکرێت و خوێنەرەکەی بەتوندترین شێوە سزادەدرێت، هەموو خەڵکی لەژێر هەڕەشەوهێزو فشار ناچاردەکات ئاڵای نازیزم لەماڵەکانیان

ه□بواسن، مناڵەکان لەقوتابخانە درووشمی نازیزیەت ب□ن□وەو هەموان بە ئایدیۆلۆجیەتی نازیزم تەلقین دەدرێن و بەو بیرە ڕەگەز پەرستانەو فاشیانەگۆشدەکرێن و فێری دەمارگیری و □□ق و توندو تیژی دەکرێن و دەروونی پاکیان دەشوێندرێت و دەکرێن بە خزمەتکارو جێ بەجێکاری ئارەزو ئەجێندای نازیزم،

لیزیل، ئەوکاتەی ماکس دێت،ماگس جو، گەشتی خوێندنەوەو چوونە نێو دنیای کتێب و تێکەڵبوونی ئەو بەکتێب دەست پێدەکات و کتێبگەلێک دەخوێنێتەوە، کە لەگەڵ ئاست و تەمەنەکەی ئەو ناگونجێت،هەر لێرەشەوەیە گەشتی دزینی کتێبی لیزیل دەستپێدەکات و نازناوی کچەکتێب دزەکە وەردەگرێت و ئەو هەر کتێبێک کە دەیدزێت و دوای ئەوەی کە دەخوێنێتەوە، دەیگەڕێنێتەوە بۆ شوێنی خۆی،

من لێرەوە کۆتایی بەگێڕانەوەی چیرۆکەکانی ڕۆمانەکە دێنم و پاشماوەو تەواوی ڕوودا□□کان و هەرچیترو ئەوەیتری ماوە، بۆخوێنەر خۆی جێ دێڵم بڕوات چیرۆک و بەسەرهاتی ڕۆمانەکە تەواوبکات، تاوەکو بزانێت لەئەنجامدا چیرۆکی ژیانی لیزل و هانز، ڕۆزا، دایک و باوکی ڕاستب□قینەی، هاوڕێکانی(ماکس ، و ڕۆدی) و دۆخی ژیان، بەکوێ دەگات و چی لێدێت.

..

شەماڵ بارەوانی

ئازار و مەینەتییەکانی مر□قبوون لە کۆمەڵە چیڕۆکی ” نۆبەرەی مەرگم دیت” ی دڵشاد کاوانی.. میدیا خۆشناو

کتێبی (نۆبەرەی مەرگم دیت) خۆی لە بیست و سێ چیڕۆکی فانتازی مێژوویی و ئایینی و فەلسەفی وتراژیدی تاک و شیوەنی مر□قایەتی دەبینێتەوە .

هەڵبەتە خوێندنەوەی هەر کتێبک ، بە پێی جیاوازی گۆشەنیگاکان،

دەتوانرێ ، دەیەها و سەدەها ، تێڕوانینی لێ هەڵبهێنجرێت.
هەمیشە گوتوومە، بە خوێندنەوەی هەر کتێبێک ، پێویستە خوێنەر وازلە شتی سادەو بە ئاسانی گەیشتن بەوەی دەیهەوێت بهێنێت، بەڵکوو ، پێویستە لە دیووی دووەمی نووسینەکە بکۆڵێتەوە ماندوو بێت.

خۆشبەختانە (نەبەردەی مەرگم دیت) ، پڕە لە کەد و
شتی شاراوە کە خوێنەر پەرۆش و ماندوو دەکات، ماندووبوون بەمانا سستبوون و بێزاربوونی نا ، بەڵکوو ، بەمانای باڵایی نووسەر و پەرۆشی خوێنەری بە سەلیقەو لێهاتوو.

ــــ ئەو لایەنە باشانەی کە من لە “نەبەردەی مەرگم دیت “بینیم

١ – شینی نووسەر بەمرۆڤایەتی: تۆی خوێنەر کاتێ نەبەردەی مەرگم دیت ، دەخوێنیتەوە، هەست بە ژان و ئێشێکی ڕۆحی دەکەیت، کە ڕادەچڵەکێی ، بە مەینەتەکانی کۆمەڵگە و پیاو سالاری و هەژاری، کوشتن و قڕکردن و پڕکردنەوەی ئازارێک بە ئازارێکیتر بە گەیشتن بە خۆشبەختی.

٢ ـ فەلسەفەی قووڵ: هەمیشە لە نووسینەکانی نووسەر و چیرۆکنووس ” دەشاد کاوانی” هەست بە قووڵییەکی زۆری فکری دەکەیت ، هیچ کات مانای شتەکانت وەها بە ئاسانی نادات بە دەستەوە، دەیەوێت خوێنەر ، بەشێکی گەورە بێت لە نووسینەکانی و دەتباتە جیهانێک، تا شتەکان نەدۆزیتەوە ، ناتوانی بێیتەوە جیهانی حەقیقی.

٣ – وروژاندنی بابەتی هەستیار: زۆرجار لە کۆمەڵگەی ئێمە، ناتوانین وەها بە ئاسانی باسی شتگەلێک بکەین ، بەتایبەتی لە مەسەلەی ئایین بەڵام نووسەر زۆر لێهاتوانە بە قەڵەمەکەی کۆت و بەندی شکاندووە ئەوەتا ، لە چیرۆکی هەشتی ” ئیمپراتۆریای ژن” کە باس لەوە دەکات، ژنان پێویستە بەنەدەر و کۆتایی بە پیاوسالاری بهێنرێت، جیهانێکە دەکات بە هی ژن دوور لە نێرینە ، لە دەربڕینەکا دەڵێت” خوداش ناچار بوو یەکێک لەوانە بکات پێغەرێکی ژن و بە زمانی ژن بدووێ.”!!

٤ – ڕۆح بە بەرداکردنی نووسین : بە نووسەرێک کە ئازاری کۆمەڵگە دەنووسێتەوە، ڕەنگە شتێکی قورس نەبێت ، تۆ و منێکی خوێنەر هەست نەکەین، کە دەربڕین و چیرۆکەکانی هەتا وشە بە وشەی نێو کتێبەکە بە خۆی ڕۆحەکە، ئەوەتا لە چیرۆکی پانزەی ” هەرگیز پاشگەز نابمەوە” لە دێڕەکانی کۆتاییدا دەڵێت ” خوێنی سنگ و دڵە بە سەوزەکەی نەورۆز و سوور و مێشکی کاوەی دەسەز ، لەگەڵ خوێنی دامەنی

پاکی نیشتمان بەیەکەوە ڕژانە سەرخاک، لەگەڵ گریانی خاک بوو بە جۆگەڵەیەک و پاشان بوو بە دەریا ، سەربازەکانی تێدا خنکاند و دەرگا پۆڵاینەکانی شکاند”.

٥ – درووستکردنی خوێنەری باڵا: یەکێک لەو خاڵە گرنگانەی کە من لەو چیرۆکانە بەدیم کرد ، ئەوەبوو، دەشێ خوێنەرێکی ئاسایی بکاتە خوێنەرێکی سەخت و باڵا ڕوانین، مەحاڵە تۆ کتێبی دەشاد کاوانی بخوێنیتەوە ، کەچی سێ جار بیری لێ نەکەیتەوە.

جیهانبینی ، لەم کۆمەڵە چیرۆکە ، بەڕای من زیاتر ئاشنات دەکات، بە ئێشی مرۆڤایەتی، قووڵبوونەوەیەکی سەخت و تێگەیشتن لە ئایین و فەلسەفە وەک خۆی، ئەوەی زۆر گرنگە، واقیعی ڕەشی کۆمەڵگەی لە ڕێگای فانتازیا بە شێوازێکی ئەدەبی بۆ خوێنەر دەگەیەنێت.

لە کۆی ئەو چیرۆکانەی کە خوێندمەوە، چەند دانەیەکیان لای من زۆرتر سەرنجڕاکێش و بەچێژ بوون ئەمانە بوون.

لەوانە:

ـ منداڵەکانی ئاگر.

ـ تارای بووکی ئاشتی.

ـ ماری ڕەش و داپیرەی ڕەش.

ـ هەرگیز پاشگەز نابمەوە.

ـ نووسەری چاو پێڕاو.

ـ دادگا.

لە کۆتاییدا ، هیوای سەرکەوتن بۆ چیرۆکنووس و ڕۆمانووس م. دەشاد کاوانی دەخوازم.

بە هیوام بە هەمیشە قەڵەمەکەی ئازارەکانی کۆمەڵگە بنووسێتەوە، وەک چۆن هەر بۆ ئەمەش وایکردووە ، جیاواز بێت لە هەر نووسەرێکیتر.

میدیا خۆشناو

هەڵبژاردن پێڕسەیەک بە

باشترکردنی ژیانی خەڵک، یان پڕۆسەیەک بۆ بزنس و سەرمایەگوزاری !؟

تاهیر عیسا

دوای دوو ڕۆژی تر، بە چەندین جارو جارێکی تر، گەمەی کۆمەڵێک دزو مافیای بێ مۆڕاڵی هەتا سەر ئیسکان، بێمۆڕاڵ و بێ ئەخلاق، لەژێر ناوی گەمەی پڕ لە گاڵتەجاڕئاسای هەڵبژاردندا، دووبارەدەکرێتەوە!
کە ئینسان زەحمەتە بتوانێت لەناو ئەم هەموو بۆگەناو و زێرابیە پیسانەدا، لەنێوان ئەو هەموو ڤایرۆسە کوشندانەی کۆمەڵگادا، کامیان بەخراپ و کامیان بە خراپترو کامیشیان بە خرپترینەکان بزانێت، هەتا لانی کەم بتوانێت، خراپەکان هەڵبژێرێت و لە خراپترو خراپترینەکانیش پارێز و دوورەپەرێزی بکات!
کۆمەڵێک بێمۆڕاڵی بەمەعنای وشەکە خۆی، یان شەعبیانەتر، بێئەخلاقی سیاسیی و ویژدانی و کۆمەڵایەتی، کە لەماوەی سی ساڵەی حوکمڕانییاندا، ناوە ناوەو تاوە نا تاوێک، لەم گەمەی وەعدو وەعیدی بێ لەدرەی بێ ئەخلاقیەدا، وەکو قەوانێکی سواو بەردەوام بە خەڵکی هەژارو بەدەرەتانی کوردستانی لێدەدەن و فریوو چەواشەی چەندین بارەی دەکەنەوە !
هەر کەسێکی مەحڕوم و بەشخوراو، لەم عێڕاق وکوردستانەدا، بەچاوگەڕانەوەو ئاوڕدانەوە لەڕابردووی دوورو نزیکی خۆیدا، بۆ ئەوەی بتوانێت داوەریی لەسەر گەمەو شەخسی هەڵبژاردنی ئەم مافیایەنەدا بکات، پێویست بەوە ناکات، نە ڕۆژنامەوانێک بێت،یان نەسیاسیی و خوێنەرو لێکۆڵەرێکی کارامە، هەر بەنیگاو چاو فکرو تێڕوانینی زۆر سەرپێیانە، تۆزێک و بە چەند چرکەیەک ژیانی خۆی و خێزان و کەس و کارە زەحمەتکێشەکەی دەورو بەری، بەراورد بەژیانی فیرعەون ئاساییانەی ئەم سیاسییە بێمۆڕاڵانەو خێزان و کەس و کاری دەوروبەریانەوە بکات، بەراوردێکی مەسکەن ومآڵ وحاڵی خۆی و ئەم ناجۆنابانەی ناو کایەی سیاسیی ئەم کۆمەڵگایە و سەرکردە دزو مافیاکانی بکات، دەتوانێت لەوە تێبگات، کە ئەمانە نەک تەنیا مەعدەنێکی بێکەڵک و بێ بەها بوون، بەڵکو ڤایرۆسێکی بێئەندازە کوشندەی کۆمەڵگاش بوون و بوونەتە بارێکی قورس بەسەر شانی کۆمەڵگاوە!
تۆزقاڵێک، بڕوانەتە شانەی سیاسیی و ئابووریی وکۆمەڵایەتی هەر ئەم

چەند ساڵانەی ڕابردوو، هەر لە خەڵتان خوێنکردنی بەدەیان خۆپیشاندەرەوە، هەتا تیرۆری چالاک و ڕۆژنامەوانانێک کە لەڕیزی پێشەوەی ناڕازیەکانی کۆمەڵگادا، بیرو هۆش وقەڵەمەکانیان لەخزمەتی ژیانێکی باشتردا خستبووەگەڕو خەڵتانی خوێنکران، هەتا دەگات بەو چالاک و هەڵسوڕاوانەی ئەمڕۆش کە لەزیندانەکانی بنەماڵەی بارزانیدا یاری بەچارەنوسیانەوە دەکرێت و ئازاری دەروونی خۆیان وکەس و کارو خێزانەکانیان دەدرێت و هەر جارە ناجارێکیش بەبیانووی بێبنەما، دادگایکردنیان دوادەخرێت، تەنانەت هەندێکیشیان لەدادگای بنەماڵەی بارزانیدا بەچەندین ساڵ حوکمدراون، بەڵگەن بۆ ئەوەی کە ئەوەی لەناو ئەم کەش وهەوایەشدا، لەژێر هەر ناوو دروشمێکدا بەشدارە، هاوشانی ئەمانە ڕەوایەت و شەرعیەت بە حوکم ودەسەڵاتی ئەم دەستەو تاقمە دژە ئینسانی و مافیایانە دەدات و هەمان یاساو ڕێساو حوکمی قەرەقوشئاسای ئێستای سیستەم، بۆ ئایندەش درێژە پێبدات و دەیهێڵێتەوە!

هەر لە بەناو چەپ وپێشکەوتوو خوازیی ناو ئەم یاریەوە، هەتا دەگات بە سەر بەخۆ کانیان و هەتا دەگات بە کۆنەپەرسترینیانەوە، وردو درشتی، بەهەر ناوێکەوە ئەمڕۆ، پڕوپاگەندەی باشترکردنی ژیانی خەڵک و کۆمەڵگای عێڕاق و کوردستان بکات، درۆیەکی شاخدار دەکات و ئامانج تەنها هێشتنەوەی سیستەمی هەرێمی کوردستانی دزی وتاڵانیە، ئامانج تەنیاو تەنیا سەرمایەگوزاری وبیزنسێکە لەسەر حیسابی دەنگی خەڵک، بۆ شەرعیەتدان بەدزیی و تاڵانیەکانیان لەدەورەیەکی دیکەی حوکمڕانیاندا.

هەر دەورانەو بەملیاران دۆلار تەرخان وتەخشان وپەخشانی ئەم گەمە بێکەڵکە دەکرێت، چی لەڕێگای پڕوپاگەندەی درۆکانیانەوە، چی دواتریش لەو ئیمتیازە بێشوماری لەم گەمەیەدا وەریدەگرن و چی لەو سەرمایە زەبەلاحەی لەم ڕێگایەدا دەی چننەوە، تەنیاو تەنیا لەسەر حیسابی خەڵک و بەرهەم وداهاتێکە، کە دەبوایا بەپێی یاسای بۆ هەر کەس بەپێی تواناو بۆ هەر کەس بەپێی پێویست، هەم کارو هەم داهاتەکەیشی دابەشبکرایا، نەک کۆمەڵێک دزو درۆزن و ساختە چی لەنێوان خۆیان بەپێی یاسای دارستان، دابەشکاری وقۆڕخکاریی تێدا بکەن!

هەر لەئێستاوە ژێر بەژێر کەوتوونەتە مامەڵەو سەودا لەسەر پۆستەکانیان، ئەوانەی هەتا دوێنێ و ئەمڕۆش مەسەلەی ڕیفڕاندۆمیان کردۆتە بابەتێکی تەبلیغاتی و خەڵکی کوردزمانی ساویلکەی پێفریو دەدرێت و ختوکەی هەستی قەومچێتیانەی پێدەدەن، وا ئێستا لەبەرامبەر پۆستی سەرۆک کۆماری عێڕاقی یەکپارچەدا نرخەکەی گەیشتۆتە سەد ملیۆن دۆلار !

بە ئاشکرا پێمان دەڵێن کە خەریکی چبزنسێکی بەڕەوشتانەن لەسەر حیسابی دەنگ وهەست و نەستی خەڵکی هەژارو داماوی کوردستان.
ئەمانە هێندە بە ڕەوشت و بێمۆڕاڵن، تەنانەت، موچەی بە لەبڕینی ئەم دەورانەی هەڵبژاردنی موچەخۆرانیشیان بەمەرجی دووسەد ملیار دیناری بەغداوە بەستۆتەوە، کە هاوشانی ئەم بە لەبڕینەش نرخی نان و سوتەمەنی و تەواوی کاڵاو کەل و پەل و پێداویستییە گرنگەکانی ژیانی ڕۆژانەی خەڵکیشیان زیاتر لەئاستی ئەم بە لەبڕینە بردۆتە سەرەوە، کە ئەمەش ئەگەر جارێک بۆ زیانی موچەخۆران تەواو بووە، ئەوا چەندینجار بەزیانی بێکاران لەلایەک و هەروەها بەزیانی کاسبکارو خەڵکی کرێکارو زەحمەتکێش، کە قوتی ڕۆژانەی خۆیان و خێزانیان تەنیا لەڕێگای فرۆشتنی هێزی کاری ڕۆژانەوە دابین دەبێت، تەواو بووە!
تەنانەت، مەسروربارزانی سەرۆکی حکومەتی مافیاگەرێتی و تاڵانی، ڕۆژ نییە موچەخۆران بەدەردی گیسکەکەی هەیاس نەبات و بەچکە گورگیان پیشان نەدات و دەڵێت ئەمە موچە بە لەبڕین دەدەین، ئەگەر بەغدا دووسەد ملیار دینارەکەمان بۆ بنێرێت، ئەمە وەک ئاماژەیەک بۆ ئەوەی کە ئەمە بەردەوام نابێت و دەشڵێت خۆ ئەگەر نەینێرێت لەکوێی بهێنین؟! کەچی لەمیدیاکانی پەکەکەوە بڵاو کرایەوە کە تورکیا چل و دوو ملیار دۆلاری بنەماڵەی بارزانی بەمەبەستی فشارو ناچار کردنیان بەشەڕی پەکەکە دەست بەسەرداگرتووە!
بەپێی فاکت و واقیعی چەندین ساڵەی عێڕاق و کوردستان، هەڵبژاردن نەک ڕێگایەک نەبووە بۆ باشترکردنی کەمترین ڕادەی ژیانی خەڵک، بەڵکو بەپێچەوانەوە هەڵبژاردن هەرچی زیاتر ڕێگایەک بووە بۆ بێ ئیرادەکردنی خەڵک و خراپترکردنی ژیانی خەڵک، کە هەرچی زیاتر لەم چوارچێوەیەدا خەڵکی عێڕاق وکوردستانی دووچاری بێئومێدی بە ئاسەییەکی گەورەکردۆتەوە! بۆیە، لەپاڵ ڕاست وچەوتدا هێنان بەسەرتاپای ئەم پڕۆسەیە، ڕاست وچەوت لاهێنانە بەسەرتاپائەم سیستەمە، نە بایکۆت و نە کاغەزی سپی و نە ڕاست وچەوت داهێنان بەسەر کارتەکان و نە تێک و پێکدانی سندوقی دەنگدان و کەش و هەوای دەنگدانیش، ناتوانێت شتێک لەم دۆخەدا بگۆڕێت، بەبێ وشیاربوونەوەی گشتی خەڵک، وشیار بوونەوەش هەتا ئاستی هەستکردن بە بەرپرسیارێتی لەئاستی ئاڵ و گۆڕی ڕیشەیی لەکۆمەڵگادا، بەقازانجی ژیانێکی باشترو دنیایەکی باشتر!
دنیای باشترو ژیانی باشتریش، لە جیهان بینی سۆسیالیستانەوە سەرچاوەدەگرێت، کە لەناو ناخ ودەرون و ویستی نائاگایانەی هەر ئینسانێکی زەحمەتکێش و مەزڵوم و مەحڕومی دنیادا بوونی هەیە!
ویستی تێرو تەسەلی لەژیان و دەستڕاگەیشتن بە تەواوی

پێداویستییەکانی ژیانی ڕۆژانەو ویستی ئاسودەگی و ئارامی و خۆشبەختی وەک یەکی، ویستی گەڕان و گەشت وگوزارو سەفەرو سیاحەت، ویستی دەستڕاگەیشتن بە ماڵ ومەسکەن و پێداویستییەکانی، ویستی دەستڕاگەیشتن، بە دکتۆرو دەرمان و ویستی هەر کەس بەپێی تواناو هەر کەس بەپێی پێویست، ئەمە تەنیا فەنتازیاو خەون و خەیاڵێک نییە کەئینسان نەتوانێت بەدی بهێنێت، بەڵکو لەهەندێک گۆشەو کەناری دنیادا، بەبەراورد بەهەندێک گۆشەو کەناری تری دنیادا، بەشێوەیەکی نسبی گەورە لەڕێگای خەبات وتێکۆشانی خەڵکی کرێکارو زەحمەتکێشدا، بەدیهاتووە.

هەر ئەم گەشەو بەرەو پێشچوونە، بەهەر ئەندازەیەک لەوڵاتانی دواکەوتوودا بەواتای پێش، بەشێوەیەکی تەریبیش، لەوڵاتانی پێشکەوتوودا بەرەو ئەم جیهانە سۆسیالیستییە هەنگاو دەنێت ودەستە بەردە بێت، ئەمە حوکمی ڕۆڵە پێشی مێژووە.

بەدیل بە هەڵبژاردن، جگە لەم تێگەیشتنە بۆ ژیان، نامان گەیەنێتە هیچ پنتێکی دیکەو تەنیا دووچاری سەرگەردانی و خولانەوە لەناو هەمان بازنەی دووبارەبوودا دەبین.

ئەمەش بەشێوەیەک لەناو پانتایی بەرفراوانی جیهاندا، هەم بەشێوەی ئاسۆیی و هەم بەشێوەی ستوونی، دەبێت بەواتای پێش. مێژووش ئەم ویستە سۆسیالیستییە نائاگاییەی لەناو ناخ ودەروونی هەر تاکێکماندا بوونی هەیە، بەشکڵێکی ئاگایانە و وشیارانە، لەناو پڕۆسەی ململانێی و مشت ومڕی هێزە ڕەش و تاریکەکان لەلایەک و هێزی یەکسانیخوازو ئازادیخوازی کۆمەڵگای ئینسانیدا بەقازانجی ژیانێکی باشترو دنیایەکی باشتردا ئەمڕۆ بێت یان سبەی بەدڵنیاییەوە یەکلادەکاتەوە!

تاهیر عیسا

٨/١٠/٢٠٢١

وەرزە سەوزەکانی ئەوین- وەرزی حەوتەم.. شیعری: ستیڤان

شەمزینی

دوای تۆ بڕیار ئەدەم سەفەر بکەم
بەڵام نازانم بۆ کوێ!
پاش تۆ بڕیار ئەدەم بمێنمەوە
بەڵام نازانم لە کوێ!!
دوای تۆ هەموو مێژووم
پڕ دەبێت لە ئێشی نەبڕاوە
پاش تۆ ئەوەی لێرە ئەمرێت
شاعیرێکی روح سووتاوە

کە هەر ئەڕۆیت با یادگاریی
ناو جانتای سەفەرت من بم
کە هەر ئەڕۆیت با فرمێسکی
رێگای دوورت هەر من بم
کە هەر ئەڕۆیت با دواهەمین
دڵداری عومرت من بم
کە هەر ئەڕۆیت بهێڵە
ئەوەی هاوسەفەرتە هەر من بم

چیدی چاوەڕوانت ناکەم
سەرم هەڵدەگرم و دەڕۆم
بەڵام هەرچی یادگارییەکانتە
دەیبەم لەگەڵ خۆم
چیدی لە بۆتەی
شیعرێکی تەڕدا ناتنووسمەوە
چوون هەرچی گەڵای شیعرمە
دانە دانە ل□ بەردەمتا
بە زەلیلی هەڵوەران

بەو هەموو گڕەی من
نەتتوانی مۆمێک داگیرسێنی
بۆ رووناککردنەوەی
ئەو تاریکستانەی ناو رۆحت
پاش ئەو هەموو چاوەڕوانییە
نەتتوانی هەنگاوێک بنێی
بەرەو ئەو سەنگەرەی عەشق

کە بە خوێنی خۆم سوورم کردبوو

هیچ شتێکم نەوت بەر لەوەی فویەک
لە چرای تەمەن بکەم
چونکە لە کۆتایی هەر شەوێکدا
نەمووت عاشقتم
لەم ئێوارەی تەمەنەدا
هەموو شتێکم بە ناتەواویی جێهێشت
چون نە توانیم لە خۆم تێبگەم
نە فریا کەوتم تۆ بنووسمەوە

چ زەمەنێکی تاعوونییە ئەم چەرخە
مریەم لەشفرۆشی ئەکا
عیسا لە خاچەکەی هاتۆتە خوار و
نیشتمان هەڕاج ئەکا
منیش لە لیستی عاشقەکاندا
ناوی خۆم ئەسڕمەوە و
تۆش بەسەر پشتی ئەسپی ماڵئاواییەوە
خوێنساردانە لێم ئەڕوانی

لە حکایەتەکانی داپیرەم
لە شەوانی زستاندا ئەوەم بیر ماوە
دەیووت پێکەنینم پێوە نایێ
خودا ئەم پێکەنینە بەخێر بگێڕێ
لە چیرۆکی عەشقی مندا
تەنها ئەوەم لە یاد ماوە
تەنانەت خوداش نە پێکەنین
نە گریانی بەخێر نەگێڕا

لەگەڵ هەموو ئازارەکانما
خۆشەویستی تۆم هەیە
لە پەنا نیشتمانێکی زامدارەوە
چەند سەیرە
عەشقی تۆ تیمارە!!
لەگەڵ هەموو پووچییەکانی
ئەم تفتییەی ناوی ژیانە
چەند سەیرە
خۆشەویستیت تاکە ماقوڵە

خۆمی پێوە سەرقاڵ بکەم!!

من نازانم شیعرێک بنووسم
بۆ وەرینی گەڵاکانی پایزی عەشقت
من ناتوانم سەمایەک بکەم
لەسەر ئەو بەست□□ک□ی ناوی دڵی تۆیە
تۆ نازانیت حەیرانێک بڵێیت
لاس و غەزال لە شەقامی خەیاڵێکدا
دەستیان لەناو دەستی یەکتر بێ
تۆ ناتوانیت سەرچۆپی زەماوەندێک بگریت
تیایدا زین بووکی یەک شەوەی مەم بێ

شیعری: ستیڤان شەمزینی

هەشت لە گرنگترین ئەرگیومێنتە خراپەکانی فەلسەفەی ڕۆژئاوا بە قەڵەمی. د. ئەندریا بۆنیۆر.. و.هاوڕێ خالید

تیۆری: “هەموو یان هیچ” ی مرۆڤی ئایدیاڵ
هەڵهێنجان، لە کتێبی:
<<هەشت لە گرنگترین ئەرگیومێنتە خراپەکانی فەلسەفەی ڕۆژئاوا >>*
د. ئەندریا بۆنیۆر
<وشە باوەکان ئەتوانن لە تەڵەی دەروونیدا گیرمان بکەن.>

پێشەکی: هاوڕێ خالید

د.ئەندریا بۆنیۆر، خاتوونێکی ئەمریکییە، دکتۆرای Clinical psychology هەیە.لە ناونیشانی ئەم وتارەدا،* کە دواتر دەکرێت بە کتێب بەم ڕستەیە دەستپێدەکات : (وشە باوەکان ئەتوانن لە تەڵەی دەروونیدا گیرمان بکەن.) ئەم ڕستەیە، بریتییە لە ” کۆجیتۆ و

جەوهەری کتێبەکە بەتەواوی" پێکدێت لە هەشت چەمکی دوالیستیانە، هەر یەک لە پەڕەگرافێکدا ورد دەکاتەوە، لەوەدا باسی کاریگەری زمان دەکات وەک ئامرازێک لەسەر دەروونی مرۆڤ، هەڵبەتە لێرە مەبەست لە زمان Language یان Tongue نییە، بەڵکو مەبەست"واتا" ی زمانە،"ئەو پەیوەندییەی لە نێوان زمان و مێشکدا هەیە و تێگەیشتن درووستدەکات"… وتارەکە زۆر ناچێتە بنج و بناوانی بابەتەکە، لەسەر چییەتی و چۆنییەتی و سروشتی (زمان) هیچ ناڵێت، بەڵکو تەنها وەک پزیشکێکی ڕاوێژگار سەرنجی لەسەر "ئازاری دەروونی" نەخۆشە. لەگەڵیدا کۆمەڵێک لە چەمک یان وشەی گشتی شیدەکاتەوە. لە شێوەی ئامۆژگارییدا، یان شێوەیەک لە ڕۆشنبیری دەروونیی <حوکمدان بە وشە گشتییەکان و گشتاندنی حوکمەکان>، ڕەتدەکاتەوە. بە هۆکاری نەخۆشی لەسەر دەرووندا دایاندەنێت. لە راستیدا دەروازە کردنەوە، بەڕووی بابەتێکی فرە ڕەهەندی وا زۆر گرنگە. فەیلەسوفانی هاوچەرخ زۆرترین قسەیان لەبارەی نامۆبوونەوە، وەک پەتایەکی سیستەمی سەرمایەداری کردووە. دیارترینیان میشیل فۆکۆیە، کە لە شێوەی نەخۆشی یا شێتبوون گرنگی پێداوە. لەم کارەشدا توێژەرەکەی کاری لەسەر پشکی خۆی لە بابەتەکەدا کردووە، ئەو پشکانەی کە زۆر گرنگتریشن، زۆرینەی ماوەتەوە پێویست دەکات، پسپۆرانی بە بایەخەوە وەریبگرن. چونکە دواجار دەروونی مرۆڤ لە دنیای جەنجاڵی سەرمایەداری و ناو مەتریاڵەکان ئێستادا. زووتر و زیاتر و توندتر، دەپێکرێت. ئەو لە کۆتایی وتارەکەیدا بەمشێوەیە کۆتایی پێدێنێت : <وشە باوەکان دەتوانن لە تەڵەی دەروونییدا، گیرمان بکەن.> ئەم کۆتاییە، دەبێتە خاڵی سەرەتا و دەستپێکی پسپۆڕییەکانیتر. ئەمجگە لەو پێشەکییە، ئەو بەشەی کە پەیوەندیدارە بە ئێمەوە توێژینەوەیەکمان لەبارەیەوە دەستپێکردووە. ئەگەر ئەو دەرئەنجامە بکەینەوە بە پرسیار، بپرسین: ئایا گرفتی ئێمە، لە کوێدایە ؟ لە کورتترین دەربڕیندا، دەتوانین بەمشێوەیە وەڵامی ئەم پرسیارە بدەینەوە:

وەک بیر خستنەوەیەکیش ئەسلی گرفتەکە، لە ڕستەیەکدا کورتدەکەینەوە. قسەکەی د.ئەندریا، لەسەر: چۆنییەتی ئەنجامی ئەو پەیوەندییەی کە لە نێوان (زمان و دەروون) ە، بە نەخۆش خستن لەسەر دەروون کاریگەری دادەنێت…. بە تێگەیشتنی ورد لەم ڕستەکە هەڵدەوەشێنینەوە، وەزیفەی ڕەگەزەکانی ئەو پەیوەندییە، خۆی دەردەخات:

- زمان، ئامرازی دەربڕینە.
- دەروون، ئەو(یەکە)یە کە وشەکانی بەرەوڕوو دەکرێتەوە، واتا

ئامانجەکەیە

- وشە باوەکان : هۆکاری بابەتین، کە لە میتافیزیک و دین و ئەخلاقی گشتیەوە هاتوونەتە ناو زمانی ژیانی ڕۆژانە. ئەمە ئەو خاڵەیە کە پەیوەندی ڕاستەوخۆی بە فەلسەفەوە هەیە. لە ئاوەتەبوونی ئەم سێ توخمە، ئەتمەسفەریکی بابەتی درووستدەبێت. دەرئەنجام،
- تەڵەی زمان: لە کۆتاییدا، تەقینی بە دەروونیدا، توانای نەخۆش خستنی ئەمەی هەیە.

فەلسەفە لەو پیوەندییەدا چۆن کاریگەری دادەنێت؟

فەلسەفە لەڕێگەی سیستەمێک له چەمک و دەستەواژە زمانەوانییە میتافیزیکییەکان وەک: (حەقیقەت، ڕەها، گشت، هیچ، بوون، زانیین، نەزانیین، چاکە، خراپە، ڕاستەقینە، و هتد....)، کاتێک ئەو چەمکانە دێنە ناو زمانی ژیانی رۆژانە و خەڵک گیرۆدەی بەکارهێنانی دەبن لە سیاقی نادروست، بەسەروپایی بەکارهێنانیان حوکمی هەڵەی لێدەکەوێتەوە. مرۆڤی ئایدیاڵ دەیباتە ناو پڕۆژەکانی و خەونی شەوەکانی. کاتێکیش ئەو پەڕاو پێیە بەدی نایەت، سەرئەنجام مرۆڤی ئایدیاڵ دووچاری (نامۆبوون) مرۆق ناتوانێت تەواو حەقیقی بێت، بەلام دەتوانێت بانگەشەی بڕێک لە حەقیقیەت بکات ئەویش بە واقیعی بوونی. چونکە، بوونی مرۆق بوونێکی واقیعییە، پێش ئەوەی حەقیقی بێت. بوونی حەقیقیی مرۆق پێکدێ لە: ((بەشێکی بچووک لە هەموو، بەشێکی زۆر لە هیچ))، بەو واتایە: ((حەقیقەت، پێکهاتووە لە بەشێکی بچووک لە بوونی من، لەگەڵ بەشێکی گەورە لە بوونی ئەوانیتر)) کەواتا هەموو مرۆڤێک زۆرترین ڕێژەی حەقیقەتی کەمە. ئەو مەودا فراوانەی دەکەوێتە نێوان چەمکەکان.سنور و مەودای واقیعە. مرۆق دەتوانێت بوونی حەقیقی خۆی لە هەر ڕێژەیەک بەرجەستە بکات. ئیتر هەر چۆنێک بێت وەک ئەوەی هیچ شتێک کامڵ نییە، ئەوا زمانیش لەڕێگەی دەربڕین و هەڵە بە سەروپاکانی، لە ڕێگەی حوکمی ڕەها و ویستی ڕەها و باوەڕ و بانگەشە بە ڕەهایی، ئەوە دووپاتدەکاتەوە..

مرۆڤی ئایدیاڵی میتافیزیکی:

میتافیزیک لە ڕێگەی دین و ئەخلاقەوە دێتە ناو کۆمەڵگا و خۆی دەخزێنێتە ناو دەروونی تاکەکان. واعیزان و لایەنگرانی چەمکە گشتییەکان و وەسفی دنیای ئەودیو سروشت لە مەجلیسەکانیاندا دەخەنە ناو ڕستەکانیانەوە، بەجۆرێک باس لە کامەی و ئەبەدییەت و شەربەتی

حەقیقەت دەکەن، مرۆڤ هەر بە جارێک واقیعی مەوجودی لەبەر چاو ڕەش دەبێ و حەزدەکات تا کات ماوە زووتر بمرێت. زیاتر لەسەر پووچکردن و بەهیچ دانانی واقیعی مەوجود لە دنیای خەونە بچووکەکان وجودیان چێـاکە. سەرەئەنجام مرۆڤ دووچاری (نامۆبوون) و دەکەن. ڕەنگدانەوەی لە دونیای سیاسی و کۆمەڵایەتیش دەبێت. دەمارگیرانە حەز لە بەکارهێنانی گوزارشت و چەمکە گشتییەکان دەکەن. جا چ لەسەر ئاستی تاکەکەس، چ لە ئاستی گروپ و کۆمەڵە لە حوکمەکاندا. مرۆڤی میتافیزیکیی، بوونەکەی بوونێکی نا واقیعیی و دەرە مێژووە. لۆجیکی ئەم جۆرە مرۆڤانە بریتییە لە: (سفر یاحود سەد) لە هەڵبژاردنەکانیدا، هەتا سادەترین جوڵانەوەکانی، ویستێکی ئایدیالانەی لە تەکدایە. (نەوەد و نە) پلە دونیای واقیع جێدەێڵن، بەرەو دونیای حەقیقەت لە خەیاڵدا. ئەمەش زۆرجار لە ژێر پاڵەپەستۆ و فشاری توندی دەروونی، دووچاری هەڵخلیسکان و داڕمانی دەروونی دەبنەوە. زۆرجاریش .شۆک و بەرکەوتنە دەروونییەکان، مرۆڤ بەرەو بژاردە نەگەتیڤەکەی دەبەن و. یان بەرەو جۆرێک لە دەمارکیری، پاڵ بە دەروونی مرۆڤەوە دەنێن، بەرەو سەرکێشی و لادان. ئەم نووسەرە بەڕێزە کۆمەکییت دەکات لەم کتێبەیدا، چەمکەکانی تاوتوێکردووە و بەوردی ڕوونی کردوونەتەوە….

<<هەشت لە گرنگترین ئەرگیومێنتە خراپەکانی فەلسەفەی ڕۆژئاوا >>*
بە قەڵەمی. د. ئەندریا بۆنیەر
و.هاوڕێ خالید

<وشە باوەکان ئەتوانن لە تەڵەی دەروونیدا گیرمان بکەن.>

دەیان ساڵە توێژینەوە دەروونییەکان، کار لەسەر شێوازی بیرکردنەوەی نەرێنی دەکەن، کە لەگەڵ زیادبوونی مەترسی خەمۆکی و دڵەڕاوکێ و نائومێدیدا پەیوەستن. یەکێک لەم جۆرە بیرکردنەوەکان شتێکە کە من لەگەڵ نەخۆشەکانم زۆر کارم بە نەهێشتنی کردووە، ئەویش بیرکردنەوەی: “هەموو شتێک یان هیچ”ە.

هەروەها پێیشی دەوترێت بیرکردنەوەی ڕەش و سپی یان بیرکردنەوەی دوالیستی، بیرەکە بنەڕەتییەکە ئەوەیە لەبری ئەوەی بتوانێت بە وردی بارودۆخەکە هەڵبسەنگێنێت (بەتایبەتی تا ڕادەیەک نەرێنی)، کەسێکیتر شتەکان لە ڕووی ئەوەوە بە ئاشکراتر دەبینێت.

بۆ نموونە، سەرنج لەم دەربرینانە بدە: شتەکان نەک تەنها تێکدەچن ، بەڵکو بەتەواوی تێکدەشکێنن. ئەمڕۆ تەزێک خراپ ناڕوات – ئەوە خراپترین رۆژە تا ئێستا. ئەوە نییە کە هەندێک کەس زەحمەتیان هەیە !

بێگومان ئەگەری ئەوە هەیە کە قسەکانمان کەمێک زیادەڕۆیی تێدا بێت و دواتر لەڕووی دەروونییەوە بەو شێوەیە زیانبەخش نەبێت چونکە زۆربەمان کورتە ڕێگایەکمان هەیە بۆ دەرچوون. بەڵام زیانە ڕاستەقینەکان کاتێک دەبێت کە بیرکردنەوەی هەموو شتێک یان هیچ شتێک، درێژخایەن بێت. ببێ بە خوو و ئەو شێوازەی کە ئێمە لە ژینگەی خۆماندا وەها مامەڵە بکەین. جیهان زۆر بە زەقی و نەرێنی بەشێوەیەکی بەرچاو ببینین. ئێمە بە نۆرەی خۆی وامان لێدەکات هەست بە بێدەسەڵاتی و ڕەشبینی بکەین بەرامبەر خۆمان و خۆشەویستانمان و جیهانی دەوروبەرمان.

“هەمیشە”

یەکێک لە باوترین وشەکانی بیرکردنەوەی هەموو شتێک یان هیچ شتێکە، “هەمیشە” زۆرجار بە شێوەیەکی نەرێنی بەکاردێت، بۆ وەرگرتنی یەک یان چەند حاڵەتێکی دیاریکراو و گشتگیر بۆ ئیدانەکردنی کەسایەتی کەسێک یان سروشتی ئەزموونەکانمان. زۆر جار لەگەڵ گشتاندنەکان لە باری ڕەفتار یان کەسایەتی کەسێکی ترەوە تێکەڵ دەکرێت، وەک “هەمیشە درەنگ دەکەویت”، “تۆ هەمیشە ئەو کارە دەکەیت” یان “من هەمیشە ئیستغلال دەکرێم” بە دەنیاییەوە، لەوانەیە چەند جارێک هەبێت کە “هەمیشە” هەست بە ووردی بکات. بەڵام لە کاتەکانی تردا، تۆ لە بازنەیەکی باوەڕدا دەهێڵێتەوە کە شتەکان باشتر نابن، یان ڕێگرە لە درێژکردنەوەی هەندێک خۆڕاگری و تێگەیشتن بۆ کەسێک.

“هەرگیز”

ژێرەوەی “هەمیشە”، “هەرگیز” ناتوانێت زیانێکی یەکسان بکات کاتێک بەکاردێت بۆ ڕزگاربوون لە هیوا، نەرمی، یان سودی گومانەکە. زۆر جار نییە کە “هەرگیز” لە پەیوەندی نێوان کەسیدا ڕاست بێت، وە زۆر بە دەگمەن یارمەتیدەرە بۆ بینینی شتەکان لەو چەمکانەدا. بە هەمان شێوە، “هەرگیز” زۆر جار دەکرێت بە شێوەیەکی نەرێنی بگۆڕێندرێتەوە بۆ ناوەوە، وەک “هەرگیز پشوویەک وەرناگرم”، “هەرگیز نازانم چی بڵێم لە ئاهەنگەکان”، یان “هەرگیز لە پریزێنتەیشنەکاندا باش کار ناکەم” لەوەش زیاتر، دەکرێت وەک شێوازێک بەکار بهێنرێت بۆ مانەوە لە دیدی نەرێنی بۆ داهاتوو، وەک “هەرگیز هیچ شتێک نادەم” یان “شتەکان هەرگیز باشتر نابن”

“هەموو شتێک”

“هەموو شتێک” زۆر جار بەمەبەستە کاتێک کە بەکاردێت بۆ دروستکردنی چیای مەلەهیل، بۆ جوڵانەوە لە شتێکی دیاریکراو بۆ ئەنجامدانی گشتاندنێکی جیهانی. دەکرێت زۆر وزەبەخش بێت کە بڵێین “هەموو

شتێک” لە ماوەی زنجیرەیەک ڕووداوی پێشوودا بە هەڵەدا دەڕوات، بۆ نموونە ئەگەر بتوانێت زوو بە پێکەنینەوە هەڵەی بوەشێنێت، ئەوا ئەمە زۆر ناکارامەیی نییە. بەڵام کاتێک هەست بە “هەموو شتێک” دەکات بە هەڵەدا دەڕوات، ئەمەش خۆی لە خۆیدا دەبێتە عەقڵییەتییەک کە ڕێگەت لێ دەگرێت کە ئەو شتەی کە بە دروستی دەگوزەرێت ببینیت.

“بەتەواوی”

وشەیەک کە زۆر بەناوبانگ بووە لە قالی کچ لە ڕۆژەکانی 1980 وە زۆر جار بەکاردێت بە شێوازی ئەرێنی (“تەواو ڕاد، رە!”)، وەک زۆر جار پێدەچێت بەشێک بێت لە بیرکردنەوە لە هەموو یان هیچ لە ئاراستەیەکی نەرێنی:”ئەم کارە بەتەواوی بۆگەنە”؛ “شتێک تەواو هەڵەیە لەگەڵیدا”؛ “ماڵەکەم بەرازێکی تەواوە” کاتێک تۆ لە بەشێکەوە دەچیتە سەر هەمووی بە خێرایی و نادروستی، تۆ خۆت کوێر دەکەیت لە بینینی پۆزیتیقی شاراوەی بارودۆخێک یان کەسێک، دانانی فلتەرەکان کە چاکە دەپارێزن بۆ ئەوەی لەگەڵ تێڕوانینە دامەزراوەکەت کە خراپەکان بناسێت – کە تۆ بۆ گیر دەهێڵێتەوە.

“تێکچوو”

بە دڵنیاییەوە هەندێک شت لە ژیاندا بە تەواوی تێکدەشکێت: تەلەفۆنەکەت کاتێک بە ئامێری شوشتندا دەڕوات، ماڵێک لە کارتەکان کاتێک لێیدایەوە. بەڵام وشەی “تێکچوو” زۆرجار بەکاردێت بۆ کارەسات لە ماوەی سەرزەنشتکردن یان ناکۆکیدا. ئایا تا ئێستا هاوبەشەکەت یان منداڵەکانت تاوانبار کردووە بە “وێرانکردنی” شتێک لە ڕوداوێکی تایبەت؟، یان بیرت لەوە کردۆتەوە کاتێک کە تۆ لەسەر پڕۆژەیەکی تایبەتیت کە ئیشت دەکەیت بەو شێوەیەی کە ئێستا هەمووی تێکچووە؟ لەوانەیە یارمەتیدەر بێت لەو حاڵەتانەدا بە دووبارە ڕێکخستنەوەی ئەزموونەکە. ئایا ئەو خەباتە بەشێکە لە گەشەکردن کە دواتر دەیدات؟ ئایا لایەنی دۆخەکە هەیە کە دەتوانرێت بە شێوەیەکی ئەرێنی ڕزگاری ببێت؟ ئایا ڕێگایەکی نوێ ڕووناککراوەتەوە کە یارمەتیت بدات شتێک فێرببیت؟، یان بە یەک جار هەموو ناکۆکییەکە چارەسەر بکەیت بۆ کە هەمیشە لەژێر ڕووکەشدا شاردراوەتەوە؟ ئەگەر وابێت، کەواتە هیچ شتێک بە ڕاستی تێک نەچووە.

“ناتوانم”.

وەک چۆن لەگەڵ وشەی “تێکچوو”، لە راستیدا کاتێک هەیە کە “ناتوانێت” مانای هەبێت. بەڵام زۆر جاریش هەیە کە بە شێوەیەکی زۆر گشتگیر بەکار دەهێنرێت تەنیا هەستی بەدەرەتانی و نائومێدی زیاتر دەکات و شێوازێک لە خۆ تێکدان دەچەسپێنێت، وەک: “ئەمە ناتوانرێت چاک بکرێت”، “من ناتوانم هیچ کارێکی دروست بکەم”؛

“ناتوانم ئەمە چارەسەر بکەم” سەیری ئەوە بکە کە چۆن ئەم وشەیە لە ژیانی ڕۆژانەتدا بەکاردێنیت ئایا دەکرێت بەڕاستی ئەو وشەیە بۆ شێوازێک بەکاربێنیت کە نەچێتە ناو بیری نەرێنییەوە؟ ئایا ئەوە دەستوەردانە بەمەبەستی هەڵسەنگاندنێکی واقیعی تواناکانی تۆیە؟

“هەموو کەس” یان “هیچ کەس”

دیارە لەم ژینگە سیاسییە پڕ هەراو تەمەتەدا عەقڵییەتی “ئێمە دژی ئەوانین” ڕەنگی داکوتاوە. تووڕەیی زیادی کردووە، کۆمەڵەی تر زۆر بوون– کە دەتوانێت ببەتە هۆی ڕق و کینە. کاتێک ئەم دووانە تێکەڵ دەبن. یەک میکانیزم هەیە بۆ دەربازبوون. ئەویش ئەوەیە کە گرووپە گەورەکانی خەڵک کە ڕاستیش نین، بەڵام خەڵک بە بیرکردنەوەیەکی نەرێنی، لایەنگری لە گرووپە گەورەترەکان بکەن.. ئەگەر وشەی “هەموو کەس” یان “هیچ کەس” زیاتر بەکار بێت، ئایا بەگشتی (سینگڵەکانیش بە تایبەتی) بە شێوەیەکی نەرێنی وا بیرناکەنەوە لەو “هەموو کەس” ە، نەرەی تۆ ناهێنێت، یان “هیچ کەس” گرنگی بە شتێکی تۆ نادات؟ ئەی دەربارەی ئەوەی کە لەوانەیە هەستەکانت ئازار درابێت وەک ئەنجامێک دژی جیهان ڕووبەڕوو دەبیتەوە، چونکە ئازارت دراوە یان خیانەتت لێکراوە؟.

“چی تر”

وەک وشەکانیتر کاتێک هەیە کە دەکرێت ئەم وشەیە بە شێوازی ئەرێنی بەکار بهێنرێت.. وەک: بڕیاردان بۆ ڕاگرتنی خوی خراپ و وازهێنان و پەشیمانی لێی. بەڵام لە هەندێ کاتیتردا، ئەوە بەکاردێت بۆ ئەو شتانەی ڕابردوو گۆڕاون و نوێنەرایەتی ئەو شێواندنە مەعریفییە دەکەن بۆ دابەزاندنی تواناکانی تۆ… ئەمانە پەلە بیرۆکەیەکی باون وەک “خەڵک زۆر باش نین” یان “من چیتر لە لەوەدا باش نیم”

ڕۆمـــــانی دۆن کیشۆت کتێبێ ئەفسونـــاوییەکەی جیهـــان..

ئەردەڵان عەبدوڵڵا

یەکێک لە کتێبە ناسراوەکانی جیهان ڕۆمانی " دۆن کیشۆت"ە لە نووسینی نووسەری ئیسپانی " میگێل دی سەرڤانتس". ئەم کتێبە بە دایکی ڕۆمان دادەنرێت لە مێژوودا، لەڕووی ژانری ڕۆمان خۆی خستە ناو ئەدەبیاتی جیهانەوە. وا بە سەرو 400 ساڵ دەچێت بەسەر چاپ بوونی ئەم کتێبەدا، لە پاش ئەم ڕۆمانەش هەزاران ڕۆمانی تر چاپبوون، لە هێشتا ئەم ڕۆمانە وەکو خۆرێکی پرشنگدار لەناو کتێبخانەی جیهاندا دەدرەوشێتەوە.

ئەم ڕۆمانە بەشی یەکەمی لە ساڵی 1605 دا نووسراوە بەشی دووەمیشی ساڵی 1615 چاپکراوە. هەرچەندە لە جیهاندا هەندەی ناوی ڕۆمانەکە ناسراوە، ناوی نووسەرەکە ناسراو نییە، دیارە لەمەشدا سەرڤانتس شانسی نەبوو، هەتا لەژیاندا بوو زۆر سوودی لەوەرنەگرت، لە پاش خۆشی، ڕۆمانەکە ناوبانگی لە نووسەرەکەی بردووە، ئەمەش بەدبەختییەکی ترە بۆ نووسەر.

ساڵی 2002 ئەکادیمیای نەرویژی راپرسییەکی لە جیهاندا کردبوو لەبارەی بەهێزترین و مەزنترین کتێبی ئەدەبی جیهان، راپرسییەکە 54 وڵاتی گرتبووە، لەو راپرسییەدا ڕۆمانی دۆن کیشۆت بە یەکەم دەرچوو، لە پێش کارەکانی دۆستۆیفسیکی و مۆلێر ودانتی و شکسپیرەوە بوو.

هیچ کتێبێک هەندەی ئەم کتێبە کاریگەری بەسەر کولتوری جیهان بەجێنەهێشتووە، هەتاوەکو ئێستا 50 شاکاری موزیکی و 26 جار فیلمی لێدەرهێنراوە، چەندینجار لەسەر تەختی شانۆکانی جیهان نمایشکراوە، لەناو هونەری بالێتیشدا لقێک بەناوی " بالێتی دۆن کیشۆتی " دانراوە. تەنانەت کراویشە بە فیلمی کارتۆنی بۆ منداڵان. لەڕووی ئەدەبیشەوە تەواوی ئەدیبانی جیهانی سەرسامکردووە. گەورە نووسەری روسی دۆستۆیفسکی لەبارەی ئەم ڕۆمانەوە دەڵێت: سەرڤانتس قووڵترین و بەهێزترین نووسەری جیهانە، ئەم ڕۆمانەش دوایین وشە و جوانترین فکری مرۆڤایەتییە.

هەموو ئەمانە وامان لێدەکات کە لە بەردەم ئەم کتێبەدا تێڕامانی قووڵ بکەین و بپرسین، هۆکاری ئەم هەموو کاریگەرییە گەورەیە چییە؟

پێشئەوەی دەستبکەم بە خوێندنەوەی ڕۆمانەکە، چەندین وتارم لەبارەیەوە بە زمانی ئەڵمانیی و عەرەبی خوێندبەوە، ئەم هەموو وتار و لێکۆڵینەوە زۆرانە لەبارەی ئەم کتێبەوە بووە مایەی سەرنجی زیاترم.

زۆر دەمێکە دەمویست ڕۆمانی " دۆن کیشۆت" ی نووسەری ئیسپانی "

سەرڤانتس بخوێنمەوە. ئەمساڵ چاپەکی عەرەبی زۆرباشم دەستکەوت، کە نزیکەی 970 لاپەڕەیە و هەردوو بەشەکەی تێدایە و لەلایەن نووسەری ناسراوی میسری " عەبدولڕەحمان بەدەوی" لە ئیسپانییەوە کراوەتە عەرەبی. بۆیە دەستمکرد بە خوێندنەوەی، نایشارمەوە چ لەرووی ناوەڕۆک و چ لەرووی شێوازی نووسینیشەوە، زۆر جێژم لێبینی. ئەم ڕۆمانە کۆمەڵێک چیرۆکی سەیرو جوانی تێدایە، چەندین بەسەرهات و سەرکێشی تێدایە، جگەلەوەش زانیاری مێژوویی زۆر گرنگی تێدایە لەبارەی گەلانی ئەوروپا و خۆرهەڵاتەوە.

دەستەواژەی " دۆن کیشۆت" زۆرجار بەرگوێمان دەکەوێت کە گوزارشت لە کەسایەتییەکی "خەیاڵاویی، زۆرجاریش "فشەکەر" بەکاردێت. جگە لەوەش ئەم ڕۆمانە تەنها لە بواری ئەدەبدا جێگەی خۆی نەکردۆوە، بەڵکە لە بوارەکانی تریشدا کاریگەری خۆی بەجێهشتووە بەتایبەتی لە بواری هونەری تابلۆکێشان، موزیک، ئۆپێرا، فیلم، شانۆ. جگەلەوەش زۆر نووسەری تر سوودیان لە حکایەتە جۆراجۆرەکان ناو ڕۆمانەکە وەرگرتووەو لە ڕۆمانەکانی خۆیاندا بەکاریهێناوە.

هەتاوەکو ئەمڕۆ لە جیهاندا زۆر کتێب و لێکۆڵینەوە لەبارەی ئەم ڕۆمانەوە نووسراوەو هەر کەسەو بەپێی تێگەیشتن و جیهان بینی خۆی قسەی لەبارەوە کردووە، لێرەدا هەوڵ دەدەم تیشکێک بخەمە سەر ئەم ڕۆمانە مەزنەی جیهان، کە ماوەی 400 ساڵە، تەواوی جیهانی سەرقاڵ کردووە.

سەرەتا پێمخۆشە کەمێک باسی سرڤانتس و ئەو سەردەمە بکەم کە تێیدا ژیاوە، چونکە چ زەمەن و چ شوێنیش هاوکاریمان دەکات لەم نووسەرەو بەرهەمە جوانەکانی بگەین.

نووسەرێکی بەدبەخت

کاتێک سەیری ژیانی سەرڤانتسم کرد، بینیم وەکو زۆرێک لە نووسەرانی تری جیهان، ژیانێکی زۆر ناخۆش و هەژار و بەدبەخت ژیاوە. هەژاریی، زیندان، ئاوارەیی، برسێتی، نەبوونی خێزانێکی بەختەوەر، کوولەمەرگی ژیاوە.

سەرڤانتس لە 29 ی سێپتەمبەری ساڵی 1547 لە شاری ئەلکالا دی ئینارێس لە ئیسپانیا لەدایک بووەو لە 22 ئەپریلی ساڵی 1616 لە تەمەنی 68 ساڵیدا کۆچی دواییکردووە. هەرچەندە باوکی جەراحێکی ناودار بووەو دایکیشی لە بنەماڵەیەکی ئاینی بووە. پاشان دەچێتە بۆ شاری ئیشبیلیە لە قوتابخانەی یەسوعییەکان ئایین دەخوێنێت.

سەرڤانتس سێ برای تری هەبووە. باوکی پێشتر ئامۆژگاری منداڵەکانی کردووە کە سێ ڕێگە هەیە بۆ گەیشتن بە مەزنیی و خۆشگوزەرانی: یەکەمیان کارکردن لە بواری سەربازیدا. دووەمیان، بازرگانی لەگەڵ

هیندوستان. سێهەمیان کەسێ واتە ببێتە قەشە. سەرڤانتس یەکەمیان هەڵدەبژێرێت و دەبێتە سەرباز. گەرچی براکانی تری یەکێکیان کەسێ هەڵدەبژێرێت، ئەوی تریشیان بازرگانی.
جێگەی ئاماژەیە لەکاتی باسکردنی حکایەتی " دیلەکەدا" لە بەرگی دووەمدا، هەمان حکایەتی ژیانی شەخسی خۆی بەکاردەهێنێت، بەڵام ناوەکەی گۆڕیوەو دەڵێت: پیاوێک هەبووە سێ کوڕی هەبووەو، ئەم ئامۆژگارییەی کردوون.

پاشئەوەی خوێندن تەواو دەکات، ئیسپانیا بەجێدەهێڵێت و دەچێت بۆ ئیتالیا. کەمێک هۆکار هەیە بۆ ئەم سەفەرەی، هەندێک سەرچاوە دەڵێن گوایە کێشەی شەخسی لەگەڵ کەسێکدا هەبووە، هەندێکی تر دەڵێن گوایە حوکمی یاسایی لەسەر بووە کە سزای 10 ساڵ بدرێت و دەستی بڕن. بۆیە ئەویش بڕیاریداوە رابکات.
بەهەرحاڵ سەفەری بۆ ئیتالیا لە رووی کولتورییەوە سوودی زۆر لێوەرگرتووە، ئەو لە کاتێکدا سەردانی ئیتالیای کردووە، کە لە قۆناغی ڕێنانسازدا بووەو شارە گەورەکانی وەکو فلۆرێنسا و ناپۆلی و ڤینیسیا و میلانۆی بینیووە. وەکو خۆشی لە ڕۆمانەکەیدا دەڵێت: “شاری ناپۆلی جوانترین و دەوڵەمەندترین شاری جیهان بوو. ل157 بەرگی دووەم.” هەرچەندە ئێستا ناپۆلی یەکێکە لە شارە هەژارەکانی ئیتالیا. لەهەمانکاتیشدا فێربوونی زمانی ئیتالیا، دەرگایەکەی گەورەی بۆ کردەتەوە تاوەکو شارەزایی کولتوری دەوڵەمەندی ئیتالی بێت. ژیانی لە ئیتالیا، کاریگەری گەورەی بەسەرەوە هەبووەو لە ڕۆمانی دۆن کیشۆتیدا ڕەنگدانەوەی گەورەی هەبووە.
لەساڵی 1568 دەبێتە سەرباز و دواتریش دەچێتە کەشتیگەلی ئیسپانییەوە بەشداری جەنگەکانی ئەم سوپایە دەکات دژی تورکە عوسمانییەکان، بەتایبەتی جەنگی لیپانتۆی ساڵی 1571. لەم جەنگەکەدا سوپای ئیسپانیا و ئەوروپییە هاوپەیمانەکانی جەنگەکە دەبەنەوە. ژیانی سەربازی لە ڕۆمانی دۆنکیشۆتدا ڕەنگدانەوەی گەورەی هەبووە.

دواتر کاتێک دەگەڕێتەوە بۆ ئیسپانیا لە ڕێگەدا کۆمەڵێک کەشتی چەتەی تورکی دەیگرن و ماوەی پێنج ساڵ لە جەزائیر وەکو دیل و کۆیلە دەگیرێت. دواتر نامە بۆ کاتبی پادشا ڤلیپی ئیسپانیا دەنێرێت تاوەکو فریای ئەو و 500 ئیسپانی تر بکەون، کە کەوتونەتە دەستی سوپای تورکەکان لە جەزائیر. سەرڤانتس ماوەی 5 ساڵ لە جەزائیر دەمێنێتەوە دواتر ساڵی 1580 لە ئەنجامی دانوستانی شاندی ئیسپانیا، 500 ئۆقیە دەدەن بە حاکمی جەزائیر و ئازاد دەکرێن.

کاتێکیش دەگەڕێتەوە بۆ ئیسپانیا، سەرقانتس هەژاریی و بێکاریی و برسێتی بەرەکی دەگرێت و تامی ئازادییەکەی ناکات. پاشان دەچێتە شاری مەدرید لەوێندەر لەگەڵ "کۆنتالینا دی پالنتیوس" خێزان پێکدەهێنت، بەڵام زۆر سەرکەوتوو نابێت و کێشەی زۆری دەبێت لەگەڵ ئەم ژنە. لەم ژنەش تاکە کچێکی دەبێت، بەداخەوە کاتێک ئەم کچەی گەورە دەبێت، ڕووبەڕووی سکانداڵێکی گەورەی یاسایی و کۆمەڵایەتی دەکاتەوە، ئەمەش هەندەی تر دەروونی ئەم کەڵەنووسەرە دەهەژێنێت.
سەرقانتس وەکو بەشێکی زۆری نووسەرانی جیهان، هەتا لەژیاندا بوو، هەژاریی و برسێتی، زیندان، دەربەدەریی زۆری بینیووە. ژیان زۆر بێڕەحمانە بووە لەگەڵیدا، ئەم ئازارو مەینەتییانەشی، کاریگەری گەورەی بەسەر شێوازی نووسین و بیرکرنەوەی ئەم نووسەرە هەبووە، بەتایبەتی لە ڕۆمانی دۆنکیشۆتدا، کە بە شێوازێکی گاڵتەئامێزی ڕەخنە لە کۆمەڵگەی ئیسپانی دەگرێت بەتایبەتی چینی دەوڵەمەند و پیاوانی ئایینی و دەسەڵاتدارانی میرو میرزادەکان.

ناوەڕۆکی ڕۆمانەکە

ئەم ڕۆمانە باسی ژیانی نەجیبزادەیەکی ئیسپانی دەکات کە ناوی "ئەلونسۆ کیشانو"یە کە تەمەنی سەرو پەنجا ساڵە لەگەڵ خوشکەزایەکیی و خزمەتکارێکی، لە گوندێکی هەرێمی لامنتشا دەژین، ئەم هەرێمە دەکەوێتە ناوەڕاستی ئیسپانیا. ئەو خاوەنی کێڵگەیەکە و زەویوزاری هەیە و خەریکی کشتوکاڵە کردنە. ڕەوشی ژیانی باشە و کێشەی دارایی نییە، بەڵام کێشەی ئەم پیاوە ئەوەیە ماوەیەکی زۆر خەریکی خوێندنەوەی چیرۆکی سوارچاکیی دەبێت کە لەو کاتەدا واتە لە سەدەکانی 15 و 16 دا لە ئیسپانیادا زۆر برەویی هەبووە. ئەلونسۆ پاشماوەیەک بڕیارێکی شێتانە دەدات و ژیانێکی نوێ بۆ خۆی هەڵدەبژێرێت.
پاشان دەکەوێتە حاڵەتێکی دەروونی خراپەوەو خۆی لەدە بێتە کەسێکی بەهێز و قارەمان کە ئەمەش لە ڕووی دەروونییەوە پێی دەڵێن" شێتی خۆ بەگەورەزانین و نەرجسیەتێکی توندڕەوانە" ئەو خۆی لەدە بێتە سوارچاکێکی ئازا و قارەمان و سەرکەش، کە دەیەوێت دژی زوڵم وستەم بوەستێتەوە داکۆکی لە خەڵکی هەژارو ستەمدیدە بکات، هەربۆیە بڕیار دەدات ماڵ و گوند بەجێبهێڵێت و دەستبکات بە گەڕان وپشکنین بەناو وڵات و دژی ستەمکاری بوەستێتەوە. لەمەشدا دراوسێیەکیی هەژاری دەتە ناو مەیدانەوەو بەشداری ئەم سەرکێشییە دەکات کە ئەویش "سانشوا پانزا" یە ، ئەمیش جوتیارێکی هەژارە لەگەڵ ژنەکەیی و کچەکەیدا ژیانێکی هەژارانە دەژین، بەڵام ئەمیش بە بڕیارە شێتانەکەی میرەکەی سەرسام دەبێت و دوای دەکەوێت، هەرچەندە ژنەکەی

دژی ئەم بڕیارەیە.
ئەلونسۆ یەکسەر نازناوەکی نوێ بە خۆی هەڵدەبژێرێت کە ئەویش ” دۆن کیشۆت، یان دۆن کیخۆت” ئەمەش دەبێتە ناونیشانی ڕۆمانەکە. سواری ئەسپە پیرەکەی دەبێت کە ناوی ڕۆسینانتە و سانشواش بە سواری کەرەکەیەوە دوای دەکەوێت.

دۆن کیشۆت و سانشوای خزمەتکاری دەستەکەن بە گەڕان بەناو شارو شارۆچکەکان و گوندەکانی ئیسپانیا و لەمەشدا رووبەرووی کۆمەڵێک رووداوی سەیرو سەمەرە دەبنەوە. لە هەمووشی سەیرتر مەشك و دونیا بینینی دۆن کیشۆتە، کە دەتوانم بڵێم نزیکە لە شێتییەوە، لەم کاروانی گەڕانەدا رووبەرووی کۆمەڵێک رووداو دەبێتەوە، لەهەموویان گرنگتر جەنگی لە دژی کۆمەڵێک ئاشی هەوایی پێی وایە ئەمانە کەسانی ئەفسوناوین و هاتون ئەم بکوژن، یان پەلاماردانی گاڕان و شوانەکانی پێی وایە ئەمانە سوارچاکن و هاتوون پەلاماری بدەن، یان ئازادکردنی کۆمەڵێک دزو چەتە، پاشئەوەی هەڵیدەخەڵەتێنن کە گوایە بەناڕەوا گیراوان، دواتریش کاتێک ئازادییان دەکات، دەستەکەن بەدزین و رووتکردنەوەی ئەو. یان پەلاماردانی کاروانێکی پرسە ، پێی وایە پەلاماری لەشکرێک دەدات. یان هۆتێلێکی لێدەبێتە کۆشکی شاهانە و خۆشی بە ئیمپراتۆر دەبینێت، یان دەکەوێتە شەڕێ شمشێر لەگەڵ دارودرەخت. هەموو ئەمانەش بەوپەڕی قەناعەتییەوە دەیکات و پێی وایە ئەمانە چیرۆکی هەقیقیین. لەمەدا ئەوەمان بۆ دەردەکەوێت کە ئەو جەوە فەنتازیی و خەیاڵییەی دۆن کیشۆت تێیدا دەژی، هی کەسێکی ئاسایی نییە. ئەو هەمیشە لە خەیاڵیدا کۆمەڵێک شت دروست دەکات، کە زۆر دوورن لە راستییەوە، خۆی لەمەدا قارەمانە و سوارچاکی یەکەمە.
دواتریش چیرۆکێکی خۆشەویستی خەیاڵیئامێزی بۆ خۆی دروست دەکات لەگەڵ ژنە گوندییەکی ئاسایی، کە لێیدەبێتە شازادە خاتوونێکی مەزن، ئەویش “دەلسنیا دێل یویوسو” دۆن کیشۆت لەمەشدا بەشێوەیەکی خەیاڵئامێزی عاشقی ئەم ژنە لادێیە دەبێت و لێی دەبێتە شازادە خانمێکی جوان و ناسک و نازدار، لەحاڵەتێکدا ئەو ژنێکی ئاسایی گوندییە. خۆشی لە دیالۆگێکیدا لەگەڵ خانمە دۆق هرموسا دەڵێت: خۆشم نازانم ئایا دەلسنیا بوونی هەیە یان نا، ئایا راستییە یان خەیاڵییە، ئەم شتانەش پێویست ناکات هەندە لێی قووڵ بینەوە، بەڵام ئەوەی دەیزانم کە ئەو خانمە هەموو سیفاتکی جوانیی و باشی تێدایە کە دەبێت لە ژنێکدا هەبێت.ل 379 بەرگی دووەم.
پاشماوەیەک دۆن کیشۆت نامەیەک بە خۆشەویستەکەی دەنێرێت و خۆی دەداتە شاخێک و لەوێندەر کوڕێکی شێت دەناسێت کە بەهۆی چیرۆکێکی خۆشەویستییەوە ڕەوشی ژیانی تێکدەچێت، ماوەیەک لە ئەشکەوتێکدا خۆی

دوورە پەرێز دەگرێت.

خودناسین

لەهەمووشی سەیرتر سانشۆی خزمەتکاریشی تووشی هەمان نەخۆشی “میر”ەکەی دەبێت، کاتێک دۆن کیشۆت بەڵێنی پێدەدات کە هەموو ئیسپانیای لە پیاوخراپان پاکردەوە، بیکاتە والی دوورگەیەکی ئیسپانیا، ئەویش لەم خەونەدا دەژی. تا دەگەنە لای میرێک و کاتێک بەم حیکایەتەیان دەزانێت بە درۆوە سانشۆ دەکەنە والی دوورگەیەک، سانشۆش زۆر دڵی خۆشدب□ت، بەڵام دواتر پیلانێکی بۆ دادەنێن و گوایە لەشکری دوژمن دێتە دورگەکە، سانشۆش زۆر تێکدەچێت و دەترسێت، دواتر بڕیار دەدات کە بگەڕێتەوە بۆلای دۆن کیشۆتی ئاغای، چونکە بۆی دەردەکەوێت کە ئەو ئەهلی دەسەڵات نییە و ناتوانێت ببێتە حاکمی هیچ شوێنێک. ئەم خودناسینەش پەیامێکی گرنگی تری رۆمانەکەیە.

دوو هاوڕێی بەئەمەک

لە گوندەکەدا دۆن کیشۆت دوو هاوڕێی نزیکی دەبن، یەکێکیان قەشەیە ئەوی تریش سەرتاشێکە. ئەمان دەزانن کە دۆن کیشۆت لە رووی دەروونییەوە نەخۆش کەوتووە، هەوڵ دەدەن بە دوایدا بگەڕێن و وای لێ بکەن و بە هەر شێوەیەک بووە بیگرن و بیهێننەوە بۆ گوندەکەی خۆیان و دووبارە خەریکی ژیانی ئاسایی بێتەوە. لەمەشدا هەوڵ دەدەن کوڕێکی گەنج پەیدا بکەن کە لە رووی جەستەییەوە زۆر بەهێزە، بە فێڵ دەیبەنە بەردەم دۆن کیشۆت و پێی دەڵێن ئەمە سوارچاکێکە دەیەوێت لەگەڵدا بێتە مەیدانی شمشێربازییەوە. یەکەمجار دۆن کیشۆت بەسەریدا سەردەکەوێت، بەڵام دوای ماوەیەکی تر ئەمان دووبارە هەوڵ دەدەنەوە بە شێوەیەکی تر فێڵی لێبکەن، ئەمجارە بەمەرجێک یارییەکە دەکەن، کە هەرکامیان دۆڕاندی دەبێت واز لە سوارچاکی بهێنێت. لەکۆتاییدا دۆن کیشۆت دەیدۆڕێنێت دووبارە لەگەڵ سانشۆ دەیگەڕێننەوە بۆ گوندەکەیان.

لەکۆتاییشدا دۆن کیشۆت دێتەوە هۆش خۆی، بەڵام هیچ سوودی نابێت چونکە لە کۆتایی تەمەنیدایە و رووبەرووی نەخۆشییەکی قورس دەبێتەوە و کۆچی دوایی دەکات.

شێوازی نووسین

رۆمانەکە بە دوو بەش نووسراوە، بەشی یەکەمیان لە 52 فەسڵ پێکهاتووە، ئەم بەشەیان ساڵی 1605 نووسراوەو چاپکراوە، بەشی دووەمیان کە زۆرترە لە 74 فەسڵ پێکهاتووە و ساڵی 1615 نووسراوە و

چاپکراوە.
یەکێک لە خاڵە بەهێز و گرنگەکانی ئەم رۆمانە شێوازی نووسینیەتی، چونکە وەکو پێشتریش ئاماژەمان پێکرد، ئەم رۆمانە دەبێتە سەرەتای نووسینی رۆمان لە هەموو جیهاندا. نووسەر بە پێچەوانەی چیرۆکەکانی سەدەی ناوەڕاستەوە کە زیاتر سیمایەکی حکایەتئامێز و فەنتازیی و خەیاڵی بەسەریدا زاڵبوو. بەڵام لەم رۆمانەدا نووسەر هەوڵیداوە زیاتر ریالیزم تێیدا زال بێت.
جگەلەوەش کۆمەڵێک تەکنیکی نوێی داناوە کە دواتر لە ژانری رۆماندا بەکاردێت بەتایبەتی تەکنیکی " دیالۆگ، ڤرە دەنگی، وەسفکردنی پاڵەوان لەهەموو روویەوە بەتایبەتی لایەنی دەروونیی و کۆمەڵایەتی، گرێی ئۆدێبی، رەگەزی کتوپڕ. بوونی پاڵەوانی زۆر، مۆنۆلۆگ".
لەهەمووی گرنگتر دانانی رەگەزی ڤرە دەنگیی و گرێی ئۆدێبییە، ئەمەش لە بەشێکی زۆری رۆمانەکەدا دیارە. لە زۆر حاڵەتەدا بەتایبەتی لەکاتی باسکردنی چیرۆکە زۆرەکانی ناو رۆمانەکە هەردوو رەگەزی گرێی ئۆدێبیی و فلاش باگ بەکار دەهێنێت. بۆ نموونە لە فەسڵی 27 لە بەرگەی یەکەم باسی حکایەتی کردینە و لەسەندەی خۆشەویستەکەی دەکات، بەلام تەواوی ناکات تا لە فەسڵی 36 بەرگی یەکەم تەواوی دەکات.
خاڵێکی بەهێزی تری ئەم رۆمانە چۆنێتی داڕشتن و وەسفکردنی پاڵەوانی ناو رۆمانەکەیە، کە نووسەر زۆر بەجوانی باسی هەموو لایەنی پاڵەوانەکان دەکات، ئەم وەسفە وردەش بۆئەوە دەگەڕێتەوە کە بەشێکی زۆری ئەو پاڵەوانانەی کە نووسەر باسی کردوون، لەژیانی تایبەتی خۆیدا بینیوین و مامەڵەی لەگەڵدا کردوون، بۆیە زۆرباش توانیویەتی لەناو رۆمانەکەیدا باسیان بکات.

قسەکردن لەگەڵ: خوێنەر
لەزۆر شوێندا نووسەر دەکەوێتە گفتوگۆ لەگەڵ خوێنەران، ئەمەش جۆرێکی نوێبووە لەو سەردەمەدا کە نووسەر لەگەڵ خوێنەردا قسە بکات. لەلایەکی ترەوە سەرڤانتس نووسەرێکی هەڵبژاردووە بۆ رۆمانەکەی کە ئەویش مێژوونوسێکی عەرەبە بەناوی سەیدی حامد بن الابل. من خۆشم لەم شێوازی نووسینە تێناگەم بۆچی نووسەر ئەم کارەی کردووە، بەڵام لەهەمانکاتیشدا جۆرێکی نوێ بووە لە شێوازی نووسین.

دژایەتیکردنی ئەدەبی سوارچاکی سەدەکانی ناڤین
پەیامی سەرەکی ئەم رۆمانە هەر لەسەرەتاوە دیارە ئەویش دژایەتیکردنی ئەدەبی سوارچاکیی سەدەکانی ناڤینە. نووسەر هەوڵیداوە ئەوە پیشانی خوێنەر بدات، کە هۆکاری تێکچوونی باری

دەروونی دەن کیشۆت ئەو ئەدەبییە کە لەو سەدەیەدا باوی بوو. وەک پێشتریش وتم ئەم ڕۆمانە کۆتایی هێنا بە ئەدەبی سوارچاکی کە لە سەدەکانی ناڤیندا برەویی هەبوو، لە زۆرشوێنی ڕۆمانەکەشدا بە ڕاستەوخۆیی دژایەتی ئەم ئەدەبە دەکات.

بۆ نموونە لە زاری قەشەکەوە دەڵێت:
“من رقم لە هەموو ئەدەبی سوارچاکییە و دەمەوێت هەرچی ئەو کتێبانە هەیە کە لە کتێبخانەکەی دەن کیخۆتەدا هەن، هەموویان بسووتێنم، ئەدەبی سوارچاکی زەرەری گەورەی بە دەوڵەت دەگەیەنێت، هانی فەساد دەدات و لەدەستدانی کاتی خەڵکی دەکات، هەمووشیان لەرووی ناوەڕۆکەوە یەک شتن، یەکێکیان بخوێنیتەوە دەزانیت ئەوانی تریش هەمان شتن، هەمووشی لە خورافاتی کۆن سەریهەڵداوە، چیرۆکەکانیان مایەی گاڵتەجارییە و هەموو ناوەڕۆکەکانی مایەی پێکەنین و گاڵتەجاریە بە عەقڵی خەڵکی، چونکە هەموو چیرۆکەکان دوورن لەڕاستیی و واقیعەوە. ل133 . بەرگی دووەم

هەوڵی دزینی لەلایەن نووسەرێکی ترەوە
هەمیشە دزینی ئەدەبی کێشەیەکی گەورەی ناو جیهانی ئەدەب بووە. لەپاش تەواوبوونی بەشی یەکەمی ڕۆمانەکە، نووسەرێکی ساختەچی و نەیاری سێرڤانتس بەناوی ئەلونسو دی ئابیانیدا لەساڵی 1614 هەڵدەستێت بە نووسینی بەشی دووەمی ڕۆمانەکەی دەن کیشۆت. لەڕێگەی ئەمەشەوە دەیەوێت رق وکینەی خۆی بە سێرڤانتس تەواو بکات، چونکە ڕۆمانەکەی بە زمانێکی زبر و قسەی ناشرین و سووک نووسیبوو. هەرئەمەش وا لە سێرڤانتس دەکات کە پەلە بکات لە تەواوکردنی بەشی دووەمی ڕۆمانەکە و لە ساڵی 1615 دا بەشی دووەم بڵاودەکاتەوە. جێگەی ئاماژەیە لە پێشەکی بەشی دووەمی ڕۆمانەکەدا، باسی ئەم هەوڵی دزینە دەکات لەلایەن ئەلونسو دی ئابیانیدا. هەرچەندە ئەم هەوڵە نەزۆکەی ئەو نووسەرە سەری نەگرت و جیهان تەنها باسی کتێبەکەی سێرڤانتس دەکات.

بابەتە گرنگەکانی ناو ئەم ڕۆمانە
ئەم ڕۆمانە جگە لەرووی ئەدەبییەوە لە رووی ناوەڕۆکیشەوە قسەی لە کۆمەڵێک بابەتی گرنگ کردووە کە پەیوەنیان بە مرۆڤەوە هەبووەو نووسەر هەوڵیداوە قسەی خۆی لەبارەیانەوە بکات و لە پێش هەمووشیانەوە “جەنگ و ئاشتی، ئازادیی و کۆیلایەتی، خۆشەویستی، رق و کینە، خودناسین”.

نەخۆشی خۆبەگەورەزانین و لە وەهمدا ژیان

پەیامی سەرەکی ئەم رۆمانە باسکردنی ئەو کەسانەیە کە لەرووی دەروونییەوە دەکەونە حالەتێکی زۆر خراپەوە وێنەیەکی شێواویان لە بارەی خودی خۆیانەوە هەیە و پێیان وایە کە کەسێکی مەزن و گەورەن و لە وەهمدا دەژین و ناتوان رووی راستی خۆیان و دەوروبەر وەکو خۆی ببینن. ئەمەش نەخۆشییەکی دەروونی زۆر خراپە، بەداخەوە بەشێکی خەڵکیش تووشی ئەم نەخۆشییە دەبن بەتایبەتی سیاسەتمەدارەکان.

مرۆڤ

مرۆڤ دەبێتە چەقی بیرکردنەوەی نووسەر و لە زۆر شوێندا بەشێوەی جیاواز قسەی خۆی لەمبارەیەوە کردووە. بەتایبەتی لایەنی دەروونی گرنگی زۆری هەیە، چونکە ئەو حالەتەی دۆن کیشۆت، تووشی زۆر کەس دەبێتەوە کە پێی وایە کەسێکی مەزن و ئازا و قارەمانە، بەڵام لە راستیدا بەو شێوەیە نییە.

لە دیالۆگێکیدا لەگەڵ سانشۆی خزمەتکارییدا دەڵێت:

مرۆڤەکان سەر زەوی چوار جۆرن:

یەکەم: پێشتر خاوەنی هیچ نەبوون دواتر دەبنە خاوەنی هەمووشتێک بۆ نموونە ئالی عوسمان، پێشتر کۆمەڵێک شوانی هیچوپوچ بوون، ئێستا بوونەتە خاوەن دەسەڵات.

دووەم: ئەوانەن کە لە بنەچەوە خاوەنی سامان و دەسەڵات بوون، خۆشیان پارێزگاری لەو سامانە دەکەن و زیاتری دەکەن، بۆ نموونە میرەکان کە بە میراتی بۆیان ماوەتەوە.

سێیەمیان: ئەوانەی کە پێشتر خاوەنی سامان و دەسەڵاتی زۆر بوون، ئێستا هیچیان بۆ نەماوەتەوە و لەناوچوون، بۆ نموونە حاکمەکانی دەوڵەتی میدیی و ئاشووریی و یۆنانی وبەربەرەکان.

چوارەمیان: کە زیاتر خەڵکی گشتی یان بەرەی خەڵک دەگرێتەوە، ئەمانە هیچ سوودیان نییە تەنها ژمارەی زیندووەکان زیاد دەکەن و هیچ سوودێکیان بۆ مرۆڤایەتی نییە. ل 214 بەرگی دووەم.

جەنگ و ئاشتی

ئەم رۆمانە زۆرجار یارمەتیمان دەدات کە ئاگاداری رەوشی ژیانی سیاسی و ئابووریی و کۆمەڵایەتی ئیسپانیا و تاڕادەیەکیش جیهان بین لە سەدەی پانزەو شانزەدا. نووسەر لەم رۆمانەدا هەوڵیداوە لە پەنا سەرکێشییەکانی دۆن کیشۆتدا باسی ژیانی سیاسی ئیسپانیاش بکات بەتایبەتی ئەوەی پەیوەندی بە جەنگەوە هەیە. بەتایبەتی جەنگ لە دژی داگیرکاری تورکی. ئەم رۆمانە لە زۆر شوێندا باسی مەینەتییەکان جەنگی کردووە.

لەهەمانکاتیشدا لە زۆر شوێندا هەستی دژایەتییکردنی جەنگی تێدا بەدیدەکەین. بۆ نموونە لە بەشی دووەمدا دەڵێت: کەسانی ژیر و حەکیم و دەوڵەتە باشەکان، هیچ کاتێک خۆیان ناخەنە ناو جەنگەوە تەنها لە چوار حاڵەتەدا نەبێت: یەکەمیان : بەرگرییکردن لە ژیانی خۆیان. دووەم: بەرگرییکردن لە شەرەفی خۆیان و ژن و ماڵ و منداڵەیان. سێیەم: بەرگرییکردن لە عەقیدەی کاتۆلیکی. چوارەمیان: بەرگرییکردن لە پادشاکانیان. بەڵام هەڵگیرساندنی جەنگ بەناوی تۆڵەسەندنەوەی زاڵمانەیە، چونکە هیچ تۆڵەکردنەوەیەک عادیلانە نییە و دژی شەریعەتی مەسیحییە، چونکە مەسیح داوامان لێدەکات دوژمنەکانمان خۆشبوێت. ل 349 بەرگی دووەم.
لەلایەکی تریشەوە دژی تاوانەکانی جەنگ دەوستێتەوە لەمەشدا ئەو تەنها سەرکردەکان بە تاوانبار نازانێت، بەڵکە سەربازەکانیش لای ئەو تاوانبارن. " ئەو سەربازەی کە فەرمانەکی سەرکردەکەی جێبەجێدەکات، بەم کارەی لە کاری سەرکردەکەی کەمتر نییە و ئەویش تاوانبارە. ل 120 بەرگی یەکەم
لەهەمانکاتیشدا زۆر هاوسۆزە لەگەڵ سەربازەکان و پێی وایە ئەوان هەمیشە قوربانی جەنگەکانن لەمبارەیەوە دەڵێت: "سەربازەکان لەبەر مووچەیەکی مانگانەی کەم، خۆیان دەخەنە ژیانێکی مەترسیدارەوە، زۆرجاریش وەرینا گرن. زۆربەشیان جلوبەرگی باشیان لەبەر نییە، لە زستاندا لە سەرما نایانپارێزێت، زۆربەیان لە مەیدانی جەنگدا قاچ یان دەست، یا سەریان دەپەڕێت، گەر شانسیان هەبێت و خوداش ڕەحمیان پێبکات و بریندار دەبن. هەمیشە سەربازەکان لە جەنگەکاندا زەرەرمەندی سەرەکین و ژمارەیان لەناو کوژراوەکاندا هەزارانن، لە جەنگەکانیشدا هیچ کاتێک سەرباز سوودمەند نین بەڵکو سوودمەندەکان سێ و چوار کەسن. لەبەرئەوە سەربازەکان زۆرترین زیان دەکەن و هیچ سوودمەند نین. ل 58 بەرگی دووەم.

ئازادیی

لە زۆر شوێندا قسەی لەبارەی ئازادییەوە کردووە. لە دیالۆگێکیدا لەگەڵ سانشۆ دەڵێت: هاوڕێم، گرانبەهاترین نیعمەت کە خودا بە مرۆڤی بەخشیوە، ئازادییە، بەهاو نرخی ئازادی لە هەرچی سامانی سەر زەویی و ئەوانەشی کە لە ژێر دەریاکاندا شاراونەتەوە، بەنرختر و گرانترە. هەر لەبەرئەوەیش دەبێت مرۆڤ و ژیانی خۆی لە پێناودا بەخت بکات، هەروەها دژی کۆیلایەتی بوەستێتەوە کە دوژمنی ئازادییە، ل 532 بەرگی دووەم.

ڕۆحی شۆڕشگێڕی

راستە دەن کیشەت لەلایەکەوە گوزارشت لە کەسێک دەکات کە لە رووی دەروونییەوە تووشی کێشە بووە و لەوەهمی کەسایەتییەکی بەهێزدا دەژیی، بەڵام لەلایەکی ترەوە دەن کیشەت گوزارشت لە رۆحی کەسایەتیی شۆڕشگێڕیش دەکات، چونکە لە زۆر شوێندا باس لەوە دەکات کە ئەو لە دژی ستەمکاران و پارێزگارییکردن لە خەڵکی هەژار و ستەمدیدە خەبات دەکات، ئەمەش لە سەدەکانی دواتر خۆی لە گیانی کەسانی شۆڕشگێڕدا دەبینێتەوە.
لە دیالۆگێکیدا لەگەڵ سانشۆ دەڵێت: پەیامی من ئەوەیە کە دژی ستەم و چەوسانەوە بوەستمەوەو هاوکاری کەسانی هەژارو لەقەوماو چەوساوە بکەم، ل 198 بەرگی یەکەم.

گیڤاریزم و دەن کیشەت

لە زۆر شوێنیشدا هەست بە رۆحیەتی گیڤاریزم دەکەم، لە زۆر شوێندا دەن کیشەت دەڵێت گیڤارایە قسە دەکات. دڵنیام کە گیڤاراش ئەم رۆمانەی خوێندۆتەوە کاریگەری لێکردووە.
“من پیشەی سوارچاکی رێگەم پێ نادات کە رێچکەیەکی تر بگرم، چونکە ئیسراحەت و خواردنی بەتام و خۆش و جلوبەرگی کەشخە و رابواردن، ئەمانە بۆ پیاوی ناو کۆشکەکان دروستبووە، بەڵام ئەوانەی کە پێیان دەڵێن سوارچاک، دەبێت ژیانێکی ناخۆش بژین و کەمبخەون و هەمیشەش چەکیان لەشان بێت، کە منیش یەکێکم لەوانە. ل118 بەرگی یەکەم
هەروەها لەپاش ئەوەی چوار رۆژ لە ماڵی دەن بیجەی نەجیبزادە دەمێنێتەوە زۆر خزمەتی دەکەن، بەڵام چیتر رازی نابێت لەوە بمێنێتەوەو دەڵێت: “نابێت سوارچاک لە ژیانێکی خۆشیی و رەفاهەتدا بژیی، چونکە ئەمە لە کاروانی گەڕان و سەرکەشی دووریدەخاتەوە. ل 289 بەرگی دووەم ”
تاڕادەیەکی زۆریش گیڤاراش هەمان شت دەڵێت، ئەو دەڵێت کە کەسی شۆڕشگێڕ نابێت ژیانی بۆرجوازیانە بژیی، بەڵکو دەبێت ژیانێکی هەژارانە و شۆڕشگێڕانە بژیی و هەمیشە چەکی لەشان بێت.
بە بڕوای من دەن کیشەت هەڵگری پەیامێکی شۆڕشگێڕیشە کە دواتر کاریگەری گەورەی بەسەر گەلانی ئیسپانی زمانەوە داناوە، نەک لە ئیسپانیا بەڵکو لە ئەمریکای لاتینیش، هەتاوەکو ئەمڕۆش ئەمریکای لاتین لانکەیەکی بەهێزی بزووتنەوە شۆڕشگێڕییەکانە.

خۆشەویستی

لەم رۆمانەدا کەمێک چیرۆکی خۆشەویستی هەمەجۆر و جوانی تێدایە، کەهەریەکەیان گوزارشت لە حاڵەتێکی خۆشەویستی دەکات، دەتوانم بڵێم خۆشەویستی پانتاییەکی گەورەی لەم رۆمانەدا داگیرکردووەو نووسەریش

لە زۆر شوێندا قسەی خۆی لەمبارەیەوە کردووە.
“خۆشەویستی وەکو مەرگ وایە، تووشی کۆشکی پادشا مەزنەکان و کەلاوەی شوانکارە هەژارەکانیش دەبێتەوە، کاتێکیش خۆشەویستی بەتەواوەتی دەست بەسەر دڵی کەسێکدا بگرێت، ئەوا یەکەمین شت کە دەیکات، نەهێشتنی هەموو جۆرە ترس و شەرم و حەیایەکە،، ل535 بەرگی دووەم.

دەوڵەمەندیی و هەژاریی و پیسکەیی
لەمبارەیەوە دۆن کیشۆت قسەی خۆی دەکات و دەڵێت:
دەوڵەمەندی بەبێ بەخشندەیی، هیچ نییە جگە کەسێکی پیسکەی سواڵکەر نەبێت، خاوەندارێتی سامان گرنگ نییە، بەڵکە چۆنێتی بەکارهێنانی دەبێتە هۆی خۆشیی و کامەرانی بە مرۆڤ، لەسەرو ئەمەشەوە دەبێت بزانیت، چۆن دەتوانیت بەشێوەیەکی باش و گونجاو بەکاریبهێنیت. ل 214 بەرگی دووەم.

جوانناسی
وەکو پشتریش وتم دۆن کیشۆت قسەی لەسەر هەموو شتێک کردووەو زۆرجاریش قسەکانی جددیەت و ژیریی پێوە دیارە، بۆ نموونە کاتێک باسی جوانناسی دەکات دەڵێت:
“دوو جۆر جوانی هەیە، جوانی جەستە و جوانی رۆح. جوانی رۆح لە رێز، ئەمانەت، رەوشتی باش، پیاوچاکیی و میواندۆستیی و سەخاوەت و پەروەردەی باشدا دەردەکەوێت. ئەگەر ژنێکیش زیاتر هەست بە جوانی رۆح بکات و لە جوانی جەستە، ئەوا ئەوکاتە عیشقەکە بەهێزتر و توندوتیژتر دەبێت. ل 535
جوانی بە ژنی شەریف وەکو ئاگرێک وایە لە دوورەوە دەبریسکێتەوە یان وەکو شمشێرێک کە ناجووڵێت، ئاگرێکیش لە دوورەوە کەس ناسووتێنێت، شمشێرێکیش کە ئەگەر لێی نزیک نەکەویتەوە و نەجووڵێت، کەس بریندار ناکات ،ل131 بەرگی یەکەم
ئامۆژگاری دەسەڵات
ئەوکاتەی سانشۆ بە درۆوە دەکرێتە والی دوورگەیەک، دۆن کیشۆت دەستدەکات بە ئامۆژگارییکردنی کە چۆن دەبێت مامەڵە بکات لەگەڵ دەسەڵاتدا. لەمبارەیەوە دەڵێت:
یەکەم خودا بناسە، چونکە لەخودا پەرستیدا حیکمەت هەیە.
دووەم: خۆت بناسە و بزانە کە تۆ خاوەنی چیت، تووشی غرورو لووتبەرزی نەبیت، لەبیرت نەچێت کە تۆ کاتی خۆی شوانی بەراز بوویت، لە بنەچەی خۆت پەشیمان نەبیتەوە و کەسێکی خاکی بە.
سێیەم: با هەست و هەوا تەحکوم نەکات ، چونکە ئەمانە دەبنە هۆی جەهالەت، با زیاتر فرمێسکی کەسی هەژار کارت تێبکات، تاوەکو

سکاڵای کەسی دەوڵەمەند. هەوڵ بددە بەدوای هەقیقەتدا بگەڕیێت، هەوڵ بددە حوکمی یاسا جێبەجێبکەیت، لە سزای توندی یاسا مەترسە چونکە زۆرجار ئەو دادوەرانەی حوکمی توند دەدەن زیاتر دەناسرێن تاوەکو ئەوانەی حوکمی سووکی خەڵکی دەدەن. ئەگەر کرا حوکم بەسەر کێشەیەکی کەسێکی دوژمنت بدەیت، واز لە سووکایەتیپێکردن و جنێودان بهێنە، تەنها پشت بەهەقیقەتی رووداوەکان ببەستە، هەمیشە ئەوەت لەیاد بێت ک□ م□ر□ق ئ□گەری زۆری هەیە کە هەڵە بکات و توشی سروشتێکی گەندەڵ بێت، بەڵام تۆ کەسێکی بە بەزەیی ل 438 بەرگی دووەم.

گەلانی خۆرھەڵات لە رۆمانی دۆن کیشۆتدا

راستە مەیدانی سەرەکی رۆمانەکە ئیسپانیایە، بەڵام نووسەر هەوڵیداوە لە رێگەی کۆمەڵێک پاڵەوان و حکایەتەوە، تیشك بخاتە سەر گەلانی تری نا ئەوروپی بەتایبەتی گەلانی باکووری ئەفریقا و خۆرھەڵاتی ناوەڕاست. جێگەی ئاماژەیە بەحوکمی ئەوەی سێرڤانتس خۆی ماوەیەک لە جەزائیر گیراوە، کەمێک شارەزایی لەگەلانی موسڵمان وەرگرتووە. لە ل162 لەبەرگی یەکەمدا باسی فارس و عەرەب و میدیاکان دەکات، هەروەها لە ل 298 باس لە زمانی کلدانیی دەکات، هەروەها لە ل 218 لە بەرگی دووەم دا باسی گەلانی ئاشووری و میدیاکان دەکات کە پێشتر خاوەنی شارستانی دەسەڵاتی گەورە بوو . هەموو ئەمانە گوزارشت لەوە دەکەن کە نووسەر تارادەیەکی باش لە چاو سەردەمەکەی خۆیدا، زانیاریی باشی هەبووە لە بارەی گەلانی غەیرە ئەوروپی.

بەڵام ئەوەی کە لە زۆرشوێندا باسی کراوە عەرەبە، وەکو وتم رۆمانەکەی بەناوی مێژوونوسێکی عەرەبەوە نووسیوە، جگەلەوەش لە زۆر حکایەتیدا باسی عەرەب و وڵاتانی باکووری ئەفریقا یان وەکو عەرەبەکان دەڵێن " مەغریبی عەرەبی" دەکات. دووبارە لەمەشدا ژیانی شەخسیی رۆڵی هەیە چونکە ماوەیەک لە جەزائیردا گیراوە. لەلایەکی تریشەوە ئیسپانییەکان لەهەموو گەلان تری ئەوروپا پەیوەندیان زیاتر بووە لەگەڵ عەرەبەکان، ئەمەش بەهۆی جوگرافیا و جەنگەوە بووە. هەرچەندە بە گشتی وێنەی عەرەب لەم رۆمانەدا خراپ نییە.

تورک

نووسەر لە زۆر شوێندا باسی تورک دەکات، وێنەی تورکیش لەم رۆمانەدا، وێنە راستەقینەکەیان کە بریتییە لە داگیرکاریی و پەلاماردانی گەلانی ناوچەکە. جا موسڵمان بن یان مەسیحی. لە ل63 بەرگی دووەم باسی هەڵمەتی داگیرکردنی تورک دەکات بۆ دورگەی قوبرس، کەئەوکاتەش قوبرسییەکان گیریان خواردووە بەدەست ئەم هێزە

داگیرکارییەوە کە بەداخەوە هەتاوەکو ئەمڕۆش بەرەکیان بەرنادات و بەشێک لە خاکی قوبرسی داگیرکردووە. لە هەمووی گرنگتر کاتێک باسی حاجی موراد دەکات. لە ل81 لە بەرگی دووەمدا دەڵێت: مەغریبییەکان بە سروشتی خۆیان زۆر لە تورکەکان دەترسن، بەتایبەتی سەربازە تورکەکان، چونکە لە راستیدا زۆر دڕندەن و بەوپەڕی دڵرەقییەوە مامەڵە لەگەڵ مەغریبییەکان دەکەن، بەجۆرێک مامەڵە لەگەڵ مەغریبییەکان دەکەن وەکو بڵێیت ئەمانە کۆیلەی ئەوانن.

کاریگەری بەسەر ئەدەب و هونەری جیهانەوە

دیارە ئەم رۆمانە جگە لەوەی توانی ببێتە هۆی لەدایک بوونی ژانرێکی نوێی ئەدەبی کە ئەویش رۆمانە، کاریگەری گەورەشی بەسەر لایەنەکانی تری فەرهەنگی ئەوروپییەوە داناوە بەتایبەتی "شانۆ، ئۆپێرا، فیلم، تابلۆکێشان، موزیک" بەجۆرێک هیچ رۆمانێکی تر هێندەی دۆن کیشۆت کاریگەری دانەناوە.

لە بواری موزیکەوە هەتاوەکو ئەمڕۆش کەمەڵێک سۆناتا و شاکاری موزیکی مەزنی جوان بەناوی دۆن کیشۆتەوە لەدایک بووەو کەمەڵێک موزیکژەنی جیهانیش کەوتوونەتە ژێر کاریگەری ئەم رۆمانەوەو ئیلهامی شاکاری موزیکی زۆر جوانی پێبەخشیون.

بۆیەکەمجار موزیکژەنی بەناوبانگی ئەڵمانی یوهان فلیپ فۆرتچ لە ساڵی 1690 شاکارێکی موزیکی بەناونیشانی "Der irrende Ritter Don Quixotte de la Mancia " ئامادەکرد و ئەم شاکارەش لە شاری هابۆرگ نمایشکرا. دوایین شاکاری موزیکیش لە ساڵی 2014 بوو ئەویش لەلایەن کۆمپۆنیستی ئەڵمانی تیۆ روپرێشت بوو. هەتاوەکو ئێستا 50 شاکاری موزیکی بەناوی دۆن کیشۆتەوە بەرهەمهاتووە.

لەرووی فیلمیشەوە نزیکەی 26 فیلمی لەسەر بەرهەمهێنراوە. بۆیەکەمجار لە ساڵی 1926 کارێکی هاوبەشی دەنیمارکیی و ئیسپانی بوو کەلەلایەن کەمەڵێک هونەرمەندی ئیسپانیی و دەنیمارکی بەرهەمهێنرا. دواییجاریش لە ساڵی 2018 بوو. هەروەها چەندینجاریش کراوەتە فیلمی کارتۆنی، دواینجار لەساڵی 2007 بوو لە ئیسپانیا بەرهەمهاتووە.

لەرووی هونەری بالێتیشەوە لە ساڵی 6918 لیۆن مینوکوس بالێتێکی تایبەت بەناوی " دۆن کیشۆت' دانراوە لە هۆڵی شانۆیی " بۆلشۆوی " لە مۆسکۆ نمایشکراو هەتاوەکو ئێستاش ئەو جۆرە بالێتە ماوە.

لەرووی شانۆشەوە چەندینجار کراوەتە دەقی شانۆیی لەسەر تەختی شانۆی زۆربەی وڵاتانی جیهان نمایشکراوە، لەراستیدا رۆمانێک وانووسراوە کە دەتوانرێت بۆ کاری شانۆیی بەکاربهێنرێت، جگە لەوەش

لە ناو ڕۆمانەکەشدا دەقێکی شانۆیشی تێدایە. بۆ یەکەمجار لە ساڵی 1694 لەلایەن شانۆنوس و چیرۆکنوسی ئینگلیزی تۆماس ئورفای لەشاری لەندەن وەکو دەقی شانۆیی نمایشکرد. دواییـنجاریش وەکو دەقی شانۆیی لە لایەن شانۆنوسی ئەڵمانی کریستۆف بوش لە ساڵی 2016 لە شاری کیلی ئەڵمانیا نمایشکرا.

لەرووی ئەدەبیشەوە کاریگەری گەورەی بەسەر تەواوی ئەدیبانی جیهانەوە هەبووە، زۆربەی ڕۆمانووسی جیهانیش کاری گەورەی تێکردوون، لە پێش هەمووشیانەوە نووسەر ناسراوی روسی دەستۆیڤسکی، لەبارەی دۆن کیشۆتەوە دەڵێت: سێرڤانتس قووڵترین و بەهێزترین نووسەری جیهانە، ئەم ڕۆمانەش دواییـن وشە و جوانترین فکری مرۆڤایەتییە. ئەگەر لە مرۆڤ پرسیار بکەن، چی لە ژیاندا چی فێربوویت؟ چیت لە ژیان دەستکەوتووە؟ ئەوکاتە مرۆڤ زۆر بە بێدەنگی دەتوانێت ڕۆمانی دۆن کیشۆت پێشکەش بکات و بڵێت: ئەمە کورتەی ژیانی منە، ئایا دەتوانن ئیدانەم بکەن لەسەر ئەوە؟

جگە لە دەستیڤسکی کۆمەڵێک نووسەری تری جیهان سوودی گەورەیان لەم ڕۆمانە وەرگرتووە لەوانە : شانۆنووسی ناوداری فەرەنسی مۆلیێر، فرانس کافکا، گراهام گرین، " بۆ یەکەمجاریش لە مێژووی ئەدەبیدا ژنە نووسەری ئینگلیزی چارلۆتە لێنەکس لە ساڵی 1752 دا ڕۆمانێکی بەناوی " ژنانی دۆن کیشۆت The Female Quixote نووسی. ساڵی 1917 فرانس کافکاش چیرۆکیکی بەناوی " هەقیقەتی شانشۆ پانسا" نووسی. سانشۆ خزمەتکارەکەی دۆن کیشۆت بوو.

چەند سەرنجێك

لەپێنا ئەوەی کە ئەم کتێبە بەیەکێک لە کتێبە مەزنەکانی جیهان دادەنرێت، بەڵام ئەمە ئەوە ناگەیەنێت کە ئەم کتێبە کێشەی نییە جا لە رووی شیوازی نووسین بێت یان ناوەڕۆکەوە.

لەرووی شێوازی نووسینەوە هەست دەکرێت کە هەندێکجار نووسەر چیرۆکەکانی تەواو ناکات یان لەبیری چۆتەوە بۆ نموونە لەکاتی باسکردنی حیکایەتی دزینی کەرەکەی سانشۆ، هەروەکو عەبدولڕەحمان بەدەویش سەرنجی ئەم خاڵەی داوە و دەڵێت: سێرڤانتس خۆی بە تەواوەتی باسی ڕووداوی چیرۆکی دزینی کەرەکەی سانشۆی نەکردووە کەچی دەیخاتە پاڵی نووسەری ڕۆمانەکە کە ئەویش سیدی حامیدە. ئەو لە فەسڵی 23 بەرگی یەکەم دەڵێت خینس دی یاسمونتە کەرەکەی سانشۆی دزیوە، کەچی دواتر لە فەسڵی 30 دا بەرەبەیانێک کەرەکەی دۆزیوەتەوە.

هەروەها زۆرجاریش هەستدەکرێت کە حیکایەتەکان دووبارە بوونەتەوە، بەتایبەتی حکایەتی خۆشەویستییەکان، کە زۆربەیان لەرووی ناوەڕۆکەوە لەیەکەوە نزیکن.

زاڵبوونی کاریگەری حیکایەتی هەزار یەک شەوە

کاتێک ئەم رۆمانە دەخوێنیتەوە کە پێکهاتووە لە کۆمەڵێك چیرۆکی هەمەجۆر، زۆرجار هەست دەکەیت کە ئەم رۆمانە لەژێرکاریگەری “هەزار و یەک شەوەدا” نووسراوە، چونکە ئەمیش لە کۆمەڵێک حیکایەتی جیاواز پێکدێت. دیارە نابێت ئەوەشمان لەیاد بچێت کە کتێبی “هەزار و یەک شەوە” کاریگەری گەورەی بەسەر ئەدەبیاتی ئەوروپی هەبووە بەتایبەتی ئیتالیی و ئیسپانی.

دژایەتیکردنی ئەدیب و نووسەران

خاڵێکی گرنگی تر لەم رۆمانەدا نووسەر لە هەندێک شوێندا دژی ئەهلی قەڵەم دەوەستێتەوە، بەتایبەتی لەکاتی هەڵسەنگاندنیان لەگەڵ سەربازەکاندا. لەکاتێکدا خۆشی ئەهلی قەڵەم بووە لەمبارەیەوە دەڵێت:

هەمیشە ئەهلی ئەدەب، بەزمانە درێژەکانیان و پارچە شیعرەکانیان، وەسیلەیەکی باش دەدۆزنەوە بۆ ژیانیان. لەکاتی جەنگەکانیشدا ئەوان لە سەربازەکان زیاتریان دەستدەکەوێت. خەڵکانێک هەن دەڵێن، بەبێ ئەدەب جەنگ نابێت، چونکە جەنگیش پێویستی بە کۆمەڵێک یاساو رێسا هەیە، ئەوانیش لە ئەدەبەوە سەرچاوە دەگرن. ل 59 بەرگی دووەم.

دوا قسە

دیارە ئەم کتێبە قسەی زۆر هەڵدەگرێت کە لێرەدا بواری ئەوە نییە باسی هەموو خاڵەکان بکەین و هەموو لایەنەکانی بۆ خوێنەر باسبکەین، بەڵام دەتوانم بڵێم ئەم رۆمانە چ لە رووی ناوەڕۆک و چ لەرووی شێوازەوە، یەکێکە لە کتێبە مەزنە ئەدەبییەکانی جیهان و گەورەترین کاریگەری هەبووە بەسەر ئەدەبی و فەرهەنگی جیهانەوە، هەتاوەکو ئەمڕۆش کاریگەری ماوە و دەمێنێت.

سەرچاوەکان:

1/میغیل دی سیرفانتس. دون کیخوتە. ترجمة عبدالرحمن البدوي. دار المدى للثقافة و النشر.سوریا.1998.
/2 عبدالهادي سعدون. 400 عام على رواية «دون كيخوته»: الفارس النبيل لا يزال يحارب طواحين الهواء!. /https://al-akhbar.com
/3 لماذا اختارت اسبانيا الجزائر لإحياء ذكرى صاحب “دون كيشوت”؟. www.bbc.com/arabic
4/ Herr und Diener – Don Quijote und Sancho Panza. www.grin.com

بوێری لەگێڕا نەوەی(خوێنڕێژێکی بێتاواندا).. گۆران هەڵەبجەیی

مر□ق د□مێک ڕۆما نێک ، چیرۆکێک، یا داشتنام□ یەک، یا هەرجۆرە کتێبێکی دیکە دەگرێت بەدەستەوە ، پاش خوێند نەوەی چەند لاپەڕ□ یەک بۆی دەردەکەوێت کە ئەم پەرتوکەی بەدەستیەو□ یەتی سەرکەوتووە یاخود نا، ئەوش بەوەی کە تاچ ئەنداز□ یەک توانای ڕاکێشانی سەرنجی خوێنەری ه□ یە.

پەرتووکی سەکەوتوو یاخود نووسینی سەرکەوتوو ئەوەیە کە دێڕ لە دووای دێڕ ، لاپەڕە لەدووای لاپەڕە پەلکێشت کات بۆ قوڵایی ، نووسینی بڕشت و بەپێز وا لە خوێنەر دەکات تەنانەت لەکاتی نانخواردنیشدا دەستبەرداری نەبێت ، بەوەی چاوێکی لەسەر پەرتووکەبێت و چاوەکەی دیکەی لەسەر خوانەکەی بێت .کتێبی سەرکەوتوو لەوەدا بەرجەستە دەبێت دەمێک ڕووداوەکانی نێوی وەک دەنکە مرواری ببەستێت بەیەکەوە و هیچ ڕووداوێکی لێ زایەنەبێت و لە تۆمارگای زهندا وەک خۆیان بمێننەوە.

ئەم جۆرە کتێبانە زۆر جار دووجۆر هەست لەکن خوێنەر درووست دەکەن، هەستێک دەڵێ دەخوازم زووبگەمە کۆتایی ،دەخوازم بگەمە ئامانج و مەبەستی نووسەر و دەمەوێت بەخێرایی کۆدەکان بکەمەوەو لە ڕێگەیانەوە بگەم بە پ□یق□ ک□تاییەکان، هەستێکیش دەڵێت نەخێر ناخوازم لەخوێندنەوەی بب□و□ ،ناخوازم فەزای فراوان و ئەندێشەی جوانی پڕ لە ڕازی هەمەڕەنگ هەم□□وداو جێبهـێڵم.

لەبەرامبەردا دەشێ هەندێ کتێب هەبن هەستێکی سەلبی لەکن خوێنەر درووستبکەن و هەڵسەنگاندنێکی وای لا درووست بب□□ ک□ ئەم کتێبە لەهیچ ڕوویەکەوە سەرنجڕاکێش نیە ، بەوەی پاش چەند لاپەڕ□ یەک لێی بێزار دەبێت و ڕەنگە تەواوی نەکات ودەستبەرداری خوێندنەوەی ببێت.

کۆتایی مانگی ئاگوست لە گوبنهاگن، نووسەری هاوڕێم، بەڕێز کاک هیدایەتی مەلاعەلی پەڕتوکە نوێکەی بە نێوی [خوێنڕێژێکی بێتاوان] نمایشکرد .

لە بەرگی یەکەمی کتێبەکەدا ،خوار ناونیشانەکە نووسراوە {

گەڕانەوەی هیدایەت مەلاعەلی}، واتە ئەم بەرهەمە بریتییە لە گەڕانەوەی بەسەرهاتێک کە لەزەمەنێکی ڕابردوودا ڕوویانداوە و خودی نووسەر پاڵەوانی ئەو ڕووداوەکانیەتی. دەکرێ ئەم بەرهەمە چەندین پەناسە هەڵبگرێت، بەنموونە دەکرێ وەک گەڕانەوەیەک لە قاڵبی فەنتازیادا پەناسە بکرێت، دەکرێ وەک ڕۆمانێکی حەقیقەت ئامێز سەیربکرێت، دەکرێ وەک یاداشتنامەی سەردەمێکی دیاریکراو بناسرێت، دەکرێت وەک بەسەرهاتێک لە چوارچێوەیەکی ئەدەبیدا هەڵسەنگێنرێت، کەواتە ئەوە خودی خوێنەرە لە چ گۆشە نیگایەکەوە سەیری دەکات و چ ناونیشان و پەناسەیەکی پێدە بەخشێت.
بێگومان قسەکردن و هەڵوەستەکردن لە مەڕ سەرجەم بەسەرهات و ڕووداوەکانی ئەو پەرتوکەکە {بەووردی}، کاتی زۆری دەوێت، بۆیە هەوڵدەدەم پتر تیشک بخەمە سەر هەندێک ڕووداوی گەڕانەوەکە، کە بەلامەوە گرنگن زیاتر سەرنجمیان ڕاکێشاوە.

یەکەم:

پەڕتوکەکە سەبارەت بە ژینگەیەک، یا باژێڕێک نووسراوە کە کارئەکتەرە سەرەکییەکە خەڵکی ئەوێیە، کە باژێڕی هەڵەبجەیە، خۆشبەختانە منیش خەڵکی ئەوێم و تاڕادەیەکی باش شارەزای کوونووکەلەبەر و جێگەکانم، جاکەسێک لە ژینەیەکدا گەورە بووبێت کە مەکەی ڕووداوەکانە، دیارە باشتر پەی بەلایەنە شاراوەکان وناواخنی ئەو دەڕانە دەبات وەک کەسێکی نامۆ کە لەدورەوە بیخوێنێتەوە.
ئەو گەڕەکەی کە بووەتە شانەی نمایشی ڕووداوەکان، گەڕەکی (کانی عاشقان)ە، ڕاستە من لەو گەڕەکە نەژیاوم، بەڵام بەهۆی بچوکی شارەکە لەو سەردەمەدا، زۆربەی دانیشتوانەکەی شارەزاي کوچەوکۆڵانەکانی بوون، تەنانەت دەمانزانی ماڵی فڵان و فیسار لەکویدایەو حەوشەو دەرگانیان چەنن و چڕەنگن، جا زۆربەی ئەو شوێنانەی کە کاک هیدایەت ئاماژەیان پێدەکات و هەڵوەستەیان لەسەر دەکات، ئەز لە دەمی خوێندنەوەدا وەک فلاش باگ گوزەرم پێدا دەکردن و بە خەیاڵ دەمهێنانە بەردیدی خۆم.

دووەم:

لایەنکی زۆرجوان و گەشی پەڕتوکەکە، ئەو زمانەیە کەبەکاری هێناوە، زمان زۆر گرنگە بۆ نووسین، زمانی بەشت کلیلی نووسینە، زمان ئەو سیحرەیە کەخوێنەر دەخاتە حاڵەتی ڕامان، زمانی زەنگین و هەمە گوزارشت چێژی تایبەت دەبەخشێتە خوێنەر، گەر هێزی زمان نەبێت نووسین لە چەند دێڕێکی ڕەق و وشک و بێ بزاوت بەولاوە هیچی تر

ناگەیەنێت ،کاک هیدایەت توانیویەتی زمانێکی شیرین بکا بە بەرگی ئەم نووسینەیدا ، لە زۆر جێگەدا، وشەگەلێک ،ڕستەیەک یاخود دەستەواژەیەکی بەجۆرێکی وا ئەدەبی داڕشتوە کە خوێنەر سەرسام دەبێت و دەپرسێت کە لە چ گەنجینەیەکەوە وەریگرتوون؟ بە بۆچوونی من ئەوە بەخۆی مانای شارەزایە لە زماندا، تواناسازی و زەنگینیە لە دەربڕیندا ، سەیری ئەم چەند نمونەیە بکەن: [وەک ئەوەی تازە لە کەرنەڤاڵی سەما گەڕابنەوە – ڕەحم زیاتر تژی دەبێت لە موجیزەی شینایی خەیاڵم-لەتەک پەلێک باڵندەی دەخەشدا دەڕوات{لاپەڕە 8} -وەک کەرەی سەر نانی گەرم بەڕۆح و جەستەی یەکدیدا دەتوانەوە{ لاپەڕە 13} – ڕێگایەکی کوورت بوو بەڵام پڕ لە ئاوازودەنگ و ڕەنگ بوو- ڕێگایەک ئاشنا بە هەنگاو و نیگاو وترپەکانی دڵم{ لاپەڕە15}-تا بەقوڵایدا ڕێبچیت، دووڕ و مەرجانی زیاتری تێدا دەدۆزیتەوە { لاپەڕە28}- من لەو پارچە قوماشە دەچووم کە دراوە بەسەر تەنافداو بیریان چووە لێی بکەنەوە-من لەپاش ئەو پرسیارە نەفرەتیەوە ،وەک باڵندەیەکی غەمگین باڵ کرام و خرامە نێو قەفەزێکی ئاسنین{لاپەڕە 83}.

نووسەر دەیتوانی هەمان مەبەست و هەمان وشە یا هەمان دەستەواژەی بەکاربهێنایە کە لە ژیانی ڕۆژانەماندا بەکاری دەهێنین ، بەڵام ئەمەی نەکردووە ، بەڵکو بە ئەوەی گوزارشتەکان ،مەبەستەکان ،پەرەگرافەکان لای خوێنەر جوانتر و دڵگیرتربن ،چووە زمانێکی ئەدەبی ڕەوانی بەکار هێناوە . هاوزەمان زۆر دەستەواژە و ڕستە هەن کە بە سێ چوار جۆری ئەدەبی دایڕشتووە وهێنیویەتەوە ، ئەمە بەخۆی جوانی بەخشیوە بە ڕستەکەو و جێگەی تێڕامانە ، بە نمونە دەمێک باسی حەوشەکەی ماڵی خۆیان دەکات ،کەدایکی چۆن بەجۆرەها گوڵ ڕازاندویەتەوە و چۆن ئێوارانی هاوینان ئاویداون و ئاوڕشێنی ئەو ناوەی کردوە و چۆن سفرەی ڕازێنراوەتەوە و لەنێو بۆن و بەرامی گوڵ و درەخت و ئاسەواری ئاوڕشێن و فێنکی هەوا و نانخواردنی بەکۆمەڵ و بەقسە و پێکەنین ، پێکڕا ئەمانە جۆرە هارمۆنیایەکیان پێکهێناوە ،کە ئارامیان بەخشیوە بە خێزانەکە.

ئەم جۆرە وەسفکردنەی ماڵ و دەوروبەر و گەڕەگ ،سەلیقەیەی تایبەت دەخوازێت کە لە هەمووکەسدا مەوجوود نیە و هەمووکەس ناتوانێت ئەم جوانکاریەی تێدا بکات.

لە جێگەیەکی تردا باس لە قەیسەریەکەی بازاڕی دەکات کە باوکی لەوێدا دووکانداربووە، ئەو قەیسەریە بەیەکێک لە پێگەی کلتوري و ئەفسوناویەکانی شار هەژمار دەکرا،{ بەداخەوە بەعس پاش کیمیابارانەکە ڕووخانی بەمەش بەشێک لە کەلەپووری ئەو بازاڕەی مەحفکردەوە}. لەکن بازاڕەوانان ، ئەو قەیسەریە، وەک جێگە و

مەنزڵگای حەج وسوکنابەخش وابوو ، دەگمەن ڕوویداوە کەسێک ڕێگەی کەوتبێتە{مەیدانەکە} و کوورتە پیاسەیەکی بەنێو قەیسەریەدا نەکردبێت. پەیوەست بەو قەیسەریەوە هیدایەت لەوێدا باسی چەند شتێک دەکات کە سەرنجڕاکێشن، یەکێکیان چاودێریکردنی ئەو پەڕەسێلکانەیە کە لە بنمیچەکاندا هێلانەیان چێکردووە ، هیدایەت سەرنجی وردی دەخاتە سەر هاتووچۆو جوڵەو چۆنیەتی بەخێوکردنی زەڕنەقووتەکانیان .ئەمە بەخۆی تیژی نیگاو ئارەزووی چاودێری وردی مێرد منداڵێک دەگەیەنێت بە کائینێکی بچوک کە بوونەتە بەشێک لە بزاوتی قەیسەریەکە .هەر لەهەمان قەیسەریدا کە ئەم بە جێگرەوەی باوکی نیوەڕوان چووەتە ئەوێ ،هاوکات کەمێک مێردمنداڵی هاوتەمەنی کە ئەوانیش زیاتر هەر لەوکاتەداو بە هەمان مەبەست لەوێ بوون ،ئەمانە بە چەندکاتژمێرێک بوونەتە برادەی یەکتری .ئەم مێردمنداڵانە لە ماوەی ئەو چەندکاتژمێرەدا {ئاتمەسفەر}ێکی تایبەتیان بەخۆیان درووستکردووە ،بە باسوخواستی هەمەچەشنە و گەمەی جۆراوجۆر و سەرنجی تەنزئامێزی ڕێبوارانی کاتەکەیان بەسەربردووە.

ڕووداویکی تر کە دەشێ زۆربەمان هەستمان پێکردبێت و بیزانین،یاخود ڕەنگە بەسەرماندا هاتبێت ،کاریگەری خراپ وزیانبەخشی باڵادەستی مرۆڤە بەهێزەکانە ، جا بەهێزی جەستە یاخود ئەقڵبێت،یا گەورەیی تەمەن بێت، بەداخەوە زۆر جار ئەم {گەورانە} منداڵەی لەخوارخۆیان، ئیدی برای بچوکبێت یاخود خزم ودەوروبەر، بەکاریان هێناون بەکاری نادرووست و قیزەوەن ، ئەتوانم بڵێم ئەو کارانە لە کلتووری ڕۆژهەڵاتیدا باوە و ڕەنگە هەتا ئێستاش هەر مابێت. جا کاک هیدایە ئەم [گەورەییە] لەدوو جێگەدا و وەک دوو چەمک لەدوو ڕووداوی جیاوازدا باسدەکات .
یەکێکیان کارکردنی بووە وەک پەیامبەرێک بە بردنی فەرمایشەکانی {گەورەیەک} ،کە بریتی بوون لە حەزو ئارەزوە سەکسیەکانی و هێنانەوەی وەڵامەکان لە جەمسەری خانمەکەوە. ئەم کارایە و برادەرەکانی بە گەشتن بەو ژنە [کەدی تایبەتیان] بەکار هێناوە کە هیدایەت لێی تێنەگەشتووە ،بەڵکو تەنها گەیاندنی لەسەربووە ،ئەویش لەژێر فشارو ترسدا. سەرەتا لەمەسەلەکە نەگەشتووەو لە پاکی و بێئاگایدا ئەو کارەی کردوە ،بەڵام لەدوایدا کە بۆی دەردەکەوێت مەسەلە چیەو خەریکە کەدەکان دەکاتەوە ،ئیدی هێدی هێدی خۆی دەکشێنێتەوە .
چەند [گەورە]یەکی تر لەتووخمەکی دیکە و لە نمایشەکی نائینسانیدا هیدایەت ناچار دەکەن تا چاو لە دزییەکانیان بپۆشێت،دزیلەکراویش

خودی هیدایەت خۆیەتی و بەدیاری کراویش دەغیلەکەی باوکی. لەو دەمەی باوکی نووسەر بە نانخواردنی نیوەڕۆ و پشوودان گەڕاوەتەوە بەماڵەوە، ئەمیش وەک هەمووجار لەبری باوکی ئاگای لەداوکان بووە ،هەندێک جار چەند گەورەیەک یەک دوو منداڵیان ناردەتە سەری بۆ ئەوەی لە دەخیلەکەی باوکی پارە دەربهێنن ، ئەوەش نەیتوانیوە ڕێگربێت یا ناڕەزایی دەرببڕێت چونکە [دزە گەورەکان] لە دوورەوە چاودێریان کردووە و بەزمانی جەستە هەڕەشەیان لێکردووە، ئەوەش بۆخۆی دووجار کارێکی نەشیاو قیزەونە ،یەکەم تێکدان و لەکەدارکردنی کەسایەتی منداڵە بە بەکارهێنان و بەدزکردنیان کە پێدەچێت ئەوانیش بەدەر لەخواستی خۆیان ولەژێر فشارو ترسدا بەوکارە هەستابن، دووەم دزیلەکراوە کە بەگومان لەکاتی کردارەکەدا بەدۆخێکی دەروونی نالەباردا تێپەڕیوە ،بەوەی لەبەرچاوی خۆی لە ڕەنج و ماندووبوونی باوکی دەبەن ،بێ ئەوەی هیچی بۆ بکرێت. ئەوەی لام جێگەی پرسیارە ،چۆنە کاک هیدایەت ئەم باسەی لای باوکی نەدرکاندوە؟ یاخود ئایا باوکی هەستی بەوە نەکردووە کە پارەی دەغیلەکە کەمیکردووە ؟

ناونیشانی پەڕتوکەکەش شایانی هەڵوەستەیە،جێگەی خۆیەتی بپرسین کە بۆچی کاک هیدایەت ئەم ناونیشانەی بەخشیوەتە کتێبەکەی؟ (خوێنەرێژێکی بێتاوان) چ واتاو ماناو مەدلوولێکی هەیە؟دەکرێ کەسێک خوێنەرێژبێت و هاوزەمان بێتاوانیش بێت؟
ئایا خوێنڕشتن بەخۆی تاوان نیە؟بەدیوێکەی دیکەدا دەپرسم ،ئایا بێتاوان ئەوەیە کە خوێنەکەی ڕژاوە یا ئەوەی تاوانەکەی ئەنجامداوە؟بۆ کردنەوەی ئەم لوغزە ئاڵۆزە هەردەبێ پەنا بەخودی نووسەر بەرین کە بەسانی ڕوونیکردوەتەوە ،مەبەست ڕشتنی چ جۆر خوێنێکەو بۆ چ مەبەستێک ڕژاوە.
چیرۆکی{خوێنڕشتن}لەوەوە دەست پێدەکات کە خێزانێک وەک کرێچی دێنە نێو حەوشەکەیان و کچێکیان دەبێت کەچەند ساڵێک لە کاک هیدایە بەتەمەنتردەبێت، دروستبونی پەیوەندي ئەم کرێچیە نوێیەو ئەم مێردمنداڵە لەو ساتەوەختەوە دەستپێدەکات کە ستایلی قژی کچەکە سەرنجی هیدایەت ڕادەکێشێت و لێی دەپرسێت [قژت بۆچی وا وەک بورمە لول کردووە؟] ، پرسیارێکی گەلێک سادە وەک سادەیی هەر پرسیارێک، بە مەبەست لەزاری مووراهیقەکەوە دەرچووە ، ئیدی ئەم پرسیارە دەبێتە داچەقاندنی یەکەم کۆڵەکەی بەندیخانەیەکی ڕۆحی ، دەبێتە درێژکردنەوەی یەکەم تەونی جاجڵەکەی ڕاوکردنی نێچیرێک ،نەچیرێک کە ڕاوکردنی زۆر سانابووە ،چۆن و چ کات ویستبێتی بە مەرامی خۆی بەکاریهێناوە .

ڕۆشتن لەگەڵ ڕەوتی ڕووداوەکاندا ئەوەمان بۆ ڕووندەبێتەوە کە ئەم کچە {سادییە} کۆتوبەندی هیدایەتی بەجۆرێک کردوە ، کە نەیتوانیوە بێ فەرمانی ئەو جوڵەیەک بکات ،یاخود بەکام و ئارەزوی خۆی بڕوات ، بخوات وبژی، بەجۆرێک یەخسیری کردوە کە بووەتە ئامێری ب□یمۆکۆنترۆڵ ، بە ڕیمۆنکۆنترۆڵەکەی لەماڵەوە و لەدەرەوە بزاوتەکانی بۆ دیاری کردوە و چی ویستی خۆی لەسەربوبێ پیکردوە ،تەنانەت وای لێکردوە کە هێدی هێدی لە خودی خێزانەکەشی هەم بەجەستە و هەم بەهەست دووربخاتەوە و وەک نامۆیەک ڕەفتار بکات ،بەتایبەتی ل□ تەک کاکیدا. ئەم فشارە دەرونیە گەشتوە بەوەی ڕێگەی پێنەداوە لەگەڵ هاوڕێکانی گەڕەک وازی بکات ، ئەم دابڕانە کووتووپڕە لە کن هاوڕێکانیشی بووەتە جێگەی پرسیار ،ئەمیش هەرجارە بە بەهانەیەکی [ناموقنیع] وەڵامی داونەتەوە .
بۆدەربازبوون لەو دۆخە کەهەرخۆی زانیویەتی ئاسەوارو کاریگەریە جەستەیی و دەروونیەکانی چەند قوڵ و بەسوێیە،پێویستی بە بڕیارێکی بوێرانە هەبووە کە پێی بڵێ[ستۆپ] ،پێی بڵێ بەسە ئیتر من گەمەی دەستت نیم، دەمەوێ بۆخۆم بژیم نەک بۆتۆ. پێیدەچێ لەودەمەدا ئەو بڕیارو هەڵوێستە لەدایک نەبووبێت ،یاخود بیرکرنەوەی هەر هێندە بووبێت کە ملکەچی فەرمایشە [سەربازیەکان]ی بەرامبەرەکەی بێت. ئەم بێ دەنگیە سامناکە ئاکامێکی خراپ و مەترسیداری دابەدەستەوە،ئەو ئاکامەی ژیانی ئەو دەمەی نووسەری وێران کردو ونغرۆی قوڵایی کێشەیەکی کرد کە دەربازبوون لێی ئەستەم بوو. بەهۆیەوە هەموو دەرگاکان بەسەریدا داخرابوون ، کەسێکی دڵسۆزی شک نەدەبرد بەهانایەوە بێت و دەستی بگرێت و لەو زۆنکاوە دەریبهێنێت،دەبوو بەتەنها ئەو جەنگە سەپێنراوە بکات.

لێرەدا پرسیارێک دێتە پێش ؟ دەمێک دەبین کە هیدایەت نەهەڵسوکەوتی هەڵسوکەوتە ، نەخوێندنی خوێندنە ، نان خواردنی نانخواردنە ،نەڕەفتاری لە خوێندنگاو نێو ماڵ ئاساییە ،تا ئەو ڕادەیەی زۆر جار خۆی لە نانخواردنی خێزانی بەبیانوی کوورتمەودا دزیوەتەوە و لەگەڵ خێزانەکەیدا نانی نەخواردوە ،مەعانات وایلێکردو□ □□زب□□□ژ زەردو لاواز بووە، بێ ئارەزوو ،کەمدووبووە. جا پرسیارە کە ئەوەیە ئەرێ بۆ تەنها جارێک کەسێک لەخێزانەی لێیان نەپرسی { بۆ ڕەفتارت وەک جاران نیە؟ } یاخود براگەورەکەی کە کوڕە گەورەی ماڵ بووە و پاش باوکی بەرپرسیاریەتی خێزانی لە ئەستۆ بووە ، کاتێک کە { لەقافا گرتوویەتی} ، بۆچی بانگی نەکردووە و پێی بڵێت برای بچوکم ئەم کارە باش نیەو خۆت دوورخەرەوە لەوکچە؟ بەپێچەوانەوە لەبری ئەوەی چارەسەری کێشەکەی بکات توانج و تانەی

لێداوە ،ئەوەش بۆتە هۆی زیاتر دوورکەوتنەوەی هیدایەت لەوبرایەی و سەرجەم خێزانەکەی. وەک خۆی دەڵێت شەش مانگ قسەی لەگەڵدا نەکردووە، ئاخر ئەمە چ براگەورەییەکە دەمێک برا بچوکەکەت بۆماوەی شەش مانگ دوو وشەت لەگەڵدا نەگۆڕێتەوە و تۆش مێشێک میوانت نەبێت و لەهۆکارەکەی نەپرسیت؟بە بۆچوونم ئەم جۆرە هەڵسوکەوتە لەزۆرحاڵەتدا دەگەڕێتەوە بۆ ئاستی نزمی ڕۆشنبیری و خەمساردی ئەو کەسانەو کۆمەڵگا.

وێرای ئەمە خودی هیدایەتیش کەم تەرخەم بووە ،بەوەی بۆچی بانگی براکەی خۆی نەکردووە و بەڕاکشاوانە هەموو شتێکی بۆ باسبکردایە و داوی ئامۆژگاری بکردایە؟ تا وەک مەسەلە کوردیەکە دەڵێت[زەرەر لە نیوەی بگەڕێتەوە هەر باشە]،ئەوکات توشی ئەم کارەساتە نەدەبوو کە بەدڵنیاییەوە زۆر ئازاری ڕۆحی داوە.

هیدایەت بەو تەمەن و کەم ئەزموونەی ژیانەوە بتوانێت ئامۆژگاری هاوڕێ خوێندکارەکەی بکات و قەناعەتی پێبکات کە دووربکەوێتەوە لەو پەیوەندیە ئەویندارای□ بێ ئاکامەی تێی کەوتووە ،ئەی بۆچی کاکە نەیتوانی ئەو کارە بۆ براکەی خۆی بکات؟لەوانەیە گەر برا گەورە بە ئەرکی برایانەی خۆی هەستیایە ئەو دەمە هیدایەتیش ئەو ئازارەی لە سینەیدا بۆ ئەم ماوە درێژە هەڵنەدەگرت کە لە ئاکامدا بەم کتێبە گوزارشتی لێکرد.

خاڵیکی تر کە دەمەوێت ئاماژەی پێبکەم ،پەیوەستە بە براکانی کچەکەوە ، وەک کاک هیدایەت باسیان دەکات، یەکیک لەبراکانی {پێموا بێت ناونجی بووە}زۆر تێگەیشتوو،هۆشیارو ڕوناکبیربووە{ئەهلی کتێب بووە} .دەمێک برا گچکەکەی هەستی بەپەیوەندیەکەی نیوان هیدایەت و خوشکەکەی خۆی کردوە ویستویەتی ئەو باسە بوروژێنێ و بیکاتە کێشە ،بەلام ئەو ڕێگری لێکردووە ونەیهێشتووە لەسەری بڕوات و پێی گووتووە{ نەکەی کێشە درووست بکەیت و بەدەستی خۆت ئابڕوی خێزانەکەمان وخوشکەکەمان بەریت} .گەر ئەو برایە خاوەنی ئەو تێگەشتنە جوانە نەبوایە و ئاقڵانە لە مەسەلەکەی نەڕوانیایە،کەسێکی کەلەڕەق و مێشک بەتاڵ بوایە،وەک چۆن لە ڕابردوو و ئێستادا بەهۆی هەمان مەسەلەوە هەزارەها کارەساتی لێکەوتوەتەوە ، لەوانیە ئەمەش کارەساتی بخولقاندایە. بەداخەوە ئەم هەڵوێستە هۆشمەند و عەقلانیە لەهەموو خێزانێکدا بوونی نیەو نمونەی ئەم چەشنە مر□ قانە دەگمەنن.

خاڵێکی دیکە کە لەکن من گرنگە و شایانی ئاماژەیە ،ئەوەیە کە بیلێم ،ئەوەی کاک هیدات نووسیویەتی شتێکی نوێیە لەدنیای نووسیندا ، گێڕانەوەی بەسەرهاتێک کە لە فەترەیەکی مێردمنداڵیدا پێیدا

ت□پ□□ی□و□ و □وداوەکـــانی بۆ نـــزیکەی چـــواردەیە لەســـنگی پەنگخواردویدا هەڵیگرتووە ،ئێستا تواني لەزمانی ئەم پەرتوکەوە دەریببـڕێت، دەربڕینێکی {بوێرانـە}و بێ زیادوکەم.
ڕۆژی □□و□ســمی ناسانــدنی کتێبەکەی کە لەکۆپنهـاگن بەڕێوەچــوو، لەمیانەی باسەکەیدا دەربارەی کتێبەکە ،کاک هیدایەی لە بڕگەیەکدا گووتی[پێدەچێت پاش خوێندنەوەی ،کەسانێک هەبن ڕقیان لێم ب□□□و□ یا بەجۆرێکــی بــوغزاوی لێــم بڕوانن،هاوزەمــان لەوانەیە بڕێــک لەو خوێنەرانە بەچاوی بەزەیی و وەک بوێر لێم بڕوانن و پتر منیان خۆش بــووێت] پێــدەچێت هەردوو حــاڵەتەکە ڕووبــدات بەڵــام دڵنیــام کە تێڕوانیـنە {ئیجابیەکە} زۆر زیاتر دەبێت. بەشبەحاڵی خۆم چێژم لە خوێندنەوەی وەرگرت ،هەر بۆیە دەستخۆشی لێدەکەم بۆ ڕاستگۆیی و بوێری .
هیوادارم هەرکەسێ دەیخوێنێتەوە هەقی خوێ پێبدات وبەچاوی ڕەخنەی با بەتیانە لێی بڕوانێت ،هاوکات ئومێدەوارم بۆ لەمەودوا هەموومان ئەو بــوێریەی ئەومــان تێــدا بێت،بەوەی هەرکەســێکمان لە ڕابــردوودا دووچاری گرفتێکی جەستەیی یا دەروونی بوبینەوە ، خەفەی نەکەین و لەسینەماندا بەندی نەکەین ، بەڵکو هەوڵبدەین لە دووتوێی پەڕەو و پەڕتوکێکدا یا بەهەرجۆرێک کە دەگونجێت دەریببڕین، کە ئەوەش دوو ئامانج دەپێکێت یەکەم : لەڕووی دەروونیەوە کەسەکە ئاسود□ دەبێت ولەو فشارە نەفرەتیەی دەروونی دەربازد□ بێت.
دووەم: خ□□ک□ــی ئاشنـــا دەکـــات بەم جۆرەکێشـــانە کەنــوێن {لە ئاشکراکردنیاندا} ،چونکە هەتا ئێستا کەسێک ئەو بوێریەی مامۆستا هیــدایەتی نەبـــووە ، بێــت □وداوە قێزەوەنەکـــانی ســـەردەمی منداڵ□ی،مێردمنداڵی یا گەنجێتی خۆی بۆکەس ئاشکرا بکات یا بەشوەیەک بینووسیتەوە و ئێمەش خوێندنەوەمان بۆی ه□ بێت.
لەهەمان مەراسیمدا کاک (ریبوار حەمەمە فەرج) ی شاعیرو شانۆکار وئەکتەر ،لە ڕووی هونەریەوە پێناسەیەکی جوانی بۆ پەرتوکە کرد وخســتیە چواچێــوەیەکی هــونەریەوە، وەک ئەوەی کە خۆی ســیناریوی بۆ دانــا بێت و گەر لەشــانۆدا نمــایش بکرێــت چ جۆرە ڕەنگــدانەوەیەکی هونەری هەڵدەگرێت ،دیارە باسەکەی کاک ڕێبوار با بەتەکەی دەوڵەمەند کرد و جێگەی دەستخۆشیە .
لە کۆتایدا دووبارە دەستخۆشی لەکاک هیدات دەکەم ،بۆ ئازایەتیەکەی ، هەم بۆ بەخشینی داهاتی پەرتوکەکەی، کە بەخشیە ڕێخراوەکەی [کاک لوقمان و مەهاباد خانی هاوژینی]کە ئەوانیش شتومەک و پێداویستی پێدەکڕن و دەینێرن بۆ خەلکانی کەم دەرامەت و خاوەن پیداویستی تایبەت لە کوردستان ،بەمەش کارێکی ئینسانی ئەنجام دەدەن وشایانی ڕێز و دەستخۆشین.

هیوادارم وەک بەندە ئەوەی لەم نووسینەدا پێمکراوە ،توانیبێتم تاڕادەیەک وەک پێویست تیشکم خستبێتە سەر هەندێک لایەنی پەرتوکەکە .

لە مەزاتخانەی هەڵبژاردندا.. زاهیر باهیر

” نوێنەرەکانی” میللەت ئەمجارەش داوامان لێدەکەن بیانخەینەوە سەر کورسی دەسەڵات ، بیانبەینەوە بەر ناز و نیعمەت ، بیانکەین بە توێژاڵێکی باڵادەستی سەرو خۆمان، بۆ دەستدرێژیکردنە سەرمان و خواردنی مافەکانمان، بۆ خواست و مەبەستی تایبەتی، نەک ئێمە، بەڵکو خۆیان.
ئەمڕۆ مەزاتخانەیەك لە عێراق و کوردستاندا دانراوە، بەڵتەچییەکان، ناشیرترین و فێڵبازترین کەسانی ” نیشتمان” لەو مەزاتخانەیەدا خۆیان هەڕاج دەکەن، بە نرخێکی گەلێك گران ، نەك هەرزان . نرخێکە کە تۆ ئومێد و توانا و ویژدان و خواستی خۆتی بۆ 4 ساڵ یاخود زیاتر پێدەفرۆشی، ویژدانی خۆت لەدەستدەدەیت، قسە و متمانەی خۆت لە بەین دەبەیت، دواتریش پەشیمانیت دادت نادات.
ئێمە لە بەرانبەر ئەزموونێکی تێشکاوی نەك هەر کوردستانیی یاخودی عێراقیی بەڵکو جیهانی شکستخواردوودایین ، ئێمە ل□ بەردەم گەورەترین

درێی مێژووییداین، درێیەك كە چەند سەدەیەكە لە وڵاتانی ڕۆژئاوا و ئەمەریكا چەندبارە دەبێتەوە، هاوكاتیش ئەم پرسەیە لە عەوەزەی گۆڕانكارییە لاوەكییەكانیشدا نەهاتووە. لە باری چاككردنی ژیانی خراپی خەڵكیدا نییە، گەندەڵیی، نەبوونی ئازادیی و دادوەری كۆمەڵایەتی و نایەكسانی بنەبڕ ناكات، كێشەی چینایەتی و پلەداریی [هیرراشییەتی] نەو كۆمەڵە چارەسەرناكات، كێشەكانی وەكو بێ خانووبەرەیی، بێتاقەیی، گرانی پێداویستییەكانی ژیان، زوڵم و زۆر، هەڵاواردن و جودایی نێوان نەتەوەكان، ڕەگەزەكان دەستكاری ناكات.

لەم پرسەیەدا ئێمە نوێنەرانی بزنس و ساماندارن و هەڵدەبژێرین، خزمەتكاران و پارێزەرانی دەوڵەت و سیستەمەكە، هەڵدەبژێرین، ئەوانەی كە دەستنیشانیان دەكەین تەنها ئەوانەن كە بەجێهێنەری یاخود جێبەجێكاری فرمانەكانی هێزی ڕەش و تاریكەكانن، بەجێگەیاندنی ئەجێندە شاراوەكانی كۆمپانیا زەبەلاحەكان و بانقەكان و هەرە سامانداراني جیهانین، "نوێنەر"ەكانی ئێمە تەنها فرمانە سەپێنراوەكانی ئەوان شەرعیەت پێدەدەن، بۆمان دەكەنە یاسا و یاساكەش دەئاڵێتە گەردنمان و سەمان دەكات، توانامان دیاریدەكات، ڕوانگە و بیركردنەوەمان نا كارا دەكات.

گۆڕانكارییە بنەڕەتییەكان لەوەوە و بە هۆی ئەو "نوێنەرانەمانەوە" ناكرێن گەر ئەوانە بكرانایە هەر دەمێك بوو هەڵبژاردن یاساخ كرابوو. ئاخر دەچێتە ئاوەزی كێوە كە خەڵكانی دەستڕۆیشتوو پرسەیەك بۆ تۆ ڕەوا ببینن، كە خۆیان زەرەرمەند بكات؟!!

لە ماوەی 4 ساڵ یازیاتر ئەوەی كە ئێمە هەڵیان دەبژێرین تەنها پەنجە هەڵبڕین و دەنگدانە بە هەندێك كێشە و پرسی لاوەكی، هەموومان ئەوانەمان بینیوە. ئەوەی كە گرنگە و دێتە پێشەوە لەو ماوەیەدا كە ئەو "نوێنەرانە" متمانەیان پێكراوە، هیچیەك لەو پرسە سەركییانە ناهەرێنە ناو دیوەخانەكە، لە پشتی ئەمانەوە قسەی لەسەر دەكرێت و دەرگای بۆ ئاوەڵا دەكرێت، یاخود هەر بۆ ئۆتۆماتیكی پرسەكان خۆیان بەڕێدەچن، زۆریان ڕەنگە لە تەمەنمانا د هەر نەزانیین، چی كراوە و چی بووە.

سەرەڕای ئەوانەش ئەوەی كە دەسەڵاتی فیعلی هەیە پۆلیسەكە لەسەر شەقام، سەربازەكە ئەمنەكە لە خاڵی چاودێری و پشكنینا، بەڕێوەبەری قوتابخانە، خەستخانە دائیرەیەكە، سەرۆكی كۆمپانیا یا بانقەكە، دادگایە، سەرۆكی پۆلیسە، ئەمنە، جەنەڕاڵەكی نەو سوپایە، سەرۆكی خێزانەكە یا تیرەیەك یا هۆزەكە. هەرچی بێتە سەر تەختی فرمانداریی یا هەر كەس بە "نوێنەرت" هەڵبژێریت ئەم دەسەڵاتانەی سەرەوە كە بەشەكی زۆر كەمن ناگۆڕێن و بگرە مەترسیدارتریش دەبن.

ئەی جەگرەوە [بەدیل] چییە؟

بەدیل دەنگنەدانە و گەیاندنی پەیامە بە دەسەڵاتداران کە کورد وتەنی ” ئەو خورمایەی ئەوان خواردویانە، دەنکەکەی لە گیرفانی ئێمەدایە” . دەنگنەدان پلەی هۆشیاری سەرەتایی خەڵکە ، هەنگاوی گرنگی یەکەمە.

هەنگاوی دووهەم خۆڕێکخستنمانە لە شوێنی خوێندن و سەرکار و گەڕەك و گوندە. تاوو توێکردنی ئەم ئەزموونە شکستخواردوەیە، دۆزینەوەی ڕێگای نوێیە لە بەرگریکردنی لە خۆمان و لە بەدەستهێنانی ویست و داواکاریەکانمانا، پشتکردنە پارتەکان و بازاڕکردن بە شتە ناپێویستییە زیادەکانە، بەگژاچوونەوەی نەریت و خویەکە کە ئێمە هەموومان پێی نەیارین، بەڵام ناچارکراوین، ئەو خوو نەریتانەی خەسڵەتی جیهانگیرییە . کردنی کۆبوونەوەی فراوان و قسەکردنە لەسەر کێشەکانمان و دانی بڕیارەکانە بە دەستەجەمعی لە ڕێگای دیمۆکراتی ڕاستەوخۆوە. کە هەموو کەس مافی دەنگدان و قسەکردن و لێدوانی لەسەر تەواوی پرسەکان و کێشەکان هەیە تا ئەو ڕادەیەی کە ڕای تاکە کەسێکیش کە گەنجێکی 14 یا 15 ساڵ بێت وەرای جیاوازی ڕاو بۆچونی دەکرێت، زۆر بە هەند وەرگیرێت. کردنی کاری هەرەوەزییە و کۆمەك و یارمەتی هەرەوەزیانە ، ژیانی هەرەوەزیانەیە. ژینگە دۆستی و پاراستنی و ژیانی هارمۆنیانە لەگەڵ سروشتدایە، کردنی کۆمەڵە بە کۆمەڵەکی ئیکۆلۆجیی.

ئەوەی کە گرنگە لەو کۆبونەوە گشتیانەدا ڕەتکردنەوەی هەموو جۆرە نوێنەرایەتییەکە، واتە ڕەتکردنەوەی بیرۆکراییەت. ئەوەی کە بەڕێوەدەبرێت و دەبێتە سیستەم لەوەدا بوونی ‘ نێردەرە’ یاخود ‘ ڕاسپێرەر’ واتە وەفد یاخود مەندوب کە ئەرکی ئەمان لە ناردنیانا بە هەر شوێنێک تەنها گەیاندنی ڕاسپاردەکانە و هێنانەوەی وەڵامە بە کۆبوونەوەکانی خەڵکی، لەمە زیاتر هیچ مافێکیان نییە بە سازشکردن یا قەبوڵکردنی شتێك، یا خاڵێك لە دەرەوەی ئەوەی کە پێیان وتراوە یا ڕاسپێرراوە.

ئەمانە ڕێگا سەرەتاییەکانن، من دەڵێم ڕاستەکانن لە هەوڵی چارەسەرکردنی کێشەکانمانا. چارەسەری سەرەکی لەوەوە هەنگاو دەنرێت بە بڕیار و ڕازیبوونی هەموان لە کۆبونەوەکانا ، کە خۆیان باشتر لە خەڵکانی دەرەوەی خۆیان، دەیزانن.

Zaherbaher.com

زاهیر باهیر

06/10/2021

بەڵگەنامەکانی پاندۆرا پێمان دەڵێت: بۆرژوازی و سەرمایەداران هەموویان گەندەڵکارن!.. نوری بەشیر

بەدوای بەڵگەنامەکانی ویکیلیکس و بەڵگەنامەکانی پەنەمادا، کە ویکیلیکس بەسەدان هەزار مەلەفی سەربازیی و دبلۆماسی نهێنی ئەمریکا و وڵاتانی دیکەی سەرمایەداری ئاشکرا کرد، بەدوایدا ئاشکرا کردنی بەڵگەنامەکانی پەنەما کە نزیکەی ١١ ملیۆن و نیو بەڵگە لەسەر دزی و بەتاڵانبردن و پێشێلکردنی یاسا لەلایەن سەرانی حزبە بۆرژوازییەکان و سەرانی دەوڵەتە سەرمایەدارییەکانەوە ئاشکرابوو، ئەوا ئەمجارەش جارێکی تر میدیای جیهانی بۆرژوازی بێشەرمانە لای سەرەوەی لاپەڕەو یەکەمی هەواڵەکانیان وەک هەمیشە ڕووی گەندەڵکاری دەسەڵاتدارانی بۆرژوازی و سەرمایەداری لە ئاستی دنیادا لە بەڵگەنامەیەکی نویدا بەناوی بەڵگەنامەکانی پاندۆرا " Pandora Papers " کە ماهیەتی دزی ئینسانی نیزامی سەرمایەداری لە قێزەونترین و گەورەترین گەندەڵی و دزی لە ئاستی دنیادا خستەڕوو.

بەڵگەنامەکانی پاندۆرا لەسەر گەندەڵی و کاری مافیایی و دزینی سەروەت و سامانی کۆمەڵگە و وەرگرتنی پارە لە کۆمەڵگای نێودەوڵەتی لەلایەن حزب و دەوڵەتەکانەوە بەناوی کۆمەک بە خەڵکی وڵاتەکانیان، بەڵام بردن و سەرفکرنی بۆخۆیان و کڕینی کۆمپانیا و خانووبەرەو کێڵگەی جۆراوجۆر بە شەخسی خۆیان و خێزانەکانیان، لەولایشەوە زۆربەی کۆمەڵگا کە لەسەدا نەوەدونۆ پێکدەهێنن ژیانی مەمرەومەژی بەسەردەبەن.

ئەم بەڵگەنامانە " Pandora Papers " لەلایەن؛ یەکێتی نێودەوڵەتی ڕۆژنامەنوسانی لێکۆڵەرەوە International Consortium of Investigative Journalists – ICIJ کە ١٢ ملیۆن فایلە دەستکەوتووەو بەردەوام لە بڵاوکردنەوەدایە لەسەر سامانی هەزاران لە ملیۆنەرو ملیاردەر لەسەرانی حزبە بۆرژوازییەکان و سەرانی دەوڵەتانی سەرمایەدار و بازرگان و کەسانی جۆراوجۆری تری دەوریان کە بەشێکیان هێشتا لە دەسەڵاتدان و بەشێکیان پێشتر هەبوون، کە چۆن

سەروەت و سامانی کۆمەڵگا بەتاڵان دەبەن و دەیبەنە دەرەوەی وڵاتەکانیان.
بەڵگەنامەکانی پاندۆرا بەگەورەترین بەڵگەنامە دادەنرێت لەسەدەی بیست و یەکدا کە بۆرژوازی و دەسەڵاتەکانیان هەربەوەشەوە ناوەستن بەڵکو لەگەڵ تاڵیبان و حوسییەکان دادەنیشن و وڵاتیان تەسلیم دەکەن و دەستی بەشار ئەسەدو دەیان سەرانی خوێنڕێژو ئینسانکوژی وەکو “ئیبراهیم رەئیسی” سەرۆک کۆماری تازەی ئێران دەگرن و بەڕەسمی دەیاناسێنن و هەروەها سەروەت و سامانی کۆمەڵگا بەشێوەی جۆراوجۆر کە موڵك و ماڵی خەڵکی کرێکارو زەحمەتکێشی کۆمەڵگایە تەسلیمیان دەکەن و ئەوانیش دەیدزن و ڕەوانەی وڵاتانی دیکەی دەکەن بەشێوەی جۆراوجۆر.
لەناو ئەم بەڵگەنامانەدا گەندەڵی و کاری مافیایی دەیان سەرۆک وەزیران و سەرۆکی وڵاتانی تێدایە، سەدان بەرپرسی گەورەی دەسەڵاتی پلە باڵای سەربازی، وەزیر، دادوەر، ملیاردێری جیهانی و سەرۆکی بەشەجیا جیاکانی وڵات و دادوەری تێدایە کە نزیکەی سەد وڵاتی جیهانی لەخۆگرتوە.
لەو گەندەڵکارانە سەرانی ئوردون، سەران و حزبەکانی ئێستا و رابردووی بەریتانیا و روسیا و چەندین وڵاتی دیکەشی تێدایە، کە بە تریلیۆن دۆلار لەلایەن کەسایەتییە سەرمایەدارە جیهانییەکانەوە بەنهێنی و لەرێگەی کڕینی موڵکەوە شاردراوەتەوە. بە ئەم بەڵگەنامانە بە هەزارن لە میدیا و رۆژنامەنوس و دامەزراوەی لەئاستی نزیکەی ۱۲۰ وڵاتدا بەشداریان لە لێکۆڵینەوەکەدا کردووە.

لە ناو سەرکردەی دەوڵەتانەدا کە ‘ مەلیک حسێن ‘ ی ئەردنی تێدایە وەک باقی سەرانی حزبەکانی کوردایەتی و سەرانی میلیشیایی عێراق و مەلاکانی جمهوری ئیسلامی ئێران نزیکەی سەد ملیۆن دۆلاری ڕەوانەی بازاڕەکانی ئەوروپا و ئەمریکا کردووەو خانووی پێکڕیووە.
کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی کۆمەکی کوردستان دەکات و سەرانی حزبەکانی کوردایەتی چۆن دەیخۆن و کۆمپانیای جۆراوجۆری پێدەکەن و دەینێرنە دەرەوە، پادشای ئەردەنیش هەمانکاری ئەمانی کردووە. سەرانی دەسەڵاتی بۆرژوازی لەهەر شوێنێک بن یەک ماهیەتی دزی و گەندەڵکاریان هەیە و لەکاتی دەنگدانیشدا بەردەمی کۆچەو شەقامەکانی ماڵە هەزاران دەگرن بە دەنگدان و دوای دەنگدانیش لەسەر حسابی خەڵک سەروەت و سامانی کۆمەڵگاو ئەوەی کۆمەڵگای نێودەوڵەتیش وەک کۆمەک ئەینێرێت بۆ خەڵک، ئەوا دەیدزن و ڕەوانەی دەرەوەی وڵاتەکانیانی دەکەن، بەئەوەی ئەگەر وەک حوسنی موبارک و زین العابدین و قەزافی و عومەر حەسەن بەشیر کەوتنبەر شاڵاوی

توڕەیی خەڵک ئەو پارە دزراوانە سەلامەت بن.
ئێمە خەڵکی کرێکارو زەحمەتکێشی لەهەر شوێنێکی ئەم جیهانەدا کەهەین، تەنیا رێگایەک لەبەردەمماندا بۆ رزگاربوون لەو دەستەوتاقمە گەندەڵکارو مافیاو دزی و گەندەڵ و شەڕو کوشتاریان، خۆجیاکردنەوەیە لە سیاسەت و کارنامەی حزبەکانیان و بەریزی چیانەیەتی سەربەخۆوە ناڕەزایەتی دەربڕین و خۆمان رێکخراو بکەین لە شوراو رێکخراوەو حزبی کرێکاری و کۆمۆنیستی و خۆماندا.

٤/١٠/٢٠٢١
بۆ ئاشنابوون بە بەڵگەنامەکانی پەنەما لینکی خوارەوە کیلک بکە:
https://www.hkkurdistan.org/?p=2302

هەڵە تێگەشتن.. سامانی وەستا بەکر

ووشەی پەرلەمان لە زمانی فەڕەنسیەوە هاتووە و واتە ئاخاوتن.
پەرلەمان بە شاندێک ئەوترێت کە لە هەر وڵاتێک لەلایەن خەڵکەوە هەڵئەبژێررێ بۆ دانانی یاسا و چاودێریکردن بەسەر چۆنیتیی بەڕێوەچوونی. لە کوردیا ئەنجومەنی نیشتمانیشی پێئەوترێ. پەرلەمان چاودێریی هەموو کاروبارێکی دەوڵەت ئەکات و بە گەورەترین و با□□ترین سەرچاوەی د□س□□□اتی وڵات ئەژمێررێت، هەڵبەتە لەو وڵاتانەی کە دیموکراتی ڕاستەقینە ئەزموون ئەکەن.
پەرلەمان بەواتای فراوانکردنی پانتایی بڕیار و حوکمداری، دانپیانان بەبوونی جیاوازی لەکۆمەڵگایا، پەرلەمان ئەو ناوەندەیە کە جیاوازەکان لەڕێگای ووشە گۆڕینەوەو دانوستانەوە ململانێی یەکدی ئەکەن.

چەندبارە خۆ کاندیدکردنەوەی پەرلەمانتار:
پەرلەمانتاری تازە هەڵبژیراوی بێئەزموونی پێشتر پێویستی بە ساڵێک تا دوو ساڵ ئەبێ تا بەتەواوەتی ف□ربوبێ و قاڵبێ لەکاری پەرلەمانتاری، لە هەرێمی کوردستان لەڕێی مێدیاوە بەگشتی وە بەتایبەتر سۆسیال مێدیا کارێک کراوە کە خۆ کاندیدەکردنەوەی

پەرلەمانتار بە خولی دووەم بووە بەنەنگی و خولی سێیەم هەرنابە باسکرێت وەک کفرێکی سیاسی و ئەخلاقی لەی ئەوانە لەکاتێکا ئەمە کارێکی ئاساییە لەزۆر وڵات.
پەرلەمانتار تا زیاتر کاری پەرلەمانی بکات شارەزای زۆرترئەبێت، زانیترئەبێت بەسەر کارەکەیا و لەوەی ئەو ئەزموونەی پێشتریەوە ئەتوانێ سود لەهەڵەکە و بەشاییەکان بکات و بەسودی دەنگدارانی بیشکێنێتەوە.
کاتێک پەرلەمەنتارێک خۆی کاندید ئەکاتەوە تا ئاستێک ئازاییەکی زۆری تیایە، چونکە ئەوە تاقیکردنەوەیەکە کە دەنگدەر لەسەر تواناو کارەکانی پێشووی هەڵسەنگاندنی بۆ ئەکات، ئەگەر کاندید لەخولی پێشوترا سەرکەوتوونەبووبێ ئیتر ئەوە کاری دەنگدەرە لەوەی دەنگیانەوە وەڵامی بەنەوە و سەرینەخەن بە خولێکیتر، نابێ هەموو ئەوانەی خۆیان کاندید ئەکەنەوە بەوە تاوانبار بکرێن کە بە گیرفان پڕکردن و کەکی ئەندام پەرلەمانی ئەچن.

هەڵەی خۆ کاندیدکردنەوە:
کاندیدکردنەوەی پەرلەمانتاری حیزب کاتێک هەڵەیە کە ئەو حیزبە کەسانێک دووبارە کاندید ئەکەنەوە کە پێشتر سەلماندوویەتی توانای ئەو شەڕە سەختە دیموکراسییەی ناو پەرلەمانی نییە، نە خودی خۆی خاوەنی هیچ پرۆژەیەکە نە توانای کارکردنی لەسەر پرۆژەی حیزبەکەشی هەیە، بەڵام حیزب دووبارە کاندیدی ئەکەنەوە چونکە ئەندامێکی چالاک و بەرگریکارێکی باشی حیزبە، یان خزمایەتی و نزیکی لە بەرپرسێکی ناو حیزبەکان هەیە. بەشێک لەمە بۆ کاندیدی سەربەخۆش هەر ڕاستە بەتایبەتی کەسێک کە ئەزانێ لەماوەی خولی پێشووا هەندەی ڕۆژێکی ئەندامێکی چالاکی هاوڕێی لەهەمان خول کاریگەری نەبووە ئیتر گومان دروست ئەبێ ئایا بە دەسکەوت وداهات ئەچێ یان پرۆژەی هەیە لەکاتێکا لەماوەی چوار ساڵا هیچ شتێکی ئەوتۆی نەکردووە بەجگە لە دەست بەرزکردنەوە.

وەهمی ئەنجامی خێراو بەپەلە لە پەرلەمان:
ڕوناکی زۆر ئەبێتە هۆکاری نەبینین بەبۆچوونی هایگدەر، بەڵام زۆر قسەکردن لەسەر دیاردەیەک ئەبێتە هۆکاری تاریک بوون یان باش نەبینین لای ئارێنت.
پەرلەمان دەزگایەکی یاسا دەرکردن و چاودێری لایەنی دەسەڵاتدارە، واتە نە پەرلەمانتار گۆچانی سیحری پێیە نە پەرلەمانیش لایەنی جێبەجێکارە. پەرلەمان دەزگایە بۆ گەڵانکاری و باشترکردنی گوزەران کە لەسەرخۆ و بەهێمنی و پلەبەندی کاری بۆ ئەکات، پەرلەمان توانای

گۆڕانکاری یان ئینقلانی نییە، بەڵکو هەر خودی دروست بوونی پەرلەمان بە نەهێشتنی ئینقلاب و گۆڕانکاری بەپەلە و چاوەڕوانەکراوە.
پەرلەمان شوێنێکە بۆ یەکلای کردنەوەی پرسە سیاسییەکان بەشێوەیەکی دیموکراسی، کاریگەری لەسەر مووچە، بژێوی، خزمەتگوزاری...هتد دائەنێ. مەرجیش نییە هەمیشە خاوەن هەق سەرکەوتووبێ بەڵکو یەکێک لە نەنگییەکانی پەرلەمان ئەوەیە کە زۆرینە براوەیە ئەگەرچی لەسەر هەقیش نەبێ هەربۆیە پەرلەمانتاری چالاک و بوێر و خاوەن ئەزموون گرنگە تا بتوانن زۆرینە لەسەر پرسە گرنگەکان دروست بکەن.

کاندیدی جۆراوجۆر:
مەرج نییە تەنها خەڵکانی یاساناس و خاوەن بڕوانامەی باڵا کاندیدبن، پەرلەمان شوێنێکە بۆ دەرکردنی یاسا بۆ کۆی کایە جیاوازەکانی ژیان. ناکرێ تەنها یاساناس ئەندام پەرلەمانبن چونکە ئەمان تەنها پسپۆڕی بوارێکن بەڵام بەشەکانی وەک کشتوکاڵ، پیشەسازی، بازرگانی، پەروەردە...هتد پێویستیان بە خەڵکانی پسپۆڕی بوارەکانی خۆیان هەیە. ئەکرێ خەڵکانی چالاک و بوێریش کاندیدبن بێ هیچ ئەزموونێکی پێشووتر و پشت بەخۆیان و چالاکیان لەماوەیەکی دیارکراوا پسپۆڕی لە یەکێک لەبوارەکانا وەرگرن و زۆر سەرکەوتوانەش کارەکانیان ئەنجامبەن.

زمانزانی:
ڕاستە عێراق وڵاتێکە زۆرینەی عەرەبە و زمانی عەرەبی زمانی زۆرینەیە، بەڵام لە دەستوری عێراقا زمانی کوردیش زمانێکی فەرمی دانپیانراوە.
ئەگەر کاندیدێکی کورد زمانی عەرەبی نەزانێ نە نەنگییە، نە لەدەرەوەی مەرجەکانی خۆکاندیدکردنە، چونکە ئەکرێ کەسێکی کورد ئەندام پەرلەمانی عێراقی بێت و زمانی عەرەبیش نەزانێ، چونکە بەپێی یاسا مافی ئەوەی هەیە کە داوای وەرگێڕکات و کارەکانی ئەنجامبات.
بەڵام زۆر باشتر و گرنگتر و کارئاسانکەرترە بۆ ئەندام پەرلەمان کە هەرسێ زمانی کوردی، عەرەبی و ئینگلیزیش بزانێ، هەڵبەتە تا ئێستا دانیشتنەکانی پەرلەمانی عێراقی بە زمانی عەرەبی بەڕێوەئەچێ و نوسین و یاسا نوسراوەکانیش هەر بەو زمانە دەرئەچن و بڵاوئەکرێنەوە، ئەندام پەرلەمان لەڕێگەی سەردانکردنی دەرەوەی وڵات یان ئەو شاندە جۆراوجۆرە جیهانیانەی سەردانی پەرلەمان ئەکەن و زۆربەی هەرە زۆریان زمانی ئینگلیزی وەک زمانێکی جیهانی بەکارئەهێنن، زمانی کوردی کە زمانی دایکە بۆ کورد، گرنگە ئەندام

پەرلەمان شارەزاییەکی زۆری تیا هەبێ لە ڕەوانبێژی و نوسینیش، بەداخەوە هەموو ئەندام پەرلەمانە کوردەکان ئەو شارەزاییە پێویستەیان لەزمانەکەی خۆیانا نییە.

بەشداریکردن:
خەڵکی بەگشتی چاوەڕێی گۆڕانکاری ئەکەن لەڕێی پەرلەمانەوە بەڵام خەڵکانی ناڕازی ئەو چاوەڕێیەیان زیاتر و زۆرترە کەچی بەشداری دەنگدانیش ناکەن! ناکرێ بتەوێ گۆڕانکاری بەدێ و خواستی تۆ ڕووبات وبەشداریش نەکەی.
لە پەرلەمانا چەندین حیزب و ئایدیای جیاواز بوونی هەیە، ئەمانە هەموویان لە ڕکابەرایەتی بەردەوامان تا بتوانن زۆرینە بەدەستبهێنن بۆ سەرخستنی کارو پرۆژەکانیان. واباوە زۆرینە حکومەت پێکئەهێنن و کەمینەکانیش لەڕێگەی ڕێکەوتن و هاوپەیمانییەوە یان ئەبن بە هاوبەش یان هاوکاری زۆرینە بۆ پێکهێنانی حکومەت، یان ئەبن بە ئۆپۆزسیۆن.
لایەنی ئۆپۆزسیۆن هەمیشە لە ڕکابەرایەتی لایەنی دەسەڵاتداران لەڕێگەی ڕەخنەو پرۆژەی جێگرەوە، یان وەک هەندێک وڵات ئۆپۆزسیۆن حکومەتی سێبەریش دروست ئەکەن.
خەڵکانی ڕەخنەگری هەردوو لایەنی دەسەڵات و ئۆپۆزسیۆنیش، بەگشتی چوار ساڵ جارێک دەرفەتێکیان بۆ ڕێئەکەوێ کە تۆڵەی خۆیان لە هەموو ئەوانە بکەنەوە کە سەرکەوتوونەبوون و نەیاتوانیوە ژیانێکی شایستە و خزمەتگوزاری پێویست پێشکەش بکەن، تۆڵەش لەوانە بکەنەوە کە پابەندی ئەو بەڵێنانە نەبوون کە بە خەڵکیاناوە، بەڵام سەیر ئەوەیە کەهەندێک لە ڕەخنەگران بە نەچوونە سەر سندوقەکان و بەشداری نەکردنی هەڵبژاردن پێیان وابێ کە تۆڵەی خۆیان ئەکەنەوە، بێئاگا لەوەی بەو جۆرە ئاو ئەکەنەن ئاشی هەموو ئەوانەی لەماوەی چورا ساڵی پێشوترا بوونەتە هۆکاری ئەو هەموو ناڕەزاییەی کە لای کەسی ناڕازی دروست بووە، بە بەشداری نەکردنی هاوکار ئەبێ بۆ چوار ساڵی تری هاوشێوەی پێشوو، ئەمە ئەگەر خراپتریش نەبێ.

شەڕی پەرلەمان:
پەرلەمان شوێنێک نییە بۆ شەڕی نەتەوە جیاوازەکان، بەڵکو ڕاست ئەوەیە کە لەچوراچێوەی ئەو دەزگا گرنگەیا لێکنزیکبوونەوە و لێکتێگەشتن بۆ داواکاری و پێویستییەکانی نەتەوە جیاوزەکان بکرێ.
نابێ ئەندام پەرلەمان بە مەبەستی تۆڵە و کێشەی نەتەوایەتی بنێرێت بۆ پەرلەمان، بەڵکو گرنگە هەم حیزبەکان هەم سەربەخۆکان بەمەبەستی زۆرترین دەستکەوت لەچوراچێوەی دەستورا ڕوو لەو دەزگایە بکەن تا

ئاستی بەدەسیهێنانی سەربەخۆیش کە دەستور ڕێگەی پێیاوە، زۆرترین و شارەزاترین پسپۆڕی جیاواز کاندیدبێ تا بتوانێ لەو ململانێ دیموکراسییەیا سەرکەوتووبێ، بەپێی پسپۆڕی و شارەزای بەشداری لیژنە جیاوازەکان بکەن نەک شتیتر.

نوێنەرایەتی:
ڕاستە حیزب خەڵکانێکی نزیک و ئەندامی حیزب کاندید ئەکات، سەربەخۆش هەوڵئەیا پشت بەخۆی ببەستێ، بەڵام خەڵکی هۆشیار لەچوارچێوەی ئەو بەڵێنانەی لەکاتی هەڵبژاردنەکانا بانگەشەی بۆئەکەن دەنگیان ئەیەنێ، بەیێ دوای بوونیان بەئەندام پەرلەمان نە حیزبییەکان نوێنەری حیزبین، نە سەربەخۆش نوێنەری خۆیانن، بەڵکو هەموو ئەوانە قەرزاری ئەو بەڵێنانەن کە بەخەڵکیاناوە و ئەبێ ببن بە نوێنەری بەڵێنەکانیان و نوێنەری دەنگدەرەکانیان.
ڕوناکی زۆر ئەبەتە هەکاری نەبینین ، بەڵام زۆر قسەکردن لەسەر دیاردەیەک ئەبەتە هەکاری تاریک بوون یان باش نەنینین.

سامانی وەستا بەکر ٦-١٠-٢٠٢١ سوید- ستۆکهۆڵم

فلاشباک.. بەشی حەڤدە/ ستیڤان شەمزینی

فلاشباک..
لە دەفتەری بیرەوەریی رۆژانەوە

ستیڤان شەمزینی
بەشی حەڤدە

پێرێ گروپی کامگاران لە هۆڵی ڕۆشنبیریی کۆنسێرتێکی گۆرانی وتنیان ئەنجامدا. گوێیان پڕکردین لە ئاواز و میلۆدی کوردیی خۆش. مامەڵەکردنی ئەوان لەگەڵ مۆسیقای کوردیی زۆر ناوازەیە، چریکەی بە خڕوش و تەنی دەنگی "بێژەن کامکار" لە وەسفکردن نایەت. ئەو دەنگە

ئەڵێی شمشاڵەکی غەریبە بە لەوی کچە قەرەجەکەوە. هەر ئەڵێی گریانی مۆسیقایە و بە پەنجەی خوا ئەژەنرێ. پڕە ئەوەندە ئاواز و تۆنی خۆشی گۆرانی و مۆسیقا هاتە ناو مێشکمەوە، ئەمڕۆ هەروەک دوێنێ ئارامم، زۆر هێمنانە بیر لە نووسینی نامەیەک ئەکەمەوە بۆ یار. رەنگە لەو نامەیەدا پێناسەیەک بۆ مەعشووق دابتاشم، هیچ شاعیرێ لە شیعردا نەینووسیبێتەوە یان هیچ دەوانەیەک پێی پێ نەبردبێ، ئەمەیە کاریگەریی مۆسیقا و گۆرانی راستەقینە.

ئێستا من بە پێچەوانەی “سوارە ئێلیخانیزادە”وە ئەمەوێ لەم شاخ و کەژەوە، بگەڕێمەوە بۆ شارەکەم. چوونکە “سوارە” لە شیعرەکەیدا، ئەیەوێ بگەڕێتەوە گوندەکەی خۆی و شار “کە شاری گوڵەکەیەتی” جێبهێڵێت، وەلێ ئەمە گەڕانەوەیەکی نوستالیجییە بۆ رابردووی نزیک، بەڵام هەر چەشنە گەڕانەوەیەک بێ، دواجار هەر گەڕانەوەیە بۆ دوێنێ. وەک لە سەرەتای شیعرەکەیەوە بەم جۆرە دەستپێدەکات:

گوێم.. دەم پڕە لە دەرد و کوێ..

ئەڕۆم بێڵم لە شارەکەت

ئەڕۆم بۆ جامە ئاوی کانیاوی دێیەکەم..

عیلاجی کەم کولی دڵی پڕم..

لە دەردی ئینتیزارەکەت..

ئەز دەخوازم، بگەڕێمەوە شار، خەمی دەم بە با بەدەم، پاش ئینتیزارەَکی یەک رۆژی، نامەوێ لەم گوندە دەگیرێ بمێنمەوە. پەلەمە هەرچی زووترە بڕۆمە لای دلبەر. زۆریش حەز ئەکەم شتێک لە بارەی شیعری کاک “سوارە” بنووسم، چوونکە هێشتا شاعیرێکی گومناوە لە دیوی ئێمە، لە کاتێکدا سوارە یەکێک لەو شاعیرانەیە کە سیمای شیعری کوردیی گۆڕیوە بە تایبەت لە کوردستانی ئێران. وەک چۆن گۆران و شێخ نوری، لە کوردستانی عێراق بە تازەکردنەوەی شیعری کوردیی هەستان، “سوارە”ش یەکێک لەو شاعیرانەیە لە کوردستانی ئێران هەمان کاری بە ئەنجام گەیاندووە، بەڵام بە داخم ناوبانگی ئەدەبی نەگەیشتۆتە لای نەوەی نوێی شیعری کوردیی.

ئەبێ ئێستا لەبەر شەوقی چرایەک، بابەتێک بنووسمەوە، فەزایەکی عیرفانی هەیە، بیر لە سەد ساڵ بەر لە ئێستا ئەکەمەوە، ئەو ساتانەی هێندەی دەسافی خەڵک ژیان خۆش و سادە بوو. پێموایە “نزار قەبانی”یە کە وتی “تەکنەلۆجیا دڕندەیە”. ئەمە وتەیەکە مرۆڤ ئەگەر بەواتە قووڵاییەکەی رەهەندی فەلسەفی جۆراوجۆری هەیە. ژیان لەلایەن کەمینەیەکی مشەخۆرەوە لە زۆرینەیەکی بێشوومار تاڵکراوە. زۆرجار رەشبین ئەبم بەرانبەر بەو زاراوەی پێی ئەوترێ خەبات و تێکۆشان. وەک چۆن “دی ساد” لە شانۆگەی “مارا -ساد”ی پیتەر ڤایس ئەڵێ “هیچ باوەڕێک بە ئایدیالیستەکان ناکەم. چوونکە بە تاریکە ڕێدا ئەڕۆن،

باوەڕیشم بە هیچ قوربانییەک نییە با بۆ قەزیەیەکی پیرۆزیش بێ. تەنها باوەڕم بەخۆمە. خۆم و کەسی تر نا". دەستم لە کاتی نووسینەوەی ئەم دێڕانە ئەلەرزێ، ئەترسم ڕۆژێک دابێ پەشیمان بینەوە لەوەی ژیانی خۆمان پێشکەش بە خەبات کرد!!. ترسم هەیە ئەو شۆڕشەی ئەمە بانگەشەی بۆ ئەکەین، تەنیا گۆڕینی مەلامیحەکان بێ. ئەگەر وا بێ چۆن ئەم تەمەنە لە کیسچووە ئەگەڕێتەوە؟. بەڵام پرسیاری سەرەکی ئەوەیە ئایا ئێمە شۆڕشمان پێ ئەکرێ؟. نازانم.

..1999-3-27

گوندی سوسێ

تێبینی: ئەم بەشە لە لاپەڕە 58-61 کتێبی "فلاشباک"چاپ و بڵاوکراوەتەوە. کتێبەکەش لە سەرەتای ساڵی 2017 چاپ بووە

چەوان شۆرەشا فەرەنسا دەستپێکر؟.. نێچیرڤان ز

ل سالا ١٧٨٩ ێ ل فەرەنسا بارێ سیاسی و جڤاکی دا هاتە هەژاندن ، لیبرالیان کودەتا ب سەرکەفتیانە ئەنجام دابوو ، جڤاتا چینان ب داخوازا
لیبرالیان ب پێکهاتەیا سێ چینان (خانەدان، زەلامێن ئاینی، گەل) ل ٥ مەها
گولانا سالا ١٧٨٩ ێ ئێکەمین کومبوون کر .

ئەڤ کومبوونێن دهاتە کرن گەفەکا مەزن بوو بو رژێما مەلکایەتی ، لویسێ
چواردێ بریار دا کومبوون د ژورێن جودا بێتە کرن ژلایێ هەر چینەکێ ، چینێن
خانەدان و زەلامێن دینی بریارا مەلکی پەسەندکر ، بەلێ چینا گەل ئەڤ
بڕیارە ڕەدکر و بریاردا کومبوونێ پێکهاتانێ ب ئێککگرتی بەردەوام بیت .

دەنگێ وێرانبوونا رژێما مەلكايەتی ل كولانێن فەرەنسا بەرزبوونێ دابوو ، ل
٩ ی تیرمەهێ جڤاتا گەل خو ب جڤاتا دامەزرێنەر راگەهاند ، لویسێ چواردێ
تاكە هەلبژارتن دەست دابوو : بكارئینانا چەكی .

كولانێن پاریسێ ژلایێ سوپایێ رژێمێ هاتبوو داگیركرن ، بەرسڤا خەلكێ پاریسێ زیندانا باستیلێ ڤەگرت ، ١٤ ی تیرمەهێ دا خەلكێ پاریسێ دەست دانا
سەر زیندانا باستیلێ و بەرپرسێ زیندانێ كوشتن .

مەلكێ فەڕەنسا لویسێ چواردێ پێنگاڤێن هێدی ل ژورا خویا تایبەت ل كوچكا
ڤێرسای دا دگەرا ،د ژور هەمان ژور بوو، بەلێ مەلك نە هەمان مەلك بوو ،
زور بێ هێز بوو .

ژورا نێزیكی مەلكی كومبوونا جڤاتا چینان (Etajenero) دهاتە كرن ، لویسێ
چواردێ هەردوو دەست تێكدان و ب دەنگێ دەستێن لویسی دەركەفتی پارێزەرەك
هاتە ژورا تایبەتا مەلكی ،مەلكی داخواز دا پارێزەری : ناكری (وەزیرێ
دارایی یێ فەرەنسا) ئاگادار بكەن ، دێ بەشداری جڤاتا دامەزرێنەرا كەم .

لویسێ چواردێ ئەڤ بڕیارە دا داكو ل فەرەنسا شەرێ ناڤخویی روینەدەت ،
ئامانجا وی راگەهاندنا بریارا كێشانا سوپایێ رژێمێ ژ جاددەیێن پاریسێ و
راگەیاندنا دووبارە دامەزراندنا ناكری وەكو وەزیرێ دارایی بو جڤاتا
دامەزرێنەران ، پێنگاڤێن لویسی د ژورا خویا تایبەت دا بلەزتر دبوون ، ١٠
سالان دا قەیرانێن جڤاكی و ئابوری فەرەنسا د□ژاند ، قەرزێن دهاتە
وەرگرتن ژ دەرڤە ئاستێ خوشگوزەرانی ب دەمكی بەرزكربوو ، بەلێ ئەو دەمە ب
دووماهی هاتبوو ، ئابوریا فەرەنسا ل ژێر قەرزان دهاتە هەرشاندن ،

داهاتیێ
فەرەنسا ٥٥٠ مليون فرەنگێن فڕەنسی بوو بەلێ ٣٠٠ مليون بوو گرتنا
قەرزان
دهاتە خەرج كرن .

جاددێن فەرەنسا هاتبوون نوێ كرن ، بينا□ت□ن بەرز دهاتە دروست
كرن ،
هەروەكو فەرەنسا ل پێش ١٠ سالان پێشكەفتيتر بوو ، بەلێ پێشكەفتن
بەس بو
چينێن خانەدان و زەلامێن دينی بوون . نفوسا فەرەنسا ١٠% بێ
كاربوون ،
باجا گرانا خوشگوزەريا چينێن خانەدار و زەلامێن دينی بو خەلكێ
بوون .

لويسێ چواردێ چارەسەری ديت ب دەستدانا چەند دەسەلاتێن خو ،بريارێن
چاكسازيێن نوێ رژێمێ دناڤ خودا دژايەتی هەبوو ، ژ ڕاستبوونێ
گەلەك دوير
بوون ، ئەڤ بريارێن چاكسازيا رژێمێ دوير ژ راستيێ شورەشا فەرەنسا
دەستپێكر ، لويسێ چواردێ لێبيركرنا وێ چەندێ نەكربوو رژێمەكا
هاتی
هەرفاندن ب دروشمێن چاكسازيان نابيتە چارەسەر ، لويسێ چواردێ ل
ژێر
گيوتين□ گيانێ خو ژ دەست دا ، بەلكی ئەو گيوتينە رژێما لويسی بوو
، ئەڤە
دەرسەكە بو كەسانێن تێبگەهيت .

نێچيرڤان ز
•

ههڵبـــژاردن يــــان فريـــودانی

خەڵك؟.. ئەحمەد رەجەب

لەو رۆژەوە بریاردرا هە ڵپژاردنی پێشوەختە لە عێراق بکرێت حزبەکانی دەسەڵات بە پارەو قوتی خەڵکەوە کەوتوونەتە بانگەشەو دابەشکردنی پاداشت وخەڵات لە دەمانچەو لاپتۆپ و کارتۆنە خۆراکی ئێکسپایری وڵاتان و لە هەمووی سەیرتر کیسە ئاردیش بێبەش نەبووە لەو خەیراتەی دەسەڵات.

بەرپرسانی حزبەکانی دەسەڵات هێزیانداوەتە بەر خۆیان و لە قاوغی ترس دەرباز بوون فێری تەقلەبازو باڵە فرین بوون لە کۆشکەکانیان چوونە دەرەوەو روویانکردە شارەکان و دەستیانکردە درۆو دەلەسەو هەرچی بکەن جێی متمانەو بەڵین نین چونکە لە رابردوودا بەڵێنی گەورەو قەبەیاندا بەڵام راستگۆ نەبوون و، بۆ لە ئەندامەکانی خۆیان کەس پێشوازی لێنەکردن.

لە رووی راگەیاندنەوە دریغی ناکەن و هەرچیان هەیەو نییە خستوویانەتە گەرو بەوانەی خۆشیان نەوەستاون بەڵکو دەستیان بە کرینی کەناڵە سەربەخۆو کۆمەڵایەتییەکان و، کرینی رۆژنامەنووس و کەسانی رۆشنبیری چاوچنۆکی (موستەفید) لە وەرگرتنی ئۆتۆمبیل ، زەوی و خانوو تا ئەگاتە کارتۆنە خۆراکی ئێکسپایەرو، حێی ئاماژەیە حزبەکانی دەسەڵات خاوەنی سەدان ئیزگەی رادیۆ ، ویستگەی تەلەفزیۆن ، ستەلایت و رۆژنامە وماڵپەرن و ، تا ئێستا دەستەی دەستپاکی هەرێمی کوردستان نەیتوانیوە و ناتوانێت لێپێچینەوە لەوە بکات ئەم حزبانەی دەسەڵات چۆنچۆنی بوونەتە خاوەنی دامەزراوەکانی راگەیاندن و، ئەو پارە زۆرەی بۆیان تەرخانکراوەو، ئەوەی جێی سەرسورمانە سەرۆك هەرێم و سەرۆك وەزیران و جێگرەکەی خاونداریتی بەشێکی زۆری ئەو دەزگانە ئەکەن.

نازانم ئەم بەرپرسانە بەڵێنی چی بە هاوڵاتیان ئەدەن. ؟ بەڵێنی موچە ، موچەی کوردستان هەموو سەری مانگێك فەرمانبەران وپێشمەرگە و خەڵکی تریش تووشی دڵەراوکی و شۆك ئەکات و، قەوانە سواوەکەی حکومەت لێئەدرێتەو ئایا بەغدا پارە رەوانەی کوردستان ئەکات یان ناکات ! و، ئەمە لە کاتێکدایە پارەی هەرێم گەر نەدزریت بەشی هەموو شتێك ئەکات.

بەڵێنی چە ئەدەن؟ کارەبا ، وا (30) سی ساڵە حکومەت دۆش داماوەو هیچی پێ ناکرێت لە درۆ زیاترو جێی وەبیرهێنانەوەیە پێش ــ 9 ــ ساڵ بەرپرسێکی گەورە (زۆر زەبەلاح) وتی : لە پاش ساڵێك ئەگەر کارەبامان بۆ میللەت ئامادە نەکرد واز لە بەرپرسیارێتی ئەهێنم بەڵام کارەبا نەهاتوو کاکی بەرپرس درۆیەکی زلی کردو بۆ چەند

ساڵێك لە حزبەكەی تۆراو پاشان بۆ ئەوەی دەستكەوتەكانی نەفەوتی و بیپارێزێت گەرایەوەو ئیستاش هەر لە پەرپرسە باڵاكانی حزبەكەیەتی.
كاتێك نێچێرقان بارزانی پێش چەند ساڵێك سەرۆك وەزیرانی حكومەت بوو وتی هەولێر ئەكەینە دووبەی ! بەڵام هەولێر بوو بە تكساس و بەبەرچاوی هاوڵاتیانەو لە سەر ترافیك لایت هاوڵاتییەكی بۆ تاوان درایە بەر رێژنەی دەمانچەو، كابرای بكوژ ئازادانە ئەسورێتەو چونكە خزمێكی ئەندام سەركردایەتییە لە حزبێكی گەورە!!!.
بەڵێنی چی ئەدەن؟ هەولێر پایتەختی كوردستان لە بۆ ئاوی خنكان و، هاواری ژنی بەساڵاچوو منداڵان لە هەموو گەرەكانی هەژاران بەرزئەبووەوە داوای ئاویان ئەكردو، بەرپرسان بێشەرمانە ئەڵێن ئێمە هاتووین بۆ ئەوەی خزمەتی هاوڵاتیان بكەین بەڵام هاوڵاتیان لە هەموو قۆڵێكەوە گاڵتە بە بەڵێنەكانیان ئەكەن.
لە عێراق بەرپرسێكی باڵا ئەڵێت : ئەم هەڵپژاردنە كە لە پاش چەند رۆژێك بەرێوەئەچێت رووداوێكی مێژوویی گرنگەو بارودۆخی عێراق بەرەو چاكسازی ئەبات و، ئەمە لە كاتێكدا محەمەد ئەلحەلبوسی سەرۆكی ئەنجومەنی نوێنەرانی عێراق (پەرلەمان) لەباتی ئەوەی داوا بكات توركیا لە خاكی كوردستان وعێراق بچێتە دەرەوە سەردانی رووەرەشی فاشیست رەجەب تەیب ئەردۆكان ئەكات و هەروا بەعسی رووەرەش خەمیش ئەلخەنجەری شەلاتی بە ناوی ئەمیندارێتی پرۆژەی عەرەب ئەڵێت كۆبوونەوەیەكی میژوویمان ئەنجامدا.
هیچ پارتێكی كوردستانی لە بانگەشەكانیاندا ناوێرن داوا بكەن جەندەرمەكانی توركیا برێنەوە بۆ وڵاتی خۆیان و دەست لە داگیركردنی كوردستان هەڵگرن و، نازانم هەڵپژاردن لە ژێر چەتری توركیای رەگەزپەرست مانای چییە؟ حكومەتی كوردستان ناوێرێت بە هیچ شێوەیەك سەركۆنەی دەستدرێژی و بۆردوومانەكانی توركیا و ئیران بكات.
بەڵێنی چی ئەدەن؟ قوتابخانەكان بوونەتە وێرانە، بە زستان سەرما و بە هاوین لە بەر گەرما هەر قوتابییەك پارچە مەقەبایەكی بەدەستەوەیەو باوەشێن ئەكات و منداڵانی بەرپرسان قەمچان بە دۆلارەوە ئەكەن و بەو شێوەیەش قوتابخانەو زانكۆ تەواو ئەكەن و، لە بەر بێ ئیشی روو لە هەندەران ئەكەن.
بەڵێنی چی ئەدەن؟ ئێوە ناتوانن مامۆستایانی وانەپێژ دابمەزرێنن و، ئەوەندە درۆتان كردووە كەس باوەری بە ئێوە نەماوە.
بەڵێن مەدەن وهەولێرو شارەكان بپارێزن و ، واز لە درۆ بێنن خۆڵ مەكەنە چاوی خەڵك و، شارەزایانی بواری سەربازی لە هاوپەیمانێتی وڵاتان دژ بە داعش ئەڵێن لە ساڵی 2014 ئەو هێزەی لە شەنگال بوو نەیتوانی ئێزدییەكان بپارێزێت ولە ئێستاشدا مەترسی لە سەر هەرێمی

کوردستان زۆرە هەرچەندە خاوەنی هێزێکی زەبەلاحە بەڵام توانای نییە هاوڵاتیان و خاکەکەی بپارێزێت و هۆکارەکانی ئەگەرێتەوە بۆ گەندەڵی و دزی و پشتگوێخستنی هێزی پێشمەرگە و، هەر لەو سونگەیەوە لە مانگی رابردوو لە 24/9/2021 لە هەولێر پایتەخت ــ 312 ــ کەس لە بەعسیە خوێرێژەکانی رژێمەکەی سەدام حوسەین و سەرۆك هێزو عەشیرەتەکان کۆنگرەیەك بەستراو لە هەمووی سەیرتر سەرانی هەرێم وتیان ئێمە ئاگامان لێی نییەو ئەوانە لە ئوتێلێك کۆبوونەتەوە و، ئەوەش بووەتە جێی پێکەنین و گاڵتەجاری، 312 کەس لە ئوتێلایك خرئەبنەوەو ئاسایش و پۆلیش ئاگایان لێی نییە.

شتێك پیویستە بوترێت حکومەتی هەرێمی کوردستان خەڵکی سقیلی بی تاوان کە داوای موچەی خۆیان کردووە ئەداتە بەرشەق و لە زیندانەکان توندکردووە بە توومەتی سیخوری و ئەمەش درۆیەکی شاخدارە و، ئەو کەسانە دوورن لەو تومەتە خراوەتە پاڵیان و پیویستە سەروەری دادگاکان بپارێزرێت و، حکومەت بوێر بێت گەلی کوردستان ئاگادار بکات و بڵیت ئەو کەسانە پەیوەندی یان سۆزیان لە گەل پارتی کرێکارانی کوردستان PKK هەیەو نابێت چیتر خەڵك چەواشە بکات و، دیارە هەرچی خراپەکارییەك تورکیا ئەیکات ئەخرێتە ئۆباڵی پ.ك.ك .

چیتر درۆ مەکەن و بەڵێن مەدەن و، ئێوە شایستەی ئەوە نین هەرێمی کوردستان بەرێوە ببەن و گەلی کوردستان لێتان توورەیەو گلەیەکانیان کەڵەکەی کردووەو ئەگەر بتەقێتەوەبەبی شك بەرپرسان رائەماڵێنێت ، لە وڵاتان حکومەتێك شکست بێنێت دەست لەکارئەکێشیتەوەو لە کۆتاییدا پیویستە بڕۆن نا بۆحزبەکانی دەسەڵات ،شەق و تێهەڵدان و بە ناو دادپەروەری زیندانیکردنی ئازادیخوازان.

7/9/2021

ئێران و چەند سەرنجێک دەربارەی

هێزی ناوەندی لە گۆڕەپانی بەرهەڵستکاریدا!.. عەبدولڕەحمان گەورکی

چاوخشانێک بەسەر پێوەر و پێوانەکانە لەمەڕ هێزە رەسەنەکانی بەرەی بەرهەڵستکاریدا!

عەبدولڕەحمان گەورکی نووسەر و شرۆڤەکاری سیاسی

لە هەموو شوێنێکی دنیادا، بۆ ئەوەی دیمەنی ڕاستەقینەی موقاومەتێک بە دروستی هەڵبسەنگێنرێت، دەبێت ببینرێت کێ هێزی سەرەکیی موقاومەتە و ئامادەی مەیدانە! چ سنوورێکی هەیە بەرانبەر بە هێزی دەسەڵاتدار و لەگەڵ هێزەکانی کۆمەڵگا (چ سیاسی و چ کۆمەڵایەتی)؟ هەروەها گرنگە بزانین ئەم هێزە چۆن دەڕوانێتە کێشەکانی کۆمەڵگا و ناسنامەی چییە و خاوەن چ بەرنامە و پلانێکە؟ سیاسەت و ستراتیژی و نەخشەڕێگای چییە بۆ کۆمەڵگا؟ بۆ هەڵسەنگاندنێکی وردتر پێویستە بزانین خاوەن چ مێژوویەکە و پێکهاتەی ئەندام و کادرەکانی چییە؟ ئەمانە یەکەم پێوەرن کە یارمەتیمان دەدەن بۆ هەڵسەنگاندنی موقاومەت بە شێوەیەکی راست و دروست و واقیعیانە. بێگومان کاردانەوەکانی "هێزی دەسەڵاتدار" لە بەرامبەر ئەم "هێزە" دا دەکرێت بە پێوەرێک دابنرێت. چونکە ئەمە یەکێکە لە میتۆدە زانستییەکانی پێناسەکردنی هێزێک بە رێگەی دژبەرانییەوە!

هێزی ناوەندیی موقاوەمەتی ئێران لە زمانی هێزی دەسەڵاتدارەوە!

هەموومان شاهیدی ئەوە بووین کە ویلایەتی فەقیهی دەسەڵاتدار لە ئێران، هەر لە سەرەتای دامەزراندنیی□وە تا ئەمڕۆ هەمیشە (رێکخراوی موجاهیدینی خەلقی ئێران)ی بە هەڕەشەی سەرەکی خۆی دەزانێت و لەم راستەوە لە هیچ پیلانگێڕییەکی سەربازی و سیاسی و دەروونی و دێواندنی، لە ناوخۆ و دەرەوەی ئێران دەرحەق بەو رێکخراوە سڵی نەکردۆتەوە و بۆ ئەمکارە بە ملیارد دۆڵاری خەرج کردووە بە ئێستایشەوە، کە باسکردنی وردەکارییەکانی، بە سەدان کتێب و فیلم و… هەڵدەگرێت!

هەروەها زۆر سروشتی و زانستی و لۆژیکی دەبێت ئەو دوو هێزە لە هەموو پرس و کێشە و بوارەکاندا، هەڵوێستی دژ بە یەکیان هەبێت. لە

روانین بۆ سەر پرسەکان تا کردار و کردەوە بەرامبەر بە هەر کامەیان. لە سیاسەت و بەرنامەوە تا چۆنیەتی مامەڵەکردن لەگەڵ کۆمەڵگا و خەڵکدا. دوو هێزی تەواو ناکۆک و ناتەبا و دژ بە یەک، کە مانەوەی یەکێکیان بە واتای فەوتانی ئەویتریان دێت!

هێڵی سووری موقاومەتی ئێران!

“دوژمنی دوژمنی من دۆستی منە” بەپێی ئەم ئەزموونە مێژووییەی شۆڕشەکانی جیهان، هەموو ئەو هێزانەی دژ بە دیکتاتۆریی ولایەتی فەقیهی دەسەڵاتدارن لە ئێران، پێکەوە چەندین (خاڵی هاوبەش)یان هەیە. کەواتا دەبێت خاڵە هاوبەشەکان بپارێزرێن. ئەمانە “سنوورێکی سووری بنەڕەتی”یش لەخۆی دەگرێت. هێڵی سووری نێوان هێزی دەسەڵاتدار و هێزە بەرهەڵستکارەکان. کەواتا ئەوە وەک ئەرکێکی خەباتکارانە دەکەوێتە سەر هێزەکانی بەرهەڵستکاری بەرانبەر بە هێزی دەسەڵاتدار کە ببنە بانگدەر و برەودەر و هاندەری ئەم هێڵە سوورە و بەردەوام سووربوونی زیاتر بکەن!

شێوازی هەڵسوکەوتی راست و دروست لەگەڵ رووداوەکان!

ئێستا کاتێک سەیری مێژووی چەند دەیەی ڕابردووی موقاومەتی ئێران دەکەین، دەبینین کە ئەم موقاومەتە پێشوازیی کردووە لە هەموو هەنگاوێک بەرامبەر هێزی دەسەڵاتدار و لە هەموو کات و شوێنێکدا ڕێزی لێگرتوون تا ئەو ڕادەیەی هەندێک جار، تەنانەت بۆ هێزەکانی موقاومەت لە سەرەتادا، جێی پرسیار یان لێڵبوونن!

هەر لە جیابوونەوەی یەکەم سەرۆککۆماری رژێمەوە تا جیابوونەوەی بەڕێز حوسێنعەلی مونتەزیری لە پۆستی جێگرەوەی خومەینی، لە هێرشی رژێم بۆ سەر لایەنە سیاسییەکانی کوردستانی ئێران تا هەڕەشەی هێرشکردن بۆ سەر لایەنە سیاسییەکانی کوردستانی عێراق لە لایەن حکومەتەکەی سەر بە ویلایەتی فەقیهی ئاخوندی لەو وڵاتە ل□ ن□ۋ□مبەری 2012. لە دوورکەوتنەوەی رواڵەتیی بزوتنەوەی بەناو سەوز(!) لە خامنەئی تا هاتوهوشکردنە رواڵەتییەکانی کوڕی دیکتاتۆرە لەبارچووەکەی شا بەرانبەر بە ڕژێمی ئێستای ئێران و… هتد.

لەگەڵ ئەمانەدا بوترێت کە هەر موقاومەتی ئێران بوو ئاڵاه□گر و پێشەنگ، لە ئاشکراکردنی دەستتێوەردانەکانی رژێمی ئێران لە کاروباری وڵاتانی دوور و نزیک و هەروەها پرۆژە تیرۆریستی و ئەتۆمییەکانی ئەم رژێمەدا!

ڕەسەنایەتی هێزەکان لە کوێوە دەست پێدەکات؟
لە ڕوانگەی موقاومەتی ئێرانەوە ئەوەی (ڕەسەن) بێت "دوورکەوتنەوەی هێزەکانی بەرهەڵستکارە لەو ڕژێمەی دوژمنی سەرەکیی گەلانی ئێرانە"، نەک ئەو ناکۆکی و ڕەخنانەی کە لە ناو موقاومەت و نێوان هێزەکانی بەرهەڵستکاریدا هەستی پێ دەکرێت. چون ئاسایی و سروشتین. موقاومەتی ئێران تەواو ئاگادارە لەو شتانە و بە گەشبینییەوە هەنگاوی بۆ ئەم قۆناغە هەڵگرتووە. هەربۆیە لە روانگەی موقاومەتی ئێرانەوە "ڕەسەنایەتی و گرینگی لە یەکگرتوویی هێزەکانی بەرەی گەل و بەرهەڵستکارەکاندایە". جا بۆیە لە روانگەی موقاومەتی ئێرانەوە، نزیک بوونەوە لە ڕژێمی ئێران، واتای دوورکەوتنەوەیە لە بەرەی گەل و بەرژەوەندییەکانی خەڵک کە دەبێت بەرهەڵستی بکرێت!

کاریگەرییەکان!
ئەو هێز و لایەنانەی نەیاری ویلایەتی فەقیهن، چ بیانهەوێت یا نەیانهەوێت، دەور و چالاکییەکانی هێزی ناوەندی و سەرەکیی موقاومەت کاریگەرە بە سەریانەوە. هەر لەو چوارچێوەیەدا سەرباری ئەگەری هەبوونی ناکۆکی و ڕەخنەکان، هێزەکانی بەرهەڵستکار هاوبەش دەبن لە هەوراز و نشێوی تایبەت بە هەنگاونانەکانی ئەو هێزە و هەر لەم ڕێڕەوەدایە کە تاقی دەکرێنەوە. ئەگەر هێزێک دوژمنایەتیکردنی هێزی سەرەکیی موقاومەت بگرێتە بەر، یاسامەند دەبێتە لاگری هێزی دەسەڵاتدار. واتا دوژمن!

لەبەر ئەوەی هێزی سەرەکیی موقاومەت، هەرگیز لە بەرانبەر هێزی دەسەڵاتدار، هێزەکانی دیکە بە تەنیا جێ ناهێڵێت لە بەرەنگاربوونەوەی ڕژێمی دەسەڵاتداردا، ئومێد وایە هێزەکانی بەرەی موقاومەتیش، دەستپێشخەری لە خۆیان نیشان بدەن بۆ مانەوە لە بەرەی بەرهەڵستکاری و بەرژەوەندییەکانی گەل و دیوی راست و درووستی مێژوودا و ڕێگەی پێچەوانە نەگرنە بەر. چون لاڕێیە و ڕێگا نییە. هەڵەیە و تەنها دەبێتە هۆی درێژکردنەوەی تەمەنی هێزی دەسەڵاتدار و بە ئازارترکردنی چارەنووسی کۆمەڵگا. کەواتە یەکەم وانە لە ئەزموونەکانی ڕابردوو بریتییە لە پێویستیی یەکڕیزیی کردەیی و زیاترکردنی هاوکاری بۆ لاوازکردن و لێکترازانی (دوژمنی هاوبەش)!

وریابوونێکی پێویست و گرنگ!
لە تۆمارگەی مێژوودا هاتووە کە لە هەر بەرخۆدانێکدا، (هێزی دەسەڵاتدار) بەدوای شێواندنی هێڵە سوورەکان و لێکترازانی بەشەکانی موقاومەتەوەیە بۆ زەبر وەشاندن لە کیانی بەرهەڵستکاری و بە تایبەت زەبر وەشاندن لە هێزی سەرەکیی موقاومەت، کە جگە لە

لەدانی جەستەیی و فیزیایی، دوورخستنەوەی هێزەکانە لە دەوری. هەر بۆیە دەبێت وریاییەکی بەردەوام هەبێت لە "دەمامک"، "درووشم" و "پیلانگێڕی"، کە هەندێک جار، بە (شتی بریقەدار) دەپێچرێتەوە و پێشکەش دەکرێت. کەم نین هێزی ساختەیی و رواڵەتی کە پاش ماوەیەک وەک گیای بەهاری، سەوز دەبن و بە خێرایی کاڵ دەبنەوە! چون دەستی هێزی دەسەڵاتداریان لە پشتە یاخود بە رەگ و ریشەن لە ناو کۆمەڵگادا.

دواوتە!

بە وتەی دوژمن و بەشێکی زۆر لە گەلانی جیهان، ئێستا (موقاومەتی خەڵکی ئێران) پێگەیەکی سەقامگیر و چەسپاوی هەیە لە گۆڕەپانی خەبات و تێکۆشان بەرانبەر بە رژێمی دەسەڵاتدار لە ئێران و لێهاتوویی و کارامەیی ئەو هێزە، سەلمێندراوە وەک "تاکە بەدیلی دیموکراتی دژی ئەم ڕژێمە" و وەک راستییەکی حاشاهەڵنەگر. بەدیلێک کە بە سەرکەوتنی بەسەر رژێمی ویلایەتی فەقیهیدا، هەموو هێزە رەسەنەکانی کۆمەڵگا، بە هەر مەرام و بیر و باوەڕ و خواستێکەوە، سوودمەند دەبن لە دەستکەوتەکانی ئەم موقاومەتە.

بۆیە دەبێت بە رێزەوە سەیری ئەم هێزە سەرەکی و ناوەندییەی گۆڕەپانەکە بکەین و ئەو ڕاستییەش لەبەرچاو بگرین کە لەم بەرەیەدا، لایەنانیتر هەن جگە لە "ئێمە و مانان"! جا بۆیە لەبەر خۆشەویستیی گەل و نیشتمان و بە ئەوەی خەڵک لە چنگ ستەم و تاوانی رژێم رزگار بکەین و ئازادی و دادپەروەری لە جێی دابنێین، پێویستە هەموو شتێک لە ڕووخاندنی ئەم ڕژێمەوە دەست پێ بکەین و بەس!

کۆتایی

هایکو. سمکۆ ئەحمەد رەشید

١

حیکایەتی تەنیایی خۆم بە گەڵایەوە،
لە قاقای گریانی دا
بەرد.

٢

،خوایە هیچ بایێ
لـە هەڵەبجەوە هەڵنەکات
.مارانگەستەی بۆنی سێوم

٣

،بولـبولـێک دەناسم
پیا نۆژ□ نە –
لـەم چڵ بۆ ئەو چڵ.

٤

باخێکی بێ خاوەن،
تەرا تێنی تێدا دەکەن –
ڕەش□ باکان.

٥

دیکتاتۆر،
بە بەردێک دوو چۆلـەکە دەپێکێت–
نان و ئازادی.

٦

چیمەنێک،
سوپای زەمەن تاڵانی کرد –
قژم.

٧

پەنجەرەکەم دەکەمەوە،
بۆ ئاه□نزم بە پەلـەیە –
کزەبا.

٨

بە تەم بڵێن
یەخەی ئەو کۆڵانە بەردا –
غەریبی منداڵییم دەکەم.

٩

گەڵایەکی بێ ناونیشان،
شەپۆلی با بۆ کوێی دەبا،
قەرەج.

١٠
تاوە تەرزە،
وێڵی دوای پەناگەیە —
پاساری.

١١
لەناو هەمەرە دوکەڵاوییەکەدا،
ئەوەی بە بیرمدا دەهات مردن نەبوو —
چاوەکانت بوون.

١٢
کوێرایـیان داهاتووە،
شەوی هاوینیش نادرەوشێنەوە —
ئەستێرەکانی سەر شانم.

١٣
گۆڕێکە،
بە بەرم تەنگە —
نیشتیمان.

١٤
زیندانی ئینفرادی،
تیایدا سمکۆڵان دەکات —
ئەسپی خەیاڵ.

١٥
سەر بە تەریقەتی هەڵۆم،
بەیعەت بە نشێوان نادەم —
لوتکە نەبێ.

١٦
شەوانی ئاب دەست بە کارەباوە ناگرێ،
ملیارەها گڵۆپ دادەگیرسێنێت —
ئاسمان .

١٧
دراوسێکەم لە برسا مرد،
رووخساریم بە تف سواخ دا —
شاشەی تیقیی□ک□م.

کاسەی سەرم
له چاڵێکدا بشارنەوە
(خۆشبەختی پیشەی من نییە).

نیشتمانێ لە ڕابردوو.. شیعر/ کاوە عوسمان عومەر

نیشتمانێ،،
لە چنگە لمێ،
لە پەنجەکان وەری،،
کۆشکە کانی غوربەت، جێما نە،
تا کۆتا، دڵم…
لای شەپۆلی ئەو کەنارا نەی..
لە چاوی تۆدان،،
وەک داری ئازار،
شکۆفەی خونچەکانی خۆرم چنیو□ تەوە،
هەر نەهاتی، پرسیت..
چی ڕوی نەدا، لە ژێر
تەرزەی تەنیایی نیشتمانێ،،
فڕۆشرا، و ماڵێکیش..
بۆ کوکوختیە سپیەکانی شیعر نەمان،،
شەقامەکان پڕن ..
لە پیاوی تەنیا،،
سپێدە زەردە نەخۆشەکانیش..
پڕن لە کۆچی ژنە ڕەشپۆشەکانی..
جەنگە بێ پەرواکان،
گیتاری پڕغەمی..
شەوە سەربڕاوەکان،
لە خەوی تاڵی نەگەڕانەوە..
سەریان نایە سەر،،
بەردی جەستەی یەکتر،

خەمی بێنیشتمانی کۆچەرەکان،
بێدار بوون ، لە خاکی پڕ پرسیار..
عاشقبوون ،،،
لە ساتەوەختی ڕۆچوو،،
خەڵووزی گڕی گومان..
لە وڵاتێ ، بەسەر باڵی شکاوی ..
پەروانەی قەدەرەوە، شەکەتی..
ئەو تارمایيانەی،
پەیامبەرێکیشیان نەبوو،،
ئەو بێ لانانەی..
لە ژێر پردە جێ ماوەکانی…
بەهەشتێکی وێرانەدا،
نە بیر لە مردن ئەکەنەوە ،،
زوڵفی تەڕی فریشتەکانی شیعریش،
لە ئامێزی شەختەیان ، نائاڵی،،
ماندوو شەکەت،
تارماییەکانی شەوی غوربەت،،
بێ بروسکەی دەربازبوون،
خۆڵبارینی بێمانایی،
ئابڵۆقەی دان،،
مەنجەنیقی بێ حەقیقەت ،
لە زەمینێک ،
هەنگاو بە هەنگاو،،
لە خاچدرا،،
خەیاڵ دەکەم،،،
لە شەپۆلێکی سرکی تر ،،
دروستبونەوەی تاڤگەیەکی تر،،
کێڵگەیەکی سەربەستی شاراوەی تر،
چرایەکی ڕەوشەنی تر.
سروودی ئەبەدیەتیەکی تر.

..……………………………………………………………

وێنەکە تابلۆیەکی نیگارکێشی فەرەنسی
Claude Oscar Monet / Evenining at Argenteuil

وەرزە سەوزەکانی ئەوین/ وەرزی شەشەم.. شیعری: ستیڤان شەمزینی

قەدەری من و تۆ
هەروەک قەدەری ئاو و ئاگر وایە
من ئاگرێکم لە ئاوی بێ خوێی
چاوەکانتا ئەکوژێمەوە
قەدەری تۆ و من
وەک چارەنووسی کەشتی و دەریا وایە
تۆ کەشتییەکی بروسکە ئاسا
بۆ دەریای هەستما تێدەپەڕیت

زەمەنێک شک نابەم
لە دەرەوەی زەمەنی بێ ئۆقرەییەکانم
ئاگردانێک شک نابەم جگە
لە کڵپە و گڕی هەناسەکانم
کەسێک لەم دنیا گەورەیە
هاوڕێم نییە جگە لە وەهمەکانم
مەعشووقێکیشم نییە بەدەر
لە خەیاڵی نێو شیعرەکانم

ئازیزم، تۆ ناتوانیت
بەرگەی سەرکەشییەکانم بگریت
ناتوانیت خۆت بدەیتە
بەر شەپۆلی ئاگرەکانم
ئازیزم، تۆ ناتوانیت
لە شیعرەکانمدا خۆت رەسم بکەیت
ناتوانیت کورتە وچانێکیش بدەیت
لە نێو گەردەلوولەکانم

لەم تێناگەیت چەن گەڵاجاڕی ئومێدم
بێ نائومێدی سووتاند
لەم حاڵی نیت چەن

لە نیشتمانێکی بێ جوگرافیاوە هاتووم
دەرکی ئەوە ناکەیت
بینم نا بەهەر کانییەکەوە سوێراو بوو
ئەو دەریای عەشقەی بەدوایدا رامدەکرد
تەنها سەراب بوو

خەڵکی شەرابی هیوا ئەنۆشن
من بێهیوایی ئەمخواتەوە
خەڵکی کۆنیاکی رق هەڵدەقوڕێنن
من ئەوین هەڵمدەقوڕێنێ
خەڵکی گۆرانی بۆ مردوو ئەچڕن
من ژیان بە ستران ئەمچڕێ
خەڵکی گۆڕ بۆ عەشق هەڵدەکەنن
من عەشق گۆڕم بۆ هەڵدەکەنێ

نیگارکێشێکم بە پەڕەمووچی گریان
تابلۆ ئەنەخشێنم
سەیرە وێنەی هەرچی دەکێشم
شێوەی دێتەوە سەر تۆ!
مۆسیقاژەنێکی نامۆم
بە پەنجەی خەیاڵ پیانۆ ئەژەنم
سەیرە هەر ئاوازێ ئەژەنم
ناگاتە دامێنی دەنگی ناسکی تۆ!

کە تیری ئەوینت چەقییە دڵم
خوێنی شادمانیم بەربوو و
کێڵگەی وشکبووی چاوەڕوانیم
سەرلەبەر بوو بە باخ
کە هەنگاوی جێهێشتنم
رۆژی روونی کردمە شەوەزەنگ
وەک ئەستێرەیەکی پرشنگدار
لە چاوی ئاسماندا کوژامەوە

شەوان بە دیار گۆرانییەکی غەریبەوە
خەو دەمباتەوە و
بەیانیان بە هاواری
نێو خەونەکانی بێ تۆیی رادەچڵەکێم
بەهاران خوێنی عەشقم

ئەزێتە نێو دڵی بێروونی تۆوە
پایزان گەڵا گەڵای
پیرە درەختی تەمەنم
لەبەر پێتا ئەوەرێ

لەوەتی بیرم دێ هۆنراوە
بۆ خۆشەویستی ئەنووسم و
هیچ کاتێ شۆخە ژنێک
شیعرێکی تەڕی منی هەڵنەگرتەوە
لەوەتی فامم کردۆتەوە
لەبەردەم قاپی عەشقدا هەڵئەلەرزم
هیچ ساتێ کچێک بە ئاگردانی
جەستەی گەرمی نەکرد□م□وە

بۆ دەبێ لە هەڵبژاردنی پەرلەمانی عێڕاق دەنگ بە یەکێتی بدەینەوە؟.. دهام سمکۆ

لەگەڵ نزیکبوونەوە لە ساتەکانی هەڵبژاردنی پەڕلەمانی عێڕاق، پرسی دەنگدان بە کاندید و لیست و قەوارە و ڕێکخراوە سیاسیەکان گەرمە و جێگەی بایەخی هاوڵاتیانە، چونکە دەرئەنجامی هەڵبژاردنەکان پەیوەستە بە ئایندەی هەموومان، هەم دەکرێ لەم ڕێگەیەوە دۆخی ژیانمان بگۆڕین و هەمیش ئاستی سیاسی و هۆشیاری کۆمەڵانی خەڵکی پێ بناسینەوە و لەوە بگەین ئێمە لە چ ئاستێکداین.

لە کۆمەڵە پێشکەوتووەکان بابەتی دەنگدان بە پارتە سیاسیەکان بە هەستیاری سەیر دەکرێت، لە لایەک ڕاستەوخۆ دیدگەی تاکەکان بۆ دونیا بینین و ئایندەیان نیشان دەدات، لە لایەکیتر دەرخەری هۆشیاری تاکەکانە، کە پێمان دەڵێت ئێمە کێین و چیمان دەوێت.

هەڵبژاردنی پەڕلەمانی عێڕاق دوای ئەو هەموو ڕووداوە سیاسیەی کە لە ماوەی چوار ساڵی پێشوو و بگرە هەشت ساڵی ڕابردوو کە لە کێڵگەی سیاسی عێڕاق و هەرێمی کوردستان ڕوویدا، ناکرێ و نابێ بێ

لێكدانەوە و گەنگەشەكە كردن بڕياری دەنگدان بە ليستەكان بەسەرمان تێبپەڕێت، ئەگەر دەنگدەر بێ ڕامان ئەو بڕيارە بدات مافی ڕەخنە گرتنی لە لايەنە سياسيەكان نا بێت، بۆيە دەبێت دەنگدان وەك پڕۆسەيەكی بە ديموكراتيزەكردن سەير بكەين، هەم بيكەين بە ئامرازێكی كاريگەر تا لايەنە سياسيەكان ناچار بە خزمەتكردن و بە خ□ گ□□□ين و خۆ گونجان لەگەڵ پێشهاتە سياسی و كۆمەڵايەتيەكان بكەين، هەميش بە كۆ دەنگی ژيانی ئێستامان كە پڕ كراوە لە نائومێدی و گرژی و ناديارى و ئاستی خراپی گوزەرانمان و ئايندەمان تێبپەڕێنين.

لە دوای هەڵبژاردنی پەڕلەمانی عێڕاق لە ساڵی ٢٠١٨، هەندێك لە هێزەكان بە گۆڕانكاری گەورە دەنگەكانيان هەڵبەز و دابەزی كرد، خۆشبەختانە جەماوەر و دۆست و لايەنگرە هۆشيارەكانی (ی. ن. ك)، وەك چۆن بە ئاگايی خۆيان لە هەڵبژاردنی پەڕلەمانی كوردستان ئەو دەم (ی.ن.ك) دەنگەكانی كەم كرد، جەماوەرەكەی پەيامێكی ڕوونيان بە سەركردایەتی ئەو حيزبەدا هاوكات لە ماوەی كەمتر لە چەند مانگێك، كە بينيان سەركردايەتی سياسی حيزبەكەی خۆيان، بە خۆياندا چوونەوە و سياسەتی ڕوونتريان پەيڕەو كرد و ئاكار و دونيابينينی خۆيان بۆ يارييە سياسيەكە گۆڕی، كۆمەڵانی خەڵكی كوردستان لە هەڵبژاردنی پەڕلەمانی عێڕاق، يەكێتيان كردەوە بە هێزێكی كاريگەر و بەمەش توانيان پێگەی سياسی يەكێتی لە هەرێمی كوردستان بەرز بكەنەوە.

بە گەڕانەوە بۆ لێكەوتە سياسيەكانی ئەوێ ڕۆژێ و ئەو دۆخە قوڕسەی وا بۆ ماوەی چەندين ساڵە بەسەر ك□م□□□انی خەڵكی كوردستان سەپێندراوە، دەكرێ لە ڕوانگەيەكی سياسی شيكردنەوەی بۆ بكەين و بەمەش هۆكاری دەنگدانمان بە لايەنەكان دەرب□□ين، ديارە بە لای ئێمەشەوە ناكرێ و نابێ دەنگ بە يەكێتی نەدەينەوە، بۆيە لە خوارەوە دوای خستنەڕووی چەند خاڵێك ڕوونی دەكەينەوە كە بۆ دەبێ جارێكيتر هەموومان متمانە بە (ی. ن. ك) بكەين و لە چوارچێوەی ليستی هاوپەيمانی كوردستان دەنگی پێبدەينەوە:

يەكەم: لە دوای دەرئەنجامەكانی هەڵبژاردنی پەڕلەمانی هەرێمی كوردستانەوە لە ساڵی ٢٠١٣-2018، جەماوەری يەكێتی نيگەرانكرا لە لايەن پارتيەوە، بەوەی كە پارتی ويستی دەرفەت لە دۆخی لاوازی يەكێتی و كێشە ناوەخۆييەكانی وەربگرێت و هێزيتر بكاتە ئەڵتەرناتيف، ك□ زوو دەركەوت وەهمە هێزێكی مێژوو كرد و خاوەن هەزاران شەهيد و جەماوەرێكی هۆشيار و خۆ بە بەرپرسيارزان و بە پەرۆشی وەك يەكێتی پەراوێز بخرێت، بەمە بۆ كوردستانيان سەلمێندرا يەكێتی ئەگەرچی دەنگيشی كەم كردبێ بەڵام سەنگی ماوە.

دووەم: هێزە ئۆپۆزسيۆنەكانی هەرێمی كوردستان، كە لە ڕووی

جوگرافیای سیاسیەوە هەمیشە قەرزارباری یەکێتین، بەوەی پێگەیان لە ژێر قەڵەمڕەوی یەکێتیە، ئەمە جگە لەوەی کە یەکێتی بە گیانێکی وەرزشی و میهرەبانانە هەموو شتێکی لە قبوڵ کردوون، پێش یەکتر دەکەوتن بە بەرکەوتنی لەتەک کێکی زیاتری حکومەت، بەڵام بە دەنگە زۆرەکانمان لە هەڵبژاردنی پەرلەمانی عێراق پەیامی ڕوونمان بە هێزەکاندا و نەیانتوانی بە یەکێتی حکومەت پێکبهێنن.
سێیەم: ئەو دەم بە بەخشینی پۆستەکانی یەکێتی بە لایەنیتر، بە تایبەت مەلەفی پێشمەرگە و دارایی، یەکێتی ئارامی گرت و بە لەبەر چاوگرتنی ئازادی سیاسیی و باوەڕ نەبوونمان بە دەسیسەی سیاسی و موئامەرە قبوڵمان کرد، بەڵام هەر زوو زەواجی سیاسی ئەو لایەنانە کۆتایی هات و دەدەنگی سیاسی شوێنی هەستکردن بە بەرپرسیاریەتی گرتەوە و چاویان لە بەرژەوەندیە گشتیەکان کوێر کرد و شوێن بەرژەوەندیە سیاسیە بچووکەکان کەوتن، قەچی عینادیان لە یەکتر گیر کرد و کوردستانیان تووشی کێشەی قوڵ کرد و دۆخی سیاسیان بە بنبەست گەیاند، دیسانەوە بە کوردستانیان سەلمێندرایەوە هێزی ڕەسەن لە پێناو هەڵپەی سیاسی خەڵک تووشی کارەسات ناکات، هاوکات کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان گەورەیی و کارامەیی یەکێتیان بە دەرکەوت کە لەو سەردەمەی یەکێتی دەخیلەی کوردستانی لا بوو چۆن خۆشگوزەرانی بە دیهێنا بوو، لە شەڕی داعشیش سەرباری ئەوەی ئێمە کەمترین چەک و هاوکاری هاوپەیمانی نێودەوڵەتیمان بە دەست دەگەیشت، تەنانەت کار گەیشتە ئەوەی میلانەکان لە بازاڕەکانی چەکی قاچاغ دەفرۆشرا، بەڵام یەکێتی بە خوێنی شەهیدانمان کە زۆرێک لە سەرکردە و فەرماندە ئازاکانمان کە بە دەیان ساڵ لە ژێر تەنزەکانی نیشتیمان پەروەری و جەنابی مام پێگەیەندرابوون، خۆڕاگری کرد و خاکی کوردستانیانی لە هەژموونی داعش پاراست بەڵام هێزیتر لەگەڵ داعش دەشکان، ئەمە جگە لەوەی کە بە شایەتی پارتی دیموکراتی کوردستان ئەگەر هێزەکانی یەکێتی نەبووان مەخمور ئازاد نە دەکرا و هەولێریش دەگیرا لە لایەن داعشەوە.
چوارەم: پارتی دیموکراتی کوردستان بە داخستنی دەرگای پەرلەمان و بردنی قفڵی پارەکانی کوردستان بە وڵاتێکی هەرێمی بە ناوی سەربەخۆیی دارایی، گەڵانی ئاوت کرد و جارێکیتر خشتی دیواری بەرلین و دەگەڵەی هەڵچنیەوە، هێزەکان لە جیاتی تێگەیشن لە ئاستی بەرزی هەستکردنی یەکێتی بە پاراستنی دۆخەکە و میهرەبانی یەکێتی بە هێزەکان، زوو کەوتنە پەلاماری یەکێتی و کەڵەنای هەڵوەشاندنەوەی ئیدارەی هاوبەشیان لێدا و ویستیان کوردستان بە کرداری بکرێتەوە بە دوو پارچە و یەکێتی لە سلێمانی گەمارۆ بدەن و لەوێشەوە ململانەی بکەن و لاوازی بکەن، دیسانەوە یەکێتی بە ڕادەستکردنەوەی

پۆستی پارێزگاری سلێمانی بە بزووتنەوەی گۆڕان لە دۆخێک کە گۆڕان زۆریش بێ هێز ببوو و تووشی گەمارۆی سیاسیش ببوو، یەکێتی بەم هەڵوێستەی دەریخست تاقە هێزی بەرپرسیارە لە کوردستان و ئارامی سیاسی بۆ سلێمانی گەڕاندەوە و لە ڕێگەی نوێنەرەکانیشی لە حکومەت زۆرترین خزمەت و پڕۆژەی بۆ ناوچەکە ئەنجامدا.

پێنجەم: دوای ئەو هەموو دۆخە نا لەبارەی لە هەرێمی کوردستان ڕوویدا، چ بە هەڵکردنی ئا□□ای کوردستان لە کەرکووک و چ بە ڕیفراندۆم، دەرگەی عەقڵانیەتی سیاسی لە بەردەم هێزەکان داخرا و کوردستانی تووشی کارەساتی گەمارۆ سیاسیە شۆڤینیەکانی حکومەتی عێڕاق و هێزە ئیقلیمیەکان کرد، هەروەها هێزە جیهانیە بە هەژموونەکانی دونیا کە دۆستمان بوون بەڵام گوێمان لێیان نەگرت و زەرەرمەندی یاریەکە بووین، ئەمە سەرباری ئەوەی نیوەی خاکی کوردستانمان لە دەستدا، هەروەها بە بەستنی گرێبەستی پەنجا ساڵەی نەوت لەگەڵ تورکیا، دەخیلەی ئابووری کوردستان تووشی ئیفلاسی بوو، دیسانەوە یەکێتی بەو پەیوەندیە دۆستایەتیەی لەگەڵ هێزە عێڕاقیەکان هەیبوو دەروازەیەکی بۆ کوردستان کردەوە و بەشێک لە بودجەی بۆ کوردستان گەڕاندەوە بە حیکمەتی سیاسی ژیرانەی جەنابی مام جەلال.

شەشەم: هێزەکان، لە کۆتا هەڵبژاردنی ئەنجومەنی نوێنەرانی عێڕاق سەرباری ئەوەی کە لە ناوچە داگیرکراوەکان، چ بە بایکۆت و چ بە بە فیڕۆدانی دەنگی کورد و گۆڕینی سیمای نیشتیمان بە «وەتەن»، لە هەمووی خراپتر گومان کردن لە دەنگی کوردستانیانی کەرکوک و گەلە کۆمەکی شەشی حوزەیران لە پەڕلەمانی عێڕاق بە هاوبەشی هێزە شۆڤینی و تۆرانیەکان، کەوتنە دژایەتی خواستە ڕەواکانی گەلی کوردستان، کەرکوکی شا دەماری چارەسەری پرسە نیشتیمانیەکانی گەلی کوردستانیان خستە ژێر مەترسی ڕاستەقینە، دیسانەوە یەکێتی بووە هۆی ئەوەی کورستانیبوونی کەرکوک بسەلمێنێتەوە بە هۆی ئەوەی براوەی یەکەمی شاری کەرکووک بوو بە جیاوازیەکی زۆری دەنگ لەگەڵ هێزەکانیتر لە هەڵبژاردنە پەڕلەمانیەکەی عێڕاق.

حەوتەم: دوای پەسەندکردنی ئەنجامەکانی هەڵبژاردنی پەڕلەمانی عێڕاق، ئەگەرچی ماوەیەکی زۆر بوو هێزەکان هیچ پەیوەندیەکی سیاسیان لە نێوان نەمابوو، دیسانەوە یەکێتی بە حیکمەتی مامی گەورەمان ئاسا، گرێ کوێرەی ئەو چەقبەستووە سیاسیەی کردەوە و لە دەرگای لایەنەکانیدا، بە تایبەتیتر دوای بەستنی هاوپەیمانی لەگەڵ بزووتنەوەی گۆڕان و لەیەکتگ□یشتن لەگەڵ هێزرکانیتر، بەمەش وا خەریکە هێزە کوردستانیەکان بە کۆ دەنگی بەرەو بەغدا دەڕۆن بۆ بە دەستهێنانی مافە نەتەوەیی و دەستوری و داراییەکانمان، کە ئەمەش

دەبێتە بوژانەوەی گوزەرانی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان و هەرەوەها پێگە و سەنگی کورد لە عێڕاق بەرز دەکاتەوە.
لەبەر ئەم هۆکارانەی سەرەوە و گەلێک هۆکاریتر، دەبێ دیسانەوە هەموومان دەنگ بە هێزە ڕەسەنەکەی کورستانیان بدەینەوە، تا لاسەنگی هاوسەنگی هێز لە کوردستان چاکبکەینەوە، لەبەر ئەمە با هەموومان دەنگمان بۆ یەکێتی نیشتیمانی کوردستان (هاوپەیمانی کوردستان) بێت، بە خوێن دەنگ بدەین بە لیستی شەهیدان و لیستی جەنابی مام جەلال و کاک نەوشیروان، نەمری بۆ شەهیدان و سەرکەوتن بۆ یەکێتی نیشتیمانی کوردستان.

دهام سمکۆ
مامۆستای زانکۆ.

شیعر و واتا یان شیعر و قسە؟..
سەدیق سەعید ڕواندزی

گرفتی بەشێکی زۆری ئەوانەی لە شیعر دەدوێن، بە تایبەتیش نەوەی نوێی دوای ڕاپەڕین لەوەدایە، کە ئاگایەکی قووڵ و وردیان لە بارەی قۆناغەکان و ڕەوتی شیعری کوردی، لە ڕابردوودا و بە تایبەتیش زەمەنی پێش ڕاپەڕین نییە. بۆیەشە کاتێ لە بارەی ئەزمـوونی شاعیرێکەوە دەدوێن، دەکەونە هەڵەوە و پارادۆکسی گەورە، کە خۆشیان هەستی پێ ناکەن. بەشێک لە وانەی لە شیعر دەدەوێن، لە کاتێکدا شاعیرن بە تێگەیشتنی خۆیان و سەروکاریان لەگەڵ دنیای شیعر هەیە، بەڵام ڕۆشنبیریی شیعریان نییە، کە ڕەگەکانی دەچنەوە نێو مێژوو، زمان، هەڵومەرجی کۆمەڵایەتی و سیاسی و ئەدەبی قۆناغەکانی شیعری کوردی. تاکو بەرمەبنای ئەو مێژووە، لە بارەی شیعر و ئەزموونی جیاوازی شیعری بدوێن. لە ڕاستیدا، لە نێو نەوەی پێش ڕاپەڕین و نەوەی دوای ڕاپەڕین و بە تایبەتیش نەوەی ساڵانی دوو هەزارەکان، گەلێک خەسڵەتی جیاکەرەوەی فەرهەنگی هەن، بەڵام دیارترین ئەو خەسڵەتە ئەوەیە، کە نەوەی پێش ڕاپەڕین، لە نێو پاشخانێکی گەورەی کولتووری و ڕۆشنبیریی و خوێندنەوەی کتێبەوە، دێنە نێو دنیای نووسین و ئەدەب بە گشتی. بە پێچەوانەوەی نەوەی نوێوە، کە

دەنووسێت، پاشان دێتە نێو دنیای خوێنەوە. لێرەوەش گەر سەرنج بدەین دەبینین، هیچ شاعیرێکی نەوەی پێش ڕاپەڕین نییە، ئاگایەکی لە مێژوو و ڕەوتی شیعری کوردی، ئەگەر کەمیش بێت نەبێت. نەوەی پێش ڕاپەڕین، بوونەوەری ڕاستەقینەی نێو کتێب و خوێنەوە بوون، دوای پەیوەندییەکی درێژ و قووڵ لەگەڵ کتێب و دنیای خوێنەوە، دەست بە نووسین دەکەن، بۆیە ئێستاش کاتێ سەرنج لە نووسینەکانیان دەدەین، زۆر بە ڕوونی هەست بەوە دەکەین کە نەوەیەکن، ئاگایەکی گەورەیان لە ئەزموونی شیعری کوردی و ڕابردوو بە گشتی هەیە. بەڵام نەوەی نوێی دوای ڕاپەڕین، ئاگایەکی کەمی لەو مێژووەو ئەو قۆناغانە هەیە، بۆیە کاتێ لە شیعر بە گشتی و ئەزموونی شاعیرێک بە تایبەتی دەدوێت، چونکە ئاگاداری ڕابردوو نییە، ئیدی پێی وایە ئەزموونی ئەم شاعیرە، جیاواز و تایبەتە و لە مێژووی شیعری کوردیدا، داهێنانێکی تازەیە. بە بێ ئەوەی لە زۆر کاتدا، لە چەمکی داهێنان و ئەزموونی جیاوازی شیعریی و شیعری داهێنەرانە گەیشتبن. لەو ڕوانگەیەوە، دەمەوێت وەک خوێنەرێکی شیعر، قسە لە سەر وتارێکی (شاڵاو حەبیبە) بکەم، کە لە پێشەکی کۆمەڵە شیعرێکی تازە چاپکراوی (سامی هادی) بە ناوی (بەلەمی نادیار) نووسیویەتی. شاڵاو لەو پێشەکییەدا، کە لە ڕاستییدا ستاییشنامەیەکە و بەرمەبنای ئەو پەیوەندییە هاو□□یتیی□ی ک□ ئەو بە شاعیر دەبەستێتەوە، بە گشتی دەیەوێت لە بارەی شیعر و شیعرەکانی نێو ئەو کۆمەڵە شیعرەش بدوێت. نووسەر ئەو شیعرانە، وەک نموونەی ئەزموونێکی تازەی شیعری دەناسێنێت و پیشانی خوێنەری دەدات.

بە بڕوای ئەو (سامی هادی) لەو کۆمەڵە شیعرەدا، دابڕانێکی گەورەی لە ئەزموونەکانی پێشووی هێناوەتە ئاراوە و خوێنەر بەر ئەزموونێکی دیکەی تازە و جیاوازی کەشفنەکراوی ئەو شاعیرە بە قسەی ئەو دەکەوێت. بە بێ ئەوەی بتوانێت ڕوونی بکاتەوە، کە ئەو شیعرانە، چۆن و بە چی لە شیعرەکانی ڕابردووی ئەو شاعیر□ جیا دەکرێنەوە و ئەزموونێکی تازەی تاقیکراوەیە؟ بە دەربڕینێکی تر، کاتێ باس لە دوو ئەزموونی جیاوازی شیعری شاعیرێک دەکەین، دەبێ ئەدگارە هونەرییەکان و جیاوازییەکانی نێو هەردوو ئەزموونەکە ئەنالیزە بکەین و دواتر لە پەراوێزی ئەو بەراوردکردنەوە، دەری بخەین کە ئەزموونەکە نوێ و جیاوازە. دەنا قسەکردن لە بارەی ئەزموونی نوێ، چەمکێکە و خوێنەر دەتوانێت بیداتە پاڵ دەیان شاعیر، بەبێ ئەوەی لە بنەڕەتدا ئەزموونەکە نوێ بێت. بەر لەوەی لە سەر ئەو بۆچوونە بو□ستین، دەمەوێت بە کورتی لە بارەی ئەزموونی جیاوازی شیعری بدوێم. بێگومان یەکێک لەو دەستەواژە لاستیکییانەی، بەردەوام لە پەراوێزی خوێنەوەی نووسینی نووسەران دەکەوێتە بەرچاوم، چەمکی (

ئ□زمموونی نوێ و داهێنەرانەی شیعرییە) لە کاتێکدا ئەگەر بە وردی سەرنج لە شیعرەکان بدەین، دەبینین لە ڕووی دنیابینی و ناوەڕۆک و زمانەوە، هەمان ئەزمموونە بە وێناکردنی جیاواز. لە ڕاستیدا، هیچ ئەزمـوونێکی شیعـری جیـاواز نییە، ئەگەر لە بەرایـیـدا زمـانێکی جیاواز، فۆڕمێکی جیاواز، دنیابینییەکی جیاوازیی شیعری نەبێت. لە مێژووی شیعری کوردیدا، ئەزمموونی شاعیرانی ئێمە هێندە هاوشێوە و لە یەک چووە، کە لە زۆر کاتدا بچووکترین خاسیەتی جیاکەرەوەی نێوان شیعری ئەو شاعیرانە نابینینەوە. سەرنج ل□ ئ□زمموونی شیعری کوردی نیوەی دووەمی هەفتاکان و قۆناغی دوای هەرەسی شۆِرشی کورد بدەن، شیعرەکانی ئەو قۆناغە، لە ڕووی گوتار و دنیابینییەوە هێندە لە یەکترییەوە نزیکن، وەک ئەوەی ئەزمـوونێکە بۆ کۆیە و هی یەک شاعیرە نەک جیاواز. بۆیە ئەزمموونی شیعری، دابڕانێکی بنەڕەتییە لە ئەزمموونەکانی هاوشێوە و هاو قۆناغ و هاوسەردەمەکە. بۆچی دەگوترێت ئەزمموونی نوێی گۆران؟ چونکە هیچی لە شیعری کلاسیک نەدەچوو. شتێک نییە بە ناوی ئەزمموونی جیاواز، ئەگەر ڕوانگەی جیاواز و زمانی جیاواز و دەقی جیاواز نەبێت. کاتێ ئەزمموونی شاعیرێک، لە ڕووی دەربڕین و زمان وگوتارە و لە ئەزمموونی شاعیرێکی تر دەچێت، ئیدی شتێک نامێنێتەوە بە نێوی ئەزمموونی جیاواز. ئەزمموونی جیاواز، واتا جیـاواز کەوتنەوە لە نووسـینی دەقـی شیعریـی. ئایـا بچـووکترین هـاوشێوەبوون و هـاوچوونی زمـانی، لە نێـوان شیعرەکـانی (سـەباح ڕەنجدەر) و(کەریم دەشتی) و(جەمال غەمبار)بە نموونە هەیە؟ ئایا سـەباح ڕەنجـدەر، وەک فەرهـاد شـاکەلی و گۆران و شێـرکۆ بێکەس دەنووسـێت؟ وەک شـاعیرانی هەفتـا و هەشتاکـان و ئێسـتای هەولـێـر دەنووسێت؟ مەگەر کاتێ بەر ئەزمموونی ئەو شاعیرە دەکەوین، بەر شتێک دەکەوین کە لە شیعری شاعیرانی پێشووتر بینیبێتمان؟ کەواتـە ئەو ئەزمموونە جیا و تایبەتە، دەرەنجامی دنیابینی تایبەت و زمانی تایبەتی شیعرییە. شاعیرێک ناتوانێت ئەزمموونێکی تازەی شیعری تاقیبکاتەوە، ئەگەر زمانێکی تازەی شیعری و دنیابینییەکی تازەی شیعـری تاقینەکـاتەوە. ئەزمـوونی جیـاواز، دابڕانێکـی گەورەیە لە ئەزمموونی ڕابردوو. جیاواز کەوتنەوەی شیعری، جیاواز کەوتنەوەیە لە سەر هەموو ئاستە هونەرییەکانی دەقێکی شیعری، کە دواجار وەک ئەزمموونێکی تایبەت دەردەکەوێت. بۆیە کاتێ، شالاو حەبیبە دەنووسێت (سامی هادی) ئەزمموونێکی تازەی شیعری تاقیدەکاتەوە، بێگومان دەبێ خـوێنەر ئەو جیـاواز کەوتنەوەیە لە ئەزمـوونی پێشـووتر بـبینێت. نووسەر لە پێشەکی ئەو کۆمەڵە شیعرەدا دەنووسێت:(بە گەڕانەوە بۆ شیعرە کۆنەکانی شاعیر کە لە کۆتایی ئەم کۆمەڵە شیعرە، یەک دوو نمـوونە دانـراون، هەست بە گۆڕان و شێـوازێکی تـازەی شیعـری ئەو

شاعیرە دەکەین و شاعیر جیهانی نوێی کەشف کردووە) مەبەستی شاڵاو ئەوەیە، کە لە کۆتاییەکانی ئەو کۆمەڵە شیعرە، چەند نموونەیەک لە شیعرە کۆنەکانی ئەو شاعیرە هەن و جیاوازن لە شیعرەکانی نەو ئەو کۆمەڵە شیعرەی. بەڵام هەر خوێنەرێک ئەو بەراوردکارییە بکات، بێگومان دەزانێت کە ئەو بۆچوونەی نووسەری پێشەکییەکە، لە قسەیەکی ئاسایی و ستاییشی بەو لاوە، هیچی تر نییە. ئەگەر بەراوردی ئەو شیعرانە بە یەکتری بکەین، زۆر بە ڕوونی هەمان دەنگی ئەو شاعیرە و هەمان هەناسەی شیعریی و هەمان موفرەداتی شیعری دەبینین. لە شیعرەکانی (سامی هادی)دا، بە گشتی خوێنەر بەر گەلێک چەمکی وەک (پاییز، تەنیایی، ڕەشبینی، تەمتومان، وەرز ، سرووشت ، مەرگ، شەراب، پەنجەرە، مانگ) و گەلێک دەربڕینی دیکەی شیعریش دەکەوێت. لە شیعرەکانی ئەو شاعیرەدا (کە من پێشتر لە بارەیەوە نووسیومە) هەست بە تەنهایی و ڕەشبینییەکی گەورە دەکەین، کە بەردەوام لە دنیابینی شاعیردا، بە تایبەتیش دوای مەرگی (زیلانی) کچە جوانە مەرگەکەی، ئامادەیی هەیە. شاعیر لە بەڵەمی نادیاریشدا، هەمان دنیابینی هەیە و هەمان ئەو ئەدگارە زمانی و هونەرییانە دەبینین، کە بە گشتی لە شیعری ئەو شاعیرەدا هەن و دەبینرێن، بە تایبەتیش نائومێدی و ڕوانگە ڕەشبینییەکە بە ژیان. ئەمە لەلایەک، لەلایەکی دیکەوە، زمانی شیعرەکان، لە ڕووی فۆرم و ناوەڕۆک و وێنەی شیعرییەوە، هەمان ئەو زمانەیە، کە ساڵانێکە شاعیر شیعری پێ دەنووسێت. ئیدی نازانم کامانەن ئەو گۆڕانە شیعرییانەی لە ڕووی شێواز و ناوەڕۆکەوە، لەو شیعرانەدا تازە و جیاوازن لە شیعرەکانی پێشووتری ئەم شاعیرە؟ کامەیە ئەو جیهانە نوێیەی کە شاعیر کەشفی کردووە؟ بەچی شاڵاو لە وتارەکەیدا نەیخستەتە ڕوو؟ دەکرێ خوێنەران بە دەنیابوونەوەی زیاتر، بەراوردی ئەو نموونە شیعرییانە بە یەکترییەوە بکەن، کە لە ڕوانگەی نووسەرەوە، جیاوز و دابڕاون لە یەکتری. نووسەر بەردەوام دەبێت و دەنووسێت:(من هەمیشە ئەو شاعیرم خۆشویستووە، کە دەتوانین سەبەرەکانی ژیانی لە پەنا و پەسیوی شیعرەکانی بدۆزینەوە) بەردەوام دەبێت و ئەمجارەیان دەنووسێت:(خۆشبەختانە دەتوانم لە شیعرەکانی سامی هادی تێبگەم) نووسەر، کە خۆی وەک دەنگێکی گەورە و جیاوازی شیعریی نەوەی دوای ڕاپەڕین دەبینێت و ئارەزووش دەکات هەمووان وای ببینن، بە ڕوونی و بە پێچ و پەنا، پێمان دەڵێت کە من سەرو کارم لەگەڵ بایۆگرافیای شاعیرە نەک شیعرەکانی. پێمان دەڵێت، من دەمەوێ بزانم، ئەو شاعیرە چی دەکات؟ لە کوێ دەخەوێت؟ منداڵی چۆن بووە؟ نەک ئەوەی لە شیعرەکانیدا چیمان پێ دەڵێت و گوتار و ناوەڕۆکی شیعرەکانی چین؟ ڕوونتر بدوێین، ئەو لە جۆری ئەو خوێنەرە هەمووەکییانەیە (عەوام)

کە گەرەکییانە شیعر سادە و بێ فیکر و بێ قووڵایی بێت. گەرەکییانە، زۆر بە ئاسانی لە شیعر بگەن، وەک چۆن بە ئاسانی لە دەربڕینێکی میللی، لە پانتاییە کۆمەڵایەتییەکە دەگەن. ئەم بەڕێزە، کە شاعیرە و شاعیرانیش دەبێ پاشخانێکی گەورەی شیعرییان هەبێت، وا لە شیعری سەرکەوتوو و داهێنەرانە گەیشتووە، کە سادە و ڕەوان بێت و زۆرترین کەس و خوێنەر لەو شیعرە بگەن، وەک ئەوەی زۆر جاری تر وتوومانە، کە ئەوانە شیعر بە (تەپانی) دەزانن، بۆیە لایان وایە، کە چ شیعرێک زۆرترین جەماوەری هەبوو، ئەوەیان داهێنەرانەترین شیعرە. سەیرم پێ دێت کەسێک خۆی شیعر بنووسێت، کەچی هەندە سادە لە شیعر و قووڵایی شیعریی گەیشتبێت و پێی وابێت دەبێ شاعیر، بایەگرافیای خۆی بکاتە شیعر. ئەگەر وایە، بۆچی یادەوەری ناخوێنەتەوە نەک شیعر؟ کەسێک بەو شێوەیە لە شیعری سەرکەوتوو و داهێنەرانە و جیاواز گەیشتبێت، نازانم چۆن بوێری ئەوە دەکات، ئەزموونی تازە و کەشفکردنی جیهانی نوێ، بداتە پاڵ شاعیرێک؟ مەگەر جیهانی شاراوە و کەشف نەکراو، جیهانێکی واقیعی، ڕۆژانەیی و گشتییە؟ جیهانی کەشفنەکراو، جیهانێکی داخراو و ئاڵۆزە، یان سادە و ساکار کە هەمووان پێی پێ دەبەن؟ چۆن دەبێت کەسێک شاعیر بێت، کەچی بە بێ سڵەمینەوە باس لەوە بکات، کە شیعر دەبێ سادە و ڕەوان بێت و هەمووان وەک یەک تێی بگەن، وەک ئەوەی شیعر (مەتەڵ) و (قسەی نەستەق) بێت. بە تایبەتیش لە ڕۆژگارێکدا، کە شیعری کوردی، وەک ڕابردوو، چیتر هەڵگری پەیامێکی سیاسی و کۆمەڵایەتی نییە و شیعر چیتر ڕۆڵی هوشیارکردنەوە و ڕیفۆرمکردنی تاکەکان و کۆمەڵگە بە گشتی نابینێت. بێگومان ئاساییە دەقێکی شیعری سادە و ڕەوان بێت و هەمووان بە ئاسانی تێی بگەن. سادەیی زمان و دەربڕین، ڕووبەرێکی گەورەی شیعری کوردی لە ڕابردوودا پێکهێناوە، قسە لەسەر ئەوە نییە، بەڵکو ئەوەی دەبێت ڕەخنە بکرێت و ڕەتبکرێتەوە ئەوەیە، کە تۆ بڵیت، ئەو دیدگا سادە و بێ قووڵاییەی خۆت، وەک تیۆرێک و میتۆدێک بە خوێنەرەوەی شیعر ببینێت و پێت وابێت، داهێنەترین و سەرکەوتووترین دەقی شیعری شاعیران، ئەو شیعرانەن کە هەمووان، لە نەخوێنەوارەکەوە بۆ پڕۆفیسۆرێک، لە کاسبەوە بۆ خوێنەرێکی وردی شیعری بە جیاوازی تێی بگەن. ئەم نەوەیە، بەشێکی زۆریان بەو شێوەیە، لە زمانی شیعر گەیشتوون، بۆیە هەموو دیاردە و کردە ڕۆژانەییەکانی ژیانی خۆیان دەکەنە شیعر و بە ناوی شیعر بڵاویدەکەنەوە. تا ئەو ڕادەیەی زۆر بە دەگمەن، لە پشت ئەو زمانە سادەو ڕۆژانەییەوە، شیعرێکی جوان و بە چێژ دەبینین. نووسەر لە وتارەکەیدا، لە کاتێکدا باس لەوە دەکات کە شاعیر، جیهانێکی تازە کەشفنەکراوی دۆزیوەتەوە و ئەم شیعرانەی گەڵانێکی

گەورە و بنەڕەتیــن، لە ئەزمــوون و شێــوازی شیعــری بەراورد بە شیعرەکانی ڕابردووی، بەڵام هەر خۆی بۆچوونەکانی خۆی ڕەت دەکاتەوە و دەکەوێتە هاودژییەکی زۆرەوە لە نووسینەکەی. با بزانین، نووسەر کە باس لەو جیهانە کەشفنەکراوەی شاعیر دەکات، دواتر چی دەڵێت. ئەمجارەیان لە درێژەی وتارەکەیدا، دەنووسێت.(لە کۆی ئەو کتێبەدا واتا بەڵەمی نادیار و بەتایبەتیش لە ڕووی بابەتەوە، هەمان ئەو سامی هادییە دەبینم کە لە ساڵی 2012 ناسیم) بێگومان ئەگەر بەو پێوەرە بێت کە ئەو دەستنیشانی کردووە، ئەوا نە شیعری جیاواز، نە گۆڕانی شێوازی شیعری، نە جیهانێکی کەشف نەکراویش بوونیان هەن. چونکە ئەگەر شاعیرێک، بەهەمان وێنەی یانزە ساڵ پێش ئێستا، لە ڕووی بابەتەوە شیعر بنووسێت، مانای وایە هیچ لەو چەمکانە بوونیان نییە و بەڵکو زادەی خەیاڵکردنی شاڕاون، کە ئەو خەیاڵکردنەوش، دەرەنجامی ئەو پەیوەندییە برادەرایەتییەیە، کە ئەو بە شاعیر دەبەستێتەوە. نووسەر لەو شیعرانەدا، وێنەی هەمان ئەو شاعیرە و شیعرەکانی دەبینێت کە دەیەیەک لەمەوبەر(کە زەمەنێکی زۆرە بۆ نوێ کردنەوەی شیعری) ناسیویەتی و شیعرەکانی خوێندۆتەوە. ئەمەش ڕەتکردنەوەی ئەو بۆچوونەی خۆیەتی، کە پێشتر بانگەشەی بۆ دەکات. بۆیەشە نەیتوانیوە، بە پراکتیکی و لە پەراوێزی خوێنەوەی شیعرەکانییەوە، ئەو دابڕانە شیعرییە باس بکات، کە ئەو پێی وایە، لەگەڵ شیعرەکانی ڕابردوودا هاتۆتە ئاراوە. نووسەر لە درێژەی وتارەکەیدا، ئەمجارەیان باس لە (شیعری گەورە) دەکات. با بزانین ئەو لەو بارەیەوە چی نووسیوە؟ نووسەر دەنووسێت:_(شاعیرێک ئەگەر بیەوێت، شیعری گەورە و فەلسەفەی گەورەو جیهانبینی گەورەی هەبێت، دەبێ بە شێوەی سامی هادی بنووسێت، دەبێ ژیان و دنیایی ڕاستقینەی خۆی بنووسێتەوە و بکاتە شیعر) لە ڕوانگەی ئەم بەڕێزە، شاعیرێک ئەگەر بیەوێت شیعری گەورە بنووسێت و داهێنان بکات، ئەوا دەبێ بە شێوەیەک بنووسێت، کە هەمووان لە شیعرەکەی بگەن، نەک نوشتە ئاسا شتێکمان بۆ بنووسێت، کەس تێی نەگات. هەڵبەتە بەوەدا دیارە کە دیدگای ئەم بەڕێزە بۆ شیعر، چەند هەژار و لاوازە، کە نایەوێت شیعر ئاڵۆز و قووڵ و پڕ واتا بێت، بەڵکو دەبێ زمانێکی ئاسایی و ڕۆژانەیی هەبێت و هەموو خەڵک تێی بگات. نووسەر، نایەوێت ڕامان و بیرکردنەوەی شیعری هەبێت، بەڵکو تا بە ئاسانی لە شیعرێک بگەی، بە چێژتر و هونەریترو داهێنەرانەترە. بێگومان هیچ دەقێکی شیعریی نییە، بەو دەقانەی نووسەر وەک (نوشتەش) ئەیانبینێت، کە بە جۆرێک لە جۆرەکان، هەڵگری واتایەکی قووڵی شیعریانە نەبن، بەڵام جیاوازییەکە ئەوەیە، ئەم جۆرە دەقانە، خوێنەوە و ڕامان و هەڵوەستە کردنیان دەوێت. بیرکردنەوە و تێڕامان و گەڕان بە دوای

پرسیارە شاراوەکانی دەقەکەیان دەوێت، ئەمش پرۆسەیەکە لە توانای هەموو خوێنەرێک نییە و هەموو خوێنەرێکیش ئەو توانستە زمانی و هزریی و شیعرییەی نییە لە هەموو دەقێک بگات.

من بە پێچەوانەی ئەو، هەمیشە ئارەزووی خوێنەوەی ئەو دەقانەم کە تێیان ناگەم، چونکە ئەم شیعرانە، ناچار بە بیرکردنەوە و هەڵوەستە و ڕامانم دەکەن، بە بڕوای من هەر ئەمەشە خوێنەرێکی بیرکەرەوە لە خوێنەرێکی ڕاگوزەر و بیرنەکەرەوە و فەیسبووکی جیا دەکاتەوە. ئەمە لەلایەک ، لەلایەکی دیکەوە، ئەگەر(جیهانبینیی گەورە) و(شیعری گەورە) و(فەلسەفەی گەورە)، بە نووسینەوەی ژیانی ڕاستەقینەی کەسەکان بێت، ئەوا دەبوو نووسەر بزانێت ئێستا نیوەی مرۆڤایەتی و کوردیش، شاعیری گەورە و فەیلە سوفی گەورە و داهێنەر دەبوون. چونکە کەس نییە، ڕووداوێک لە ژیانی ڕاستەقینەی نەبێت و بشێ بیکاتە تیمەی نووسینین دەقێک. بەڵێ ئەم قسەیەی نووسەر، قسەیەکی بێ ئەرزش و بێ ناوەڕۆکە و لە بێ ئاگاییە و لە شیعرو جیهانبینیی شیعری هاتووە. دواجار دەڵێم، هیچ پێویستی بەوە نەدەکرد (سامی هادی) ئەو پێشەکییە بۆ کۆمەڵە شیعرەکەی دابنێت، چونکە ئەو خۆی شاعیرێکی ناسراوە و من وەک خوێنەرێک شیعرەکانی دەخوێنمەوە و پێشتر لە بارەی شیعرە کانییەوە نووسیومە. ئیدی چ پێویست بەوە دەکات، شیعرەکانی لە ڕێی کەسێکی دیکەوە بناسین.

سەدیق سەعید ڕواندزی

-————

*خوێنەران دەتوانن بگەڕێنەوە سەر پێشەکی کۆمەڵە شیعری (بەلەمی نادیار) کە چەند ڕۆژێک لەمەو بەر، لەلایەن (وەشانخانەی باڵندە) چاپ و بڵاو کرایەوە.
** دەربڕینی نێو کەوانەکان، لە وتارەکەی نووسەر وەرگیراون. تکا دەکەم خوێنەران بە دڵنیایی، بگەڕێنەوە سەر وتارەکەی نووسەر، لە پێشەکی کۆمەڵە شیعرەکە.

فلاشباک/ بەشی شانزە.. ستیڤان شەمزینی

لە دەفتەری بیرەوەریی ڕۆژانەوە

ستیڤان شەمزینی
بەشی شانزە

ئەمڕۆ وەک ڕۆژانی پێشوو ماندووم، زۆر کارم کردووە، وەک نووسینەوەی دوو کورتە ڕاپۆرت لەگەڵ “ئاسۆی پەیامنێر” بۆ ڕادیۆ، شەویش تا درەنگانێ سەرقاڵی خوێندنەوە بووم. سروشتم وایە شتی دژ بە یەک ئەخوێنمەوە، جاری وایە نووسراوەکانی لینین ئەخوێنمەوە، جاری وایە مەکتوباتی کاک ئەحمەدی شێخ. پێرێ جاری دووەم “ئایدۆلۆجی ئەڵمانی”ی “مارکس”م خوێندەوە، بە دوایدا کتێبەکی سادەی “شێخ محەمەدی خاڵ”م بە ناوی “ناڵەی دەروون” خوێندەوە. قسەکەی “بردناشە” پراکتیزە ئەکەم کە ئەڵێ “ڕۆشنبیر کەسێکە لە ڕشتەیەک هەموو شت و لە ڕشتەکانی تریش شتێک بزانێ”. ئایا بڕیارە من ببمە ڕۆشنبیر؟. ئایا لە نێوان پێناسە دژ بەیەکەکانی “گرامشی” و “بیندا”دا ئەبمە چ جۆرە ڕۆشنبیرێک؟.
پێرێ شەو، هەواڵی کۆچی دوایی هونەرمەند “قادر دیلان” لە تەلەفزیۆنی میدیا، بڵاوکرایەوە. لای من دیلان موزیکزانەکی بە توانا و ئاوازدانەرەکی داهێنەر و سترانبێژەکی پێشکەوتووخواز بوو، تەنیا لەبەرئەوە نا کە چەپ بوو، لەبەرئەوەشی کە ئاواز و گۆرانی تەقلیدیی تێپەڕاند بەرەو گۆرانی کوردیی مودێرن، ئەگەرچی ئەویش نەیتوانی ئەو زمانە کشتوکاڵییە تێپەڕێنێ لە گۆرانییەکانیدا، کە زادەی قۆناغی فیودالیزمە وەک ئەوەی مەمکی ژن بە سێو و پرتەقاڵ، گۆنای بە هەڵوژە و مزرەسێو پێناسە ئەکات، لەگەڵ ئەوەشدا توانی لە پێنا چەند هونەرمەندەکی تری هاوشێوەی خۆی شۆڕشێک بکەن، کە گیان لەدەستدانی خەسارەتەکی گەورەیە.
ئەمڕۆ ڕۆژی نەورۆزە، هاوڕێکانم ئێستا لە شەقامی سالم “سەهۆڵەکە” چاوەڕوانم ئەکەن، بێگوومان ئێستا شەقامەکە جمەی دێت لە خەڵک، بەڵام ئەمە تەنیا بە لاشە لەنێو ئەو حەشاماتە مێگەلەین، کە وەک سەگەکەی پاڤلۆڤ کاتێ گوێیان لە زەنگی تی ڤی حزبەکانیان ئەبێ، لیکی بەدەمیاندا دێتە خوارەوە و دێنە سەر شەقام و نمایشەکی بێ ئەرزش ئەکەن!! من دڵنیام حزبە ناسیۆنالیستەکانی کورد زۆر شارەزان لە دەروونزانیدا، پێموایە تیۆری سەگەکەی پاڤلۆڤ پەیڕەو ئەکەن،

چوونکە هەر کات بیانەوێ زەنگ لێ ئەدەن جا مەرج نییە هەموو کات پلە گۆشت بێ.
هێشتاش، دیمەنی ئەو گەنجە لە پێش چاوم لا ناچێ، کە دوو هەفتە بەر لە ئەمڕۆ، کاتێ لە نەخۆشخانەی ئیمێرجنسی بینیم، ئەو برایەکی لەدەستدا بوو، خۆیشی قاچێکی، ئەمە نموونەی دوو کۆڵبەری زەحمەتکێشی شاری چەمچەماڵن کە لە ر□ بایەکانی ئەرتەشی بەعسەوە دەستڕێژیان لێکرابوو، کاتێ ویستبوویان بە قاچاخی بەنزین لە کەرکووکەوە بهێننە چەمچەماڵ! بە وتەی خۆی لە یەکەم دەستڕێژدا براکەی پێکرا و ئەمیش بەناو کێڵگەی میندا رایکردبوو، بەڵام شانس یاوەری نەبوو لوغمێک لە بن پێیدا تەقیبووەوە.. ئێستاش ئازار ئەچێژم بە بیرهاتنەوەی ئەو مەرگەساتە. لە خەیاڵدام نەورۆزی شادیی بە ئەمان چی؟ هیچ شتێک ب□ ه□زاران نییە جگە لە کوێرەوەریی، ئەم دنیایە بێویژدانانە غەدار بووە لەسەر دەستی سیستمی سەرمایەداریی.
سەمەدی بێهرەنگی چەند جوان ئەڵێ "ئەگەر نانێک هەبوو با بۆ هەمووان بێت، ئەگەریش نەبوو کەس نان ناخوات" ئەمەیە گەوهەری سۆسیالیزم و خەونی کۆمۆنیستەکان، وەلێ ئەوانەشی بە ناوی کۆمۆنیزمەوە هاتن تا دەگاتە خودی لینین، خیانەتیان لەم پرنسیپە مەزن و هیومانیستییە کرد. بەداخەوە.

20-3-1999

پیرۆزبێت (رۆژی جیهانی ماوستایان).. رەزا شوان

مامۆستایان بەنرخترین و گەورەترین ژیرخانی فێرکاری و پەروەرەدەیی رۆشنبیرین.
پیشەی مامۆستایی لە جیهاندا، پیرۆزترین پیشەیە و بە دایکی هەموو پیشەکانی تر دادەنرێت. مامۆستایان خاوەنی پیرۆزترین پەیامن و مژدەبەخشن بۆ هێنانەدیی ژیانێکی باشتر و داهاتوویەکی گەشتر و جیهانێکی ئاسوودەتر. مامۆستایانی سەرکەوتوو کۆڵەکەکانی بنیاتنانی فێرکردن و پەروەردەکردنێکی سەرکەوتوون.

(جبران خەلیل جبران) دەڵێت:" نیشتمانەکان لەسەر شانی سێ کەس بنیاتدەنرێن: مامۆستا پەروەردەی دەکات، جووتیار خۆراکی بۆ دابین دەکات، سەرباز دەیپارێزێت".
لەم پێودانگەوە، ئەوە دەزانین کە مامۆستایان چی ئەرکێکی قورس و پیرۆز و چی بەرپرسیارێتییەکی هەستیار و گرنگ و چارەنووسازیان لە ئەستۆگرتوون. هەر هەڵەکردنێک لە فێرکردن و پەروەردەکردنی قوتابییەکانیاندا، دەشێ کارەساتێکی نەخوازراوی لێبکەوێتەوە و راستکردنەوەی زۆر ئاسان نابێت و زۆری تێدەچێت.
(ئەلیزابێت ماخ) دەڵێت:"لە کاتی ئەنجامدانی پەروەردەکردنی منداڵەکانماندا، هەر هەڵەیەک بکەین، دەبێتە هۆی دۆڕاندنی جەنگێک، کە لە پێناوی داهاتوویەکی باشتردا دەستمان پێ کردووە ".
لە ساڵی (١٩٩٤) ەوە، هەموو ساڵێک لە رۆژی(٥/ ئوکتۆبەر) کە بە (رۆژی جیهانی مامۆستایان) دانراوە، بەم بۆنەیەوە لە زۆربەی وڵاتانی جیهاندا، بە گەرمی پیرۆزبایی لە مامۆستایان دەکەن و گوڵیان پێشکەش دەکەن. لە قوتابخانەکان و لە شوێنانی تریشدا ئاهەنگی خۆشی و چەندین چالاکی هەمەجۆرە و هۆنراوە و پەخشان پێشکەش دەکرێن، هەر لەم رۆژدا، کۆمەڵێک لە مامۆستایانی لێهاتوو خەڵات دەکرێن. ئەم یادەش رێکەوتی راگەیاندن و واژۆکردنی ئەو راسپاردانەن، کە رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان (یۆنسکۆ) بە پەروەردە و زانیاری و رۆشنبیری، بە هاوبەش لەگەڵ رێکخراوی کاری نێودەوڵەتی (ئیدیۆکشن ئینتەرناشیۆناڵ) دا، کەلە کۆنگرەی (پاریس) دا، هاوهەڵوێست بوون لە راگەیاندنی کۆمەڵێک راسپاردە. لە پێناوی ئاوەدانەوە و بایەخدانی پێویست بە پیشەی مامۆستایی و بە وانە وتنەوە. بە باشکردنی باردۆخی مامۆستایان و پارستنی مافەکانیان لە هەموو جیهاندا. چونکە فێرکردنێکی باش و پەروەردەکردنێکی دروست، هیوا و مژدە بەخشی ژیانێکی باشتر و خۆشتر و داهاتوویەکی گەشتر و شیاوترن.
لە کۆنگرەی پێنجەمی نێودەوڵەتی بۆ پەروەردە، کە لە ساڵی (١٩٦٦) دا، لە شاری (جنێڤ) لە سویسرا بەسترا، لەسەر رۆشنایی راسپاردەکەی (یۆنسکۆ) و (ئیدیۆکشن ئینتەرناشیۆناڵ) یەکێک لە بڕیارە گرنگەکانی ئەم کۆنگرەیە ئەوەبوو، کە بۆ یەکەمین جار بڕیاری ئەوەیان دا، کە رۆژی (٥/ ئوکتۆبەر)ی هەموو ساڵێک، بکرێت بە رۆژی مامۆستایان لە هەموو جیهاندا، بە ناوی (رۆژی جیهانی مامۆستایان). بۆ یەکەمین جاریش لە (٥/ ئوکتۆبەر/١٩٩٤) دا، بە فەرمی لە زیاتر لە (١٢٥) وڵات لە

جیهاندا، بەم بۆنەیەوە چالاکی و ئاهەنگی شیاویان سزاکرد. لەو ساڵەوە تا ئەمڕۆ، لەم ڕۆژ و مانگەی هەموو ساڵێکدا، بە ئەوپەڕی ڕێزەوە، یادی ساڵڕۆژی (ڕۆژی جیهانی مامۆستایان) کردۆتەوە. مەبەستیش لەم یادکردنەوەیە، دانان و پێزانینە، بە ڕۆڵی گرنگ و بە قوربانیدانی مامۆستایان و بە پیرۆزی پیشە و پەیامەکەیان.

ڕۆژی جیهانی مامۆستایان لە هەموو وڵاتانی جیهاندا، لە هەمان ڕۆژدا ناکرێت. لە هەندێ وڵاتدا. لە ڕۆژان و مانگی تردا دەکرێن. ڕەنگە ئەو ڕۆژانەیان هەڵبژاردووبێت کە پەیوەندییان، بە ڕۆژی تایبەتمەندی مامۆستاکانیان یا نیشتمانەکانیانەوە هەبێت.

مامۆستایان بە دڵسۆزی و لەخۆبووردن و ماندووبوونەوە خزمەت دەکەن، بێ ئەوەی چاوەڕوانی سوپاس و هیچ پاداشتێک بن. لە هەموو وڵاتاندا، مامۆستایان بەردی بناغە و کۆڵەکەکانی شارستانی و پێشکەوتن و داهێنان و گۆڕانکارین. ڕابەر و چرای گەشی ڕووناکردنەوەی شەوەزەنگی تاریکین. مۆم ئاسایی دەسووتێن بۆ ئەوەی ڕێی سەرکەوتن و پێشکەوتن و داهاتوو بە ڕۆڵەکانی نیشتمانەکانیان ڕووناک بکەنەوە. مامۆستایان هەنگ ئاسایین و شیلەی گوڵانی زانیاری و زانستی دەمژن و هەنگوینی زانیاریمان پێشکەش دەکەن. مامۆستایان هەندە ڕێزدار و شکۆدارن و پایەبەرزن، تا ئەو ڕادەیەی کە بە میراتگر و بە جێگرەوەی پێغەمبەران ناوزەند کراون. میری شاعیرانی عەرەب (ئەحمەد شەوقی) کە (بە ڕێچکەیەک کوردی) دەڵێ:"هەستە بۆ مامۆستا شکۆدارییە.. هەندەی نەمابوو مامۆستا ببێت بە پەیامبەر"

مامۆستایان لە مێژووی هەر نەتەوەیەکدا ڕۆڵێکی گرنگ و کارتێکەریان هەیە. چونکه مامۆستایان نەوە لە دوای نەوە پێدەگەیەنن. هێمایەکن لە هێماکانی پێشکەوتن و شارستانی. گەر گەلان شانازی بە زانا و دانا و بیرمەند و بلیمەت و داهێنەرەکانیانەوە بکەن، دەبێ ئەوە بزانن کە هەموو ئەم هەڵکەوتووانە لە پێشا قوتابی مامۆستا بوونە.

ئەمەش لە پێڕەک، نەبووینە بە کەچ و کوێرەک. مامۆستایانی کوردپەروەری دڵسۆزمان فێری ئەلفوبێی کوردایەتی و کوردستان پەروەری و تێکۆشان و گەشبینی و هیواداریان کردین. هۆشی ئێمە زەوییەکی بەیار بوو. مامۆستاکان کێڵایان و تۆوی زانست و زانیاریان لێ تۆوکرد. لە چی پایە و پۆستێکدابین، هەمیشە قەرزاری مامۆستاکانمانین. پشکی شانازی بە دڵسۆزی و ڕەنج و ماندووبوونی ئەوان دەگەڕێتەوە. ئەوان ڕۆڵێکی گرنگیان لە بنیاتنانی دروستکردنی کەسێتی ئێمەدا بینی.

مامۆستایانی خۆشەویست، پێشمەرگە گیانبەخشەکانی گۆڕەبانی فێرکردن و پەروەردە، ئێوە شایەنی ئەوپ□□□ی سوپاس رێز و پێزانین. ئێوەن منداڵانی گەلەکەمان بە باشی فێردەکەن و بە دروستی پەروەردەیان دەکەن. ئێوەی دایک و باوک و خوشک و برا ئاسایین، دەستی سۆز و خۆشەویستی و رێز بە سەر منداڵە چاوگەشەکانماندا دەهێنن. ئێوە خۆشەویستی و هاوبەستبوون بۆ کوردستان و کورد لە لایان شیرینتر دەکەن. لە راستیدا ئێوەی مامۆستایانی دڵسۆز پارەیەکی دەگمەنن کە بە ئاسانی دەست ناکەون.

مامۆستایانی دڵسۆز، ئەو منداڵە چاوگەشانەی کە تا دوێنی قوتابی ئێوە بوون، لە ئەمڕۆدا: مامۆستان، نووسەرن، هونەرمەندن، پارێزەرن، پزیشکن، ئەندازیارن، بەڕێوەبەرن، تێکۆشەرن، رۆژنامەنووسن، راگەیاندنکارن، چالاکوانن،.. هتد. ئەمانە ئەو تۆوانەن، کە ئێوە تۆتان کرد و پێیانتان گەیاند و هاتوونەتە بەرهەم.

مامۆستایانی فرە بەڕێزمان، ئێوە شوێنێکی تایبەتیتان لە دڵماندا هەیە، خۆشەویستی و رێزمان بۆ ئێوە بێسنوورن. هەردەم لە یادتان ناکەین، هەرگیز رێز و خۆشەویستیتان لە دڵماندا کاڵ نابنەوە. نەک تەنها لە رۆژی جیهانی مامۆستایان دا، بەڵکو لە هەموو رۆژەکانی ساڵدا، رووخساری گ□□ش و شیرینی ئێوە ل□ بەر چاومانە. وشە ناسک و جوانەکانتان، رێنماییە دروست و بەسوودەکانتان، زەردەخەنە شیرینەکانتان، چێژێکی تایبەتییان لە یادەوەرییەکانماندا هەن. لە ئێوەی دڵسۆزەوە فێری تێکۆشان و کوردایەتی و کوردستان پەروەری و گەشبینی و کۆڵنەدان و هیوا و ئومیدی سەرکەوتن بووین. لە ئێوەوە فێربووین کە لە بەردەم ب□□وا و متمانە بەخۆبوون و ئیرادەی پ□□□ایین و خۆڕاگری و کۆڵنەداندا، بۆ گەیشتن بە هیوا و ئاواتەکانمان، ئەستەم بوونی نییە.

مامۆستایانی دڵسۆز و کوردستان پەروەر، وشەی سوپاس و ستایش شەرم□تان لێدەکەن. چونکە ئێوە زۆر لەوە گەورەتر و جیاوازتر و شایستەترن، کە وشە و رستەی شیرین، بتوانن ببن بە پارسەنگ و هاوسەنگی دڵسۆزی و شکۆداریتان.

مامۆستایانی کوردستان، زیاد□□یی ناکەم کە دەڵێم بە راستی ئێوە جیاوازن. لە کاتی شۆڕش و راپەڕینەکانی کوردستاندا، ئێوە رابەر و پێشڕەو و پێشەنگ بوون، بە دەستێکتان چەکی بەرگریتان هەڵگرتبوو، قارەمانانە و سەرسەختانە لە سەنگەرەکانی پێشەوەدا بەرگریتان لە خاکی پیرۆزی کوردستانمان دەکرد. بە دەستەکەی تریشتان پێنووس و پەرتووکتان هەڵگرتبوون. لە دێیەکان و لە

پەنای کێوە سەرکەشەکان و ئەشکەوتەکانی کوردستاندا، منداڵانی گەلەکەمانتان فێری خوێندنەوە و نووسین دەکرد. فێری چڕینی سروودی (ئەی ڕەقیب) و (دەمی ڕاپەڕینە) تان دەکرد. لە خەباتی نهێنی ناو شارەکانیشدا، ئێوە دینەمۆی هاندان و هۆشیارکردنەوەی گەلەکەمان بوون. بە ڕۆژ شانە تێکۆشەرەکانی ناو شارەکانتان ڕێکدەخست. بە شەوانیش سەرپەرشتی چالاکییەکانی دژ بە ڕژێمی داگیرکەرتان دەکرد. ئێوە لە هەموو شۆڕش و ڕاپەڕینەکانی کوردستاندا، سەری ڕم بوون و پشکی شێری تێکۆشان و خەبات و گیانبەخشینتان هەبوو. مێژووتان پاکە و پڕە لە سەروەری و لە شکۆداری و لە هەڵوێستی بەرز. ئێوە لە شۆڕشەکاندا پێشمەرگەی هەڵمەتبەری شێر ئاساین. لە ئاشتیشدا هەڵگری چڵە نێرگزی خۆشەویستی و ئاشتین. ئەمە باوەڕتان بووە و باوەڕتانە و نەگۆڕاون و ناگۆڕێن.

ئێوە بەبێ مووچە و بە نیوە مووچە و بچارەگە مووچە، خۆڕاگربوون و بایکۆتی خوێندتان نەکرد و قوتابخانەکانتان بەجێ نەهێشت. بە کوێرەوەری و بە نەبوونی درێژەتان بە خوێندن و بە پەیامە بەرز و پیرۆزەکەتان دا. بۆیە لە هەموو کەسێ ویژدان ئاسوودەترن. بەم خۆڕاگرییەتان، لاپەڕەیەکی شکۆداری و سەروەریی ترتان لە مێژووی مامۆستایانی کوردستان تۆمارکرد. ڕێز و پێزانین و خۆشەویستی ڕاستیی گەلەکەمان بۆ ئێوەی مامۆستایانی دڵسۆزمان، بەرزترین میدالیای پێزانین و ڕێزلێنانە.

بە داخەوە کە دەسەڵاتەدارنی سەرکوتکەری هەردوو حیزبی دەسەڵاتدار لە هەرێمی کوردستاندا. لە جیاتی پاداشتکردن و پێزانین و سوپاس و ڕێزلێنان بۆ تێکۆشان و خۆڕاگری و بێ خزمەتی پیرۆزتان. کەچی زۆر نامەردانە، بە ش□□ق و ت□□ا لێدان و گوللەباران و بە قسەی سووک و بە جوێنی ناشیرین، وەڵامی مافەکان و داوا ڕەواکانتانیان دایەوە.

ئەمەش ئەوپەڕی بێڕەوشتی و ناپیاوییە. پەڕەیەکی قێزەوەنیشە بۆ تەوێڵی دەسەڵاتی خۆسەپێنی شکستخواردوو و هیچ لەباری هەرێمی کوردستان.

ڕۆژی سێ شەممە (٥/ ئوکتۆبەر/٢٠٢١) یادی (٢٧) تەمین ساڵڕۆژی (ڕۆژی جیهانی مامۆستایان) ە. مامۆستایانی کوردستانیش بەشێکن لە مامۆستایانی جیهان. بەم بۆنەیەوە، پڕبەدڵ جوانترین پیرۆزبایتان لێدەکەین. دەستە پیرۆزەکانی یەک بە یەکتان ماچ دەکەین و جوانترین چەپکە گوڵی خۆشەویستی و ڕێز و دڵسۆزی و ئەمەکداری و پێزانینمان پێشکەشتان دەکەین.

ئەمەش کەمترین شتە لە ئاستی دڵسۆزی و شکۆداری بەرخودانی ئێوەدا. گەشبینین کە لە سایەی دڵسۆزی و پەرۆش و ماندووبوونی ئێوەدا، داهاتووی گەشتر بۆ کورد و کوردستان دێتەدی.

بەم بۆنەیەوە، ئەم پارچە هۆنراوەیەی خۆم، کە بە ناوی قوتابییە بێ ئەمەکەکانتانەوە نووسیومە. پێشکەشی سەرجەم ئێوەی مامۆستایانی کوردستان دەکەم:

هەڵسن مامۆستا هات
هەڵسن هەڵسن مامۆستا هات
پێشڕەومانە بەرەو ئاوات
مامۆستایە پەیام پیرۆز
لێو بە خەندە و هێمن و بەسۆز
بە رووخۆشی و زمانی شیرین
زانستی زۆری پێ بەخشین
مامۆستامان پشەنگمانە
خوشک و برا و هاوڕێمانە
بۆ تۆی مامۆستای دڵسۆزمان
پێزانین و سپاس و رێزمان

رەزا شوان
سوید: ٣/ ئوکتۆبەر/٢٠٢١

“ئەزموون” خەڵاتی باشترین سیناریۆی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی “تیرانا”ی بەدەستهێنا

مەنسوور جیهانی –

فیلمی سینەمایی “ئەزموون” The Exam لە دەرهێنانی سینەماکاری کورد “شەوکەت ئەمین کورکی” خەڵاتی باشترین سیناریۆی بەشی “پێشبڕکێی سەرەکی” ١٩مین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی “تیرانا” لە وڵاتی ئاڵبانیای بەدەستهێنا.

فیلمی سینەمایی "ئەزموون" The Exam چوارەمین فیلمی بڵندی سینەماکاری کورد "شەوکەت ئەمین کورکی"، لە بەرهەمهێنانی "مەمەد ئەکتاش"، بەرهەمی هاوبەشی هەرێمی کوردستان و وڵاتانی ئەڵمانیا و قەتەر؛ لە دووهەمین بەشداری نێودەوڵەتی خۆیدا لە بەشی "پێشبڕکێی سەرەکی" نۆزدەیەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی "تیرانا" Tirana لە وڵاتی ئاڵبانیا نمایشکرا و لە لایەن بینەرانەوە پێشوازییەکی بێوێنەی لێکرا و ئەندامانی لێژنەی دادوەرانی ئەم ڕووداوە گرینگە سینەمایییەی باوەڕ پێکراویی ئاکادیمیای ئۆسکار Oscar® qualifying خەڵاتی باشترین سیناریۆی ئەم بەشەیان پێشکەش بە "شەوکەت ئەمین کورکی" و "محەمەد ڕەزا گەوهەری" نووسەرانی سیناریۆی ئەم فیلمە کوردییە کرد.

ئەندامانی لێژنەی دادوەرانی بەشی "پێشبڕکێی سەرەکی" نۆزدەیەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی "تیرانا" بریتی بوون لە: "جیوانی ڕۆبیانۆ" Giovanni Robbiano سیناریۆنووس لە وڵاتی ئیتالیا، "عیسمەت سیجارینا" Ismet Sijarina سیناریۆنووس و دەرهێنەر لە وڵاتی کۆزۆڤۆ، "سیمێئۆن ڤێنتیسلاڤۆڤ" Simeon Ventsislavov سیناریۆنووس لە وڵاتی هەنگاریا و هەروەها خاتوو "باڕباڕا گاسێر" Barbara Gasser ڕۆژنامەنووس و ڕەخنەگری سینەمایی لە وڵاتی نەمسا و ئەندامی ئەنجوومەنی چاپەمەنییەکانی هۆلیڤوودHFPA.

فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی "تیرانا" TIFF وەکوو گرینگترین و گەورەترین ڕووداویی سینەمایی ناوچەی باڵکان؛ بە مەبەستی پێکهێنانی ناوەندێکی گرینگی فەرهەنگی و سینەمای سەربەخۆ، ڕەخساندنی کەشووهەوایەکی هەڤاڵانە بۆ سینەماکارانی ئەورووپا و سەرتاسەری جیهان و هەروەها کۆکردنەوەی تامەجرۆیان، خوێندکارانی سینەما و شەیدایانی ئەم هونەرە بەنرخە دامەزراوە.

فیلمی سینەمایی "ئەزموون" بەرهەمی کومپانیای "میتوس فیلم"ی بێڕلین و کومپانیای "مەستی فیلم"ی سلێمانی کە بە پاڵپشتی وەزارەتی روشنبیری و لاوانی حکوومەتی هەرێمی کوردستان بەرهەمهاتووە، لە لایەن کۆمپانیای نێودەوڵەتی ئەڵمانی "ئاڕت هوود" ArtHood لە ئاستی جیهاندا بڵاودەبێتەوە.

نۆزدەیەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی "تیرانا" بە دروشمی "جیاواز بیربکەنەوە و یەکسان سەیربکەن" لە چەندین بەشی پێشبڕکێی لەوانە؛ بەشی "فیلمە بڵیندەکان"، بەشی "فیلمە یەکەمە بلێندەکان"، بەشی "کورتە فیلمە چیرۆکی و ئەنیمەیشنییەکان" (فیلمە هەڵبژاردراوەکان ڕەوانەی خەڵاتەکانی ئۆسکار دەکرێن)، بەشی "بەڵگەفیلم"، بەشی "پێشبڕکێی خوێندکاری"، بەشی "هونەر و

ئەزموون”، بەشی “فیلمەکانی باڵکان” و بەشی “ئەو فیلمانەی کە بە زمانی ئاڵبانیایی سازکراون” و هەروەها بەشی دەرەوەی پێشبڕکێی، لەوانە؛ بەشی “تەرکیز”، بەشی “نمایشی تایبەت”، بەشی “پانۆراما” واتە: نمایشی “فیلمی منداڵان”، “جیلەکان”، “دنیای نوێی”، “زەوقە جیاوازەکان” و چەندین بەشی دیکە لە ڕۆژانی ٢٤ تا ٣٠ی سێپتەمبەری٢٠٢١ لە شاری تیرانا پێتەختی وڵاتی ئاڵبانیا بەڕێوەچوو.

بۆ زانیاری زیاتر:
http://tiranafilmfest.com/awards-2021/

لاپەڕەی فەرمی فیلمی سینەمایی “ئەزموون” لە ئینستاگرام:
https://instagram.com/the_exam_movie?utm_medium=copy_link

لاپەڕەی فەرمی فیلمی سینەمایی “ئەزموون” لە فەیسبووک:
https://www.facebook.com/The-Exam-%D8%A6%DB%95%D8%B2%D9%85%D9%88%D9%88%D9%86-106319785023346/

بەڕێوەبەرایەتی ڕاگەیاندنی گشتی فیلمی سینەمایی “ئەزموون”.

خوێندنەوەی ڕۆمانی (ئەو هاوڕێیەی منداڵیم ببینمەوە؟)ی (کاروان کاکەسوور).. ئاراس وەهاب

کاتێ ڕۆمانی (یادەوەریی بووکەڵەکان)م خوێندەوە، هەستم کرد (کاروان) نەک هەر ئاستی ئەمڕۆی ڕۆمانی کوردی، بەڵکوو ئاستی پێشووی خۆیشی تێپەڕاندووە. لە خۆمم دەپرسی ئایا دوای ئەم ڕۆمانە ڕۆمانێکی تر چاپ دەکات لانی کەم ئەم ئاستەی بپارێزێت، بەڵام (ئەو هاوڕێیەی منداڵیم ببینمەوە؟) ئەگەر لەو باڵاتر نەبێت، هەمان ئاستی ئەوی هەیە. بۆ ئەوەی ڕۆمانێک بۆ خوێنەری زیرەک بڵێت

تێکستێکی داهێنەرانەیە و دنیایەکی گەورەتر لەوەی هەیەی ئەفراندووە، پێویستە بیرۆکەی قووڵی خستبێتە ڕوو، بەڵام لەوەیش گرنگتر ئەو ڕێگا و تەکنیکانەن، کە بیرۆکەکانیان بە شێوەی ناڕاستەوخۆ و جیاواز گەیاندووە.

بۆ ئەوەی باس لە تێکستی (کاروان) بکەین، پێویستە بیخوێنینەوە. ڕەنگە بوترێت ئەمە بۆ هەموو تێکستێک دروستە، بەڵام ڕاستییەکەی لێرەدا مەبەست لە چەمکی خوێندنەوە وەستانە لەسەر هەر وشەیەک، هەر ئاماژەیەک، هەر ڕستە و پەرەگرافێک، تەنانەت ناوی کارەکتەر و شوێن بێمەبەست نین. کەی دەتوانیت بڵێیت تێکستی (کاروان)م خوێندووەتەوە؟ کاتێ دەتوانیت باس لە پێوەندیی نێوان ڕەگەزەکان بکەیت و لە کاتی قسەکردندا نموونەیان لێ وەربگریت. ئەوە خوێندنەوە نییە کە من چەند لاپەڕەی سەرەتای بە پچڕپچڕی سەیر بکەم، یان لێرە و لەوێ سەرنج لە هەندێک ڕستە و زاراوە بدەم و بێم لەبارەیەوە قسە بکەم، گوایە خوێندوومەتەوە.

من بۆ خوێندنەوەی ئەم ڕۆمانە کاتێکی زۆرم تەرخان کرد. تێکستی (کاروان) چ چیرۆک و چ ڕۆمان کورت ناکرێنەوە، چونکە لە کۆمەڵێک بیرۆکە پێک هاتوون، چەندان ئاڕاستەیان هەن، بێژمار کارەکتەر دەردەکەون، ڕوودا□□کان تێک چڕژاون، کات تێک شکێنراوە و زۆری تر. (کاروان) لەگەڵ نەزانراو، نەوەک لەگەڵ زانراودا کار دەکات، بۆیە ئەو خوێندنەوەیەی ڕووبەڕووی ئەو نەزانراوانە نەبێتەوە، ناتوانێت هیچی نوێ بە دەستەوە بدات. سەرجەم بەرهەمی (کاروان) گەڕانە بە دوای ئەوانەی نین و ونن، نەوەک ئەوانەی هەن و ئامادەن. ئەو ژیانی خۆی نانووسێتەوە، بەڵام مەبەستیەتی ڕێگای تری ژیان بدۆزێتەوە، کە ئەدەبی گێڕانەوە گونجاوترین ژینگەیە تێیدا ئەو ڕێگا نەزانراوانە تاقی بکاتەوە. ئەم ڕۆمانە نموونەیەکی دیاری ئەو گەڕانەیە. پێت دەڵێت ڕێگای تری ژیان زۆرن، بەڵام لە واقیعدا ئێمە تەنیا یەکێکیمان تاقی کردووەتەوە، ئەو ڕێگایەی پێی ژیاوین و بەم ئێستایەی گەیاندووین. ئەم ڕۆمانە ژیانی زانراوی نووسەر و خوێنەریش بە لاوە دەنێت و چەند ڕێگایەکی تری نەزانراو پێشان دەدات. ئایا هەر بە ڕاستی هێشتا توانایەک لە ئارادا نییە ئێمە خودی ئەو تەمەنەی بەو ڕێگا زانراوەدا بە سەرمان بردووە، بە کۆمەڵێک ڕێگای تریشیدا ببەین و بە ئەنجامی دیکە بگەین؟ (کاروان) خۆی لە دەروازەی ڕۆمانەکەدا نووسیویەتی: ((ئەگەر پێت وایە دەبوو بەم خاڵەی ئێستای زەمەنت بگەیت، تۆ لە زەمەن نەگەیشتوویت. خۆ ئەگەر وا بزانیت تەنیا دەکرا بەم ڕێگەیە پێی بگەیت، ئەوا لە زەمەن هەر نەگەیشتوویت! ئەمە بۆیە دەڵێم، چونکە نووسین فێری کردم دەکرێت بە زۆر ڕێگەی جیاواز زەمەن ببڕم. ئەم (ئێستا)یەی ئێستام،

یەکێکە لە هەزاران (ئەستا)کانم. ئایا تۆ دەزانیت من بۆ قەدەر (ئەستا)کانم، (ڕابردوو) و (ئاییندە)یشم هەن؟))
هەوڵ دەدەم لە ڕێگای چەند تەوەرەیەکەوە خوێندنەوەیەک بۆ ڕۆمانەکە بکەم:

بەشەکانی ڕۆمانەکە:
لە هەشت بەش پێک هاتووە و دەروازەیەکی هەیە. هەموو ئەو پارچانەی (ئەو ئەفەریسمانەی) لەو دەروازەیەدا هەن، لە تێکستەکەدا شوێنەواریان هەیە. ڕۆمانەکە لە دەرەوەدا لە مرۆڤ دەچێت و قۆناغەکانی گەشەکردنی بایۆلۆجیانەی مرۆڤیش دەردەخات. دەروازەکە کەرپەلەی سکی دایکە، بەشی یەکەم ساوایە و لە بەشەکانی تردا گەشە دەکات، بەڵام لە ناوەوە ئەو سیستەمی کاتە تێک دەشکێنرێت و شێوەی بازنەیی شوێنی دەگرێتەوە. بۆ نموونە لە بەشی حەوتەمدا زۆر وردتر لە بەشی یەکەم باس لە قۆناغی منداڵی دەکات. واتە ئەو بیرەکانەی سەرەتا بە سادەیی خراونەتە ڕوو، لەوەدا قووڵ دەکرێنەوە.

شێوازی ئەپیستۆلەری(Epistolary):
(کاروان) خۆی لە پێشەکیی (ڕاگەردان)دا لەبارەی ئەم شێوازەوە دەنووسێت: (واتە گێڕانەوە لە شێوەی نامەدا، یان قسەکردن بۆ کەسێک، یاخود زیاتر لە کەسێک، کە ئەوانە زیاتر گریمانین، نەوەک ڕاستی. یەکێکە لە شێوازەکانی مۆنۆلۆگ، بەوەی کارەکتەر بۆ پلەی یەکەم پشت بە یادەوەریی خۆی دەبەستێت. بە ناخیدا ڕوو دەچێت و ڕووداوەکان دەگێڕێتەوە، کە مەرج نییە بەدوای یەکدا بێن، بەڵکوو پاشوپێشیان پێ دەکرێت. ئەو تەکنیکە بەردەوام لای ڕۆماننووساندا جێگەی بایەخ بووە. بۆ نموونە کامیلۆ خۆسێ سێلا لە ڕۆمانی خانەوادەی پاسکوال دوارتێدا بە کاری هێناوە).(1)
لەم ڕۆمانەدا (کاروان) هەموو شتەکانی خۆی بۆ (کارا فاتیح) دەگێڕێتەوە.(2) واتە لێی دەپرسێت هاوڕێیەکی هەیە و نیازی وایە سەردانی بکات، ئاخۆ ئەو لەو بارەیەوە چی دەڵێت. بۆ ئەوەی (کارا فاتیح) بەچوونی خۆی پێ بڵێت، سەربردەی هەموو تەمەنی دەگێڕێتەوە، کە پەیوەندیی بەو هاوڕێیەوە هەیە. بەکورتی (شەکشەک)، ئەو هاوڕێیەی منداڵییی (کاروان) لە منداڵییەوە گەیشتبێتە هەر کەسێک، شوێنێکی شکاندووە. (کاروان) بڕیاری داوە نەیبینێتەوە و ماوەیەکی زۆریش لە ئەورووپا لە ژیانیدا گوم دەبێت، بەڵام ئەمجارە تەلەفۆنی بۆ دەکات و پێی دەڵێت دیسان دەیەوێت سەردانی بکاتەوە. لەمەوە (کاروان) پەنا بۆ (کارا فاتیح) دەبات بەو هیوایەی لەم ڕووەوە بەچوونی خۆی بڵێت.

بایەخی ئەم شێوازە لەوەدایە کە هەمیشە ناراتەیەک، واتە کارەکتەرێکی ناوەوە هەیە، گوێی گرتووە و لە گێڕانەوەکەدا بە بەدەنگی بەشدارە، کە لەبەرەدا (کارا فاتیح)ە. هەروەها ئەو شێوازە وای کردووە کات بە شێوەی زنجیرەیی نەچێتە پێشەوە، بەڵکوو ئاڕاستەی جۆراوجۆر وەربگرێت. دواتر بە تایبەت بەم خاڵانە دەگەڕێینەوە.

بایۆگرافیا:

ئەوەی پێشتر بەرهەمەکانی (کاروان)ی خوێندبێتەوە، بە تایبەتی (منداڵیم ئاسکەک بوو بەسەر پێلکەزێڕینەکاندا بازبازێنی دەکرد) و گفتوگۆکانی، دەزانێت ئەم ڕۆمانە بە شێوەیەک لە شێوەکان ژیاننامەی نووسەر لە خۆی دەگرێت، بەڵام ژیاننامەیەکی دەقاودەق نا، بەڵکوو هەندێک خەسڵەت و ئاماژەی ژیانی خۆی بە کار هێناون. وەک (ژیڤان بەکر) دەنووسێت ((ئەم کتێبە ژیاننامەیە، وەلێ بە تامی ڕۆمان نووسراوە، هەر لە دەستپێکی ڕۆمانەکەدا، نووسەر باڵ بەسەر گێڕانەوەی بیرەوەرییەکانیدا دەکێشێت. وەگێڕەوەی هەمووشتزان بە کاتی ئێستا و بەردەوام ڕووداوەکان دەگێڕێتەوە، جیاواز لە تەکنیکە باوەکانی تر، کە چیرۆکی هونەریی کلاسیکیی کوردی پێ دەنووسران. بە دیوەکی دیکە، گێڕەرەوە خۆی لە کاری ڕابردووی (بوو) دەرباز کردووە، بەیە بە کاتی ئێستا و بەردەوام ڕووداوەکان دەگێڕێتەوە)).(3)

بە نموونە باوکی هەمیشە لە سیاسەت ترساوە و دایکی کەسێکی بەپارێز بووە، بە تایبەتی لە پاکوخاوێنی و ڕێکخستنی ماڵدا زیادەڕەیی کردووە. منداڵەک لە نێوان ئەو دایک و باوکەدا سەری لێ تێک چووە و بە مانای وشە دەچەوسێنرێتەوە. لای باوک خوێندن هەموو شتێکە و جگە لە کتێبی خوێندنی فەرمی، هەر شتێکی تر قەدەغەیە. دایک دەیەوێت هەموو شتێک بە ڕێکی بچێتە پێشەوە. نابێت کوڕەکەی نەخۆش بکەوێت، نابێت بە ئاوی زۆرگەرم خۆی بشوات و ئاوی زۆرساردیش هەر خراپە. ئەو دوو خەسڵەتەی دایک و باوک تا قۆناغی لاوێتییش بەردەوامن و ڕۆژانە ڕووبەڕووی ئەو کوڕە دەبنەوە، کە لێرەدا ناوی (جیهانگر)ە. نەبوونی ئازادی لەو ماڵەدا وای کردووە (جیهانگر) هێندەی لە خەیاڵدا بژی، هێندە لە واقیعدا نەژی. لەبەر ئەوەیشە خەیاڵێکی چڕی هەیە، بەڵام لە ڕووی جەستەوە شەتەک دراوە. وایش ڕێک کەوتووە هاوڕێی نزیکی (شەکشەک) بێت، کە ئەو تەواو پێچەوانەیەتی. ئەوە وای کردووە هێڵە درامییەکە گەرم ببێت و ژیانی پێ بێت لە ڕووداو. ئەو خەیاڵە هاتووەتە ناو ڕۆمانەکە و نەیهێشتووە بە تەواوی ببێتە ئەدەبی ژیاننامە، بەڵکوو هەر ئەوەیە ژیاننامە لە پاڵ کەمێک

ڕەگەزی تردا بایەخی هەیە.

زۆریی کارەکتەر:

یەکێ لەو ڕەگەزانەی ڕۆمانی نوێ لە ڕۆمانی تەقلیدی جیا دەکاتەوە، زۆریی کارەکتەرە، بە مەرجێ ئەو کارەکتەرانە خاوەنی زمان و تێگەیشتنی خۆیان بن، نەوەک زمانی نووسەریان بەسەردا زاڵ بێت. لە ئەدەبی کوردیدا (کاروان) بەوە دەناسرێتەوە، کە بەردەوام کارەکتەر دروست دەکات، بەڵام هەر کارەکتەرێک چیرۆکی خۆی هەیە و خاوەنی زمانی خۆیشیەتی. لەناو یەک خێزاندا کەسەکان تەواو جیاوازن. هەتا ئەگەر ناویان نەهێنێت، خوێنەر لە ڕێگای زمانەوە دەیانناسێتەوە. (جیهانگر) و (شەکشەک) هاوڕێی منداڵیی یەکترن، لە یەک کۆڵان و لە یەک ڕۆژدا هاتوونەتە دنیاوە، کەچی دوو دنیای تەواو جیاوازن. زێدەڕۆیی نییە ئەگەر بڵێم ڕۆمانی (ئەو هاوڕێیەی منداڵیم ببینمەوە؟) هەزار کارەکتەر زیاتر لە خۆی دەگرێت، کە چیرۆکی یەکێکیان لەوەی تریان ناچێت و زمانی هەر یەکەیان لەوەی تر جیاوازە. واتە ڕۆمانەکە فرەدەنگە. (کاروان) لە سەرەتاوە بایەخی بە فرەدەنگی داوە. بووەتە ئەزموونی خۆی، بۆیە دەیشتوانێت لە گفتوگۆکانیدا بە چاکی لە بارەی ئەو چەمکەوە بدوێت. نوێترین گفتوگۆی لەژێر ناونیشانی (ڕۆمان لە تاکدەنگەوە بۆ فرەدەنگ)دایە، کە (شاخەوان سدیق) لەگەڵیدا کردووە. ئەو چەمکەی بە فەلسەفەی جیاوازییەوە گرێ داوە و بەوردی ڕەهەندەکانی دەرخستووە.(4) (د. حەمە مەنتک) پێی وایە (کاروان) ئەو ڕۆماننووسەیە، کە لەبارەی تەکنیکەکانی گێڕانەوە شارەزاییەکی دەگمەنی هەیە.(5) من لەگەڵیدا هاوڕام. لەم ڕۆمانەدا بۆ دەرخستنی تێکڕای ڕەهەندەکانی کارەکتەر کۆمەڵێک تەکنیکی نوێی بە کار هێناون، بۆیە تێگەیشتن لە ڕۆمانی (کاروان) پێویستی بە وردبوونەوەی زیاتر هەیە.

منداڵی و گەورەیی پێکەوە:

لە پێشەوە وتمان ڕۆمانەکە لە دەرەوەدا لە مەرەق دەچێت و قۆناغەکانی گەشەکردنی بایۆلۆجییانەی مرەقیش دەردەخات، بەڵام لە ناوەوە ئەو قۆناغانە تێکەڵ دەبن. دەرخستنی قۆناغی منداڵی لای (کاروان) مانای گەڕانەوە نییە بۆ ئەو قۆناغە، بەڵکوو پێشخستنە. تەمەنی مرەق لە دیدگای ئەودا بەم شێوەیە دابەش ناکرێت: منداڵی، هەرزەکاری، لاوی، کامڵی، پیری، بەڵکوو ئەوانە هەموویان پێکەوە هەن، بۆیە شتێک نییە بە ناوی گەڕانەوە بۆ منداڵی. واتە فڵاشباک نییە، بەڵکوو فلاشفۆوەردە، چونکە منداڵی قۆناغێک نییە، تا تەواو بووبێت، بەڵکوو بەشێکی دانەبڕاوی کاتی ناوەوەیە. ئەو لە چاوی منداڵەکەوە دنیای گەورەکان دەگێڕێتەوە. (کاروان) نایەوێت بڵێت

منداڵی بەهەشتە، بە ئەوێشی نییە داخ بە بەسەرچوونی ئەو قۆناغە هەڵبکێشێت، بەڵکوو بە ئەوەیەتی دنیای ساختەی گەورەکان دەربخات. لە بەشی حەوتەمدا منداڵێک لە ماوەی یەک ساڵدا دوو جار ون دەبێت، یان سەر هەڵدەگرێت. لە ونبوونەکانیدا نهێنیی دنیای گەورەکان دەدۆزێتەوە و پێمان دەڵێت چۆن دەژین. لەو دوو ونبوونەدا کوژرانی چەند کەسێک دەبینێت و نهێنیی دوو سێ ماڵ ئاشکرا دەکات، کە ئەگەر ئەو منداڵە نەبووایە مەحاڵ بوو بیزانین. لە (کاروان)م پرسی ئەو تەکنیکە چییە، کە وا دەکات منداڵێک دنیای گەوران بگێڕێتەوە، بە ئەوەی منداڵیی خۆی لە دەست بدات. واتە بە ئەوەی هەست بکەین گەورەیە. گوتی نارەتەرێکی دووڕەگ هەیە. واتە تێکەڵە لە منداڵی و گەورەیی، تا بە جارێ دوو دیدگە درووست بکات. دیدگەی نارەتەرێک، کە هیی گەورەییە و نارەتەرێک، کە خودی منداڵەکەیە. بە ئەمەیش زەمینەی ساز کردووە. بۆ نموونە هەر لە بەشی حەوتەمدا، نارەتەرێک هەیە تەمەنی بیستوحەوت ساڵە و لە ئەنکارەیە لەگەڵ نارەتەرێک یەک دەگرێت، کە منداڵەکە لە تەمەنی پێنج و شەشدایە. کەواتە نارەتەرێک کاتێ بە زمانی منداڵەکەوە ڕووداو دەگێڕێتەوە، ئەوە لە ناخیدا نارەتەرێکی گەورەیش هەیە. وەک پێشتر وتمان بە شێوازی ئەپیستۆلەری نووسراوە. هۆشیاریی گەورەیەک و چاوی تیژی منداڵێک یەکیان گرتووە و ڕووداوەکان دەگێڕنەوە. واتە هۆشیارییەکی دووڕەگ ئامادەیە، بۆیە زمانی منداڵێک لەم ڕۆمانەدا هەمان زمانی زمانی منداڵێک نییە لەو واقیعەی ناسیومانە.

چەمکی کات:

بۆ ئەوەی هەر تێکستێکی (کاروان) بخوێنینەوە، پێویستە واز لەو تێگەیشتنە سادەیە بهێنین، کە لەبارەی چەمکی کاتەوە هەمانە، بۆ ئەوەی هیچ تێگەیشتنێکی تری پێشوەختیش درووست بکەین، بەڵکوو دەبێت ڕووبەڕووی تێکستەکە ببینەوە، تا لەوێدا وردەوردە تێگەیشتنی خۆمان هەڵبچنین. لەم ڕۆمانەیشدا وەک هەموو بەرهەمەکانی تری بایەخی سەرەکیی بە کات دراوە. بایەخی ئەو بە کات ڕوویەکی فەلسەفییانەی هەیە، کە بەردەوام لە گفتوگۆکانیدا دەریخستووە. هەر ئەمساڵ لە ڕێی دوو ئەزموونەوە باسی لەو دیوە فەلسەفییەی کات کردووە. یەکەمیان، لە وتارێکدا بە ناونیشانی (کات وەک پرسیارێکی شۆڕانگێز لە ئەزموونی مندا)،(6) بەڵام دووەمیان، لەو گفتوگۆیەی لەژێر ناونیشانی (ڕۆمان لە تاکدەنگەوە بۆ فرەدەنگ)دا چاپ کراوە. لە شوێنێکی ئەوەی دووەمیاندا پێی لەسەر جینالۆجیای بەهادا گرتووە، کە لای (نیتشە) هەیە (بەو مانایەی ڕێگەی تێکشکانی حەقیقەت و دەرکەوتنی بەهای ڕاستییە، کە ئەمەیش لە دوو ئاستدا دەردەکەوێت:

ئاستی یەکەم، ئەو بەهایە، یان ئەو بیرۆکەیە لە ڕووی مێژووییەوە چۆن سەری هەڵداوە و چۆن گەشەی کردووە، بەڵام ئاستی دووەم، ڕەخنەیە لەو بەهایە و لابردنی ئەو چینە پیرۆزییەی سەری، تا ناوەوەی بکرێتەوە. بە مانایەکی دی، گومانکردن لە حەقیقەتی ئەو بەهایە، بە مەبەستی تێپەڕاندنی. لێرەدا لە ئاستی ڕەهاوە دەچێتە ئاستی ڕێژەییەوە. ڕووکەش لا دەچێت و ڕەسەن دەگەڕێتەوە، کە یەکەمیان لەسەر مێتافیزیکا دامەزراوە و لاوازە، بەڵام دووەمیان خاوەنی هێزە و توانای بەردەوامیی هەیە.)(7) واتە ئەو فەیلەسووفە بە هیچ بەهایەک ڕازی نییە، کە ئەوانەی تر بەمانی پێناسە دەکەن، بەڵکوو پێویستە خۆمان هەڵیانبکۆڵین، تا هەرچی خەتە هەیە لەسەریان لا دەبەین و ڕەسەنێتییان دەدۆزینەوە. لەم ڕۆمانەدا گەڕانەوە بە منداڵی، بە خودی منداڵی نییە وەک پێشتر وتم، بەڵکوو بە ڕەسەنێتی بەهاکانە، کە هەتا هاتووە بە خەتە داپۆشراوە. کەواتە لە دنیای (کاروان)دا هەڵکۆڵێن هەیە، نەوەک گەڕانەوە، چونکە نە بە ئاڕاستەیەکی دیاریکراو دەگەڕێتەوە و نە بە خاڵێکی دیاریکراویش دەگەڕێتەوە، بەڵکوو هەموو شتێک هەڵدەکۆڵێت. بەکورتی تێکشکاندنی کات پەیوەندیی بە بەهاکانی ژیانەوە هەیە. ئەو ئێستاتیکایەیش کە لەو هەڵکۆڵینەدا دەردەکەوێت ئێستاتیکای ژیانە. هەر بە ڕاستی ڕۆچوون بە ناو دنیای (کاروان)دا ڕۆچوونە بە ناو بەهاکانی ژیاندا و چێژی ئەو ڕۆچوونە لەوەدایە، کە وەک خوێنەر بەشداریت. خوێنەری هەڵکۆڵەر، ئەو خوێنەرەی بەوە ڕازی نییە لە ڕێی وەسفی درێژدادڕەوە نووسەر شتی پێ بڵێت، چێژ لە بەرهەمی (کاروان) دەبینێت، چونکە وەک ئەوە وایە خۆی نووسیبێتی. من خۆم لە خوێندنەوەی چیرۆک و ڕۆمانەکانیدا دەیان جار بە بڕگەکانی پێشوو دەگەڕێمەوە، تا لەگەڵ ئێستا گرێیان بدەمەوە، کە دەزانم دواتریش دەبێت ئەمانە بە کۆمەڵێکی ترەوە ببەستمەوە. بۆیە دەڵێم هەڵکۆڵین، نەوەک گەڕانەوە.

ناوی کارەکتەر:

هەر لە سەرەتاوە (کاروان) مامەڵەیەکی جیاوازی لەگەڵ چەمکی ناودا کردووە. لە ناوەڕاستی هەشتاکانەوە تا ئەمڕۆ ئەو چەمکە هەڵکۆڵینی نوێی تێدا دەکرێت. ئەزموونەکە لەوە دەرچووە تەنیا لە چیرۆک و ڕۆماندا دەربکەوێت، بەڵکوو چووەتە ئاستی تیۆریشەوە. لە گفتوگۆ و وتاردا لەوەی دواوە. ئەو تەنیا بە ڕازاندنەوە ناو لە کارەکتەر نانێت، بەڵکوو خودی ناوەکە کاری پێ دەکرێت. پێچەوانەی ئەو بۆچوونە تەقلیدییەی پێی وایە ناوی ڕازاوە بە کارەکتەری پۆزێتیڤ گونجاوە، بە ئەوەی ناوەکە هیچ ئەرکێکی لە ئەستۆ گرتبێت، ئەو لە دەرەوەی نەگەتیڤ و پۆزێتیڤەوە لەو چەمکە دەڕوانێت. لەم ڕۆمانەدا

ئەزموونێکی تری ناونانی کارەکتەر دەبینین. واتە ناوی هەر کارەکتەرێک بە چیرۆکێکەوە بەندە، کە ئەو چیرۆکە وای کردووە کارەکتەر ناوی خۆی لە دەست بدات و ناوێکی تر هەڵبگرێت. واتە ناو بەشێکە لە پەیوەندیی نێوان (من) بەوەی ترەوە، نەوەک شتێکی ئەزەلی بێت. ئەوانەی دەرەوەی خۆت ناوت لێ دەنێن و چیرۆکەکانیش لەو ڕێگایەوە دێنە ئاراوە. ناو چەسپاو نییە، بەڵکوو لە جووڵەدایە و جووڵەکەی بەندە بەو پەیوەندییەوە. لە ڕۆمانی تەقلیدیدا ناو چەسپاوە و ناگۆڕێت. لای (کاروان) ناو دەچێتە ئاستی ململانێوە و کاریگەرییەکەی دەردەکەوێت، بۆیە خودی ناوەکە چیرۆکی هەیە. هەتا ئەگەر چیرۆکی ناوی کارەکتەرەکیش نەگێڕدرابێتەوە، ئەوە ئاماژە بەوە دراوە، کە هەیەتی. بۆ نموونە نازانین چیرۆکی ناوی (شەکشەک) چییە، بەڵام وردەوردە بۆمان دەردەکەوێت لە (شکاندن)ەوە هاتووە. هەندێک ناو لە شێوەی تیپدا کورت کراونەتەوە وەک (پ…ن)، (م..ز..ن)، (ست ج..هـ..ن) و (د.ا.و.ر). هەندێک ناوی وەک (کچی میستەر گرین)، (ویتی)، (داچۆ)، (تیئێنتی)، (نارکۆ)، (پاژان)، (کاردی)، (ئالیلی)، (نازی)، (نیرڤاسێنا)، (سەرجەنی ئەکەدی)، (گۆربووشە)، (شیپێ)، (کولدیساک:Cul-de-sac)، (برای مارلین مۆنرۆ)، (مام پێلەکەن)، (ئاڤا گاردنەر)، (کوڕی ژنە بەبرزانگەکە)، (ترینیتی)، (تیتیتی)، (وازا) و(نیدی)مان هەن، کە بەردەوام دەردەکەون و ون دەبن. ناومان هەیە حەقیقەتێکی دیکەی مێژوومان بۆ دەردەخات، جیاواز لەوەی هەتا ئێستا زانیومانە. بۆ نموونە (سەمارتە)، کە ناوی کارەکتەرێکە، نەنک و باپیری لە بیستەکانەوە هاتوونەتە ئەم شارە و بە کوردی دەدوێن. ئەگەرچی مێژووی فەرمی پێمان دەڵێت سامەڕا شارەکە عەباسییەکان دروستیان کردووە، کەچی دەردەکەوێت وشەکە لە (سەمارتە)وە هاتووە و لە سەردەمی بەردینەوە هەیە. کارەکتەرێکی تر بە (دیکفلاش:Dickflash) بانگ دەکرێت. بۆچی؟ چونکە چیرۆکێکی نووسیوه و گوتوویەتی (دیکفلاش:Dickflash)ی تێدا بە کار هێناوە، گوایه ویستوویەتی بڵێت (فلاشباک:Flashback). کارەکتەرێکی تر ناوی (کاکە فانۆس)ە، بەڵام دەرکەوتووە (کەکەفەنەس:cacophonous)، یان (cacophonous words) واته ئەو وشانەی لە گوێچکەدا قورسن و دەنگدانەوەی ناخۆشیان هەیە. بەردەوام گەمەی سەیر و سەمەرە لەگەڵ ناودا کراوە. ئەمە هەر ئەو چەند نموونەیەمان لێ وەرگرت، دەنا لە هەر لاپەڕەیەکدا شتێکی وات بەر چاو دەکەوێت.

زمان:

بایەخی (کاروان) بە زمان لە لە هەردوو ئاستی تیۆری و پراکتیکدا

دەردەکەوێت. لە ڕووی تیۆرییەوە شارەزاییەکی باشی لە قوتابخانە زمانەوانییەکاندا هەیە و چەند جارێک لەو بارەیەوە نووسیویەتی. واتە تێگەیشتن لە پەیوەندیی زمان و فەلسەفە بەردەوام خەمی ئەو بووە. لە ڕووی پراکتیکیشەوە وردبینییەکی بەرچاو بە کارەکانییەوە دیارە. یەکێکە لەو نووسەرە دەگمەنانەی لە ڕێنووس، وشەسازی، ڕستەسازی و خاڵبەندی شارەزان. بایەخی سەرەکیی (کاروان) بە ڕێتم ئەو ئاستەیە، بۆیە لە خۆیەوە وشە فڕێ نادات و دەزانێت چ وشەیەک لە کوێدا بە کار بهێنێت. ئەو بیرۆکانەی (کاروان) بە چەند وشەیەک دایاندەڕێژێت، لای ئەو نووسەرانەی شارەزای زمان نین، بە چەند لاپەڕەی درێژ دەبنەوە. لەم ڕۆمانەیشدا ئەو شارەزاییەی کەمێکی کردووە، تا قووڵایی وشە دەربخات. ئەو خوێنەرانەی لە (کاروان) ناگەن، لەبەر ئەوە نییە نازانێت بیرۆکە بە چاکی دابڕێژێت، بەڵکوو لەبەر ئەوەیە ئاستی زانراوی شت بە لاوە دەنێت و ئاستە نەزانراوەکانی دەردەبڕێت. (کاروان) وەک (ژیڤان بەکر)یش هەر لەو گوتارەیدا نووسیویەتی ڕووداوەکانی ڕابردوو لە شێوەی ئێستادا دەگێڕێتەوە. (دەخوات، دەڕوات، دەبات، دەنووسێت، دەشوات، دادەنیشێت)، نەوەک (خواردبوو، ڕۆیشتبوو، بردبوو، نووسیبوو، شووشتبوو، دانیشتبوو). ئەوە لە لایەک پەیوەندیی بەو تێگەیشتنەی ئەوەوە هەیە بە کات، کە پێی وایە ڕابردوو و داهاتوویش هەر ئێستان، لە لایەکی تر نایەوێت هێندە (بوو)ی ڕابردوو ڕیتمی زمانەکەی خاو بکاتەوە.

تراجیدیا و کۆمێدیا:

ڕەگەزی تراجیدیا لە هیچ کارێکی (کاروان) جیا نابێتەوە. لە پێشەوە وتم لە دنیای ئەودا بەهاکان هەڵدەکێشرێن، تا ڕەسەنێتییان بدۆزرێتەوە. ئەوە ناوەڕۆکی تراجیدیایە و (نیتشە) بەردەوام پێی لەسەر بایەخی ئەو تراجیدیایە داگرتووە، کە خودی ژیانە. تراجیدیا ڕوانینی مرۆڤە بە قووڵاییەکان. واتە باوەڕنەکردنە بەو مژدە ساختانەی بە مرۆڤ دەدرێن، گوایە هێزی فریادڕەس هەن و بە هانامانەوە دێن. بەڵام ئایا لە دنیای (کاروان)دا تەنیا تراجیدیا هەیە؟ نەخێر، کۆمێدیا لە پاڵ تراجیدیادا دەردەکەوێت، چونکە هەردووکیان یەکێکن. بۆیە زۆر جار چەمکە لای توێژەرەوان دەبێتە (تراجیکۆمێدی). خودی کۆمێدیایش واتە ترازاندنی ئەوەی هەیە، بەو مەبەستەی ئەو لایەنانەی دەربکەون، کە نەناسراو و نەزانراون. لەم ڕۆمانەیشدا تراجیدیا و کۆمێدیا تێکستەکە دەجووڵێنن. لەو شوێنانەی ئازار هەیە، (ئازار بەو پێناسەیەی نیتشە بۆی کردووە)، پێکەنینیش ئامادەیە. پێکەنین واتە کردنەوەی دەرگەی تر بەسەر بابەتدا. تا

ئەو ڕۆمانە تەواو دەکەیت بەژمار لە قاقای پێکەنین دەدەیت. وای لە دێت هەر ناوی (شەکشەک) بێت، پێکەنین دەتگرێت. لەو کاتانەی ژیان گەورەترین مەترسیی لەسەرە و وا دەزانیت ئێستا مەرگ دەردەکەوێت، دیمەنێکی کۆمەدی وات لێ دەکات قاقا پێبکەنیت. بۆ نموونە لە بەشی هەشتەمدا، کاتێ (پاژان) دەگەیەننە بەغداد، خوێنەر دەستی بە دڵیەوە گرتووە، ئاخۆ کەی دەگیرێن، کەچی هەر لەوێدا قاقا پێدەکەنێت. لەم ڕۆمانەدا خۆشەویستیی بۆ ژیان فۆکەسی گەورەی لەسەر کراوە. ئەو (شەکشەک)ەی سەرەتا وا دێتە بەر چاو کەسێکی بێباکە، بەڵکوو توندوتیژە، بەڵام دواتر بە تایبەتی لە بەشی هەشتەمدا دەردەکەوێت چەند ژیاندۆستە و هەموو هەوڵێکی ئەوەیە (جیهانگر) ئاسوودە بکات.

شەکشەک وەک تەرمێکی فەلسەفی:

زۆر تەرمی فەلسەفی و سایکۆلۆجی لە تێکستی ئەدەبییەوە وەرگیراون. بۆ نموونە سادیزم، ماسۆکیزم و دۆنکیخۆت. دەکرێت لەمەودوا (شەکشەک) بەوانە بگوترێت، کە ئەگەرچی هیچ ئارەزوویەکی ئازاردانیان نییە، بەڵام بگەنە هەر کەسێک شوێنێکی دەشکێنن و خوێنی لێ دەهێنن. (شەکشەک) لە ڕۆمانەکەدا وای لێ دێت، هەر دەربکەوێت خوێنەر چاوەڕێیە، خوێن لە جەستەی کەسێکەوە بهێنێت، لە کاتێکدا ئەوانەی تر بۆی دەپۆشن و دەڵێن نەیزانی. نووسەر لە سنووری هونەردا ئەتمۆسفێرێکی میتۆلۆجییانەی هێناوەتە کایەوە، تا کاری (شەکشەک) بە چاکی مەیسەر ببێت و بە پێوەری واقیعی زانراو لێی نەڕوانێت. (شەکشەک) دژی سیستەمە. ناهێڵێت هیچ پرۆسێک تەواو ببێت، بەڵکوو لە ڕێی شکاندنەوە تێکی دەدات. (شەکشەک) ئەو هەموو خوێنە لە جەستەکان دەهێنێت، بەڵام کەس ناکوژێت. تەنیا باوکی خۆی کوشتووە، ئەویش لە ڕێی گاتەوە، کە ئەمە مانایەکی سایکۆلۆجییانەی هەیە. لە تێکستەکەدا هیچ ئاماژەیەک نییە خوێنی لە جەستەی دایکی هێنابێت. ئەو دایکەی تەنیا یەک جار لە بەشی هەشتەمدا بە ڕاستی دەردەکەوێت، لە کاتێکدا دوای مردنی مێردی سەندەیەکی بە دەستەوەیە و باخ ئاو دەدات. جلی ڕەشیشی نەپۆشیوە، گوایە مێردی وەسیەتی کردووە ڕەش نەپۆشێت.

لایەنی دەروونی:

شێوازی نووسینی (کاروان) بە پلەی یەکەم دەروونییە. تێکشکاندنی کات و دابەشکردنی بەسەر یەکەی وردورددا پێوەندیی بە لایەنی دەروونییەوە هەیە. وەک (نەهرۆ هەمەر) دەڵێت (ئەم ڕۆمانە پارچەپارچەیە و هەر پارچەیەکی لە نێو دوو سێ بەش خۆی تەواو

دەکات، یا بەڕێکیش بە کراویی هەڵدراونەتەوە).(8)
ڕووداوەکانی دەرەوە لە ناوەوەدا دەبنە ئاماژە. واتە لە ئاستی وشەوە دەچنە ئاستی نیشانە. (کاروان محەمەد فەتاح) پێی وایە بەرهەمی (کاروان کاکەسوور) (بریتییە لە ئاماژە، چونکە شتەکانی دەرەوە لە ناوەوە بۆ ئاماژە دەگۆڕێت. ئەوە تەنیا گۆڕینی یاساکانی کاتی دەرەکی نییە، بەڵکوو گۆڕینی ئاستەکانی زمانیشە لە ڕاستەوخۆییەوە بۆ ناڕاستەوخۆیی. خوێنەر لێرەدا بوونەوەرێکی دەستەپاچە نییە، کە تەنیا گوێ بگرێت، بەڵکوو ئەرکی هەیە. ئەوە خوێنەرە هەر لە ڕێی ئاماژەوە ئەو دیمەنانە بە شێوازی خۆی پێک دەبەستێتەوە و مانایان لێ پێک دەهێنێت.)(9) فاکتەری کۆمەڵایەتی و ئابووری ڕۆڵی گەورەیان هەیە، بەڵام لە ناوەوە بەو زەقییە دەرناکەون. ئەمە تەنیا پەیوەندیی بە (کاروان)ەوە نییە، بەڵکوو بە گشتی ئەو ڕۆمانانەی بایەخ بە لایەنی دەروونی دەدەن، کێشە زەقەکانی دەرەوە بە ئاماژە دەگۆڕن، بۆیە تێگەیشتنیان سەختترە لەوانەی دیوی دەرەوە پیشان دەدەن. بەرهەمەکانی (دۆیستۆیێڤسکی) لەم بابەتەن. (تاوان و سزا) بە تایبەتی. دوای ئەوەی (ڕاسکۆلینکۆڤ) لەژێر فشاری دۆخی ئابووری و کۆمەڵایەتیدا ژنێکی بەتەمەن دەکوژێت و پارەکانی دەدزێت، تووشی دۆخێکی دەروونیی دژوار دێت و دەکەوێتە لێکدانەوەی خودی تاوانەکەی. جارێک پاساوی بۆ دەهێنێتەوە و جارێک خۆی دادگایی دەکات. ناوەناوە کێشەی خێزانیی خۆی دێنێتە ناوەوە، کە هەم دایکی و هەم خوشکی بە دەست کۆمەڵێک گرفتەوە دەتلێنەوە. دەگاتە ئەوەی (ڕاسکۆلینکۆڤ) زمانی بشێوێت و وشەکانی لە شێوەی وڕێنەدا گوێیان لێ بگیرێت، تەنانەت کاتێ دەچێتە بنکەی پۆلیسیش، وا دەزانن تێک چووە. واتە هۆکاری دۆخە دەروونییەکەی (ڕاسکۆلینکۆڤ) ئابووری و کۆمەڵایەتییە، بەڵام زۆر بە ناڕاستەوخۆیی ئاماژەیان پێ دراوە.
(کاروان) ئەگەرچی خۆی لە دەیان کێشەی گەورەی وەک شۆڕش، شەڕ، ڕاونان، گرتن و کوشتن دەدات، بەڵام ئەوانە دەکاتە شتی لاوەکی. ئەوەی بایەخی سەرەکیی هەیە کاریگەریی ئەوانەیە لەسەر دۆخە دەروونییەکاندا. شتێکی سەیر نییە ئەگەر دەبینین لە ڕۆمانی ئەودا وەسف زۆر کەم هەیە، چونکە هەمیشە چیرۆک ئامادەیە. واتە زنجیرەچیرۆک شێوەی وەسفی درێژدادڕی گرتووەتەوە. (پێشڕەو عەبدوڵڵا) پێی وایە (کاروان) بایەخ بە قووڵایی کارەکتەر دەدات، بۆیە خوێنەر نابێت لە بەرهەمەکانیدا وەک ڕۆمانی هەندێک ڕۆمانووسی تر بە دوای وەسف و گوتەی زەقدا بگەڕێت.(10) (سابیر ڕەشید) پێی وایە ناکرێت بە یەک جار لە (کاروان) بگەیت، چونکە هەم هۆشیارییەکی فرەوانی هەیە و هەم ئەو شێوازەی پێی دەنووسێت جیاوازە لەو شێوازە باوانەی ئەمڕۆ.(11) (دڵزار حەسەن) هۆکاری ئەوەی کەم قسە لە بارەی دنیای

(کاروان)ەوە کراوە هەر بۆ ئەو فاکتەرە د□گ□□ن□تەوە.(12)
ڕاستییەکەی وەسفی دەروونی لای (کاروان) هەیە، کە مادام لە ناوەوەیە نابت□ هۆی وەستانی پرۆسێسی گێڕانەوە، بەڵام وەسفی دەرەکی وەک (پێشڕەو عەبدوڵا) دەڵێت کەمە، یان نییە. زۆر جار نووسەران لە نەبوونی بیرۆکەوە پەنا بۆ وەسف دەبەن، بەڵام توانای (کاروان) لەوەدایە بەردەوام چیرۆک دروست دەکات، بۆیە پێویستی بەو وەسفە نییە. هەتا کاتێ وەسفی دەرەوەیش دەکات، هەر وەک ئەوە وایە لە ناوەوە بێت. لێرەدا پێم خۆشە نموونەیەک بهێنمەوە، کە باس لە ماڵێکی دەوڵەمەندە، دوای ئەوەی سەفەریان کردووە کوڕەکەیان ماوەتەوە و هاوڕێکانی بۆ ماڵ دەباتەوە. ئەوان وەک ئەوە وایە چووبێتنە دنیایەکی تر. هەموو شتەکان دەپشکنن. لەبارەی وێنەی دایک و باوکیەوە ئەم پەرەگرافە دەخوێنینەوە:
(هاوڕێیان بە بۆنی خۆش مەست دەبن و خۆیان هەڵدەدەنه سەر تەخته نایابەکەی نووستن. ئینجا لەو وێنانه دەڕوانن، کە لە دیوار دراون. یەکێکیان دووقۆڵییە و بە بۆنەی زەماوەندەکەیانەوه گرتوویانە. دایکی درێسێکی سپیی، کە بە جلی بووکێنی ناسراوه؛ پۆشیوە. دەستی چەپی خستووەته ناو دەستی مێردەکەیەوه و بە ڕاستەی چەپکێ گوڵی گرتووە. ئەگەرچی وێنەکە ڕەشوسپییە، بەڵام دیاره ئەو نینۆکانەی لە بنەڕەتدا سوورن، کە ئەوەتا لەسەر پەڕەی گوڵه سپییەکاندا جیاواز خۆیان دەنوێنن. چەپکەگوڵەکەی بە سکیەوه ناوه و تا نزیک ئەژنۆی هاتووە. دەکرێت بڵێین لە پلاستیک دروست کراوه و خاوەنی ستۆدیۆ بەو مەبەسته داین□اوە، کە هەر بووکێکی دیکە بە دەستیەوه بگرێت، کاتێ بۆ وێنەگرتن ڕێی دەکەوێته لای. زنجیرێکی سپیی لە مل کردووە، کە هەمان ڕەنگی کاتژمێرەکەی مەچەکی هەیە. پەپوولەیەکی پێوەیه و لەسەر سنگی هەڵنیشتووە. قژی گەیشتووەته سەر شانی و تارایەکی سپیی تەنک بەشێکی داپۆشیوە. تاراکە لە دواوه شۆڕ بووەتەوه و لە زەوی خشاوە. وەک بڵێی ویستبێتی هەقی ئەو شوێنانەی جەستەی بکاتەوە، کە تەواو ڕووتن، بە تایبەتی قۆڵەکانی و بەشێکی زۆری سنگی. بزەیەکی خستووەته سەر لێوی، بە ڕادەیەک ددانه وردەکانی لە شێوەی نیمچەسێگۆشەیەکدا دەرکەوتوون. برۆ باریکەکانی نەخشێکیان پێک هێناوە. بوونەته سنووری نێوان ناوچەوان و دەموچاوه درێژکۆلەکەی. مەمکە خڕەکانی لەژێر درێسەکەدا دەرپۆقیون و جیاوازییەکیان لە تۆپۆگرافیای قوماشەکەدا دەرخستووە، بە ڕادەیەک هەر دەڵێی ئەو دوو تۆپه بەشێکن لە درێسەکە، نەوەک لە جەستەی. مێردی بە قاتێکی ڕەشەوه لە تەنیشتی وەستاوە، بگره جەستەی بە جەستەیەوه لکاندووە، بە ڕادەیەک ئەوەی لێکیان جودا دەکاتەوە، تەنیا ڕەنگە، کە ئەمیان سپی و ئەویان ڕەشە. جووتێ دەستکێشی سپیی بە دەستەوه گرتوون، کە

دیارە هیی ژنەکەین. ڕەنگە لەوەیاندا ویستبێتی مانایەک پێشان بدات. خۆ دەشێ نەریتێکی ستەدیەکە بێت. ئەگەرچی باڵای کورت نییە، بگرە بەرزە، بەڵام نەیتوانیوە لە سێ چوار سانتیمەتر زیاتر بەسەر هیی ژنەکەی بکەوێت. ئەویش وەک ئەم پێڵاوی فلاتی لە پێ کردووە).

سەرچاوەکان:

1 کاروان عومەر کاکەسوور، ڕاگەردان، پاشکۆی بەرهەمەکانم، لە زنجیرەی بڵاوکراوەکانی غەزەلنووس بۆ چاپ و بڵاوکردنەوە، چاپی یەکەم، 2017، ل16

2 ئەگەرچی لە تێکستەکەدا تەنیا ناوی (کارا) هاتووە، بەڵام وەک لە کتێبی (ڕۆمان لە تاکدەنگەوە بۆ فرەدەنگ)دا نووسیویەتی مەبەستی لە (کارا فاتیح)ی هاوڕێیەتی. لە نێوان هاوڕێیاندا تەنیا یەک ناو دەهێنرێت، ناوی خۆی. (کاروان) چیرۆکی لەدایکبوونی ئەم ڕۆمانەی بۆ گێڕاوەتەوە.

3 ژیڤان بەکر، ڕۆمانی ئەو هاوڕێیەی منداڵیم ببینمەوە، ماڵپەڕی ژنەفتن. لینک:
ڕۆمانی "ئەو هاوڕێیەی منداڵیم ببینمەوە؟" – ژنەفتن jineftin.krd))

4 ڕۆمان لە تاکدەنگەوە بۆ فرەدەنگ، گفتوگۆی شاخەوان سدیق لەگەڵ کاروان عومەر کاکەسووردا، چاپی یەکەم، 2021

5 دیبەیتێکی کراوە لەبارەی دنیای ئەدەبیی کاروان کاکەسوور. لە یوتیوب وەرگیراوە.
Plican l Debayti krawa l Dnyayi Adabi Karwan Kakasur – (6) YouTube

6 کاروان عومەر کاکەسوور، کات وەک پرسیارێکی شەڕانگێز لە ئەزموونی مندا، ژمارە یەکی گۆڤاری گێڕانەوە، 2021

7 ڕۆمان لە تاکدەنگەوە بۆ فرەدەنگ، گفتوگۆی شاخەوان سدیق لەگەڵ کاروان عومەر کاکەسووردا، چاپی یەکەم، 2021، ل20

8 نەهرۆ هەمەر، ڕۆمانی تێپەڕ؛ «ئەو هاوڕێیەی منداڵیی ببینمەوە؟»ـی کاروان کاکەسوور بە نموونە، ماڵپەڕی ژنەفتن. (هەڵەی چاپ لە ناونیشانەکەدا هەیە!) لینک:
ڕۆمانی تێپەڕ؛ «ئەو هاوڕێیەی منداڵیی ببینمەوە؟»ـی کاروان کاکەسوور بە نموونە – ژنەفتن jineftin.krd))

9 کاروان عومەر کاکەسوور، مەزەخانەی کوڵەقژدرێژ، ڕۆمان، ناوەندی ئاشتی بۆ چاپ و بڵاوکردنەوە، چاپی یەکەم، 2021 پێشەکییەکەی

(کاروان محەمەد فەتاح).
10 هەمان سەرچاوەی سێیەم.
11 سەرچاوەی پێشوو.
12 هەمان سەرچاوە.

لە ڕۆژی جیهانیی وەرگێڕاندا… مێژووی وەرگێڕان لای هەندێك نەتەوە.. عەلی نادر

گەر بمانەوێت باس لە وەرگێڕان بکەین، پێویستە سەرەتا بچینە لای خۆرئاواییەکان و باسی وەرگێڕانی کتێبە پیرۆزەکان بکەین. دەبێت ئاماژە بەوەیش بکەین کە تا نیوەی دووەمی سەدەی بیستەم تیۆری وەرگێڕان لای ئەوان لە چوارچێوەی ئەو دیبەیتەدا گیری خواردبوو کە جۆرج شتاینەر بە مشتومڕێکی "بێهودە" لەمەڕ "مۆدێلێکی سێلایەنە": "شرۆڤەکردن،" "وەرگێڕانی حەرفی" و، "لاساییکردنەوەیەکی ئازاد" ناوی دەبردن. لەگەڵ ئەوەیشدا جیاوازیی نێوان وەرگێڕانی "وشە بە وشە" و "واتا بەرامبەر واتا" دەگەڕێتەوە بۆ سەردەمی سیسیرۆ (106 پێش زایین – 46 پێش زایین) و سەینت جیرۆم (347 زایین -420 زایین). لە خۆرئاوا، لەو شوێنەی کە پێگەی نووسەرە کلاسیکییەکانی یۆنانی کۆن و ڕۆما لە ئاستێکی ب□□ادا بوو، بۆ ماوەی نزیکەی دوو هەزار ساڵ یاسا و ڕێساکانی نووسەرانی یۆنان و ڕۆما بنەما سەرەکییەکانی وەرگێڕان بوون.
قسەکردن لەسەر وەرگێڕان لە سەدەی یەکەمی پێش زایین و چەند سەدەیەکی پاش زایینیش هەر لە ئاستی وشەدا بوو. وەگێڕانی کتێبی پیرۆزی ئینجیل و تەورات بە شێوەیەکی سەرەکی لای وەرگێڕەکان وەك ماددەیەکی خاو سودیان لێ دەبینرا، هەر ئەمەیش وای کردبوو کە هەر لادانێك لەو پەرتووکە پیرۆزانە هەرا و زەنایەك لە دنیای وەرگێڕاندا بهێنێتە ئاراوە.

هۆراس یەکێك بووە لەو وەرگێڕانەی کە سەبارەت بە پاچڤەی وشە بەرامبەر بە وشە ناقایل بووە، بیست ساڵێك پێش زایین جەختی لە

بەرهەمهێنانی تێکستێکی جوان و دڵگیر لە زمانی بەرامبەردا کردووەتەوە. هەر ئەم هەڵوێستەی هێراس کاریگەریی کردووەتە سەر وەرگێڕەکانی سەدەکانی دواتر. بەم شێوازە سەینت جیرۆم کە بەناوبانگترین وەرگێڕی سەردەمەکی خۆی بووە، پشتی بە بیروڕاکانی سیسیرۆ، بۆ پێداچوونەوە و وەرگێڕانی چاپێکی نوێی ئینجیل بە زمانی لاتینی، بەستووە. لەم چوارچێوەیەدا ستراتیجی خۆی لە بارەی وەرگێڕانەوە بەم شێوەیە دەربڕیوە: ”کاتێك لە زمانی گریکەوە وەردەگێڕم- جگە لە کتێبی پیرۆز کە پێکهاتەی ڕستەسازییەکەی ئاڵۆزییەکی تێدایە- بە شێوازی وشە بەرامبەر بە وشە وەرناگێڕم، بەڵکو بە شێوازی واتا بەرامبەر بە واتا وەردەگێڕم.“

دواتریش لای چینییەکان بەتایبەت بایەخ بە وەرگێڕان دراوە، بۆ نموونە لە سەردەمی بنەماڵەی هانەکانی خۆرهەڵات و سەردەمی سێ پاشایەتییەکەدا (148-265 زایین) باس لە وەرگێڕانی وشە بەرامبەر بە وشە کراوە و پێکهاتەی ڕستەسازیی زمانی یەکەم پشتی پێ بەستراوە. لە سەردەمی عەباسییەکانیشدا (750-1250 زایین) لە بەغداد ناوەندێکی گەورەی وەرگێڕان کراوەتەوە، زۆر جار کتێبی زانستی و فەلسەفیی گریکەکان بۆ زمانی عەرەبی پاچڤە کراون، بەڵام هەندێك جار پشت بە زمانی سریانی وەك زمانێکی نێوەندگیر بەستراوە.

عەباسییەکان دوو شێوازی وەرگێڕانیان بوونیاد ناوە: شێوازی یەکەم یوحەننا ئیبن ئەلبەتریق و ئیبن نەعیمە دەستیان پێ کردووە، هەڵبەت ئەو دوو وەرگێڕە تا ڕادەیەکی زۆر پشتیان بە وەرگێڕانی حەرفی بەستووە. دواتریش بەیکەر و حەننا ئەم شێوازەیان بە ناکامڵ زانیوە و شێوازی دووەمیان، واتا بەرامبەر بە واتا، بە گونجاو زانیوە.

لە سەدەکانی پازدەیەم و شازدەیەمدا زمان و وەرگێڕان بوون بە داردەستێك بۆ ململانێی نێوان زلهێزییەکان. زمانی لاتینی کە کەنیسەی ڕۆما کۆنترۆڵی کردبوو، دەستەڵاتێکی تاکڕەهەندی بەسەر زانست و ئاییندا هەبوو، بەڵام بزووتنەوەی مرۆڤگەراکانی ئەورووپا لە سەدەکانی چواردەیەم و پازدەیەمدا ڕووبەڕووی ئەو دەستەڵاتە ئایینییە بوویەوە. لە سەرەتای سەدەی پازدەیەمدا ڕیفۆرمخوازە پرۆتیستانەکانی باکووری ئەورووپا، کە دەستپێکی جیابوونەوەیەکی گەورە بوو لەنێو مەسیحییەتدا، لە ڕێگەی وەرگێڕانی ئینجیلەوە بۆ زمانە لاوەکییەکان، توانییان تەحەددای زمانی لاتین بکەن. لە وەها بارودۆخێکدا وەرگێڕانی هەر کتێبێك کە دەستەڵاتی کەنیسەی بەسەرەوە نەبوایە، مەترسیی یاخیبوون لە ئایین یان سانسۆرکردنی لێ دەکرا. تەنانەت کەمترین وەرگێڕان بە هەڵەشەیەك بۆ سەر تەکووز و دامەزراوەکان دادەنرا. بۆ نموونە لە ساڵی 1551 دادگای پشکنینی ئیسپانیا بڵاوکردنەوەی ئینجیلی بە زمانە لاوەکییەکان یاساغ کرد.

چارەنووسێکی تەڵخیش ڕووبەڕووی ئەوانە دەبوویەوە کە ئەو جۆرە تێکستانەیان دەخستە بەر دەستی خەڵکی ئاسایی. دوو دیارترین نموونە لەم بارەیەوە بریتین لە وەرگێڕ و ئایینناسی ئینگلیز، ولیام تیندال (1490-1536 ز.) و یەکێك لە نووسەرە هیومانیستە فەڕەنسییەکان بە ناوی ئیتین دۆلێت (1509-1546 ز.).

تیندال زمانزانێکی بەشکۆ بوو کە باس لەوە دەکرێت هەشت زمانی زانیوە. ئەو ئینجیلەی ئەو وەریگێڕابوو بەرهەمی ژیانی ئاوارەیی بوو، دواتر بە فەرمانی پاشا هێنریی پێنجەم ئەو چاپەی ئینجیل یاساغ کرا. تیندال بەبیانووی داهێنان لە وەرگێڕانی ئینجیلدا ڕفێنرا و لە 1536 لە هۆڵەندا لە خاچ درا، بەم شێوازە ناوبراو بوو بە یەکەمین شەهیدی وەرگێڕان. دواتریش دۆلێت لە ساڵی 1536دا لەلایەن فاکەڵتیی ئایینیی زانکۆی سۆربۆنەوە سەرکۆنە کرا، تەنیا بیانوویەك بۆ ئەم کارە ئەوە بوو کە لە وەرگێڕانی یەکێك لە دایەلۆگەکانی ئەفلاتۆندا دۆلێت سێ وشەی (هەرگیز هیچ شتێك)ی بۆ کۆتایی ڕستەیەکی ئەفلاتۆن زیاد کردبوو، شایانی باسە ئەو ڕستەیە باسی لە ژیانی دوای مردن دەکرد، بە زیادکردنی ئەو سێ وشەیە هەبوونی ڕۆژی پەسڵانی ڕەت کردبووەوە. بەم شێوازە ئەمیش تۆمەتی کوفرکردنی درایە پاڵ و بەزیندوویی خرایە نێو ئاورەوە.
گەورەترین کارێك لە سەدەی شازدەیەمدا لە وەرگێڕاندا کرابێت، لەلایەن مارتن لۆسەری ئەڵمانییەوە کراوە. وەرگێڕانی ئینجیل لە ساڵی (1522 ز.) و تەورات لە (1534) لە دیارترین کارەکانی وی بوون. لۆسەر باوەڕی وا بوو کە دەبێت ئەو پەرتووکە پیرۆزانە بە زمانی خەڵکی ئاسایی پاچڤە بکرێن. وتە بەناوبانگەکەی بووە هۆکارێك کە ڕەچەشکێن بوو لە دنیای وەرگێڕاندا: ”دەبێت لە ماڵەوە لە دایکەکان، لە کۆڵان لە منداڵان و، لە بازاڕیش لە پیاوان پرسیار بکەیت کە چۆنهایی قسان دەکەن، تۆیش هەر بەو زمانە وەربگێڕیت.“

وەرگێڕان لە ئاستی وشەدا تا دەیەی شەستەکانی سەدەی ڕابردوو بەردەوام بوو، لە ناوەڕاستی شەستەکان بەدواوە، کاتێك کاتفۆرد (1917-2009) توانیی ئاستی وشەی تێبەپەڕێنێت، ئیدی لەو دەمە بەدواوە وەرگێڕان وەك زانستێك لە بەشێکی زۆری زانستگەکانی جیهاندا خوێندرا.
حەمەکەریم عارف لە کتێبی ”خیانەتی حەڵاڵ“دا باس لە یەکەمین ئەزموونی وەرگێڕان لە ناو کورددا دەکات و باوەڕی وایە کە مەترانێکی سابڵاخی لە ساڵی 1919 یەکەمین جار کتێبی پیرۆزی مەسحییەکانی کردووە بە کوردی. لە پەنجاکانی هەمان سەدەدا مامۆستا

جەمال نەبەزیش ”پاڵتۆ“کەی گۆگۆل و ”گەرداو“ەکەی شکسپیری کردوون بە کوردی. بەم شێوازە کتێبە ئاینییەکان بوون بە سەرچاوەی وەرگێڕان لای پاچڤەکارانی کوردیش.

لە ساڵی 1997ەوە کۆمەڵەی گشتیی نەتەوە یەکگرتووەکان بە بڕیاری ژمارە 71\288 ڕۆژی 30 ئەیلوولی هەموو ساڵێکی وەك ڕۆژی وەرگێڕانی جیهانیی دیاری کرد. دیاریکردنی ئەو ڕۆژە پاش ئەوە هات کە سەینت جیرۆم لە هەمان بەرواردا لە شاری بەیتلەحمی فەلەستینی ئێستا کۆچی دوایی کردووە. سەرمەشقیی وی لە وەرگێڕانی ئینجیلدا لە زمانی گریگەکانەوە بۆ زمانی لاتین وای کرد ئەو قەشەیە بە باوکی وەرگێڕان دیار بکرێت.

عەلی نادر
30 ئەیلوولی 2021

-__________

سەرچاوەکان:

1- حەمەکەریم عارف: ”خیانەتی حەڵاڵ“
2- ویکیپیدیا: جەی. سی. کاتفۆرد
3- بابەتێکی نەتەوە یەکگرتووەکان کە لەم بەستەرەی خوارەوەدایە:
https://www.un.org/en/observances/international-translation-day
4- تیۆرەکانی وەرگێڕان: جێرمی مەندەی.

هەزار ساڵ چاوەڕوانی.. سەڵاح شوان

هەزار ساڵ بوو چاوەڕوان بووم
هەر دەهاتی و نەدەهاتی.
کاتێ هاتی نە تۆ تۆ بووی
نە من خۆم بووم!
نە تۆ لەیلێ پڕ مەیلەکەی جارانم بووی

نە من فەرهادە گێلەکەی ئاشقت مام
کاتێ هاتی
نە سیمرخێك لەم ناوە مابوو نە منیش
ئیتر ئەژدیهای ڕۆژگارم پێ دەکوژرا
نە بەهار بووی ئەشقی ڕەنگاوڕەنگت پێ بێ
نە پاییز بووی تەنکە غەمی بڵاو و بێدەنگت پێ بێ
نە هاوین بووی لە بڵاچەی ئارەزووتا بمخنکێنی
نە زستان بووی تێر تێر بەسەرما بگریت و
مەشخەڵانی گڕکانی دڵم داکەوێ
بڵێم ئیتر لەسەر سینەی خۆرنەدیدەی
تۆدا خەوم لێ دەکەوێ
من وام دەزانی ئەگەر بێی
چاوە شینەکانت وەکو
غەمەکانی من قووڵ دیارن
قژە زەردەکەت غەریبی ئێوارانمە
ل□ بەر تاڤگەی تەنیاییا
دەمخواتەوە
کڵپەی باڵا داگیرساوەکەت بەیانییان
خومارشکێنی شەوانی تاڵیم دەکا
من نەمزانی؟
تەرمی بەفرەکەت قەڵەمی
دەستوپێی شیعرم دەشکێنێ
غەریبییەکی لە ئازار بەئازارترم
بۆ دێنێ
هەزار ساڵ بوو
بەدیار شووشەی مەرەکەب و
شەرابی وەك
شەو و ڕۆژەوە دامابووم
کاتێ هاتی
نە شیعر بووی بمنووسیت
نە مەستی بووی بمخۆیتەوە
ئەی گەر وا نەبووی بۆچی پێت نەگوتم
تاکو بچم پەیمانێکی ناپاکانە
لەگەڵ سۆزانییە مەرگەکەی
ئۆرۆکی ژەهرا ببەستم.
هەزار ساڵ بوو
چاوەڕوانیم درەختێکی باڵا بەرز بوو

لق و پۆپی شۆڕی بۆ تۆ
درێژ دەکرد
تۆش بارانێکی وشك بووی
چرۆکانی شەوگارمت
دەوەراند و نەدەهاتی.
کاتێ هاتی
گڕەیەك بووی لە زستانا
چووزەرەی بن بەفرەکانمت
هەڵپڕووکان
زریانێك بووی لە هاوینا
هەر دەمودەست توایتەوە
بوویتە گریان
هەزار ساڵ بوو چاوەڕێت بووم
کاتێ هاتی
شەوێکی تاریك و دوور و
پەنگاوی تەنیایی بووم من
تۆش ڕۆژێکی سەر بەرەو خوار
من وا مزانی گەر بێی ئیتر
گەشکە و خۆرکوێریم تووش دەکەی
کەچی ئێستا تەنیاترم
لە کانییەکی دڵتەنگی
نزیك بارەگا و ئۆردووگاکانی جاران!
تەنیاترم لە ئەستێرەی بەجێماوی بەرەبەیان.
تەنیاترم
لە شوانە هەرزەکارێکی
شەو بەکێوی دەشتی گەرمیان
وێرانترم لەکێوی شەوێکی ڕووخاو
نە ئەمە تۆی
ئەستێرە باڵا بەرزەکەی
جارانم بی
نە ئەمەش سۆزە سەوزەکەی منە ئەمشەو
کوانێ ئەمە زەماوەندە
کەی تۆ بووکی وڵا تەکەی
بەفر و خوێنی ناو شیعرەکەی گۆرانی
کوا من ئاشقە شێتەکەی باڵا کەتم
ئەم هەموو کۆترە باریکە و
بەرخۆڵا نەی خەونەکانم

بۆ لەبەر پێتا کوژراون
بۆ ئەم گورگە برسیانە
ئەوها دەورەیان لێ داوی
خۆ بەفر ئەمشەو هیچ گوێی لێت نەگرتووە!
هەزار ساڵ بوو
حەزم دڵۆپ دڵۆپ دەڕژا و
بەردی شەوی لەبەر پێما کون دەکرد و دەتوایەوە
من وام دەزانی ئەگەر بێی
پڕ کۆشت وردە ئەستێرەی
ڕەنگاوڕەنگم بۆ دەهێنی
دارستانێکی پڕ ڕەنگم بۆ دەهێنی
مژدەی مردنی خوای جەنگم بۆ دەهێنی
ئەم داڵ و گەنخۆرانەت کەی بوونە یاوەر
ئەم گۆشتخۆری ه□زارانەت کەی بوونە دۆست
کوانێ دڵەکەی گەرمیانت
بۆ بەجێتهێشت و بێ گریان
خستتە بەردەست دڵخۆرەکان
خۆ لانەکەی من لەوێ بوو
پڕ بوو لە هێلکە کۆتر و مرواریی حەز و ئارەزوو
تۆ غەریبی
هەرگیز بە گیانی من ئاشنا
نەبوویت و نیت
من غەریبم
هەرگیز بەڵا گەردانی باڵا جوانەکەت نەبوومە من
تۆ خەونێ بووی هەزار ساڵ بوو
دەتمبینی و نەتمەبینی
تۆ مەیێ بووی
بە یەکەم بادە مەستت بووم
تا ئێستاکەش
نامەوێ بێمەوە سەرخۆ
وەرە با بچینەوە کوێستان
کوێستانە بەفرینەکەی سەری من و
شەو کراسە تەنکەکانی تەمی بەر تۆ
هەزار ساڵ بوو چاو□□ت بووم
ئێستاکە بۆ
بۆ هەرزە ئەشقبازەکان
پێدەکەنی

هەر منم سۆفیی خانەقای
ئەشقە پاك و خودایییەکەی تۆ
هەر منم مەستی مەیخانەی
باڵا لەخۆباییەکەی تۆ
سەد ئەوەندەش بێوەفابی
هەر خۆشمدەوێی
ئەمە منم
ئەمەم
ئەمە.

1993 هەولێر

شەوە درەوشاوەکانی سەفەر..
شیعر/ کاوە عوسمان عومەر

ئای لەو ڕۆژانەی ، لە دوورەوە،،
نیگامان ئەکرد،،
بە ئاستەم ، کەشتیەک..
لە نێو چنگی شەپۆل،
ڕزگاری ئەبوو!
لە دۆخی نێوان مەرگ و نامەرگ،،
عیشق و ناعیشق،،
چوون و نەچوون، پرسیت..
تا کەی ژیان ؟!،
گەر باڵەکانمان…
بە خاچی خواوەندە خەیاڵبردوەکان بەسترا بێتەوە؟!
تۆ کتێبەکانی ئاو بخوێنەرەوە،،
من لە ژێر چیای خۆرێکی کۆچەرا،،
ل□ چینن□وەی پرچی ئالتونی پایزێکی ترام،،
ئای! ئەشکەنجەی ئەو شەوانەی…
لە کوپە زێڕی خۆرێکی سەرخۆش،،
بە مەی شیعری بوهەیمی سەرخۆش ئەبوم!،،،

گەشتی مەستبوون،،
بە لاوێتیەکی دڕندە،
واتە، دیدەنی پرچی ڕەشی سپێدەیەک ،
واتە، دڵنەوایی خاکێکی نەخۆش،،
وەک چرپایەکی ڕاخراو..
لە ژێر دنیایەکی تێکەڵ و ئاڵۆسکاو ..
لە تێپەڕینی پەنجەرەی شەمەندەفەرێ ،
لە سەرابی ڕۆژە گەنجەکانا !..
گەرچی لە یادی بینینەوەت،
هەرھەمویم لەدەستچوو!
ئێرە، ئەم ھەموو نیگەرانیەی..
بێ شار و بێ زەریاو بێ کەشتی دڵێکی سرکە!،
ئەو دەروازه□ خ□ونیانەش ،
چەند نامۆن، بە ھاتمان،،
ئازیزن، دوای تۆ،،
دارستانە بیرچوەکانی ڕۆژانی ڕۆشتن،
ئازیزن، هارمۆنیکای هاتنت و تێپەڕبونت ..
وونبوونیش، مانای ھەیە ..
بە نێو بێستانی پەروانە ئاڵتونیەکانی نیگات!
کاتی گوزارشتە لە مەرگی خود ،ئازیز،
کاتێ جیهان بەرە ھەڵدێری بۆ پێشەوە سەرەنێ!
توانەوەی ڕۆحە،،،
لە ژێر لێزمە بارانی سوور.. و..
سپی کارگەکانی دۆزەخ،
بەڵام، تازە فێری ڕۆحسوتان بووین..
بە کوشتنێ ، دوان،سیان، ھەر نامرین!

ئیتر ماڵئاوا،،،
ئەی گوڵە سەوسەنە لێو قورمزیەکانی ..
سەر گۆڕی هاوڕێ کوژراوەکانی،
ئەو سەنگەرانەی...
ئاڵا شەکاوەکانیان ، تەنها ئاورینگ ...و..
نیگای مانگێکی ئەرخەوانی بوو،،
پێم ئەڵێی ، بۆ جارێکی تر ،
کتێبەکانی ئاو ناخوێنیتەوە؟؟
بەڵام من ھەرگیز پرسیار،.
لە سەرەتاو کۆتای..

نمایشی کۆمیدیاشانۆی ڕۆژەسەرابیەکان ناکەم،
کاتێ کوژەری ڕۆح و فریاد□سی ڕۆح ،،،
هەر خۆم بم!
گومبوون ، واتە بێ تۆیی،
لە بیابانی کیشوەرێک لە تەنیایی!
گەر تەماشای خۆرئاوابونێکی زیویش نەبێ ،
لەم غوربەتە دا،،،
متمانە بە هیچ فرمێسکێکی گەرمی تری..
فریشتە دڵشکاوەکانی کازیوەیەکی پەمەیی ناکەم،
نە ڕوخساری تەمتومانی تۆ ،
ئەبینمەوە، نە هاواری تۆ، ،،
لەم کۆ ئەشکەوتە شوشەییە، ئەمگاتێ..
ئێرە پەرتەوازەبوونی هەستەکانە، دڕانی..
نەخشەی قەدەغەکراوی فیردەوسێکی سوتاوە،،
ماندووبوونی مەلە تەرەکراوەکانی وڵاتێکی سەربڕاوە..
لە دۆزینەوەی دوا بەندەری تیشکی ڕەها،،
چی جادووییەکی قەشەنگیشە ،
وونبوون لە تۆ،
کە شیعر ئەبێتە..
کەنار زەریا،
چی ئەفسوونێکیشە،،،
لە دڕندەیی شنەبا□ی□کی تەنیایدا،،
نمە بارانێکی خەندەیەکت ئەبارێ،،
پەڕەی ڕێگا پەرش و بڵاوەکان،
با لە ئاسمانی مسینی چارۆکەی کەشتی وونا تێپەڕن،،
پردێکم لە ئازارە داگیرساوەکانی..
دڵی کچە تەنیاکانی شار دۆزیوەتەوە ،،،
بەختەوەریم، لە خەرابستانی باخچە سوتاوەکانی..
جەنگە ئەفسانەیەکان بینیوەتە وە،،
سەوزەڵانێک هێمن..و..خامۆش..و..سەرخۆش،،
بە زەرد□ پەڕی منداڵێم ،،
لەم بیابانە مرۆڤە پێویستە، سپێدەش.
بێ نیگات نەخۆشە،،،
خۆڵبارینی بێ تۆیی،،
چی نەفرەتێکی پۆڵاینی هەناو گڕکانە،
ئازیز، نابینی…
لە بنبەستی لێو..

لە قفڵدانی دڵ..
زنجیرکردنی جەستەی زەریا،
چوارمێخەکێشآنی کەنار..
کۆچ بوەتە تەرتیلە ی گوڵە زەنگلێدەرەکانی ..
شەوە درەوشآوەکانی دارستانی سەفەر

وەرزە سەوزەکانی ئەوین.. وەرزی پێنجەم\ شیعری: ستیڤان شەمزینی

گوێم لە دوو پەڵە هەور بوو
بە چرپەوە ئەدوان
ئەیانووت ئێمە لە چاوی ئاسمان ئەتکێین
کە هەوا لە باوەش ئەگرێ
گوێم لە شاخێکی بەفرین بوو
بەدەم هەرەسەوە هاواری ئەکرد
ئەژنۆم شکا و وا عەشقی شێتانەی خۆر
دڵی سەهۆڵیم ئەبرژێنێ

وا مەزانە بە رێکەوت لە حەوشەی
حەزێکدا تۆم دۆزییەوە
نا، من بەر لەسەدان ساڵ
لە خەونی یەکەمدا تۆم ناسیوە
وا تێمەگە شنەبایەکم دێم و
بە پەلە رەت دەبم
نا، خودای عەشق هەزاران ساڵە
تۆی لە چارەی من نوسیوە

لەو هەموو بارانەی من
خۆت نەخستە بەر تەنها دڵ□ پێکیش

تا لە سەحرای وشکی
پیاوێکی تردا لە تینووێتیدا خنکایت
لەو هەموو شیعرەی من
تەنها یەک دانەشت هەڵنەگرتەوە
تا لە رەقایی دڵی پیاوێکی تردا
هەر وەک شوشە شکایت

لە یادمە وتت ئەبمە
دەزگیرانی شاعیرێکی سەرشێت و یاخی
بۆ ئەوەی بە خوێنی خۆی ناوم
لەسەر دەفتەری شیعرەکانی هەڵکۆڵێ
لە بیرمە وتم، ئەبمە
دیلی ژنێکی رەنگ تریفەیی بەرزەفڕ
بۆ ئەوەی کۆتری عەشقم
لەنێو قەفەزی سینگیدا ئارام بنوێ

دوکەڵ و بۆگەنیوی جەنگ و
بارووت کاسی کردووم
ئەوە منم لە جەنگی ئەوینی تۆدا
یەکەم نیگا ئەمرم
شەڕی خێڵی جنۆکە
بەر دەرگای مال□ی نیشتمانی گرتووە
ئەوە منم لە شەڕی عەشقی تۆدا
لە یەکەم ماچدا دەکوژرێم

ون ببووم
لە فنجانی قاوەکەی تۆدا
خۆم دۆزییەوە و
لەگەڵ یەکەم پێکی عەشقتدا
تاکو قیامەت مەست بووم
ون ببووم
لە قووڵایی لاپەڕەیەکی مێژوودا
منت دۆزییەوە و

لەگەڵ یەکەم هەنگاودا
کەوتمە شاری ئاوەدانی هەنوکەتەوە

ئاوێنەیەکی وردوخاش بووم
بۆ هەپرونبوونی خۆم ناگریم
نا، غەمی ئەوەمە ئیدی یاری بریندارم
خۆیم تێدا نابینێتەوە
کانییەکی وشک بووم
بۆ تینوویەتی خۆم شیوەن ناگێڕم
نا، شینی من بۆ ئەوەیە
چیدی لێوی یاری بەنازم تەڕ ناکەمەوە

پرسیارم لێ ئەکەیت
بۆچی بە زمانی فریشتە ئەدوێم و
تەنها ئاشنای فرمێسک و
ڕێگا بنبەستەکانی ئەویندارییم؟
پرسیارم لێ ئەکەیت
بۆچی وشەکانم زۆر غەریبن و
بۆ تەنهاش خاوەنی ماڵێکی
سارد و ژوورێکی چۆڵم؟
وەڵامێکیم لا نییە
ڕەنگبێ لە بەرئەوە بێ شاعیرم!!

کە تەرمی منت بینی
وا تێمەگە ئەمە کۆتایی ڕێگا یە
زۆرجار ڕێگە سەختەکە
لەوێوە دەست پێئەکات
کە وتم ماڵئاوا و ئیدی نایەمەوە
ناڵێم چاوەڕوان مەبە
زۆر جار گەڕانەوە
لەناو ماڵئاواییدا خۆی شاردۆتەوە